

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

Z   Notices of Sanskrit MSS
6605
S3N52
v.1

252
A
NOTICES

OF

SANSKRIT MSS.

SECOND SERIES

BY

MAHĀMAHOPĀDHYĀYA HARAPRASĀD CĀSTRĪ, M.A.

Digitized by the Internet Archive
Honorary Joint Philological Secretary, Asiatic Society of Bengal
in 2007 with funding from

Microsoft Corporation

PUBLISHED

UNDER ORDERS OF THE GOVERNMENT OF

BENGAL.

VOLUME I, PART I. - 3

CALCUTTA:

BAPTIST MISSION PRESS.

1898.

1-1-71
2-1-71
3-1-71

NOTICES OF SANSKRIT MSS. 1892.

No. 1. अगस्त्यसंहिता । Substance, country-made paper, 8×4 inches, Folia, 232. Lines, 3 on a page. Extent, 7,958 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, Mayamansing, Babu Harendra Candra Caudhuri. Appearance, not very old. Verse. Correct.

Beginning. श्रीरामो जयति ।

अगस्त्यो नाम देवर्षिः सत्तमो गोतमीतटे ।
कदाचिद्विष्णुकारणे सुतीक्ष्णस्याश्रमं ययौ ॥
प्रत्युज्जगाम तं भक्त्या गन्धपुष्पाक्षतोदकैः ।
पाद्यार्घ्याद्यर्हणाच्चक्रे तस्मै ब्रह्मविदे मुनिः ॥
सुतीक्ष्णस्तं प्रणम्याह सुखासीनं तपोनिधिम् । इत्यादि ॥

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । तामसप्रकृतीनां मुक्त्युपायः । ईश्वरस्य साकारत्वे प्रमाणप्रदर्शनम् । तपसां माहात्म्यकथनम् । श्रीरामाराधनादिनिरूपणम् । तुलसीमाहात्म्यवर्णनम् । नारदोक्तपूजाविधान-
निरूपणम् । न्यासादिनिरूपणम् । तपस्तुष्ट्यास्तिक्येश्वराधनालज्जानामतितपोव्रतादीनां प्रत्येकं
लक्षणनिरूपणम् । श्रीरामप्रतिमाविधानादिनिरूपणम् । श्रीरामगोपालादिप्रतिष्ठावारतिथि-
समयादिनिरूपणम् । श्रीराममन्त्रपूजापुरश्चरणादिनिरूपणम् । श्रीरामस्तोत्रकवचादिकथनम् ।

No. 2. अङ्कनिर्णयः । By विद्याचन्द्रात्मजः । Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 2. Lines, 5 on a page. Extent, 35 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Aṣṇijyā, Mayamansing, Babu Ananda Kiṣora Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. ॐ तत्सत् ।

प्रणम्य श्रीरामचन्द्रं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
विद्याचन्द्रात्मजैर्नैष क्रियतेऽङ्कनिर्णयः ॥
खमभं व्योमसाकाशं विद्यद्गगनग्रन्थकम् । इत्यादि ॥

End. पञ्चाश्विबाणाग्निमरुत्पञ्चविंशत्यस्तथा ।

Colophon. इति श्रीविद्याचन्द्रात्मजविरचितः अङ्कनिर्णयः समाप्तः ॥०॥

विषयः । संख्याबोधकसाङ्केतिकशब्दानां पर्यायबन्धः ।

No. 3. अद्भुतदर्पणः । By माधवशर्मा । Substance, palm-leaf 18x1½ inches. Folia, 189. Lines, 4 on a page. Extent, 4,252 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1683. Place of deposit, Viṣṇupur, District Bāṅkuḍā, Paṇḍita Rāma-baḷlabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ कृष्णाय नमः ।

संख्याने हरिणाहूते कुतुकिना नीवीं करेण स्रष्टां
 धृत्वा मुग्धितवामबाहुलतया चावेष्टा वक्षःस्थलीं ।
 किञ्चित्कुलितमध्यवङ्गुलतरं पश्चाद् व्रजन्त्याः शनै-
 रादोलायितचक्षुषोऽम्बुधिभुवः काकूक्तयः पान्नु वः ॥
 कन्यादातरि संप्रयोक्तारि तयोरन्योन्यवीक्षाविधे-
 र्नघे देवपुरोधसा मुखविधौ देव्याः समुद्दीक्षिते ।
 खलः कन्दलितसृङ्गं दिविषदामभ्यर्णमित्याकुलं
 प्रेम्णा पङ्कविताः पुनन्तु शिवयोर्व्रीडावल्लीढा दृशः ॥
 दैतेयेष्वसिवक्त्रयः स्मररिपोः शृङ्गारपुष्पसना
 भक्तानां सुरधेनवो दिविषदामुत्तमसखलिषः ।
 यज्ञप्राज्यधियां फलप्रतिभुवोऽनङ्गस्य जीवातवो
 विघ्नान् घ्नन्वघमर्षणा ऋच इवाद्देयाः(?) कटाक्षोन्मयः ॥
 खनुना रघुनाथस्य बुधबाणकुलोद्भूतः ।
 श्रीकृष्णाराधनव्यग्रमतिनाथानुजन्मना ॥
 महामहोपाध्यायस्य गोविन्दस्याग्रजन्मना ।
 क्रियते माधवेनासौ संक्षिप्याद्भुतदर्पणः ॥
 अप्रामाण्यस्य शङ्कापि नेह कार्या सुधीजनैः ।
 यथा सागरमालोक्य बह्वन् ग्रन्थान् विलिख्यते ॥
 दिव्यानां लिखनं पूर्वमिह सम्यक् वितन्यते ।
 नाभसानां ततः पश्चात् भौमानान्तु ततःपरं ॥
 किञ्चित् पौष्टिकमप्यत्र समासेनाभिधास्यते ।
 शान्तिके ग्रन्थपूजादिपदतिः प्रथमं कृता ॥
 मयूरचित्रलिखितं नवग्रन्थसमाश्रितं ।
 किञ्चिद्भुतमालिष्य स्वर्यादीनां ततः क्रमात् ॥
 अथाद्भुतनिरूपणम् ॥ दृढगर्गः ॥

अभूतपूर्वं प्रत्यग्रं जायते वा ततोऽन्यथा ।
 तदद्भुतमिति प्रोक्तं नैमित्तं स्यान्निमित्तकं ॥
 बार्हस्पत्ये ॥ अभूतपूर्वं यज्ञोक्तस्य पूर्वं भवति पूर्वञ्च यदन्यथा भवति
 तदद्भुतमिति नैमित्तिकमनिमित्तिकञ्च । केतूत्यादादिना निमित्तेन यद्भ-
 वत्यद्भुतं तन्नैमित्तिकं । तच्च शुभाशुभसूचकं । इत्यादि ॥

End.

पक्षाद्विपाकः सूर्यस्य पाकः सोमस्य मासिकः ।
 मासद्वये स्मृतो राक्षोर्विपाको नात्र संशयः ॥
 अथ चेदयनं कुर्यात् षट्ष मासेषु पच्यते ।
 त्रिभिर्मासैर्विपाकस्तु नियतं भूमकेतवे ॥
 संवत्सरविपाको तु ज्ञेयो सूर्यवृहस्पती ।
 षाण्मासिकस्त्रौशनसः सौरियस्त्वथ पञ्चभिः ॥
 त्रिभिर्मासैस्तु भौमस्य उल्कापाकस्त्रिमासिकः ।
 अष्टभिर्भूमिकम्पस्तु निर्गतः पच्यते त्रिभिः ॥
 घृततैलवसावर्षैः सद्यः फलमुदाहृतम् ॥
 इतः परं बद्धं च तत्तत् प्रकरण एव लिखितमस्ति । अतः पुनः संचिष्यते ।
 यदालेते न पच्यन्ते यथाकालं प्रचोदिताः ।
 तदा द्विगुणकालेन फलं विद्याच्छुभाशुभम् ॥
 मयूरचित्रे यदि स्यात् संशयो देवात् षट्सु मासेषु पच्यते ।
 इति सूर्यादिविषयम् । तत्रैव
 यदा ह्येते न पच्यन्ते यथा शास्त्रमुदाहृताः ।
 तदा द्विगुणिते काले द्विगुणं स्याच्छुभाशुभम् ॥
 अवणादीनां पाको
 भूतार्णवाग्निर्बुध्राश्चिवसुदहनाः ।
 भूतशतपञ्चवसवो
 द्वाविंशद्वेति तारकामाणम् ॥
 यथासङ्गं माससङ्ख्याया पाकसमया बोध्याः । इति पाकसमयः ॥
 दिव्यान्तरीक्षभौमाद्भुतविम्बः
 सागरादतिसङ्क्षिप्तः वस्तुतस्त्वतिविस्तरः ।
 आतनोतु सतां मोदं सम्पूर्णोऽद्भुतदर्पणः ।
 अन्यथा यदि कुत्रापि संशोध्यं तत् सुधीजनैः ॥

Colophon. इति बुधबाणकुलोद्भूतमहासुदुपाध्यायश्रीरघुनन्दनात्मजश्रीमाधवशर्माविर-
चितोऽद्भुतदर्पणः सम्पूर्णः । शकाब्दा १९८३ ॥

विषयः । अद्भुतनिरूपणम् । अद्भुतविचारादिनिरूपणम् । सामान्यशान्तिनिरूपणम् ।
अद्भुतपाकस्थानादिनिरूपणम् । आदित्याद्यद्भुतनिरूपणम् । आत्ममरणचिह्नादिनिरूपणम् ।
वर्णफलादिनिरूपणम् । द्विस्त्र्यर्थादिफलपाककालादिनिरूपणम् । संक्रान्त्यद्भुतादिनिरूपणम् ।
चन्द्राद्भुतचन्द्रप्रदक्षिणलक्षणादिनिरूपणम् । कुजाद्भुतबुधाद्भुतादिनिरूपणम् । ग्रहच-
चिह्नादिनिरूपणम् । मासविशेषे ग्रहफलानि निरूपणम् । आग्नेयादिमण्डलग्रहफलानि नि-
रूपणम् । उदयास्तग्रहफलानि निरूपणम् । राशिवर्णफलानि निरूपणम् ॥ ग्रहकालकर्तव्यम् ।
केतुद्वयपूर्वनिमित्तादिफलम् । धूमकेतुलक्षणादिनिरूपणम् । अगस्त्याद्भुतादिनिरूपणम् ।
ग्रहयुद्धादिनिरूपणम् । रव्यादीनाम्यराज्यफलानि निरूपणम् । ग्रहाणां नक्षत्रचारमार्गचार-
फलानि निरूपणम् । कृत्तिकादीनां फलपाककालादिनिरूपणम् । देशानां कूर्मचक्रविभागादि-
निरूपणम् । दिनरात्रोत्तराकाशदर्शनादर्शनफलम् । तारानक्षत्रपरिवेशफलानि निरूपणम् ।
रश्मिदण्डाद्भुतादिनिरूपणम् । विद्युदादिलक्षणम् । उल्कावज्राद्भुतादिनिरूपणम् । देश-
विशेषे शुभाशुभफलानि निरूपणम् । वायुवाग्नेयसंयोगफलानि निरूपणम् । नानाविधन्यातादि-
निरूपणम् । भूकम्पफलानि निरूपणम् । सकलाद्भुतशान्तिः । गृहदाहादिशान्तिः । देवताद्यद्-
भुतादिनिरूपणम् । मानुषाद्भुतादिनिरूपणम् । अद्भुतशान्तिविध्यादिनिरूपणम् । जलाद्भु-
तादिनिरूपणम् । अविज्ञाताद्भुतशान्तिनिरूपणम् । पाकसमयादिनिरूपणश्चेति ।

No. 4. अनुमितिमानसत्वविचारः । Substance, country-made paper, 17½ x 3 inches. Folia, 9. Lines, 7 on a page. Extent, 378 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office Pálang, District Faridpur, Paṇḍita Rajanikánta Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । लिङ्गपरामर्शानन्तरं विलक्षणानुमित्यात्मकप्रमित्युदयात्
तत्कारणतया तस्य विलक्षणप्रमितेरवासिद्धत्वात् कुतो लिङ्गज्ञानस्य प्रमाणा-
न्तरता न च ... .. सन्निकर्षं विना तद्गोचरप्रत्यक्षासम्भवात्
अनुमित्यात्मकप्रमित्यन्तरस्वीकार आवश्यक इति वाच्यं परामर्शघटितानु-
मितिसामग्रीकाले साधादिभासकज्ञानसन्निकर्षस्यावश्यकत्वात् । न चेतरस्या-
पकीभृताभावप्रतियोगिश्रित्यिवोत्पत्तौ श्रित्यिवोत्पाकारकाप्रसिद्धसाध्यकपरा-
मर्शदशायां इतरभेदादिरूप ... .. तादृश-
परामर्शान् प्रमित्यन्तरस्वीकार आवश्यक इति वाच्यं तादृशपरामर्शदशायां

इतरभेदादिविषयकज्ञाना ... .. तत्राभावत्वादिसामर्थ्यधर्म-
ज्ञानावयवभावात् सामान्यलक्षणासन्निकर्षादेव इतरभेदादिगोचर ... ..
सम्भवादिति चेत् न । इत्यादि ।

End.

अथैवं साध्यविशेष्यकानुमितिर्विलीनेति चेत् विलीयतां कियानपचयः । एवञ्च
लाघवविरहात् अनुमितिलस्य प्रत्यक्षत्वव्याप्यत्वे साधकविरहः बाधाभावा-
दिति कार्यतावच्छेदकतया सिद्धे अनुमितिसाधारणपरोक्षत्वाज्जातिविशे-
षेण प्रत्यक्षत्वस्य सङ्कररूपबाधकञ्च । साङ्कर्यञ्च परस्परव्यभिचारिणोः प्रत्यक्ष-
त्वपरोक्षत्वयोरनुमितौ समावेशात् अनुमितिपरिशिष्टानुमितिसामग्र्यप्रति-
बध्यतावच्छेदकतया सिद्धेनानुमित्यन्यज्ञानवृत्तिजातिविशेषेण सङ्करप्रसङ्गात्
परोक्षत्वजातिरेवाप्रामाणिकीति चेत् तर्हि अनुमित्यन्यज्ञानवृत्तिजात्या
सङ्करप्रसङ्गेनैवानुमितिलस्यैव प्रत्यक्षत्वव्याप्यत्वानुपपत्तिस्तथाहि तादृशजातिः
शाब्दबोधस्मरणादौ तत्र न प्रत्यक्षत्वं तच्चानुमितौ । भवन्मते न तत्र तादृश-
जातिश्चाक्षुषादौ च द्वयोः समावेश इति । तस्मादनुमितिलस्य प्रत्यक्षत्ववि-
रुद्धत्वं निष्प्रत्यूहमेवेति सिद्धमनुमानस्य पृथक् प्रमाणत्वमिति ॥

Colophon.

समाप्तोऽयमनुमितिसामानसलविचारः ।

विषयः । प्रत्यक्षादि चतुर्विधमेव प्रमाणं न्यायसम्मतं तच्चानुमानं न प्रमाणं मानसप्रत्यक्षे
तदन्तर्भावः सम्भवतीत्यादिविचारः ।

No. 5. अन्यथाख्यातिरहस्यम् । Substance, country-made paper, 17 × 3
inches. Folia, 21. Lines, 6 on a page. Extent, 693 śloka. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office Pálang,
District Faridpur, Paṇḍita Káli-kiṅkara Vidyábhūṣaṇa. Appearance,
new. Prose. Generally correct.

Beginning.

प्रमाल्लक्षणीपोद्घातसङ्ख्या अन्यथाख्यात्यादिविचारमवतारयति नन्विति ।
सर्वज्ञानानां तत्प्रकारकसर्वज्ञानानां याथार्थ्यात् तत्त्वविशेष्यकत्वावच्छिन्न
तत्प्रकारत्वात् विशेषणव्यावृत्त्येति तत्त्वविशेष्यकत्वावच्छिन्नत्वविशेषणव्यावर्त्त-
नीयेत्यर्थः विशेषणवैयर्थ्यमिति तत्तद्विशेष्यकत्वावच्छिन्नत्वविशेषणवैयर्थ्यमि-
त्यर्थः ननु तदभाववन्मात्रे तत्प्रकारकज्ञानस्यैव तत्तद्विशेष्यकत्वावच्छिन्न-
प्रकारकत्वविरहाद् व्यावर्त्तनीयत्वमित्यत आह अन्यथाख्याताविति । ख्यातौ
ज्ञाने अन्यथासाधकप्रमाणाभावादित्यर्थः अन्यथात्वं तदभाववद्द्विशेष्य-
साध्यतया सिद्धसाधनासम्भवाच्च ॥ इत्यादि ॥

End.

नन्वेवं विसम्बादिप्रवृत्तिस्थलीयेदं रजतमित्यादिज्ञाने कथमयथार्थलब्धप-
देशतेत्यत आह व्यवहारमात्रस्येति । भेदाग्रहजन्यत्वेऽपि स्वरूपतोऽप्रवृत्ति-
भेदकप्रमाजन्यत्वेऽपि स्वरूपतोऽप्रवृत्तिभेदेति धमलेनाज्ञातलक्षाभावे स्वरूप-
कथनं । तस्य व्यवहारस्यातएव विसम्बादिप्रवृत्तिजनकलस्यायथार्थलब्धपदेश-
नियामकत्वादेव उष्णं जलमित्यत्र जले परम्परासम्बन्धेन उष्णलप्रकार-
कज्ञानमित्यर्थः तस्य विसम्बादिप्रवृत्त्यजनकत्वादिति भावः तद्योग्यत्वान्
विसम्बादिस्वरूपयोग्यत्वान् ।

Colophon.

इत्यन्यथाख्यातिपूर्वपञ्चरहस्यम् ।

विषयः । “स्वप्नसङ्ग उपोद्घातः हेतुतावसरस्तथा ।

निष्वाहकैककार्यार्थं षोडश सङ्गतिरिष्यते” इति नैयायिकसम्प्रदायाः सङ्गतिस्तथोपोद्घात-
रूपायाः सङ्गत्याः प्रमालक्षणे वृत्तिस्वरूपैवान्यथाख्यातिरत्र हि तस्या एव विचारः ।

No. 6. अमरकोषटीका, अभिधानप्रकाशिका । By रघुनन्दनन्याय-
प्रगल्भः. Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 218.
Lines, 5 on a page. Extent, 4,360 ślokas. Character, Bengali. Date, ?
Place of deposit, Serpur, Mayamansing Paṇḍita Candra-kānta Tarkā-
laṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य शङ्करं रामं पदविद्याविशारदम् ।

प्रगल्भस्तनुते सम्यग्भिधानप्रकाशिकां ।

हे धीरा भवद्भुभिः सेव्यतामित्यर्थः । इत्यादि ॥

End.

परलिङ्गलक्षणं प्रवर्तते तथा च मनुष्यादयः

इतिलिङ्गादिसंग्रहः ।

Colophon.

इति रघुनन्दनन्यायप्रगल्भविरचिताभिधानप्रकाशिका समाप्ता ।

विषयः । अमरकोषस्य व्याख्या अत्र च शब्दानां व्युत्पत्तिरपि प्रत्यक्षता दर्शिता ।

No 7. अमरकोषटीका । by रत्नेश्वरचक्रवर्ती. Substance, palm-leaf,
8×1½ inches. Folia, 240. Lines, 5 on a page. Extent, 7,375 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pañcasār Vikrampur,
Dhākā, Paṇḍita Mahendra-nāth Kāvya-tīrtha. Appearance, old. Prose.
Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय नमः ।

भवानीचरणभोजं नत्वा गुरुपदं ततः ।

टीकामरकोपस्य वक्ति रत्नेश्वरः सुधीः ॥

पण्डितैर्ज्ञायते सर्व्वं तदर्थं न च मे श्रमः ।

नानातन्त्रं समालोक्य बालकार्यं समोद्यमः ॥

तत्र ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिप्राप्तयाशेषविघ्नविनाशयाभिमतदेवतानम-
स्कारकीर्त्तनेन परोपदेशेन च पुण्यमर्ज्यन् ग्रन्थकृदाह यस्मेति । अगं
पर्व्वतं आधत्ते इति अगाधो विष्णुः हे धीराः स विष्णुः सेव्यतां । अन्यैस्तु
धीरा इत्यत्र अ इति प्रक्षिप्य व्याख्यायते । यस्य अगाधस्य विष्णोर्लोकपा-
लनादयो गुणा अनघा निष्पापा निर्मला इति यावत् । ज्ञानं ददातीति
ज्ञानदा सरस्वती तथा विशिष्टस्य । यद्वा ज्ञानदा सरस्वती तथा संहिता
ईर्लक्ष्मीज्ञानदे तथा विशिष्टस्य वा । सिन्धुरपि तथा विष्णोः सागरशायित्वात्
तत्पल्लोस्तत्रावस्थितिः । किम्भूतस्य सिन्धोः सदृशस्य अनवगाह्यत्वात् । इत्यादि ।

End.

वरस्य जामातुर्ये स्निग्धास्तत्पत्न्या वयस्यास्ते जन्या उच्यन्ते । जनीं वधूं
वहन्तीति यत् । ईकारलोपो जनस्य । नित्यं बज्रवचनान्तमिति वर्द्धमानः ।

जन्यो नवबधूज्जातिप्रियभृत्यहितेषु च । इति विश्वदर्शनात् ।

नवोदाज्जातिभृत्येषु वत्सलेषु वरस्य च ।

जनके जननीये च जन्यं निर्व्विदयुद्धयोरिति सुभूतम् ॥

Colophon. इत्यमरसिंहटीकायां ब्रह्मवर्गस्य विवरणं समाप्तं ।

विषयः । अमरकृतनामलिङ्गानुशासनस्य ब्रह्मवर्गानां व्याख्यानम् ।

No. 8. अमरकोषटीका, ज्ञानदीपिका । By श्रीपतिचक्रवर्त्ती. Sub-
stance, country-made paper, 17×6 $\frac{3}{4}$ inches. Folia, 80. Lines, 10 on a
page. Extent, 6,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, Gábtali, Post Office Vaidyer bázár, Parganá Sonárgā, Dháká, Cři
Mahánanda Cakravartí. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो दुर्गायै ।

उमेशमेशविघ्नेशान् प्रणम्य श्रीपतिर्द्विजः ।

तनोत्यमरकोपस्य टीकां ज्ञानप्रदीपिकां ॥

सद्भिर्न्ययपि भूयांस उपायाः परिकल्पिताः ।

तथापि सारमाहृत्य बालकार्ये परिश्रमः ॥

प्रत्यारम्भे निखिलविघ्नविघातार्थमिष्टदेवतागुणसङ्कीर्तनव्याजेन परहितोपदे-
शेन च प्रत्यकारः पुष्पमुत्पादयन्नाह यस्मैत्यादि चे अन्वयाः धीराः स गुरुः
सेवतां भवद्भिरिति शेषः । आशिषि कर्मणि पञ्चमी । न विद्यतेऽयं पापं
येषां तेऽन्वयाः निष्पापाः धर्मेण पापमपनुदतीति श्रुतेः सुकृतिन इति
यावत् सुकृतिन एव गुरुं सेवितुं प्रभवन्ति त एव सम्बोध्यन्ते । धियं प्रज्ञां
राति ददाति “अतो मन् कनिप् वनिप विचः” इति विच् । धीराः
धीरोज्ञानप्रदो गुरुरित्यागमः । प्रयोजनमनुद्दिश्य न मन्दोऽपि प्रवर्तते इति
गुरुसेवायाः फलमाह त्रिये चास्वताय चेति अस्वताय मोक्षाय तादर्थ्यं
चतुर्थी भुक्तिमुक्तिप्राप्तिर्गुरुसेवातो भवति । ननु गुरुसेवातः श्रीः कथं प्राप्यते
इत्याशङ्क्याह यस्मैति अस्य गुरोरी लंछीरस्ति गुणाश्च सन्ति लक्ष्मीवाचकस्य
इन्द्रस्य अस्मैत्यकारपरं यत्ने यस्मैति रूपं । गुणा यथा सत्यं श्रीचं दया
कान्तिस्रयागः सन्तोष आर्जनं । शमो दमस्तपः साम्यं तितितोपरतिः श्रुतं ।
ज्ञानं विरक्तिरैश्वर्यं तेजो $\times \times$ वलं स्मृतिः । स्वातन्त्र्यं कौशलं कान्तिर्धैर्यं
मार्दवमेव च । इत्यादयो गुणाः । अस्य किन्मतस्य ज्ञानदयासिन्धोः ज्ञायतेऽनेन
करणे स्फुटं ज्ञानं प्राप्तं । निष्कारणपरदुःखप्रहाणेऽपि दया शास्त्रसम्पन्नत्वात्
दयापूर्णत्वाच्च तयोः सिन्धोरिव तस्य स ज्ञानवानपि किमर्थं दास्यति अतो
दयालुत्वमुक्तं दयालोरसमर्थस्य दुःखयैव दयालुतेत्यतो ज्ञानवत्त्वमुक्तं ।
पुनः कीदृशस्य अगाधस्य न विद्यते गाधलस्यशोऽस्य परैरनधिगतान्त-
स्तत्त्वस्येति यावत् । इत्यादि

End.

पट्टिका आख्याऽस्य पट्टिकाख्यः रक्तलोभे तु पट्टिका इति वाचयति ।
पटति जर्जरातपलितसुरतालाद्येति ककारात् क्तः पट्टोऽस्यास्तीतीन् पट्टी-
नान्तः पुमानिति स्वामिजातरू... इदमेवमिति केषीति सर्वसं पट्टीति स्नि-
यामीदन्ता चेति साङ्गाः पट्टी ललाटभूषणं पट्टी लालाप्रसादन इति चान्ते
विद्यः । पट्टिलालाप्रसादन इति दर्शनादिदन्तोऽपि । लालां प्रसादयति
नन्दादेर्युः लाला प्रसादतेऽनेन करणे युद्धिति चतुर्भुजः । लालाप्रसादनः ।
चत्वारि पाटियाने इति प्यातस्य रक्तलोभस्य । नुदस्त्विति नुदतिनायु-
पधलक्षणत्वात् कः नुद्यते यदर्थं कः इति स्वामी बाऊल्यादीर्घः धातुरेव
दीर्घवानित्यन्ते णूदः । पूष दडौ पूषति नास्त्युपधात् कः पूषो दीर्घादिबु-
धेष्वान् यूपोपयुक्तकाष्ठलादयूपस्य पाठ इति स्वामी । क्रमुक उक्तः ।
ब्रह्मणि वैदिके कर्मणि साधुः ब्रह्मण्यः ब्रह्मण्यो णूदे साधो स्याद्ब्रह्मण्यश्च
शनेश्वरः इति विद्यः । ब्रह्मजातीयत्वादुब्रह्मदार । तूलनिष्कर्षं नास्त्युपधात्

कः तूलं पुलिङ्गस्तु पिठौ तूलः स्त्रीवच्च ब्रह्मदारुणीति रुद्रः । षट् अश्वत्था-
कारस्य ब्रह्मदारुश्चक्ष्य । नौपेति नौयतेऽसौ न इत्यादि ।

Colophon. खण्डितशेषत्वादन्यत् समाप्तिस्त्रचकवाक्यं नास्ति ।

विषयः । अमरकोषाभिधानव्याख्यानम् । धृतञ्चात्र विश्वरूपप्रभृतिकोषमतं वाचस्पतिस्वामि-
प्रमुखग्रन्थकृतमनञ्च । अस्ति च वनौषधिवर्गीयकतिपयस्योकावधियाख्यानम् ।

No. 9. अमरकोषटीका (त्रिकाण्डचिन्तामणिनाम्नी) By रघुनाथचक्रवर्ती.
Substance, country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 176. Lines, 9 on
a page. Extent, 9,118 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1625.
Place of deposit, Purápára Sonáránga Post office District Dháká, Paṇḍita
Jagadbandhu Tarkavágiṇa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ग्रन्थारम्भे निखिलविघ्नविघातायाभिमतदेवतासङ्कीर्तनेन
धर्ममुत्पादयन् शैववैष्णवबौद्धान् प्रवर्तयितुं शिष्यशिक्षायै चादौ निबध्नाति
यस्येति । हे धीर । सः अः विष्णुः सेयतां । अकारो वासुदेवः
स्यादाकारस्य पितामह इत्येकाक्षरकोषः । यद्वा हे धीराः स सिन्धुर्विष्णुः
सेयतां । सिन्धुः समुद्रेऽनने च सिन्धुर्नद्यां मद्दानसे इति धरणिः । यस्य
सिन्धोर्गुणा जगदवनदुष्टनिवारणादयोऽनघा अपापाः । अनघोऽपापहृद्य-
योरिति धरणिः । कीदृशस्य ज्ञानदयामिन्धोः ज्ञानं वस्तुतत्त्वावबोधः निरु-
पधिपरदुःखप्रहरणेऽद्या ताभ्यां तयोर्वा सिन्धुरिव सिन्धुः । अतस्तस्य
संवैवोचितेति भावः । यद्वा ज्ञानं ददातीति ज्ञानदा सरस्वती तया
सहिता ईर्लक्षीर्ज्ञानदेः मध्यपदलोपी समासः तया विशिष्टस्य लक्ष्मीसरस्व-
तीयुतस्येत्यर्थः । “लक्ष्मीरीकार उच्यते” इत्येकाक्षरकोषः । अगाधस्य अन-
वगाद्धमहिम्नः । कीदृशोऽक्षयः न विद्यते क्षयो विनाशो यस्य नित्यत्वात् ।
सेवाफलमाह “त्रिये” इति । त्रिये त्रिवर्गसम्पत्तौ तथा च व्याङ्गिः, लक्ष्मी-
सरस्वतीत्रिवर्गसम्पत्तिविभूतिशोभास्वरूपकरणवेशरचनागुणेष्वपि श्रीः प्रथि-
तेति । अमृताय मोक्षायेत्यर्थः । अमृतं यज्ञशेषे स्यात् पीयूषे सलिले घृते
अयचित्ते च मोक्षे च ना धन्वन्नरिदेवयोरिति विश्वः । अतस्तस्य सेवया
सकलपुरुषार्थसिद्धिरिति । यद्वा हे धीराः स बुद्धः सेयतां । इहानुक्तोऽपि
बुद्धो विशेषणेन स्पष्टं प्रतीयते इति प्रसादनामायमलङ्कारः । तदुक्तं
कण्ठाभरणेन “यत्र प्रवार्थ्यमर्थस्य प्रसादः सोऽभिधीयते” इति यथा अय-
मुदयति ... ..

... .. बौद्धविद्वेषिणां प्रवृत्तये कवितो

बुद्धोपादानमदत्तैव स्त्रोपेण स्तोक उक्तः । दानं दा ज्ञानस्य दा ज्ञानदा
तस्या ईर्लक्षीः सम्यत् तथा ज्ञानदानसम्यग्निहेतुभूतया सिन्धुरिव सिन्धुः
हेतुरूपकनामायमलङ्कारः यथा गाभीर्येण समुद्रोऽसीत्यादि ॥

End.

षडित्यादि । सङ्ख्यावाचकानां प्रकारनकारान्नां कतिशब्दस्य च संज्ञा ।
तथाच षडन्ताः षट् कति चेति परस्मैच । ते त्रिषु समानलिङ्गकृतविशेष-
रहिता इत्यर्थः । तथा युष्मदस्मदयस्य च त्रिषु सममित्यर्थः । तथा षट्
पञ्च कति वा स्त्रियः पुरुषाः कुलानि च । त्वमहं वा स्त्री पुमान् कुलञ्च
इत्यादि । ... ..
एवमन्यदण्डं । नूतनतां परिहरति शेषमिति । इह ग्रन्थगौरवभयाद्वा
लिङ्गं नाम च नोक्तं । तच्छिष्टानां पूर्वोच्चार्याणां प्रयोगादवगन्तव्यं ।
लिङ्गस्य लोकाश्रयत्वादिति । यथा लज्जापर्यायत्वेन व्रीडाशब्दस्य स्त्रील एव
प्राप्ते तु ... .. व्रीडादमुं देवमुदीक्ष्य मन्ये
विन्यस्तदेहः स्वयमेव काम इत्यादि प्रयोगाच्च पुंस्त्वमित्यादिकस्य ॥

मतं गुरुणां प्रविचार्य यत्नादालोक्य तन्त्राणि च कोविदानां ।

सतां मुदे श्रीरघुनाथशर्मा त्रिकाण्डचिन्तामणिमाततान ॥

Colophon.

इति सामन्तसारग्रामनिवासिश्रीरघुनाथचक्रवर्तिनः त्रिकाण्डचिन्तामण्य-
मरकोपटिप्पण्यां नामलिङ्गादिसंप्रदायवर्गविवरणं समाप्तम् ॥

नत्वा शिवं सुमतिविदन्नुल्लागते बाणद्वयारिखगमिते शकेऽवधे ।

पुंतिं गुरोः स्म लिखतिचात्मनः कृते श्रीमानिमामहनि हि नौलकपङ्कः ॥

विषयः । अमरसिंहकृतमरकोपस्य व्याख्यानम् । काण्डवदेन व्यवक्षिप्य व्याख्यानां चास्य
त्रिकाण्डचिन्तामणिरिति नाम । लिखितस्य कविनानेन प्रत्येककाण्डशेषे एकैकः श्लोकश्च
स्वर्गपातालवर्गान्तके प्रथमकाण्डशेषे ।

सामन्तसारनिलयो रघुनाथशर्मा स्वर्गादिकाण्डविहतिं रचयाम्भूव ।

नाल्लोक्य सम्यग्निह ये प्रथयन्त्यवज्ञां तेभ्यो नमोऽस्तु मम तान् प्रति नैष रोषः ॥

भूमि-पुर-वनोपधि-सिंहादि-वृ-त्रक्ष-क्षत्रिय-वैश्य-शूद्रवर्गान्तके द्वितीयकाण्डशेषे

सामन्तसारवासेन रघुनाथेन शर्माणा ।

भूकाण्डविहतिः सम्यगुपदिष्टा सतां मुदे ॥

प्राणि-विशेषानि द्वे सङ्कोर्णे-लिङ्गादिसंप्रदायवर्गान्तके तृतीयकाण्डशेषे

मतं गुरुणामित्यादि ।

केचिदस्य अन्यकारस्यैवं परिचयं ददति यथा अस्ति दक्षिणविक्रमपुरासन्ने रदिलपुरा-

भन्तरे सामन्तसाराख्यो ग्रामस्तव (ममाजदार)समदाराख्याः ग्रामस्तवर्माणनीताः वैदिकश्रेणीय-
कुलीनब्राह्मणा निवसन्ति । तदंश एव समजनि रघुनाथनामायममरकोषटीकाकृदिति ॥

No. 10. अमरकोषटीका (पदमञ्जरीनाम्नी). By लोकनाथः । Substance, country-made paper, $20 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 127. Lines, 10-11 on a page. Extent, 8,557 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dháká, Vikrampura, Vajrayoginí, Paṇḍita Dvárakánáth Tarkabhúṣaṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

यशोदागुरुवत्तोजकनकाचलचारिणम् ।

अपूर्वजलदं वन्दे नन्देनाङ्गे निवेशितम् ॥

ग्रन्थकद्विद्विनाशाय कृतमिष्टदेवतास्तवमादौ निबध्नाति । यस्येति । हे
धीराः स भगवान् सेव्यतां आराध्यतां । धैर्यशालिन एव तसुपासितु
मीशते । अत्र चित्रपदं धीरा इति । यस्य निर्गुणत्वेन विश्वनिर्माणस्थिति
निधनलीलारसिकतया स्वीकृता गुणाः सत्त्वरजस्तमांसि अदोषाः । तस्य
तैरलिप्तत्वात् मैत्रीमर्यादादयोऽणिमादयो वा गुणाः । इत्यादि ॥

End. इह विस्तरभयार्थं लिङ्गं नाम च नोक्तं । तच्छिष्टानां पूर्वाचार्यादीनां
प्रयोगादवधेयमिति शिवम् ।

लिङ्गादिसङ्ग्रहवर्गः ।

विरुद्धनानाविधनक्ररुद्धं फणीन्द्रविस्तारितगूढभावं ।

निधाय कर्णे पदमञ्जरीमिमन्तरन्तु शब्दाम्बुधिमप्रसादम् ॥

Colophon. इति श्रीलोकनाथशर्मनिर्मितत्रिकाण्डविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । अमरकृतनामलिङ्गानुशासनस्य व्याख्यानम् ॥

No. 11. अमरशतकटीका (कामदाख्या) By रविविन्द्रः । Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 1,125 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1746. Place of deposit, Viṣṇupura, Kádákuli, District Bākurá, Paṇḍita Rámprasanna Bhaṭṭācá-
ryya. Appearance, fresh. Prose. Incorrect.

Beginning. नमः श्रीकृष्णाय ॥ विद्या वितरति सुक्तिं सुक्तिमविद्याया मुजिष्यामः ।

या च रमाचरशक्तिः सा नः शिवं सदा दिशतु ॥

तदुभयरसपरिपाटीपरिहरणवाटीमिमां रम्यां ।

कुरुते ऽमरशतकटीकां ज्ञानाञ्जनः कलाधारः ॥

योऽसौ भाग्यवता विभक्तवनिजज्ञानाद्यतानन्दयु-

र्यो वात्स्यायनकामतग्नविलसत्केलिक्रियाकौशलः ।

आचष्टेऽन रसद्वयं कविकुलालङ्कारचूडामणिः

श्रीलश्रीरविचन्द्र एष पिशुना मात्सर्यमुत्सृज्यतां ॥

यदि स्यात् परमानन्दे कामानन्दे च वासना ।

तदा संख्यतां धीराष्टीकेयं कामदा सदा ॥

क चातिकर्षकः शान्तः क चातिललितः शुचिः ।

एकत्र वाक्चे व्याख्यातुस्तावदो कौशलं कवेः ॥

निर्विघ्नं प्रारिञ्चितशतककामो ग्रन्थद्विष्टदेवतां कीर्तयन्नाह । अति ।

अम्बिकायाः पार्वत्याः कटाक्षोऽपाङ्गदर्शनं त्वां पातु रक्षतु अथ सम्बो-
धनपदेऽप्यनुक्ते युष्मच्छब्देनापेक्ष्यते ॥ इत्यादि ।

End.

हे सुगं माये भानिनि अङ्गारिणि सुखाग्रं मिथ्याज्ञानं मुञ्च । कथमित्याह
रामो जगदीश्वरः सुखं चुम्बति सर्व्वथा रामरामेति स्मरामि एकेनाद्विती-
येन अतएव दर्शनैरिति (?) मिथ्याज्ञानं मुञ्च इति समेराधन (?) पदानि
सुगमानि एतेनैतदुक्तं भवति । नानाविधानाभावात् धर्म्मन् निरूप्य
रामस्य स्मरणमेव सर्व्वगिरिष्ठमिति सूचितम् ॥

Colophon.

इत्यमरशतकटीका समाप्ता ॥ रामचन्द्रदेवशर्म्मा लिखितमिदं । शकाब्दा
१७४६ ॥

विषयः । अमरशतकस्य व्याख्यानम् ॥

No. 12. अलङ्कारवादार्थः । Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 40. Lines, 6 on a page. Extent, 1,290 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Bākurā Viṣṇupur, Rūparām Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ रामचन्द्राय नमः । दर्पणकारस्य । ग्रन्थारम्भे इत्यस्य छद्मविहित इति
व्यायात् आरभ्यग्रन्थ इत्यर्थः । निरूपकत्वमेव आधारत्वं तथाच आरभ्य-
ग्रन्थनिरूपकनिर्विघ्नेन प्रारिञ्चितपरिसमाप्तिकामो वाङ्मयाधिष्ठिततया वाग्-
देवतायाः सामुख्यं आराधनेन स्वार्थसाधनानुकूलत्वमाधत्ते करोति । तथाच
आरभ्यग्रन्थनिरूपकसरस्वत्याराधनेन स्वार्थसाधनानुकूलतिमान् ग्रन्थद्वि-
ष्टित्यन्वयधीः ॥ इत्यादि ।

End.

पूर्वार्द्धे दीर्घसमासेनैव बोधनाद्बोधः । सुकर्णरिन्द्राजित(?)कुन्तलोक्षसन्कपो-
ललीनालकमण्डिताननामित्यष्टमे । नन्वच पदान्तराधीन आरूढबोधे किमर्थं
कर्णपदप्रयोगः कथम्वा मार्कण्डेयपुराणे क्षीरोदस्वामलं हारमञ्जरे च तथाम्बरे
चुड़ामणिं तथा दिव्यं कुण्डले कटकानि च इत्यत्र आरूढबोधः ॥ ७ ॥
सुधीभिर्भायं । केचित्तु दानादावारूढबोधप्रयोजनाभावात् मार्कण्डेयपुराणे
न दोष इति वाच्यम् । न च समस्ताखलिषु चेत्यादिदर्शनात् आरूढप्रकरण-
त्वान्न समीचीनम् ॥ * ॥

Colophon.

इत्यलङ्कारवादार्थः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीरामचन्द्राय नमः ॥

विषयः । साहित्यदर्पणाख्यलङ्कारग्रन्थख्यलङ्काराध्यायस्य विचारः ॥

No. 13. अवधुतानुभवः । Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 14. Lines, 7 on a page. Extent, 343 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hálisahar Khásváti, Mahádeva Bhaṭṭácáryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परमात्मने । जनक उवाच ।

कथं ज्ञानमवाप्नोति कथं मुक्तिं भविष्यति ।

वैराग्यञ्च कथं प्राप्तं तत्तत्त्वं ब्रूहि मे प्रभो ॥

अष्टावक्र उवाच ।

मुक्तिमिच्छसि चेत् तात विषयान् विषयवत् त्यज ।

क्षमार्जवदयातोषसत्यं पीयूषवद्भुज ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टकं चात्मविज्ञानौ जीवन्मुक्तयतुर्दृश ।

षट्संख्याक्रमविज्ञाने ग्रन्थिकात्ममतः परम् ॥

विंशत्येकमितैः खण्डैः श्लोकैरात्माग्रिमध्यस्थं अवधुतानुभूतैस्तु श्लोकसंख्याः

क्रमा अमी ।(?) संग्रहश्लोकमादाय संख्येयं मतिमन् सदा ॥

इति श्रीमदष्टावक्रप्रकरणं संग्रहषट्कं एकविंशतिप्रकरणं समाप्तम् ॥

Colophon.

इत्यवधुतानुभवः समाप्तः ॥ ॥

विषयः । ज्ञानमुक्तिवैराग्यादिनिरूपणम् ॥

No. 14. अवयवटिप्पणी । By कणादतर्कवागीशः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 21. Lines, 8 on a page. Extent, 735 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Bākurá Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. শ্রীহরি: শরণম্ । পরার্থানুমানপ্রযোজকত্বেন স্মৃতস্য ন্যায়াদেবোচ্চানর্হে
তয়া প্রসঙ্গসঙ্কত্যা তদ্বিরূপয়িতুমাচ্চ তত্বেতি । পরার্থে পরপ্রতিপিপা-
দয়িষাপ্রযোজ্যং পরো ঽন্ব বিপ্রতিপন্ন: ন তু মীমাংসকমাচং । তেনাপ্তেন
পরপ্রতিপিপাদয়িষযথৌদীরিতেঽপি ন্যাযত্বমিত্যবধেয়ং । ন্যাযসাধ্যমিতি ন্যায-
জন্যজ্ঞানপ্রযোজ্যমিত্যর্থঃ । অবয়বান্ বিভজতে প্রতিজ্ঞেতি যদ্যপ্যবয়বসামান্যং
নিরূপ্যেব তদ্বিভাগো যুক্তস্তথাপি ইत्याদি প্রতিজ্ঞাদিপদ্ধাবয়বোপেতস্যৈবাক-
লস্যত্বং ।

End. ননু কণ্টকোদ্ধারবাগ্ধে বাগ্ধলসন্ধানস্য ন্যাযত্বং স্যাদত: কণ্টকেতি তথাচ্চ
তেনাপি ন্যাযত্বপর্য্যাপ্তাধিকরণত্বস্য তদ্ব্যতিরেকেণ সত্যান্ন তস্য ন্যাযঘটক-
ত্বমিতি ভাব: । অত্র প্রতিজ্ঞাপক্ষে হেতুদাহরণমাত্রকো ন্যায ইতি মীমাংসকা: ।
উদাহরণোপনয়মাত্রমিতি বৌদ্ধা: । প্রতিজ্ঞামাত্রমিতি নৈয়ায়িকৈকদেশিন: ।
অসাধকতানুমান প্রতিজ্ঞাহেতুমাত্রমিতি কেचित্ । তদেবোপনয়সংহিতমিত্যা-
চার্য্যা: ॥ •

Colophon. ইতি কণাদতর্কবাগীশমহাচার্য্যকৃতাভয়বট্টিয়নী সম্পূর্ণা ॥ * ॥

বিষয়: । অনুমানখণ্ডানর্গতাভয়বট্টিয়া ।

No. 15. অশৌচদীপিকা । By শ্যামসুন্দর: . Substance, country-
made paper, 10×2½ inches. Folia, 17. Lines, 5 on a page. Extent,
300 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur,
Mayamansing Paṇḍita Candra kánta Tarkālaṅkāra. Appearance, old
Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ নমো গণেশায় । অথ শ্রীশ্যামসুন্দরমহাচার্য্যকৃতাশৌচদীপিকা
লিপ্যতে ।

অথ গর্ভাব্রাহ্মণশৌচসংক্ষেপ: ।—

যে জীৱ গর্ভজাব হয় তাহার প্রথম মাসেতে এক দিন দ্বিতীয় মাসে
২ দুই দিন তৃতীয় মাসে ৩ তিন দিন । ইত্যাদি ।

End. ভিন্ন গোত্রপোষ্যপুত্রের জনক জননী এবং জনক সপিণ্ড মরণে অশৌচ
নাই সপিণ্ড পোষ্যপুত্র হইলে পরস্পর সপিণ্ডের সহিত জনক মরণে
সম্পূর্ণাশৌচ হয় ইতি ॥ * ॥

বিষয়: । গর্ভাব্রাহ্মণজননমর্যাদাশৌচনিরূপণম্ ।

No. 16. अशौचप्रकाशः By चतुर्भुजः . Substance, country-made paper, 14 × 2½ inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 325 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpārā, Rāmātāraṇa Ṭhākur. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । यत्नाद्भाववनादिकं परिचितौ कृत्येषु कृतौ
भट्टाचार्य्यं चतुर्भुजोऽप्युतपदद्वन्द्वारविन्दं सुदम् ।
वन्दित्वा ससुमानसस्य सुहृदोऽशौचप्रकाशं करो-
त्यनुग्रामकुलोद्भवो भवजनोद्भूतोद्भववाद्यश्चितं ॥ (?)
अग्निहोत्रादिविहितब्राह्मणादिचतुर्वर्णेषु जननमरणे चैव यथाक्रमं ज्ञातीनां
दशहं पञ्चदशहं मासमेकमशौचम् ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ॥

विषयः । जननमरणाद्यशौचनिरूपणं । दाहादिनिरूपणम् । सङ्गमरणादिनिरूपणञ्च ॥

No. 17. अष्टमङ्गला । By रामकिशोरचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 18. Lines, 10 on a page. Extent, 540 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ćāktā, District Dhākā Paṇḍita Trilocana Tarkālaṅkār. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

शिवं रामकिशोरेण प्रणम्यार्थः प्रकाशते ।

आख्याताष्टमपादीयदौर्गन्धर्त्यथामति ॥

पदान्ते । पदान्ते वर्त्तमानानामिति । नन्वन्तशब्दोऽवयववचनः । तथाच
पदान्तानामवयवा एव ध्रुटः । तत्कथं ते पदान्ते वर्त्तन्ते इति । सत्यमन्त-
शब्दोऽयं धर्मवृत्तित्वेन पदान्तान्ते वर्त्तमानानां ध्रुटामित्यर्थः । तथाच
आदिसम्यन्तशब्दा धर्मिणि धर्मे च वर्त्तन्ते इति मतमिति गोपीनाथः ।
इत्यादि ।

End. प्रतिषेधस्तु स्थानिवद्भावादेव न पदान्त इत्यादिना परिभाषायाश्चानित्यलं
मन्तव्यमिति तेनाभ्यासे प्रतिषेधार्थं न वक्तव्यमिति ॥

Colophon. इति श्रीरामकिशोरचक्रवर्तिष्ठतायामष्टमङ्गलाटीकायामित्यल्लेख-
नः पादः समाप्तः ।

विषयः । कातन्त्राख्याताष्टमपादीयदौर्गन्धर्त्यसिंहवृत्ते गूढार्थप्रकटनम् ।

No. 18. आकाङ्क्षापूर्वपक्षरहस्यम् । By मधुरानाथः. Substance, country-made paper, $17 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 7. Lines, 8 on a page. Extent, 294 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Pálang Post office, District Faridpur, Paṇḍita Rajaní kánta Tarkaratua. Appearance old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । प्रसङ्गादाकाङ्क्षां निरूपयितुं शक्नोति अथ केयमिति आकाङ्क्षादिकं सङ्कारौति यदुक्तं तत्राकाङ्क्षा केत्यर्थः अविनाभाव इति । भावः सत्त्वं तदभाव इत्यर्थः तथाच तत्पदार्थे तत्पदार्थाभाव-वहृत्तिभाववस्तुपदार्थे तत्पदार्थाकाङ्क्षेति भावः । अस्ति चायं घट इत्यादौ इदम्यदार्थे घटपदार्थाभाववहृत्तिभावः इति इदम्यदार्थे घट-पदार्थाकाङ्क्षा । दृष्टित्वं तादात्म्यसम्बन्धेन बोध्यं अन्यथा चैवः पचति रथो गच्छति इत्यादौ चैवपदार्थस्य पचति पदार्थसाकाङ्क्षता न स्यात् चैत्रादौ ... .. पदार्थाभाववहृत्तिभावाभावात् । इत्यादि ।

End. अजनितेत्यादिब्रह्मप्रयोजनं दूषयति वयाशामिति राजपुत्रपुत्रबाहामित्यर्थः । तुल्यवत् एकदा प्रथमं अजनितान्वयबोधदशायां यतः तात्पर्यधीविरहितः अप्येऽपि जनितान्वयबोधदशायामपि पुरुषेण ... .. व्यर्थमिति नोक्तप्रयोजकमित्यर्थः यथाश्रुतन्तु सङ्गच्छते घटमानयेत्यादौ धारावाहिकशब्दबोधवारणायाजनितान्वयबोधकत्वं ... .. स्वावश्यक-तया वैयर्थ्याभावात् । ... .. नव्यास्तु धारावाहिकप्रत्यक्षस्यैव धारावाहिकशब्दबोध्यस्याभ्युपगमात् वैयर्थ्य-मिति भावः अत एव सिद्धान्तसूत्रेण जनितान्वयबोधेऽतिशान्निवारणाय विशेषणं कण्ठतो पश्यतता नोक्तमित्याहुः ।

Colophon. इत्याकाङ्क्षापूर्वपक्षरहस्यम् ।

विषयः । शब्दबोधे शब्दज्ञानं यदि निरपेक्षकारणं भवति तदा घटः कर्मलभानयनं कृतिरिति शब्दात् घटकर्मताकबोधं कथं न जायते अतः आकाङ्क्षाज्ञानस्य शब्दज्ञानसङ्-कारित्वमवश्यमेव वाच्यमित्यादिविचारः ।

No. 19. आख्यातटीका । Substance, country-made paper, $12 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 72. Lines, 7 on a page. Extent, 2,520 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, Mayamansing Paṇḍita Candra kánta Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. श्रीमत्परमात्मने नमः ॥ अथ परस्मै । इह यद्यपि प्रश्नानन्तर्यमङ्गला-
धिकारेष्वथ शब्दो वर्तते तथापि ज्ञानान्तर्यायै एव गृह्यते ।
ननु भीमपूर्वज इति माघस्य स्वस्तितमिति । केचित्तु (अर्चयमाना)
भीष्मादि ( ) संप्रयुक्ता इत्येवार्थो विवक्षित इत्याहुः ॥ * ॥ इत्यादि ।

Colophon. इति तृतीयपादः समाप्तः ॥

विषयः । कलापोक्तधातुरूपादिनिरूपणम् ।

No. 20. आख्यातपञ्जिकाव्याख्या । By नरहरिः । Substance, coun-
try-made paper, 17 × 4 inches. Folia, 83. Lines, 7 on a page. Extent,
1,162 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa.
District Tippera, Paṇḍita Çaraccandra Vidyālaṅkāra. Appearance, old.
Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो मणेशाय ।

नला गौरौपदद्वन्द्वं श्रीमन्नरहरिः सुधीः ।

आख्यातपञ्जिकाव्याख्यां तनोति भान्तिशान्तये ॥

टी

अथ । ननु अथेत्यादि वृत्तिग्रन्थः कथं संगच्छते तथाहि । इत्यादि ।

End.

पुरादेष्टेत्यत्र प्रपञ्चितमिति ।

खण्डितशेषत्वात् समाप्तिस्त्वचकं वाक्यं नास्ति ।

विषयः । कान्तन्त्र्याकरणस्य बिलोचनदासकृतपञ्जिकाया व्याख्यानम् ।

No. 21. आख्यातवादटिप्पणी By मथुरानाथतर्कवागीशः. Substance,
country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 32. Lines, 8 on a page.
Extent, 2,304 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Vajrayoginī, District Dhākā, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa Smṛitiratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ शिवो जयति ।

कुक्षिताधरपुटेन पूरयन् वंशिकां प्रचलदङ्गुलिपङ्क्तिः ।

भोक्षयन्नखिलवामलोचनाः पातु कोऽपि नवनौरदङ्गुलिः ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशधीमता ।

आख्यातशक्तिवादस्य क्रियते विवृतिः शुभा ॥

आख्यातशक्त्यं निरूपयति आख्यातस्येति । आख्यातं यत्नत्वाध्वक्किन्नशक्त्य-

ताकमित्यर्थः । तेन वक्ष्यमाणहेतौर्न वैयधिकरणम् । आख्यातत्व

सङ्केतविशेषमुन्मथ्येनाख्यातपदवत्त्वं न तु जातिः । दित्यादिना साङ्गि-
 र्यात् मानाभावात् । शक्यतावच्छेदकानु न तत् किन्तु प्रत्येकं दित्यादिक-
 मेव । अन्यथा साख्यातत्वप्रकारिणाज्ञानदशायां कल्पापन्याकरणानभिज्ञानां
 दित्यादिनाज्ञानात् शाब्दबोधमात्रस्य शक्तिधमजन्यत्वप्रसङ्गात् । इत्यादि ।
 End. कर्माख्यातस्य फलमेवार्थः । तादृशेति । वर्तमानत्वादिविशिष्टस्येत्यर्थः ।
 अनुभवस्वारसिकत्वेन विशेषणीयः । तेन लक्षणया तच्चानुभव इति निरस्तं ।
 रदमुपलक्षणं । यत्तत्त्वमपेक्ष्याम्यत्वादेर्गुणत्वादित्यपि द्रष्टव्यमिति संक्षेपः ॥
 Colophon. इति श्रीमथुरानाथतर्कवागीशविरचिताख्यातवादटिप्पणी समाप्ता ।
 विषयः । साख्यातशक्तिवादाख्यग्रन्थस्य विवृतिः ।

No. 22. आगमतत्त्वविलासः By रघुनाथतर्कवागीशः Substance,
 country-made paper, 19 x 4 inches. Folia, 427 (the first page is wanting).
 Lines, 8 on a page. Extent, 13,237 ślokaś. Character, Bengali. Date, ?
 Place of deposit Mājparā, District Dhākā, Babu Rāsavihāri Rāya. Ap-
 pearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning.

ॐ गुरुभ्यो नमः ।

ॐ नमः श्रीमते तस्मै गुरुदेवाय योगिने ।

अशेषासारसंसारसाराय शिवरूपिणे ॥

स्वगुरोश्चरणसरोजं

शिरसि सरसिजे स्मरन्मुक्तः श्रीमान् ।

आगमतत्त्वविलासं

रचयति रघुनाथतर्कवागीशः ॥

तत्र व्यतिक्रमनिबन्धमुपोऽपराधा

ये तान् क्षमध्वमखिलान् मम देवतानि ।

यद्युयद्विश्वमिदं संविद्धितं ममास्ते

तत्तद्विशोधयत धीरतमा नमो वः ॥

स्वतन्त्रतन्त्रं फेल्कारीतन्त्रमुत्तरतन्त्रकम् ।

मौल्यतन्त्रं वीरतन्त्रं कुमारीतन्त्रमुष्णकम् ॥

कालीनारायणीतन्त्रे तारिणीतन्त्रमुत्तमम् ।

कल्पातन्त्रं समयातन्त्रं भैरवतन्त्रकम् ॥

भैरवीविपुरातन्त्रे वामकेश्वरतन्त्रकम् ।

कुकुटेश्वरतन्त्रश्च मातृकातन्त्रमेव च ॥
 सनत्कुमारतन्त्रश्च विशुद्धेश्वरतन्त्रकम् ।
 सम्प्रोहनाख्यतन्त्रश्च गौतमीयश्च तन्त्रकम् ॥
 बृहद्गौतमीयतन्त्रं भूतभैरवतन्त्रकम् ।
 चामुण्डापिङ्गले तन्त्रे वाराहीतन्त्रकं तथा ॥
 मुण्डमालाख्यतन्त्रश्च योगिनीतन्त्रसुत्तमम् ।
 मालिनीविजयं तन्त्रं तन्त्रं खच्छन्दभैरवम् ॥
 महातन्त्रं शक्तितन्त्रं तन्त्रं चिन्तामणिं परम् ।
 उन्मत्तभैरवं तन्त्रं त्रैलोक्यसारतन्त्रकम् ॥
 विश्वसाराङ्ग्यं तन्त्रं तथा तन्त्रासृताभिधम् ।
 महाफेत्कारीतन्त्रश्च वायवीयश्च तोडुलम् ॥
 मालिनीललितातन्त्रे त्रिशक्तितन्त्रकं तथा ।
 राजराजेश्वरीतन्त्रं महामोहसरोत्तरम् ॥
 गवाक्षतन्त्रं गान्धर्व्यं तन्त्रं त्रैलोक्यमोहनम् ।
 हंसमाहेश्वरं हंसपरमेश्वरतन्त्रकम् ॥
 कामधेन्वाख्यतन्त्रश्च तन्त्रं वर्षाविलासकम् ।
 मायातन्त्रं तन्त्रराजं कुङ्कितातन्त्रसुत्तमम् ॥
 विद्धानलतिकां लिङ्गागमं कालोत्तरं तथा ।
 ईशानसंहितां तद्वत् श्रीविष्णायकसंहिताम् ॥
 अगस्त्यसंहितां पुष्पां नन्दिकेश्वरसंहिताम् ।
 अशिष्ठसंहितां दक्षसंहितां मनुसंहिताम् ॥
 ब्रह्मणः संहितां दिव्यां सनत्कुमारसंहिताम् ।
 कुलानन्दसंहिताश्च वैशम्पायनसंहिताम् ॥
 ऋषिसंहितापनीयश्च दक्षिणामूर्तिसंहिताम् ।
 ब्रह्मयामलकश्चादियामलं रुद्रयामलम् ॥
 बृहद्दयामलकं सिद्धयामलं कल्पसूत्रकम् ।
 मत्स्यसूक्तं कल्पसूक्तं कामराजं शिवायमम् ॥
 उडुशश्च कुलोडुशसुडुशवीरभद्रकम् ।
 भूतडामरकं तद्वत् डामरं यक्षडामरम् ॥
 कालिकाकुलसर्वस्वं कुलसर्वस्वमेव च ।
 कुलचूडामणिं दिव्यं कुलमारं कुलाणवम् ॥

कुलप्रकाशं वासिष्ठं सिद्धसारस्वतं तथा ।
 योगिनीहृदयं कालीहृदयं मातृकार्ष्ववम् ॥
 योगिनीजालकुलकं तथा लक्ष्मीकुलार्णवम् ।
 तारार्णवं चन्द्रपीठं भेरुचन्द्रं चतुःशतीम् ॥
 तत्त्वबोधं महोपसृष्टं स्वच्छन्दसारसङ्ग्रहम् ।
 ताराप्रदीपं सङ्केतचन्द्रोदयमतिस्फुटम् ॥
 षट्त्रिंशत्तत्त्वकं लक्षनिर्णयं त्रिपुरार्णवम् ।
 विष्णुधर्मोत्तरं मन्त्रदर्पणं वैष्णवाभूतम् ॥
 मानसोक्तासकं पूजाप्रदीपं भक्तिमञ्जरीम् ।
 भुवनेश्वरीपारिजातं प्रयोगसारमुत्तमम् ॥
 कामरत्नं क्रियासारं तथैवागमदीपिकाम् ।
 बुद्धश्रीक्रमसंज्ञकं तथा श्रीक्रमसंज्ञकम् ॥
 नवरत्नेश्वरं सोमसुजगदावलिसंज्ञकम् ।
 सिद्धान्तशेखरं ग्रन्थं तां ग्रन्थशविमर्षिणीम् ॥
 मन्त्रमुक्तावलीं तत्त्वकौमुदीं तन्त्रकौमुदीम् ।
 मन्त्रतन्त्रप्रकाशस्थं श्रीरामार्चनचन्द्रिकाम् ॥
 शारदातिलकं ज्ञानार्णवं सारसमुच्चयम् ।
 कल्पद्रुमं ज्ञानमालां पुरस्सरणचन्द्रिकाम् ॥
 आगमोत्तरकं तत्त्वसागरं सारसङ्ग्रहम् ।
 देवप्रकाशिनीं तन्त्रार्णवञ्च क्रमदीपिकाम् ॥
 तारारहस्यं श्यामाया रहस्यं तन्त्ररत्नकम् ।
 तन्त्रप्रदीपं ताराया विलासं विश्वमाह्वकाम् ॥
 प्रपञ्चसारं तं तन्त्रसारं रत्नावलीं तथा ।
 एवं बहुतरङ्गतं ग्रन्थानां स्फुटमागमे ॥
 कल्पान् कुमारीकल्पादीन् श्रुतीशोपनिषद्ग्रन्थम् ।
 श्रुतिः स्मृतिपुराणानि पाणिनीयादिकौशलम् ॥
 मरुपदेशयुक्तिभ्यां विनिष्कृष्यावलक्ष्य च ।
 गुरुणा मत्तं ज्ञाना साधकानां मतं तथा ॥
 गुह्यं नत्वा गुह्यं नत्वा गुह्यं नत्वा यथाविधि ।
 संक्षिप्तः सर्वतन्त्राणां सारमाह्वय निर्मितः ॥
 श्रीमांसाक्षविलासोऽयं वरीवर्तुं गृहे गृहे ।

दृष्टिक्रमोऽत्र दीक्षाया लक्षणं दक्षिणाविधिः ॥

दीक्षाया नित्यकाम्यत्वे दीक्षार्थो योगरूढितः । इत्यादि ।

End.

एतेन शिवप्रणीततया आगमशास्त्रस्य निःसन्देहफलकत्वेन सर्वदर्शनापे-
क्षया समुत्कर्षः ॥

— — — — — ।
शिवप्रणीतेऽत्र दुरुद्धशास्त्रे गुरुपदेशान्निजबुद्धितोऽपि ।

मया समाकृत्य यदत्र बद्धं तस्मिन् सुधीरा मुदमावहन्तु ॥

अस्मिन्नस्मिन्निर्मिते ग्रन्थरत्ने यत्नेना + नैपुणं सम्प्रणीयम् । (?)

भूयस्तत्र धान्सिन्तानशानोरन्तः सन्तः सन्तु सन्तोषवन्तः ॥

Colophon.

इति नपाङ्गीयश्रीरघुनाथतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचिते आगमतत्त्ववित्ताये
पञ्चमः परिच्छेदः । ॐ तत् सत् ।

विषयः । अत्र प्रमाणतया उक्लिखितानां तन्त्रादीनां नामकथनम् । अथ गुरुपदेशादिवि-
धिः । मन्त्रविचारविधिः । दीक्षाविधिः । तत्र कालाशुद्धादिनिरूपणम् । चक्रभेदकथनम् ।
शुद्धमन्त्रविचारः । मन्त्रस्य दशसंस्कारविधिः । अक्षरनिर्णयः । मन्त्राभिधानकथनम् । लक्ष्मी-
बीजाभिधानकथनम् । स्त्रीबीजाभिधानकथनम् । वर्णाभिधानकथनम् । वर्गाभिधानकथनम् ।
बीजनिर्णयव्यवस्था । दृष्टिप्रकरणम् । प्रलयवर्णनम् । बीजार्थाभिधानम् । नाडीनिरू-
पणम् । शरीरस्थवायुनिरूपणम् । दीक्षापदार्थनिरूपणम् । अथ गुरुलक्षणकथनम् । स्वप्न-
लब्धमन्त्रनिरूपणम् । दिव्यलक्षणादिकथनम् । स्त्रीशुद्धयोर्दीक्षायां मन्त्रव्यवस्था । पञ्चाङ्गशुद्ध-
दीक्षानिरूपणम् । देवपर्वकथनम् । राशिचक्रनक्षत्रचक्रादिव्यवस्था । अरिमन्त्रत्यागव्यवस्था ।
महाविद्यानिर्णयः । मन्त्रोपासनाविवेकः । उपासनाफलकथनम् । मन्त्रदशसंस्कारप्रकरणम् ।
मातृकामन्त्रक्रमकथनम् । दीक्षाप्रयोगकथनम् । मन्त्रचैतन्यप्रकरणम् । दीक्षान्तरप्रयोगकथनम् ।
संचेपदीक्षाप्रकरणम् । सर्वतोभद्रमण्डलविधिः । गुरुशिष्ययोः कृत्यनिरूपणम् । अथ कर-
मालानिरूपणम् । मालाभेदक्रमः । मालास्त्वचनियमादिकथनम् । मालाधारणे अङ्गुलिनियम-
कथनम् । मालासंस्कारादिकथनम् । विशेषतोरुद्राक्षमालाविधिः । महाशङ्खमालासंस्कारादि-
कथनम् । कपालपात्रशुद्धिनिरूपणम् । अथ यन्त्रसंस्कारविधिः । त्रिलोहीमुद्राक्रमकथनम् ।
बलिदानक्रमकथनम् । तत्र स्वगात्रवधिरदानव्यवस्थादिः । पूजास्थाननिरूपणम् । अश्रीचादौ
वर्ज्यावर्ज्यव्यवस्था । क्षताशौचव्यवस्थादिः । क्षौरादिकर्माविशेषव्यवस्था । देवताभेदेन वाम-
दक्षिणाचारव्यवस्थादिः । अथ प्रातःकृत्यनिर्णयः । तत्र कालनिर्णयः । स्नानविधिः ।
सन्ध्याविधिः । तत्र सन्ध्याविधिविवेचनम् । विष्णादिदेवतागायत्रीकथनम् । शक्त्यादिदेवता-
गायत्रीकथनम् । गायत्रीध्यानप्रकरणम् । अथ वस्त्रादिपरिधानविधिकथनम् । त्रिपुण्ड्रव्यवस्था ।
पादप्रक्षालनविधिः । कुशविधिः । आचमनविधिः । पुनराचमनविधिः । अथ आसनादि-

विधिः । सलिले आसननियमः । पूजादौ मुखनियमः । भूतशुद्धिनियमः । माहकान्या-
 सादिविधिः । प्राणायामविधिः । अर्घ्यादिस्थापनविधिः । प्राणप्रतिष्ठाविधिः । अष्टादशोप-
 चारनियमः । षोडशोपचारनियमः । दशोपचारनियमः । पञ्चोपचारनियमः । द्रव्यादि-
 निवेदनकालविवेचनम् । आसननियमः । पाद्यादिपात्रक्रमकथनम् । धूपनियमः । दीपप्रमाण-
 कथनम् । नैवेद्यनियमः । उपचारपरिभाषा । पूजाकाले गन्धादिद्रव्यदाननियमः । प्रदक्षिण-
 विधिः । नमस्कारविधिः । अथ शुक्तादिक्रमकथनम् । वाद्यनियमादिः । अथ योगाङ्गासनादि-
 विधिः । यन्त्रधारणविधिः । यन्त्रलेखनद्रव्यनियमः । संक्षेपतः सर्वदेवनित्यपूजाविधिः ।
 पञ्चायतनीयपूजाविधिः । नैमित्तिकपूजाविधिः । काम्यहोमद्रव्यनिर्णयः । अथ तर्पणविधिः ।
 अथ मारणविधिः । आकर्षणविधिः । वशीकरणविधिः । विद्वेषणविधिः । उच्चाटनविधिः ।
 स्तम्भनविधिः । अभिचारविधिः । षट्कर्मलक्षणकथनम् । अथ भूतोदयविवेचनम् । भूत-
 मण्डलविधिकथनम् । जपनिरूपणम् । कुङ्कुमादिक्रमकथनम् । अथ दशमहाविद्यामन्त्रादि-
 कथनम् । जिह्वादिशोधनविधिः । योनिमुद्रादिमन्त्रार्थनिरूपणम् । मन्त्रचैतन्यनिरूपणम् ।
 भूतस्तिपिपिधिः । युगभेदेन अपादिनियमकथनम् । पुरश्चरणविधिः । कूर्मचक्रनिरूपणम् ।
 पक्षपुरश्चरणविधिः । पुरश्चरणप्रयोगकथनम् । रक्षस्यपुरश्चरणविधिः । वीरसाधनविधिः ।
 चितादिसाधनविधिः । श्वसाधनविधिः । योगिनीसाधनविधिः । मनोहरायोगिनीसाधन-
 विधिः । कनकावतीयोगिनीसाधनविधिः । कामेश्वरीयोगिनीसाधनविधिः । रतिसुन्दरी-
 योगिनीसाधनविधिः । पद्मिण्यादियोगिनीसाधनविधिः । योगिन्याकर्षणमुद्राक्रमकथनम् । शङ्खटा-
 किन्नरीसाधनविधिः । यक्षकन्यासाधनविधिः । पिशाचादिसाधनविधिः । योगिन्यादिसाधन
 कालनिरूपणम् । दृष्टिमिष्टिनिरूपणम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणान्निरूपणम् । मन्त्रदोषादोषकथनम् ।
 मन्त्रदोषशान्तिविधिकथनम् । बालकमन्त्रसंस्कारविधिः । शिवावलिविधिः । अथ आचारनिरूप-
 णम् । तत्र कुलाकुलवारादिकथनम् । पीठस्थानादिनियमः । स्वयम्भूकुसुमादिविवेचनम् ।
 तत्तत्कुसुमरक्षणविधिः । यन्त्रनियमादिकथनम् । भावरक्षस्यकथनम् । अन्नयामकथनम् ।
 अथ कुमारीपूजादिविधिः । अथ द्वितीयागविधिः । कुलपूजाक्रमः । तत्र मदिरादिशोधन-
 विधिः । शक्तिशोधनविधिः । वीरपुरश्चरणविधिः । तत्र पानाधिकारिनिरूपणम् । मांसादि-
 व्यवस्था । अथ वामाचारानुक्त्यकथनम् । यन्त्रपात्रादिनिर्णयः । चक्रपद्मदोदकमाहात्म्यादि-
 कथनम् । यन्त्रादिनाशप्रायश्चित्तकथनम् । तत्तत्पूजाधारनिरूपणम् । लिङ्गद्वयादिपूजानिवेध-
 कथनम् । पङ्कशुद्धिनिरूपणम् । कुण्डनिरूपणम् । स्पर्शविधिकथनम् । होमविधिकथनम् ।
 तत्र लुक्स्वादिस्पर्शकथनम् । होमद्रव्यनिरूपणम् । वज्रस्थापनादिविधिः । संक्षेपादिहोम-
 प्रयोगकथनम् । अग्नेर्नामकरणादिविधिः । अथ शान्तिविधिः । अथ शाक्ताभिषेकविधिः ।
 अथ गणेशपूजाविधिः । सूर्यपूजादिविधिः । मार्तण्डभैरवपूजाविधिः । इन्द्रादिपूजाविधिः ।
 विष्णुपूजाविधिः । तत्र श्रीरामपूजाविधिः । श्रीलक्ष्मणपूजाविधिः । तत्र रामाभिषेकविधिः ।

बाल्मीकीपूजाविधिः । वासुदेवपूजाविधिः । दधिवासनपूजाविधिः । वराहपूजाविधिः ।
 शिवपूजाविधिः । हरगौरौपूजाविधिः । मृत्युञ्जयपूजाविधिः । अर्द्धनारीश्वरपूजाविधिः ।
 नीलकण्ठपूजाविधिः । चण्डेश्वरपूजाविधिः । चण्डायशूलपाणिपूजाविधिः । मञ्जुघोषपूजा-
 विधिः । अथ आचारनिरूपणम् । आचारस्तवकथनम् । अम्बकपूजाविधिः । मृतसञ्जीवनी-
 विद्याकथनम् । चेत्रपालपूजाविधिः । वटुकपूजाविधिः । लक्ष्मीपूजाविधिः । महालक्ष्मी-
 पूजाविधिः । धनदापूजाविधिः । वागीश्वरीपूजाविधिः । भुवनेश्वरीपूजाविधिः । अन्नपूर्णा-
 पूजाविधिः । त्रिपुटापूजाविधिः । त्वरितापूजाविधिः । नित्यापूजाविधिः । वज्रप्रसारिणी-
 पूजाविधिः । शूलिनीपूजाविधिः । दुर्गापूजाविधिः । जयदुर्गापूजाविधिः । महिषमर्दिनी-
 पूजाविधिः । कालीपूजाविधिः । तत्र नाममन्त्रभेदकथनम् । गुहाकालीपूजाक्रमकथनम् ।
 भद्रकालीपूजाक्रमकथनम् । महाकालीपूजाक्रमकथनम् । श्मशानकालीपूजाक्रमकथनम् । तारा-
 पूजाक्रमकथनम् । अष्टतारामन्त्रभेदकथनम् । अथ प्रचण्डचण्डिकापूजाक्रमकथनम् । बिम्बमस्ता-
 पूजाविधिः । भैरवीपूजाक्रमकथनम् । त्रिपुरसुन्दरीपूजाक्रमकथनम् । श्रीविद्यापूजाक्रमकथ-
 नम् । शङ्कटादिपूजाक्रमकथनम् । वगलापूजाक्रमकथनम् । मातङ्गीपूजाक्रमकथनम् । उच्छिष्ट-
 चाण्डालिनीपूजाक्रमकथनम् । धूमावतीपूजाक्रमकथनम् । कर्पपिशाचीपूजाक्रमकथनम् । अथ
 कात्यायनीपूजाक्रमकथनम् । अथ गरुडमन्त्रादिकथनम् । गरुडस्तवकथनम् । विषहराग्निसन्त्र-
 कथनम् । अथ हनूमत्कल्पः । अथ आर्द्रपटीविधिः । गणेशस्तवः । हरिद्रागणेशस्तवः । सूर्य-
 कवचम् । सूर्यस्तवः । श्रीरामस्तवः । रामकवचम् । श्रीकृष्णस्तोत्रम् । गोपालस्तवः । श्रीकृष्ण-
 कवचम् । नृसिंहकवचम् । विष्णुनामाष्टकस्तोत्रम् । नारायणोपनिषत् । अपामार्जनस्तोत्रम् ।
 विष्णुस्तवः । सरस्वतीस्तोत्रम् । प्रचण्डचण्डिकास्तोत्रम् । वगलासुखीस्तोत्रम् । अन्नपूर्णास्तोत्रम् ।
 भुवनेश्वरीस्तवः । त्रिपुटास्तवः । दुर्गाशतनामस्तोत्रम् । श्रीविद्यास्तोत्रम् । किङ्किमादिस्तोत्रम् ।
 लक्ष्मीस्तोत्रम् । तारास्तोत्रम् । षोढाकवचम् । महिषमर्दिनीस्तोत्रम् । भैरवीस्तवः । शिवस्तोत्रम् ।
 वटुकस्तोत्रम् । मुद्रानिरूपणम् । विशेषतो योगलक्षणादिकथनम् । षट्चक्रनिरूपणञ्च । इति शम् ।

No. 23. आचारसारतन्त्रम्, वा समयाचारतन्त्रम् । Substance, country-
 made paper, 19×5 inches. Folia, 6. Lines, 10 on a page. Extent,
 202 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Májpará
 Vikrampur, District Dháká, Babu Rásavihári Ráya. Appearance, fresh.
 Mostly verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो जगन्मात्रे ।

नमामि कालिकां देवीं भक्तानां भक्तवत्सलाम् ।

बालाल + + + + + शोधनश्च कृतं मुदा ॥

अथ सम्बित्स्त्रीकारविधिः । श्रीदेव्युवाच ।
 देवदेव महादेव यद्र कारुणिक प्रभो ।
 कुलाचारस्य साक्षात्मां वद मे कवचानिधे ॥
 कुलाचारात्महादेव महाभीक्षुः प्रजायते ।
 तत्कथं गोपितं देव मम प्राणेश्वर प्रभो ॥
 योगिनां किं सदा सेव्यं किमाचारो महेश्वर ।
 मनसाद्यस्यस्वरूपं किं समाधिफलप्रदम् ॥

श्रीशिव उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रक्षस्वमतिगोपनम् ।
 अकथ्यं ते तु चार्ध्वङ्गि देवासुरनरेष्वपि ॥
 कथयामि तव प्रीत्या गुह्याद् गुह्यतरं महत् ।
 श्रुत्वा त्वयापि गोप्तव्यं यत्नेन पशुसङ्कटे ॥
 सम्बिदा चासवक्षैव कालकूटस्थ धूसुरम् ।
 निम्बपत्रमक्षिफेनं तरिता तारिता तथा ॥
 सम्बिदा क्षुद्रसिद्धीनां कारणं परमं पदम् ।
 बैलोक्यविजयाज्ज्ञानमेतत् बैलोक्यदुर्लभम् ॥ इत्यादि ।

End.

इत्यन्तर्यजनं कृत्वा साक्षात्प्रकृतमयो भवेत् ।
 सप्तजन्माञ्जितं पापं तत्क्षणादेव नश्यति ॥

योनिस्त्यभगलिङ्गाद्यतं गृहीत्वा पाने संख्याय मूलमन्त्रमष्टोत्तरशतं जप्त्वा
 मूलेनेदं भगलिङ्गाद्यतममुक्त्वै नमः । ततः क्रोड़े शक्तिं कृत्वा जपेत् ।

Colophon.

इति यजनविधिः ॥

विषयः । कौलिकानामाचारनिरूपणम् । तत्रादौ सम्बिदास्त्रीकारविधिकथनम् । तन्मो-
 धनमन्त्रादिकथनम् । दुग्धादिभ्युक्तसम्बिदापाने फलविशेषकथनम् । निकट्वादिचूर्णमिश्रितघृत-
 भञ्जितविजयापानफलमाहात्म्यकथनम् । पञ्चतत्त्वविधिकथनम् । मन्त्रादिशोधनविधिकथनम् ।
 सुराधानादिकथनम् । स्वयम्भूकुसुमशोधनविधिः । पूजाविधिकथनपूर्वकं गुरुस्त्रीचकथनम् ।
 पात्रसंख्यानिरूपणम् । पूजाकालं विना पाननिषेधकथनम् । पात्रवन्दनादिविधिः । अन्ने
 वर्जनीयकथनम् । शक्तिं विना पाननिषेधकथनम् । पात्रपरिमाणादिकथनम् । कौलिकलक्षण-
 कथनम् । शक्तिशोधनविधिः । रक्षस्वपुरस्सरविधिश्च । इति ।

No. 24. आत्मप्रकाशव्याख्या । By काशीरामवाचस्पतिः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. . Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 900 ślokaś. Character, Bengali. Date, Śaka 1770. Place of deposit, Viṣṇupur, District Bāṅkura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीहरिः शरणम् ॥

नीलोत्पलदलश्यामं राधिकाकेलिलालसम् ।

नमामि शिरसा श्रीमद्भन्दनन्दनमद्वयम् ॥

भट्टाचार्यशिरोधार्यन्यायालङ्कारसूनुना ।

आत्मप्रकाशक्याख्या काशीरामेण तन्यते ॥

सत्यज्ञानानन्दात्मकमद्वितीयं ब्रह्मैव शुद्धसत्त्वप्रधानमायोपाधिकं ईश्वर-
भावं मलिनसत्त्वप्रधानाविद्योपाधिकं जीवभावश्च जगाम । तथाहि
मायाभासेन जीवेशौ करोति माया चाविद्या च स्वयमेव भवतीति श्रुतिः ।

End. पितेत्यादि तथाचोक्तम् । पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः
त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् । ब्रह्मेति परमात्मेति भगवानिति शब्दप्रते ।
सनातनस्त्वं पुरुषो मतो मे इत्यादि । हृद्यमिति । एतत् हृद्यं प्रियं प्रकथितं
यत एतज्ज्ञात्वा सङ्कटात् संसारात् दुःखाद्वा मुच्येत इत्यर्थः । तथाचोक्तं
य आत्मानं विजानीयादयमस्मीति पुरुषः । किमिच्छन् कस्य कामाय
संसारमनुसंसरेदित्यादि दुःखेनात्यन्तं विमुक्तश्चरतीत्यादि च । किमिच्छन्नि-
त्यनेन स्वेच्छया कस्य कामाय इत्यनेन च परकीयेच्छया संसारानुसरणं
परिहृतमिति भावः ॥ इत्यास्तां विस्तरः ॥

ताम्बूलानां चतुष्कं मृदुशिशिरतरं चन्दनञ्च द्विजानां
धीराणामग्रतो यो नरपतितिलकात् श्रीलङ्गोपालसिंहात् ।

लेभे मल्लवनीशात् बुधवररचितग्रन्थटीकां महार्थां

भट्टाचार्यार्यशृङ्खलमणिमुकुटस्यात्मजः स यतानीत् ।

श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणाब्जतले तव ।

श्रीकाशीरामकृतिना कृतिरेषा समर्पिता ॥

Colophon. इत्यात्मप्रकाशक्याख्या समाप्ता ॥०

लिखिता श्रीरामरामेण शकाब्दा १७७० ।

विषयः । आत्मप्रकाशकनामकवेदान्तग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 25 आत्ममनोयोगविचारः By मथुरानाथः. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 2. Lines, 9 on a page. Extent, 82 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Brāhmaṇa-maṇḍali, Paṇḍita Rāma-nārāyaṇa Bhaṭṭācārīya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो ह्रिमगिरिकन्यायै । आत्मात्ममनोयोगशरीरत्वह्मनोयोगाः ज्ञान-
सामान्यहेतवः । तच्चात्मा समवायिकारणम् । आत्ममनोयोगश्चासमवायि-
कारणम् । इत्यादि ।

End. मयापि संयोगसम्बन्धेनैवात्मत्वेन प्रतिबन्धकत्वकल्पनया उक्तगौरवानवका-
शादित्यलं पञ्चवितेन ॥

Colophon. इत्यात्ममनोयोगविचारः ॥

विषयः । आत्मना सह मनसो योग एव ज्ञानमुत्पद्यते नान्यथेत्यादीनां विचारः ।

No. 26. आनन्दलहरीटीका By गोपीरमणतर्कपञ्चाननः । Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 29. Lines, 6 on a page. Extent, 661 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ābhaḍhyā, Dhākā, Paṇḍita Kālī-candra Vidyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

यत् पादपद्मयुगलं विधिविष्णुभक्तैः

संभ्यं सदा पुटितपाणिभिरुत्तमाङ्गैः ।

दृष्टिस्थितिप्रलयकारण + + प्रयत्नै-

स्तम्भिन् मनः प्रविश चाखिलकार्यंहीनम् ॥

श्रीमदानन्दलहरीटीका सा प्रवितन्यते ।

मन्त्रादिपक्षो यथास्ते गोपीरमणशर्मणा ॥

शिव इत्यादि । हे शिवे त्वां स्तोतुं प्रणन्तुं वा कथमकृतपुण्यः प्रभवति ।

चर्यादिभिरप्याराध्यां कथमित्याह शिव ईश्वरः शक्त्या युक्तो यदि भवति

तदा प्रभवितुं शक्तो नैवं देवदेवोऽपि शिवः स्पन्दितुमपि न कुशलः ॥

इत्यादि ।

End. तेन दीप्तं प्रकाशितं मञ्जीरेण शोभितं चरणं यस्यास्तथा । इति ।

यत्पुण्यं धन्यनिर्भाणकौशलेनार्जितं मया ।

तेनार्पितेन पदयोः प्रीयतां परमेश्वरी ॥

Colophon. इति महामहोपाध्यायश्रीगोपीरमणतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यकृतानन्दलहरी-
टीका समाप्ता ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 27. आनन्दलहरीटीका, समूला । By जगन्नाथचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 51. Lines, 5 on a page. Extent, 1,131 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Prāṇimaṇḍal, Post office Mājparā, Tháná Ārínagar, District Dháká, Bábu Kṛṣṇa-kumār Caṭṭopádhyáya. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. शिवः परमात्मस्वरूपः शक्त्या प्रकृत्या युक्तो भवति यदि तदा प्रभवितुं
जगदुत्पादने प्रभुर्भवितुं शक्तो भवति । तदुक्तं वामकेश्वरतन्त्रे ।

परोऽहं शक्तिरहितः शक्तः कर्तुं न किञ्चन ।

शक्तस्तु परमेशानि शक्त्या युक्तो भवे यदि ॥

न चेदिति । शक्त्या युक्तो न चेदेवः शिवः स्यन्दितुं किञ्चिच्चालयितुमपि न
कुशलः न समर्थः । जगदुत्पादने वा का कथा । अतः कारणात् हरिहरविरि-
द्यादिभिरप्याराध्यां त्वां स्तोतुं प्रणन्तुं वा कथमकृतपुण्यो जनः प्रभवति ।
अकृतपुण्यानामदीक्षितानामधिकारिता नास्तीति भावः । तदुक्तं यामले ।
अन्नं विष्टासमं तेषां जलं सूत्रसमं यतः । इदानीमनेन मन्त्रोऽपि केनचि-
द्वाख्यायते । यथा शिवः हकारः शक्तिः सकारो विसर्गविन्दुरप्यत्र बोध्यः
तेन युक्तो यदि भवति तदा प्रभवितुं सर्व्वमन्त्राणामाद्यो भवितुं शक्तः एवं
न चेत् अनुस्वारविसर्गयोर्मिलनं न चेत् तदा स्यन्दितुमपि न कुशलः तदुक्तं
गोरक्षसंहितायां ।

सङ्कोचपरमा शक्तिर्विकाशपरमः शिवः ।

सङ्कोचस्य विकाशश्च इदमेवाक्षरद्वयम् ॥

यद्वा शिवः ककारादिचकारान्तवर्णः शक्तिः षोडशस्वराः तया युक्तो यदि
भवति तदा प्रभवितुं वेदादिविद्यादिरूपेण शब्दार्थरूपं स्पष्टीकर्तुं शक्तो
भवति एवं न चेत् स्यन्दितुमपि उच्चारणविषयीभवितुमपि न कुशलः ।
इत्यादि ।

End. हिममहोदधरस्य हिमालयस्य कन्यकालेनाख्या संज्ञा यस्य तादृशं पार्व्वती-
संज्ञकं इदं श्रुतिर्भजामीत्यर्थात् कीदृशं मञ्जीरेण शोभमानं चरणं यच्च

बलिभिः शोभमानं मध्यं यत्र चारुणाभिरामो मनोज्ञो कुचौ यत्र चम्बुव-
हानि पद्मानौवायतानि दीर्घाण्यक्षीणि यत्र लीलाविलासविशिष्टा
अलकासूर्यकुन्तला यत्र ज्ञानस्य प्रदीपं प्रकाशकं ईश्वरः शिव एव दीपस्तेन
दीपं प्रकाशितं कल्पितमिति यावत् । या मनसोज्ञस्य व्योतीरूपस्य पर-
ब्रह्मणः पार्वतीसंज्ञात्वेन साकारतया प्रकाशः शिवेन ध्यानार्थं कल्पितः ।
तथाच निर्गुणस्याशरीरिणः साधकानां हितार्थाय ब्रह्मणो रूपकल्पनेति ॥

Colophon.

इति श्रीसामन्तसारनिलयजगन्नाथचक्रवर्तिष्ठतानन्दलहरीटीका समाप्ता ॥

विषयः । शङ्कराचार्येष्ठतानन्दलहरी व्याख्यानम् । अत्र च ग्रन्थकारेण प्रसङ्गात् वामके-
श्वर-वीर-सिद्धेश्वरतन्त्र-वशिष्ठसंहिता-गोरक्षसंहिता-कालिकापुराण-ग्रन्थ-
मालिका यामल-शारदादिभ्यः प्रामाणिकग्रन्थैः समुद्धृतानि कतिचित्
प्रमाणवचनानि ।

No. 28. आनन्दलहरीटीका, तत्त्वदीपिका । By गङ्गाहरिशर्मा. Sub-
stance, country-made paper, 14 × 2 inches. Folia, 38. Lines, 8 on a page.
Extent, 1,216 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Dháká, Vikramapura, Vajrayogini, Paṇḍita Dvāraká-nátha Tarkabhúṣhaṇa.
Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नला गुप्तं गणपतिं देवीं चिपुरसुन्दरीम् ।

तन्वाण्यथ समालोक्य ज्ञात्वा गुह्यमतं ततः ॥

युक्त्वा च स्वयमारोप्य श्रीगङ्गाहरिधीमता ।

आनन्दलहरी-तत्त्वदीपिका क्रियते मुदा ॥

इह खलु शक्तिखण्डनं विकुर्वन्तः श्रीशङ्कराचार्यस्य सर्वार्थोन्धियाणि विष्णु-
पिष्टतान्यासन् पुनरपि कारुण्यवार्तानिधेर्जगदम्बिकायाः रूपया दत्ततद्रूपा-
नेकलब्धस्वभावः सर्वं शक्त्यधीनमेवेति निश्चित्य तां सौति शिव इति । अत्र
युगलव्युत्थितद्वितीयान्तर्ध्यानपदयोरादौ सम्बोधनान्तर्ध्यानं विना स्थिते-
रभावात् सम्बोधनान्तर्ध्यानपदमाक्षिप्यते । हे शिवे इति । इत्यादि ।

End.

ईश्वरदीपदीपं ईश्वर एव दीपः प्रकाशकः तेन दीपं प्रकाशितं शिवं विना
ब्रह्माह्वानं न कोऽपि जानातीत्यर्थः ॥

इत्थं कृता मया धीर दीपिकेव प्रकाशिका ।

इहा सम्यग् यथान्यायमध्यापय यथासुखम् ॥

Colophon. इति श्रीगङ्गाहरिविरचिता तत्त्वदीपिका समाप्ता ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 29. आनन्दलहरीरहस्यप्रकाशः By जगदीशपद्माननः । Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 41. Lines, 6 on a page. Extent, 1,845 ślokaś. Character, Bengali. Date, Śaka 1570. Place of deposit, Naihāṭī, Paṇḍita Haraprasāda Čāstrī. Appearance, old. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । शङ्करचरणसरोजं श्रीजगदीशद्विजो नला ।

शङ्करकविवरस्तुतौ सरसरहस्यं प्रकाशयति ॥

श्रीशङ्कराचार्यः शक्तिप्राधान्यं व्यवस्थापयन् श्रीलत्रिपुरसुन्दरीस्तवमारभते शिवः शक्त्येत्यादिना ।

End. चरणसारमैव देवशरीरं वर्णनीयमित्यालङ्कारिकाः लीलारूपा अलङ्कारस्य तत्त्वोनामकं ईश्वरदीपदीप्तं ईश्वररूपो यो दीपः स एव दीपः प्रकाशो यस्याः ईश्वरोऽपि तथा प्रकाशते इति वाक्यार्थ इति शिवम् ॥

Colophon. इति श्रीजगदीशपद्माननभट्टाचार्यविरचित आनन्दलहरीरहस्यप्रकाशः सम्पूर्णः ॥

शुभमस्तु शकाब्दा १५७० तारिख २२ चैत्र ॥ ॥ श्रीगोपालशर्माणः स्वाक्षर-
मिदं । हरये नमः ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतानन्दलहरीनामकदेवीस्तोत्रस्य टीका ।

No. 30. आनन्दवृन्दावनचम्पूः By कविकर्णपूरः । Substance, country-made paper, 10½×7½ inches. Folia, 371. Lines, 10 on a page. Extent, 10,202 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tippera, Mahārāja's Library. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. वन्दे कृष्णपदारविन्दयुगलं यस्मिन् कुरङ्गीदृशा
वचोऽजप्रणयौकते विलसति स्निग्धोऽङ्गरागः खतः ।

काश्मीरं तलशोणिमोपरितनं कसूरिकानौलिमा
श्रीखण्डं नखचन्द्रकान्तिलहरी निर्याजमातन्वते ॥ इत्यादि ।

End. स्थितो वृन्दारणे सततमपि ताभिर्मधुपुरीं
गतस्यासां तद्वदिरहस्यजमप्यारचितवान् ।
अतोऽतर्क्यैश्वर्यं गुरुमहिमनि श्रीभगवति
ब्रजेश्वर्याः स्तूनी न किमपि विचित्रं विलसति ॥

चैतन्यकृष्णकण्ठोदितवाग्बभूति
 क्षमावजीवनधनस्य जनस्य पुत्रः ।
 श्रीनाथपादकमलस्रुतिशुद्धबुद्धि
 शम्भुभिर्मां रचितवान् कविकर्णपूरः ॥

Colophon. इत्यानन्दद्वन्द्वावने कैशोरलीलालताविस्तारे दोलोकयो नाम द्वाविंशतिः
 स्तवकः । समाप्तश्चायमानन्दद्वन्द्वावनाभिधो ग्रन्थः ।

विषयः । द्वन्द्वावनादिवर्णनं श्रीकृष्णस्य बास्यलीलावर्णनं, श्रीकृष्णस्य कैशोरलीलादि-
 वर्णनञ्च ।

No. 31. आयुर्वेदसारबली By धन्वन्तरिकरः । Substance, country-
 made paper, 16×3 inches. Folia, 619. Lines, 4 on a page. Extent,
 8,975 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kelomál
 Tamluk, Babu Sárada-prasanna Ghoṣa. Appearance, fresh. Verse.
 Generally correct.

Beginning. नमः शिवाय । गुरोश्चरणपङ्कजं हृदि निधाय बद्धाङ्गलि-
 नैमामि गणनायकं तदनु देवचण्डद्विषं ।
 मुरारिचरणाम्बुजं वरदमदृष्टुर्भिं शिवं
 शिवापदसरोरुचं दुरितहरि भक्त्या नतः ॥
 आयुर्वेदविलासिभिर्विरचितानादाय वैशेषिके-
 र्बैरुथान् बद्धशस्त्रतो वरधिया शास्त्राणि सद्भिः पुरा ।
 तान्यालोक्य निबध्यते परहितोपादानकौतूहलैः
 श्रीधन्वन्तरिणा करेण भिषजायुर्वेदसारबली ॥
 स्नेहोषधादिपरिणामविनिर्णयाद्या
 पोष्यादिकालकृतलक्षणलक्षणैः ।
 शरीरपथ्यसनिदाननिदानबन्ध-
 साराबली मृदुलमञ्जुलवाद्यमिहा ॥
 नाडीज्ञानं समावेश रोगसाधनकारणं ।
 ततोऽन्यलक्षणं दृष्ट्वा चिकित्सासाधने भिषक् ॥
 End. देवदायकपायस्य पितृभूषण मानवः ।
 बिम्बायनादते चापि स्नेहपथ्यक्रमो हितः ॥

कुल्योषणपिन्याकपिष्टेव्योपनाहनम् ।

भोजनं कटु तीक्ष्णौष्णं श्लेष्मट्विसुपाचरेत् ॥

Colophon. अतःपरं खण्डितत्वात् समाप्तिवाक्यं नोपलभ्यते ।

विषयः । शरीरोत्पत्तिनिरूपणम् । नाडीव्यवस्थादिनिरूपणम् । सप्तधातुक्रमनिरूपणम् ।
ज्वरगजकेशरिनिरूपणम् । कफज्वरादिलक्षणम् । पाटोलादिपाचननिरूपणम् । महाज्वराकुशा-
दिनिरूपणम् । वातश्लेष्मलक्षणादिनिरूपणम् । मेघनादरसादिनिरूपणम् । द्वादशाङ्ग-पाचना-
दिनिरूपणम् । राजचण्डेश्वररसादिनिरूपणम् । सन्निपातचिकित्सादिः । जीर्णज्वरलक्षणादिः ।
विषमज्वरान्तकलौहादिनिरूपणम् । असाध्यलक्षणादिकथनम् । पथ्यापथ्यादिनिरूपणम् । मुष्टि-
योगादिनिरूपणम् । मुनिकण्टकचाङ्गेरौष्ठतादिनिरूपणम् । विष्टम्बलक्षणादिनिरूपणम् । विस्त्र-
चिदर्पहाररसादिनिरूपणम् । लौहाश्वतादिनिरूपणम् । पुनर्नवादिनैलनिरूपणम् । वासावृह-
द्वासाष्टतादिनिरूपणम् । चन्द्राश्वतरसादिनिरूपणम् । कनकसुन्दररसादिनिरूपणम् । चन्द्रशेखर-
रसादिनिरूपणम् । विदोषवर्द्धिलक्षणादिकथनम् । लघ्णारोगचिकित्सादिः । अजीर्णपानविधमा-
दिमदात्ययचिकित्सादिनिरूपणम् । दशमूलकल्याणष्टतादिनिरूपणम् । महोपशान्तिकृष्टतादिनिरू-
पणम् । कुष्माण्डष्टतादिनिरूपणम् । बृहच्छागलाद्यष्टतादिनिरूपणम् । चयोदशाङ्गमुलादि-
निरूपणम् । बृहद्विष्णुतैलादिनिरूपणम् । महासुगन्धिलक्ष्मीविलासतैलादिनिरूपणम् । वाता-
मयचिकित्सादिनिरूपणम् । वातरक्तचिकित्सादिनिरूपणम् । अश्वतार्णवतैलादिनिरूपणम् ।
नागबलतैलादिनिरूपणम् । महद्गुडुचीतैलादिनिरूपणम् । उदालक्षचिकित्सानिरूपणम् ।
आमवातचिकित्सादिनिरूपणम् । शूलरोगचिकित्सादिनिरूपणम् । उदावर्जनचिकित्सादिनि-
र्णयः । रक्तोद्भवगुल्मचिकित्सादिनिरूपणम् । अश्वगन्धाष्टतादिनिरूपणम् । श्लेष्मोदरसलक्षण-
चिकित्साविधिः । बुधद्रोहीतकष्टतादिनिरूपणम् । वातिकशोथलक्षणादिः । शुष्कमूलाद्य-
तैलादिनिरूपणम् । दृढान्तद्विब्रध्रचिकित्सादिष्येति ।

No. 32. उज्जलनीलमणिः, सटीका । By जीवगोस्वामी. Substance, coun-
try-made paper, 16×8 inches. Folia, 152. Lines, 20 on a page. Extent,
6,080 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Benares
city, Khālispurā Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, new.
Generally correct.

Beginning. श्रीकृष्णाय नमः ॥ नाम्नाकृष्टरसज्ञः शीलेनोद्दीपयन् सदानन्दं ।

निजरूपोत्पदवायी सनातनात्मा प्रसुर्जयति ॥

मुख्यरसेषु सुपुण्यः संचपेणोदितो रक्षस्यत्वात् ।

प्रथमेव भक्तिरसराट् सविस्तरैषोच्यते मधुरः ॥

- टीकाया श्रीराधागोविन्ददेवो जयतां । खिद्यन् दृगन्तचपलाक्षलवीजितोऽपि
 क्षुध्यन् सकान्तिनगरान्तरवासितोऽपि ।
 दृष्यन् मुहुः स्मितसुधापरिपायितोऽपि
 श्रीराधया प्रणमयन् प्रमदं हरिर्नः ॥
- End. अयं उज्जलनीलमणिगङ्गनमङ्गाघोषसागरप्रभव भजत नवमकरकुण्डल-
 परिमरमेवोचितं देव ।
- Colophon. इति श्रीसम्भोगभेदः सम्पूर्णाऽयं उज्जलनीलमणिर्घन्यः ।
 विषयः । अलङ्कारपद्योऽयं । अत्र च भगवद्भक्तिविषयकमेवोदाहरणं प्रदर्शितं ।

No. 33. उज्जलनीलमणिविहतिः, By बल्लभः. Substance, country-made paper, 12×4½ inches. Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 432 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñḥālpārā, via Naihāṭi, Rāmatāraṇa Thākur. Appearance, old. Prose. Incorrect.

- Beginning. श्रीराधाक्ष्णो जयेतां ॥ सनातनसमो यस्य आयान् श्रीमान् सनातनः ।
 श्रीवक्त्रभोजः सोऽयं श्रीरूपो जीवमद्गतिः ॥
 श्रीभक्तिरसास्यतमिन्वीर्जाते प्रवाह इव लोके ।
 उज्जलनीलमणौ मम लोचनरोचन्यसौ विहतिः ॥
 तथाहि स एव रसास्यतमिन्प्रकाशकः । पूर्वं पूर्वाद्याद्यपूर्वमुज्जलाख्यं
 रसं किञ्चिदेव विहत्य कृतकृत्यतां मन्यमानः सम्प्रति पिवत भागवतं रस-
 मिति न्यायेन व्यङ्ग्यसूक्तयोरभेदं व्यङ्ग्यमुज्जलनीलमणिनामानं सत्यं
 विधाय तं रसमतीव विदुष्यन् श्रीमद्भिज्जदेवतमपि श्रीमन्नं निजगुणमपि
 तन्नेत्रे क्षुब्धं प्राचयते । नाम्नाकृष्टेति । तत्र निजदेवतपक्षे नाम्ना नाम-
 मात्रेणाकृष्टाकृतदवतारावतारिभक्तिरसिका येन सः । तथा श्रीलेन
 सुखभावेन सदा नित्यमेव श्रीमद्भक्तनामानं स्वपितरमुद्दीपयन् उद्दीप्तभावं
 कुर्वन् तथा निजेन रूपेण सौन्दर्येण सर्वेभ्य एव उत्सवदायी तथा सना-
 तनो नित्यः चात्मा श्रीविपक्षो यस्य सः । प्रादुर्भावमात्रेण स्वयञ्जन्मादि-
 व्यवहार इति भावः । इत्यादि ।

End. कष्टितत्वात् घोषो नास्ति ।

विषयः । उज्जलनीलमणिनामकालङ्कारपद्यस्य टीका ।

No. 34. उणादित्तिः By दुर्गसिंहः Substance, country-made paper, 15×2 inches. Folia, 31. Lines, 5 on a page. Extent, 562 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dháká, Váḍḍānagar, Post Office Pilkháná, Paṇḍita Kailása-candra Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

नमस्कृत्य शिवं भूरिशब्दसन्तानकारणम् ।

उणादयो विधास्यन्ते बाल्युत्पत्तिहेतवे ॥

छ-वा-पा-जि-मि खदि-साध्य-शू-दू-सनि जनि-चरिभ्य उण् ॥

एभ्य उण् परो भवति । डु छजकरणे करोतीति कारः शिल्पी । वा गति-
गन्धयोः वायुः समीरणः । इत्यादि ।

End. अमोभोऽन्तश्च । अस्मादसुन् परो भवति । भयान्तमभः सलिलं । आसुरः ।
अस्मादसुन् परो भवति । उरादेशश्च । उरो वचः ॥

Colophon. इति दौर्गसिंद्वां दत्तौ उणादौ चतुर्थः पादः समाप्तः ।

विषयः । कातन्तानुक्तानामुणादिप्रत्ययानां विधानकथनं । प्रयोगादिश्च ।

No. 35. उत्तरतन्त्रम् । Substance, country-made paper, 18×4½ inches. Folia, 22. Lines, 7 on a page. Extent, 500 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Váḍari Mayamansiñha, Ráma-kamala Bhaṭṭ-ácáryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः परमदेवतायै ॥ देव्युवाच ।

वचःस्थलसमासीना देवी पप्रच्छ शङ्करम् ।

भगवन् साधकानाञ्च कथयस्व क्रियाविधिम् ॥

व्रतानि सर्वतन्त्राणि यामलादीनि वै प्रभो ।

कुत्रापि न श्रुता नाथ क्रियाया विधिसुत्तमम् ॥

End. यज्ञीयकाष्ठसम्भूते स्तम्भे वापि सुन्दरि ।

पातयेच्छोणितं देवि बीजमन्त्रैर्निवेदयेत् ॥

बलिप्रकार उद्दिष्टो वाराहीसंक्षिप्ताक्रमात् ।

एतत्ते कथितं देवि बलिदानं सुशोभनम् ।

तव स्नेहान्महादेवि किमन्यत् कथयामि ते ॥

Colophon. इत्युत्तरतन्त्रे देवीश्वरसम्वादे बलिदानप्रसङ्गे षोडशः पटलः ।

विषयः । प्रयोगविधादिनिरूपणम् । शास्त्रनिन्दादिदोषकथनम् । महाविद्यादीनां पूजनादिनिरूपणम् । भगवत्पञ्चाङ्गाद्यनिरूपणम् । स्नानादिकर्मनिरूपणम् । गृहस्थाचारादिनिरूपणम् । कर्मकालादिनिरूपणम् । प्रश्नोत्तरपद्धतिनिरूपणम् । भावनिरूपणम् । पुरस्कारादिनिरूपणम् । बलिदानादिनिरूपणम् ।

No. 36. उद्भवसन्देशकाव्यम्, By रूपगोस्वामी । Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 12. Lines, 11 on a page. Extent, 395 ślokas, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Bākurā, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीराधाकृष्णः ।

सान्दीभूतेनैवविटपिना पुष्पितानां वितानै
लंकीवतां दधति मधुरापत्तने दत्तनेव ।
कृष्णः क्रीडाभवनवटुभीमूर्ध्नि विद्योतमानो
दधौ मयस्तरलहृदयो गोकुलारण्यमैत्रीम् ॥

End.

गोपेन्द्रस्य व्रजमुनि सखे केवलं यावया ते
नाथः सिधेयस्य वज्रमतः किन्तु वाटं तवैव ।
प्रमोक्षासं परिकल्पयता गोपसीमन्त्रिणीनां
कर्मणा मे मयदि भवता भारतीभारतेयं ।
गोकुलीदोषमितमनसो न यत्नीकानुरागात्
कुत्स्यायस्य प्रथितमधुरामण्डले ताण्डवानि ।
भूयो कपायपदमरोजमनः स्वामिनोऽयं
तस्मैद्गारं वचतु हृदयानन्दपूरं पुरन्ध्रः ॥

Colophon. इति श्रीमद्रूपगोस्वामिना विरचितं उद्भवसन्देशं नाम काव्यं समाप्तं ॥

विषयः । गोकुलविरहविधुरेष कृष्णेश दीत्यकर्मकराय गोकुले प्रेरितस्योद्भवस्य गोपिकानां समीपे कृष्णोद्भवसन्देशकथनम् ।

No. 37. एकादशीविवेकः, By शूलपाणिः । Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 76 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1763. Place of deposit, Brāmhapa Maṇḍali via Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ कृष्णाय नमः । अथैकादशीविवेकः ।

नोपोष्या द्वादशीविज्ञा सदैवैकादशी नरैः ।

तामुपोष्य नरो जङ्घात् पुण्यं वर्षसमुद्भवम् ॥

End.

क्षये पूर्वा तु कर्त्तव्या दृष्टौ कार्या तिथिः परा ।

षण्मुहूर्त्तापि सन्त्यज्या या तिथिः क्षयगामिनी ॥

त्रिसुहूर्त्तापि कर्त्तव्या या तिथिः दृष्टिगामिनी ॥ ० ॥

Colophon.इति शूलपाणिविरचित एकादशीविवेकः समाप्तः ॥ शक्ति अग्निरसाम्बुधि
प्रन्यमाने । १७६३ ॥

विषयः । एकादशीव्यवस्थादिकथनम् ।

No. 38. कपिलादानम् । Substance, country-made paper, 13×1½, inches. Folia, 2. Lines, 3 on a page. Extent, 14 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa, District Tripurā, Bābu Kedāranātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.ॐ नमो गणेशाय । अथ कपिलादानम् । कपिलां धेनुं प्राङ्मुखीभव-
स्थाप्य पठेत् ॐ या लक्ष्मीः सर्वभूतानामित्यादि ।**End.**इमां साक्षादनां कपिलां धेनुं विष्णुदेवताकां अमुकगोत्रायासुकदेवश-
र्म्मेण ब्राह्मणाय तुभ्यमहं सम्प्रददे । परार्थहेतुं ददानीति विशेषः ।**Colophon.**

इति धेनूत्सर्गः समाप्तः ।

विषयः । धेनूत्सर्गविधानकथनम् ।

No. 39. कर्पूरादिस्तवटी का, By नन्द रामः । Substance, country-made paper, 13½×3 inches. Folia, 7. Lines, 7 on a page, Extent, 201 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1766. Place of deposit, Hāḍiyā, Post Vaidyerbázár, District Dháká, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवतायै ।

ख्याता कर्पूरादिभूता विषमा कालिकास्तुतिः ।

श्रीनन्दरामसुहृती तस्या नि ... .. वृत्तिः ॥

तत्र प्रथमं कालीबीजाक्षरमाह कर्पूरमिति अनुस्वारान्नं नाम तत् कीदृशं

मध्यमान्तरपररहितं मध्यमौ च अकारोकारौ अन्यस्य अकारः ते च ते
स्वराद्येति पद्य रश्च परौ ततः ते च परौ च ताभ्यां रहितं तेन आं पुनः
सेन्दु इन्दुना नादेन सहितं वामाक्षियुक्तं ईकारसहितं एतेन कालीबीज-
माबोद्धारः सर्वसम्मतः एतद्वीजस्य ..... अन्यत् सुगमं । ननु स्वरापेक्षया
स्वरस्यादिमध्यान्तता न व्यञ्जनापेक्षया तथात्वे मध्यमः स्वरः अकारः अन्य-
स्वरस्तु रेफादक्षिरकारः अन्ययो राहित्ये कथमकारान्तस्य ककारस्य परवर्त्तेन
युक्तता सम्भवति व्यञ्जनवर्णस्यैव परयुक्तत्वात् इत्याह मध्यमान्येति एतन्म-
ध्ये च तद्वहितं तेन मध्यपदेनाद्यवर्णद्वयं हित्वा यावत् स्वरपरित्यागः । मान्य
इति विन्दुरूपी मकारः । तदन्ते इति तेषां मुखकुचरादाश्च एव गद्य-
पद्यानि च उल्लसन्ति वाङ्मात्राण्येव गद्यपद्यमयानि भूत्वा निःसरन्ति ननु
देवी वाग् देवतानामेव इत्याह सर्वसिद्धिं गतानां सर्वा अपिमाद्या अष्टौ
सिद्धयो यस्य स सर्वसिद्धिर्महेशस्य प्राप्तानां । इत्यादि ॥

End.

हे मातर्वशी जितेन्द्रियः सन् हविष्यभोजनरतः लक्षं मन्त्रं दिवा प्रजपति
कीदृशः युष्मच्चरणयुगलध्याननिपुणः भवच्चरणार्पितमानसः क्षितितले सुर-
हरसमानः स्यात् । पुनः प्रकारमाह परं नक्तमिति नक्तं अष्टमीचतुर्द-
श्यादिद्वादशरात्रौ नम्रो दिग्गन्धर्वः निधुवनविनोदेन शृङ्गारावेशेन मनुं लक्षं
जपन् ... .. हरसमानः ॥ हे मातरिदं तव स्त्रीचं मनुसमुद्धारणजनुं
मनूनां समुद्धारणस्य अनुजन्म यत्र तत् पुनः स्वरूपास्य स्वरूपाद्यानसिद्धं
न तु लदुग्गुणोत्कर्षेण माहात्म्यं गुणोत्कर्षाभावादेव स्वरूपास्य स्वरूपा ...
... .. घटयन्नाह पदाम्बुजयुगलपूजाविधियुतं नान्यदधिकमिदं स्त्रीचं
निर्गच्छं वा पूजासमयमथवा यस्तु पठति तस्य प्रलापि मिथ्या ... ..
... .. काव्यामृतधारा प्रभवति प्रकर्षेण निःसरति ॥ सम्प्रति स्वरूपा-
ठस्य फलमाह कुरङ्गाक्षीष्टम्भमिति । दिव्याङ्गनाष्टम् तत्साधकं अनुगच्छति
प्रेमतरुलं तत्र प्रेम्णा तरुलं चक्षुलं उत्कृष्टायमानं वा ... .. तस्य स्त्रीचौ-
पतेः कुवेरप्रतिनिधि ... .. । यद्वा स कुवेरप्रतिनिधिर्भवति ।
तत्कलिकलया केलीनां षोडशभागैकभागेन रिपुः कारागारं कलयति
ज्ञापयति स भक्त इह चिरं जीवन् अप्रलयं विहरन् तदन्ते जनुं प्रति
पुनर्जन्मपदं प्रति मुक्तः वर्जितः प्रभवति प्रभुर्भवति ॥

Colophon.

इति श्रीमहाकालविरचित कर्पूरादिस्त्रीचस्य टीका समाप्ता ॥ श्रीगुरुः ।
श्रीहरिः । श्रीनाथः ।

क्षयङ्गते प्रभाकरे क्षपाकराक्षिमे परा-
 भिघातिवारवाङ्गिते शकादिपार्थिवे गते ।
 गुरोर्दिने शिवेऽलिखद्भवत्यदाम्बुजे श्रिया-
 भिलाषदे मुकुर्दिजो विनत्य दृष्ट्यचन्द्रकः ॥ १७६६ । १ । २१ ॥

विषयः । कर्पूरादि-कालिकास्तवस्य व्याख्यानम् ॥

No. 40. कर्मोपदेशः, By शिवरामतर्कपञ्चाननः । Substance, country-made paper, 11×2 inches. Folia, 37. Lines, 6-8 on a page. Extent, 874 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk., 1728. Place of deposit, Vivandigrāma, District Dháká, Bhaṭṭácāryya's House. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

प्रणम्य सूर्यं जगदेकनाथम्
 ज्योतिर्बिदामिष्टफलं ददानम् ।
 संचेपतः श्रीशिवरामश्र्मा
 कर्मोपदेशं तनुते निबन्धम् ॥
 सद्विद्या विगतोद्यमा भगवती क्षीणप्रभा भारती
 भूपालाः खलु नीचकर्म्मरसिकाः कालो वलीयान् कलिः ।
 इत्याशङ्क्य गुणाञ्जने विमनसः पाण्डित्यविद्वेषिणो
 ये बाला अपि ते भवन्तु क्षतिनक्षेपां क्षते मत्क्षतिः ॥
 नास्ति व्याकरणादरो न च पुनः सत्कायबन्धे रसो
 नालङ्कारकुतुहलं श्रुतिकथा प्रक्षीणभावं गता ।
 तर्कादावपि नैव सा रसिकता पौराणिकी सत्कथा
 नो कीर्त्येति कलौ समादरकरी विद्या भवेज्ज्योतिषी ॥
 विफलान्यन्यशास्त्राणि विवादक्षेषु केवलम् ।
 सफलं ज्योतिषं शास्त्रं चन्द्रार्कौ यव साक्षिणौ ॥
 शास्त्रप्रशंसा ।
 मुक्तमतिथिनक्षत्रव्यायनानि च । इत्यादि ।

End.

तृतीयवेलायाम् ।
 चौराद्भयं बद्धधनं कलहं सुघोरम्
 शत्रोः कथां प्रवलवारणबन्ध + + ।

नानाप्रकारपिशितं गुह्यदर्शनञ्च

काको भयं कथयतीह किमपि चित्रम् ।

चतुर्थवेलायाम् ।

शबोर्भयं किमपि कार्यमतीव कष्टम्

निर्धार्यमाणमनं विविधाश्च वार्ताम् ।

यानं स्वमेवमनं द्रविणं तथैव

भाग्यं वरं दिशति वायस + + + + ।

Colophon.

इति शिवरामतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यविरचिते कर्णोपदेशे चतुर्थोऽध्यायः ।

समाप्तोऽयं ग्रन्थः । शकाब्दाः १०९८ ।

विषयः । श्रुतिपञ्चाङ्गप्रशङ्गाकथनम् । दैवज्ञप्रशङ्गाकथनम् । राशिसूत्रपनियमादिकथनम् । राशिवाचकनामकथनम् । भेषादीनां वर्षकथनम् । राशीनां द्विपदादिकथनम् । राशीनां पञ्चाङ्गारण्यादिविभागकथनम् । तेषां विप्रादिसंज्ञाकथनम् । अभिजिह्विरूपम् । नक्षत्रनिरूप-
णम् । नक्षत्रदेवतानिरूपणम् । नक्षत्रचक्रस्य भुवादिसंज्ञाकथनम् । नक्षत्राणां देवनराक्षसादिम-
ण्डलकथनम् । नित्ययोगकथनम् । विष्कम्भादियोगसंज्ञाकथनम् । करणविवरणम् । तिथिनिरूपणम् ।
कालवेलाकथनम् । वारवेलाकथनम् । यामाहाधिपकथनम् । दण्डाधिपकथनम् । योगिन्दुदय-
कथनम् । नवग्रहाणां नामान्तरकथनम् । ग्रहाणां वर्षकथनम् । वेदाधिपकथनम् । दिक्पति-
पञ्चकथनम् । दिग्बलपञ्चकथनम् । ग्रहाणां स्थानबलकथनम् । ग्रहाणां नैसर्गिकभोगकथनम् ।
ग्रहाणां नैसर्गिकमित्राभिवकथनम् । समग्रकथनम् । पापग्रहकथनम् । शुभग्रहकथनम् । ग्रहा-
णां दृष्टिकथनम् । ग्रहाणां केन्द्रकथनम् । त्रिकोणसंज्ञाकथनम् । उपपत्त्यादिहोराकथनम् ।
तन्त्रादिहादशस्थानकथनम् । नाडीनक्षत्रनिरूपणम् । नक्षत्रास्तयोगकथनम् । सिद्धियोगकथ-
नम् । दिनदग्धाकथनम् । मासदग्धाकथनम् । पापयोगकथनम् । अस्तता-
स्ययोगकथनम् । उत्पाटादियोगकथनम् । करकचादियोगकथनम् । चन्द्रशुद्धिनिरूपणम् । अथ-
मदिननिरूपणम् । अथसप्तमं कथनम् । संक्रान्तिनिरूपणम् । रविसंक्रमणमण्डलविधिकथनम् । अथ-
नांशजसंक्रान्तिनिरूपणम् । समराविन्दिवकालकथनम् । दिवसमानकथनम् । रात्रिमानकथनम् ।
अङ्गुलिमानेन दिवाराविदण्डज्ञानोपायकथनम् । पुण्यनामादिना दण्डज्ञानोपायकथनम् । लग्नमा-
नकथनम् । श्वेककथनम् । होराकथनम् । नवांशहादशांशविंशांशकथनम् । रविशुद्धिकथनम् ।
चन्द्रशुद्धिकथनम् । चन्द्रस्य वर्षादिकथनम् । चन्द्रशुद्धिविवेचनम् । ताराशुद्धिकथनम् । वर्षा
ग्रहाणां शुद्धिकथनम् । अष्टमं प्रशङ्गाकथनम् । ग्रहाणां वेगुण्ये शीघ्रधादिधारणविधिकथनम् ।
तारावेगुण्यदोषोपशमनविधिकथनम् । नाडीनक्षत्रशान्तिकथनम् । ग्रहचरदर्शनफलकथनम् । यो-
गकरणदोषोपशमनविधिकथनम् । संक्रान्तिसंज्ञादिनिरूपणम् । महाविषुवादिफलकथनम् । अत

रायणचक्रकथनम् । दक्षिणायनचक्रकथनम् । अनिष्टसंक्रान्तिफलकथनम् । नाडीनक्षत्रे पापग्रहसंक्रमणफलकथनम् । भौमचक्रकथनम् । गुरुचक्रकथनम् । शनिचक्रकथनम् । राजचक्रकथनम् । जन्मतिथिविधिकथनम् । नक्षत्रविशेषे रोगोत्पत्तिफलकथनम् । मरणयोगकथनम् । विवाहकथनम् । द्विरागमनकथनम् । गर्भाधानकथनम् । पुंसवनकथनम् । पञ्चाढ्यकथनम् । सीमन्तोन्नयनकथनम् । नामकरणकथनम् । निष्क्रामणकथनम् । अन्नप्राशनकथनम् । चूड़ाकरणकथनम् । सामान्यतः क्षौरविधिकथनम् । कर्णवेधकथनम् । विद्यारम्भकथनम् । उपनयनकथनम् । समावर्तनकथनम् । अग्निस्थापनकथनम् । सत्र्यासग्रहणकथनम् । धनुर्विद्यारम्भकथनम् । राज्याभिषेककथनम् । रत्नादिधारणकथनम् । खड्गादिधारणकथनम् । नवशस्याद्युपयोगकथनम् । नवयानाद्यारोहणकथनम् । राजदर्शनकथनम् । सेवाचक्रकथनम् । देवताघटनकथनम् । देवविग्रहनिर्माणकथनम् । सामान्यतः देवप्रतिष्ठाकथनम् । नौकागठनकथनम् । नौकाचालनकथनम् । परीक्षाकथनम् । औषधकरणदिकथनम् । आरोग्यज्ञानकथनम् । वास्तुभूमिनिरूपणम् । नागशयनकथनम् । गृहारम्भकथनम् । गृहप्रवेशकथनम् । जलाशयविधिकथनम् । चलप्रवाहकथनम् । बीजवपनकथनम् । गोचारणकथनम् । धान्यादिच्छेदनकथनम् । नवान्नकथनम् । धान्यादिदृष्टिदानकथनम् । क्रयविक्रयादिषु नक्षत्रादिकथनम् । यात्राविधिकथनम् । कलियुगादिसंख्याकथनम् । राजादिफलकथनम् । मेघाधिपादिकथनम् । आढकपरिमाणादिकथनम् । भूमिकम्पज्ञानकथनम् । तत्र समयविशेषे फलभेदकथनम् । काकचरित्रकथनञ्च । इति ।

No. 41. कलापतत्त्वबोधिनी (प्रथमखण्डः), By रामचन्द्रः । Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 79. Lines, 4 on a page. Extent, 1,382 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Púḍápáḍá, District Dháká, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkaváḡiḇa. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीनाथचरणाम्भोजं नत्वा भूयो दिनन्दिनम् ।

क्रियते रामचन्द्रेण कलापतत्त्वबोधिनी ॥

तत्रादौ समाप्तिकामो मङ्गलमाचरेदिति प्राचीनमतं । समाप्तिप्रतिबन्धकी-
भूतविग्रहसंस्कामो मङ्गलमाचरेदिति नवीनमतं । समाप्तिस्तु शास्त्रस्य चरम-
वर्णोत्पत्तिरूपा कण्ठतात्त्वादिकरणैरेव जायते । तत्र त्रिलोचनः प्राचीनानु-
यायी यद्वक्ष्यति धर्माभावपक्षस्य शास्त्रान्तरप्रसिद्धेरिति तत्र शिष्यश्चाचार्यं
नमस्कारो धर्मजनकोऽपि शिष्टक्रियमाणत्वादित्यनुमानमूलशिष्टाचारपरि-
प्राप्तेष्टदेवतानमस्कारप्रवृत्तेः सम्बन्धप्रयोजनज्ञानाधीनत्वात् सम्बन्धप्रयोजन-

च्चादौ निबध्नाति प्रथम्येति । सर्व्वं मच्चादेवं ग्रन्थादौ प्रथम्य दुर्गसिंहोक्त-
कान्तन्तदन्तिदुर्गपदानि अचं विदधोमि इति भविष्यत्सामीप्ये वर्त्तमानता
विवरिष्यामीत्यर्थः ॥ इत्यादि ।

End. तस्माद्वाङ्मनपदमसवर्णसरे निषेधापत्तिवारणार्थमिति कविराजनात्मर्थम् ।
पूर्व्वसूत्रिकृतं दृष्ट्वा यदत्र लिखितं मया ।
कविराजविवर्द्धं तद्विचार्य्यं सुमनीषिभिः ॥

Colophon. इति शिवपुरतपाकीय उत्तरचादवग्रामनिवासिकाञ्चीकुलसमुद्भवचरिचरा-
त्मजश्रीरामचन्द्रशर्मण्डतायां कलापतत्त्वबोधिण्यां सन्धौ द्वितीयः पादः समाप्तः ।

विषयः । कान्तन्तसन्धिदृष्टेस्त्रिलोचनकृतपञ्जिकाया व्याख्यानम् ।

No. 42. कलापतत्त्वबोधिनी, (द्वितीयखण्डः) By रामचन्द्रः । Substance,
country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 81. Lines, 5 on a page.
Extent, 3,000 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Puṣpāpāṭā, Dhākā, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavāgiṇa. Appearance, old.
Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
नत्वा गुणपदार्थोऽं श्रीरामचन्द्रशर्मणा ।
कलापतत्त्वबोधिण्यां कारकार्थो निबध्यते ॥
तत्र क्रियानिमित्तं कारकमिति लोकोपचारादेव कारकव्यवहारः । परि-
शेषसूत्रे कृतेऽपि सम्बन्धे परम्परया क्रियानिमित्ततासत्त्वे अतिव्याप्तिवार-
णाय लोकोपचाराश्रयणस्यावश्यकत्वात् । तत्र पञ्चविधं जातिप्रत्ययक्रिया-
स्वरूपभेदात् । तदुच्यते, दृष्टः, कुण्डः, शुक्लः, पाकः, देवदत्तः । पुनश्च षोडश-
अपादानादिभेदात् । इत्यादि ।

End. न प्राकाम्ये । धातुयोगे उपसर्गप्राप्तौ निषेधः स्यात् । कथमित्याह इति
अनुमतिविषयो धात्वर्थकदुष्योतकोऽपि पुनरिहति । अपिना क्रियायास्त-
नुक्तमपि ।

Colophon. इति शिवपुरतपाकीय उत्तरचादवग्रामनिवासि काञ्चीकुलसमुद्भवचरिचरा-
त्मजश्रीरामचन्द्रशर्मण्डतौ कलापतत्त्वबोधिण्यां कारकव्याख्या सम्पूर्णा ।

विषयः । कान्तन्तकारकप्रकरणोपपरिशिष्टस्य गोपीनाथतर्काचार्य्यकृताया व्याख्याया व्या-
ख्यानम् ।

No. 43. कलापतत्त्वबोधिनौ (तृतीयखण्डः) By रामचन्द्रः । Substance, country-made paper, $18 \times 1\frac{1}{4}$ inches. Folia, 125. Lines, 6 on a page. Extent, 4,125 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Purápádá, Dháká, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavágiṣa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य श्रीनाथपादारविन्द-

मञ्जानसम्बोद्धतमोभिदापचम् ।

कलापशेषस्य च तत्त्वबोधिनौ

कुर्वे कृती श्रीद्विजरासचन्द्रः ॥

उपायाः सन्ति यद्यत्र गोपीनाथादिनिर्मिताः ।

विवृद्धिबोधनार्थाय तथाप्येष समीक्ष्यमः ॥

तत्रादौ शिष्टाचारतयानुमानतः समाप्तिकामो मङ्गलमाचरेदिति प्राचीनाः ।

तत्रेति नवीनाः । तथाहि समाप्तिर्ग्रन्थस्य चरमवर्णोत्पत्तिः । सा च स्थाने

वायुसंयोगादेव उत्पद्यते । तत्कथं समाप्तौ मङ्गलस्य कारणता । अतः समा-

प्तिप्रतिबन्धकौभूतविघ्नध्वंसकामो मङ्गलमाचरेदिति नवीनमतं । विघ्ननाशे

समाप्तिस्तु वायुसंयोगादेव जायते इति मतमवलम्ब्य उत्पद्यते । इह खलु

सकलविद्वज्जनगणकुञ्जरसम्पत्तिपरिप्राप्तनिखिलविघ्नहन्तोत्सारणकारणप्रारब्ध-

कर्म्मोपकारकहरिनमस्कारपुरःसरं प्रवृत्तेः सम्बन्धप्रयोजनाङ्गतया च सम्ब-

न्धप्रयोजनाभिधानपुरःसरं ग्रन्थमारम्भाणः शिष्टप्रतिपादनीयस्त्रीकमादौ

निबध्नाति संसारेति ॥

End.

तस्मादेवमल्ला संयोगस्य लोप इति विदधाति । तदधिकारार्थोऽयमित्याह

अधिकर्तव्यमिति । अतएवावयवसम्बन्धे षष्ठी वक्ष्यमाणैरन्वयार्थः । अन्ये तु

संयोगो लोप इत्यभेदाकरणादधिकारोऽयं वक्ष्यमाणैरन्वयार्थमवयवसम्बन्धे

षष्ठीत्याहुः ॥

Colophon.

इति शिवपुरतपाकीय-उत्तरचारुवग्रामनिवासि-काञ्चीरकुलसमुद्भव-हरिह-

राज्ञज श्रीरामचन्द्रशर्मकृतायां कलापतत्त्वबोधिन्यां परिशिष्टं समाप्तं ॥

विषयः । गोपीनाथतर्काचार्यकृतकातन्त्रपरिशिष्टव्याख्याया व्याख्यानम् ॥

No. 44. कलापसारः By रामकुमारन्यायभूषणः । Substance, Foolscap paper, $6\frac{1}{2} \times 8$ inches. Folia, 101. Lines, 12 on a page. Extent,

6 A. S. B.

1,212 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Çrínagara, Dháká, Babu Kálinátha Basu. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

वृद्धिं धत्ते विधुं यो हि बलयाकार..... ।

नमस्तस्मै ममाभीष्टदायिनेऽभीष्टसिद्धये ।

शिवं प्रब्रूय पन्थाये बालकज्ञानहेतवे ।

ब्रूये कलापसाराख्यं न्यायभूषणसंग्रहः ।

अकारादि अकारान्ता वर्षमात्रा प्रकीर्तिता ।

नबादौ वतुर्गम सराः । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ ।

दश ... .. । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ सजातीयौ... ..

मवर्षौ । अ आ इ ई इत्यादि । अ इ उ ऋ ॠ ... ..

इदादिस्वरः ... .. । इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ औ । ए ऐ

औ औ मध्यस्वरं । कादिब्रान्तं व्यञ्जनं । पञ्चमः पञ्चवर्माः । कादिमान्तं ।

वर्गप्रथमद्वितीयत्रयमां अघोषाः । क ख ग घ इत्यादि । अघोषान्ये घोषाः ।

ग घ ङ इत्यादि । ङ क ख ग मा अनुनासिकाः । य र ल वा अन्तस्थाः ।

म य स वाः शिष्टः । विभक्त्यन्तं पदं । ते यजन्ते । इति संज्ञापादः । समानः

मवर्षौ दीर्घः । इच्छायां सामन्ता दीर्घोऽं मधूपमं पिबुवं । अवर्षे इवर्षेन

ए । तवेवा मेवं । अवर्षे उवर्षेन औ । तवोचनं महीदकं । अवर्षे अ

वर्षेन अर् । तवर्षाय । अर्-प्र-वसन-वस्तुतर-कम्बल दश-पर्वतानाद्यथे

.... । अर्षार्ष इत्यादि । अते द्वितीयासमासेऽतो दीर्घः । शीतेन अतः

शीतार्षः । इत्यादि ।

End.

अभ्यर्षः सामीप्ये समर्षः न्यर्षः कर्षश्च बहः वपितः वृष्टः वृषितः पूर्षः

पूरितश्च तूषः लरितश्च आस्त्रान्तं आस्त्रनिर्गतं दान्तः दमितः शान्तः शमितः

पूर्षः पूरितः दक्षः दामितः स्पष्टः स्थाशितः ब्रह्मः कादितः ज्ञतः ज्ञपितः ।

इते निपाताश्च । उक्ता कृतप्रत्यया अन्यतोऽन्यथापि भवन्ति । वारि चरतीति

वार्चो चंसः गिरी गेते इति गिरिशः रतो निपातौ ॥ इति कृतप्रकरणम् ॥

Colophon.

भानुदेवतां स श्रीरामधुन्यः कुमारकः

आकरणं मुन्यवीथ-सारसत-कलापकं ॥

इष्टा कलापसाराख्यं कुरुते चाग्रणीयकम् ।

आक्रियां ... .. श्रीरामधुन्यः ।

आदिमात् पाञ्चरामनिवासी बन्धुवर्गकः ।

सुधीर-त्रौराममति-वाचस्पति-सुतो नतः ।
 पन्थेऽस्मिन् नाधिकारोऽस्ति न गुर्वादिविचारणं ।
 सूत्रसन्देहभङ्गस्य प्रयोगेणैव जायते ।
 सन्धेर्विकल्पना सूत्रे विभक्तेष्वेव लुक् कश्चित् ।
 अनेकलेखवचनं सूत्रस्यानित्यता कश्चित् ।
 प्रयोगैरनुमातव्या अमी दोषनिवृत्तये ।
 निपातनादन्यसिद्धिरिति शास्त्रस्य निर्णयः ।
 कृतान्तराख्यं याचे विबुधा वः कृपासयाः ।
 मत्कृतं पन्थसन्दर्भं शोधितव्यं मद्दूगुणैः ।

विषयः । मुम्बबोधसारस्वतकलापादिव्याकरणेभ्यः सारमात्रं सङ्कलितं कलापसाराख्यं
 संचिप्तं व्याकरणम् । सन्ति चात्र संज्ञा-सन्धि-सुबन्त-कारक-समास-तद्धित-गणसूत्र-धातु-कृदन्त-
 प्रकरणानि यथाक्रमं सन्निवेशितानि ॥

No. 45. कविरत्नाकरः । Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 5. Lines, 12 on a page. Extent, 135 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Bráhmhamamāṇḍalígrām, Ráma-nárāyaṇa Bhaṭṭácāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । माधवोमाधवो वाचि माधवोमाधवो हृदि ।

स्मरन्ति माधवः सर्व्वे सर्व्वकार्य्येषु माधवम् ।

End. य एव तातः स एव पुत्रो य एव योगः स एव बोधः ।

यदेव चेत सदेव कर्म य एव लोकः स एव धर्मः ॥ ० ॥

Colophon. इति समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । नीत्युपदेशसूत्रकतिपयश्लोकाः ।

No. 46. काण्वशाखिश्राद्धप्रयोगः । Substance, country-made paper. 13×2½ inches. Folia, 21. Lines, 5 on a page. Extent, 252 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Rájpur, Post Office Sonárpur, Rájendranárāyaṇa Bhaṭṭácāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथान्येष्टिपद्धतिः । गतप्राणं ज्ञात्वा पुत्रादिः खात्वा ...

क्त्वा ह्यापयेत् । ततो गतप्राणं ज्ञापयित्वा वाससा सर्व्वशरीरमाच्छाद्या-
 लोचं कृशयां भूमौ दक्षिणधिरसं ह्यापयेत् ।

End

ततः पिष्टं गोऽजविप्रेभ्यो दद्यात् । जले वा क्षिपेत् ॥ ततः अयेत्यादि असु-
हगोत्रस्य असुकदेवशस्त्रं चः कृतैतदायैकोद्दिष्ट्यादिकर्माष्टिदमस्य अस्त्विति-
प्रतिवचनं । ततो वैश्वदेववलिकर्मणौ कुर्यात् ॥

Colophon.

रति यजुर्वेदिकाष्टशाखिनामायैकोद्दिष्ट्यादप्रयोगः समाप्तः ॥

विषयः । काष्टशाखिनामन्योऽष्टपदतिः । तथा काष्टशाखिनामायैकोद्दिष्ट्यादादिप्रयोगः ।

No. 47. कातन्त्रकौमुदी, By गङ्गेप्रशस्त्रेया । Substance, country-
made paper, $13\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 7. Lines, 4 on a page. Extent,
85 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇa-
pura, Post Office Vaidyerbázár, District Dháká, Paṇḍita Kálikṛṣṇa
Vidyávinoda. Appearance, new. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो मधेशाय ।

शिवं प्रथम्य सर्वेशं सर्वज्ञानप्रदायकम् ।

कातन्त्रकौमुदी शेषा कृता मधेशशस्त्रं च ।

जयति पुनरष्टः स्रुतप्रतन्त्रकौमुदी च त्रैलोक्ये ।

श्रुतिपरिग्रहकोटिः कथय श्रीविजया ।

प्रथितसुचतुरास्यो ... ..

यथाश्रुतिः सर्वेशशस्त्रं च ... .. ॥

न चन्द्रगोमी न च दुर्गेश्वरः कात्यायन ... .. न वेद ।

यथाश्रमाज्ञोक्तिसर्वेशशस्त्रः कातन्त्रतन्त्रार्थविनिश्चयायः ॥

शब्दकृतसूत्रानुसन्देहे विपरीतपदस्य सिद्धिज्ञातया । सिद्धो वर्णसमास्त्राय
इत्यत्र सिद्धपदवात् बद्ध्यामिति संख्यावाचकशब्दस्य बाहुल्याद्यैःपि वि-
वचनं ।

कृता च बह्वलं युद्धं प्रविश्य शिविरं पुनः ।

कुरवोऽप्यहितं मन्त्रं सभायाश्चक्रिरे मिथः ॥

अध्यायः कुरवो बह्वलं युद्धं कृत्वा पुनः शिविरं प्रविश्य मिथो निर्जने
सभायां चात्यहितं मन्त्रं चक्रिरे । “उभकारयोर्मध्ये” इत्यत्र मध्यपदवात्
आकारयोरपि मध्ये विसर्गस्योच्चारः । ... ..

पुनोऽत्र महलं मन्ये पुनर्भागीरथीतटे ।

न पुनर्महलं मन्ये रामचन्द्रस्तटे कश्चित् ॥

रप्रकृतिरनामिपरोपीत्यत्र अपि पक्षणात् पुनोऽचेति पदे रेफं बाधित्वा
विसर्गस्योकारः । इत्यादि ॥

End.

वारिमध्ये स्थितं पद्मं कम्पयेत् केन हेतुना ।

हेतुनेत्यत्र “षष्ठी हेतुप्रयोगे” इति षष्ठेऽव प्राप्नोति । सत्यमुत्तरत्र नित्य-
पक्षणादनित्यमपि प्रकरणेऽस्मिन्निति तृतीया ।

अष्टम्याश्च गुरोर्हन्ति शिष्यं हन्ति चतुर्दशी । इत्यत्रापि ।

सत्यानुरक्ता नरकस्य जिह्वावः गुणैर्दृष्याः शार्ङ्गिणमन्वयायिषुः ॥

दृष्याः ... गुणैः शार्ङ्गिणं दृष्ट्यं अनुगतवन्तः, दृष्याः किम्भूताः नरकस्य
जिह्वावः “न निष्ठादिषु” इत्यत्र नञोऽनित्यत्वात् नरकस्येति षष्ठी ॥

Colophon.

इति गङ्गेशशर्माकृता कातन्त्रकौमुदी समाप्ता ॥

विषयः । ग्रन्थेऽस्मिन् तत्रभवता गङ्गेशशर्मणा “सैष दाशरथी रामः सैष राजा
युधिष्ठिर” इत्याद्यसंस्कृतपदानां कातन्त्रसूत्राण्युद्धृत्य उद्धृतपदविशेषव्यतिक्रमनिर्देशादिभिः
समाधानानि कृतानि ॥

No. 48. कातन्त्रचन्द्रिका, वा कातन्त्रपरिशिष्टचन्द्रिका By रामदास-
चक्रवर्ती । Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 97
Lines, 11 on a page. Extent, 5,643 ślokas. Character, Bengali. Date,
? Place of deposit, Pañcasáragráma, District Dháká, Paṇḍita
Mahendranatha Kávyatīrtha. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नानाढीकां समालोक्य गोपीनाथवचस्तथा ।

निर्मिता यत्नतः पुस्तो मन्दधीभिः सुगृह्यताम् ॥

अपादानं । अथ वक्ष्यमाणं सम्प्रदानमपादानसंज्ञं भवति इति कथं न
शक्यते वक्तुं । इत्याद्य संज्ञान्तरमिति । युक्तिः पुनरियम् ॥ अपादानस्या-
नन्तरं सम्प्रदानमित्यकरण + + संज्ञान्तरमिति मर्यादायामव्ययीभावः ॥
इत्यादि ।

End.

सुखदुःखं सुखदुःखे अग्रव्यानां विरोधिनाश्च इति समाहारः । इतरेतरश्च
टीकाकृता दर्शितः । अन्यत्र विनियमा एवमभिधानव्यवस्था । भाष्येऽप्या-
कृतिगणोऽयमित्युक्तं ।

दुर्गढीकां समालोक्य कुलचन्द्रादिसंग्रहान् ।

रचितन्यासकाराणां जयादित्यस्य संगतिम् ॥

जिनेन्द्रब्रह्मदासानी सामरस्य च संप्रदान् ।
 आदाय धीमतः सम्यक् श्रीरामदासशर्मणा ।
 कातन्त्रपरिशिष्टस्य निबन्धोऽयं हतौ मया ।
 ज्ञातुं सुखेन ये धीराः कातन्त्रार्थविनिश्चयम् ।
 तेषां पात्रं मत्प्रबोतटिप्पणीयाचरस्थिता(?) ॥

Colophon. इति श्रीरामदासचक्रवर्तिहृतौ कातन्त्रपरिशिष्टचन्द्रिकायां समासप्रकरणं समाप्तम् ॥

विषयः । कातन्त्रपरिशिष्टीयकारकसमासप्रकरणयोर्याख्यानम् ॥

No. 49. कातन्त्रपरिशिष्टप्रबोधप्रकाशिका, By शङ्करशर्मा Substance, country-made paper, 20×5 inches. Folia, 24. Lines, 10 on a page. Extent, 1,395 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sáhávázipur, District Tripurá, Paṇḍita Kálinátha Tarkaratna. Appearance, new. Prose. Generally Correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये ।

प्रथम्य मातापितरौ त्रिया शङ्करशर्मणा ।
 गोपीनाथस्य कियती वाङ्मयशालीः प्रकाशते ॥
 अस्मिन् गतवति गुप्ततरणौ ग्रन्थार्थोपदेशभानुना सञ्चिते ।
 अकलङ्कप्रबोधचन्द्रिकेयं श्रमयतु तमः कालापचाराणाम् ॥
 कैचिदिदुःसमं ज्ञातं शास्त्रं व्याकरणादिकम् ।
 तर्कं यन्त्रसमं श्रेयं तैरवश्यं रसार्थिभिः ॥
 यथा यन्त्रं विनेच्छन् न रसः प्रयुतो भवेत् ।
 तथा तर्कं विनाप्येषां नार्थः स्वधिगतो भवेत् ॥
 ग्रन्थारम्भे विप्रविनाशाय हतमिष्टदेवतानामोच्चारणरूपमङ्गलमादौ शिष्य-
 शिष्याद्यर्चमाचक्षाथः शिष्यावबोधाय प्रतिजानीते यो ज्ञात इति । इत्यादि ।

End. (अङ्कितम्) ।

विषयः । गोपीनाथहृतकातन्त्रपरिशिष्टटीकायाः शङ्करहृतयाख्यानम् ।

No. 50. कातन्त्रप्रदीपः By विद्यासागरः । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 2,253 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayaman-siñha Serpur, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkār. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो नारायणाय ।

विकसतु नखकुसुमाली
मम हृदि हरिपादपारिजातस्य ।
राजभयादिव विधुना
कायच्युतो विनिर्मितो वियति ॥
गमयति दितिस्तुतिमिरं
तिमिरकिशरोद्भवः कोऽपि ।
कलयति यत्र कलशे
मधुकरमिथुनाङ्गिते कमले ॥

भातुः स्वं रूपमिति न्यायादाह भूप्रभृतय इति ॥ इत्यादि ।

End. सामान्यानिदेशे विशेषस्यानतिदेश इति श्रौतिनोक्तं । आत्मस्य च विशेष-
भावात् । स्यादवित्युक्तत्वादित्याहुः ॥

Colophon. इति महात्मनोपाध्यायश्रीकान्तपण्डितात्मजविद्यासागरभट्टाचार्यपुण्डरीकाक्ष-
हते कातन्त्रप्रदीपे चतुष्टयस्य तृतीयपादः समाप्तः ॥

विषयः । कातन्त्रयाकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 51. कातन्त्रवृत्तिः By वररुचिः । Substance, Palm leaf, 13×3 inches. Folia, 85. Lines, 9 on a page. Extent, 2,151 çlokas. Character, Bengali. Date, S. K. 1553. ? Place of deposit, District Farid-pura, Post Office Pálang, Village Dhánuká, Paṇḍita Jagadbandhu Vidyábhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

देवदेवं प्रणम्यादौ सर्व्वशं सर्व्वदर्शनम् ।
कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं सर्व्ववर्त्मिकम् ॥
कुमारमाराध्य महेन्द्ररात्मजम्
कलापतन्त्राख्यमिदं चकार यः ।

अनेकशास्त्रप्रतिबद्धबुद्धये

नमोऽस्तु तस्मै भुवि सर्व्ववर्णने ॥

येन व्याकरणार्णवं ... .. लोपागमोष्माकुलं

धातुपाद-समास नक्रकुटिलं सर्व्वत्र ... .. मद्यत् ।

आलोच्य जगतो हिताय लघुतः श्रीसर्व्ववर्णा कविः

सिद्धो वर्षं इतीह सूत्रमकरोत् ज्ञानाय तस्मै नमः ॥

अल्पाक्षरमसम्बिम्बं सारवद्गूढनिर्णयम् ।

निर्दोषं हेतुमत्.....सूत्रमित्युच्यते बुधैः ॥

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्निर्णय एव च ।

प्रतिषेधोऽधिकारश्च षड्विधं सूत्रलक्षणम् ॥

संज्ञानिमित्तं कर्तारं परिमाणं प्रयोजनम् ।

प्रागुक्ता सर्व्वतन्त्राणां पश्चादुक्तानुवर्णयेत् ॥

इदं पुनर्विधिस्सूत्रं । सिद्धो वर्षसमाम्नायः सिद्धः अल्लु वर्षानां समाम्नायो

वेदितव्यः के पुनस्ते वर्षा अक्षराणि तेषां समाम्नायः ... .. सूत्र-

सिद्धवचनमन्यथानुपदेशार्थं अक्षरसमाम्नायस्य सर्व्वविशिष्टविदिता ... ..

अक्षरानुष्ठेयविरकाश्च ..... । सिद्धो वर्षसमाम्नायवचनं सुवादिस्संज्ञावि-

धानार्थं कः पुनरसौ वर्षसमाम्नाय ... .. सिद्धकल्पादकारादि

चकारपथ्यन्तं इत्यादि ॥

End.

न च्योः पदाद्योर्द्विरागमः । यकार वकारयोः पदाद्योः समीपस्वरस्य द्दिने

भवति तयोश्चादौ द्द्विरागमो भवति स न तद्धिते परतः । व्याकरणं वेति

अधीते वा वैयाकरणः ... ..

... .. द्वारादीनाद्येति वक्तव्यं द्वारे नियुक्तः दौवारिकः द्वारपालश्चोदं

दौवारपालं ... ..

स्वर्गगमनमाह सौवर्गगमनिकः शुन इदं शौवनं ... ..

स्वागतेन चरति स्वागतिकः सुदारेण चरति सुदारिकः अङ्गस्यापत्यं याज्ञिः

व्यवहारेण चरति व्यावहारिकः एवमादयोऽन्ये च द्रष्टव्याः ॥

Colophon.

इति वररचिह्नतायां ... सह ... कायां यशोमानशोधितायां हनौ चतु-

ष्टयप्रकरणं समाप्तम् ॥ नास्ति चतुष्टये षष्ठः पादः समाप्तः । यथाहृत्यादि

नमो भगवते वासुदेवाय ॐ नमो गोपाछाय ।

भवसाधनविधिः । योगिनां नित्यकृत्यकथनम् । अथ षट्कर्मकथनम् । तत्र उच्चाटनविधिः ।
विद्वेषणविधिः । स्तम्भनविधिः । अदर्शनक्रमकथनम् । आकर्षणविधिः । वशीकरणविधिः ।
गुरुचरणचिन्तनप्रकारकथनञ्च ॥

No. 61. कालीसहस्रनामस्तुतिरत्नटीका, By पूर्णानन्दः । Substance, country-made paper, 18×4½ inches. Folia, 40. Lines, 6 on a page. Extent, 990 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur Mayamansiñha, Mahámahopádhya Candrakánta Tarkálanjára. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः काल्यै ॥

प्रणम्य कालीचरणारविन्दं ब्रह्मादिभिर्धैर्यमनन्तपुण्यं ।

सहस्रनामस्तुतिरत्नटीकां तनोति तन्यादतलैकचित्तः ॥

कैलासशिखरे देवी शङ्करं पप्रच्छ कैलासे किम्भूते रम्ये नानारत्नविभूषिते
नानावृक्षलताकीर्णे व्याप्ते नानापक्षिरवैर्युते चतुर्भण्डपसंयुक्ते चतुर्भण्डलेति
कचित् पाठः ।

End.

यद्वा पाठयेत् पठेद्देति दिवसं बन्ध्यं न चरेत् अबन्ध्यं दिवसं कुर्यात्
इत्यर्थः ।

इति गदितमशेषं कालिकावर्णरूपं

प्रपठति यदि भक्त्या सर्वसिद्धीश्वरः स्यात् ।

अभिनवसुखकामः सर्वविद्याभिरामो

भवति सकलसिद्धिः सर्ववीरा समृद्धिः ॥

सर्ववीरा सर्वश्रेष्ठा सर्वाधिका वा समृद्धिर्भवेदिति ॥ ० ॥

इति संक्षेपतः प्रोक्तं किमन्यत् श्रोतुमिच्छति ।

Colophon.

इति पूर्णानन्दपरमहंसविरचिता सुन्दरीवरदानाख्यमेधासाध्याज्यनामकाली-
सहस्रनामस्तुतिरत्नटीका समाप्ता ।

विषयः । कालीसहस्रनामस्तुतिरत्नाख्यस्य कालीस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 62. कालीसहस्रनामस्तोत्रटीका । Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 48. Lines, 8 on a page. Extent, 608 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1744. Place of deposit, Kāñthálpára, post office Naihaṭi, Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

- Beginning.** ॐ नमः परमदेवतायै । अथ कालीसहस्रनामटीका ।
 कालीं कल्याणकर्त्रीं करकलितकरां कृष्णमूर्तिं कृशाङ्गीं ।
 (.....) अथ परमकारुणिकः परमशिवो गुह्यातिगुह्यतरां परविद्यां
 कलिकलुषहरां श्रीमदक्षिणकालिकां श्रीविद्याप्रस्तावतः सहस्रनाम्नां टीकां
 प्रकाशयति कैलास इत्यादिना ॥
- End.** महाकालसंहिता कालीकालसम्वादे सुन्दरीक्रियाविशेषमिति व्याख्याय
 तथा पठन्ति तद्धि भाव्यमिति ।
- Colophon.** इति श्रीमदादिनाथमहाकालोक्तमहाकालसंहितायां कालीकालसम्वादे
 सुन्दरीशक्तिदानाख्यकालिकारूपककारात्मकसहस्रनामस्तोत्रटीका समाप्ता ॥
 शकाब्दा १७४४ ॥

विषयः । महाकालसंहितान्तर्गतकालीसहस्रनामस्तोत्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 63. कालोत्तरम् । Substance, country-made paper, 11 x 2 inches.
 Folia, 9. Lines, 4 on a page. Extent, 81 ślokaś. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, Uṣṭhi Mayamansiñha Kālicandra Nyāyā-
 laṅkāra. Appearance, old. Verse. Correct.

- Beginning.** ॐ नमो गणेशाय ।
 कालोत्तरं प्रवक्ष्यामि राशिमाश्रित्य केवलम् ।
 येन विज्ञानमात्रेण सर्वज्ञत्वमवाप्नुयात् ॥
 स्वभावो लक्षणश्चैव अपस्त्युक्तथैव च ।
 कालस्त्युक्त्य सर्वेषां कालोत्तरः प्रकाशकः ॥
 भावचिह्नपस्त्युक्त्य महास्त्युक्तथैव च ।
 राशिक्रमेण विज्ञेया यत्र कालोत्तरो हि यः ॥

- End.** परे चाप्रायणे मासि नवम्यां सितपक्षके ।
 गुरोऽङ्गिरा वेददण्डे शुक्लरोमेण नम्यति ॥

- Colophon.** इति कालोत्तरं समाप्तम् ॥

विषयः । राशिनक्षत्रादियोगक्रमेण अकालमरणादिनिरूपणम् ॥

No. 64. काव्यप्रकाशविस्तारिका, By परमानन्दचक्रवर्ती । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 43. Lines, 7 on a page. Extent, 1429 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭī, Paṇḍita Haraprasāda Cāstrī. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य ग्रन्थस्याद्यपवचयं नास्ति तेन प्रारम्भवाक्याभावात् अष्टादशपत्रस्थित
द्वितीयोक्तासस्य प्रारम्भवाक्यं लिख्यते)
यज्जनाट्टन्तिनिरूपणोद्देश्यत्वशब्दात्मकविभागपरं द्वितीयोक्तासं यावत् तत्-
क्रमेणेत्यादि प्रथमं शब्दस्य ततोऽन्यस्येत्याद्यर्थः क्रमश्च ।

End. (अस्य शेषांशखण्डितत्वात् जनचत्वारिंशत्पत्रस्थद्वितीयोक्तासस्य समाप्तिवाक्यं
लिख्यते)
इति सङ्कारिणोद्घटशक्तिसत्त्वेन तादृशशब्दस्यैवान्वयव्यतिरेकान्वयविधानात्
अतएव शब्दमूलत्वपदेश इति भावः ॥

Colophon. इति श्रीपरमानन्दचक्रवर्त्तिकृतौ काव्यप्रकाशविस्तारिकायां द्वितीयोक्तासः ॥*

विषयः । काव्यप्रकाशनामकालङ्कारग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 65. काशीतत्वप्रकाशिका, By रघुनाथेन्द्रशिवयोगी । Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 41. Lines, 6 on a page. Extent, 645 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Ćrinagara, District Dhākā, Bābu Rajanikānta Guha. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये । मत्स्यपुराणे ।
यथा नारायणः श्रेष्ठो देवानां पुरुषोत्तमः ।
यथेश्वराणां गिरिशः स्थानानामेतदुत्तमम् ॥
वायुपुराणे ।
मत्स्यः पुरुषो नास्ति लक्ष्मणा नास्ति चाङ्गना ।
अविमुक्तसमं चैवं न भूतं न भविष्यति ॥
ब्रह्मपुराणे । मार्कण्डेय उवाच ।
एकमेव जगन्नाथ इच्छेयं लक्ष्मणप्रसादतः ।
लोकानाञ्च द्वितार्थाय नानाभारप्रशान्तये ॥

शिवभागवतानाञ्च वेदार्थप्रतिषेधकम् ।
 अस्मिन् चेचवरे पुण्ये निर्मले पुरुषोत्तमे ॥
 शिवस्यायतनं देव करोमीति परं मद्भत् ।
 प्रतिष्ठेयं यथा तच्च तव स्थाने च शङ्करम् ॥
 ततो ज्ञास्यन्ति लोकेऽस्मिन् एकमूर्तीं चरीश्वरौ ।
 प्रत्युवाच जगन्नाथः स पुनस्तं मन्त्रामुनिम् ॥
 यदेतत् परमं देवं कारणं भुवनेश्वरम् ।
 लिङ्गमाराधनार्थाय यस्य ते मतिरौदृशी ॥
 मम दृष्टेन विप्रेन्द्र कुर्व शीघ्रं शिवालयम् ।
 तत्प्रसादात् शिवलोके तिष्ठसे त्वं तथाच्ययम् ॥
 शिवे संस्थापिते विप्र समस्तस्यापनं भवेत् ।
 नावयोरन्तरं किञ्चिदेकभावौ द्विधाकृतौ ॥
 यो रुद्रः स स्वयं विष्णुर्यो विष्णुः स महेश्वरः ।
 उभयोरन्तरं नास्ति पवनाकाशयोरिव ॥
 मोहितो नाभिजानाति स एव गरुडध्वजः ।
 वृषध्वजः स एवेति त्रिपुरघ्नस्त्रिविक्रमः ॥

End.

पराशरोपपुराणे ।
 अत्रैवोत्क्रममाणस्य जन्तुमात्रस्य केवलम् ।
 वेदवेदान्तसारस्य प्रणवाख्यस्य पार्श्वेति ॥
 ब्रह्मणस्त्वर्थभूतोऽहं संसारद्रावकश्चिरात् ।
 कृपया मामकं रूपं परिपूर्णं परास्तम् ॥
 आनन्दं सत्यचिद्रूपं तावकं तमसः परम् ।
 स्वयं भूतं निराधारं दास्यामि ..... ॥
 अत्रैव मरणं सम्यक् यस्य सिध्यति देहिनः ।
 विज्ञानसाधनं तेन सर्वं पूर्वमनुष्ठितम् ॥
 सेवया ... विनश्यन्ति पापानि सकलानि तु .
 सेवयास्य समं नास्ति प्रायश्चित्तं न संशयः ॥
 तस्मात् सर्वं परित्यज्य चेजमेतत् समाश्रयेत् ।
 त्वया मया च देवेश सेवितश्च मन्त्रार्थिभिः ॥
 चेचम्यैवास्य माहात्म्यं मया वक्तुं न शक्यते ।

जावाल्लोपनिषत् साक्षात् स्वयं जानाति वा न वा ॥

ग्रन्थसंख्या पुराणानि सादरं तस्य पार्ष्वति ।

वदन्ति लोकरक्षार्थं महास्थानस्य भैरवम् ॥

Colophon. इति शिवयोगिरघुनाथेन्द्रविरचिता काशीतत्त्वप्रकाशिका समाप्ता ॥

विषयः । मत्स्यपुराण-वायुपुराण-ब्रह्मपुराण-पराशरोपपुराण-कूर्मपुराण-कालीपुराण-पद्म-पुराण-स्कन्दपुराण-महाभारतीयवनपर्व-हरिवंश-वृद्धज्जावाल्लश्रुति-लघुजावाल्ल-श्वेताश्वतरोपनि-षद्भैरवतन्त्र-काशीखण्डप्रभृतिभ्यः प्रामाणिकग्रन्थेभ्यः काशीक्षेत्रस्य माहात्म्यसूचकानां वचनानां संग्रहः प्रसङ्गतश्चात्र कपर्दीश्वर-धर्मेश्वर-केदारेश्वर-कृत्तिवासेश्वर-क्षीरेश्वर-वीरेश्वर-दुर्गा-मणिक-र्णिकादीनां माहात्म्यकीर्तनञ्च ॥

No. 66. काशीभाष्यामृतं, By रामरत्नवन्द्योपाध्यायः । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 355. Lines, 8 on a page. Extent, 8520 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala Mayamansiñha, Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः काश्या ।

काशीविश्वेशनारायणगणपसुखान् सर्वदेवान् प्रणम्य

नत्वा गोस्वामिनं श्रीगुरुमतिविनयैः श्रीधरानन्दसंज्ञं ।

काशीं ब्रह्मैव साक्षादिति हृदयमुखं तत्सदाज्ञानुसारात्

काशीभाष्यामृतं संविरचयति सुदा रामरत्नाख्यवन्द्यः ॥

चातराग्रामवास्यादौ काशीवासी ततः परम् ।

श्रीरामरत्नवन्द्यः स कालचन्द्रद्विजार्थदः ॥

श्रीश्यामाचरणाख्यवन्द्यवृत्तपतेः काश्यां सभा सत्प्रभा

तस्यां काशीकथा सदा समुचिता तत् काशीभाष्यामृतं ।

व्यक्तोक्त्य तदाज्ञया प्रमुदितः श्रीरामरत्नो द्विजो

वाक्यानां रचनाकृदत्र च सुदा श्रीकालचन्द्रो द्विजः ॥

विश्वेशं माधवं दुष्टिं दण्डपाणिञ्च भैरवं ।

वन्दे काशीं गुह्यं गङ्गां भवानीं मणिकर्णिकाम् ॥

इति उक्त्यन्तना । श्रुतिस्मृतिपुराणेतिहासप्रसिद्धा काशीसुक्तिरनुत्तमा-
इति ।

End.

सुक्तिचेवाणि सर्वाणि यत् संख्योदितं फलम्
 पञ्चरात्रात्तद्वस्तु निषेद्य मणिकर्णिकाम् ॥
 प्रयागखानपुष्पं यत् पुष्पं स्थाण्डिलप्रदम् ।
 काशीदर्शनमात्रेण तत् पुष्पं श्रद्धयास्त्वित् ॥
 यत् पुष्पमश्वमेधेन यत् पुष्पं राजस्त्रयतः ।
 काश्यां तत् पुष्पमाप्नोति विराजशयनाद्यमी ॥
 तुलापुरुषदानेन यत् पुष्पं सम्यगाप्यते ।
 काशीदर्शनमात्रेण तत् पुष्पं श्रद्धयास्त्वित् ॥
 इति विष्णोर्वचः श्रुत्वा देवदेवो जगत्पतिः ।
 उवाच च प्रसन्नात्मा तथास्तु मधुसूदन ॥

Colophon.

इति काशीभाष्याम्यतेऽष्टाशीतितमः परिच्छेदः :

विषयः । काशीभाष्यकरणप्रयोजनकथनम् । ज्ञानाद्यभिमानभङ्गनावश्यकत्वकथनम् । भव-
 ज्वरादिनिरूपणम् । दिवोदासोच्चाटनवर्णनम् । वारणावतमाहात्म्यादिकथनम् । हिमालयपार्श्व-
 स्थितसौम्यकाशीमाहात्म्यम् । पार्श्वत्या एकाग्रवनगमनादिवर्णनम् । हरिहराभेदनिरूपणम् ।
 पद्मपुराणोक्तकाशीमाहात्म्यादिकथनम् । सर्वसम्मतकाशीसुक्तिनिरूपणम् । युगधर्मनिरूपणम् ।
 व्यासभिच्चारणदिकथनम् । काशीसर्वोत्तमत्वादिकथनम् । काशीप्रादुर्भावादिकथनम् ।
 कपालमोचनतीर्थमाहात्म्यादिकथनम् । ब्रह्महत्यादिपापनिष्कृतिनिरूपणम् । ज्ञानोपदेशादि-
 निरूपणम् । काश्याश्रयणनिरूपणम् । निर्व्याणपरोक्षादिनिरूपणम् । काशीकृतपापप्रायश्चित्ता-
 दिनिरूपणम् । निपुण्ड्रोर्दुपुण्ड्रधारणदिनिरूपणम् । शिवापराधभङ्गनादिप्रकारकथनम् । गङ्गा-
 माहात्म्यादिनिरूपणम् । ब्राह्मणमाहात्म्यादिकथनम् । शिवप्रसादमाहात्म्यादिकथनम् । शिव-
 पूजाविध्यादिः । काश्याश्रितसर्वतीर्थनिरूपणम् । तारकोपदेशकथनम् । काशीकृतपापप्राय-
 नादिवारणप्रकारनिरूपणम् । शिवविर्युवैषम्यभावभङ्गनादिकथनश्चेति विस्तरः ॥

No. 67. कौरदूतं, By रामगोपालः । Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 238 ślokaś. Character, Bengali. Date, S. K. 1778 Place of deposit, Dhánuká, Post office Pálanga, District Faridpura Paṇḍita Jagadbandhu Vidyábhúṣaṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय ।

विद्युद्गौरोज्ज्वलनवसनं शोणपादारविन्दं

वर्चोत्तमं नवजलधरश्याममम्बोवहाचं ।

कूजदंशीविलसदधरं सुन्दरं स्मेरवक्त्रं
 पूर्णानन्दं किमपि ललितं ज्योतिरालोकयामि ॥
 वृन्दारणे खगमृगकुलाल्लादशून्ये तटान्ते
 भास्वत्युद्या दयितविरहोत्तापसन्तापितानां ।
 गोपस्त्रीणां ..... दृशां मण्डले दुःखिनीनां
 हाहेत्युच्चैः ..... नर्मभिर्त् सर्वदासीत् ॥
 मध्ये तासामपि च शुशुभे तप्तकार्त्तस्तराङ्गी
 सुश्रोणीनां कमलजदलस्थालसत् कर्णिकेव ।
 दीना क्षीणा सजलनयना नीरसा..... कण्ठी
 मृत्युं नैच्छद्विरहदहनोत्तापतप्ता तदा किं ॥
 काचिदुगोपी विनयवचनैः सान्वयित्वा मृगाक्षीं
 भर्तुर्वर्त्ताग्रमनसुलभं जीवनं सानुमेने ।
 इत्थं चिन्ताकुलितहृदया पक्षिणं कीरमारात्
 प्रीत्यापश्यत् सुरसिकमनोहारिणं विम्बचक्षुं ॥
 प्रत्युचे तं सुमधुरगिरा प्रीणयित्वा वराङ्गी
 कीरास्माकं लमनिकुशलो दौत्यकर्मण्युतास्मिन् ।
 वन्यस्त्रीणां विविधवचनं लम्बुखोदुगीतहृद्यं
 श्रोथत्येव प्रसुदितमना माधवो यादवाग्रः ॥ इत्यादि ॥

End

काहं कोवा मम तु दयितो नैव किञ्चित् स्मरामि
 ह्येकः कोऽपि स्फुरति हृदये श्यामलाङ्गोऽग्निरूपः ।
 कस्माद्धेतोर्दहति स च मां निर्दयः किं करोमी-
 त्युक्त्वा भूमौ न्यपतदिव सा संमृतास्पन्दनाक्षी ॥
 कृष्णयावेदयितुमपि तां दुर्दृशां तत् प्रियाया
 अत्यौत्कण्ठ्यात् भटिति मथुरां नागराय प्रियाय ।
 वृन्दारणाद्व्यथितहृदयो व्यस्तरूपः प्रतस्थे
 कीरो धीरः सुसदुपकृतो दौत्यकर्मैकदहः ॥
 राधादेवीबिरहसहितोपेन्द्रलीलारहस्यं
 ... नेदं कृतमपि मया कीरदृताक्याकायम् ।
 ... .. प्रभवकविना रामगोपालकेन
 प्रेमात्मानोऽमृतमिव सदा सन्त आखादयन्तु ॥

दोर्दपेण वशीकृताः चित्तिभुजो यस्येह वङ्गावनौ
यस्याशेषगुणप्रदीप्तयशसा प्रख्यादितं ज्ञातलम् ।
वर्त्तने परिपत्सु यस्य कवयः श्रीकालिदासोपमाः
काथं कोरवचोच्चरं वितनुते तस्यैकसभ्यो बुधः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

Colophon.

श्राक्ते वस्त्रभिशैलचित्तिपरिगणिते मार्गशीर्षे कुजाच्चे
तारिण्याः पादपद्मं स्मरहरहृदि ध्यायमानं मुनीन्द्रैः ।
नत्वा कीराख्यदूतं सुमधुरवचः स्त्रीयपाठार्थमेतत्
यास्त्रीखीदुरामनाथो वदुरिह च गुरोः संस्मरन् श्रीयुताङ्घ्रिं ॥
श्रीदुर्गाचरणे सदा भवतु मे भक्तिः पदाब्जं गता ॥

विषयः । कीरमुखेन मधुरागतं श्रीकृष्णं प्रति श्रीराधायाः सन्देशप्रेरणम् ॥

No. 68. कीर्त्तनचिन्तामणिः, By रघुनाथभट्टः । Substance, country-made paper, 8×5 inches. Folia, 8. Lines, 11 on a page. Extent, 176 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Agartalā Vṛddhanagara Paṇḍita Mīneṣvara Śārbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीगौरविभुर्जयति ।
अथ कीर्त्तनचिन्तामणिलक्षणम् ।
श्रीबाल्मीकिपुराणे यथा ।
श्रीमद्रूपगोस्वामिपदारविन्दचिन्तया ।
गीतचिन्तामणिं ग्रन्थः श्रीरघुनाथेन निर्मितः ॥
चरितं यथा ।
निमन्त्रणाभिवासादिभावकानाञ्च गायकाः ।
साम्प्रतिधिरागाणां यत् यत् कीर्त्तनलक्षणम् ॥ इत्यादि ।

End.

सर्व्वञ्च स्मरणमेव(?) गौराङ्गः सदयो भवेत् ।
पार्श्वदं तथारूपेण प्रतिजन्मसु सङ्गमम्(?) ॥

Colophon.

इति श्रीरामाद्भुतिपुराणे भरद्वाजं प्रति श्रीबाल्मीकिमुन्युक्तं तदुद्धृतः संग्रहः
श्रीरघुनाथभट्टगोस्वामिरचितः कीर्त्तनचिन्तामणिग्रन्थमिति एकशालपञ्चवक्ताः
सम्पूर्णम् ॥ (?)

विषयः । कीर्त्तनस्य लक्षणादिकथनम् ॥

No. 69. कुमारिकाखण्डः स्कन्दपुराणीयः । Substance, country-made paper, $12 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 182. Lines, 10 on a page. Extent, 7,025 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1724. Place of deposit, Calcutta. Çyāmapukur Visvakoṣa Office. Bābu Nagendra Nátha Basu. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । सुनय ऊचुः ।
 दक्षिणार्णवतीरेषु यानि तीर्थानि पञ्च च ।
 तानि ब्रूहि विशालाक्ष वर्णयन्त्यति तानि च ॥
 सर्व्वतीर्थफलं येषु नारदाद्या वदन्ति च ।
 तेषां चरितमाहात्म्यं श्रोतुमिच्छामहे वयम् ॥
 उग्रश्रवा उवाच ।
 शृणुध्वमद्भुतं पुण्यं तत्कथां कुमारनाथस्य महाप्रभावम् ।
 द्वैपायनी यन्मम चाह पूर्वं हर्षाश्वुरोमोद्गमचर्चिताङ्गं ।
 कुमारगीता गाथाञ्च श्रूयतां सुनिसत्तमाः ।
 या सर्व्वदेवैर्मुनिभिश्च पूजिता ॥
 साध्वाचारस्तम्भतीर्थं यो निषेवेत मानवः ।
 नियतं तस्य वासः स्यान्मम लोके यथा मम ॥

End. इति वो वर्णितः पुण्यो महीसागरसम्भवः ।
 शृण्वन् संकीर्त्तयन्नेन सर्व्वपापैः प्रमुच्यते ॥
 य इदं श्रावयेद्विद्वान् महीमहात्म्यसम्भवम् ।
 सर्व्वपापविनिर्मुक्तो रुद्रलोकमवाप्नुयात् ॥
 गुप्तक्षेत्रस्य सकलं माहात्म्यं श्रावयेद्यदि ।
 सर्व्वैश्वर्य्यमवाप्नोति ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥
 श्रुत्वेवमखिलं खण्डं ब्राह्मणाय निवेदयेत् ।
 यथाशक्त्या सुवर्णञ्च गां भूमिं प्रयतः शूचिः ॥
 सन्तुष्टे ब्राह्मणे तुष्टो महेशो जायते ध्रुवम् ।

Colophon. इति श्रीस्कन्दपुराणे कुमारिकाखण्डे गुप्तक्षेत्रमाहात्म्यं । अत ऊर्ध्वं कपिला-
 ख्यानोपाख्यानं यस्यायमाद्यस्तोत्रकः । शौनक उवाच ।
 स्मृतं माहात्म्यमतुलं गुप्तक्षेत्रस्य सूचितं ।
 स्थानस्य कापिलस्यापि माहात्म्यं वक्तुमर्हसि ॥
 शुभमस्तु ॥ श्रीसंवत् १८५२ ॥ शकाब्दा १७९४ ॥

विषयः । पद्मतीर्थादिनिरूपणम् । दानप्रसङ्गादिकथनम् । युगाद्यादिनिरूपणम् । नारद-
प्रस्थानप्रतिष्ठादिः । मन्त्रीप्रादुर्भावादिकथनम् । कुमारेशमाहात्म्यादिवर्णनम् । तारकविजयादि-
वर्णनम् । पद्मलिङ्गोपाख्यानादिः । भूमिस्थित्यादिनिरूपणम् । वर्केश्वरमाहात्म्यादिकथनम् ।
महाकालप्रादुर्भावकथनम् । युगव्यवस्थादिकथनम् । महाकालमाहात्म्यादिकथनम् । भवादित्य-
माहात्म्यादिकथनम् । दिव्यवर्णनादिकथनम् । जयादित्यमाहात्म्यादिकथनम् । महाविद्या-
नाथनादिकथनम् । वर्कशीकोपाख्यानादियः ।

No. 70. कुलचूडामणिः । Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches.
Folia, 28. Lines, 6 on a page. Extent, 504 ślokas. Character, Bengali.
Date ? Place of deposit, Hālisahar Khāsvāī Mahādeva Bhattā-
chāryya. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो नरेन्द्राय । भैरव उवाच ।
चमंक्षा विपुला देवि चमंक्षाता च कालिका ।
बामोच्चरी तच्चामंक्षा तच्च तदन्तं कुलाकुला ॥
मानहिनी तच्च पूर्वा विमला च सुनायिका ।
विपुलेकजटा दुर्गा याचाम्या कुलसुन्दरी ॥
विष्णवं माचपत्यश्च महाभोरमनं तच्च ।
त्रैलोक्यं महारजानश्च तन्निहितं भूतसम्भवम् ॥
चतुःपदिश्च तन्माचि माहका मुक्तमानि च ।
महामाया (सम्भवश्च) योनिनीयामसम्भवम् (?) ॥
(महामयूरकन्धाम) भैरवाहकमेव च ।
(वरेकपादकं ज्ञानं) जामलाहकमेव च । (?)
तन्मन्त्रात् वासुकिश्च महामन्त्रोद्धर्तं तच्च ।
महाऋतुं महादेवं वासुकिं वासुकीद्वयं ॥
चमचमं मोहनेनं विष्णुवैद्यमेव च ।
स्वभेदाणि तन्माचि तच्चाम्यदपि कीदृशः ॥
दुर्गा देवि न कुवापि यातामन्माचि भैरवि ।
नन्तु कथं वद सुप्रोचि मयि ज्ञानाद्वर्जिनि ॥
देवुवाच ।
शुभं देव वरामन्त्र परमाद्याविभारद ।
योनिनीयामकाहका उवाचं कथ्यते मया ॥

End.

भूतशुद्धिं प्राणायामञ्च वीजं षडङ्गं विधाय विल्वपत्रे एतन्मन्त्रं विलिख्य
अदलोद्भवां युवतीं समानीय तस्या योनौ भगमालां सम्पूज्य तत्र यन्त्रं
संस्थाप्य ध्यायेत् ।

चलज्ज्वलेन्दुसंकाशां तरुणारुणविग्रहाम् ।

चिन्तयेत् योषितां योनौ क्षोभयेत् परमेश्वरीम् ॥

इति ध्यात्वा गन्धादिभिरभ्यर्च्य पुनः शक्त्यै दद्यात् ।

किं पुनर्मानसं देवि वैलोक्यमपि मोहयेत् ।

प्रकारान्तरमाह । भूतशुद्धिं प्राणायामञ्च विधाय युवतीमस्तत्र यन्त्रं
संस्थाप्य ध्यायेत् ।

रक्तवस्त्रां स्त्रियं ध्यात्वा त्वदीयमहसा ततः ।

तस्या मूर्द्ध्नि स्मरेद्विद्यां स्वत्पीयूषवर्षिणीम् ॥

विषयः । गुरुनिरूपणम् । स्थानादिनिरूपणम् । कुलदेवतापूजादिनिरूपणम् । कुलाङ्ग-
नादिनिरूपणम् । यन्त्रादिलेखनोपायकथनम् । कुलाचारादिनिरूपणम् । समयाचाररहस्यादि-
निरूपणम् । मद्यपानादिविधिः । वेताल्लादिसिद्धिप्रकारः । कुलाचारसङ्केतनिरूपणम् । प्रयो-
गादिशेति ।

No. 71. कुलदीपिका । Substance, country-made paper, 15 × 7 inches.
Folia, 47. Lines, 10 on a page. Extent, 940 ślokaś. Character,
Nāgara. Date ? Place of deposit, Kāçidhāma Vindhyaçvarī-
prasāda Dube. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ कुलप्रदीपिका लिख्यते । ॐ परापरायै नमः ।

नमामि प्रथमां देवीं आदिशूर्तिं सनातनीम् ।

चिन्मयीं परमानन्दां विज्ञानज्ञानरूपिणीम् ॥

विलोक्य कुलशास्त्रञ्च सम्प्रदायत्रयं मम ।

कौलिकानां हितार्थाय क्रियते कुलदीपिका ॥

अथ दृष्टिक्रमे शक्तिसङ्गमे शिव उवाच ।

रहस्यातिरहस्यञ्च कथ्यते शृणु साम्प्रतम् ॥

आदिनारायणः साक्षात् परं शम्भुः स एव हि ।

End.

आधारविद्याषट्कञ्च पुनरङ्घ्रिद्विपं क्रमात् ।

मूलविद्या परा चैव रहस्ययोगिनी तथा ॥

ग. क. वी. तु ह. व. ज. क. म. म. य. प. र. बो. धि. नी ।
 कुलपद्माचरी पद्मदशाभ्यां सुमरात्मिका (?) ॥
 कौलविद्या तथा प्रोक्ता गुह्यक्रमविमर्षिणी ।
 समानाख्यादिमङ्केता विदानुरागपूर्विका ॥
 बाग्वादिनी ततः पश्चात् प्रोक्तानुतरशाङ्करी ।
 बोद्धशी मुनिविद्या च विमूर्तिः पुरस्तुन्दरी ॥
 सप्रविशितितत्त्वानां मीनकेतुकलात्मिका ।
 चन्द्रमिदं दिव्यं पद्म्यमर्चितं क्रमात् ॥
 ऊर्ध्वं त्रीपादुका पूर्वं चरणानां क्रमादुत ।

Colophon. इति त्रीकुलदौपिका समाप्ता ।

विषयः । दशमहाविद्यामन्त्रानुष्ठानादिनिर्णयः ।

No. 72. कुलपञ्जिका, By महेशः । Substance, country-made paper,
 19 x 5 inches. Folia, 533. Lines, 11 on a page. Extent, 27,797 śloka.
 Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Kolágrám, District
 Dháká, Śrī Hariścandra Ghāṭaka. Appearance, new. Generally Prose.
 Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ कुलपञ्जिका लिख्यते ।

बालकानां हितार्थाय निर्दोषकुलपञ्जिका ।
 क्रियते श्रीमद्देशेन कुलीनस्योपकारिका ॥
 षट्त्रिंशद्वन्द्वमालोक्य निर्दोषस्तत्र वक्ष्यते ।
 निर्दोष इति पदमिति हन्वभग्नविषयकः ॥
 हन्वशब्देनात्र मुनिवक्ष्यते ।
 पुलिया अष्टदशस्यैव ब्रह्मवोऽथ रवीकरः ।
 आचारकलाया अष्टातः सुराष्टदशमेव च ॥
 बायोऽथ गणेशचन्द्रः श्रीविद्याधरकलाया ।
 राडे षडे समाख्याता निर्दोषकुलयूयकाः ॥

इत्यादि । यूषं हन्वं मेल इति पर्यायः । तन्मेलावावच्छिन्नस्य यूषं निर्दोषरूपम् । तत्तद्
 यूषादि प्रकरचभेदेन कथ्यते । इत्यादि ।

End. राजवज्रभक्ष्य कस्या वं कीर्तिनारायण प्रं तत्पुतराममोहनकुलभूषणः अथ

कन्या विं मुं रामसन्तोषं प्रं वं धर्मनारायणं प्रं तत्सुतं रामगतिविद्याभूषणः
 अथ चे मुं रामसन्तोषः प्रं तत्सुताः निमर्चाद् गोकुलं वंशिवदनाः ।

Colophon. (अतःपरं न लिखितं ।)

विषयः । वङ्गीयराष्ट्रीयकुलीनानां वंशावलीकीर्तनम् । तेषामार्त्तिचोद्यादिकीर्तनञ्च ।

No. 73. कुलसंहिता वा नवरात्रादि कुलसंहिता । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 30. Lines, 8 on a page. Extent, 768 çlokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, District Dháká, Vikramapura Májpáda Bábu Rásavihári Ráya. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

कालीतन्त्रं समालोक्य यामलं भूतडामरम् ।

कुलिकातन्त्रराजञ्च खेचरीसाधनं तथा ॥

कालीतन्त्रं बीजतन्त्रं विविच्य परया मुदा ।

कथ्यतेऽतिप्रयत्नेन साधकानां हिताय च ॥

मन्दरस्थं महादेवं भगवन्तं महेश्वरम् ।

पप्रच्छ भक्तिसंयुक्ता प्रेमविह्वलमानसा ॥

वचःस्थलसमासीना विपरीतरतातुरा ।

श्री पार्वत्युवाच ।

केनोपायेन देवेश द्रुतं सिद्धिर्भवेन्मृणाम् ।

तन्मे वद दयासिन्धो भक्तानुग्रहकारक ॥

कौलाचारं विशेषेण शवादिसाधनं तथा ।

वदस्व गिरिजानाथ यदि स्नेहोऽस्ति मत्प्रति ॥

इति देव्या वचः श्रुत्वा भगवान् शङ्करोऽब्रवीत् ।

स्त्रीस्त्रभावोऽतिदुर्ध्वार्थी योगिनामपि मुन्नते ॥

स्तुतवारसदृखाणि वारितासि मया प्रिये ।

तथापि तव चापल्यं वारितुं नैवमीश्वरः ॥

तवस्नेहेन भक्त्या च प्रेम्णा च गिरिसम्भवे ।

दासोऽहमिति ते कृत्वावश्यं चातिमुनिर्म्मलम् ॥

वदामि जगतां मातः शृणु सावधिता प्रिये । इत्यादि ।

End. सुखदं मोक्षदं चैव महेच्छयंप्रदायकम् ।
 नवरात्रं मिदं देवि गोपनीयं त्वया प्रिये ॥
 यथा जारो जनन्यास यथान्यस्य च सङ्गमः ।
 यथा जारो गोपनीयो भर्तारि प्राणवज्रभे ।
 तथेदं गोपनीयञ्च न प्रकाश्यां त्वया पुनः ॥

Colophon. इति महाराष्ट्रस्य शिवपार्ष्णीसंवादे नवरात्रादिकुलसंहिता समाप्ता ॥

विषयः । तत्र कौलधर्मनिरूपणम् । अथ साधकलक्षणवैविध्यम् । साधिकालक्षणवैविध्यम् । कौलानां पूजाक्रमविधानम् । तत्फलवैविध्यम् । पञ्चतत्त्वनिरूपणम् । मन्त्रादि-
 शोधनविधिः । वलिदानविधिः । पात्रपदार्थवैविध्यः । जपविधिः । तर्पणविधिः । कलौ
 वीरभावस्य प्राप्त्युपायकथनम् । साधनविधिः । तन्महेशादिनिरूपणम् । कौलानां कर्तव्याकर्तव्य-
 विधानम् । कौलमुखादिनिरूपणम् । कौलाचाराधिकारनिरूपणम् । मुखाग्रंथादिनिरूपणम् ।
 कौलरक्षककथनम् ।

No. 74. कुलसाम्भवो । Substance, country-made paper, 18×4½ inches.
 Folia, 6. Lines, 7 on a page. Extent, 283 śloka. Character, Bengali.
 Date ? Place of deposit, Hālisahar Khāsvātī Mahādeva Bhaṭṭā-
 chāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ श्रीगुरवे नमः ।
 नमामि ब्रह्मपुराणं परं ब्रह्म च सर्वदा ।
 ब्रह्मसूत्रं परममन्त्राकारविबर्जितम् ।
 साधकानाञ्च चिह्नानां रतस्तेदञ्च तद्दद ।
 अष्टिपालनसंस्कारं तत्कृते इतीयात्तकम् ॥ (?)
 प्रथमं सर्वलोकानां सर्वराज्यसुखप्रदं ।
 प्राचीनावलम्बनवत् शिवाकारन्वनामयम् ।
 कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।
 श्रुत्वास्मिन् उवा देवो ब्रूहि ज्ञानं महेस्वर ॥

End. अनूपमं निराकारं विशब्दः शब्द उच्यते ।
 अचक्षुः शिरोरुहोऽपि श्रुत्वापि निरुत्तमम् ।
 वेदान्तसारवर्णनं उवाचे शिवभाषितम् ।
 त्रिविधं सर्वयोगानां नाथ काव्यो विचारया ॥

Colophon. इति योगशास्त्रे उमामहेश्वरसम्वादे कुलसाश्वती समाप्ता ।

विषयः । आध्यात्मिकज्ञानसुद्रातीर्थीदिनिरूपणम् ।

No. 75. कृष्णकर्णामृतटीका (सारङ्गरङ्गदा) By कृष्णदासः । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 36. Lines, 11 on a page. Extent, 1,188 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit. Vāñkurá Kuncokol Bábu Yogindranátha Siñha Deva. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीकृष्णाय नमः ।

यद्भावभावितधियोऽथ वाचां सुद्रामि दुर्गमतमासुनिपुङ्गवानां । (?)
 रासीत्सुकं मदनमोहनमच्युतं तं राधासमेधितरसोज्ज्वलितं नतोऽस्मि ॥
 कृपासुधासरिद्धु यस्य विश्वमाज्ञावयन्त्यपि ।
 निचलैव सदा भाति तं श्रीचैतन्यमाश्रये ॥
 वमन्ती कृष्णमाधुर्यकेलिसौन्दर्यसम्पदम् ।
 कैश्चिन्न भावजा सम्यग् ज्ञेया लीलाम्बुकस्य गीः ॥
 मन्दोऽपि कश्चित् श्रीरूपपदाम्भोजमधून्मदः ।
 कृष्णकर्णामृतव्याख्यां विदृणोति यथामति ॥
End. अच्युते पथि मेऽन्धस्य सखलत्पदगतेर्मुहुः ।
 स्वरूपायष्टिदानेन सन्तः सन्तवलयन्मम ॥
Colophon. श्रीरूपचरणाम्बुजानि कृष्णदासेन निर्मिता ।
 कृष्णकर्णामृतस्यैषा टीका सारङ्गरङ्गदा ॥

विषयः । कृष्णकर्णामृतनामकस्य भक्तिग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 76. कृष्णनामार्थप्रकाशः । Substance, country-made paper, 12×4½ inches. Folia, 16. Lines, 9 on a page. Extent, 468 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura Kṛiṣṇaganja Čaṣibhú-ṣaṇa Gosvámí. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः श्रीकृष्णनाम्ने ।

श्रीचैतन्यमुखोज्जीर्णां हरेकृष्येति वर्षकाः ।
 मञ्जयन्तो जगत् प्रेम्नि विजयन्तां नदाह्वयाः ॥
 कृष्णचैतन्यमद्वैतं नित्यानन्दं सभक्तकम् ।

नन्वा तनोमि तत्प्रीत्यै तन्नामार्थप्रकाशकम् ।
 युगेषु धर्मपादानां नियमक्षेपु साधनम् ।
 कलौ तु चरितार्थैव केवलं गतिरित्यपि ।
 नाभिनाम्नोरभिप्लवं तन्नादाधिक्यमित्यपि ।
 नास्मां साधनरूपत्वं सर्वसाधनगौरवम् ।
 देशकालादिपात्राणां नियमाभाव इत्यपि ।
 बडजन्मसु गोविन्दसेवास्तुभ्यस्तमेव च ।
 मन्त्रार्थसाधनविधिनिन्दकानाञ्च दूषणम् ।
 क्षतार्थत्वं तत्पराणां व्यतिरेकेण गर्हणम् ।

End

सत्त्वनाम्नां पुण्यानां विराट्पत्न्या तु यत् फलम् ।
 एकादश्या तु क्षणस्य नामैकं तत् प्रयच्छति ।
 पद्मपुराणे ।

नारकं रामनाम स्मृत् क्षणनाम च पावकम् ।
 नारकाज्जायते मुक्तिः प्रेम भक्तिश्च पावकान् ।
 युगलनाममाहात्म्यम् । भविष्योत्तरे नारदं प्रति भगवद्भजनम् ।
 मद्नामलक्षणार्थेन यत्फलं लभते नरः ।
 नत्फलं समवाप्नोति राधाक्षणेति कीर्तनान् ।
 क्षणेति क्षणरं नाम राधया सद्य यो वदेत् ।
 चाञ्जन इव तस्मात् वसामि हृदि नारद । * ।

Colophon. इति क्षणनामार्थप्रकाशः समाप्तः । * । श्रीराधाक्षणाय नमः ।

विषयः । युगेषु धर्मपादनियमसमुपसाधनादिनिरूपणमुक्तेन चरितार्थमाहात्म्यादिनिरूपणम् ।

No. 77. क्षणभक्तिप्रकाशः । Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 33. Lines, 9 on a page. Extent, 1,225 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1696. Place of deposit, Viṣṇupura District Bāñkurā. Babu Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीक्षणाय नमः ।

श्रीक्षणाचरितार्थं प्रथम्य परया मुदा ।

नानापुराणवाक्येन तस्या भक्तिः प्रकाशयते ।

अज्ञानतिमिरध्वंसी परमार्थप्रकाशकः ।

लक्ष्मभक्तिप्रकाशोऽस्तु प्रमोदाय सतां सदा ॥

अथ प्रारिखितग्रन्थपरिसमाप्तिकारणं श्रीलक्ष्मणमस्कारं मङ्गलमाचरति
श्रीभागवतपद्येन ।

नौमीयतेऽत्र वपुषे तदिदं वराय

गुञ्जावतंसपरिपिच्छकसन्सुखाय ।

वन्यसुले कवलवेचविशालवेणु-

लक्ष्मत्रये षट्पदे पशुपाङ्गजाय ॥

तथैव ग्रन्थप्रतिपाद्यं श्रीलक्ष्मणभजनरूपं मङ्गलमाचरति । श्रीविष्णुयामल-
संहितावचनेन द्वाभ्यां ।

इह खलु सकलपुरुषार्थमर्थयमानानामनुपायमनुसरतां श्रीभगवद्भक्तिमेव
परमोपायत्वेन स्तनः पुरुषार्थत्वेन श्रीभागवते परमरहस्यं श्रीवेदव्यास उप-
निवबन्ध । अन्यनिरूपणन्तु भक्तिनिरूपणोपकरणमेवेत्याशयेन तत्परस्त्रोक्तानां
तदर्शप्रतिपादकानाञ्च नानापुराणोक्तस्त्रोक्तानां संप्रदेशास्मिन् श्रीलक्ष्मणभक्ति-
प्रकाशके ग्रन्थे प्रथमसुदेशक्रमः । तत्र प्रथमकाण्डे श्रीलक्ष्मणभक्तिप्रशंसा ।
तदभक्तनिन्दा । श्रीलक्ष्मणभजनम् । सर्वकालिकनैयत्यं । अधिकारिनियमा-
भावः । भक्तिकारणम् । एतानि प्रकरणाणि । द्वितीयकाण्डे निष्काम-
भक्तोर्गरीयस्त्वम् । भक्तोर्लक्षणं फलञ्च । गुरुपादाश्रयाद्यङ्गनिरूपणम् ।
कर्माद्यङ्गनिरूपणम् । साधनभक्तिनिरूपणं तत्राधिकारिनिरूपणञ्च । नाना-
विधभक्त्यादिषु प्राधान्यकथनम् । अवर्णनिरूपणम् । कीर्त्तननिरू-
पणम् । नामापराधाः । तदन्ते तत्त्वमापणम् । स्मरणनिरूपणम् ।
पादसेवानिरूपणम् । तत्रैवार्चननिरूपणम् । तत्रैव सेवापराधाः । तदन्ते
तत्त्वमापणम् । वन्दननिरूपणम् । दास्यनिरूपणम् । तत्रैव दासभेदाः ।
सख्यनिरूपणम् । तत्रैव सखिभेदाः । आत्मनिवेदननिरूपणमित्यादि । अथो-
द्देशक्रमे एकैकशः प्रकरणमारभमाणो भक्तिप्रवृद्ध्यर्थं श्रीभगवद्भक्तप्रशंसासाह ।
श्रीभागवते भगवदासा एव सर्वतः कृतार्था इत्याह ।

महामन्त्रुतिमात्रेण पुमान् भवति निर्मलः ।

तस्य तीर्थपदः किम्वा दासानामवशिष्यते ॥

पुमानिति सामान्यपदेन सर्वोपकारणम् ॥ इत्यादि ।

अथो हि द्विधा शब्दस्य पण्डितैरुपपद्यते ।

देह्यद् तत्पदं कैचिदेहः कश्चिन्मलभाक् ॥

End.

तव देहो । यथा यासुनाचार्यलोच ।
 वपुरादयोऽपि केऽपि मुषदोषान् यथाविधि ।
 नदयं तव पादपद्मयोरसाद्यैव(?) मया समर्पितः ॥
 देहो यथा जातिविवेके ।
 चित्तां कुर्यात् नरगर्भैर्विक्रीतस्य यथा पशोः ।
 तथापि चरौ देहं विरचेदङ्गरसघात(?) ॥
 भक्तिरसास्यतसिन्धो ।
 दुष्करत्वेन विरले हे सख्यस्तनिवेदने ।
 केषाञ्चिदेव धीराणां लभेत साधनार्थताम् ।
 इति भक्तिरसास्यतसिन्धो ।
 ज्ञानो...प्रबलया भक्तमर्यादयान्विता ।
 वैधो भक्तिरियं केषिन् मर्यादामार्गं उच्यते ॥

Colophon.

इति श्रीलक्ष्मभक्तिप्रकाशे द्वितीयकाण्डे साधनभक्तिर्नाम पञ्चमप्रकरणं
 सम्पूर्णम् ॥ चरलक्ष्म ॥
 रसाङ्गवद्विन्दुमितशक्ते बालेष्टि लतिना श्रीचरिरामेभ ॥

विषयः । प्रथमकाण्डे—

लक्ष्मभक्तिप्रकाशः । लक्ष्मभजनं तदभक्तानां निन्दा च । सार्वकालिकनैयत्यकथनं चधि-
 कारिनिवृत्तिमाभावः । भक्तिकारणनिरूपणम् ।

द्वितीयकाण्डे—

निष्कामभक्तेर्गौरीयस्तकथनम् । भक्तिलक्षणफलदादिः । गुह्यपादादयश्चान्निरूपणम् । कर्मा-
 न्निरूपणम् । साधनभक्तिनिरूपणम् । साधनभक्त्यधिकारिनिरूपणम् । नानाविधभक्त्यादिषु
 तस्याः प्राधान्यकथनम् । अवयवकीर्तनादिः । नामापराधादिनिरूपणम् । स्मरणपादवेवा-
 चनादिनिरूपणम् । सेवापराधवन्दनदास्यादिनिरूपणम् । दासभेदादिकथनम् । सख्यसहि-
 भेदादिनिरूपणम् । आत्मनिवेदनादिष्वेति विस्तरः ।

No. 78. लक्ष्मयामकतन्त्रम् । Substance, palm-leaf, 18 × 2½ inches.
 Folia, 73. Lines, 5 on a page. Extent, 1,460 ślokaś. Character,
 Bengali. Date, ? Place of deposit, Usthi, Mayamansiñha. Paṇḍita
 Navakiṣora Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः श्रीलक्ष्मय ।

मदाशिव-महाविष्णु-विष्णु-ब्रह्म-शिवोदयः ।

धस्यैवांशकलास्तस्यै नमः कृष्णाय जेतवे ॥
 इत्येवं द्वादश नमस्काराः । ॐ नमो देव्यै सरस्वत्यै दश नमस्काराः ।
 एकदा मुनिभिः सार्द्धं व्यासः सत्यवतीसुतः ।
 पित्रासने वसन् श्रीमान् श्रीमद्वदरिकाश्रमे ॥ इत्यादि ।

End.

नवकमलदलाच्चं तत्र .....
 निजचरणसरोजानन्दमत्तं प्रशान्तं ।
 सरसमधुरभावा क्लेशनाशाय दीना
 निजपतिमतिदीनं प्राञ्च दीनानुरक्ता ॥

Colophon.

इति कृष्णयामलमहातन्त्रे मुचुकुन्ददर्शने नारदसम्भाषणम् ॥ * ॥ समाप्त-
 थायं ग्रन्थः ॥

विषयः । व्यासनारदप्रश्नः । शम्भुब्रह्मप्रश्नः । कृष्णरहस्ये शिवब्रह्मप्रश्नः । चाराधेश्वरनिर्णये
 ब्रह्मविष्णुप्रश्नः । चाराधेश्वरनिर्णये विष्णुमहाविष्णुप्रश्नः । हन्दावनारोहणनिरूपणम् । विद्या-
 धरादिप्रत्यागमनम् । विद्याधरीं प्रति कृष्णस्य शापः । विद्याधरेण सह नारदनिर्याणम् ।
 कृष्णकिङ्करोत्पत्तिः । मदाल्लसोपाख्यानादिः । ऋतध्वजपिष्टपुरप्रवेशः । कालयवनभस्मादि-
 कथनम् ।

No. 79. केदारखण्डः (स्कन्दपुराणीयः) । Substance, country-made paper, 16 × 4½ inches. Folia, 118. Lines, 9 on a page. Extent, 4,115 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Ćyāma-pukur, Viçvakoṣa Office. Bábu Nagendranátha Vasu. Appearance, fresh. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।
 यस्याज्ञया जगत्सृष्टा विरिञ्चिः पालको हरिः ।
 संहर्ता कालबद्राष्ट्रो नमस्तस्मै पिनाकिने ॥
 तीर्थानामुत्तमं तीर्थं चेत्राणां चेत्रमुत्तमम् ।
 तत्रैव नैमिषारण्ये शौनकाद्यास्तपोधनाः ॥
 दीर्घसवं प्रकुर्वन्ति सत्रिणां स्वमतेन च ।
 तेषां सन्दर्शनौत्सुक्यादागतो हि महातपाः ॥
 व्यासशिष्यो महाप्रज्ञो लोमशो नाम नामतः ।
 तत्रागतं ते ददृशुर्मनयो दीर्घसत्रिणः ॥

उत्तमं यंगपत् सर्वं सार्धं वृत्ताः समुत्सुकाः ।

इत्थं पाद्यमसक्तं सुनयो वीतकल्मषाः ।

मं पप्रक्षुर्महाभावाः शिवधर्मं सुविस्तरम् ॥

सुनय ऊचुः ।

कथयस्व महाप्रश्नं देवदेवस्य श्रुतिना ।

महिमानं महाभाग ध्यानार्चनसमन्वितम् ॥ इत्यादि ।

End.

अपचोऽपि वरिष्ठाः स्युः प्रसादात् पुस्तकस्य च ।

तस्मात् सर्वप्रयत्नेन पूजनीयो हि शङ्करः ॥

वज्रनां जम्बुनामने शिवे भक्तिः प्रजायते ।

ज्ञानिनां हस्तबुद्धीनां जम्बुजम्बुनि शङ्करः ॥

किं मया वज्रनोक्तेन स सेवो हि सदा श्रुतिः ।

पूजनीयः सदा देवो बन्धनीयः सदा शिवः ॥

अथैवोदाहरणीयमिति चाशं पुरातनम् ।

किरातेन कृतं यच्च व्रतं परममद्भुतम् ॥

येनैव भाविनं विचं जगदेतच्छराचरम् ॥

Colophon.

इति स्कन्दपुराणे केदारखण्डे शिवशास्त्रे सेतोपाख्यानं द्वाविंशत्तमोऽध्यायः ।

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

विषयः । प्रथमाध्याये शिवनाममाहात्म्यादिकथनम् । १ । १ । ४ । ५ अध्याये दश-
वक्त्रादिवर्णनम् । ६ । ७ अध्याये लिङ्गमाहात्म्यादिकथनम् । ८ अध्याये शिवार्चनमाहात्म्यादि-
कथनम् । शिवस्य लिङ्गरूपने कारणनिरूपणम् । ९ अध्याये दशवक्त्रप्रसङ्गकथनम् । १० अध्याये
शिवस्य जम्बुजम्बुनादिकथनम् । ११ अध्याये गवाधिपपूजादिनिरूपणम् । १२ अध्याये धन्वन्तर्य-
स्यादिकथनम् । १३ अध्याये देवासुरयुद्धादिवर्णनम् । १४ अध्याये शक्रविजयादिवर्णनम् ।
१५ अध्याये कर्मप्रशंसादिः । कर्मफलानि निरूपणम् । १६ अध्याये दक्षीचेष्टपाख्यानम् ।
१७ अध्याये हवासुरवधादिकथनम् । १८ । १९ अध्याये वज्रपाख्यानादिः । २० अध्याये
पार्वत्युत्पत्त्यादिवर्णनम् । २१ अध्याये पार्वत्याक्षपत्र उद्योगादिवर्णनम् । २२ अध्याये पार्वत्याः
शिवसेवादिवर्णनम् । २३ । २४ । २५ अध्याये शम्भोर्विवाहादिवर्णनम् । २६ । २७ । २८ ।
२९ अध्याये तारकासुरवधादिवर्णनम् । ३० अध्याये तारकासुरवधादिवर्णनमेति ॥

No. 80. केरलशास्त्रोक्तसूत्रम्, (सटीकम्) । Substance, country-made paper, 6×4 inches. Folia, 40. Lines, 7 on a page. Extent, 245 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naiháṭi, Paṇḍita Candrakánta Tarkaratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीदुर्गा ॥

सिद्धान्तमौपनिषदं शुद्धानं परमेष्ठिनः ।

शोणाधरं मङ्गः किञ्चित् वीणाधरमुपास्महे ॥

फलानि नक्षत्रदशाप्रकरणे विदुषमहे ।

वयं पाराशरीं होरामनुसृत्य यथामति ॥

अस्य टीका,—

सिद्धान्ते किञ्चित् मङ्गः स्वरूपं तेजः सरस्वतीति यावत् तस्यापि विशिष्ट-
त्वात् उपास्महे भजामः । इत्यादि ॥

End.

धर्मकर्मभिनेतारावन्योन्याश्रयसंस्थितौ ।

राजयोगाविति प्रोक्तं विख्यातो विजयी भवेत् ॥(?)

प्रतिलग्नान् समावीक्ष्य पूर्वोद्दिष्टान् विबोधतः ।

तत्तद्गुणस्वरूपाणि क्रमेणैव विदुषमहे ॥

Colophon.

इति निकषाराचसीकृतकेरलशास्त्रोक्तसूत्रं समाप्तम् ॥

श्रीदुर्गा । अस्य टीका,—

यथासमाप्तिक्रमेण भेषादीनां फलानि मन्वादिस्तोत्रैश्च यन्ते प्रतिलग्नान्
समावीक्ष्य इत्यादि । इति केरलशास्त्रोक्तसूत्रन्याख्या समाप्ता ॥

विषयः । पाराशरीमतानुसारेण नक्षत्रदशाफलनिरूपणमुखेन राजयोगादिनिरूपणम् ॥

No. 81. केरलिः । Substance, country-made paper, 16×1 inches. Folia, 40. Lines, 4 on a page. Extent, 526 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1732. Place of deposit, Pañcasár, District Dháká, Paṇḍita Mahendracandra Kávyatīrtha. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

ज्ञानदीपकमादाय वर्त्तीकृत्य चलाचरैः ।

सरस्वतेन संयुज्जं वज्रिज्ञानोत्तराधरैः ॥

अ ए क च ट त प य शा वर्माः । उक्ताः शुभाशुभाचराः । एभिश्च
जन्तुं सर्वे ज्ञातुमशक्येति । अ ए क च ट त प य शाः प्रथमवर्माः ।
आ ऐ ओ ऋ उ ऋ ऋ ऋ द्वितीयवर्माः । इ औ न ञ उ ऋ व ल षाः
तृतीयवर्माः । ई औ ष भ उ ष भ व चाक्षतुर्थवर्माः । एभि र्देवं + +
चरैर्वर्मापनं । एदानीं सरभेदा भाष्यन्ते । इत्यादि ।

End.

प्रथमेन द्वितीयेन द्वितीयेन तृतीयकम् ।

उभये पञ्च सङ्ख्यासमयवा तृतीयमक्षरम् ।

एते केरलिना बुद्धा चातिविशारदैः (?) ॥

Colophon.

इति श्रीशारदादिज्ञानामकरलिः समाप्ता । शकाब्दाः १७२९ ।

विषयः । प्रसक्तः प्रज्ञाचरविशेषपद्यांशोचनेन तत्तत्प्रज्ञोत्तरकथनप्रकारः ॥

No. 82. कोटोनिर्घयः, By गोपालन्यायपञ्चाननः । Substance, country-made paper, 16×3½ inches. Folia, 113. Lines, 5 on a page. Extent, 1,712 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1792. Place of deposit, Aṣṭijyā, Mayamansiñha, Bābū Anandakiṣora Rāya. Appearance, fresh. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीस्वर्गाय नमः ।

श्रीस्वर्गचरणाश्रीजगन्मकरन्दमधुरतः ।

न्यायपञ्चाननो विद्वान् कुर्वते कोटोनिर्घयम् ।

आदित्यादिपदाः सर्वे मन्त्राणि च राशयः ।

दीर्घमातुः प्रकुर्वन्तु यद्येवं जगत्पथिका । इत्यादि ।

End.

इ ए क च मातुः ४ । १० दिने मन्त्रप्रसादमस्तु श्रीज्ञानं रोषभूषणम् ।

Colophon.

इति श्रीगोपालन्यायपञ्चाननविरचितायां(?) कोटोनिर्घयो नाम अष्टमो-
ऽध्यायः । शक १७८९ ॥

विषयः । कोटोत्तरचदमंन्यायपथिकपथम् ।

No. 83. कोष्ठीसारावली, By रामगोविन्दः . Substance, country-made paper, 14×2 inches. Folia, 65. Lines, 8 on a page. Extent, 1,744 ślokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Çáktá, via-Keráñgañja, District Dháká, Paṇḍita Trilocana Tarkálañkára. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

गुरुश्च ज्ञानदातारं देवीं स्तेष्टां तथैव च ।

नवग्रहानुगां वाणीं नमामि शिरसा भुवि ॥

सुरान् नमस्कृत्य विलोक्य शास्त्रं

ज्योतिः सदा कोविदरञ्जनीया ।

श्रीरामगोविन्दद्विजेन कोष्ठी-

सारावली चाद्य वितन्यते वै ॥

न लब्धं वर्णबोधाय पाठार्थं बालकस्य च ।

ज्योतिःशास्त्रोद्धतः सारः संक्षेपेण सयोच्यते ॥

आदौ लग्ननिर्णयः ।

रामोऽगवेदै (१ । ४७ ।) जलधिस्तु मित्रै- (४ । १७)

बाणो रसैः (५ । ६) पञ्चखसगरैश्च (५ । ४०) ।

बाणः कुवेदै (५ । ४१) विषयोऽङ्गयुग्मैः

(५ । २९ ।) क्रमोत्क्रमान्नेषतुलादिमानम् ॥

लग्नं दण्डपलं द्विघ्नं तत्संख्यं क्रमतः पलम् ।

विपलश्च रवेर्भोग्यमेवं कल्पनमस्तभे ॥

चतुस्त्रिंशदशीतिश्च शतञ्चैव पुनः शतम् ।

अशीतिश्च चतुस्त्रिंशत् बुटिं वृद्धिं समादिशेत् ॥

श्रावणादौ दिवाहानिर्माघादौ वर्ज्यते दिवा ।

इति गृह्यादिनिर्णयः ॥ इत्यादि ।

End.

हानिर्दुःखं महत्क्लेशो धननाशश्च जायते ।

भरणं घातपादादि तद्दिने जायते भुवम् ॥

तस्मिन् दिने च यो रोगो जायते पुरुषस्य च ।

असाध्यः स भवेद्रोगो मृत्युक्लेशादिदायकः ॥

Colophon.

इति कोष्ठीसारावल्यामुदितादिदशानयनं समाप्तम् ॥

विषयः । अथ प्रथमं लग्ननिर्णयः । गृहादिनिरूपणम् । जीवनसंज्ञाकथनम् । दीप-
स्थितिनिरूपणम् । मेघादीनां वर्णकथनम् । यामार्दकथनम् । दण्डाधिपकथनम् । राशि-
देवताल्लक्षणकथनम् । राशीनां क्रूरसौम्यादिविवेकः । मेघादीनां विशेषसंज्ञाः । पद्माद्यामुष-
नीचलकथनम् । बुधनिकोषकथनम् । जलदहनमिवद्रेक्षाषकथनम् । सौम्यद्रेक्षाषकथनम् ।
चैवाधिपतिकथनम् । शोराकथनम् । नवांशादिनिरूपणम् । पताकाचरित्रकथनम् । जात-
कारित्रकथनम् । जातपुरुषचक्रकथनम् । तुङ्गादिफलकथनम् । नृपसकज्ज्ञानकथनम् । वन्या-
ज्ञानकथनम् । जारजज्ञानकथनम् । सप्तभरचयोगकथनम् । वैद्यलक्षणकथनम् । अथ
रथादिपद्माणां दृष्टिकथनम् । पद्माणां षड्भावविवेचनम् । पद्माणां द्वादशभावविवेचनम् ।
अथ केन्द्रकथनम् । पद्माणां नैसर्गिकमिचलकथनम् । पद्माणां नैसर्गिकशुक्लकथनम् । तत्काल-
मिचलकथनम् । पद्माणां दिग्बलकथनम् । पद्माणां बलाबलनिरूपणम् । षड्वर्गकथनम् ।
चैवफलकथनम् । शोराफलकथनम् । द्रेक्षाषकथनम् । नवांशफलकथनम् । द्वादशांशादि-
फलकथनम् । नक्षत्राणां देवादिगणकथनम् । अथ राशिफलकथनम् । जन्ममासफलकथनम् ।
वारफलकथनम् । तिथिगणकथनफलकथनम् । तनुधनादिद्वादशस्थानगतपद्मावस्थानफल-
कथनम् । पद्मावस्थानवर्गफलकथनम् । अथ अपत्यविवेककथनम् । नाचनिकदशानिरूपणम् ।
जन्मदशफलकथनम् । वसुदशानिरूपणम् । मास-दिन-चषदशानिरूपणम् । योगिनीदश-
कथनम् । अष्टमस्थाने प्रवृत्त्या मरणं ज्ञातव्यमितिकथनम् । अथ आयुर्दायकथनम् । पञ्च-
कारकथनम् । वर्षदशदिफलकथनम् । दशानर्हशादिनिरूपणम् ।

No. 84. कौतुकरत्नाकरः । Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 20. Lines, 6 on a page. Extent, 502 çlokas. Character, Bengali. Date ? Place of deposit, Tripurá, Mahárája's Library. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो महादेवाय ।

भूतैराज्ञहवामुरसि करचतिं कुर्वन्तीमानताङ्गी
दनेदंष्ट्रा रसज्ञां जघनगुप्ततया प्रसन्नलक्ष्मीं वदन्तीम् ।
पथितां दक्षपत्नीमिति सुरसरिता जम्बिते शोषद्वांसं
तां वीक्ष्य श्रैरवक्त्रः सपदि नतशिराः पातु वः पञ्चवक्त्रः ।
इत्यादि ।

End

अथ एव तत्सम्यग्जानाति इति सरोचं सप्तशोत्वाय तयाविधावक्ष्य एव
राजमन्त्रिणो प्रकृतः ।

Colophon. इत्येतावदस्ति कौतुकरत्नाकरस्य । श्रीहरिः । श्रीरामशङ्करशर्माणः स्वाक्षरमिदं
पुस्तकञ्च ॥

विषयः । भूलुया-इतिप्रसिद्धराजधानीवास्तवस्य गन्धर्वमाणिक्यपुत्रस्य लक्ष्ममाणिक्य-
नाम्नः स्थापतेः कवितार्किकापरनामधेयेन पुरोधसा विरचितः प्रहसनविशेषः ॥

No. 85. कौलावलीनिर्णयः, By ज्ञानानन्दपरमहंसः । Substance, country
made paper, 19×5 inches. Folia, 37. Lines, 10 on a page. Extent,
1,277 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Májpárá,
District Dháká, Babu Rásavihári Ráya. Appearance, new. Verse.
Incorrect.

Beginning. श्रीगुरवे नमः ।

नत्वा श्रीगुरुपादपद्मयुगलं सिद्धैः सदा सेवितं
शक्तानां परिभावमोक्षजनकं कौलावलीनिर्णयम् ।
वक्ष्येऽहं कुलवर्द्धनं सुकृतिभिः सेयं सदा कौलिकै
भैरवैरेव मनोहरैः + + + + + प्रसादालयम् ॥
प्रातरुत्थाय शिरसि सङ्खटलपङ्कजे ।
नरुणादित्यकिञ्चलके विधोर्मण्डलसंयुते ॥
ध्यायद्विजगुहं धीरो रजताचलसन्निभम् ।
वीरासनसमासीनं शुक्लाभरणभूषितम् ॥
शुक्लमाल्याम्बरधरं वरदाभयपाणिकम् ।
वामोदशक्तिसहितं कारुण्येनावलोकितम् ॥
प्रियायाः सख्यद्वेष्टेन धृतचारुकलेवरम् ।
वामेनोत्पलधारिण्या रक्ताभरणभूषितम् ॥
ज्ञानानन्दसमायुक्तं स्मरेत् तन्नामपूर्व्वकम् ।
मानसैरुपचारैश्च सम्पूज्य कल्पयेत् सुधीः ॥
गन्धं भूम्यात्मकं दद्याद्भावपुष्पं ततः परम् ।
धूपं वाय्वात्मकं दद्यात् तेजसा दीपमेव च ॥
नैवेद्यमम्भयं दद्यात् दद्याच्च सुकुटं तथा ।
चामरं पादुके हव्यं तथाश्वाङ्गारभूषणम् ॥
तत्त्वसुद्राविधानेन सम्पूज्य वाग्वन्द्यं तथा ।

यथाशक्ति अपं कृत्वा समर्प्य स्तुतिं पठेत् ॥

इत्यादि ।

End.

अथ कामकला शक्तिः साधको रत्नसन्दिरे ।

रत्नालङ्कारसंयुक्तो रत्नगन्धानुलेपनः ॥

रत्नवस्त्रो रत्ननेत्रो रत्नकामकलात्मकः ।

रत्नपुष्पैश्च विविधैर्नैवेद्यै रत्नसन्निभैः ॥

नानोपहारवस्त्रभिः कुङ्कुमादिविलेपनैः ।

मृत्नादिद्रव्यरत्नानु स्फुर + पमरुपिण्णैश्च ॥

बन्धूकुङ्कुमाकारकाञ्चीभूषितभूषणम् ।

इक्षुकोदण्डपुष्पेषु वरदाभययुक्तराम् ।

उद्दीप्तकान्तिसिन्दूरभूषितां नयनोज्ज्वलाम् ॥

Colophon

इति ज्ञानानन्दपरमहंसविरचिते कौलावल्लोचननिर्णये दशमोऽङ्काः ॥

विषयः । अथ कौलिकानां प्रातःकृत्यनिरूपणम् । कुल्लगुरुसंख्यादिकथनम् । कुल्लद्वय-
संख्यादिकथनम् । प्रातःकृत्याकरणे दोषकथनम् । स्नानविधिः । सन्ध्याविधिः । तर्पणविधिः ।
षट्कर्मानिरूपणम् । तत्र कर्मभेदे वस्त्रभेदकथनम् । पूजास्थाननिरूपणम् । द्वारादिप्रवेशपूजा-
विधिः । कूर्मचक्रनिरूपणम् । अर्घ्यस्थापनविधिः । आसनादिविधिः । पूजाद्रव्यादिनिरूपणम् ।
द्रव्यस्थापनस्थानादिकथनम् । फलपुष्पपत्रदानविधिः । पुष्पविवेचनम् । शक्तियुक्तेन पूजा कार्येति
कथनम् । चक्रमध्ये स्त्रीपुरुषयोरुपवेशनादिव्यवस्था । पूजादौ विजयादिलोकारविधिः ।
विजयादिशोधनविधिः । तत्र अनुपानविधिः । भूतशुद्धादिक्रमकथनम् । अन्तर्यजनविधिः ।
तत्र दशपुष्पकथनम् । अथ बाह्यपूजाविधिः । तत्र यन्त्रद्रव्यनिरूपणम् । यन्त्रपुष्पनिर्णयः ।
पञ्चमकारविधिः । पञ्चद्रव्यशुद्धिकथनम् । अर्घ्यपात्रादिविधिः । षोडशोपचारविधिः । शक्ति-
विषये धूपनिरूपणम् । दशाङ्गषोडशाङ्गधूपादिविधिः । कुण्डल्यण्डिलादिविधिः । होमद्रव्य-
निरूपणम् । अथ विविधपानलक्षणकथनम् । अन्नपूर्णाध्यानादिकथनम् । अन्नपूर्णामन्त्रादि-
कथनम् । कौलिकलक्षणादिकथनम् । पानविधिः । सुरादेवौध्यानादिकथनम् । चक्रमध्ये
वज्राविवर्जकथनम् । ततः शान्तिस्तोत्रम् । तिलकादिविधिः । आत्मसमर्पणविधिः । पर्वकृत्य-
निरूपणम् । तत्र शक्तिशोधनादिविधिः । स्नानविशेषे पूजायां फलाधिक्यकथनम् । वासाचार-
भावेन पूजनीयदेवताकथनम् । पूजासूत्रकथनम् । शिवावलिप्रकारकथनम् । कुल्लवारादि-
निरूपणम् । नवकन्यानिरूपणम् । कुल्लष्टककथनम् । मङ्गल्लष्टककथनम् । शक्तिपूजाप्रकारः ।
अथ योगिलक्षणकथनम् । गुरोरपतो निषिद्धकर्मकथनम् । गुह्यशिष्योर्निषिद्धकर्मकथ-
नम् । शक्तिप्रशंसाकथनम् । अथ भावनिरूपणम् । अथ कामकलाध्यानादिकथनम् । वीरभाव-

कथनम् । तत्र चितासाधनादिविधिः । बलिदानविधिः । वीरसाधनविधिः । शवसाधन-
विधिः । शवलक्षणादिकथनम् । पञ्चमुष्ठीसाधनविधिः । अथ ग्रहणपुरस्करणविधिः । अथ
शरत्कास्तीनपूजायाः कर्त्तव्यताकथनम् । तत्र कुमारीपूजनादिविधिः । समयाचारविधिः ।
शृंगालादिदर्शने नमस्कारविधिः । तन्मन्त्रादिकथनञ्च । वज्रपुष्पादिग्रहणविधिः । काम्यपूजा-
विधिः । रत्नपूजाविधिः । त्रिपुरावीरसाधनविधिश्चेति ॥

No. 86. क्रमदीपिकावृत्तिः । Substance, country-made paper, Folia, 45. Lines, 6 on a page. Extent, 1,215 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1691. Place of deposit, Kānṭhālpādā, Post office, Naihāṭī, Paṇḍita Rāma-tāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नमोऽस्तु गुरवे तस्मै केशवाय महात्मने ।

यस्यावतारः सर्वेषामपवर्गाप्तिसाधनम् ॥

तत्र तावत् प्रथमतः प्रारिषितस्याविघ्नेन परिसमाप्तार्थमिष्टलाभाय ग्रन्थकारः
अभीष्टदेवतास्मरणात्मकमाशीर्वादलक्षणं मङ्गलमारब्धुं सम्बन्धादिकं सूचयति
प्रथमसूक्तोकेन तस्य प्रयोजनं निःशेषदुःखनिवृत्तिः । इत्यादि ।

End.

जगत्सृष्ट्यादिशक्तिमत् निरतिशयप्रकाशनन्दचिद्रूपं परं ज्योतिः यत्
प्रकृतिं विधत्ते स्वेच्छास्वीकृतविराटरूपाधिष्ठानतया तिष्ठति । कृष्णं नौमि
प्रक्रीतत्त्वं (?) करोमि स्वदेहादिसङ्कोचद्वारेण तन्मय एव भवामि ॥

Colophon.

इति क्रमदीपिकावृत्तावष्टमः पटलः ॥ * ॥ शकाब्दा १६८१ ॥

विषयः । क्रमदीपिकाख्यवैष्णवतन्त्रस्य व्याख्यानम् ॥

No. 87. क्षेत्रतीर्थवर्णनम्, (स्कन्दपुराणकाशीखण्डोद्यम्) । Substance, coun-
try-made paper, 14×3 inches. Folia, 19. Lines, 6 on a page. Extent,
342 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodal,
District Mayamansinha, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appear-
ance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ विश्वेश्वराय नमः । अगस्त्य उवाच ।

एतत् भविष्यं श्रुत्वा च व्यासस्य शिवनन्दन ।

आश्चर्य्यभाजनं जातस्त्रीर्थानि कथयामुना ॥

आनन्दकानने यानि यच्च सन्ति पङ्कानन ।

तानि लिङ्गस्वरूपाणि समाचक्ष्व समाग्रतः ॥ इत्यादि ।

End. इति नन्दिवचः श्रुत्वा देवी देवीसमायुतः ।
दियं रथं समारुह्य निर्जंगाम त्रिपिटृपात् ॥

Colophon. इति स्कन्दपुराणे काशीखण्डे क्षेत्रतीर्थवर्णनं नाम सप्तनवतितमोऽध्यायः ॥

विषयः । काशीस्थिततीर्थनिचयनिरूपणमुखेन तत्तत्तीर्थानां माहात्म्यादिकथनम् ॥

No. 88. गयापद्धतिः, By रघुनाथभट्टः । Substance, country-made paper. Folia, 19. Lines, 11 on a page. Extent, 440 ślokas. Character, Nāgara. Date, Sam. 1886. Place of deposit, Gobardhansarāi, Benares, Paṇḍita Vindhyeṣvarīprasāda Dube. Appearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।
अथ गयापद्धतिर्लिख्यते ।
गदाधरं प्रणम्याथ विष्ण्वाद्याः परदेवताः ।
रघुनाथो गयाकृत्यं याचारभादि भाषते ॥
अथ याचाप्रभृतिसकलगयाकृत्यप्रयोगः । इत्यादि ।

End. माहोपन्यासनासारो(?) रघुनाथिन निर्मितः ।
परानुष्ठेयमन्त्रोच्चप्रयोगक्रमसंग्रहः ॥
प्रीयतां पितरस्त्रेण देवस्यादिगदाधरः ।
चलन्त्यस्य प्रमादं क्षेत्र्यः कथिदिच्च मे भवेत् ॥

Colophon. इति श्रीमन्-माधवात्मजभट्टरघुनाथकृता गयानुष्ठानपद्धतिः सम्पूर्णा । गदा-
धरार्पणमस्तु संवत् १८८६ मार्गशीर्षक दशाक्षरवौ पुन्यसमाप्तिः ॥ शुभं
भट्ट याचार्येण लिखितं स्तौत्रं परार्थम् ।

विषयः । गयातीर्थे याचारभमारभ्य तत्र कर्तव्यस्य पिण्डदानादिकस्य प्रयोगकथनम् ।

No. 89. गयाप्रकाशः । Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 21. Lines, 12 on a page. Extent, 315 ślokas. Character,

Bengali. Date, ? Place of deposit, Kánthálpádá, Post office, Naiháṭi, Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥

गयायां पिण्डप्रदानेन वनादिभौचे ?

भोक्षायितौ तीर्थबलप्रभावाद्बीचिसंज्ञं नरकं गतौ तौ ॥

पिटृन् पितामहाञ्चैव तथैव प्रपितामहान् ।

ग्रीणयामौति यत्तोयं लया दत्तमरिन्दम् ।

तेनास्मद्युगपद्योगो जातो वाक्येन सत्तम ॥ इत्यादि ।

End. आङ्गं ईश्वरीकुण्डे चकाराद्रुक्मिणीकुण्डे च आङ्गकर्तुः सिद्धो भवतीत्यर्थः ।
गौरी चेति तत्र महेश्वरकुण्डे मतङ्गलाभः पूजनात् सर्वसौभाग्यं प्रापितो
भवतीत्यर्थः ॥

Colophon. इति गयाप्रकाशः समाप्तः ॥

विषयः । गयासाक्षात्प्रादिनिरूपणमुखेन तत्तीर्थकर्तव्यकर्मनिश्चयनिरूपणम् ।

No. 90. गीतगोविन्दटीका, (सर्वाङ्गसुन्दरी) । Substance, country-made paper, 15 × 2½ inches. Folia, 65. Lines, 6 on a page. Extent, 1,500 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk., 1650. Place of deposit, Kánthálpádá viá Naiháṭi, Paṇḍita Rámatáraṇa Thákura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य जगतामीशं कृष्णरूपं सनातनम् ।

क्रियते गीतगोविन्दटीका सर्वाङ्गसुन्दरी ॥

मेघैर्मेदुरमम्वरं वनभुवः श्यामास्तमालद्रुमेर्नक्तं भीरुरयमित्यादि । इत्यादि ।

End. किम्भूताः सानन्दा आनन्देन सह वर्तमानाः । किं तदित्याह गान्धर्वकलास्तु
यत् कौशलं अस्ति यद्वैष्णवमनुष्यानं यत् शङ्खे विवेकतत्त्वम् । यत् कायेषु
शीलायितम् । किम्भूतस्य कृष्णैकतानात्मनः । कृष्णस्यासौ एकतानस्येति
कृष्णैकतानं । तदेव आत्मा यस्य एकतानोऽनन्यवृत्तिः ॥

Colophon. इति गीतगोविन्दे महाकावे स्थाधीनभट्टकावर्णने सुप्रीतपीताम्बरो नाम
द्वादशः सर्गः समाप्तोऽयं ग्रन्थः । शकाब्दा १६५० ।

ष-वाण-चतु चन्द्रे च शाके परिमिते मया ।
 लिखिता जयदेवस्य टीपनीयं प्रयत्नतः ॥
 प्रणम्य भारतीं देवीं श्रीनारायणशर्मणा ।
 लिखिता शब्दशास्त्रस्य सम्मता शोधिता सुरैः ॥
 श्रीमाधवाय नमः ।

विषयः । गीतगोविन्दनामकस्य छण्णलीलाविषयकस्य काव्यस्य व्याख्या ।

No. 91. गीतगोविन्दप्रबोधः, By रमाकान्तः । Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 57. Lines, 6 on a page. Extent, 1,617 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dháká, Paṇḍita Candrakánta Nyáyálañkára. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 गोपिकालकविधासु राधिका-
 धूविभङ्गपरिकल्पितान्तरः ।
 नयनीरधरजिलरोत्तरः
 ग्रामलो जयति नन्दनन्दनः ॥
 प्रणम्य मान्यान् षष्ठमानपूर्वम्-
 मन्यानुपस्थाय लतामल्लिकम् ।
 श्रीगीतगोविन्दप्रबोधमुख्यी-
 देवी रमाकान्त इमञ्चकार ॥
 खनेकशः पूर्वविचक्षणानां
 विस्तारिताः सन्ति यदस्य टीकाः ।
 तथापि संक्षेपविशेषहेतो-
 र्भसः सद्भिरयं न वाच्यः ॥
 रङ्ग खलु नानाविधबुधजनगणसम्मत-निखिलविघ्नशमनछण्णनसंस्कारका-
 क्तत्कौटुम्बकवनञ्जनेन तमेव प्रथमं प्रतिपादयन्नाह मेघैरिति । यमुनाया-
 क्षीरे राधासाधवयोः रङ्गःकेलयो जयन्ति । रङ्गसि निर्वज्जने सुरते रति-
 विषये वा केलयो रङ्गःकेलयः । तथाच रङ्गः सुरतगुह्ययोरिति रभसः ।
 रङ्गो गुप्तं यथा स्यात् इति क्रियाविशेषणं वा । इत्यादि ।

End. श्रीभोजदेवप्रभवस्य श्रीभोजदेवनामास्य पिता तस्मात् प्रभवस्य जातस्य ।

Colophon. इति श्रीगीतगोविन्दप्रबोधे द्वादशसर्गव्याख्या समाप्ता ।

यदत्र पूर्वपूर्वासां टिप्पणीनां विरोधिता ।

कृपया मयि तत्सर्वं क्षम्यतां सदसद्विदः ॥

ममोक्तिरन्यटीकानां संक्षेप एव केवलम् ।

विशेषो यदि चान्योऽस्ति तदा चिन्त्यो मनोषिभिः ॥

कृतिनः सदसद्विवेचका

भवतास्यां कृपया कृतौ मम ।

स्थितये पथि पिच्छिले मुहुः

सखलतो दण्ड इवावलम्बनम् ॥

यो जातो वसुधासनगुरोर्गोविन्दपादाम्बुज (?)

द्वन्द्वध्यानकराजिराजितहृदः श्रीरामभद्रात् सुतः ।

तेनैवाज्ञमुदे मुदेयमुदिता टीका तरोव श्रियः

प्रायः केलिकलाकलानिधिलसत्काव्याभ्युपारप्रणीः ॥

न तोल + + + द्विजराज शक्ते

देवीप्रबोधोद्यतिथौ नवम्यां ।

श्रीगीतगोविन्दकविलटीका-

मिमां रमाकान्तकृतौ लिखेष्ट ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । जयदेवकृतस्य गीतगोविन्दनामकस्य कृष्णलीलावर्णनात्मकस्य काव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 92. गीतासारः । Substance, country-made paper, $13\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 110 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kálíakaccha, Parganá Saráil, District Tripurá, Paṇḍita Kálicandra Nyáyapañcánana. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः कृष्णाय । अथ गीतासारः । अर्जुन उवाच ।

ॐकारस्य च महात्म्यं रूपं स्थानं स्वरं तथा ।

तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि ब्रूहि मे परमेश्वर ॥

श्रीभगवानुवाच ।

साधु पार्थ महाबाहो यन्मे त्वं परिशृण्वसि ॥ इत्यादि ।

End. नम्यन्ति दर्शनात् सर्वे गीता यस्य हृदि स्थिता ।
यत्र तत्र प्रीतो भक्त्या स गच्छेत् परमं पदम् ॥ (?)

Colophon. इति श्रीकृष्णार्जुनसम्वादे गीतासारः समाप्तः ॥

विषयः । श्रीकृष्णार्जुनसम्वादच्छ्लोकेन अकारस्य माहात्म्यरूपस्यानादिनिरूपणम् ॥

No. 93. गुणप्रकाशः By वर्द्धमानोपाध्यायः । Substance, country-made paper, $15\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 79. Lines, 5 on a page. Extent, 2,123 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhánuká, Post Office, Pálan, District Pharidpur, Paṇḍita Haramohana Tarkacūḍá-maṇi. Appearance, tolerable. Prose. Generally Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

एकत्र मुद्रिपतितामितकण्डविम्ब-

मन्यत्र चन्द्रकिरणहितशुभभावं ।

सन्ध्याजलाञ्जलिमनहरिपोर्नमामि

हस्तप्रविष्टमिव पुण्यतमं प्रयागम् ॥

नतिवद्गुरोरपि प्रारिक्षितविघ्नविघातकत्वात् तामादौ कृतां निबध्नाति तुष्टे-
रिति । तुष्टिरनुरक्तिरतुष्टिर्दोषः तदुभयमपि बन्धनौयमोचनीययोरीश्वर-
विषयकमेव ।

परात्परतरं यान्ति नारायणपरायणाः ।

न ते तत्र गमिष्यन्ति यदिशन्ति महेश्वरम् ॥ इति स्मृतेः ।

यद्वा मोचनेच्छाबन्धनेच्छे तुष्टातुष्टी ते ईश्वरस्यैव तदिच्छाया एकत्वेऽपि
तत्तत्फलपधानात् मिष्टच्छामंजिहीर्षावदौपाधिको भेदः सहकारिभेद-
समवधानाच्च तस्याः कार्यभेदजनकत्वात् तत्र बध्नतः पुनरित्यनेन बन्धस्या-
वृत्त्या मोक्षानन्तरं बन्ध इत्यर्थे विरोधादतुष्टेः पुनरिति योजना । तथाच
व्यवच्छेदायः पुनःशब्दो नावृत्त्यर्थ इति नोक्तदोषः । यद्वा बध्नतः पुन-
रित्यनेन बन्धस्य निरन्तरावृत्तिव्यवृत्ते न मोक्षानन्तरतेति नोक्तदोषः ।
मुक्तिबन्धौ दुःखसमन्वित्यन्तच्छेदनशक्ती तयोश्च शरीरावच्छेदालादियपदेन
भोगायतनं शरीरमेव ..... ।

..... कारो बधे निश्चये च ..... यत्ने पश्चादपि ।

तुष्टारभेदेऽपि पुमान् स्त्रियां भूतिप्रसेवके ॥ इत्यादि ॥

End.

न च भट्टेरपेक्षाबुद्धेर्द्विजाभिन्नकलाकारा दृष्टान्तासिद्धिः अस्माभिरपेक्षा बुद्धेर्द्विजादिजनकत्वेन तैश्च प्राक् ..... एवं घटविषयकबुद्धेः प्राक् च जनकत्वे सिद्धे तद्दृष्टान्तेनापेक्षाबुद्धेरपि विषयकबुद्धेः प्राक् घटजनकत्वमनुमेयं । न चाद्यानुमानेऽपेक्षाबुद्धित्वस्योपाधित्वात् ननु जातो घट इति विशिष्टप्रतीतिः ..... सम्बन्धः सिद्धोत वर्त्तमाने विषये बाधकाभावात् न अतीतानागतदेः तदभावे ..... व्यवहारानापत्तिः तस्य ..... जन्यत्वात् । न च ज्ञानविधावेव तदुद्घोषविषयो वर्त्तमानेऽपि तथापत्तेः प्रतीत्योर्विषयवैलक्षण्यानुभावात् वस्तुतो जानामीति मानसानुव्यवसायगम्यं ज्ञानं प्रत्यक्षं अन्यथा ..... समाश्वासः क्षणिकार्यविशेषगुणत्वाच्च युगपन्मानसप्रत्यक्षत्वमनुमेयं अन्यथा परमाण्वादि ..... ननु परमाणुघटितः सत्तादिः घटादौ प्रतीयते तत्र ..... परमाणुघटिततया च तदुद्घः परमाणोरतीन्द्रियत्वेन तदप्रतीत्यैव न स्यात् न परमाणुघटितसद्विकर्षणं स्वद्योग्यतामात्रात् सत्तादिः । (अतः परं षष्ठितम्)

विषयः । रूपादिचतुर्विंशतिसंख्यकानां नैयायिकसम्मतगुणानां यथायथविचारपूर्वकं समाधानम् । “तुष्टेर्मोचयतो बन्धादतुष्टेर्बन्धतः पुनः कारागारमिदं विश्वं यस्य नौमि तमीश्वर”-मिति किरणावलीनिर्मातृस्त्वभावत उदयनार्यस्य गुणग्रन्थस्य मङ्गलाचरणं अस्मिन्नपि तुष्टेरिति भाष्यकश्चोक्तमारभ्य व्याख्यानात् किरणावल्या उपरि किलेयं टीका ।

No. 94. गुणविद्यतिविवेकः, by विद्यावागीशः. Substance, country-made paper, 16 × 2½ inches. Folia, 157. Lines, 7 on a page. Extent, 5,600 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Barsikurá, Mayamansiñha, Paṇḍita Jayanātha Tarkālañkāra. Appearance, very old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय नमः ।

कुक्षिताधरपुटेन पूरयन् वंशिकां प्रचलदङ्गुलिपङ्क्तिः ।

मोक्षयन्नखिलवामलोचनाः पातु कोऽपि नवनौरदङ्गुलिः ॥

श्रीमता मथुरानाथतर्कवागीशश्रीमता ।

गुणप्रकाश ... .. ॥

प्रारिखितग्रन्थसमाप्तिकामनया कृतं भगवद्भक्त्यारूपं मङ्गलं शिष्यशिष्यायै
द्यादौ निबध्नाति ॐ नम इति । व्याख्यातमेतदनुमानदौधितिरक्ष्ये

... ... प्रकाशकलिकामवतारयति । विनापीति निरूपणस्य शब्दप्रयोग
यत्नादादिति भावः । इत्यादि ।

End. अत आह किञ्चेति असमवायिकारणदृष्टेस्तन्मतिदृष्टेः ।

Colophon. इति महासहोपाध्यायश्रीविद्यावागीशमहाचार्यविरचितो गुणविरति-
विवेकः समाप्तः ।

विषयः । मधुरानाथकृतस्य गुणप्रकाशविरतिनामकस्य गुणप्रकाशव्याख्यानपत्रस्य व्याख्या ।

No. 95. गुणवन्द्यावनरहस्यम्, by हरिचरणः. Substance, country-
made paper, 10 x 4 inches. Folia, 27. Lines, 10 on a page. Extent, 643
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1602. Place of deposit, Viṣṇu-
pur. Kṛiṣṇaganja, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa Gosvāmī. Appearance, old.
Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीश्रीकिशोरीकिशोरी जयतः ।

प्रपद्य हृन्दावनमध्यमेकतः क्रोशमभावुत्कलिकानुल्लासा ।

उद्गाढयामि ज्वलतः कठोरा वाप्यस्य मुद्रां हृदि सुस्थितस्य ।

अये हृन्दारण्य त्वरितमिह तोयोत्सवपराः

परामातुः के वा न किञ्च परमानन्दलहरी ।

अतो नीचेर्यांचे स्वयमपि च यो वीक्ष्यविधे

वैरेण्या मे चेतस्युपदिश दिशं वा कुब छपा ।

... ... विहरते

सदा प्रेयास्यति श्रुतिरपि विरौति क्षुतिरपि ।(?)

इति ज्ञात्वा हृन्दे चरणमभिवन्दे तव छपा

कुबध्व छिप्रं मे फलतु नितरां तर्षविटपी ॥ इत्यादि ।

End.

अन्योन्यं रसकेलिकौतुकविधौ सख्यां रसे मग्नतां

प्राप्तायां रसकोकिलादिविबन्धैः कस्मिन् स्थले नोत्सवः ।

पाशो पाण्डुरनखनेन विहसन्तासां परीक्षासकलत् (?)

नानारङ्गविहारकौतुकरणे श्रीइदित्येकमन्दिरम् ।

... ...

सच्चि सच्चरीहृन्दैरनुचर्यादिभिर्नन्दम् ।

सख्यानस्थितयोः सख्यं कुर्मस्तत् ययामति ।

इत्येवं कथितं साधो नैतिकं चरितं तयोः ।
यथामति तथा कुर्याद्दयया तत्र गतिर्भवेत् ॥
इति नत्वा गुहं तत्र पपात दण्डवद्भुवि ।
तथा भवतु मे नित्यमिति विश्वासयाम्यहम् ॥
श्रीमत्श्रीरसिकश्यामनामा श्रीश्रीगुरुर्मम ।
यत्पादाभोजमाभुय्यं नवं भावयतु तत्तत्सुखम् ॥ (?)
नाम्ना.....हरिचरणः श्रीगुरोः सत्कृपातो
नानातन्त्रप्रकटसुरसैः पुस्तकं चारु चक्रे ।
यद्यप्यास्तेऽप्रकटभजने चित्तवृत्तिर्निगूढे
हिलास्त्रयां सपदि रसिका नित्यमालोकयन्तु ॥
... .. !
येषां सखीष्टन्निषेयमाणौ श्यामौ सदा राजत एव चित्ते ॥
हरिचरणकृतेऽव हन्दावनसद्वहस्ये च परिच्छेदस्तृतीयः ।
सेवाप्रकाशः प्रथयतु तान् ॥

Colophon. इति श्रीगुरुष्टन्दावनरहस्ये नित्यसेवाप्रकाशस्तृतीयः परिच्छेदः । शुभमस्तु
शकाब्दा १६०९ ॥

विषयः । वैष्णवशास्त्रं । प्रथमपरिच्छेदे-उत्कलिकावक्त्ररीनिरूपणं तथा स्थूलप्रकाशादि-
निरूपणम् । द्वितीयपरिच्छेदे-संभावप्रकाशादिनिरूपणम् । तृतीयपरिच्छेदे-नित्यसेवाप्रकाशादि-
निरूपणम् ॥

No. 96. गुरुपादुकास्तोत्रटीका, by अनन्तरामः. Substance, country-
made paper, 18 x 3½ inches. Folia, 5. Lines, 8 on a page. Extent, 215
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hâlisahar,
Khâsvâtî, Paṇḍita Mahâdeva Bhaṭṭâcârya. Appearance, old. Prose.
Generally correct.

Beginning. ॐ गुरवे नमः । अथ गुरुपादुकास्तोत्रटीका द्विजेन रच्यते ।
गुरुपदेशाच्च पण्डितैः सा प्रगृह्यताम् ।
नत्वा श्रीगुरुमन्त्रोभयं प्रत्यक्षं शिवरूपिणम् ।
श्रीमत्तानन्तरामेण ज्ञात्वा चैव गुरोर्मतम् ॥ इत्यादि ।

End. अण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

End. दत्तात्रेयगोचस्य दत्तात्रेय-आह्निरस-वार्चस्यप्रवराः ।

Colophon. इति गोत्रप्रवरविवेकः समाप्तः ।

विषयः । जमग्रादिगोत्राणां प्रवराणाञ्च सङ्ग्रहः ।

No. 99. गोरक्षसंहिता, by गोरक्षनाथः . Substance, country-made paper, 19×4 inches. Folia, 13. Lines, 7 on a page. Extent, 398 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñihālī, viā Mayamansiñha, Paṇḍita Viçvanātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

खसिंहरूपिणे चिदात्मने सुखस्वरूपिणे ।
 पदेस्त्रिभिस्तदादिभिर्निरूपिताय ते नमः ॥
 साङ्गतिर्मुनिवर्योऽसौ भूतलो योगलिङ्गया ।
 सनकश्च परिभ्रम्य नैमिषारण्यमाप्रवान् ॥
 सुगन्धिनानाकुसुमैः स्वादुसत्फलसंगतैः ।
 शास्त्रिभिः शोभितं पुण्यं जनकासनमण्डितम् ॥
 स मुनिर्विचरंस्तत्र ददर्शास्य तरोरधः ।
 वेदिकायां समासीनं दत्तात्रेयं महासुनिम् ॥ इत्यादि ।

End. तस्मादौ श्रोष्यते शीघ्रं तुष्टायैमेतरे जनाः । (?)
 भवतीति चरं नृणां मुक्तिसोपानसंज्ञकम् ।
 गुह्याद्गुह्यतरन्ते तद्गोरक्षेण प्रकाशितम् ॥
 नित्यं तेन मुतर्पितास्य पितरः स्वर्गं च नीताः पुन-
 र्यस्य ब्रह्मविचारणे क्षणमपि प्राप्नोति धैर्यं मनः ।
 × × × × × × ×
 × × × × × × × ॥

Colophon. इति गोरक्षसंहितायां मुक्तिसोपानं समाप्तम् ।

विषयः । योगकैवल्योपायादिनिरूपणम् ।

No. 100. गोविन्दकल्पलता, by मौरीचार्यः . Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 58. Lines, 12 on a page. Extent, 2,349 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupur, viā Bāñkurā, Paṇḍita Rúparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीलक्ष्णाय ।

कलयति कलवेषु मायया मोक्षयन्

खवति मधुरविन्दुं लक्ष्मणोविन्दगीतम् ।

पटुतरवटुनीपैराष्टतं गोषु गोषी-

जन इति च समाख्यावक्तुं तच्च नत्वा ॥ (?)

समुदितमिदमेतत् पूजनं श्रीसुरारे

विधिवदिति पुरा यन्मार्गदायैर्मुनीन्द्रैः ।

सकलविभवसाध्यैर्धर्मकामार्थमोक्षैः

फलति यदि कदाचिन्त्यागतो वा कथञ्चित् ॥

जनेषु मर्त्येषु विशुद्धकर्मसु

श्रीलक्ष्मणमन्त्रं भवसिन्धुपोतम् ।

नत्वा पुनर्वर्चमिदं दयाम्बुधेः श्री-

गुरोः पदं कञ्चजपांशुनिर्मलम् ।

गाणपत्यस्तथा शाक्तः शैवः सौरादिकस्तथा ।

विभिन्नफलदाः प्रोक्ताः शत्रु(?) आसीन बान्धवाः ॥

यतीनां ब्रह्मचारिणां वनस्थानाञ्च योषिताम् ।

सर्वेषां गृहमेधिनां विष्णुमन्त्राञ्च बान्धवाः ॥

आसारे घोरसंसारे सारं लक्ष्मणपदार्चनम् ।

तत्पदं नार्चितं येन पापिना पापकर्माणां ।

तदर्थं प्रवक्ष्यामि यथा शास्त्रविधानतः ।

गुरुतः शास्त्रतः सम्यक् कुर्याद्दीक्षां प्रयत्नतः ॥

आद्ये दीक्षां प्रकुर्वीत सर्वार्थसिद्धिहेतवे ॥ इत्यादि ।

End.

ततश्च लक्ष्मणभूतोऽसौ जायते नान्यथा मुने ।

अग्नं दद्यात् सालवेभ्यो बद्धमानपुरःसरम् ॥

अष्टाश्वभोज्यैश्च ततो वस्त्राच्छङ्करादिभिः ।

एतन्ने कथितं पन्थं सर्वपन्थोत्तमोत्तमम् ॥

अस्य विज्ञानमात्रेण लक्ष्मणात्मिकं समञ्जते ।

न प्रकाशमिदं पन्थं न देयं यस्य कस्यचित् ॥

मन्त्राः पराङ्मुखा यान्ति आपदश्च पदे पदे ।

एव लोके च दारिद्र्यं परव पश्यातां व्रजेत् ॥

चुम्बकाय न दातव्यं परदाररताय च ।
 शठाय परशिष्याय नास्तिकाय विशेषतः ॥
 स्त्रियां सक्ताय दुष्टाय तथा कामातुराय च ।
 विद्रुषकाय शक्ताय न प्रकाशमिदं शुभम् ॥
 शिवद्वेषरतायापि देवद्वेषरताय च ।
 विप्रद्वेषपरायापि निश्चितं न प्रकाशयेत् ॥
 कृपणाय खलायापि भ्रष्टाचाराय निश्चितम् ।
 न प्रकाशमिदं ग्रन्थं प्रकाशं वैष्णवाय च ॥
 शक्तस्थाने न पाथेदं(?) दुर्जने न प्रकाशयेत् ।
 अनाचाराय विप्राय तथा कोपरताय च ॥
 न शुद्राय मतिं दद्यान्नाच्छिष्टञ्च कदाचन ।
 इह लोके च दारिद्र्यं परञ्च पशुनां व्रजेत् ॥
 ... मध्ये कालिन्यास्तसन्निधौ ।
 एतद्गुह्यं समाख्यातं वैष्णवानां हिताय च ॥

Colophon. इति श्रीसमीराचार्यविरचितायां गोविन्दकल्पलतायां त्रयोदशः संग्रहः ॥
 समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । १ प्रथमसंग्रहे दीक्षादिनिरूपणम् । २ ये मन्त्राधिकाख्यादिनिरूपणम् । अकङ्कम
 चक्रादिनिरूपणम् । ३ ये मन्त्रचैतन्यादिनिरूपणम् । ४ ये मन्त्रसिद्धिलक्षणानि निरूपणम् ।
 ५ मे कृष्णमन्त्राचारादिनिरूपणम् । ६ ये आचारगतमासिकपूजादिनिरूपणम् । ७ मे मन्त्र-
 षड्वि-च्छन्दः-प्रवृत्तिनिरूपणम् । ८ मे गोपालमन्त्रग्रन्थविध्यादिनिरूपणम् । ९ मे यजनविधि-
 प्रयोगादिनिरूपणम् । १० मे पुरस्करणविध्यादिनिरूपणम् । ११ ये मन्त्रप्रभेदादिनिरूपणम् ।
 १२ ये कुण्डलक्षणादिकथनम् । १३ ये योगमाहात्म्यादिकथनम् ।

No. 101. गोविन्दलीलामृतम्, by रघुनाथदासः. Substance, country-
 made paper, 12×4 inches. Folia, 35. Lines, 8 on a page. Extent, 1,000
 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāūthālpāḍā,
 viā Naihātī, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, very old. Verse.
 Generally correct.

Beginning. श्रीराधासाधवौ जयेताम् ॥

श्रीगोविन्दं व्रजानन्दं सन्दोहानन्दमन्दिरम् ।

तं वन्दे परमानन्दं श्रीराधासङ्गनन्दितम् ॥

योऽज्ञानमत्तं भुवनं कृपासुखसायन्नप्यकरोत् प्रसक्तं ।

सुप्रेमसम्पत्सुधयाद्भुते तं श्रीलक्ष्मणचैतन्यमसुं प्रपद्ये ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति । प्रथमसर्गे श्लोकसंख्या ११७ । द्वितीयसर्गे १०७ ।
तृतीयसर्गे ११० । चतुर्थसर्गे ७८ ।

विषयः । लक्ष्मणस्य कुञ्जनिशान्तकेलिवर्णनम् । तत्पवित्रासवर्णनम् । भोजनकेलिवर्णनम् ।

No. 102. गौराङ्गविरुदावली, by किशोरिमोहनगोस्वामी. Substance, country-made paper, 13×5 inches. Folia, 35. Lines, 3 on a page. Extent, 360 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā, Vṛddhanagar, Paṇḍita Mīneṣvara Śārbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीगौरचन्द्राय नमः ।

देवैल्लया युतिगणैर्मंजिमा न यस्त
प्रज्ञायते प्रभवता भवतापि ... ।
दुर्वाङ्मस्त्रीमसमतिर्मनुजः कथं स्यात्
श्रीगौरचन्द्र भवतः स्तवनेऽस्य शक्तिः ॥ इत्यादि ।

End. येषां निदेशवशतो विरुदावलीयम्
गौरप्रभोर्विरचिता रघुनन्दनेन ।
गोवर्धनक्षितिभट्टनिकवासिनसे
मृत्कृन्निमां क्षतछपाः छपणे मज्जन्तः ॥

Colophon. इति श्रीकलियुगपावनायतारभगवन्नित्यानन्दकुलजकलानिधि-श्रीलरु-
नन्दनद्वितीयनाम्ना किशोरिमोहनगोस्वामिना कृता गौरविरुदावली ।

विषयः । श्रीगौराङ्गस्य महिमयज्ञकानि विशेषणपदानि ।

No. 103. गौराङ्गशतनाम, by सार्वभौमभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 9×4½ inches. Folia, 2. Lines, 12 on a page. Extent, 48 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā, Vṛddhanagar, Paṇḍita Minesvara Śārbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीगौराङ्गप्रभुर्जयति ।

नमस्कृत्य प्रवक्ष्यामि देवदेवं जगद्गुरुम् ।

नान्नामष्टोत्तरशतचैतन्यस्य मन्त्रात्मनः ।

विश्वम्भरो जितक्रोधः ..... ॥ इत्यादि ।

End. विश्वम्भराय गौराय चैतन्याय मन्त्रात्मने ।

शचीपुत्राय मित्राय लक्ष्मीशाय नमोनमः ॥

Colophon. इति श्रीसार्धभौमभट्टाचार्यविरचितं श्रीचैतन्यदेवस्य शतमष्टोत्तरनामस्तोत्रं(?)
सम्पूर्णम् ॥

विषयः । श्रीगौराङ्गदेवस्याष्टोत्तरशतनाम स्तोत्रम् ।

No. 104. गौराङ्गस्तोत्रम्, By विराजगोस्वामी. Substance, country-made paper, 16×1½ inches. Folia, 1. Lines, 4 on a page. Extent, 8 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Çāktā, Thānā Kerānigañja, District Dhākā, Paṇḍita Trilocana Tarkālāṅkāra. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

हरिकीर्त्तननर्त्तनकीर्त्तिभूतं

हरिनामविकेक्षितदेवधरम् ।

धृतभाग्यशचीधृतभागवतं

स्मरणेऽपि हरेर्गलदञ्जलम् ॥

तुलसीदलनिर्मितमास्त्यधरं

हरिणा च्छलतो धृतगौरतनुम् ।

सुरसिन्धुतटे धृतबालरसं

शुकजल्पितभागवतानुभवम् ॥ इत्यादि ।

End. य इदञ्च पठेत् क्षणमादरतो

नहि वक्तुमर्हं पुजनस्य फलम् ।

इह चैव परच च मुक्तिपदं

लभते लभते + + केन समः ॥

Colophon. इति श्रीविराजगोस्वामिविनिर्मितं श्रीगौराङ्गस्तोत्रं समाप्तम् ॥

विषयः । गुणकथनव्याजेन श्रीगौराङ्गमन्त्राप्रभो रूपादिवर्णनात्मकं स्तोत्रमेतत् ।

No. 105. गौराङ्गाष्टकालिकम्, By नरहरिसरकारः. Substance, country-made paper, 13×3½ inches. Folia, 2. Lines, 11 on a page. Extent, 49 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā, Vṛddhanagara, Paṇḍita Mineçvara Sārvabhauma. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीगौरविधुर्जयति ।

श्रीगौराङ्गमहाप्रभोरषयोः केशशेषादिभिः

सेवा-गम्यतया स्वभक्तविहिता सा नै येया लभ्यते ।

तां तन्मानसिककृतिं प्रथयितुं भाषां सदा सत्तमेः

लोमि प्रात्यक्षिकं तदीयचरितं श्रीमन्नवद्वीपजम् ॥ इत्यादि ।

End.

श्रीगौराङ्गविधोः स्वधामनि नवद्वीपेऽष्टकालोद्भवां

भाषां भाष्यजनेन गोकुलविधोर्लीलाकृतेरादिशत् ।

लीलां श्रोतवेदश्च दशकं प्रत्यन्वितो यः पठेत् (?)

तं प्रीषानि सदैव यः कथयति तं नौमि .... ॥

Colophon.

इति श्रीनरहरिसरकारप्रणीतं श्रीगौराङ्गमहाप्रभोरष्टकालिकं समाप्तम् ।

विषयः । श्रीगौराङ्गष्टकालिकभजनविधानकथनम् ॥

No. 106. गौरीककुलिका । Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 487 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Çerpur, Mayamansiñha, Bābu Haracandra Caudhuri. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः काव्ये । देवुवाच ।

ज्ञातं भवत्प्रसादेन यथा कालस्य वचनम् ।

मन्त्रस्य सारसम्भूतमिदानीमोषधं वद ।

येन शिष्यन्ति देवानि सन्ति तानि हितानि च ।

ज्वररोगहरं कोपं तद्वद् विपुराणक ।

सन्त्योषधान्यनेकानि मनुष्याणां हितानि च ।

पूर्वन्तु यत् त्वया प्रोक्तं प्रत्यक्षं कथयस्व मे ।

ईश्वर उवाच ।

तिथिनक्षत्रवारेण ऋतुभेदेः परिपद्यः ।

जनभोग्याटनं मन्त्रैः कार्यं हि चिकित्सकः ॥ इत्यादि ।

End. कालस्य रञ्जनोपायं त्वयि सत्यं वदाम्यहम् ।
विना सत्यञ्जयं काशीनाथं गर्वभाँधबोधकम् ।
कालस्य निकटं ज्ञात्वा भज काशीं समाहितः ॥

Colophon. इति गोपालसंहितायां हरगौरीसम्वादे गौरीकञ्जुलिका समाप्ता ॥ ० ॥
विषयः । ईश्वरदेवीसम्वादेन षोडशदिनिरूपणमौषधकरणकालादिकथनञ्च ॥

No. 107. ग्रहयागप्रयोगः (कौमुदीसम्मतः) । Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 13. Lines, 6 on a page. Extent, 175 ślokas. Charater, Bengali. Date, ? Place of deposit, Varsikurā, Mayaman-siñha, Bābu Ānandamohana Cakravartī. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ कौमुदीसम्मतग्रहयागप्रयोगः । प्रातः कृतनित्य-
क्रियो यजमानो ब्राह्मणत्रयं वाचयेत् । पुष्पाञ्च स्तुति ऋद्धिञ्चेति । इत्यादि ।

End. धेनुः शङ्खस्तथानङ्गान् हेमवासो ह्यास्तथा ।
कृष्णा गौ वीर्यसम्प्लवो ग्रहाणां दक्षिणा क्रमात् ॥

Colophon. इति कौमुदीसम्मतग्रहयागप्रयोगः समाप्तः ॥

विषयः । विरोधिग्रहाणां शान्त्यै करणीयस्य यागस्य प्रयोगादिनिरूपणम् ।

No. 108. ग्रहयागप्रयोगतत्त्वम् । Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 19. Lines, 7 on a page. Extent, 532 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Teliveni, Post Gaḍbetā, District Medinīpura, Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः श्रीस्त्र्योय ॥ अथ ग्रहयागप्रयोगः ।
ध्यात्वा गुरुपदद्वन्द्वं नत्वा च शङ्करात्मजम् ।
ग्रहयागप्रयोगतत्त्वं वक्ति श्रीरघुनन्दनः ॥ (?)
तत्रादौ रविसोमबुधजीवशुक्रेषु वारेषु शोभनाः । चित्रानुराधास्वर्गशिरो-
रेवतीपुष्याश्विनौदस्तारोहिण्युत्तराचयेषु चन्द्रतारानुकूलेषु शुभलग्नेषु कार्यः ।
तत्र बालग्रहभूतनराधिपप्रवृत्ततरश्नुदुःसहरोगाग्निभवदूतदुःखपापग्रह-
दोषादिनिमित्तकं शान्तिकं मलमासादावपि कर्तव्यमिति ।

प्रदोषः प्रवीचनं सत्यं व अपंचते ।

अकालोऽपि च कर्मयं नाव कालविचारणम् ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ मन्त्रतन्त्रतन्त्रिद्रं देशकालाच्च वस्तुतः । (?)

सर्वं करोतु निश्चिद्रं नामसङ्कीर्णं चरेः ॥

अज्ञानाद् यदि वा मोहात् प्रचवेतादरेषु च ।

स्मरणादेव तद्विषयोः सम्पूर्णं स्यादिति श्रुतिः ॥

ॐ यदक्षरं परिषदं भावादीनञ्च यद्भवेत् ।

पूर्वं भवतु तत्पुण्यं श्रीहरेर्नामानुकीर्णनात् ॥

ॐ मया कृतं कर्म कीदृशं जातं इति शृण्वेत् । ॐ सर्वं साहं जातं सर्वं

वेदोक्तमासीत् प्रत्युत्तरमिति ॥

Colophon.

इति बन्धुघटीयहरिहरभट्टाचार्यात्मजश्रीरघुमन्दनभट्टाचार्यविरचितं प्रह
यागप्रयोगतत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः । विरोधिप्रज्ञायां शान्ते करणीयस्य प्रहयागस्य विविः प्रयोगादिश्च ।

No. 109. घटकपंरकायटीका । Substance, country-made paper, 18×4½ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 102 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñihāri, Mayamansiñha, Pañḍita Mukundacandra Smṛtiratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय । निश्चितमित्यादि । नीरदैर्भैषिः समाकाशमुपेत्य प्राप्य निश्चितम् । आच्छादितमित्यर्थः । इत्यादि ।

End. घटकपंरेण द्विप्रघटेन तस्मै उदकं वहेयं भावानुरज्जेति आदौ षट्तीया-
तत्पुरुषे-पद्यात् कर्मधारयः ॥

Colophon. इति घटकपंरस्य टिप्पणी समाप्ता ।

विषयः । वर्षावर्षनात्मकस्य घटकपंरकविप्रणीतस्य घटकपंरकायाश्चस्य छिद्रकायस्य
याज्यान्तम् ।

No. 110. चन्दनधेनुदानतत्त्वम्, By वाचस्पतिमिश्रः. Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 186 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñihāli, Mayamansiñha, Pañḍita Navakiçora Tarkacūdāmañi. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शिवं चन्दनचर्चिताया

धेनोः प्रदाने सविधिं प्रयोगम् ।

रत्नाकरादेल्लिखितं विलोक्य

तनोति वाचस्पतिरग्रबुद्धिः ॥ इत्यादि ।

End. जीवत्पितृकष्टोत्सर्गनिषेधे पतिपुत्रवत्याः दृश्यगुपसंहारः । सोऽपि तस्याः
पुत्रानधिकारमात्रप्रत्युक्तदृष्टोत्सर्गाभावः ॥

Colophon. इति वाचस्पतिमिश्रविरचितं चन्दनधेनुदानतत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः । पतिपुत्रवत्या नार्थ्या मृतायाः स्वर्गार्थं दृष्टोत्सर्गनिषेधात् तदनुकल्पीभूतचन्दन-
धेनुदानविधिः तत्प्रयोगादिषु ।

No. 111. चन्दनधेनुत्सर्गपद्धतिः, By रत्ननाथभट्टाचार्यः. Substance, palm-leaf, 16×1½ inches. Folia, 37. Lines, 3 on a page. Extent, 472 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1687. Place of deposit, Viṣṇupura, Kādākuli, District Vāñkurā, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, old. Generally correct.

Beginning. ॐ कृष्णाय नमः ।

प्रणम्य पीताम्बरपादपङ्कजं

पिनाकि-पद्मोद्भवसेवितं सदा ।

वितन्यते चन्दनधेनुपद्धतिः

श्रीरत्ननाथेन मुदे सतामियम् ॥

देवलः ।

पतिपुत्रवती नारी चिद्यते भर्तुरग्रतः ।

चन्दनेनाङ्किता धेनुस्तस्याः स्वर्गाय दीयते ।

अथ अग्रत इति वचनात् । प्रोषितभर्तृकाया दृष्टोत्सर्गं कुर्यादिति केचित्
तन्मन्दं । यदाह जातूकर्णः ।

चन्दनेनाङ्कितं कृत्वा दद्यात् धेनुं द्विजातये ।

दृष्टं नैवोत्सृजेत्तस्या यावद्भर्ता स जीवति ॥ इत्यादि ।

End. उदाहरति वेदार्थान् यज्ञविद्याः स्मृतौरपि ।

श्रुतिस्मृतिसमापन्नमाचार्यं तं प्रवक्षते ॥

इति परिशिष्टवचनाद्यज्ञादिकर्तुर्गायत्र्यादिवेदार्थाध्यापकस्य चाचार्य्यत्वम् ।
 शूद्राणां तदसम्भवात्तान्त्रिकमन्त्रदातुरेव । तथाच नरसिंहपुराणम् ।
 द्रुतिस्मृतिपुराणेभ्यो जैनस्य शूद्रजन्यः ।
 गर्भाधानादिसंस्कारैश्च्युतस्य च महासुने ॥
 इत्यमेव परा शूद्रिर्दीक्षा या तान्त्रिकी भवेत् ।
 यस्माच्च लभते मन्त्रं शूद्रः सेवेत तं सदा ॥
 प्राचैरर्धैर्धिया वाचा स एवाचार्य्य उच्यते ।
 न मन्त्रबुद्ध्या जानीयाद्विष्णुरूपो गुह्यमन्तः ॥

Colophon. इति नवहोत्रौषधिवेदनाथभट्टाचार्य्यकृता चन्दनधेनूत्सर्गपद्धतिः समाप्ता ॥
 शकाब्दाः १६८३

विषयः । पतिपुत्रवत्या नाय्यां स्वतायाः स्वर्गार्थं ह्योत्सर्गनिषेधात् तदनुकम्पीभूतस्य
 चन्दनधेनूत्सर्गस्य विधिः प्रयोगादिषु ।

No. 112. चाटुपुष्पाञ्जलिः । Substance, country-made paper, 9×6 inches. Folia, 4. Lines, 5 on a page. Extent, 34 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā, Mahārāja's Library. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. त्रैराशिकार्थे नमः ।
 नवगोरोचनागोरीं प्रवरेन्द्रीवराम्बराम् ।
 मणिस्रवकविद्योतिवेष्टी ..... । इत्यादि ।

End. कवणां मुडरार्थे परां
 तव हृन्दावनचक्रवर्तिनि !
 अपि केशिरीपोर्यया भवेत्
 स चाटुप्रार्थनभाजनं जनः (?) ॥
 इमं हृन्दावनेष्ट्यां जनो यः पठति स्वयम् ।
 चाटुपुष्पाञ्जलिं नाम स ह्यदस्याः कृपास्यदः ।

Colophon. इति चाटुपुष्पाञ्जलिः समाप्ता ।

विषयः । हृन्दावनेष्ट्यां स्ववाक्यानि कतिपयानि पद्यानि ।

No. 113. चिकित्सारत्नम्, By जगन्नाथदत्तः. Substance, country made paper, 16×3 inches. Folia, 101. Lines, 6 on a page. Extent, 2,110 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1715. Place of deposit, Dhākā, Bābu Bhagavāncandra Dāsa Kavirāja. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

पञ्चाननाय फणिराजविभूषणाय
स्वर्गपवर्गफलदाय फलान्तकाय ।
गौरीप्रियाय सुवनत्रयवन्दिताय
तेजोमयाय च नमः परमेश्वराय ॥
प्रणम्य गुरुपादार्जं दृष्ट्वा बद्धभिषङ्मतम् ।
श्रीजगन्नाथदत्तेन चिकित्सारत्नसुच्यते ॥
रोगमादौ परीक्षेत ततोऽनन्तरमौषधम् ।
ततः कर्म भिषक् पञ्चाज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥
आसुरी मानुषी दैवी चिकित्सा त्रिविधा स्मृता ।
सूतप्रधाना दैवी स्याच्छेदभेदादिकासुरी ॥
षड्रसा मानुषी प्रोक्ता होमपूजादिमंस्कृता ।
कलौ चाल्प + + लोके मानुषी तेन पूजिता ॥
वटिका गुडिका लेह्यसूक्ष्मरक्तिश्च पिण्डकाः ।
घृतं तैलं गुडो लेपः स्वेदाञ्जनकषायकाः ॥
पुटपाकस्तथा श्लेष्माभरणो धूमधारणे ।
वक्तव्यानि यथायोग्यान्यनेकानि यथा तथा ॥ इत्यादि ।

End

निद्रास्तम्भनमेतद्धि मूलदेवेन भाषितम् ।
माहर्षिं नवनौतच्च कुष्ठञ्च मधुयष्टिका ॥
सौभाग्यं भगलेपेन दासवच्च भवेत् पतिः ।
निम्बकाष्ठस्य धूपेन धूपयित्वा भगं स्त्रियः ॥
सुभगाः स्युः पतिस्त्रासां दासवच्च भवेद्भ्रुवम् ।

Colophon. इति स्तम्भनाधिकारः । इति चिकित्सारत्नं समाप्तम् । शकाब्दाः १७१५ ॥

विषयः । ज्वरादिरोगाणां चिकित्साकथनम् । तत्र दैवी-मानुषी-आसुरी चेति चिकित्सा त्रिविधेति निरूपणम् । अथ सामान्यज्वरचिकित्सा । तत्र षडङ्गजलविधानम् । नाम-

रादिपाचनकथनम् । गुडुद्यादिपाचनकथनम् । अथ वातज्वरे चिदुल्लिखरसकथनम् । अथ पित्तज्वरे यवपटोलविधानम् । धान्यशर्कराविधानम् । घनचन्दनादिविधानम् । दाहप्रतिक्रियाविधानम् । ज्वरकेशरिरसकथनम् । शीतभञ्जीरसकथनम् । अथ कफज्वरे कटुफलादिविधानम् । पर्णखण्डेश्वरविधानम् । प्रचण्डेश्वररसकथनम् । कफकेतुरसकथनम् । अथ वातपित्तज्वरे नवाद्रपाचनविधानम् । पञ्चभद्रविधानम् । नवज्वरे अङ्गुशविधानम् । चण्डेश्वररसविधानम् । अथ वातकफज्वरे बालुकालेदविधानम् । पञ्चकोलविधानम् । शीतारिरसकथनम् । रसचन्द्रिकाकथनम् । सौभाग्यवटिकाकथनम् । अथ पित्तक्षेपज्वरे कण्टकार्यादिविधानम् । धान्यपटोलविधानम् । अमृताष्टकविधानम् । चन्द्रशेखररसकथनम् । अथ सन्निपातज्वरे लङ्गनलेदज्वरनिष्ठैवनादिविधानम् । अष्टाङ्गावल्लेहिकविधानम् । बृहन्नवाङ्गविधानम् । मृत्युञ्जयरसविधानम् । बृहत्पञ्चमूल्यादिविधानम् । दशमूलौ-चतुर्दशमूल्यादिविधानम् । लङ्गौ-विलासरसकथनम् । वेतालरसकथनम् । भैरवेश्वररसकथनम् । पञ्चवक्त्ररसकथनम् । अथ कर्षशोथे प्रलेपविधानम् । अथ जीर्णज्वरे भाग्यादिपाचनविधानम् । मेघनादरसकथनम् । सर्वज्वरलौहकथनम् । अथ विषमज्वरे सुस्तकादिपाचनविधानम् । दास्यादिपाचनविधानम् । भेदिज्वराङ्गुशकथनम् । ज्वराग्निरसकथनम् । चैलोक्यज्वरजिद्रसकथनम् । शर्दनारीश्वररसकथनम् । महाज्वराङ्गुशरसकथनम् । बृहत्सर्वज्वरलौहकथनम् । अथ कम्पज्वरे शीतमातङ्गमिश्ररसकथनम् । विजयायोगकथनम् । अथ धातुज्वरे सुदर्शनचूर्णकथनम् । बृहत्सर्वज्वरलौहकथनम् । अङ्गारकतैलकथनम् । लाक्षादितैलकथनम् । बृहत्लाक्षादितैलकथनम् । अष्टाङ्गपूषकथनम् । अथ अज्वरे दूर्वायतैलविधानम् । अथ ज्वरातिसारे श्लैबिरादिपाचनविधानम् । उशीरपञ्चमूल्यादिपाचनविधानम् । ज्ञानम्भैरवरसकथनम् । कनकसुन्दररसकथनम् । प्राणेश्वररसकथनम् । अथ ज्ञानातिसारचिकित्सा । तत्र धान्यपञ्चकधान्यचतुष्कादिविधिः । अथ पक्वातिसारे ककठादिविधानम् । मोचादिचूर्ण-मुस्तादिचूर्णस्वल्पपञ्चमूल्यादिविधानम् । कुटजावल्लेहविधानम् । शिवादिचूर्णकथनम् । गङ्गाधरचूर्णकथनम् । लवङ्गचतुःसमविधानम् । लवङ्गप्रयोगविधानम् । कुटजाष्टकविधानम् । पाठादिचूर्णविधानम् । रसाङ्गनादिचूर्णविधानम् । अथ शर्षपतिसारे बृहन्नवङ्गाभयोगादिकथनम् । अथ प्रवाहिकायां जातिफलाद्यविधानम् । अथ अभयानरमिश्ररसकथनम् ।

अथ पञ्चबीरीगचिकित्सा । तत्र कुटजावल्लेहादिविधानम् । लवङ्गवटिकाविधानम् । गङ्गाधरचूर्णविधानम् । जीरकाद्यचूर्णविधानम् । जातीफलकाद्यचूर्णविधानम् । महागन्धकविधानम् । नृपवक्त्रभरसविधानम् । पञ्चबीरजेन्द्रवटिकाविधानम् । पानीयभक्तवटिकाविधानम् । रसपय्पटोविधानम् । लौहपय्पटोविधानम् । स्वर्णपय्पटोविधानम् । अथ संपञ्चपञ्चकां चाङ्गेरीष्टविधानम् । नीलवङ्गादिमोदकविधानम् । जीरकाद्यमोदकविधानम् । पञ्चबीरमिश्रितैलविधानम् ।

अथ अर्शोरोगचिकित्सा । तत्र शूरणमोदकविधानम् । प्राणदागुडिकाविधानम् । कुट-
जावलेहविधानम् । अर्शोमण्डूरविधानम् । यमानिकामोदकविधानम् । अथ अजीर्णरोगचि-
कित्सा । तत्र हिमवटकविधानम् । रामबाणरसकथनम् । वाडवानलरसकथनम् । बृहदग्नि-
कुमाररसकथनम् । मद्दाशङ्खवटिकाकथनम् । सुकुमारमोदककथनम् । हरीतकीखण्डकथनम् ।
अथ क्रिमिरोगचिकित्सा । तत्र क्रिमिमुद्गररसकथनम् । कीटवज्ररसकथनम् । क्रिमिघातिनी-
वटिकाकथनम् । विडङ्गादिघृतकथनम् । अथ पाण्डुरोगचिकित्सा । तत्र नारायणलौह-
विधानम् । पुनर्नवामण्डूरविधानम् । पुनर्नवाद्यतैलविधानम् । अथ रक्तपित्तरोगचिकित्सा ।
तत्र यलादिगुडिकाकथनम् । कुष्माण्डखण्डकथनम् । अथ यक्ष्मरोगचिकित्सा । तत्र त्रयोदशङ्ग-
विधानम् । रास्नादशमूलविधानम् । वासावलेहकथनम् । तालिशदिमोदकविधानम् । यक्ष्मान-
मोदककथनम् । शृङ्गाराधविधानम् । मद्दाकल्पतरुसकथनम् । मद्दाङ्गरसकथनम् । बृहच्च-
न्दनाद्यतैलकथनम् । अथ काशरोगचिकित्सा । तत्र समशर्करचूर्णकथनम् । कण्टकार्यवलेह-
कथनम् । काशसंहारभैरवकथनम् । चन्द्राम्बरसकथनम् । राजमद्गाङ्गरसकथनम् । अथ
द्विक्काचिकित्सा । तत्र जस्यविधानम् । पिप्पल्यादिलौहकथनम् । अथ द्विक्काद्यासे पुरन्दररस-
विधानम् । आसकुठाररसकथनम् । अथ स्वरभेदचिकित्सा । तत्र कल्याणवलेहकथनम् ।
सारस्वतघृतकथनम् । अथ अरोचकचिकित्सा । तत्र अमृतगुन्दररसकथनम् । अथ कर्द्वि-
चिकित्सा । तत्र यलादिचूर्णविधानम् । अथ तृष्णाचिकित्सा । अथ मूर्च्छाचिकित्सा । अथ
मदात्ययचिकित्सा । अथ अन्मादचिकित्सा । तत्र कल्याणघृतविधानम् । चौरकल्याणघृतकथनम् ।
शिवघृतकथनम् । शिवतैलविधानम् । अथ अपस्मारचिकित्सा । तत्र गन्धकादिलौहविधानम् ।
मद्दाचैतसघृतकथनम् । पाषाणवज्ररसकथनम् । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र रसीन-
पिण्डविधानम् । त्रयोदशङ्गगुगुलुकथनम् । विष्णुतैलकथनम् । मध्यमनारायणतैलकथनम् ।
कुञ्जप्रसारणतैलकथनम् । सिद्धार्थकतैलकथनम् । बृहच्चतुष्पादितैलकथनम् । द्विमसागरतैल-
कथनम् । वातारिगुगुलुकथनम् । वातकुलान्तकतैलकथनम् । बृहद्वातारितैलकथनम् । हंस-
नागघृतविधानम् । हंसदिघृतकथनम् । वातगजाङ्गुररसकथनम् । मद्दारानेश्वररसकथनम् ।
अथ वातरक्तचिकित्सा । तत्र विविधगुगुलुविधानम् । गुडुआदिलौहकथनम् । रसमाणिक्य-
विधानम् । द्वादशङ्गधवकथनम् । बृहद्गुडुचीतैलकथनम् । बृहद्गुडुआदितैलकथनम् ।
अथ उदरक्षयचिकित्सा । तत्र त्रयोदशङ्गगुगुलुविधानम् । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र
रास्नापाकविधानम् । रास्नासप्तकविधानम् । योगराजगुगुलुकथनम् । बृहद्भसीनपिण्डकथनम् ।
आधिशर्दूलगुगुलुकथनम् । आमवातारिगुगुलुकथनम् । बृहत्सेन्धवाद्यतैलकथनम् । अथ शूल-
रोगचिकित्सा । तत्र परिषामशूले वैश्वानरलौहकथनम् । पिप्पाधिक्ये नारिकेलखण्ड-
विधानम् । गुवाकण्डविधानम् । धात्रीलौहविधानम् । शूलवक्त्रिणीवटिकाकथनम् । शूल-
गजेन्द्रतैलकथनम् । अथ उदावर्तरोगचिकित्सा । तत्र नाराचयोगकथनम् । अथ गुल्मरोग-

चिकित्सा । तत्र अभयावटिकाविधानम् । नाराचरसकथनम् । गुल्मकाष्ठानलरसकथनम् ।
 अथ हृद्दोगचिकित्सा । तत्र अर्जुनघृतकथनम् । हृदयानुरसकथनम् । अथ उरोपह-
 चिकित्सा । अथ मूत्रकृच्छ्रचिकित्सा । तत्र कुशावलेहकथनम् । कर्पूरमोदककथनम् । अथ
 मूत्राघातचिकित्सा । तत्र गोक्षुरघृतकथनम् । अथ मूत्रातिसारचिकित्सा । तत्र निदानादि-
 कथनम् । धात्रीघृतकथनम् । तारकेशररसकथनम् । अथ अग्नौचिकित्सा । तत्र कुलत्थाद्य-
 घृतविधानम् । अथ मेहरोगचिकित्सा । तत्र न्यग्रोधादिपक्वकविधानम् । मेहमुद्गरवटिका-
 कथनम् । दाडिमाद्यघृतविधानम् । प्रमेहगजसिंहघृतकथनम् । अथ स्त्रीत्यदौर्गन्ध्यादि-
 चिकित्सा । तत्र विडङ्गादिलोहकथनम् । यूषणाद्यलोहकथनम् । अथ अत्यन्तक्रोधचिकित्सा ।
 अथ कार्ग्यचिकित्सा । तत्र निदानकथनम् । अश्वगन्धघृतकथनम् । अथ उदररोगचिकित्सा ।
 तत्र पुनर्नवाटकविधानम् । उदरारिरसकथनम् । सामुद्राद्यचूर्णकथनम् । अथ शोथोदर-
 चिकित्सा । तत्र मानसण्डादिविधानम् । इच्छाभेदिरसकथनम् । अग्निमुखचूर्णकथनम् । विन्दु-
 घृतकथनम् । अथ झीह्रोगचिकित्सा । तत्र मणिगुडिकादिविधानम् । अभयालवणविधानम् ।
 बृहद्गुडपिप्पलीकथनम् । ताम्रकल्परसकथनम् । पञ्चास्यतताम्रकथनम् । झीह्रवस्त्रिषीवटिका-
 कथनम् । लोहस्यतुल्यकथनम् । झीह्रगजेन्द्ररसकथनम् । अथ शोथचिकित्सा । तत्र
 सिन्धुस्यदिपाचनविधानम् । पुनर्नवाटककथनम् । शोथशार्दूलरसकथनम् । अग्निमुखमण्डूर-
 कथनम् । दुग्धवटिकाकथनम् । तत्र मण्डूरकथनम् । बृहच्छुष्कमूलकादितैलविधानम् । अथ
 दृष्टिरोगचिकित्सा । तत्र दृष्टिहरयोगकथनम् । नित्यानन्दरसकथनम् । अथ गलगण्डादि-
 चिकित्सा । अथ स्त्रीपदचिकित्सा । तत्र प्राणवक्त्रभरसकथनम् । अथ विद्रधिचिकित्सा । अथ
 व्रणशोथचिकित्सा । तत्र विडङ्गादिगुग्गुलकथनम् । अथ व्रणचिकित्सा । तत्र सप्तदशाङ्गपाच-
 नादिकथनम् । व्रणरालसतैलकथनम् । अथ दग्धव्रणचिकित्सा । अथ भग्नचिकित्सा । अथ
 नाडीव्रणचिकित्सा । अथ भगन्दरचिकित्सा । तत्र सप्तविंशतिगुग्गुलकथनम् । अथ उपदंश-
 चिकित्सा । तत्र त्रैमन्थररसकथनम् । सामान्यप्रयोगकथनम् । अथ शूकदोषचिकित्सा । अथ
 कुष्ठरोगचिकित्सा । तत्र पञ्चनिम्बविधानम् । पञ्चतिक्तघृतकथनम् । उदयभास्कररसकथनम् ।
 महाताम्ररसकथनम् । अमृतताम्रलोहकथनम् । बृहत्तमरिन्धादितैलकथनम् । महावद्रतैल-
 विधानम् । कन्दर्पप्रसारतैलकथनम् । अथ शीतपित्तचिकित्सा । अक्षपित्तचिकित्सा । तत्र
 सितामण्डूरदिविधानम् । नारिकेलामृतविधानम् । अथ विसर्पचिकित्सा । तत्र अमृतादि-
 पाचनविधानम् । अथ विस्रोटकचिकित्सा । अथ ज्वाररोगचिकित्सा । अथ मन्त्र्यादि-
 चिकित्सा । तत्र पापानाकरसकथनम् । अथ जुह्वरोगचिकित्सा । तत्र जुह्वादिनैलविधानम् ।
 अथ गुदधंशचिकित्सा । तत्र भट्टराजादितैलविधानम् । अथ सुखरोगचिकित्सा । तत्र माल-
 त्याद्यचूर्णविधानम् । अथादिचूर्णकथनम् । अदिरवटिकाकथनम् । अथ कर्बुरोगचिकित्सा ।
 तत्र शम्भुकतैलकथनम् । दशमूलतैलकथनम् । अथ नासारोगचिकित्सा । तत्र सामान्य-

योगकथनम् । गृहधूम्राद्यतैलकथनम् । अथ नेत्ररोगचिकित्सा । तत्र कुमारौवर्तिकाकथनम् ।
चन्द्रोदयवर्तिकाकथनम् । नयनाश्रितविधानम् । अथ रात्र्यन्वचिकित्सा । अथ शिरोरोगचि-
कित्सा । तत्र गगनसुन्दररसकथनम् । षड्विन्दुतैलकथनम् । महादशमूलादितैलकथनम् ।
महाफलकतैलादिकथनम् । वृद्धसूराद्यतैलकथनम् । महावदृतैलकथनम् । अथ प्रदर-
रोगचिकित्सा । तत्र अशोकष्टकथनम् । प्रदरान्तकरसकथनम् । अथ सोमरोगचिकित्सा ।
अथ योन्यापकचिकित्सा । तत्र विविधतैलविधानम् । अथ निष्क्रामकरणविधिः । तत्र
कर्पूरादितैलकथनम् । अथ ऋतुकारणकथनम् । ऋतुशूलचिकित्सा । अथ बन्धाचिकित्सा ।
तत्र फलष्टकथनम् । अथ गर्भसावचिकित्सा । तत्र सञ्चरादियोगकथनम् । गर्भविलासरस-
कथनम् । गर्भचिन्तामणिरसकथनम् । अथ प्रसवविधानकथनम् । अथ मरुकन्दशूलचिकित्सा ।
अथ स्त्रुतिकाचिकित्सा । तत्र स्त्रुतिकादशमूलविधानम् । सञ्चरादिविधानम् । स्त्रुतिकारस-
विधानम् । सौभाग्यशुद्धीकथनम् । अथ स्नानरोगचिकित्सा । तत्र वज्रकाञ्चिकविधानम् । अथ
बालरोगचिकित्सा । तत्र बालचातुर्भद्रिकाविधानम् । धातव्यादियोगकथनम् । रजन्यादि-
चूर्णकथनम् । बालचतुःसमविधानम् । शिशुपक्षककथनम् । अष्टमङ्गलष्टकथनम् । अथ
शय्यासूत्ररोगचिकित्सा । अथ विषचिकित्सा । तत्र विषवज्रपातरसकथनम् । कुङ्कुरविषशान्ति-
कथनम् । अथ रसायनविधिः । तत्र चतुर्मुखरसकथनम् । वसन्ततिलकरसकथनम् । रस-
सिन्दूरकथनम् । त्रिकामदेवरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । अथ वाजीकरणविधिः । तत्र
श्रीमन्मथरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । श्रीमद्देवरसकथनम् । रतिवज्रभमोदककथनम् ।
कामदीपकविधिः । अथ ध्वजभङ्गचिकित्सा । तत्र मेहरारिरसकथनम् । अथ सन्धनादि-
विधिश्च । इति शम् ।

No. 114. चिकित्सासारदीपिका, By हिरानन्ददासकविराजः. Sub-
stance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 271. Lines, 7 on a
page. Extent, 6,925 ślokaś. Character. Bengali. Date, Sk. 1705.
Place of deposit, Dhākā, Bhagavāncandra Kavirāja. Appearance, old.
Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

जयत्यधरपङ्कवाश्रितरसेन सम्पूरयन्

जगज्जनमनोहरस्त्रुतितचार्यवंशं सुद्धः ।

अभीष्टफलदायकः शरणदः शरणेषिणां

हरिः कृतसद्गुणोत्तमकदम्बसुखस्थितिः ॥

श्रीहिरानन्ददासेन कविचन्द्रेण धीमता ।

त्रियते बालबोधाय चिकित्सासारदीपिका ॥

अथ शास्त्रावतारः ।

यदज्ञेभ्यः पञ्चसंख्यामतेभ्यो

वेदा जाता ऋक्षयजुःसामभेदाः ।

आयुर्वेदोऽप्यर्धवेदस्य तस्मिन्

आप्तं शम्भो श्रीकषादस्य भक्तिः ॥

आप्ते वेदः पञ्चमो वैद्यकाख्यो

वेत्ता कश्चित् तस्य नास्ते महेशात् ।

तस्माद्वाताधेत तस्मात् तुराषाट्

तस्माज्जाला वक्तुमर्हामि शास्त्रम् ॥

धर्मायैकामसौचायामारोग्यं ब्रह्मसुखमम् ।

रोमास्तस्याकचर्तारः नेयसो जीवितस्य च ॥

कचिदर्थः कचिदर्थः कचिन्निबं कचिद्व्यशः ।

कर्माभ्यासः कचिच्चापि चिकित्सा नास्ति निष्फला ॥

याधेस्तत्त्वपरिज्ञानं वेदनायाश्च निषेधः ।

एतदेवस्य वैद्यत्वं न वैद्यः प्रभुरायुषः ॥

यावत् कष्टमताः प्राप्ता यावन्नास्ति निरिन्द्रियम् ।

नावश्चिकित्सा कर्तव्या कालस्य कुटिला मतिः ॥ इत्यादि ।

End.

काकोली-बाला-चन्दन-जातिफल-लवङ्ग-दारुचिनि-एलाचि-तेजपत्र-नात्रे-
श्वर-पिप्पली, एषां प्रति १ पल मृगमदकलूरी माषा ४ एकीकृत्य मृत्तिका-
मध्ये व्यापयेत् । ततो जातरसं फाययेत् । दशगुल्लारिष्टिः ॥

Colophon.

इति श्रीहरानन्ददासकविचन्द्रविरचितायां चिकित्सासारदीपिकायामास-
धानं(?) समाप्तम् ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

संक्षेपान्मूलशास्त्रं लिखितं ग्रन्थगौरवात् ।

श्रीजगन्नाथदत्तन किङ्किदिसारतः कृतम् ॥

यद्यपि कविचन्द्रस्य रचिता सारदीपिका ।

विस्तारेण मया प्रोक्तश्चिकित्सासागरः शुभः ॥

इति शकाब्दाः १७०५ ।

विषयः । अथ प्रथममायुर्वेदागमप्रशंसा, ततः शान्तिकर्मादिकथनम् । अथ शरीरावि-
कारः । तत्र सूत्रादिपरीक्षाविधिः । नासिकापरीक्षाकथनम् । नाडीपरीक्षाकथनम् । अथ

परिभाषाकथनम् । दाहकर्मनिरूपणम् । स्नेहपानस्नेहवसनादिविधिः । वक्तिकर्मकथनादिकम् । मस्यधूमपानादिकरणविधिः । गण्डूषविधिः । अञ्जनविधिः । देशनिरूपणम् । द्रव्यगुणकथनम् । तत्र रसादिनिरूपणम् । धान्यादिवर्गनिरूपणम् । फलशकामूलादिनिरूपणम् । मत्स्यामांसादि-
निरूपणम् । पानीयक्षीरदधितक्रादिगुणकथनम् । औषधादिगुणकथनम् । व्यायामादिगुणकथनम् । हिमादिगुणकथनम् । औषधकरणादिदिननिरूपणम् । अनुपानादिविधिः । तैलमूर्च्छनादि-
विधिः । गन्धमात्रादिकथनम् । रसायनविधिः । तत्र यन्त्रनिरूपणम् । रसादिशुद्धिकथनम् । षडगुणगन्धकनिरूपणम् । रसकर्पूरादिविधिः । पीतसूतभस्मसूतादिनिरूपणम् । रससिन्दूरादि-
विधिः । मन्त्राद्रावकादिविधिः । खर्षरौप्यताम्रादिधातूनां मारणशोधनादिविधिः । मनः-
शिलाशङ्खादिशुद्धिकथनम् । मत्स्यादिपित्तशुद्धिकथनम् । अथ विषादिशोधनप्रकारः ।

अथ चिकित्साप्रकरणम् । तत्र ज्वरस्य पूर्वरूपादिकथनम् । पथ्यापथ्यकथनम् । सामान्यज्वरे
माग्रादिपाचनविधिः । एवं क्षुद्रादिपाचनविधिः । गुडुच्यादिपाचनविधिश्च । अथ वातज्वर-
निदानादिकथनम् । तत्र बृहत्पद्मसूत्रादिपाचनविधिः । शालपण्यादिपाचनविधिः । चिद्रु-
क्षेसररसादिकथनम् । अथ पित्तज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र कट्फलादिपाचनविधिः ।
धान्यशर्करादिविधिः । वनचन्दनादिविधिः । लेपनविधिः । ज्वरकेशरिरसविधिः । शीतभस्मी-
रसविधिः । ज्वरभैरवरसविधिश्च । अथ कफज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र श्वलेहादिविधिः ।
ऊताशनरसकथनम् । पर्णखण्डेश्वररसकथनम् । प्रचण्डेश्वररसकथनम् । पञ्चाननरसकथनम् ।
कफकेतुरसकथनम् । महाकफकेतुरसकथनम् । श्लेष्मकालानलरसकथनम् । अथ वातपित्त-
ज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र नवाङ्गपाचनादिकथनम् । पञ्चभद्रपाचनकथनम् । विपुराभैरव-
रसकथनम् । जयावटिकाकथनम् । ज्वरधूमकेतुरसकथनम् । रत्नगिरिरसकथनम् । नवज्वरा
कुशरसकथनम् । चण्डेश्वररसकथनम् । अथ वातश्लेष्मज्वरनिदानादिकथनम् । तत्र पञ्चकोला-
दिपाचनादिविधिः । रसचन्द्रिकारसकथनम् । सौभाग्यवटिकाकथनम् । अथ पित्तश्लेष्मज्वर-
निदानादिकथनम् । तत्र कण्टकाय्यादि-धान्यपटोलादि गुडुच्यादिपाचनविधिः । चन्द्रशेखररस-
कथनम् । अथ सन्निपातज्वरादिनिदानकथनम् । तत्र बालुकास्नेहादिविधिः । नस्यनिष्ठिवना-
दिविधिः । अष्टाङ्गावलेहादिविधिः । बृहन्नवाङ्गादिपाचनविधिः । बृहत्पद्मसूत्रादिपाचन
विधिः । एवं दशमूल्यादिपाचनविधिः । लक्ष्मीविलासरसकथनम् । वेतालरसकथनम् । भैरव-
ेश्वररसकथनम् । विदोषनीहारसूर्यरसकथनम् । सन्निपातसूर्यरसकथनम् । सूचिकाभरणरस-
कथनम् । लोकनाथरसकथनम् । अग्निकुमाररसकथनम् । नीलकण्ठरसकथनम् । चिन्तामणि-
रसकथनम् । सन्निपातशूलानलरसकथनम् । भैरवनादरसकथनम् । सन्निपातकालानलरस-
कथनम् । जलयोगिकरसकथनम् । विष्वसूर्तिरसकथनम् । वारिसागररसकथनम् । वीरभद्र-
रसकथनम् । चिनेवरसकथनम् । पञ्चवक्त्ररसकथनम् । नस्यभैरवरसकथनम् । अञ्जनभैरवरसकथनम् ।
रसचूडामणिरसकथनम् । भस्मेश्वररसकथनम् । शम्भुभैरवरसकथनम् । अथ अभिन्यासज्वर-

निदानादिकथनम् । तत्र शृङ्गादिपाठौनिरूपणम् । सङ्ख्येयकरसकथनम् । अथ कर्षणीय-
निदानादिकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । अथ औषधनिदानादिकथनम् । तत्र
निदिग्धिकादिविधिः । भार्यादिविधिः । मुष्टियोगकथनम् । घात्रीमोदकविधिः । मेघनादरस-
कथनम् । अथ विषमन्त्रनिदानादिकथनम् । तत्रमुष्टियोगकथनम् । मुष्टकादि-दास्यादिपाचन-
विधिः । महाज्वराङ्गुरसकथनम् । विद्यावज्जभरसकथनम् । ज्वरराजरसकथनम् । विषमन्त्रा-
न्नकलौहकथनम् । सन्ध्याज्वरलौहकथनम् । जीरकादिमोदककथनम् । बृहत्सन्ध्याज्वरलौहकथनम् ।
जैलोकज्वरजिह्वसकथनम् । रविमुन्दररसकथनम् । शीतभञ्जीरसकथनम् । शीतारिरसकथनम् ।
अर्धनारीश्वररसकथनम् । अथ रात्रिज्वरनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । विषेष्टरस-
कथनम् । अथ कम्पज्वरनिदानकथनम् । तत्र कण्टकार्यादिपाचनविधिः । शीतमातङ्गमिन्दुरस-
कथनम् । विजयायोगकथनम् । धारणतर्पणादिविधिः । अथ ह्युष्टिकादिज्वरकथनम् । तत्र
महोषधादिकथनम् । अथ अष्टिकादिज्वरचिकित्सा । अष्टिकारिरसकथनम् । अथ चातुर्थकज्वरे
मुष्टिक्रियाकथनम् । चातुर्थकारिरसकथनम् । सुदर्शनचूर्णकथनम् । ज्वरभैरवचूर्णकथनम् ।
अङ्गारकतैलविधिः । स्वप्नलावादितैलकथनम् । बृहत्लावादितैलकथनम् । पिप्पल्यादितैल-
कथनम् । अष्टाङ्गधूपकथनम् । अपराजिताधूपकथनम् । अथ अर्चने दूर्वादिनैलकथनम् ।
ज्वरबल्लिदानविधिः । नक्षत्रबल्लिदानादिविधिः । अथ ज्वरातिसारचिकित्सा । तत्र ज्वीरादि-
योगकथनम् । उशीरादियोगकथनम् । बृहद्गुडुचौपद्यमूल्यादि-दशमूलशृङ्गादिपाचनकथनम् ।
योषादिचूर्णकथनम् । कुटजावलेहादिकथनम् । आनन्दभैरवरसकथनम् । कनकमुन्दररस-
कथनम् । अष्टतार्वरसकथनम् । महाध्रुवटिकाकथनम् । अथ अतिसारनिदानकथनम् ।
आमातिसारचिकित्सा । धान्यपक्वादिकथनम् । जतुःसमगुडकादिकथनम् । कसुटादिमुष्टि-
योगकथनम् । तत्र कुटजपुटपाकादिविधौषधकथनम् । अथ रक्तातिसारचिकित्सादिः । तत्र
मुष्टिक्रियाकथनम् । कुटजाष्टकादिपाचनकथनम् । पाठादिचूर्णविधिः । अर्धतिसारे मुष्टियोग-
कथनम् । अथ प्रवाहिकायां मुष्टियोगकथनम् । अभयनरमिन्दुरसकथनम् । अतसञ्जीवनरस-
कथनम् । अथ प्रहरीचिकित्सा । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । लवङ्गवटिकाकथनम् । कुटजावलेह-
कथनम् । अंसपटञ्जीरसकथनम् । गङ्गाधरचूर्णकथनम् । बृहद्गङ्गाधरचूर्णकथनम् । लवङ्गा-
दिचूर्णकथनम् । बृहत्तिलकादिचूर्णकथनम् । जीरकादिचूर्णकथनम् । विजयभैरवचूर्णकथनम् ।
जातिफलचूर्णकथनम् । महागन्धककथनम् । श्वपक्वभरसकथनम् । प्रहरीजनेन्द्रवटिका-
कथनम् । प्रहरीवटिकाकथनम् । प्रहरीगजमिन्दुरकथनम् । प्रहरीकवाठकथनम् । त्रिपुर-
रसकथनम् । रसप्यंटीकथनम् । रसशृङ्गिगन्धकशृङ्गादिनिरूपणम् । पञ्चाशत्तप्यंटीकथ-
नम् । विजयप्यंटीकथनम् । लोहप्यंटीकथनम् । सुवर्णप्यंटीकथनम् । पञ्चाशत्तलोह-
कथनम् । गगनमुन्दररसकथनम् । विद्यानाथवटिकाकथनम् । प्रहरीवज्जकवाठकथनम् । अथ
सङ्ख्येयपदार्थां कामाचारमष्टूरकथनम् । आङ्गोष्ठकथनम् । कल्याणगुडकथनम् । प्रहरी-

मिहिरतैलकथनम् । कष्टटावलेहकथनम् । मदनमोदककथनम् । बृहच्छतावरौमोदककथनम् ।
 कामेश्वरमोदककथनम् । जीरकाद्यमोदककथनम् । लवङ्गाद्यमोदककथनम् । स्वप्ननायिका-
 चूर्णकथनम् । नायिकाचूर्णकथनम् । जातिफलाद्यवटिकाकथनम् । महाभवटिकाकथनम् ।
 प्रक्षयौकवाटरसकथनम् । विजयाभैरवचूर्णकथनम् । अथ शोथप्रक्षणां वारिशोषणरसकथनम् ।
 लवङ्गादिमण्डूरकथनम् । अथ अर्शोनिदानकथनम् । धूपनलेपनादिविधिः । शूरणमोदक-
 कथनम् । योषादिचूर्णकथनम् । बृहच्छूरणमोदककथनम् । प्राणदागुडिकाकथनम् । बाङ्ग-
 शीलगुडकथनम् । लवणोत्तमादियोगकथनम् । कुटजावलेहकथनम् । चन्द्रप्रभावटिकाकथनम् ।
 नीलसुखरसकथनम् । अर्शोप्लरसकथनम् । अथ अजीर्णनिदानकथनम् । तत्र चिह्नद्वयचूर्ण-
 कथनम् । सिक्थादिचूर्णकथनम् । अग्निमुष्णचूर्णकथनम् । अथ विष्टम्भविस्त्रचिकाचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । मेथिमोदककथनम् । हरीतकीखण्डकथनम् । रामबाणरसकथनम् ।
 ऊताशनरसकथनम् । अग्निकुमाररसकथनम् । महाशङ्खवटीकथनम् । बृहच्छङ्खवटिकाकथनम् ।
 महोदधिरसकथनम् । बृहन्महोदधिरसकथनम् । अजीर्णकण्ठरसकथनम् । क्रव्यादरसकथनम् ।
 राजवल्गुभरसकथनम् । भुक्तपाकवटिकाकथनम् । अग्निजननीवटिकाकथनम् । आनन्दोदयरस-
 कथनम् । सुकुमारमोदककथनम् । अथ त्रिमिनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 विड्ङ्गादिष्टतकथनम् । त्रिमिमुद्गररसकथनम् । कीटवज्ररसकथनम् । त्रिमिकोष्ठानलरस-
 कथनम् । त्रिमिघातिनीगुडिकाकथनम् । अथ पाण्डुनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।
 निफलादियोगकथनम् । नारायणलौहकथनम् । पुनर्णवामण्डूरकथनम् । विकचयलौहकथनम् ।
 पाण्डुनिग्रहरसादिकथनम् । अथ रक्तपित्तनिदानकथनम् । तत्र यलादिगुडिकादिकथनम् ।
 वासाष्टतकथनम् । कुष्माण्डखण्डकथनम् । शर्कराद्यलौहकथनम् । बैलोक्यसुन्दररसकथनम् ।
 अथ राज्यक्षनिदानादिकथनम् । तत्र लवङ्गादिचूर्णकथनम् । तालिशदिमोदककथनम् ।
 वासावलेहकथनम् । जगलाद्यष्टतकथनम् । चन्दनादितैलकथनम् । यक्षान्नकलौहकथनम् ।
 शृङ्गाराभ्रकथनम् । रजतादिचूर्णकथनम् । मृगाङ्गरसकथनम् । धान्यदशमूलकथनम् । राक्ष-
 दशमूलकथनम् । बृहच्चन्दनादितैलकथनम् । रत्नगर्भपोटलीकथनम् । अथ काशनिदानादि-
 कथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् । हरीतक्यादिमोदककथनम् । अगस्त्यहरीतक्यादिकथनम् ।
 कण्टकार्यवलेहकथनम् । स्वल्परसेन्द्रगुडिकाकथनम् । रसगुडिकाकथनम् । काशसंहारभैरव-
 कथनम् । चन्द्राभतरसकथनम् । राजमृगाङ्गकथनम् । भार्गीशर्करावलेहकथनम् । अथ
 चिह्ननिदानादिकथनम् । पिप्पल्यादिलौहकथनम् । अथ आसनिदानादिकथनम् । तत्र
 भागीगुडकथनम् । सूर्यावर्णरसकथनम् । पुरन्दररसकथनम् । आसारिलौहकथनम् ।
 अथ खरभेदनिदानकथनम् । तत्र कल्याणावलेहकथनम् । निदिग्धिकावलेहकथनम् ।
 ब्राह्मीष्टतकथनम् । कर्पूरमोदककथनम् । अथ अरोचकनिदानकथनम् । तत्र सुष्टिक्रिया-
 कथनम् । कलहंसकाञ्चिककथनम् । अथ हर्दिनिदानादिकथनम् । तत्र सुष्टिक्रियाकथनम् ।

बर्हिहेतुकथनम् । एलादिचूर्णकथनम् । शिखरीमन्त्रकथनम् । कुमुदेचररसकथनम् । अथ
 लवणानिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । अथ सूक्ष्मानिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रिया-
 कथनम् । शीतलरसकथनम् । अथ मदात्ययाध्यायकथनम् । अथ गुल्मादिनिदानकथनम् ।
 तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । कल्याणघृतकथनम् । चैतसघृतकथनम् । शिवाघृतकथनम् । शिवा-
 तैलकथनम् । विकबयायलौहकथनम् । अथ अपस्मारनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् ।
 धूपान्नादिविधिः । ब्राह्मीघृतकथनम् । मदाचैतसघृतकथनम् । अथ वातनिदानकथनम् ।
 तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । रसोनपिण्डकथनम् । त्रयोदशङ्गुगुलुकथनम् । पञ्चाङ्गुगुलुकथनम् ।
 महाकल्याणघृतकथनम् । बृहत्काशलादिघृतकथनम् । सन्तपविष्णुतैलकथनम् । बृहद्विष्णुतैल-
 कथनम् । मध्यमनारायणतैलकथनम् । महानारायणतैलकथनम् । कुक्षप्रसारणीतैलकथनम् ।
 सन्तपमाषतैलकथनम् । बृहन्माषतैलकथनम् । सप्तप्रस्थमाषतैलकथनम् । शीतारिरसकथनम् ।
 वातारिगुगुलुकथनम् । विजयभैरवतैलकथनम् । हिमसागरतैलकथनम् । बृहद्वातारितैलकथनम् ।
 वातकुलान्तकतैलकथनम् । बृहद्भूतपुष्पादितैलकथनम् । सन्तपगुडुचीतैलकथनम् । बृहद्गुडुची-
 तैलकथनम् । केशोरगुगुलुकथनम् । बज्रगुगुलुकथनम् । भैरवगुगुलुकथनम् । गुड्यादिलौह-
 कथनम् । रसमाषिककथनम् । महानालेश्वरकथनम् । द्वादशङ्गयवकथनम् । वाङ्वातितैल-
 कथनम् । विषविन्दुकतैलकथनम् । अथ ऊरुसाम्निदानकथनम् । तत्र चिकित्साकथनम् । अथ
 आमवातनिदानकथनम् । तत्र राक्षसप्रकादिकथनम् । राक्षसादंशमृलादिकथनम् । लेपनादि-
 कथनम् । बृहद्रसोनपिण्डकथनम् । योगराजगुगुलुकथनम् । महारसोनपिण्डकथनम् । सिंहा-
 नादगुगुलुकथनम् । आमवातगजभिंहमोदककथनम् । स्वेदादिविधिः । बृहत्सैन्धवायतैलकथनम् ।
 आमवातचररसकथनम् । आमवातारिगुडिकाकथनम् । अथ शूलनिदानकथनम् । तत्र
 मुष्टियोगकथनम् । चतुःसमचूर्णकथनम् । विफलामण्डूरकथनम् । चतुःसमलौहकथनम् ।
 परिणामे मुष्टिक्रियाकथनम् । नारिकेलखण्डकथनम् । आमलकीखण्डकथनम् । शतावरीस-
 ण्डूरकथनम् । धात्रीलौहकथनम् । शूलखण्डकथनम् । विद्याधराधकथनम् । शूलगजेन्द्र-
 तैलकथनम् । अथ उदावर्तनिदानकथनम् । तत्र नाराचचूर्णकथनम् । मुष्टिक्रियाकथनम् ।
 अथ गुल्मनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । काष्ठ्यायणगुडिकाकथनम् । गुल्मकाला-
 नलरसकथनम् । दन्तीहरीतकीकथनम् । विद्याधररसकथनम् । नाराचरसकथनम् । अथ
 चूड्रेगनिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अर्जुनघृतकथनम् । अथ उरीषचिकित्सा ।
 अथ मूत्रज्वरनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । निकटुकादिघृतकथनम् । कुशाव-
 लेहकथनम् । शर्करावलेहकथनम् । अथ मूत्रघातनिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
 मोक्षुरासकथनम् । अथ मूत्रातिसारनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । धात्रीघृत-
 कथनम् । तारकेशररसकथनम् । अथ अश्वरौशर्करानिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
 कुल्लयाघृतकथनम् । वरुणगुडकथनम् । अथ प्रमेहननिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् ।

दाङ्गिमादिष्टतकथनम् । इन्द्रवटीकथनम् । बृहदाङ्गिमाद्यष्टतकथनम् । सोमेश्वररसकथनम् ।
 बृहद्रामनाथरसकथनम् । मेहमुद्गरतैलकथनम् । बृहन्मेहमुद्गरतैलकथनम् । कर्पूरमोदककथनम् ।
 अथ स्त्रीस्यदौर्गन्ध्यनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । विङ्गनादिलौहकथनम् । अथ
 कार्यचिकित्सा । अथ उदररोगनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । सामुद्राद्यचूर्ण-
 कथनम् । अग्निमुखचूर्णकथनम् । पुनर्नवाष्टककथनम् । विन्दुष्टतकथनम् । मानमण्डविधिः ।
 नाराचरसकथनम् । उदरारिरसकथनम् । इच्छाभेदिरसकथनम् । हृद्दुदरारिरसकथनम् ।
 उदरचरतासयोगकथनम् । अथ स्त्रीचनिदानादिकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । मानादि-
 गुडिकाकथनम् । अभयालवणकथनम् । यक्षतानिलरसकथनम् । स्त्रोकनाथरसकथनम् । अथ
 शोथनिदानादिकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । शिंखास्यादियोगकथनम् । वंशश्चीतक्री-
 विधानम् । कटुकायलौहकथनम् । निकट्वादिस्त्रौहकथनम् । शूष्कमूल्यादितैलकथनम् ।
 वासुकिभूषणरसकथनम् । दशमूलगुडकथनम् । बृहच्छूलमूलादितैलकथनम् । अथ दृढि-
 निदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । शतपुष्पादिष्टतकथनम् । नित्यानन्दरसकथनम् ।
 दृढिचररसकथनम् । अथ गलगण्डमालावृद्धादिचिकित्सा । अथ स्त्रीपदनिदानकथनम् । तत्र
 मुष्टिक्रियाकथनम् । क्षेपादिशोधनविधिः । विषतैलकथनम् । व्रणक्षेपनविधिः । शरीर-
 व्रणचिकित्सा । विषरीतमक्षतैलकथनम् । व्रणराक्षसतैलकथनम् । अथ दग्धव्रणचिकित्सा । अथ
 भग्नचिकित्सा । अथ नाडीव्रणचिकित्सा । तत्र सप्ताङ्गगुग्गुलुकथनम् । अथ भगन्दरनिदान-
 कथनम् । तत्र मुष्टिक्रियाकथनम् । सप्तविंशतिगुग्गुलुकथनम् । विष्यन्दनतैलकथनम् । भगन्दर-
 चररसकथनम् । अथ उपदंशनिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । श्रीसन्मथरसकथनम् ।
 सामान्यप्रयोगकथनम् । अथ शूक्रदोषचिकित्सा । अथ कुष्ठनिदानकथनम् । तत्र पञ्चनिम्ब-
 कथनम् । विश्वेश्वररसकथनम् । पञ्चतिक्तष्टतकथनम् । अमृतभस्मातककथनम् । मद्याभस्मातक-
 कथनम् । सिन्दूराद्यतैलकथनम् । अर्कतैलकथनम् । बृहन्मरीचादितैलकथनम् । मङ्गारद्र-
 तैलकथनम् । विषतैलकथनम् । बृहत्सोमराजतैलकथनम् । कन्दर्पप्रसारतैलकथनम् । अमृता-
 कुरलौहकथनम् । उदयभास्कररसकथनम् । तालकेश्वररसकथनम् । हरितालभस्मविधानम् ।
 मद्यातालेश्वररसकथनम् । अथ शीतपित्तचिकित्सा । अथ अम्लपित्तचिकित्सा । तत्र नारि-
 केलामृतकथनम् । शतावरीष्टतकथनम् । औषपतिकचूर्णकथनम् । शितामण्डूरकथनम् ।
 आमलक्यादिलौहकथनम् । अथ विषपंचिकित्सा । तत्र अमृतादिपाचनकथनम् । बृहद-
 मृतादिपाचनकथनम् । कालाग्निचन्द्ररसकथनम् । अथ विस्फोटकचिकित्सा । अथ स्त्रायुरोग-
 चिकित्सा । अथ मस्त्रिकाचिकित्सा । अथ क्षुद्ररोगनिदानकथनम् । तत्र मालत्यादितैल-
 कथनम् । स्त्रुद्धादितैलकथनम् । गुग्गतैलकथनम् । अथ गुदभ्रंशचिकित्सा । तत्र क्षुद्रचाङ्गेरी-
 ष्टतकथनम् । भृङ्गराजतैलकथनम् । अथ मुखरोगचिकित्सा । अथ दन्तरोगचिकित्सा । अथ

जिह्वाचिकित्सा । तालुचिकित्सा । तत्र कालकचूर्णकथनम् । चयादिचूर्णकथनम् । खदिर-
वटिकाकथनम् । बृहत्खदिरवटिकाकथनम् । अथ कर्णरोगनिदानकथनम् । तत्र मुष्टिक्रिया-
कथनम् । चारुतैलकथनम् । दशमूलतैलकथनम् । जातितैलकथनम् । शम्भूकतैलकथनम् ।
धुम्राद्यतैलकथनम् । बृहत्शम्भूकाद्यतैलकथनम् । अथ नासारोगनिदानम् । तत्र शिवरौतकी-
कथनम् । मुष्टियोगकथनम् । गृहधूमाद्यतैलकथनम् । अथ नेत्ररोगनिदानकथनम् । तत्र मुष्टि-
क्रियाकथनम् । बृहद्वासादिविधानम् । चन्द्रोदयवर्तिकथनम् । कुमारीवर्तिकथनम् । पिप्पला-
वर्तिकथनम् । बृहत्पिप्पलावर्तिकथनम् । सप्ताष्टतलौहकथनम् । अञ्जनविधानम् । अथ शिरो-
रोगचिकित्सा । तत्र षड्विन्दुतैलकथनम् । अथ सूर्यावर्णचिकित्सा । तत्र भयूरष्टकथनम् ।
दशमूलतैलकथनम् । बृहद्दशमूलतैलकथनम् । स्नेहमर्दनतैलकथनम् । कण्ठकतैलकथनम् । महा-
कण्ठकतैलकथनम् । महासप्तराजतैलकथनम् । बृहद्भुम्राद्यतैलकथनम् । बृहत्कण्ठकतैलकथनम् ।
महादशमूलतैलकथनम् । महाशूद्रतैलकथनम् । अथ प्रदरनिदानकथनम् । तत्र मुष्टियोग-
कथनम् । शीतकल्याणष्टकथनम् । अशोकष्टकथनम् । प्रदरान्तरसकथनम् । अथ सोमरोग-
निदानकथनम् । तत्र चिकित्सा । अथ योनिशोषचिकित्सा । तत्र सूषिकतैलकथनम् । अथ
दन्ताग्रल्लचिकित्सा । अथ निर्लोमौकरणविधिः । अथ बन्धाचिकित्साविधानम् । तत्र फलघृत-
कथनम् । सोमघृतकथनम् । अथ गर्भोत्पादनविधानम् । अथ पुंसवनविधानम् । अथ मृदुगर्भ-
चिकित्सा । अथ गर्भचिकित्सा । अथ चन्दादिपाचनकथनम् । स्त्रीवेरादिपाचनकथनम् । अथ
गर्भविनाशकथनम् । तत्र मुष्टियोगकथनम् । गर्भचिन्तामणिरसकथनम् । अथ प्रसवविधिः । तत्र
मन्त्रविधिः । अथ मरुतकन्दग्रूलचिकित्सा । अथ स्तनिकादशमूलकथनम् । सञ्चरादिपाचन-
कथनम् । वज्रकाष्ठिककथनम् । सोभाग्यग्रुण्ठीकथनम् । स्तनिकाश्चररसकथनम् । स्तनिकारस-
कथनम् । अथ स्तनविद्रधिचिकित्सा । तत्र स्तनरोगचिकित्सा । तत्र काशीशतैलकथनम् । अथ
शिग्रुचिकित्सा । तत्र ज्वरादौ चातुर्भद्रिकापाचनविधिः । धातव्यादिपाचनकथनम् । रजन्यादि-
चूर्णकथनम् । बालचतुःसमादिकथनम् । बालरसकथनम् । अथ गन्धाष्टकथनम् । अष्टमङ्गल-
घृतकथनम् । अथ दन्तकडुमडिचिकित्सा । अथ शय्याशुचिकित्सा । अथ विषाधिकार-
चिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । विषवज्ररसकथनम् । अथ रसायनाधिकारः । तत्र
पूर्णचन्द्ररसकथनम् । चतुर्मुखरसकथनम् । महाकल्पतरुसकथनम् । वसन्ततिलकरसकथनम् ।
श्रीकामदेवरसकथनम् । रसकर्पूरकथनम् । अथ बाजीकरणविधिः । तत्र आसञ्जकथनम् ।
पूगञ्जकथनम् । कामाग्निमन्दोपनरसकथनम् । रतिवज्रभोदककथनम् । मन्थरसकथनम् ।
पूर्णचन्द्ररसकथनम् । मञ्जेश्वररसकथनम् । परमानन्दरसकथनम् । कामदोषकरसकथनम् । अथ
ध्वजभद्रचिकित्सा । अथ वीर्यसाधनविधिः । अथ वशीकरणविधिः । तत्र आसवधानविधानम् ।
मध्याभयकथनम् । वरुणारिष्टकथनम् । दशमूलारिष्टकथनम् ॥ इति शम् ।

No. 115. चिन्तामणितन्त्रं, By शिवः. Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 7. Lines, 7 on a page. Extent, 252 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikramapur, Mājpadā, Bābu Rāsavihāri Rāya. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

पार्वत्युवाच ।

देवदेव महादेव नीलकण्ठ तपोधन ।

शूलपाणे महादेव कथ्यतां चन्द्रशेखर ॥

सर्वं हि परमानन्द श्रुतं तव मुखाम्बुजात् ।

एवं शृण्वामि देवेश गुह्यतत्त्वं महेश्वर ॥

मन्त्रतत्त्वं महेशान चैतन्यञ्च तपोधन ।

योनिमुद्रां महेशान तत्त्वत्रयं परायणम् ।

एतदेव महादेव कथ्यतां मे पिनाकधक् ॥

ईश्वर उवाच ।

शृणु पार्वति वक्ष्यामि दासोऽहं तव सुव्रते ।

शक्तिगुह्यं महत्पुण्यं तत्त्वत्रयं वरानने ॥

सारात्सारतरं मन्त्रमतिगोप्यं शृचिस्मृते ।

शङ्कापि जायते देवि कथं तत्कथयाम्यहम् ॥

कथयामि महादेवि दासोऽहं तव सुव्रते ।

न चैतत्कथ्यते देवि तव क्रोधः प्रजायते ॥

त्वया क्रोधे कृते देवि हानिः स्यान्मम कामिनि ॥

मन्त्रार्थं मन्त्रचैतन्यं धर्म्मार्थकामदं प्रिये ।

योनिमुद्रां महेशानि साक्षान्मोक्षप्रदायिनीम् ॥ इत्यादि ।

End.

एतन्मन्त्रमतं कृत्वा जीवन्मुक्तः स एव तु ।

एतन्मन्त्रमतं देवि सर्व्वतन्त्रेषु शस्यते ॥

शिवे विष्णौ महेशानि तथाच गणनायके ।

शक्तिश्रेष्ठेषु देवेशि सर्व्वविद्यासु शस्यते ॥

सत्यं सत्यं पुनः सत्यं सत्यमेव वदाम्यहम् ।

यत्नेन कृत्वा देवेशि हृदये धारणं चरेत् ॥ (?)

Colophon. रति नीचिनामचितन्त्रे सुद्रामन्त्रार्थ-चैतन्यनिरूपणे पार्श्वेतीश्वरसंवासे
सप्तमः पटलः ॥

विषयः। शिवाशिवयोः संवादेन योनिबीजादिकथनम् । रसस्ययोनिमुद्राकथनम् । कुण्ड-
लिनीध्यानादिकथनम् । योनिकवचकथनम् । आधाराचक्रादिक्रमेण कवचपाठफलकथनम् ।
तन्त्रनवधाराफलकथनम् । षट्चक्रक्रमेण मन्त्रार्थकथनम् । षड्दलवर्णनम् । मणिपूर-
वर्णनम् । चन्द्रपुत्रवर्णनम् । विग्रहाष्टावर्णनम् । आश्वापुरवर्णनम् । मन्त्रचैतन्यप्रकारकथनम् ।
सुद्रामन्त्रार्थनिरूपणम् । चैतन्यरसकथनम् ॥

No. 116. चैतन्यकल्पः (ब्रह्मयामलान्तर्गतः) । Substance, country-made
paper, 13 × 3½ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 196 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñthālpādā viś Naihāñi,
Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhākura. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. नीचैतन्यचन्द्राय नमः ।

कलो पूर्वांनन्दस्त्रिभुवनजयो गौरसुतनु-
नंबदीपे जातः सुसुनीसमीपे शचीसुतः ।
ददत्वापिभ्योऽपि सकवचमपि चरेनाम निश्चितं
तरिना पापद्वि जगति विजयते गौरचन्द्रावतारः ॥ (?)

पार्श्वेतिश्वरः ।

भगवन् देवदेवेश छद्दिष्टित्यन्तकारक ।
चैतन्यकल्पं भगवन् कथयस्व मयि प्रभो ॥
नंबदीपे कथं कृत्यो भगवान् भक्तवत्सलः ।
जातः किं कथं कृत्वा च मत्स्याः पुत्रः प्रभूय च ।
तद्दत्तं मत्स्याद्यो मदा ते यदि जायते । इत्यादि ।

End.

भक्तप्रियो गौरचन्द्रो भक्तवत्सलः शचीसुतः ।
तस्मान् नं ये भजन्तीह तेषां वश्यः शचीसुतः ।
कुला चैतन्यकल्पं हरिभजनविधिं विप्रिता शैलपुत्री
आनन्दानुप्रमुदिनसुखी शङ्करं साधयन्ती ।
मायानुबेचरिगुहमयं लोकविस्तारकं
कुला कुला विमनिरिहता तद्गता संवभूव ।

Colophon. इति ब्रह्मयामले श्रीचैतन्यकल्पे शिवदुर्गासम्वादे चैतन्यकल्पं नाम पञ्चमी-
ऽध्यायः ।

श्रीचैतन्यनित्यानन्दाभ्यां नमः । हरये नमः ।

विषयः । अत्र प्रथमं हरपार्वतीसंवादेन चैतन्यदेवस्य अवतारप्रयोजनकथनम् । नाना-
विधं चैतन्यस्य महिमादिवर्णनम् । ततः श्रीचैतन्यदेवस्य स्तोत्रादिः ।

No. 117. चैतन्यविज्ञासाम्प्रतम्, By नन्दकुमारगोस्वामी. Substance,
country-made paper, 13×3 inches. Folia, 178. Lines, 6 on a page. Ex-
tent, 2,937 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Cuāmasinā, Post office Rādhānagara, District Vāñkurā, Ārī Nikuñjavihāri
Gosvāmī. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. श्रीश्रीकृष्णचैतन्यचन्द्राय नमः ।

गुरोः पादाम्बुजं नौमि कवचासवपूरितम् ।
यस्य ध्यानानुलोकोऽपि सर्वसिद्धिप्रदायकः ॥
नीलालयुतिनिन्द्यादेवचरितं विद्युदुक्कलाहतं
न्यस्तोष्ठाधरवेषुमिन्दुवदनं कन्दर्पदर्पाकुलम् ।
गुह्याखपुचिरोरसं निरुपमं वक्त्रालोकमण्डितं
षूढावदमयूरपुष्पकुसुमं वन्दे ब्रजेन्द्राङ्गजम् ॥
बालार्कप्रतिमाङ्गमम्बुजपदद्वन्द्वं सुखवर्त्तितं
शुभस्फाटिकधिकृतैकदशनं हस्त्यम्बरं सुन्दरम् ।
दीप्यचावकरीन्द्रवक्त्रमनिशं कृष्णाङ्गिसंधारिणं
वन्दे शैलसुतासुतं गणपतिं तं विघ्नविध्वंसिनम् ॥
वन्दे व्यासपराशरादियमिनो भौय्याम्बरीषाङ्गुल-
प्रह्लादांश्च विभीषणं कपिपतिं भक्ताग्रगण्यं परम् ।
अक्रूरोदवशौनकादिसहितसौभानपादात्मजं
बाल्मीकिं शुकनारदप्रभृतिकं भक्ताङ्गिभूलाभ्यपि ॥
संदग्धहेमवचिरांशुसुचारुरूपं
बालार्कतुल्यवसनं कमलाक्षमीयम् ।
राधासुभावगलदशुविधौतदेवं
प्रेमार्णवं द्विजवरं प्रणमामि गौरम् ॥

बन्धे श्रीकृष्णसैन्यं कवचाकरविषयम् ।
 प्रमादिताङ्गवचिरं कीर्तनानन्दमोहितम् ।
 नित्यानन्दं प्रभुं बन्धे श्रीबासादितुन्दरी ।
 गदाधरं स्वरूपं गौरभक्तमन्यापि ।
 बन्धे रूपमनामनी रघुवरं श्रीजीवगोपालको
 दासश्रीरघुनाथमोक्षरपदे दातुं सुभक्तिं ये ।
 नानाशास्त्रपुराणवेदनिगमादुक्त्य सारानलं
 प्राप्तवन् ब्रजराजनन्दनमुषध्यान् बल्लन् तुन्दरान् ।
 कीदृक् प्रेम प्रवृत्तिनि पराराधिकाया मयीतः
 सादुर्गं वा क्षरविशिष्टं पीडनम्वापि कीदृक् ।
 ज्ञातुं तत्तत्प्रवचनविभामपिधाय ब्रजेश-
 कथा देवशुतिमनुदधवाविराधीश्वरीजः ।
 बाष्पावलीं प्रेमरसं संदद
 जनान् समुद्वर्गमिहाविराभवत् ।
 श्रीकृष्णदासादिभिरेव विवृता
 श्रीलासदीयाश्चरिताम्यतादिषु ।
 पञ्चभूषां चरचप्रसादतः श्रीगौरश्रीलालवसेवमुत्पद्ये ।
 ममेव यत्नः किमु दर्शनाय ते सतां न गौराङ्गचरित्रवर्चनम् ।
 मतिवृत्तेन मया रचितोऽयं
 जनमलं ननु नाशयिता भुवम् ।
 चरित्रमपि मच्चि मे तत्प्रयत्नं
 किमु न नाशयति ह्यधमस्थितः ।
 भी भीः साधनः कुलावधानं क्रियतां, द्वापरयुगावसानमवगत्यात्यन्ताङ्गादित-
 चेतःप्राकट्यप्रवृत्तप्रवृत्ततरुदीर्घभीषककल्पतरुं सप्रसन्नमुद्राङ्गवर्चनशरा-
 यनासाधुधनचूचिंतरक्तोत्पलप्रतिमाचिदयशोरतरारिकुलसंसर्गकप्रवृत्तदीर्घ-
 प्रतापकम्पितब्रह्माष्टमण्डल-विषययानाकर-कर्कश-कुलिशकुल-धिज्जुत-
 बीमम्हिराजो मर्त्यभुभाववततार । ततः स एव चक्षुर्निर्दयक्रोधकामा-
 दिरिपुपुङ्गवाः ! चान्द्रान्द्रं कर्म साधयतां मम संप्रति ।
 ततोऽधर्मो निर्दयकाज्य कामादिभिः सच प्रवृत्त्य पाशे नृपतिनाच
 चिन्ता जनाङ्गलिः ।

किमर्थमाह्वयो राजन् किम्वा कार्यं मच्चत् प्रभो ।

साधयामो वयं सद्य एवासाध्यमपि द्रुतम् ॥

ततः कलिः ।

अन्यौ तौ निर्दयाधर्मा तुष्टोऽहं वचनेन वः ।

आम्यतं प्रथिवीमध्ये धर्मादेः कुरातं वयम् ॥ इत्यादि ।

End.

इत्याद्याच्चेपणं वाक्यसुक्ता श्रीगौरसुन्दरः ।

भक्तैर्लीलां चकाराग्रां श्रोतश्रुतिसुखप्रदाम् ॥

शचीतनयतत्त्वतद्गुणचरित्रलीलादिकं

मुनीन्द्रसुरपुङ्गवैरपि न वेद्यमन्येन किम् ।

वदेच्च यदि शारदा युगमसंख्यमेवानिशं

सहस्रवदनोऽपि तौ न खलु तत्र किञ्चित् क्षमौ ॥

ये न श्रुतं गौरगुणानुकीर्णं ये नाश्रितं तस्य पदाम्बुजद्वयम् ।

ये नो हतस्तज्जनसङ्ग आदरात् ते ब्रह्ममत्यां यमदूतशसनाः ॥

× × × ×
× × × × ।

ते सर्वपापैर्विमुक्ता नराधमा दुष्टाः कृतघ्ना भवकूपवासिनः ॥

श्रूयतां श्रूयतां भक्ताश्चेतन्यगुणकीर्णम् ।

तस्माच्च परमानन्दप्राप्तिः स्यान्नात्र संशयः ॥

आचार्यश्रीनिवासप्रभुकुल-उदधावजवद्भक्तिभाक्-सु

जानतः पञ्चाननाष्टो जनकुलविदितः प्राप्त ईशानुकम्पः ।

तत्पुणेणैव किञ्चिद्रचितमिह मया ज्ञानहीनेन यत्नात्

श्रीश्रीगौराङ्गलीलासूतमिति कृपया नोपहास्यं भवद्भिः ॥

श्रीरामचन्द्रेण विशोधिते बहुयत्नाङ्किते विष्णुपुरनिवासिना ।

अन्येऽत्र दोषो यदि वर्तते कियद्दठान्न दुष्यः सुधियो विविच्यताम् ॥ ।

Colophon.

इति श्रीनन्दकुमारगोखामिबिरचिते श्रीचेतन्यविलासासूतग्रन्थे अन्त्यकाण्डे
प्रोषितभर्तृकारसाखादनं नाम पञ्चमो विलासः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ।

विषयः । अत्र आदिकाण्डे प्रथमविलासे कलेरूपाख्यानवर्णनम् । १ ये प्रभोर्जन्मलीला-
वर्णनम् । २ ये गौराङ्गोद्वाहदिवर्णनम् । ४ र्थे विवाहादिलीलावर्णनम् । ५ मे सप्राप्तोप-
क्रमादिवर्णनम् । मध्यकाण्डे प्रथमविलासे गौराङ्गसप्राप्तसप्रहणवर्णनम् । ९ ये नीलाचलगम-

नादिवर्चनम् । १ ये क्षीरक्षीरमोषीनाद्यक्षरिवर्चनम् । ४ ये शास्त्रंभीमीपदेशवर्चनम् । ५ मे
 रामानन्देन सप्त मेखनादिवर्चनम् । ६ छे मोराहस्य तीर्थाटनादिवर्चनम् । ७ मे गौड़वासिभक्तैः
 सप्त मेखनवर्चनम् । ८ मे पुनर्नीलाचलप्रत्यागमनम् । ९ मे हृन्दावनधमणवर्चनम् । १० मे श्रीम-
 द्रूपामुपदेशादिवर्चनम् । अन्यकाण्डे प्रथमपिस्तावे श्रीमद्रूपमेखनादिवर्चनम् । ११ ये हरिदास-
 निपाद्यादिवर्चनम् । १२ ये नवानुरागसंज्ञादनिरूपणम् । ४ ये अभिसारादिरसवर्चनम् ।
 ५ मे प्रोषितभर्तृकारसाक्षादनम् । इति ।

No. 118. चौरपद्याश्रुत्काव्यस्य कालिकापद्यटोका, By श्रीराधाकृष्णशर्मा.
 Substance, country-made paper, 7x2 inches. Folia, 15. Lines, 8 on a
 page. Extent, 482 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. (?) Place
 of deposit, Kānṭhālpādā viā Naihāṭi. Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura.
 Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. बीदुर्गा ।

नन्वा कालीपदद्वन्द्वं खेवितं सुरराजिभिः ।
 राधाकृष्णेषु व्याख्यातं काव्यं सोन्दरमेव च ॥
 अभिरामाक्षजः श्रीमद्वन्द्वराममहाशयः ।
 एकदा संसदि प्राप व्याख्यां कर्तुं द्रुतञ्च माम् ।
 वक्ष्यमाने महाकाव्याः पञ्च व्याख्यातुमाहमः । इत्यादि ।

End.

× × × ×
 × × × × ।

बीराधाकृष्णविप्रसृष्टिनगिरिपुतापञ्चमस्मिन् सुकाये
 शक्ते प्रख्यातबुद्धिः सुविदितमकरोन्नन्दरामेश चोक्तः ।
 शक्ति चन्द्राङ्गरामाभ्युधिपुनर्गणिते रत्नगर्भस्य सुतः
 चमत्कृतं कीर्तिदैक्षकम यद्विदितं प्राञ्जलिं के करोमि ।

× × × ×
 × × × × ।

Colophon.

इति चौरपद्यश्रुत्काव्ये पञ्चाशच्छ्लोककाये बीराधाकृष्णकृतकालिकापद्य-
 काव्या सम्पूर्णा । बीदुर्गा ।

विषयः । चौरपद्याश्रुत्परनामकस्य शङ्काररसाक्षकस्य सोन्दरकाव्यस्य कालिकापद्य-
 काव्यादनम् ।

No. 119. जपरहस्यम्. Substance, country-made paper, $13 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 10 on a page. Extent, 360 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kānṭhālpādā viā Naihāṭi, Paṇḍita Navinacandra Ṭhākura. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ परमदेवतायै नमः । अथ जपरहस्यम् । तत्रादौ प्रातः कर्त्तव्यमाह ।
 प्रातःकाले च शय्यायां जपस्य निर्णयं शृणु ।
 पूर्वोक्तमाहकान्यासं विन्यसेन्माहकास्यले ॥
 तथा एकादशद्वारे चौरमन्त्रांश्च विन्यसेत् ।
 दशधा चैव मन्त्रस्तु एकधा वापि संजपेत् ॥ इत्यादि ।

End. पुनर्णकारमारभ्य श्रीकण्ठानां मनुं जपेत् ।
 विलोम इति विख्यातः चकारं केवलं जपेत् ॥
 अष्टवर्गाद्यवर्णैश्च सप्त मूलमयाष्टकम् ।
 अष्टोत्तरशतं जपत्वा समर्थं प्रणमेद्विद्या ॥
 सर्वान्तरात्मनिलये ..... स्वरूपिणि ।
 गृह्णाणान्तर्जपं मातरन्नपूर्णे नमोऽस्तु ते ॥
 समर्थं जपमेतेन ..... प्रणमेद्विद्या ॥

Colophon. ॐ गुरुभ्यो नमः ॥

विषयः । जपनिर्णयः । जपक्रमनिरूपणम् । कुङ्कुमादिनिरूपणम् । सेतुनिरूपणम् ।
 सुषजिह्वादिशोधननिरूपणम् । दीपिनीनिरूपणम् । मन्त्रचेतन्यादिनिरूपणम् । जपकाल-
 कर्त्तव्यनिरूपणम् । मानसपूजादिनिरूपणश्चेति ।

No. 120. जातकदीपः, By लौहित्यवरसेनः. Substance, palm-leaf, 17×1 inches. Folia, 100. Lines, 4 on a page. Extent, 1,831 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1747. Place of deposit, Dhākā, Pañcasāra, Paṇḍita Mahendracandra Kāvyatirtha. Appearance, tolerable. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमोगणेशाय ।
 जयति कमलबन्धुर्जीवलोकेकचक्षु-
 स्त्रिगुणमयशरीरो ब्रह्मल्लयेशदेहः ।

अनुगतजनभर्ता रोगशोकैकहर्ता
 भुवनजननरक्षानाशङ्कितुर्विवस्वान् ॥
 अन्यस्मिन् मनुजादीनां न हि अन्तफलाश्रिते ।
 एकत्र कथितान्येव मनुभिर्मतभेदतः ॥ (?)
 तच्छास्त्रपयसां सारैः + + येव प्रकाशकः ।
 एकत्र जनबोधार्थं क्रियते जातदीपकः ॥
 शास्त्रमेतत् पुरा यच्च कृतं कर्म शुभाशुभम् ।
 व्यग्रगत्यन्धकारे तद्द्रव्यं दीप इवोज्ज्वलः ॥
 तत्र राशिप्रज्ञाणाश्च भेद आदौ निगद्यते ।
 नो ज्ञात्वा भेदमेतेषां को देवं वक्तुमर्हति ॥
 शास्त्रप्रशंसा । इत्यादि ।

End

ज्योतिर्ग्रन्थघटीपयोनिधितटीनिःशेषसारोद्गृह्यै-
 देवानां सद्मसिद्धिचाररचनावैदग्ध्यपन्दर्भवितु ।
 श्रीलौहित्यवरण वैद्यकुलजेनाकारि यो यत्नतो
 प्रयत्नेव विराममत्सुरगणाः सञ्जातदीपं जनाः ॥

Colophon.

इति लौहित्यवरसेनविरचिते जातकदीपके निर्व्यापो नाम पञ्चविंशति-
 तमोऽध्यायः । समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं राशिभेदनिरूपणम् । तत्र राशीनां स्वभावादिभेदकथनम् । ग्रहभेद-
 निरूपणम् । तेषां क्रूरभौम्यादिकथनम् । गोचरनिरूपणम् । नवांशादिकथनम् । षड्वर्गादि-
 कथनम् । मुल्लिचिकोणादिकथनम् । वज्रावश्यानिरूपणम् । केन्द्रादिकथनम् । ग्रहवर्णादि-
 कथनम् । द्रेक्षाणादिनिरूपणम् । ग्रहाणामुपनीचलादिकथनम् । राहुकेलौर्मूलविचोणादि-
 कथनम् । दिक्पतिराशिकथनम् । शठोदयादिकथनम् । राशिवलावलकथनम् । तन्वादि-संज्ञा-
 कथनम् । लग्नमानकथनम् । उपचयसंज्ञाकथनम् । केन्द्रादिकथनम् । नृपादि-संज्ञाकथनम् ।
 क्रूरभौम्याज्ञाननिरूपणम् । दिक्पतिविवेकः । नपुंसकाश्रयपिकथनम् । जात्यधिषादिकथनम् ।
 तन्कालमिवाभिषेककथनम् । दृष्टिनिरूपणम् । गोचरफलकथनम् । फलकालनिर्णयः ।
 श्रीवधधारणयवस्था । पञ्चमादिताराफलकथनम् । नाडीनक्षत्रनिरूपणम् । संक्रान्ति-
 निरूपणम् । रव्यादिचक्रकथनम् । रेखादिफलकथनम् । अष्टवर्गकथनम् । महाद्वय-
 कथनम् । अथ गर्भाधानादिकथनम् । जातकलग्नादिनिरूपणम् । आरयोगकथनम् । नौकादौ
 अन्तकथनम् । साहचर्यज्ञातस्य शुभाशुभकथनम् । सत्त्वादिज्ञानकथनम् । तासादिज्ञानकथनम् ।
 जातकवर्णनिरूपणम् । चिह्नवर्णज्ञाननिरूपणम् । शिशुरिष्टिकथनम् । रेखापरिष्टादिकथनम् ।

माढरिष्टादिकथनम् । पिण्डायुःकथनम् । दशकथनम् । अष्टमचन्द्रादिदशकथनम् ।
 दशरिष्टकथनम् । अन्तर्दशनिरूपणम् । नाचविकदशकथनम् । केतुपताकिनिरूपणम् ।
 रव्यादिसप्तत्वेचफलकथनम् । नवांशादिफलकथनम् । तन्वादिभावकथनम् । गुरुसौरयोः पर-
 स्परदृष्टिकथनम् । राशिशीलकथनम् । नक्षत्रशीलकथनम् । उच्चफलादिकथनम् । तनुगत-
 तुङ्गादिकथनम् । मूलत्रिकोणफलकथनम् । खगटदृश्यग्रहफलकथनम् । मित्रगटदृश्यग्रहफल-
 कथनम् । नीचग्रहफलकथनम् । शत्रुगटदृश्यग्रहफलकथनम् । द्विग्रहयोगकथनम् । त्रिग्रहयोग-
 कथनम् । प्रव्रज्यायोगकथनम् । पतितयोगकथनम् । पातकयोगकथनम् । पातकयोगभङ्गकथनम् ।
 शीर्षादिच्छेदयोगकथनम् । त्रिशूलयोगकथनम् । वज्रहतयोगकथनम् । कुष्ठदंष्ट्रयोगकथनम् ।
 काणयोगकथनम् । खड्गयोगकथनम् । पशुहतयोगकथनम् । जलजन्तुहतयोगकथनम् । चौर-
 हतादियोगकथनम् । ह्रदादियोगकथनम् । दारिद्र्यादियोगकथनम् । सिंहासनादियोगकथनम् ।
 अलकादिद्योगकथनम् । दोलाच्छ्वेदमच्छ्वेदयोगकथनम् । वित्तयोगकथनम् । धनज्ञानकथनम् ।
 सुखज्ञानकथनम् । नृपतिस्त्रीयोगकथनम् । राजयोगभङ्गकथनम् । स्त्रीणां लग्नादिस्वग्रहफल-
 कथनम् । वैधव्यादियोगकथनम् । सधर्मरणयोगकथनम् । कुलटायोगकथनम् । बन्ध्यादियोग-
 कथनम् । प्रव्रज्यायोगकथनम् । मृतापत्यादियोगकथनम् । नृत्यगीतादियोगकथनम् । पतिद्वेष-
 योगकथनम् । शुभाशुभयोगकथनम् । ब्रह्मवादिनीयोगकथनम् । शिक्षादियोगकथनम् ।
 निधनस्थानफलकथनम् । गङ्गासरणादियोगकथनम् । मृत्युज्ञाननिरूपणम् । जलमृत्युयोगादि-
 कथनम् । मृत्युस्थानज्ञाननिरूपणम् । जन्मसमये मरणसमये वा शीघ्रगतिनिरूपणम् ।
 देवलोकादिगतिनिरूपणम् । इति शम् ।

No. 121. जातकसारः, By गोविन्दानन्दः. Substance, country-made paper, $17 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 324 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Brāmhapaṇḍalī viā Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

नत्वा सूर्यपदद्वन्द्वं गोविन्दानन्दशर्म्मा ।

प्रिया जातकसारोऽयं क्रियते सद्दिदां सुदे ॥

प्राचीनसंज्ञया सर्व्वं प्रकाशीक्रियते मया ।

संज्ञाधायमतो वक्ष्ये फलं पश्चात् वितन्वते ॥

देहो द्रव्यपराक्रमौ सुखसुतौ कलत्रं मतिर्भाग्यं ।

राज्यपदं क्रमेण गदितं लाभयथौ लग्नतः ॥ इत्यादि ।

×   ×   ×   ×
×   ×   ×   ×   ।

End. इत्थं तातादिकानामपि अनुपि तथा खेचराणां सुदेशं
वाच्यं चौरागमज्ञेयत्वं तनुपयुक् भार्गवो राजपूज्यः ॥
जातस्य लग्नभवनादगमं प्रकल्प्य तातात्वं जातकवद्विचिन्त्यं ।
सर्वेषु भावेषु विशेषयुक्त्या तेषां सदा दुष्टमदुष्टमाय्यैः ॥

Colophon. इति सर्वभावाध्यायः ॥ श्रीदुर्गा शरणम् ।

विषयः । अत्र प्रथमं प्राचीनसंज्ञादिकथनम् । ततः अयनांशादिनिरूपणम् । सर्वभाव-
साधारणफलानि निरूपणम् । लग्नभावफलानि निरूपणम् । सर्वभावनिरूपणम् ।

No. 122. जीर्णमञ्जरी. Substance, country-made paper, 16½ × 3 inches. Folia, 5. Lines, 4 on a page. Extent, 72 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sonāraṅga, District Dhākā, Bābu Prabhātacandra Sena. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. नमो गणेशाय ।

नारिकेलफलैषु तण्डुलमयं चौरं रसालं हितं
जम्बीरोत्तरसाद् दृते समुचितः सर्पिस्तु मोक्षाफलैः ।
मोक्षमेषु च कर्कटी हिततमा मांसात्यये काष्ठीकं
नागरद्वे (?) मुद्गभक्ष्यञ्च कथितं पिप्पलीरके कोद्रवाः ॥
पिट्ठा दे मल्लिखं पियालफलजै पण्या हितं माषजै
चण्डं चौरं भवेत्तन्मुचितं कोष्णाम्बुकोल..... । (?)
मत्स्ये चूतफलान्वजीर्णशमनं मध्वम्पानात्यये
तेन पुष्करजै कटुप्रशमनं घोषास्तु बुद्ध्या जयेत् ॥ इत्यादि ॥

End. शीतोदकं नम्यजरोगहारि नारीपयसाञ्जनरोगनाशि ।
रक्तोदकं धूमगदे प्रशस्तं चाक्षीप्रलेपोऽतिविरेचनेषु ॥
अथ मांसं जमजैः सुकृत्तं प्रभातमुष्णैः सुरतावसाने ।
चौरी.....सैन्धवसाधितम् जागाप्लुतं सुरतातिरेके ॥
अथ पूरणजै तिलतेलतः अथ पूरणमेव सुखं विदुः ।
करणजेषु गदेषु च कारयेत् करणमाचकजद्वयं पुनः ॥

Colophon. इति जीर्णमञ्जरीपथः समाप्तः ॥

विषयः । केषु केषु द्रष्टेषु कानि कानि द्रव्याणि जीर्णतानुकूलानि भवन्तीत्यस्य निरूपणम् ॥

No. 123. ज्ञानतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 15 × 4 inches. Folia, 16. Lines, 5 on a page. Extent, 286 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānā Rāṇinagar, Paṇḍita Kālidhana Vidyābhūṣaṇa. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कैलाशशिखरे रम्ये गन्धर्वगणसेविते ।
 स्थाणोर्वक्षःस्थिता देवी प्रच्छति स्म नगात्मजा ॥
 गणेश-नन्दि-चन्द्रेश भूतनाथ मदौश्वर ।
 अनेकतन्त्रमन्त्राणां प्रकाशोद्भरणानि च ॥
 भेदय कीलकञ्चैव शापाद्युद्धार एव च ।
 त्वत्प्रसादान्मया नाथ ज्ञातं तत्त्वं न संशयः ॥
 नानातन्त्रेषु देवेश विद्यार्णवमयी स्मृता ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि मन्त्राङ्गनामनिर्णयम् ॥
 मन्त्रसङ्केतकं नाम वज्रधा मयि सूचितम् ।
 अस्मिन्नि निर्जने देव यदि स्नेहोऽस्ति मां प्रति ।
 तद्वदस्व महादेव नात्र कार्या विचारणा ॥
 नो चेत् सत्यं वदाम्यथ पुरस्कृत्य तवाग्रतः ।
 प्राणत्यागं करिष्यामि सत्यं सत्यं न संशयः ॥

ईश्वर उवाच ।

साधु प्रष्टुं त्वया भद्रे यन्मन्त्रं मनसि स्थितम् ।
 योषिञ्चपलभावत्वात् पुरा नोक्तं त्वयि प्रिये ॥
 इदानीं स्थिरतां ज्ञात्वा कथयामि वरानने ।
 न प्रकाशं महादेवि कदाचिदपि पार्ष्वति ॥
 प्रकाशिते महानन्ते सिध्यन्ति सिद्धयस्तव ।
 पुनरुक्तं मया देवि न वक्तव्यं सुनिश्चितम् ॥
 विना रूपेण होमेन पूजया वा कृपान्विते ।
 येन विज्ञानमात्रेण मन्त्रसिद्धिः प्रजायते ॥ इत्यादि ।

End.

मन्त्राश्च वाचका श्रेया वाच्यत्वं समुदीदितम् ।
 मन्त्रसङ्केतमञ्जाला यो जपेत् कालिकां पराम् ॥
 शतलक्षप्रजप्नोऽपि मन्त्रसिद्धिर्न जायते ।
 मन्त्राः पराङ्मुखा यान्ति आपदस्य दिने दिने ॥
 जपपूजादिकं सर्वमभिचाराय कन्याते ।
 ज्ञानो निरयमाप्नोति सत्यं सत्यं न संशयः ॥

Colophon.

इति सर्वतन्त्रोक्तमे ज्ञानतन्त्रे कालीमन्त्राङ्गनिर्णयो नाम सप्तमः पटलः ।

विषयः । अत्र प्रथमं शिवाशिवयोः संवादेन तत्त्वज्ञानस्वरूपतत्प्राप्तापायादिकथनम् । तत एकाक्षरादिमन्त्रकथनम् । मन्त्रोद्धारसाधनकथनम् । महाविद्यास्वरूपादिकथनम् । तत्र अङ्ग-
 संख्यानादिकथनम् । बालामन्त्रनिरूपणम् । भैरवाङ्गनिर्णयः । भुवनेश्वरीविद्यानिरूपणम् । तन्त्र-
 मन्त्राङ्गनिरूपणम् । त्रिवर्गसाधनीविद्याकथनम् । त्रिपुराविद्याकथनम् । अन्नपूर्वामन्त्राङ्गनिर्णयः ।
 महात्रिपुरसुन्दरीमन्त्राङ्गनिर्णयः । कालीमन्त्राङ्गनिर्णयः ।

No. 124. ज्ञानतन्त्रम् . (१० म परिच्छेदः) Substance, country-made paper, 19 × 5 inches. Folia, 6. Lines, 9 in a page. Extent, 388 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahar, Khāsvāṭi, Paṇḍita Mahādeva Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवतायै ।

नारद उवाच ।

यत्प्रयोक्तं महादेव विस्तारिष्ये नूनं मया ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि संक्षेपात् गुणलक्षणम् ॥
 दीक्षाकालमकाले च तथा चैव पुरष्क्रियाम् ।
 मालाभिधानं देवेश नित्यस्य कथय प्रभो ॥ इत्यादि ।

End.

चतुर्थांशमिषो विप्राः पूजा वामरताः सदा ।
 गार्हस्थ्यमिषो विप्राः पूजा दक्षरताः सदा ॥ (?)
 ब्राह्मणस्तु सुरा पीला ब्राह्मणादेव जीयते ।
 तस्मात् ऋक्षयो विप्रस्तु दक्षिणाचारपूजनम् ।
 कुर्यात् तथा विना वेद्यां क्षत्रियं वा न पूजयेत् ॥

Colophon.

इति शिवनारदसम्वादे ज्ञानतन्त्रे दशमः परिच्छेदः ।

विषयः । ज्ञानतन्त्रस्य दशमपरिच्छेदोऽस्मिन् प्रथमं गुह्यनिरूपणम् । ततो मन्त्रसिद्धि-
पायादिनिरूपणम् । सुक्तिनिरूपणम् । पूजाहोमादिनिरूपणम् । प्रणवभेदनिरूपणम् । शापोद्धार-
ादिनिरूपणम् ।

No. 125. ज्ञानभैरवीतन्त्रम् . (षष्ठः पटलः) Substance, country-made
paper, 12×3 inches. Folia, 2. Lines, 6 on a page. Extent, 27 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamansiñha, Yaçodal,
Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ ज्ञानभैरवीतन्त्रम् ।
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि रहस्यं त्रिजटोत्तमम् ।
पवं ब्रह्ममयं देवि अद्भुतं वरवर्णिनि ॥ इत्यादि ।

End. ब्रह्मचिन्तामणौ तन्त्रे पूर्वमुक्तं विशेषतः ।
अधुना कथितां रम्यं रहस्यं त्रिजटात्मकम् ।
पठनात् सर्वपापेभ्यो मुक्ता भवति मानवाः ॥

Colophon. इति ज्ञानभैरवीतन्त्रे षष्ठः पटलः ।

विषयः । त्रिजटादेशा रहस्यादिनिरूपणम् ।

No. 126. ज्ञानमार्जनीतन्त्रं (योगशास्त्रम्) . Substance, country-made
paper, 10×2½ inches. Folia, 12. Lines, 7 on a page. Extent, 168
ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Dhākā, Vikrampur, Teghare, Paṇḍita Içvaracandra Vidyālañkāra. Ap-
pearance, fresh. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।
नमामि व्यक्तपुरुषं परं ब्रह्म च सर्व्वदा ।
शब्दस्पर्शरूपरसगन्धाकारविवर्जितम् ॥
साधकानान्तु चित्तानामेतद्भेदन्तु तद्गुधैः ।
दृष्टिपालनसंहारं कुरुते त्रितयात्मकम् ॥
प्रथमं सर्व्वलोकानां सर्व्वराज्यसुखप्रदम् ।
प्राची + + + स्थापनाय शिवाकारत्ननामयम् ॥

केलामशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।

पप्रच्छ पार्श्वतीं देवीं ब्रूहि ज्ञानं महेश्वर ।

श्रीदेव्युवाच ।

कुतः स्मृतिर्भवेदेव कथं स्मृतिर्विनश्यति ।

ब्रह्मज्ञानं कथं देव स्मृतिस्मृत्तारवर्जितम् ॥ इत्यादि ।

End.

अनुपम्यं निराधारं शब्दं तस्य तदुच्यते (?) ।

अचलं निर्मलञ्चैव शून्यं वापि निरञ्जनम् ॥

वेदान्तसार + + + समाप्ते शिवभाषितम् ।

सिद्ध्यन्ति सर्वयोगानां नात्र कार्या विचारणा (?) ॥

Colophon.

इति योगशास्त्रे उमामहेश्वरसंवादे ज्ञानमार्कणीतन्त्रं समाप्तम् ॥

विषयः । शिवाश्विनयोः संवादेन ब्रह्मज्ञानोपायकथनम् । अष्टादशविद्याकथनम् । शङ्करोपाययोः गुणत्वकथनम् । अध्यात्मविद्यास्वरूपादिकथनम् । विदयादिसिद्धान्तकथनम् । शरीरतत्त्वकथनम् । शरीरे चन्द्रसूर्यादीनां क्रमेण स्थाननिरूपणम् । आचारनिद्रासुषुप्तादिकारणकथनम् । तत्र तत्र ममसुः कर्तृत्वकथनम् । शिवशक्तिस्वरूपादिकथनम् । षट्चक्रनिरूपणम् । विगुणविदेवतादितत्त्वकथनम् । ज्ञानदयाशान्तिप्रभतीनां पिष्टमाष्टभगिनीत्वादिरूपकथनम् । मायामोक्षस्वरूपादिकथनम् । ब्रह्मज्ञानस्वरूपादिकथनम् । अथ योगसूत्रादिकथनम् । संयमादीनामावश्यकत्वकथनम् । सूक्ष्मसूक्ष्मब्रह्मसूक्ष्मसूक्ष्मादिकथनम् ॥

No. 127. ज्ञानलक्षणाविचारः . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 168 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1639. Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍali vid Bārasāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः । सप्रकारकज्ञानस्योपनायकत्वमते ज्ञानलक्षणाया घटत्वप्रकारकप्रत्यक्षं प्रति सप्रकारकघटत्वज्ञानत्वेन न हेतुता । अन्याये सप्रकारकान् घटत्वनिर्विकल्पकान् घटोपनीतभानापत्तेः । इत्यादि ।

End. तादृशशोधे च विशेषणतावच्छेदकप्रकारकज्ञानहेतुतया निर्विकल्पकस्य मन्त्रतेऽपि द्वितीयशब्देऽपि प्रत्यक्षापत्तिर्न सम्भवति विशिष्टबुद्धान्तरक्षणे तत्कारणप्रकारस्तु स्वयमेव विचिन्त्यतां विवेचितश्चेदमधिकमस्यैव इति ज्ञानं प्रपञ्चेन ।

Colophon. इति ज्ञानलक्षणाया विचारः सम्पूर्णः ।

अङ्गमन्मथहराक्षिकार्त्तिका-

स्येन्दुसम्मितशकीयवत्सरे ।

× × × ×

× × × × ॥

विषयः । न्यायशास्त्रीयज्ञानलक्षणाया विचारः ।

No. 128. ज्ञानादयरहस्यम् । Substance, country-made paper, $18\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 6. Lines, 8 on a page. Extent, 402 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhānukā, Post office Pālan, District, Pharidpur, Paṇḍita Kālikiṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old Prose. Generally correct.

Beginning. अनुमितिं प्रति साध्यव्याप्यतावच्छिन्नहेतुप्रकारतानिरूपितपक्षविशेष्यता-
शालिज्ञानलक्षपविशिष्टपरामर्शत्वेन न हेतुता किन्त्वव्याप्यतावच्छेदकप्रका-
रकथाभिज्ञानत्वेन व्याप्यतावच्छेदकप्रकारकपक्षधर्मताज्ञानत्वेन च हेतुता
द्वयं एवं धूमो वक्रिययाधो धूमवान् पर्वत इत्याकारकज्ञानान्वयात् तथा-
विधः.....दध्यनुमितिरुच्यते न केवलं विशिष्टपरामर्शादेव अतएव
धूमो वक्रिययालोकवान् पर्वत इत्याकारकज्ञानद्वयादनुमित्यापत्तिः ।
धूमलालोकलथोरुभयोरेव व्याप्यतावच्छेदकत्वादिति तु न शङ्कनीयं यतो
व्याप्यतावच्छेदकत्वेन धूमलादिकं कारणतावच्छेदककोटौ निवेद्य न कार्य-
कारणभावं कल्पयामः । किन्तु विशिष्टधूमलिङ्गकानुमितिं प्रति धूमलाव-
च्छिन्नविशेष्यकथाभिप्रकारकज्ञानत्वेन पर्वतलावच्छिन्नविशेष्यकधूमलावच्छिन्न-
प्रकारकज्ञानत्वेन चेति नोपदर्शितापत्तिप्रसङ्गः ॥ इत्यादि ।

End. सामग्रीप्रतिबन्धकतायां विशिष्ट.....उत्तेजकलापेक्षया तादृश-
प्रतिबन्धप्रतिबन्धकभावस्यैव कल्पयितुमुचितत्वादिति चेदस्वेतादृशरीत्या उप-
दर्शितानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकलाधिक्यपरीहारः । तादृशानुमितिसामग्र्याः
प्रतिबन्धतावच्छेदकगौरवं दुर्वारमेव तथापि मन्मते तादृशसामग्र्याः
पर्वतविशेष्यकानुमित्यन्यवक्रिज्ञानमेव प्रतिबन्धतावच्छेदकं घटप्रत्यक्षादेस्त-
प्रतिबन्धतावच्छेदकानाक्रान्तत्वेऽपि क्षतिविरहात् । भवन्मते तु सत्प्रत्यक्षादि-
साधारणवक्रिमत्पर्वतवृत्तिवक्रिययाधूमप्रकारतानिरूपितधूमवत् पर्वतला-

वन्निवृत्तियोग्यताशास्त्रानुमित्यन्यज्ञानत्वादेरेव तथालसुपेयं । केवलस्यानुमि-
त्यन्यज्ञानत्वस्य तथाले समानविषयकशब्दबोधादौ अभिचारप्रसङ्गात् । एवञ्च
वङ्गानुमितिसामग्रीप्रतिबन्धकतायां .....
.....
एकज्ञानविशिष्टापरज्ञाननिवेशनप्रयुक्तमुपदर्शितगौरवं । सीमांसकमते तादृश-
स्थलीयतादृशानुमितिसामग्रीनियतोपदर्शितसामग्रीषामनन्तानां प्रतिबन्धना-
वच्छेदकगौरवमिति सीमांसकमतमेव साधीयः ॥

Colophon. इति ज्ञानादयरचक्षम् ॥

विषयः । एककालीनं ज्ञानद्वयं सम्भवति न वेति विचारः ।

No. 129. ज्ञानार्णवः । Substance, country-made paper, 17 × 5 inches.
Folia, 50. Lines, 8 on a page. Extent, 1,764 ślokaś. Character, Bengali.
Date, ? Place of deposit, Mājṣpādā, District Dhākā, Bābu Rāsavihārī
Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

त्रौदेयुवाच ।

गणेशनन्दचन्द्रेशसुरेन्द्रपरिवारित ।

जगद्वन्द्य फलाधीश किं त्वया जप्यते सदा ।

अक्षमालेति किं नाम संशयो मे हृदि स्थितः ॥

शब्दातीतं परं ब्रह्म त्वमेव परमार्थवित् ।

कथयानन्दनिःशब्दसान्द्रमानमनिसयात् ॥

ईश्वर उवाच ।

कथयामि वरारोहे यन्मया जप्यते सदा ।

ककारादि-चकारान्ता माहकावर्धकरूपिणी ।

चतुर्दशस्वरपेता विन्दुचयविभूषिता ।

अनुसारेण देवेशि विन्दुमेकेन मण्डिता ॥

विद्युर्मेघ च विन्दुभ्यां संलग्नाभ्यां विराजिता ।

कलामखलमाख्यातं शक्तिरूपं महेश्वरि ॥

ककारादि-चकारान्ता वर्णास्तु शिवरूपिणः ।

वङ्गनन्तात् सदानन्दे नोच्चारयतिता यतः ॥

उच्चरेत् स्वरसंभिन्नास्तदा देवि न संशयः ।
 पञ्चाशदर्शरूपेण शब्दाख्यं ब्रह्म उच्यते ॥
 अकारः प्रथमो देवि चकारोऽन्तिम उच्यते ।
 अक्षमालेति विख्याता मातृकावर्णरूपिणी ॥
 शब्दब्रह्मस्वरूपेण शब्दातीतम् जयते ।
 शब्दातीतं परं धाम गणनारहितं सदा ।
 आत्मस्वरूपं जानीहि चंसस्तु परमेश्वरः ॥ इत्यादि ।

End.

नवचक्रे स्थिता या च चक्रेशी नवकाय च ।
 रश्मिद्वन्दाय देवेशि प्रत्येकं तारपूर्वकम् ॥
 पवित्रकं समभ्यर्च्य गुहं सन्तोषयेत् प्रिये ।
 स्वर्णालङ्कारवस्त्रैश्च नानाधनसमुच्चयैः ।
 तत्प्रसादपवित्रश्च धारयेत् तदनन्तरम् ॥
 तदङ्गहोमं निर्वृत्य पवित्रेण समर्चयेत् ।
 कुमारीपूजनं कुर्यात् ततः सुवासिनीगणम् ॥
 योगिन्यो योगिनश्चैव ब्राह्मणा विविधा गणाः ।
 पूज्या हि परमेशानि यदीच्छेत् सिद्धिमात्मनः ॥

Colophon.

इति श्रीज्ञानार्णवे नित्यातन्त्रे पवित्रार्पणविधिर्द्वाविंशतितमः पटलः ॥
 सम्पूर्णाऽयं ग्रन्थः ।

.विषयः । अत्र प्रथमं अक्षमालानिर्णयः । ततः त्रिपुराया मन्त्रभेदादिकथनम् । त्रिपुरा-
 बालामन्त्रादिकथनम् । बालान्यासादिकथनम् । त्रिपुरासाधनविधिः । तत्र गायत्रीनिरू-
 पणादिकम् । ऋष्यादिनिरूपणम् । अन्नार्थागविधिः । चक्रोद्धारविधिः । तद्ज्ञानकथनम् । मण्डल-
 पूजादिनिरूपणम् । मुद्रालक्षणादिकथनम् । त्रिपुरेश्वरीक्रमविधिः । कुमारीक्रमविधिः । यजन-
 बलिदानादिविधिः । पञ्चसिंहासनविधिः । तत्र प्रथमपञ्चसिंहासनविधिः । द्वितीयपञ्चसिंहा-
 सनविधिः । मन्त्रात्रिपुरसुन्दरीद्वादशविवरणम् । षोडशाक्षरीश्रीविद्याविधिः । तद्ग्रासपूजा-
 विधिः । तदनर्थजनविधिः । श्रीचक्रादिप्रयोगकथनम् । पञ्चाशत्-पीठकथनम् । षोडश्यासादि-
 विधिः । अन्नार्थागवहिर्यागविधिः । तत्र समाधिनिरूपणम् । रुद्राक्षमालादिविधिः । तत्र तत्र
 प्रत्येकं फलश्रुतिकीर्तनञ्च । रत्नपूजाविधानम् । त्रिपुराबीजसाधनविधिः । त्रिपुराजपहोम-
 विधानम् । तत्र कुण्डविधिः । ज्ञानहोमविधिः । कुमारीपूजाविधिः । द्वितीयजनविधिः । तत्र
 स्त्रीणां जातिभेदादिकथनम् । दीक्षाविधिः । पवित्रार्पणविधिश्च ।

No. 130. **ज्ञापकावली**, By **हरमोविन्दः**. Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 21. Lines, 8 on a page. Extent, 829 *çlokas*. Character, Bengali. Date, Sk. 1763. Place of deposit, Telivini *viâ* Gaḍvetâ. Paṇḍita Candranâtha Cūḍāmaṇi. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

नौरामः ।

श्रीशपादाजमाध्वीकं भवासाध्यविभेषजम् ।

अन्विष्टं पातुं मे खान् त्वत्कान्यत् पेयसुत्तमम् ॥

नला श्रीगुरुवरणं शरणीकृतहरमोविन्दवरणः ।

ज्ञापकद्वन्द्वं तनुते सुवक्त्रपादे यथाधिषणम् ॥

लुक् । लुगिति अयुत्यग्रं कान्तं नाम एतच्च लुकि स्त्रीविहितस्य चेति निर्देशेन बोधितं अन्यथा लुङ्गतेः किवन्तस्य रूपत्वे लुप्तीति ख्यात् । चिह्नार्थस्तेति चिह्नं चिह्नं ज्ञानं तदेवार्थः प्रयोजनं कार्यं यस्य स चिह्नार्थः तस्य ज्ञानकारणस्य इत्यर्थः एतेन जसादिप्रत्ययादीनां जकारादे-जसादिज्ञानं प्रति कारणत्वान् लुग्विधीयते ॥ इत्यादि ।

End.

अनादिदृष्ट्यैव स्मादेप्येषं तेनादेशेऽदृष्ट इत्यत्र न ख्यात् एवं हेरिददित्यत्र सुपोऽनुवृत्तिज्ञापकत्वेन बोध्या ।

गुरुपदिदृष्टानाध्या × × × × ।

उत्तीर्णो हरमोविन्दो निष्ठां य ज्ञापकावलीम् ॥

Colophon

इति सुवक्त्रज्ञापकावली समाप्ता ॥ शकाब्दाः १७६३ ॥

विषयः । सुवक्त्रपादस्य संचेषेण व्याख्यानम् ॥

No. 131. **ज्ञेयार्थसारः**, By **कृष्णः**. Substance, country-made paper, 19×3 inches. Folia, 159. Lines, 5 on a page. Extent, 5,257 *çlokas*. Character, Bengali. Date, Sk. 1666. Place of deposit, Pañcasāra, District Dhākā, Paṇḍita Mahendracandra Kāvya-tirtha. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

रामः शरवम् ।

यं ब्रह्मा गिरिद्येन्द्रदेवश्रवणयो वेदोपवेदादिभि

मुंशौर्दिबपदैः सुवक्त्रि सभयं मायाद्यजीनर्जकम् ।

विद्याद्याखिलशक्तयोऽष्टविभवा नृत्यन्यखण्डाश्रिता
 सं कृष्णो विचिनोति तारकमहो ज्ञेयार्थसारं नमन् ॥
 यस्याग्रे लज्जमाना निवसति सगुणा स्नेह्याऽजा गृहीता
 सोऽयान्मां यत्र विश्वं समुदयविलयं याति येनानुचितम् ।
 यद्भानानन्दभूतिर्गमयति लघुतां ब्रह्मलोकाधिपत्यं
 तादृग् दुःखोर्मिसालाकुलभवजलधेस्तारकं यस्य नाम ॥
 स्वामिना लिखितं यद्व्यग्रानास्थानेषु निश्चितम् ।
 तदेवैकत्र संगृह्य ज्ञेयसारो निरूप्यते ॥
 येषां स्वीयदशादृष्टौ नास्त्येव परिवेदना ।
 तेषां नातिप्रियो ह्येष निद्रितस्येव मन्त्रवाक् ॥
 भयापमानेषु विद्योगरोगाद्यनन्तदुःखां विदुषो दशां स्वाम् ।
 यस्तस्य नूनं भवितैष मोदकन्निदाघतप्रस्य यथा हिमाम्भः ॥
 येन क्रमेण यद्वाच्यं तन्निर्घण्टनमुच्यते ।
 प्रथमं शास्त्रसाङ्गत्यं ततो दुःखपरम्परा ॥
 तद्भानौ सुखलाभे च उपायानां प्रदर्शनम् ।
 आश्रमाणां लक्षणानि प्रकाराचारनिर्णयः ॥
 तदग्रहे भ्रष्टतायां तद्वर्त्तान्तिक्रमे तथा ।
 प्रायश्चित्तप्रमाणानि सद्ग्रासेऽप्यधिकारिता ॥
 भक्तिज्ञानापरीपाके भ्रष्टत्वे मरणेऽपि वा ।
 दशजन्मोत्तरं सिद्धिः प्रायश्चित्तञ्च × × × ॥
 अतिक्रमेऽथ पातित्यं तीर्थादिषु फलाफलं ।
 तत्र देशादिशुद्धिश्चाश्रदा नास्तिकता मृते ॥
 तथा हरिपराङ्मुख्यं फलं × × × केनचित् ।
 सर्वार्थविकलस्यापि फलं पातित्यखण्डनम् ।
 भगवद्भक्तिमाहात्म्यात् तच्छास्त्रेणार्थवादता ॥ इत्यादि ।

End.

आकाङ्क्षायां स्थितायामेकत्र निर्णीतः शास्त्रार्थो बाधकमन्तरेणान्यत्रापि
 कल्पत इति न्यायाद्व्यवस्था । भक्तानान्तु भाक्तः सातत्ये श्रौत्क्ये वा
 तद्देशान्ते तत्क्षणे वा काययूत्तेन वा सुखदुःखौत्क्येन प्रारब्धप्रारब्धभोगो-
 त्तरं तदभावे ब्रह्मपुराणोक्तरीत्या मोक्ष इति । अन्यदेवोपासकानामप्येवम् ।

Colophon.

श्रीरामः । शकाब्दाः १६६६ ॥

विवयः । अथ प्रथमं शास्त्राणां सङ्गतिकथनम् । तेषां प्रामाण्यादिकथनम् । अदृष्टार्थ-
दृष्टार्थभेदान् तेषां द्वैविध्यादिनिरूपणम् । वेदान्तसांख्यवैशेषिकादिशास्त्राणां समन्वयादि-
कथनम् । अथ जीवस्वरूपादिनिरूपणम् । जीवश्रुतिविवेचनम् । सर्वेषां शास्त्राणां वास्तवैक-
मतलनिरूपणम् । आस्तिक्यादिसंस्कृतकथनम् । श्रद्धादिलक्षणाकथनम् । कार्यकारणयोः
स्वरूपादिकथनम् । वैश्वसिंसाविवेचनम् । वर्णाश्रमधर्मनिरूपणम् । अथ प्रतिमार्गस्य दुःख-
जनकत्वकथनम् । अथ दुःखहानिसुखावाप्तापायकथनम् । तत्र निवृत्तिमार्गप्रशंसादिकथनम् ।
आत्मलक्षणादिकथनम् । आत्मसाक्षात्मावश्यकत्वकथनम् । अनात्मताजनितपापप्रायश्चित्तकथनम् ।
सद्ग्यासपक्षश्रुतिरिति निरूपणम् । कलौ दीर्घकालं ब्रह्मचर्यवानप्रस्थान्नमयोः प्रतिषेध-
कथनम् । सद्ग्यासाधिकारितादिकथनम् । भक्तिज्ञानयोर्माहात्म्यादिकथनम् । नित्यकर्मा-
करणादौ प्रायश्चित्तकथनम् । तदतिक्रमे पातित्यादिनिरूपणम् । तीर्थविधि-तत्तत्फलफल-
कथनम् । भगवद्भक्तिमाहात्म्यादिकथनम् । भागवतधर्मप्रतिपादकश्रुत्यादिशास्त्राणां नार्थ-
वादलशङ्केति निरूपणम् । अपराधक्षालनोपायकथनम् । भक्तस्य दशजन्मोत्तरं हतार्थता-
कथनम् । शैवादीनामपि वैष्णवलक्ष्मापनम् । अथ उपास्यदेवतानिरूपणम् । सर्वेषां देवानां
भगवद्भक्तादिकथनम् । भगवद्भक्तिसंस्कारादिकथनम् । विस्तरतो भक्तियोगनिरूपणम् ।
सत्त्वादिगुणधर्मकथनम् । प्राकृतिकदृष्ट्यादिनिरूपणम् । सृष्टिनिर्गुणब्रह्मनिरूपणम् । सत्यादि-
लक्षणाकथनम् । अहिमादिलक्षणाकथनम् । योगसिद्धिलक्षणादिकथनम् । एकानेकजीव-
वादकथनादिकम् । लिङ्गदेहादिनिरूपणम् । तीर्थादिस्त्युफलकथनम् । मरणोत्तरगतिनिर-
ूपणम् ॥ इति श्रम् ।

No. 132. ज्योतिःसागरसारः, By विद्यानिधिः. Substance, country-
made paper, 16×2½ inches. Folia, 26. Lines, 8 on a page. Extent, 764
çlokas. Character, Bengali. Date, SK. 1670. Place of deposit, Bharākor,
District Dhākā, Bābu Dvārikānātha Dāsa. (Vaidya.) Appearance, old.
Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

जगदीशं रविं जत्वा लोकानुपपन्नकारकम् ।

ज्योतिःसागरसारोऽयं नौविद्यानिधिनोत्पत्ते ।

रविः सोमो मङ्गलश्च बुधो जीवः शनिः ।

एतेषां नामनो वाराः सप्तमे कथिताः क्रमात् ॥

शुक्लेन्दुबुधजीवानां वाराः सर्वत्र शोभनाः ।
 भानुभूतमन्दानां शुभकर्म्मसु केचपि ॥
 वृषाभिषेको वृषपतिप्रयाणं
 वृषस्य कार्यं वृषदर्शनञ्च ।
 यच्चाग्निकार्यं भुवि किञ्चिदुक्तं
 सर्वं + मादित्यदिने प्रशस्तम् ॥
 भेदादिघातं नगरे पुरे वा
 सेनापतिञ्च + तथैव राज्ञाम् ।
 व्यायामशस्त्रं वयसनानि चौर्यं
 कुर्यादिने भूमिस्तस्य सर्वम् ॥ इति वाराः । इत्यादि ।

End.

राज्याभिर्जन्मभे शौर्ये सुखं दत्ते जयो गणे ।
 नेत्रे भूतिः श्रियो हस्ते पादे पीडां विनिर्दिशेत् ॥

Colophon.

इति ज्योतिःसागरसारोद्भूत समाप्तः ॥
 प्रणम्य गौर्याखरणारविन्दं गुरुन् गणेशं जनकञ्च देवान् ।
 स्वप्नप्रवृत्तन्द्रगते शकाब्दे लिखेत् पुत्नीं स्वकमध्ययनार्थम् ॥ (?)

विषयः । शुभकर्म्मसु वारनिरूपणम् । वारवेलादिनिरूपणम् । कालवेलानिरूपणम् ।
 अश्वतथोगादिनिरूपणम् । पापथोगरिष्टादिनिरूपणम् । नक्षत्रतदधिपादिनिरूपणम् । उत्पा-
 तादिथोगनिरूपणम् । यमघण्टादिथोगकथनम् । राशिनक्षत्रथोगविभागकथनम् । लग्नादि-
 निरूपणम् । चन्द्रशुद्धिताराशुद्धादिकथनम् । उद्वाहादिसंस्कारेषु रथ्यादिशुद्धिकथनम् । ग्रह-
 मानादिकर्म्मविवेकः । विवाहयोग्यमासतिथिनक्षत्रादिनिरूपणम् । नवबध्वागमनविधिः । द्विरा-
 गमनविधिः । प्रथमरजोदर्शने शुभाशुभनिरूपणम् । उपगमनविधिः । जातकनिरूपणम् ।
 नामकरणाग्नप्राशनचूडोपनयनादिकालनिरूपणम् । अनध्यायकालनिरूपणम् । विद्यारम्भकाल-
 निरूपणम् । नववस्त्रपरिधानकालनिरूपणम् । नवशस्यादिभोगकालकथनम् । आरोग्यज्ञान-
 विधिः । नौकागठनादिकालनिरूपणम् । वीजवपनादिकालकथनम् । धान्यच्छेदनकालकथनम् ।
 अस्तुवाचीकालनिरूपणम् । गृहनिर्माणयोग्यभूमिनिरूपणम् । गृहस्थाननिरूपणम् । गृहचारभ-
 तत्प्रवेशादिकालकथनम् । नागशयनसमयनिरूपणम् । यात्राकालकथनम् । अयनचक्रादि-
 निरूपणञ्च । इति शम् ।

No. 133. ज्योतिःसारः, By राघवेन्द्रशर्मा. Substance, country-made paper, 17×1 inches. Folia, 44. Lines, 3 on a page. Extent, 783 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Phursail, District Dhākā, Paṇḍita Jagaccandra Sārbabhauma. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः सविने ।

नलाचनार्थमज्ञानायाज्ञानतमोपचम् ।
तन्यते राघवेन्द्रेण ज्योतिःसारो बुधप्रियः ॥
सितेन्दुबुधजीवानां वाराः सर्व्वेव शोभनाः ।
भानुभूषुतमन्दानां शुभकर्म्मसु केचपि ।
रवेर्वर्च्यं चतुःपक्ष सोमे सप्तद्वयं तथा ।
कुजे षष्ठं द्वयं चैव बुधे पञ्चतृतीयकम् ।
गुरो सप्ताष्टकैव विचत्वारि च भार्गवे ।
शनावाद्यश्च षष्ठश्च शेषश्च परिवर्ज्येत् ॥ इत्यादि ।

End.

क्षतान्मकुजयोर्वारे यस्य जन्मदिनं भवेत् ।
चतुष्टययोगसंप्राप्ते विप्लवस्य पदे पदे ॥
अथ सौरारयोर्दिने मुक्ता देयान्ते तु काचनमिति प्रत्येकदोषशान्ति-
दर्शनात् क्षतान्मकुजयोरित्येवापि वाक्यद्वयं प्रतीयते ॥

Colophon.

इति राघवेन्द्रशर्माक्षतो ज्योतिःसारः समाप्तः ॥

विषयः । वारवेलादिनिरूपणम् । कालवेलादिनिरूपणम् । नन्दादिनिरूपणम् । मास-
दग्धादिनिरूपणम् । दिनदग्धादिनिरूपणम् । रिष्टादिनिरूपणम् । नक्षत्राद्यादिकथनम् ।
कर्म्मविशेषे विहितानिहितनक्षत्रादिनिरूपणम् । करकचादियोगकथनम् । चूडाविवाहयागादि-
दिननिरूपणम् । अष्टवर्गादिनिरूपणम् । जातकनिरूपणम् । अथ क्षीरकर्म्मदिनकथनम् ।
विद्यारम्भादिदिनकथनम् । गृह्यारम्भादिदिनकथनम् । देवतागठनादिदिनकथनम् । पुष्करि-
ण्याद्यारम्भादिदिनकथनम् । अथ नक्षत्रादिभेदेषु ज्वरादिभोगकालकथनम् । राजदर्शनादिदिन-
कथनम् । योगिन्द्रयादिविवेचनम् । यावायां शुभाशुभदर्शनफलकथनम् । दिनचर्यादि-
कथनम् । पक्षदर्शनादिविधियः ॥

No 134. ज्योतिःसारसंग्रहः, By हृदयानन्दविद्यालङ्कारः. Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 40 (without 14-20). Lines, 3 on a page. Extent, 323 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sāmsiddhi, vid Śrinagar, District Dhākā, Paṇḍita Kṛṣṇakiṇora Nyāyavāgīṣa. Appearance, tolerable. Verse. Generally Correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीस्वरूपार्थ ।

वन्देऽहं परमानन्दमज्ञानतिमिरापहम् ।
 भवसागरपाराय गीतं वेदान्तगैर्मुक्तः ॥
 विद्यालङ्कारविख्यातहृदयानन्दशर्मणा ।
 ज्योतिःशास्त्रं समालोक्य क्रियते सारसंग्रहः ॥
 पण्डितैर्ज्ञायते सर्व्वं तदर्थं न परिश्रमः ।
 संक्षिप्तविषदग्रन्थो बालकै र्दृष्टतां मुदा ॥
 अथ बाह्या विवाहस्तु निषेकनामनी तथा ।
 अन्नप्राशनचूड़े च कर्णवेधोपवीतके ॥
 गृहस्थानगृहचारम्भो गृहसञ्चार एव च ।
 हल्योजनवस्त्रजीवपनं धान्यकर्त्तनम् ॥
 नवान्नं जातको यात्रा विद्यारम्भो ... .. ।
 ... .. एता गौरवान्नेतरे मताः ॥

अथ विवाहः ।

बुधेन्दुशुक्रजीवानां दिनैरतैर्विवाहिता ।
 कन्या सुखमवाप्नोति पुत्रभाग्यधान्विता ॥ इत्यादि ॥

End. नौकाचालना ।

अश्विसुधानिधि-पूर्व्वमित्रधनाच्युतभेषु लग्ने ।
 तारकयोगतिथीन्दुविशुद्धौ नौगमनं शुभदं शुभवारे ॥
 इति नौकागमनम् ॥ इति ॥

(परिसमाप्तिस्त्वचकं वाक्यं नास्ति ॥)

विषयः । विवाह-गर्भाधान-नासकरणान्नप्राशन-चूड़ा-कर्णवेधोपवीत-गृहस्थाननिर्णय-गृहचारम्भ-गृहसञ्चार-हल्योजना-बीजवपन-धान्यकर्त्तन-नवान्न-जातकविवेक-यात्राविवेक-विद्या-रम्भ-नौकागमनचालनादिषु कालादिनिर्णयकथनम् । सच प्रथमं विवाहप्रकरणम् । तत्र त्रिंश-

नक्षत्रवारभेदे विवाहस्य शुभाशुभलक्षणकथनम् । तत्र प्रथमं वारनिर्णयकथनं । चन्द्रशुद्धि-
कथनं । रविशुद्धिकथनं । गोचरशुद्धिकथनम् । गोधूलिविवरणदिवाविवाहनिषेध-नाङ्गीनक्षत्र-
विवरणकथनम् । ततो गर्भाधानप्रकरणम् । तत्र प्रथमं प्रथमतो मासवारभेदे शुभाशुभलक्षण-
कथनम् । ऋतोद्यतुर्द्यादिषोडशान्तदिवसानां मध्ये गर्भोत्पन्नस्य जातकस्य शुभाशुभलक्षणनिर्णय-
विवरणम् । गर्भधारणे तिथिनक्षत्रादीनां भेदेन फलभेदकथनम् । नक्षत्राणां ऋदुषिप्रभुवेति
त्रिविधगणभेदे नामकरणस्य फलाफलकथनम् । अथ अन्नप्राशनं । तस्य च षष्ठाष्टमादिमासभेदे
फलभेदकथनम् । चूडाकरणस्य शुभवारादिकथनम् । जन्ममासे जन्मनक्षत्रे जन्मदिवसेऽपि
चूडाकरणस्यापरिहार्यत्वकथनम् । कर्षवेधोपनयन-गृहप्रवेश-हस्तचालन-बीजवपनानां वार-
मासतिथिभेदकथनम् । जातकस्य लग्ननिर्णयनं । लग्नस्थराशीनां शुभाशुभनिर्णयकथनम् ।
यात्रायां दिग्भेदे तिथिनिर्णयकथनम् । विद्यारम्भस्य वारतिथिनक्षत्रनिर्णयकथनम् । देवता-
प्रतिमागठनस्य कालनिर्णयकथनम् । कालशुद्धिकथनम् । मासदग्धानिरूपणम् । नववध्वापनस्य
कालनिर्णयकथनम् । नौकाचालनस्य वारतिथिनक्षत्रादिकथनम् । कालरात्रिकथनम् ॥

अन्यकारेषां नवांशवचन-रत्नमाला-यामित्रवेध-खर्जूरवेध-खना-वराहसुनि-चिन्तामणि-भीम-
पराक्रम याज्ञवल्क्यप्रभृतीनामुद्धृतानि वचनानि ॥

No. 135. शकारभेदः, By पुरुषोत्तमदेवः. Substance, country-made paper, 14 x 2½ inches. Folia, 10. Lines, 5 on a page. Extent, 150 ślokas. Character, Bengali. Date, 1663. Place of deposit, Serpur, Mayaman-simha, Paṇḍita Durgāsundar Kṛtiratna. Appearance, old. Verse. Incor-rect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

शब्दाभोधैर्यतो + यतो व्याख्या प्रवर्तते ।

गुरवे शम्भवे तस्मै नित्यं वागात्मने नमः ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कविर्ब्रूति यत्पदम् ।

प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तन् प्रमाणमिहाच्यते ॥

शिवं भद्रं शिवः शम्भुः शिवा गौरी शिवाभया ।

शिवः कौरः शिवा क्रौट्टी भेदामलकी शिवा ॥

End.

अष्टितलान् समाप्रसूयकं वाक्यं नास्ति ।

Colophon.

इति पुरुषोत्तमदेवविरचितो शकारभेदः समाप्तः । शकाब्दाः १६६९

विषयः । शिवगौर्यादिशब्दस्य नानार्थकथनमुखेन एकारान्तशब्दानां नानार्थनिरूपणम् ।

No. 136. तत्वचिन्तामणिः, By पूर्णानन्दः . Substance, country-made paper, $20 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 3,450 ślokaś. Character, Bengali. Date, (?). Place of deposit, Kānṭhāl-pārā, viś Naihāṭi, Bābu Hemacandra Bandyopādhyāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. अत्र प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् । तमात्मानं वन्दे परमसुखसन्ताननिलयम् ॥
अथ खलु दुरन्तदुःसन्तरधीरतरसंसारसागरान्तरुद्धामशोकसन्तानप्रवल्गु-
वानलज्वालाजालकवलनविकलसकलपशुजनव्याहृतार्थं विज्ञानदत्तमनाः
परमकारुणिको भगवान् शिवः परदेवताराधनरहस्यप्रतिपादनपरानेकशत
कोटिविस्तारतन्त्रसारमुपन्यस्तवान् । तत्र च ..... श्रीमत्परिव्राजक-
परमहंसश्रीगुरुश्रीब्रह्मानन्दमुखारविन्दनिधेन्दमानपरमरहस्यातिरहस्यनिगम-
कन्दसन्दोहहेतु-नित्यानन्दश्रीपूर्णानन्दपरमहंसः श्रीतत्वचिन्तामणिं चतुर्दश-
शताधिकनवनवतिशकान्दे वितनोति ॥ ननु किं तावत् आत्मवस्तु
परं ब्रह्म विश्वायतनसूक्ष्मरहित-नित्यशुद्ध-बुद्धमुक्तस्वरूप-जाग्रत्सुषुप्तु-
प्तादिप्रपञ्चप्रकाशक-गुणचयातीत-निराकाराराधितादिमध्यान्तरहितमेव -
मात्मवस्तु तदंशा जीवसंज्ञकास्ते अनाद्यविद्योपहताः शरीरमास्थाय नाना-
विधसुखदुःखभोगं कुर्वन्तीति । इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति तेन पञ्चदशधिकशतपत्रस्य समाप्तिवाक्यं लिखितं
यथा,—
यासां प्रसादलाभेन कामरूपो भवेन्नरः ।
याभिर्विश्वजयो विश्वचारौ विश्वविनोदवान् ॥
षड्धारमध्ये तु चक्रं संचिन्त्य पूजयेत् ।
चन्द्रचन्दनकलूरीन्दगनाभिमदोद्भवैः ॥
त्रिकालज्ञो भवेद्देवीं तेषु सम्यक् विचिन्तयेत् ।
पूगोद्याने यजेद्देवीं सिद्धयैर्दिवानिशम् ।
निवसंस्तत्र तत्पुष्पैर्जायते मन्मथोपमः ॥ अतः परं खण्डितम् ।

विषयः । तत्त्वज्ञाननिरूपणम् । दीक्षा-दीक्षास्थान-दीक्षाङ्गादिनिरूपणम् । मण्डपकरण-
नियमनिरूपणम् । दीक्षादिनपूर्वकृत्यादिनिरूपणम् । षट्चक्रक्रमनिरूपणम् । कुण्डलचक्रनिरू-
पणम् । होमविधिनिरूपणम् । त्रिपुरासुन्दरीमन्त्र-पञ्चमीविद्या-कीर्तिताविद्यादिनिरूपणम् ।
शुद्धाशुद्धफलमन्त्रादिनिरूपणम् । त्रिपुरार्चनादिनिरूपणम् । द्विविधज्ञानप्रकारनिरूपणम् ।
योनिपीठ-मनःपीठ-यन्त्रपीठ-पादपादिषु पूजननियमनिरूपणम् । यन्त्रोद्धारनिरूपणम् । शिव-
कवचादिनिरूपणम् । पुरश्चरणीपायनिरूपणम् । ब्रह्महत्यादिदोषप्रायश्चित्तनिरूपणम् ।

No. 137. तत्त्वप्रकाशः, (प्रथमकल्पपर्यन्तः) By ज्ञानानन्दब्रह्मचारी. Sub-
stance, country-made paper, 12×6 inches. Folia, 47. Lines, 6 on a page.
Extent, 881 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1730. Place of
deposit, Kṛṣṇapurā, Post Vaidyervāzār, District Dhākā, Ārī Madanamohana
Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ गुरवे नमः ।

गत्वा तत् कुलनाथमर्दकमले नित्यालये चिन्मये
यद् गत्वा कुलकुण्डलीकुलपथं भित्वा सदा क्रीडति ।
ज्ञानानन्दधरामरेण बडलसुखलोक्य तन्त्राधि वै
शाक्तानां हितकाम्यया विरचितसत्त्वप्रकाशो मुदा ॥
गुरुणाञ्च रूपं लब्ध्वा साधकः शक्तिसाधनात् ।
शिवत्वं येन मार्गेण लभ्यते स प्रकाशितः ॥
आत्मतत्त्वप्रबोधाय धमनाशाय वै तदा ।
वक्ष्यामि कुलसंगीतां ग्रन्थे प्रथमकल्पके ॥

... ..

... ..

आगमोक्तविधानेन कलौ देवान् यजेत् सुधीः ।
न हि देवाः प्रसीदन्ति कलौ आन्यविधानतः ॥
संप्राप्ते बोद्धये वर्षे दीक्षां कुर्यात् प्रयत्नतः ।
रसैर्मन्त्रैर्यथा सिद्धमयः सौवर्णतां व्रजेत् ।
दीक्षाविदस्यैवा आत्मा शिवत्वं लभते भुवम् ॥
सुन्दरीरत्नावल्याम् । गङ्गाचार्य्यं प्रति देवीवाक्यम् ।

यथा वा गुरुकारुण्यलभते बीजमन्ययम् ।

..... दृष्टे समुद्भूते फलभागे जायते नरः ॥ इत्यादि ॥

End.

साम्य इति सम्यक् तत्तत्देवत्वप्राप्तिः साम्यसुक्तिः । तस्मात् कश्चित्
षड्विधा सुक्तिश्च कथ्यते । तन्त्रान्तरे । .... सालोक्यसारूप्यसायुज्य ....

यदुक्तं कुलतन्त्रेण महादेवेन पार्ष्वति ।

आत्मतत्त्वबोधाय तन्मया परिभाषितम् ॥

..... विदुषां बोद्धव्यः ।

भ्रमात्मकानां भ्रमनाशहेतुर्मेधोदित + कुलसंगीतायाम् ॥

सिद्धलिङ्गैर्विनान्येषां बोद्धव्यो विदुषां कश्चित् ।

ज्ञानलङ्घुमिव ग्रन्थो ज्ञानिनां कुलयोगिनाम् ॥

ज्ञानेन लभते मोक्षं ज्ञानेन कुलसाधनम् ।

नित्यानन्दमयं ज्ञानं ज्ञानानन्दमयो गुरुः ॥

ज्ञानानन्दमयं ब्रह्म ज्ञानानन्दमयं जगत् ।

ज्ञानानन्दमयो ग्रन्थो ज्ञानानन्देन भाषितः ॥

इति श्रीज्ञानानन्दब्रह्मचारिणा विरचिते तत्त्वप्रकाशे कुलसंगीतायां पञ्चमो
विरामः । सम्पूर्णः प्रथमः कल्पः ॥

Colophon.

यद्वाणी यमुनादिजाऋवीयुतं तीर्थं विशक्त्यात्मकं

लौहित्यं खलु तस्य पश्चिमपटे ग्रामे जिनाईग्राह्यके ।

कालीमन्दिरसन्निधौ निजपुरे वङ्गे कुजे वासरे

त्रिंशत्सप्तविधौ शके कृत इह ग्रन्थो रवौ कर्कटे ॥

विषयः । विरचित एव तत्रभवता ज्ञानानन्दब्रह्मचारिणा द्वादशकल्पात्मकस्तत्त्वप्रकाश-
स्तत्रास्मिन् प्रथमकल्पमात्रात्मके सन्ति पञ्च विरामास्तत्र प्रथमविरामे शिवत्वप्राप्तिबोधकलक्षण-
निरूपणम् । द्वितीये बीजमन्यनपूर्वकं दृष्टेरत्यक्तिकारणनिरूपणम् । शरीरं संमन्या आत्मब्रह्म-
निरूपणम् । तृतीये आत्मनिरूपणम् । प्रकृतिनिरूपणम् । साकारकल्पनानिरूपणम् । महा-
विद्यादिशक्तिनिरूपणम् । कुण्डलीमन्यननिरूपणम् । मातृकावन्धननिरूपणम् । षट्चक्रलक्षण-
निरूपणम् । चतुर्थे चन्द्रब्रह्माण्डयोगेन बृहद्ब्रह्माण्डमन्यननिरूपणम् । पञ्चमे अन्तर्गाविधि-
निरूपणम् ।

No. 138. तन्त्रदीपिका, By गोपालन्यायपञ्चाननः. Substance, country-made paper, 18 x 6 inches. Folia, 420. Lines, 12 on a page. Extent, 19,530 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikrampur, Mājipārā, Bābu Rāsvihārī Rāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. नित्यां प्रथम्य चिद्रूपां नित्यानन्दस्य निर्गुणम् ।
 अक्षयं परमानन्दं गुणत्रयसमं तथा ॥
 विलोक्यागमशास्त्राणि विविधान् सङ्गृह्णानपि ।
 दुर्निष्कृत्यविरोधानि ज्ञानस्य कारणानि च ॥
 आगमवागीशपौत्रेषु हरिनाथस्य स्तुतुम् ॥
 श्रीगोपालेन विज्ञेन कृतं तन्त्रदीपिका ॥
 दीक्षादिलक्षणैव मन्त्रयन्त्रादिनिर्णयम् ।
 तन्त्रेऽपि न प्रवक्ष्यामि विदुषां प्रीतिहेतवे ॥
 अथ का दीक्षा । यतो दिव्यप्रबोधोदय-दुरितक्षयो च स्यातां सा । तथा
 सारदानिलके ।
 दिवं ज्ञानं यतो दद्यात् कुर्यात् पापस्य संक्षयम् ।
 तस्मादीयेति सा प्रोक्ता देशिकैस्तन्त्रवेदिभिः ॥
 इति सम्प्रदायविदः । तत्र ब्रह्मविज्ञान + + महातीर्थावगाहनादि-
 च्छतिप्रसङ्गे । ब्रह्मसदगुरुपदेशगम्यादृष्टजनिका तान्त्रिकी क्रिया दीक्षे-
 त्याहुः तदपि न पुरश्चरणादावतिप्रसङ्गात् । उच्यते । वैधमन्त्रप्रथमं
 दीक्षा । वैधमन्त्र तन्त्रविबोधिततमम् । तथा सारावली दीक्षाशेखर-दीक्षा-
 दर्शने तन्त्रान्तरवचनम् ।
 अदीक्षितोऽपि मरुते रौरवं नरकं व्रजेत् ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन सदा कुर्याच्च तान्त्रिकात् ॥ इत्यादि ।

End.

कुलाचरे ।
 नोदेति नास्मायाति न हृदि याति लक्ष्यम् ।
 कथं विभक्त्या + + + भासते साधनं विना ॥
 यथा ध्यानस्य सामर्थ्यात् कीदोऽपि भ्रमरायते ।
 तथा समाधिसामर्थ्याद् ब्रह्मभूतो भवेन्नरः ॥
 मोक्षमीदे ।

आत्मनो मरणं नास्ति न वा तस्य च जीवनमित्यादि ।

अविद्यासो न कर्त्तव्यो यथाशास्त्रं समीरितम् ।

विधेयस्तस्य मर्मज्ञैर्धोरा बहोऽयमञ्जलिः ॥

Colophon. इत्यागमवागीशभट्टाचार्यपौत्र-हरिनाथभट्टाचार्यात्मज-श्रीगोपालपञ्चानन-
विरचिता तन्त्रदीपिका समाप्ता ।

विषयः । अथ दीक्षाशब्दार्थविवेचनम् । सर्वेषु आश्रमेषु दीक्षाया आवश्यकत्वकथनम् ।
गुरुपदार्थनिरूपणमुखेन गुरुलक्षणादिकथनम् । दोषयुक्तगुरुमन्त्रयोस्तु त्याज्यताकथनम् । शिष्य
लक्षणकथनम् । निषिद्धशिष्यलक्षणकथनम् । महाविद्याकथनम् । पित्रादिभ्यो मन्त्रग्रहणनिषेध-
कथनम् । निर्वीजमन्त्रलक्षणादिकथनम् । स्वप्नलब्धमन्त्रे विशेषत्वकथनम् । नक्षत्रचक्रादिविवे-
चनम् । वैरिमन्त्रत्यागप्रकारकथनम् । नक्षत्रचक्रकथनम् । राशिकथनम् । अक्षयवृत्तचक्रकथनम् ।
भौतिकचक्रकथनम् । वर्गचक्रकथनम् । षड्विधनिचक्रकथनम् । सर्पचक्रकथनम् । अथ दीक्षा-
कालनियमादिकथनम् । कालदोषप्रतिप्रसवकथनम् । उपदेशविधिकथनम् । शूद्रादौ प्रण-
वादिनिषेधकथनम् । दक्षिणनियमादिकथनम् । पञ्चायतनीदीक्षाविधिकथनम् । प्रसङ्गात्
त्रिविधसूत्रपुत्रपक्रमकथनम् । नित्यपूजाविधिकथनम् । प्रातःकृत्यविधिकथनम् । अथ सांख्यसूत्र-
कथनम् । सन्याविधिकथनम् । संचेपतः सन्याविधिकथनम् । स्नानविधिकथनम् । गायत्री-
कथनम् । यागमण्डपविधिकथनम् । पञ्चशुद्धिविधिकथनम् । सामान्यार्थविधिकथनम् । श्रौविद्या-
द्वारपालादिपूजाविधिकथनम् । आसननिरूपणम् । भूतशुद्धिविधिकथनम् । मातृकान्यास-
विधिकथनम् । प्राणायामविधिकथनम् । ऋष्यादिन्यासकथनम् । पीठन्यासविधिकथनम् । करा-
ङ्गन्यासविधिकथनम् । अङ्गन्यासे अङ्गुलिनियमकथनम् । अङ्गन्यासादेरावश्यकत्वकथनम् । व्यापक
न्यासकथनम् । मानसपूजाविधिकथनम् । वाङ्मयपूजाक्रमकथनम् । अर्घ्यस्थापनविधिकथनम् ।
अर्घ्यपात्रनियमकथनम् । प्रोक्षणीपात्रादिनियमकथनम् । पीठपूजाविधिकथनम् । गुरुपूजा-
विधिकथनम् । तद्दानादिकथनम् । गुरुपूजाया नित्यत्वकथनम् । श्रौविद्यायां विशेषगुरुक्रम-
कथनम् । पूजाधारनियमकथनम् । शालग्रामे आवाहनविसर्जननिषेधकथनम् । अनुक्तकल्पे
यन्त्रविशेषकथनम् । आवाहनादिसुद्राविधिकथनम् । प्राणप्रतिष्ठाविधिकथनम् । षोडशोप-
चारादिविधिकथनम् । पाद्यादिदानक्रमकथनम् । गन्धदानसुद्राकथनम् । विदित्ताविहितसुद्रा-
कथनम् । दशाङ्गादिभूषणकथनम् । नैवेद्यद्रव्यनियमकथनम् । नैवेद्यादिद्रव्याणां निर्मात्यकाल-
नियमकथनम् । आवरणपूजाविधिकथनम् । नीराजनाविधिकथनम् । तर्पणविधिकथनम् ।
नित्यपूजाङ्गबलिविधिकथनम् । नित्यपूजायां जपसंख्यानियमकथनम् । रक्षस्मालाविधान-
कथनम् । मालासंस्कारविधिकथनम् । विविधजपलक्षणादिकथनम् । नित्यहोमविधिकथनम् ।
अष्टाङ्गप्रणामविधिकथनम् । पञ्चाङ्गप्रणामविधिकथनम् । षडङ्गप्रणामविधिकथनम् । देवता-

विशेषे प्रदक्षिणादिनियमकथनम् । विकोशादिनमस्कारफलकथनम् । पूजानन्तरं शङ्खपूजा-
विधिकथनम् । सर्वदेवानां संक्षेपतः पूजाविधिकथनम् । स्तुतकिनां पूजानिष्पादन-
विधिकथनम् । नैमित्तिकपूजाविधानकथनम् । नैमित्तिकपूजाभङ्गे प्रायश्चित्तकथनम् ।
परमयोगिनां मुख्यपूजाविधिकथनम् । परादिपूजासङ्केतकथनम् । परापूजासूचककथनम् ।
तत्र मन्त्राकथनम् । तर्पणविधिकथनम् । अर्घ्यविधिकथनम् । न्यासविधिकथनम् । वङ्गादि-
विधिकथनम् । ध्यानविधिकथनम् । आन्तरपूजाविधिकथनम् । जपविधिकथनम् । होमविधि-
कथनम् । कुण्डस्थाननिरूपणम् । मण्डपप्रमाणकथनम् । शङ्खादिप्रमाणकथनम् । पताकाविधि-
कथनम् । ध्वजविधिकथनम् । तारणविधिकथनम् । वेदिनिर्माणविधिकथनम् । दीक्षाचक्राराम-
कथनम् । बलिमण्डलविधिकथनम् । अङ्कुरार्पणविधिकथनम् । योनिकुण्डादिविधिकथनम् ।
काम्यहोमार्थं कुण्डविशेषकथनम् । नागशीर्षविवेचनम् । कुण्डमानाज्ज्ञाने दोषकथनम् । शैव-
कुण्डपक्षे योनिविशेषकथनम् । कुण्डसंस्कारादिहोमकथनम् । आचम्यस्थालीविधिकथनम् ।
दीक्षाहोमविधिकथनम् । वस्त्रैः शोभनवर्णनियमकथनम् । सुकुसुमादिलक्षणकथनम् । कर-
मालानियमकथनम् । तत्र मणिनिरूपणम् । कामनाभेदे मालाविशेषनियमकथनम् । अथ पुर-
श्चरणविधिकथनम् । तत्र स्नानादिनियमकथनम् । भक्ष्याभक्ष्यनियमकथनम् । शय्यादिनियम-
कथनम् । भूतलिपिविधिकथनम् । अथ पञ्चणकालीन-पुरश्चरणविधिकथनम् । मन्त्राणां दश-
संस्कारविधिकथनम् । पुरश्चरणप्रयोगकथनम् । अथ कलावतीदीक्षाविधिकथनम् । तत्र नव-
रत्नादिकथनम् । सर्वतोभद्रमण्डलविधिकथनम् । पञ्चाक्षमण्डलविधिकथनम् । विलोचिनी-
मुद्राविधिकथनम् । मन्त्रसङ्केतकथनम् । अथ गणेशमन्त्रकथनम् । तस्य पूजाप्रयोगकथनम् ।
अथ चैरम्बगणेशमन्त्रकथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ चरित्रगणेशमन्त्रकथनम् ।
उच्छिष्टगणेशमन्त्रकथनम् । अथ सूर्यमन्त्रकथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ मार्तण्डमन्त्र-
कथनम् । तत्र पूजाविधिकथनम् । अथ शिवमन्त्रकथनम् । तत्र पञ्चाक्षराष्टाक्षरादि-
मन्त्रकथनम् । सत्युद्भयमन्त्रकथनम् । दक्षिणाश्रुतिमन्त्रकथनम् । नीलकण्ठमन्त्रकथनम् ।
अर्दनारीश्वरमन्त्रकथनम् । चण्डेश्वरमन्त्रकथनम् । तुम्बुलमन्त्रकथनम् । चण्डोपशूलपात्र-
मन्त्रकथनम् । अथ विष्णुमन्त्रकथनम् । तस्य पूजादिविधिकथनम् । वासुदेवमन्त्र-तत्-
पूजाविधिकथनम् । लक्ष्मीवासुदेवमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । दधिवामनमन्त्र-तत्पूजा-
विधिकथनम् । हयग्रीवमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । शंसिंहमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् ।
हरिहराक्षकमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । वराहमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । उल्लेपु मन्त्रेण
प्रत्येकं काम्यविधिकथनम् । अथ श्रीलक्ष्णमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । बालगोपालमन्त्रकथनम् ।
लक्ष्णमन्त्रविषये काम्यनैमित्तिकयोर्विधिकथनम् । वैष्णवानां द्वादशशुद्धिविवेचनम् । श्रीराम-
मन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । लक्ष्मणमन्त्रकथनम् । अथ दुर्गामन्त्रपूजाविधिकथनम् ।
महिषमर्दिहोमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । जयदुर्गामन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । शूलिनीमन्त्र-

तत्पूजाविधिकथनम् । वनदुर्गामन्त्र-तत्पूजाविधानकथनम् । कात्यायनीमन्त्र तत्पूजनविधिकथनम् । अथ दशमहाविद्यामन्त्रविधिकथनम् । तत्र कालीमन्त्र तत्पूजादिविधिकथनम् । विद्याकालीमन्त्र-तत्पूजनविधिकथनम् । श्मशानकालीमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । गुह्यकालीमन्त्र तत्पूजाविधिकथनम् । एकजटाकालीमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । भद्रकालीमन्त्र-तत्पूजाविधिकथनम् । महाकालीमन्त्र तत्पूजाविधिकथनम् । श्यामादिविषये काम्यविधिकथनम् । अथ तारामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । अथ वालकसंस्कारविधिकथनम् । परमयोगिरहस्थ-पुरश्चरणविधिकथनम् । परमयोगिवीरसाधनविधिकथनम् । अथ श्रवसाधनविधिकथनम् । अथ श्रीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । महाषोडशीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । खग्रावती मधुमती-मन्त्रादिविधिकथनम् । पञ्चमीविद्याविधिकथनम् । श्रीचक्रदर्शनादिफलकथनम् । श्रीविद्यायाः काम्यादिविधिकथनम् । अथ भुवनेश्वरीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । अथ भैरवीविद्यामन्त्र-तत्पूजादिविधिकथनम् । तत्र सम्यत्प्रदाभैरवीमन्त्रविधिकथनम् । कौलेश-भैरवीमन्त्रादिविधिकथनम् । अघोरभैरवीमन्त्रादिविधिकथनम् । चैतन्यभैरवीमन्त्रादिकथनम् । कामेश्वरीभैरवीमन्त्रादिकथनम् । षट्कूटाभैरवीमन्त्रादिकथनम् । नित्याभैरवीमन्त्रादिकथनम् । रुद्रभैरवीमन्त्रादिकथनम् । भुवनेश्वरीमन्त्रादिकथनम् । तत्र तत्र काम्यविधिकथनम् । अथ प्रचण्डचण्डिकामन्त्रादिविधिकथनम् । विघ्नमहामन्त्रादिविधिकथनम् । तत्र मन्त्रवासनामन्त्रार्थ-कथनम् । अथ धूमावतीमन्त्रादिकथनम् । अथ वगलासुखीमन्त्रादिविधिकथनम् । अथ मातङ्गीमन्त्रादिविधिकथनम् । अथ लक्ष्मीविद्यामन्त्रादिविधिकथनम् । महालक्ष्मीमन्त्रादिविधिकथनम् । अथ बालाविद्यामन्त्रादिविधिकथनम् । अथ अन्नपूर्णा मन्त्रादिविधिकथनम् । अथ प्रकीर्णकमन्त्रादिविधिकथनम् । तत्र सरस्वतीविद्याविधिकथनम् । पारजातसरस्वतीमन्त्रादिविधिकथनम् । परञ्जोतिमन्त्रविधिकथनम् । अजपाराधनविधिकथनम् । त्वरिताविद्याविधिकथनम् । त्रिपुटाविद्याविधिकथनम् । अश्वारोहणमन्त्रकथनम् । पद्मावतीमन्त्रकथनम् । नित्यामन्त्रकथनम् । आपटुङ्गारवटुकमन्त्रकथनम् । क्षेत्रपालमन्त्रकथनम् । इन्द्रमन्त्रकथनम् । चन्द्रमन्त्रकथनम् । गायत्रीमन्त्रकथनम् । धनदामन्त्रकथनम् । विशालाक्षीमन्त्रकथनम् । गौरीमन्त्रकथनम् । ब्रह्मश्रीमन्त्रकथनम् । हनूमत्कल्पकथनम् । आर्द्रपट्टीमन्त्रकथनम् । श्मशानभैरवीमन्त्रकथनम् । ज्वालामालिनीमन्त्रकथनम् । निगडविमोक्षणमन्त्रकथनम् । अम्बकमन्त्रकथनम् । सत्यज्ञयविद्याकथनम् । अथ आकर्षणविधिकथनम् । विद्मेषणविधिकथनम् । उच्चाटनविधिकथनम् । सुखप्रसवमन्त्रकथनम् । अदर्शनप्रकारकथनम् । योगिनीसाधनविधिकथनम् । उच्छिष्टचाण्डालिनीमन्त्रकथनम् । कर्णपिशाचीमन्त्रकथनम् । मञ्जुघोषमन्त्रकथनम् । तारिणीमन्त्रकथनम् । अथ सारस्वतकल्पकथनम् । कात्यायनीकल्पकथनम् । अथ षट्कर्म्मविधिकथनम् । अथ जपादौ मालानियमकथनम् । तत्र अङ्गुलिनियमकथनम् । अथ सेतुनिरूपणम् । मन्त्र-

भिक्षुपायकथनम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणकथनम् । मन्त्राणां श्रापोदारादिविधिकथनम् । चतुः-
पद्युपचारनियमकथनम् । तन्मन्त्रादिकथनम् । वद्राक्षमाद्याकाशकथनम् । शुक्राप्रकारादिकथनम् ।
शान्त्युदकस्नानविधिकथनम् । निग्रहाशुपायकथनम् । वेतालादिसिद्धिकथनम् । अथ ज्ञानलादि-
बलिनिरूपणम् । वीरभावकथनम् । पशुभावकथनम् । परमयोगिनां कुलाचारकथनम् । मन्त्र-
चीनचक्रकथनम् । समयाचारविधिकथनम् । तत्र कुलवारादिनिरूपणम् । शिवावलिविधि-
कथनम् । कुलवृत्तक्रमकथनम् । अवधूतव्यतिरिक्तानां गृहस्थादीनां पराङ्मनानिवेधकथनम् ।
कलौ द्वितीयागादिनिषेधकथनम् । वीराणां पुरश्चरविधिकथनम् । कुमारीनिरूपणादिकम् ।
योगप्रक्रियाकथनम् । तत्र आश्रमादिनिरूपणम् । योगविशेषेण मोक्षप्राप्तिकथनम् । इति शम् ।

No. 139. तन्त्रप्रदीपः, By जगन्नाथः. Substance, country-made paper, 17×7 inches. Folia, 75. Lines, 13 on a page. Extent, 4,509
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1735. Place of deposit, Kāṭihālī,
Mayamansingha, Paṇḍita Visvanātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, fresh.
Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

तत्र प्रथमं दीक्षां विना जपस्य दुष्टत्वात् सा निरूप्यते ।
प्रथम्यं त्रिपुरां देवीं संसारार्थवतारिणीं ।
तन्त्रप्रदीपं तनुते जगन्नाथो द्विजोत्तमः ॥
दिव्यं ज्ञानं यतो दद्यात् कुर्व्यात् पापस्य संक्षयम् ।
तस्मात् दीक्षेति संप्रोक्ता मुनिभिस्तन्त्रवेदिभिः ॥
मननं विश्वविज्ञानं वाचं संसारवन्धनात् ।
यतः करोति संसिद्धिं मन्त्र इत्युच्यते बुधैः ॥ इत्यादि ।

End.

गगने पवने प्राप्ते ध्वनिवत्पश्यते मन्त्रान् ।
घण्टादीनां प्रवासानां सिद्धिस्तस्य न दूरतः ॥
प्राणायामेन युक्तेन सर्वरोगक्षयो भवेत् ।
सृष्टिं ध्यात्वा मुक्तं भक्त्या तन्त्राणां सारमेव च ।
विलोक्य श्रीजगन्नाथस्यकार तन्त्रप्रदीपकम् ॥
जयानोः काश्चिद्यानेन (?) जगन्नाथेन धीमता ।
नाम्ना तन्त्रप्रदीपोऽयमकारि ब्राह्मणश्च या ॥

Colophon. इति श्रीजगन्नाथचक्रवर्त्तिविरचिते तन्त्रप्रदीपे नवमः परिच्छेदः । .....
शकाब्दाः १७२५ ।

विषयः । मन्त्रदीक्षाशब्दार्थानुत्पत्तिसुखेन दीक्षादेः फलनिरूपणम् । गुह्यलक्षण—शिष्यलक्षण—
दीक्षाकालादिरूपणम् । दीक्षाप्रयोगादिरूपणम् । पुरस्करण—ग्रहण—
पुरस्करादिरूपणम् । रामविष्णुसूर्यादीनां मन्त्रादिरूपणम् । तेषां स्तवकवचादिरूप-
णम् । धन्तसंस्कारनिरूपणम् । नित्यहोमादिविधिकथनम् । कुण्डादिरूपणम् ।

No. 140. तन्त्ररत्नं वा कुलरहस्यं, By आनन्दानन्दनाथः. Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 34. Lines, 8 on a page. Extent, 850 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikrampur, Mājparā, Bābu Rāsavihāri Rāya. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो महादेवाय ।

नमामि देवीं कुलवर्णगम्यां कुलाङ्गनावेवितपादपद्मां ।

कुलाम्बुतादानविधानदक्षामलोलघूर्णायतनेचपद्मां ॥

कुलागमज्ञं कुलतत्त्वचिन्तितं विचारशीलं परिवर्ज्जनज्ञम् ।

श्रीचक्रपूजादिविधानदत्तं नमामि भक्त्या गुह्यमीशरूपम् ॥

आनन्दानन्दनाथेन सज्जानान्दस्त्रनुना ।

इदं कुलरहस्यं तन्त्ररत्नं विधीयते ॥

बहूनि तन्त्राणि विलोक्य यत्नतः

श्रीचक्रपूजाविधिरेव लिख्यते ।

एवं समासाद्य भवाम्बुजनावे

प्रयान्ति पारं किल कौलिकेन्द्राः ॥

अथ कुलोपनिषत् । अथातो धर्माजिज्ञासा । इत्यादि ।

End.

तथा स्रष्टुन्माचेष्टरेऽपि ।

अङ्गुष्ठानामिकायोगाद्वामहस्तेन तर्पयेत् ।

अङ्गुष्ठतर्ज्जनीयोगादक्षेण पुष्पपातनम् ॥

अङ्गुष्ठो भैरवो देवो अनामा चण्डिकापरा ।

अनयोर्योगतो द्वयं केवलं परमास्तसू ॥

भासमात्रं द्वितीयं द्वयमध्ये विनिश्चितम् ॥

Colophon.

इत्यन्तं समाप्तम् ।

नत्वा भवानीचरणारविन्दं भक्त्या हृदिस्थं सुखदं नराणाम् ।

रवेर्दिने कर्कटगे च भानौ लिलेख रत्नं द्विजराजदेवः ॥

विषयः । कौलिकोपनिषत्सारकथनम् । कौलिकसूक्तपादिकथनम् । आत्मरहस्यकथनम् । कौलप्रतिष्ठाकथनम् । तत्र शक्तिप्राधान्यकथनम् । कौलिकेश्वरलक्षणादिकथनम् । कौलिकेश्वरलक्षणादिकथनम् । पञ्चमकारविधिः । शक्तिभेदनिरूपणम् । गुह्यगोप्योक्त्यादिकथनम् । कौलद्वैताविधिः । चक्रपूजाविधिः । शक्त्यानां लक्षणादिकथनम् । आचार्यलक्षणादिकथनम् । द्रव्योत्पत्तिविधिः । देशभेदे द्रव्यविशेषविधानकथनम् । मांसविवेचनम् । बलिदानविधिः । विजयापह्नवविधिः । कुलस्त्रीकृत्यनिरूपणम् । पात्रपरिमाणादिकथनम् । कलसादिनियमकथनम् । आनन्दभैरवीपूजाविधिः । मुद्रादिशोधनविधिः । श्यामादिविद्यायाः कुम्भस्थापनादिविधिः । तत्त्वगुडिविधिः । तर्पणादिविधिश्च । इति ॥

No 141. तर्कप्रदीपः, By रामहरिः. Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 188 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāti, Paṇḍita Haraprasād Ḍāstrī. Appearance old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

यस्याः पादमखेन्दुरद्भुततमः संहारयत्यज्ञता-
ध्वान्तं तद्गतचेतसां विषयिणां तद्दर्शयत्यन्तरम् ।
तस्याः पादसरोवरं परिषमन्तर्कप्रदीपाङ्कयं
प्रम्यं रामहरिर्दिजो वितनुते श्रीमान् सतां समुदे ॥
गोतमानां मते तत्र पदार्थाः षोडशैव हि ।
सप्रमाणः प्रमेयोऽथ संग्रहः सप्रयोजनः ॥ इत्यादि ।

End.

संसर्गाभाव एवात्र त्रिविधः परिकीर्तितः ।
प्रागभावश्चाथ ध्वंसोऽप्यन्यथाभाव एव च ॥
यस्य नाशः समुत्पत्ते प्रतियोगिनि जायते ।
प्रागभावः स विज्ञेयो ध्वंसो ध्वंसविवर्जितः ।
नित्याभावस्तु विज्ञेयोऽन्यथाभाव एव सः ॥
अन्यथाभाव एवाप्तौ चित्तप्रतियोगिकः ।

× × × × × ॥

Colophon. इति तर्कप्रदीपे पदार्थनिर्णयो नाम पञ्चमज्योतिः ॥ ॐ ॥

विषयः । न्यायसम्मतानां षोडशपदार्थानामेकैकशो निरूपणम् ।

No. 142. तर्कभाषाभावार्थदीपिका, By गौरीकान्तभट्टाचार्य . Substance, country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 5$ inches. Folia, 16. Lines, 12 on a page. Extent, 876 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Roşadi vid Veltali, District, Dhākā, Paṇḍita Rāsamohana Sārbbhauma. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

ॐ तत्सदेभिः प्रतिपादिताय

नित्याखिलेच्छाकृतिधीयुताय ।

लौलाघनश्यामकलेवराय

नमोऽस्तु तस्मै जगदीश्वराय ॥

उज्ज्वला तर्कभाषायामियं भावार्थदीपिका ।

भट्टाचार्येण धीरेण गौरीकान्तेन तन्यते ॥

मातर्भारति हे शिरोमणिवचोव्याख्यानसत्कौशलेः

साहङ्कारतयैव केशवकृतियाख्यासु किं लज्जसे ।

कर्पूरप्रचुरोल्लसत् खदिरयुक्त ... ..

... .. का नाम क्षतिः ॥

इह खलु प्रेक्षावन्तो ग्रन्थाभिधेयप्रयोजनमनुसन्धानं प्रतीत्यैव तदध्ययनादौ प्रवर्तन्ते । तदुक्तसिद्धार्थं सिद्धसम्बन्धं श्रोतुं श्रोता प्रवर्तते । शास्त्रादौ तेन वक्तव्यः सम्बन्धः सप्रयोजन इत्यतः प्रारिक्षितग्रन्थे प्रेक्षावत्प्रवृत्तये प्रयोजनाभिधेयसम्बन्धान् दर्शयन् शिष्यावधानाय तर्कभाषाप्रकाशनं प्रतिजानीते । बालोऽपीति । बाल इव बालः प्रकृतशास्त्रपरिभाषानभिज्ञ इत्यर्थः । अग्निमानवक इतिवत् गौणप्रयोगः अलसः दुरुद्धभाष्यग्रन्थादिबोधानुकूलभावार्थबहुतरव्याख्या ... .. सामर्थ्यविकलः एवम्भूतोऽपि सन् यो जनोऽल्पेन श्रुतेनाध्ययनेन न्यायः प्रतिज्ञाचेतुर्दाहरणोपनयनिगमनात् पञ्चावयवसमुदायः तत्सम्बन्धीति न्यायः नीयन्ते निर्णयित्वे अर्था अनेनेति न्युत्पत्त्या शास्त्रे तर्कविद्यायामिति यावत् । इत्यादि ।

End.

निमित्तत्वमिति तान्त्रिकव्यवहारात् असमवायिकारणभेदघटितत्वात् निमित्त-
कारणस्येति यावत् सत्यं किन्तु सामान्यसमवायिकारणलक्ष्यमिदं अतएव
कुलालानुरूप ... संयोगादेरपि लक्ष्यत्वमेव तेषामपि घटककुलालसंयोगादि-
रूपसंयोगजसंयोगासमवायिकारणत्वात् । एवमवयवागमादेरपि अवयवासम-
वायिकारणत्वात् । परन्तु ज्ञानादृष्टादेरात्मविशिष्टगुणस्य किञ्चित् कार्यम् ।
इत्यादि ।

Colophon.

अष्टितोषत्वात् परिसमाप्तिस्त्वक्तं वाक्यं नास्ति ॥

विषयः । केशवमिश्रकृततर्कभाषाया व्याख्यानम् । दूषितस्थानेन प्रत्यकारेण तत्रभवान्
शिरोमणिः केशवमिश्रश्च ॥

No. 143. तर्कसंग्रहचन्द्रिका . Substance, country-made paper, 18×2
inches. Folia, 54. Lines, 8 on a page. Extent, 2,592 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupur viā Vāṅkūrā, Ārī
Rūprām Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

(अष्टितत्वात् प्रारम्भवाक्यं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम्)
विशेषणं द्विविधं भिन्नमभिन्नश्चेति भिन्नं यथा घटस्य घटत्वं अभिन्नं यथा
घटस्य घट एव । घटस्य घटत्वं यथा ज्ञायमानं तस्य व्यावर्तकं तथा घटो-
ऽपि घटत्वेन ज्ञायमानः । इत्यादि ।

End.

वेदवाक्यजा बुद्धिः स्रज्वापि सर्ववाक्यजापि प्रमा यथा कर्तुर्वेदकर्ममैश्वर-
स्याप्रत्वात् तद्व्यक्तिजन्यत्वादित्यर्थः । लौकिकं वाक्यं यदनाप्तोक्तं तदप्रमाणं
तज्जनितबुद्धिरप्यप्रमा । बुद्धिप्रकरणमुपसंहरति निरूपितेति ... ..
... .. ॥

Colophon.

इति तर्कसंग्रहचन्द्रिकायां प्रमाप्रकरणं समाप्तम् ॥ अतःपरं अष्टितम् ।

विषयः । आप्रवाक्याद्योनां निरूपणादिमुखेन पदार्थोद्देशादिनिरूपणम् । इत्यलक्षणादि-
निरूपणम् । गुणलक्षणादिनिरूपणम् । अनुमानादिनिरूपणम् । उपमानादिनिरूपणम् ।
शब्दादिनिरूपणम् । प्रमाणादिनिरूपणम् ।

No. 144. ताजिकसारः, By केशवभट्टः. Substance, country-made paper, 17 × 1 inches. Folia, 54. Lines, 4 on a page. Extent, 1,013 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Vikrampur, Bayārāgādi, Paṇḍita Rāmasundara Vidyāratna. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणपतये ।

श्रीरामस्य पदारविन्दयुगलं नत्वाथ वागीश्वरं
 हेरम्बं तपनादिकं ग्रहगुणं चन्द्रं यशोदासुतम् ।
 वक्ष्ये ताजिकसारमल्पसुगमं रम्यं सुबोधप्रदं
 नानाताजिकतो विलोक्य रचितं देवज्ञचर्षप्रदम् ॥
 यत्पूर्वार्जितमात्मदेहजनितं देवं शुभं वाशुभं
 तत्सर्वं हि विपाकमेति नियते वर्षादिके निश्चितम् ।
 सर्वैः सम्यक्तमत्र जन्मनि परं जन्तोः स्फुटं स्मरिभि-
 क्कस्मात् तत्परिचिन्त्य वर्षचरितं वक्ष्ये फलं मूर्तिमत् ॥
 यातो वर्षगणो हि जन्मसमयात् स्याप्यस्तुर्द्धा क्रमात्
 पञ्चाङ्गाग्निभिरिन्द्रियेन्दुभिरनारामैः खरामैर्हतः ।
 जन्माहर्गणनाडिका + न युतः खादिष्टवर्षादिको
 यातोऽ + दिचयः स यो + निदिने यदुग्रन्यतः साधितः ॥ (?)
 इत्यादि ।

End.

लग्नेशं शपतीमिथस्तनुनरेट स्वाय्य × पोषोतयोः
 सौख्यं सेन्दुहगिन्दुहग् युतिरिहोष्यस्यौ च दृष्टौ तथा ।
 देहस्वामिषु सौख्यदौ च विपरीतौ भावदुष्टप्रदा
 + + + + गुणैः प्रकल्प + + तो मासेऽत्र वेद्यं फलम् ॥ (?)

Colophon.

इति केशवभट्टविरचितताजिकोक्तवर्षफलपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । जातकनिरूपणम् ॥

No. 145. तान्त्रिकयात्रापद्धतिः. Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 45 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālikaccha, District, Tripurā. Paṇḍita Rājacandra Sārbbabhauma. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

पाश्वन्ती परमा धन्या सदा शङ्करवत्सभा ।

उवाच नीलकण्ठं तं भक्त्या मद्गुदया गिरा ॥

शृणु देव जगन्नाथ विशेषश्चैव शङ्कर ।

प्रमाणं ज्योतिषे घन्ये यात्रायां वङ्ककण्डकम् ॥ इत्यादि ।

End.

पठित्वा च इमं स्त्रीकं शृङ्गीना रक्तचन्दनम् ।

प्रदेशिन्या जग ... ... क्षिपेदुत्तरपश्चिमे ॥

Colophon.

इति तान्त्रिकयात्रापद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । येषु येषु दिवसेषु नास्ति यात्राविधिकेषु तेषु दिवसेषु केन केन तन्त्रोक्तविधिना यात्रा शुभा भवेदिति निरूपणम् ।

No. 146. तारातन्त्रम् . Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 8. Lines, 5 on a page. Extent, 180 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṇṭhālpārā viśā Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse, Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो भगवत्यै ।

कैलासशिखरे रम्ये देवदेवं महेश्वरम् ।

पद्मं भैरवी देवी शयनीये सुशोभिता ॥

पुरा यो कथितो बुद्धवशिष्ठो कुलभैरवो ।

केन मन्त्रेण देवेश सिद्धो तो वद मे प्रभो ॥

इति शृष्टः स देवेशो भैरवीं वाक्यमब्रवीत् ॥

श्रीभैरव उवाच ।

स एव परमो देवो बुद्धरूपी जनार्दनः ।

उपतारामहामन्त्रं पञ्चार्थं परिजण्य च ॥

सृष्टादि-कर्माकर्मा च सज्जरासरतां ययौ ।

वशिष्ठोऽप्येनमाराध्य नक्षत्रलोकमागतः ॥ इत्यादि ।

End.

तारातन्त्रं श्रीमतन्त्रं काशीतन्त्रं मुद्रितम् ।

सम्बन्धा मोपनायैव शक्तिं वक्ष्येऽस्यलोपयेत् ॥

देयं शिष्याय शान्ताय साधकाय महात्मने ।
 विलासिने स्वतन्त्राय गुह्यतन्त्राय सुव्रते ॥
 अन्यत् यत् ... .. तत्सर्वं गुरुवक्त्रतः ।
 विरुद्धवेदवादेऽपि श्रोतव्यं नात्र संशयः ॥

Colophon. इति भैरवभैरवीसम्वादे तारातन्त्रं समाप्तम् ॥

विषयः । बुद्धदेवाचरितप्रातःकृत्यादिनिरूपणम् । त्रिविधपूजासु मानसिकथान्तिकपूजा-
 विधिनिरूपणम् । कुलाचारादिनिरूपणम् । पुरस्करणनिरूपणम् ।

No. 147. तारापूजापद्धतिः . (ताराभक्तिसुधारणवीया) Substance,
 palm-leaves, 20×2 inches. Folia, 36. Lines, 3 on a page. Extent, 492
 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1631. Place of deposit, Mayaman-
 simha, Çerpūr, Bābu Haracandra Caudhuri. Appearance, old. Prose.
 Incorrect.

Beginning. श्रीगुरवे नमः ॥ अथ तारापूजा । × × × ज्ञाताज्ञातस्वपापं स्मरन्
 त्रिवारमुच्चार्य ।

देवि त्वं प्राकृतं कर्म पापाक्रान्तमभून्मम ।

तन्निःसारय चिन्तान्ते पापं फट् फट् स्वाहा ॥ इत्यादि ।

End. निष्कालं शिरसि धत्वा मूलेन च पादोदकं मुक्त्वा भक्त्यभ्यो नैवेद्यादिकं
 दत्त्वा स्वयमपि सुहृद्भ्यान्वयैः सार्द्धं मुक्त्वा स्वात्मानं देवीरूपं ध्यात्वा यथासुखं
 किञ्चित्कालं विचरेत् ॥

Colophon. इति ताराभक्तिसुधारणवे पूजापद्धतिः समाप्ता ॥ शकाब्दाः । १६११ ।

विषयः । तारादेव्याः पूजाविधिः प्रयोगश्च ।

No. 148. ताराहस्त्यम्, By ब्रह्मानन्दः . Substance, country-made paper,
 12×4 inches. Folia, 80. Lines, 8 on a page. Extent, 1,440 ślokas.
 Character, Bengali. Date, Sk. 1735. Place of deposit, Mayamansimha,
 Nahātā, Paṇḍita Kāçīçvara Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse.
 Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तारिणे ।

तारां सारतरां त्रिलोकजननीं सर्वार्थसिद्धिप्रदां

सर्वपाप्मां शुभदां सदाशिवमयीं देविः सदा वन्दिताम् ।

नत्वा राज्ञं सरोजे (?) सकलगुणमयीं तद्गच्छस्यं तनोति
ब्रह्मानन्दस्तनुभवस्तुतः साधकानां चिन्ताय ॥ इत्यादि ।

End

पञ्चरश्मिमयं मन्त्रं क्रमदीक्षापदं ततः ।
मदीयब्रह्मरक्षार्थं कुलाचारार्थमेव च ।
साङ्गत्यं मद्बचो बुद्धा गोपयित्वा तु साधयेत् ॥
यत्रास्ते कमला लताञ्जलिपरा वीणाधरा शारदा
तारावाक्यमनुस्मरन् प्रियतमस्योमावचः कारणम् ।

+ + + +
+ + + + ॥

Colophon. इति श्रीब्रह्मानन्द-परमहंस-परिव्राजकावधूतविरचितं तारारक्षसं समाप्तम् ।
शक १७२५ ॥

विषयः । प्रातःकृत्य-मन्याकृत्यमन्त्रोद्गारादीनां निरूपणम् । शिवलिङ्गपूजादिनिरूपणम् ।
पूजाहोमादिनिरूपणम् । तत्त्वादिरक्षस्यनिरूपणम् । पुरश्चरणादिनिरूपणम् । एकजटासोच-
कवचादिकथनञ्च ।

No. 149. तारिण्यष्टकम्, By रामजय. Substance, country-made paper,
17 × 2½ inches. Folia, 1. Lines, 6 on a page. Extent, 19½ ślokaś. Char-
acter, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Paṇḍita Candra-
kānta Nyāyālaṅkāra. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमस्तारिणे ।

चण्डमुष्टमुष्टरक्तपानतोषकारिणी
मा कुर्वस्व नाम मातराशु दैत्यनाशिनी ।
मय्यमद्यभीतिदानमत्र ते च किं फलं
किङ्करे च तारिणीति मा कुर्वस्व निष्फलम् ॥ १ ॥
घोरदैरिनाशचेष्टया च सर्व्वरक्षिणी
धर्मवर्त्मदर्शनेन सर्व्वपापनाशिनी ।
चाहवे च भैरवीति नाम ते च भीरकं
किङ्करे च तारिणीति मा कुर्वस्व निष्फलम् ॥ २ ॥ इत्यादि ।

End.

लङ्घनस्य रोगशोकभीतिनाशकारिणी
तत्त्वज्ञं न मे भवानि दुर्गेतोषनाशिनी ।

त्वद्यामधीति नाम मे कथञ्च निर्देयं
 किङ्करे च तारिणीति मा कुण्डल निष्फलम् ॥ ८ ॥
 तारिण्यकमेतदिह यो भक्त्या पठेत् प्रत्यहं
 स श्रीरामजयेन रचितं विप्रेण दुःखापहम् ।
 संसारे स पुनर्न पतितो लोको भवेत् सागरे
 तस्याभीष्टसमस्तमिह वै मोक्षञ्च पारत्रिकम् ॥ ९ ॥

विषयः । श्लोकत्रयाज्जेन तारिण्या माहात्म्यादिकीर्तनम् ।

No. 150. तिथितत्त्वटीका, By काशीनाथतर्कालङ्कारः. Substance, country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 4$ inches. Folia, 33. Lines, 8 on a page. Extent, 1,155 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pharidpur, Nāḍiyā. Paṇḍita Čaḍibhuṣaṇa Smṛitiratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो रघुनन्दनाय ।

काशीनाथं प्रणम्याथ श्रीकाशीनाथधीमता ।
 क्रियते तिथितलीयकूटार्थस्य निरूपणम् ॥
 प्रणम्येति । प्रकर्षेण नलेत्यर्थः । नमस्कारश्च स्वापकर्षबोधकव्यापारः ।
 धालर्थतावच्छेदकफलञ्च स्वापकर्ष एव । रामस्य तद्वत्ताभावात् धालर्थता-
 वच्छेदकफलशालिलं न स्यात् । इत्यादि ।

End. पर्णनरदाहस्तु तत्तिथौ कार्यः एवं पर्णनरदाहप्रयुक्तविराचाशौचं व्यवहृत्य
 तदशौचान्ते दृषोत्सर्गादिकं आद्यश्राद्धञ्च कर्त्तव्यम् । एवं पर्णनरदाहं विना
 न तत्रायं स्मृत इत्यवधारणात् सपिण्डानां विराचाशौचं मुख्यमरणानन्तरं
 सम्बन्धराभ्यन्तरेऽपि सपिण्डानां तद्विधानात् । पर्णनरदाहे विराचाशौचञ्च
 सपिण्डमात्राणां इति श्रुलपाणिप्रभृतीनां मतं । चारलताटीकाकृत्युत-
 चक्रवर्त्तिमतस्तु दाहकस्यैव विराचाशौचं नान्येषामिति । अत्र द्वादशाब्दोत्तरं
 गमनतिथौ पर्णनरदाहे प्रतिभासे गमनसजातीयतिथौ प्रातिभासिकं कर्त्तव्य-
 मिति व्यवहारः पतितवत् कृष्णैकादश्यां अभावस्यायाम्ना कार्यमित्यनेन यत्र
 ..... तत्र द्वादशाब्दोत्तरतिथौ गमनतिथिं विनापि पर्णनरदाहः
 कार्यः । यत्र गमनतिथिरपि विस्मृता तत्राषाढाद्यन्यतममासीय कृष्णैका-
 दशीमभावस्याम्ना आदाय द्वादशाब्दगणनया तदुत्तरं कृष्णैकादशीममा-
 वस्याम्ना स्मृततिथिं मत्वा श्राद्धादिकं कार्यमिति ।

सामान्यकाण्डमहं सद्यसा प्रविष्टं
 नादिर्युतं सरभसिंहविहङ्गमानाम् ।
 वाक्पाठवं निजमवेक्ष्य बहुप्रयत्ने-
 निबन्धमेव बुधा प्रयासः ॥ (?)
 सामान्यकाण्डं तिथितत्त्वखण्डं
 त्रय्याष्टमध्ये + + + + सूखे ।
 + + + + + कृतिना प्रचण्डं
 शाखाप्रकाण्डं स्मृतिशास्त्रखण्डम् ॥

Colophon

कर्कटाग्ररेवर्मानि खचन्द्रे गुहवासरे ।
 वदनादिमचन्द्रेषु लिखिता पुस्तिका मया ॥
 ङीकेयं तिथितत्त्वस्य सामान्यकाण्डकस्य + ।
 + + + +

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्य्यल्लततिथितत्त्वस्य व्याख्यानम् ॥ (सामान्यकाण्डपर्य्यन्तम्)

No. 151. तिथिनिर्णयः, By रमापतिशर्मा. Substance, country-made paper, $12\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{4}$ inches. Folia, 93. Lines, 5 on a page. Extent, 1,424 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1633. Place of deposit, Dhākā Hādiyā, rā Vaidyervāzār, Ġriyukta Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning

ॐ नमो गणेशाय ।

नला लयापदद्वन्द्वं श्रीरमापतिशर्माणा ।

क्रियते निर्णयस्त्रिषोर्बालानां शुद्धबुद्धये ॥

तव प्रायशः सङ्कल्पानामेव कर्मणामारम्भकलात् आदौ स एव निरूप्यते ।
 कायवाङ्मनोभौ रचितं कर्म फलाय समर्थमिति श्रुत्या वयाचामङ्गलमुक्तम् ।
 तव केन रूपेण कस्याङ्गलमित्यवाह मनसा सङ्कल्पयति वाचा अभिलषति
 कर्मणा उपपादयतीति । सङ्कल्पयतीति असुककामेन मया इदं कर्तव्य-
 मिति निश्चिनोति । वाचा वाक्येनाभिलषति मनसा निश्चितमर्थे तद्बोधक-
 पदैरभिधत्ते । कर्मणा कायवापारेण उपपादयति यथाविधि समापयती-
 त्कर्मः । सङ्कल्पयतीत्यादिषु विध्यर्थे लट् । ननु, असुककर्मार्थं करिष्ये इति

सङ्कल्पे कर्मपदेन साङ्गप्रधानमेव कर्मोच्यते । तथाच किञ्चिदपि अङ्गं सङ्कल्पात् प्रागनाचरणीयं करिष्ये इति प्रतिज्ञाबाधापत्तेः । अथ कर्तव्या-
धिवासरूपदेवतावाचनादौ का गतिः न च तच्चाङ्गत्वमिति वाच्यं तस्य प्रधानोपकारकत्वाभावे स्वातन्त्र्येण फलवत्त्वाभावेन तत्करणस्य वैधर्ष्या-
पातात् उच्यते तच्चाङ्गपदेन प्रधानप्रयोगान्तर्गतमङ्गमुच्यते । ज्ञानसन्ध्या-
शिखाबन्धनादेर्न प्रधानान्तर्गतत्वं $\times \times$ विशिष्टशिखाबन्धनस्याश्रुविनाशित्वे-
नादृष्टद्वारा अङ्गत्वम् । पूर्वदिनकर्तव्यदेवतावाचनादिवारणाय प्रधानेत्यादि ।
प्रधानान्तर्गतत्वञ्च प्रधानकालकर्तव्यत्वेन वेदबोधितत्वम् । प्रधानकालस्य सङ्क-
ल्पावधिकर्मसमाप्तिपर्यन्तो ग्राह्यः । न च शिखाबन्धनस्यादृष्टजनकत्वे तद्-
पूर्वमेव प्रधानपूर्वसिद्धौ कर्मकाले मुक्तशिखस्यापि कर्म साङ्गं भवत्विति
वाच्यं तदानीं शिखामोचनेन पूर्वापूर्वनाशात् । इत्यादि ।

End.

ॐ अद्याक्षयतृतीयायां गङ्गातीरे सर्वदानसर्वयज्ञसर्वतीर्थे सर्वतपोजन्य-
फलसहस्रगुणफलप्राप्ति-स्वर्यकोटिप्रतीकाशदिव्यस्त्रीकोटिसंयुतदिव्यरत्न.....
विचित्रवज्रविमान ... .. काक्षयकालव्यापि-स्वपिण्डगणसहित-स्वक्रीडन-
दातव्यग्रामभूष ... .. वज्रभोगोपभोगपूर्वकयोगि-
कुलजन्माणिमादिगुणयुक्त ... .. परमब्रह्मलयकाम इमं ग्रामं
विष्णुदेवममित्यादि ... ..
... .. तथाच ब्राह्मे ।

सर्वदानानि नियमा यमाद्यैव तपांसि च ।

यज्ञो दानं तथा जप्यं श्राद्धं च सुरपूजनम् ।

गङ्गायान्तु कृतं पापं कोटिकोटिगुणं भवेत् ॥

Colophon.

इति श्रीरामपतिसिद्धान्तविरचितं दानाधिकार $\times \times$ समाप्तम् ॥

रामविष्णुचन्द्रमिते च शके

नला भवानीचरणारविन्दम् ।

आषाढमासस्य सितानवम्या-

मलेखि यला ... .. शर्मा ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

भग्नपृष्ठकटीघ्रीव ... .. रघोमुखः ।

यत्नेन लिखिता चेयं पुत्रवत् परिपालयेत् ॥

श्रीमद्गुरवे नमः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ ॐ सरस्वत्ये नमः ॥

विषयः । मङ्गलनिरूपणम् । मङ्गलमासनिरूपणम् । वैदिककर्तृषु मासोल्लेखविधानम् । उपवासविधिः । सन्ध्याविधिः । निषेधपर्युदासविवेचनम् । विकल्पविवेचनम् । युष्मादिविवेचनम् । मायाङ्गादिकालनिर्णयः । आपराङ्गिकत्रादिकालकथनम् । निमित्तोल्लेखे विधिनिरूपणम् । जन्मतिथिव्यवस्थानिर्णयः । शुद्धस्थानुपनौतस्य च पौराणिकमन्त्रपाठनिषेधकथनम् । प्रतिपदादिनिधिनिरूपणम् । तत्र कुष्माण्डादिभक्षणनिषेधकथनम् । अथ द्वितीयानिरूपणम् । तत्र रथद्वितीयाया धाद्वितीयायाश्च निर्णयः । अथ द्वितीयानिरूपणम् । अथ चतुर्थीनिरूपणम् । तत्र नष्टचन्द्रनिरूपणम् । अथ पक्षमीनिरूपणम् । तत्र नागपक्षमी-त्रौपक्षमीनिर्णयः । अथ पक्षीनिरूपणम् । तत्र अरण्यपक्षी-स्कन्दपक्षीनिरूपणम् । एवं सप्तम्यादितिथीनां तत्तत्तिथिविशेषव्रतानाञ्च निर्णयः । अथ यजमानस्याशौचे पुरोहितेनैव तत्कार्यमिति व्यवस्थादिनिरूपणम् । आबोधनान् दक्षिणान्तपर्यन्तं दुर्गोक्तवे तत्तत्तिथिकर्तव्यादिनिर्णयः । अथ मत्स्यादित्यागपञ्चकथनम् । अरिश्यनव्यवस्थाकथनम् । अघोरचतुर्दश्यादिव्रतनिर्णयः । कालिकापूजाशिवरात्रिव्यवस्थाकथनम् । कोजागरहृत्यकथनम् । दोलयात्राव्यवस्थाकथनम् । रविसंक्रमण-रात्रिसंक्रमण-सन्ध्यासंक्रमणानां निर्णयः । संक्रमणे निषिद्धविहितोभयरूपकर्माणां निर्णयः । कार्तिकहृत्यनिरूपणम् । कार्तिकमाघादिमासे प्रातःस्नानविधिः । पक्ष्मे पार्श्वेष्वधिक-त्रादधिककथनम् । अमावस्याहृत्यनिरूपणम् । अश्वयुक्कृष्णपक्षत्राद-तिलतर्पण-उत्कादान-लक्ष्मीपूजादिकथनम् । अर्द्धोदययोगनिरूपणम् । मन्वन्तारनिरूपणम् । भूम्यादिदानाधिकार-कथनमिति ।

No. 152. तिथिविवेकः, By श्रूलपाणिः. Substance, country-made paper, 12x3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 168 śloka. Character, Bengali. Date, Sk. 1723. Place of deposit, Bhātpādā, Paṇḍita Rāmendra Nyāyavāgiṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ परमदेवतायै नमः ।

वचनद्वैधसंज्ञातसंशयच्छिदुरः सताम् ।

तनोतु मुदमत्युर्बेर्द्विषण्डतिथिनिर्णयः ।

प्रतिपदादिनिधिविशेषविहितानां स्नानदानादिकर्माणामखण्डतिथौ निःसंशय-मनुष्ठानम् । यदा तु वृद्धिज्ञासादिना दिनद्वयेऽपि तत्तत्तिथिप्राप्तिकादा कुच-क्रियते इति संशये कथं निर्णयः तत्र संवत्सरप्रदीपः ।

मा तिथिस्तद्विषयं यस्यामभ्युदितो रविः ।

तया कर्माणि कुर्वीत श्रावणद्वौ न कारयम् । इत्यादि ।

End. अस्मिं गते चन्द्रे यथा वायुपुराणम् ।
 दिवारात्रौ व्रतं यच्च एकमेव तिथौ यथा ।
 तस्यासुभयगामिन्यामाचरेत् व्रतं व्रती ॥
 तेन प्रतिपद्युक्तापि द्वितीया कर्म्मार्थं दिवारात्रौ च लभ्यते तदा न युग्मा-
 दरः कार्यः । द्वितीया तृतीया युग्मदिने द्वितीयाकालस्याभावादित्यर्थः ॥

Colophon. इति साङ्गिहयान मङ्गमहोपाध्याय-श्रीशूलपाणिर्विरचित-तिथिविवेकः
 समाप्तः ॥ शकाब्दाः । १०९२ ॥

विषयः । तिथिविशेषे कार्यविशेषाणां निरूपणम् । तिथिद्वयप्राप्तकर्म्मनिकराणां कर्त्तव्य-
 कालादिनिरूपणञ्च ।

No. 153. तीर्थतत्त्वं, By रघुनन्दनभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 18. Lines, 6 on a page. Extent, 432 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāḍari, Mayaman-simha, Paṇḍita Rāmakamala Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः कालिकायै ।
 प्रणम्य सच्चिदानन्दं रामं कामदमोक्षरम् ।
 स्मृतितत्त्वे तीर्थतत्त्वं वक्ति श्रीरघुनन्दनः ॥
 अथ यात्राविधिः । प्रथमं तीर्थयात्रा । पूर्वदिने संयतो भूत्वा यात्रादिने
 तीर्थयात्रानिमित्तकं वज्रसर्पिःसमन्वितं हृदिश्राद्धं विधाय पार्व्यश्राद्धं कृत्वा
 गृहादुयात्रा कर्त्तव्या ॥ इत्यादि ।

End. ऋणमोचनं तीर्थं + + + + + यमुनाया उत्तरकूले ऋणमोचनस्नाने
 पिबृणमोचनपूर्वकान्ततलप्राप्तिः फलम् । यत्र यत्र यद्युदुफलमुद्दिष्टं तत्र
 तत्तत्फलकामः कर्म्म कुर्यात् । ततः स्वदेशगमने सति यत्कर्त्तव्यं तत्प्रागेव
 लिखितमिति ॥

Colophon. इति वन्द्यघटीय-हरिहरभट्टाचार्यात्मज-श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं तीर्थ-
 प्रयोगतत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः । तीर्थयात्रादिनिरूपणसुखेन गयावाराणस्यादितीर्थकर्त्तव्यकर्म्मनिचयप्रयोगादि-
 निरूपणम् ॥

No. 154. तुलापुष्पदानपद्धतिः, By नारायणभट्टः. Substance, country-made paper, 10×6 inches. Folia, 35. Lines, 10 on a page. Extent, 1,102 çlokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Benares. Paṇḍita Bindhhyēçvariprasāda Dube. Appearance, very old. Prose and verse. Correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

विश्वेश्वराष्टौ रघुनाथतानो
प्रथम्य रामेश्वरभट्टसूनुः ।
नारायणाष्टसूनुते विचार्य
तुलामहादानविधिप्रयोगः ॥ इत्यादि ।

End. ततः पूतेनानेन तुलापुष्पदानेन परमेश्वरः प्रीयतामितीश्वर + + + +
मन्त्राग्निषो गृहीत्वा तान् सानुनयं विद्वन् + + + भुञ्जीवेति ।

Colophon. इति श्रीमद्विष्णुकुटुम्बायिष्य-श्रीरामेश्वरभट्टसूत-नारायणभट्टकृता तुलापुष्पदानपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । तुलापुष्पदाने विधिवद्व्यादिकथनं तत्प्रयोगश्च ।

No. 155. त्रिकूटारहस्यम् । Substance, country-made paper, 18×5 inches. Folia, 65. Lines, 9 on a page. Extent, 2,100 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mājṣāḍā, Vikramapura, District Dhākā, Bābu Rāsavihāri Rāya. Appearance, fresh. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीभैरवे नमः ।

अथ त्रिकूटारहस्यम् । तत्र सूर्यपञ्चमे पूजापद्धतिलिख्यते । स्याद्वाद्ये
विधिवत्पाठकः सात्वा धरणां यन्त्रं सिन्दूरेण रत्नचन्दनेन वा लिखित्य स
यथा ।

विकोशं विन्दुमंयुक्तमष्टकोशं महेश्वरि ।

हजमहदं देवि भूगृहेषोपशोभितम् ॥

इति लिखित्य आसनशुद्धिमाहकान्यासं विधाय अष्टादिन्यासं कुर्यात् ।

अथ सूर्यपञ्चमपूजामन्त्रस्य सहाश्वत्थिः पञ्चिन्दः श्रीभैरवी देवता
वायव्यबीजं तार्जनीयशक्तिं कामराजकीलकं धर्मायकाममोक्षार्थं पूजायां
विनिर्दिष्टः । इत्यादि ।

NOTICES
OF
SANSKRIT MSS.

SECOND SERIES

BY
MAHĀMAHOPĀDHYĀYA HARAPRASĀD ÇĀSTRĪ, M.A.
Honorary Joint Philological Secretary, Asiatic Society of Bengal

PUBLISHED

UNDER ORDERS OF THE GOVERNMENT OF
BENGAL.

VOLUME I, PART II.

CALCUTTA:

BAPTIST MISSION PRESS.

1898.

End.

सर्वधर्मेषु यद्धर्मं सर्वशस्त्रेषु यत्फलम् ।
 सर्ववेदेषु प्रोक्तेषु यत्फलं परिकीर्तितम् ॥
 तत्पुण्यं कोटिगुणितं स्रज्जम्बा लभेन्नरः ।
 श्रुत्वा भवेच्च बलवान् पुत्रवान् सर्वसम्पदः ॥
 देहान्ते परमं स्थानं यत् सुरैरपि दुर्लभम् ।
 स यास्यति न सन्देहः स्ववराजप्रकीर्तनात् ॥

Colophon.

इति त्रिकूटारहस्ये महात्रिपुरसुन्दरीसहस्रनामस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । (आदर्शोऽयमाद्यन्तर्हीन इति विज्ञेयम् ।) अत्र प्रथमं सूर्ययज्ञणकालीनपूजा-
 पद्धतिः । एवं चन्द्रोपरागे पूजाविधिः । भूमिकम्पादौ पूजाविधिः । अथ चैत्रमासादौ नव-
 रात्रपूजाविधिः । आश्विने नवरात्रपूजाविधिः । कन्यासंक्रान्तौ पूजाविधिः । अथ क्षमनादि-
 विधिः । दीपदानविधिः । शक्तिपूजाविधिः । अथ श्रीविद्याया मन्त्रोद्धारविकथनम् । तद्वा-
 नादिकथनम् । त्रिकूटानिरूपणम् । तत्र पुरस्करणविधिः । कुलाचारविधिः । वामाचार-
 विधिः । कामेश्वरमन्त्रोद्धारविकथनम् । तस्य त्रिकूटोद्धारविधिः । त्रिकूटाया नित्यपूजा-
 विधिः । त्रिकूटागायत्रीकथनम् । अथ समयपूजानिरूपणम् । अथ पञ्चरत्नश्रीविद्याकथनम् ।
 अथ वज्रपञ्जरकवचकथनम् । चिन्तामणिकवचकथनम् । जगन्मङ्गलकवचकथनम् । जगदीश-
 कवचकथनम् । कामिककवचकथनम् । अक्षरनामकवचकथनम् । विक्रमनामकवचकथनम् ।
 ऐलोक्यभूषणनामकवचकथनम् । विरूपाक्षकवचकथनम् । सर्वार्थसाधकनामकवचकथनम् । सर्व-
 सिद्धिप्रदानकवचकथनम् । वैरिनाशनकवचकथनम् । विजयकवचकथनम् । विषापहकवच-
 कथनम् । शक्तिसाधनकवचकथनम् । त्रिकूटान्तस्तस्य स्रग्दहे संस्थापनफलकथनम् । अथ महा-
 शक्तिन्यासकथनम् । कामराजमन्त्रकथनम् । श्रीविद्यापूजापद्धतिः । तत्र उपहोमादिविधिः ।
 अथ काम्यहोमद्रव्यादिकथनम् । अथ श्रीचक्रमाहात्म्यादिकथनम् । पञ्चमौखवराजकथनम् ।
 मकरन्दस्ववराजकथनम् । श्रीचक्रसौभाग्यकवचकथनम् । त्रिपुरसुन्दरीसहस्रनामकथनञ्च ।

No. 156. त्रिपुरान्तकशिवपूजा । Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 2. Lines, 7 on a page. Extent, 47 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñihālī, District Mayamansingha, Pañḍita Jagaccandra Smṛtipañcānana. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । पार्वत्युवाच ।
 वद ईशान सर्वज्ञ सर्वतत्त्वविदांवर ।
 महारोगे महादुःखे महादारिद्र्यशङ्कटे ॥

नानायाधिगते वापि नानापीडादिशङ्कटे ।
 रात्र्यनाद्ये राजभये कारागारगते पुनः ॥
 राज्ञः गुप्ते च देवेश तद्याच ग्रहपीडिते ।
 केनोपायेन तं नाथ मुच्यते वद शङ्कर ॥

End. सर्व्वाणि सितां कमले लभते नाच संशयः । (?)
 सत्यं सत्यं मद्देशानि मम वाक्यं स्रष्टा नच ॥

Colophon. इति लिङ्गार्चनतन्त्रे त्रिपुरान्तकशिवपूजा समाप्ता ।
 विषयः । त्रिपुरान्तकशिवपूजाविधिसूत्रप्रयोगश्च ।

No. 157. त्रिपुरासारसमुच्चयः. By भट्टनागः. Substance, country-made paper, $14 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 24. Lines, 6 on a page. Extent, 198 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṇṭhālpāḍā, Post office Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो मोक्षिन्ने ।
 प्रज्ञः प्राचीनवर्द्धिः प्रमुखसुरवरालीककोटीरकोटि-
 स्त्रिष्टस्यष्टेन्द्रनीलामलमपि मधुप ... .. ।
 श्रीपादाभोजयुग्मं नखमुखविलसद्गमिकिञ्जल्कपुञ्जम्
 सिद्धन्मञ्जीरहंसीमुखरितमनिशं मङ्गलं वो भवान्याः ॥
 भक्त्या गुरोर्भवपयोनिधिपारहेतून्
 श्रीपादपद्ममङ्गरेणुकणान् प्रणम्य ।
 लम्बोदरश्च कथयामि गुरुपदिष्ट-
 माराधनक्रममर्चं कुलनाथिकायाः ॥

End. उर्वीभूतशिरोरजानुवरयोमुक्तांश्च भीमाञ्जनीन्
 भीतीयेन निशाकराङ्गसञ्चितेनाभ्यर्चयेत् साधकः ।
 प्रियङ्गुग्यामाङ्गं परिकल्पितपाणिं मन्त्रिसयो-
 ज्ञसचूडापीडं द्विरद्वरसाधिष्ठिततनुम् ॥ ० ॥

Colophon. इति भट्टनागविरचिते त्रिपुरासारसमुच्चयेऽष्टमः पटलः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं त्रिपुरोत्थितनिरूपणम् । ततो न्यासादिनिरूपणम् । नाड्यादि-
निरूपणम् । नाड्यादिस्थितिनिरूपणम् । त्रैपुरयन्त्रादिनिरूपणश्चेति ।

No. 158. दक्षिणकालिकास्तवः । Substance, country-made paper, 13 × 1 inches. Folia, 2. Lines, 2 on a page. Extent, 12 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa, District Tripurā. Bābu Kedāranātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

अथ श्यामास्तवः ।

महाभेषप्रभां घोरां वालार्कलोचनत्रयाम् ।

दृमुण्डमालिनीं वन्दे देवीं दक्षिणकालिकाम् ॥ इत्यादि ।

End.

मुनीन्द्रैः पूजितामाद्यां सर्व्वदेवैर्नमस्कृताम् ।

सर्व्वशापूरणीं वन्दे देवीं दक्षिणकालिकाम् ॥

इति स्तोत्रं पठेत् यो हि सर्व्ववाञ्छाफलप्रदाम् ।

तस्य गेहे रमेज्जक्षीः सर्व्वत्र विजयी भवेत् ॥

Colophon.

इत्येकवीरकल्पे दक्षिणकालिकास्तवः समाप्तः ।

No. 159. दक्षिणकालिकास्वरूपाख्यस्तोत्रराजपञ्चाचारटीका । Substance, country-made paper, 11 × 3½ inches. Folia, 18. Lines, 9 on a page. Extent, 500 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1781. Place of deposit. Bhātpāḍā 24-Parganas, Paṇḍita Rāmendra Nyāyavāgīṇa. Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ॥

कालीं कालहारां परात्परतरां विश्वम्भरां श्रीधरां

पूर्णानन्दपरां पराभयकरां ब्रह्माण्डभाण्डोदराम् ।

कालीनाथहृदम्बुजासनकरां स्वर्गापवर्गप्रदां

चन्द्रार्काम्बिविनिन्द्यदीपनधरां सर्व्वत्रयामाश्रये ॥

प्रणम्य जगदीशानं कृष्णनाथं शिवं गुरुम् ।

टीकेयं सुखबोधाय सदम्बुधेन तन्यते ॥

अथ श्रीदक्षिणकालिकायाः परमकारुणिक-श्रीमन्महाकालविरचित-कर्पूर-
मित्यादिस्वरूपाख्यस्तोत्रस्य वामाचारविहित-नानाव्याख्यासत्त्वेऽपि दिव्यवीर-
मयो भावः कलौ नास्ति कदाचन । इत्यादि ।

End. एवं स केलिकलया खेलया प्रतिजनुः प्रतिजन्मनि भक्तो भवति । स च चिरं चिरकालं जीवन्मुक्तो भवति । एतत् श्लोकद्वयलब्धं यत् यत् फलं तत्तु साधकस्योत्तरोत्तरनिष्ठामेदेनोत्तरोत्तरं बोद्धव्यमिति तात्पर्यार्थः ॥

Colophon. इति श्रीमन्महाकालविरचित-श्रीमदक्षिकालिकाखरूपाख्यसोवराजपञ्चाचारविहितटीका समाप्ता ॥ ० ॥ शकाब्दाः । १७८१ ।

विषयः । कर्पूरादिस्तोत्रनाम्ना प्रसिद्धस्य कालिकाखरूपाख्यसोवराजपञ्चाचारविहिता व्याख्या ॥

No. 160. दत्तकतत्त्वनिर्णयः. By हरिनाथमिश्रः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 15. Lines, 5 on a page. Extent, 234 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Varasikurā, District Mayamansingha, Paṇḍita Jayanātha Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

सशिवस्य शिवस्य शिवस्य पदं

पदमस्तसमस्तनशस्तपदम् ।

प्रणिपत्य विगत्य विशेषपद-

त्वनपत्यमपत्यविशेषविधिम् ॥

वक्तुं श्रीहरिनाथशर्मा एव ग्रन्थे प्रवृत्तिः सता-

मामोदाय विज्ञाय मत्सरमिदं श्रेष्ठमिधोरायत । (?)

ग्रन्थं दत्तकतत्त्वनिर्णयमिमं शुद्धिः सुलक्ष्णा तथा

गात्रेयस्य धनञ्जयेन विदिता शुद्धिर्यथा मानवैः ॥

न कार्यं मात्सर्यं परमकृतितमो ग्रन्थविषये

लपापारावारा भवत भवतः प्रार्थय इदम् ।

न दूष्यं वै दूष्यं निजमपि च यत् कुतुसितवचः

... .. सम भवतु मोदाय भवताम् ॥

तत्र मरीचिः ।

अनपत्यस्य लोकेऽस्मिन् गतिः काच न विद्यते ।

तस्मात् तेन प्रकर्तव्यः पुनः प्रतिनिधिः सदा ॥

एवञ्च कन्याया अपि अपत्यत्वात् तत्सत्त्वेऽपत्यसामान्याभावरूपानपत्यता विरहात् । इत्यादि ।

End.

स पिढभ्यः पिता दद्यात् सुतसंस्कारकर्म्मसु ।

पिण्डानोद्वचनात् तेषां तस्याभावेऽपि तत्क्रमात् ॥ (?)

प्रिता कुर्यात् तदन्यो वा तस्याभावेऽपि तत्क्रमात् ॥

इति वचनाभ्यां मृतपिढकौरसपुत्रस्येव संस्कार्यक्रमेण सपिण्डादिभिः
कर्त्तव्या इति ।

विरुद्धं गुरुवाक्यस्य यदत्र भाषितं मया ।

तत् क्षन्तव्यं बुधैरेव दत्ततत्त्वबुभुत्सुमया ॥

Colophon.

इति हरिनाथमिश्रविरचितो दत्तकतत्त्वनिर्णयः समाप्तः ।

विषयः ।

दत्तकविध्यादिनिरूपणमुखेन तद्व्यवहाराविध्यादिनिरूपणम् ।

No. 161. दत्तकदीधितिः. By अनन्तभट्टः. Substance, country-made paper, 19×4 inches. Folia, 11. Lines, 7 on a page. Extent, 351 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāti, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

श्रुतिस्मृतिपुराणादिमीमांसान्यायवित्तरम् ।

विचार्यमानन्तभट्टेन क्रियते दत्तदीधितिः ॥

तत्रादौ दत्तकयाज्ञाग्राह्यलविवेचनम् । इत्यादि ।

End.

ततश्च प्रतिग्रहीत्रा उपनयनान्तसंस्कृतस्यौरससमानांशभागिलं दत्तकस्य
तत्कर्तृकसकलतदन्तसंस्काररहितस्य तु विवाहमात्रधनलाभो नान्यधन-
लाभः । सत्यौरसे कतिपयसंस्कारलाभे चतुर्थांशलाभ इति व्यवस्था । इति
दायादनिर्णयः । दत्तकपुत्राणामपि स्त्रीकार उक्तविधिना कार्यः । वक्ष्यामि
पुत्रसंग्रहमित्यादिगतपुत्रपदस्य पुमान् पुत्र इत्यादिविवक्षाभावात् इति-
हासपुराणेषु कन्यादत्तकीर्त्तेश्च पलाभावे सा रिक्त्यां लभते दुहितृत्वादिति
शिवम् ।

सतां सन्नोपसिद्ध्यर्थमिति दत्तकदीधितिः ।

अकार्यमानन्तभट्टेन तेन तस्य सुदैस्तु सा ॥

Colophon.

इति महामहोपाध्याय श्रीमदनन्तभट्टविरचिता दत्तकदीधितिः सम्पूर्णा ।

* श्रीरस्तु मयि लेखके ॥

विषयः । अत्र प्रथमं दत्तकपाद्यापाद्यादिविचारः । ततो दत्तकप्रवचनयागहोमादिनिर्णयः ।
दत्तकानां विवाहाद्युपयोगिगोषादिनिर्णयः दत्तकसापिण्यविवेचनम् । धनविभागनिर्णयश्च ॥

No. 162. दत्तकोज्ज्वलः . By बर्द्धमानः . Substance, country-made paper, 20 x 3 inches. Folia, 7. Lines, 5 on a page. Extent, 408 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit Naihāti, Paṇḍita Hara-prasāda Ćāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

निधाय हृदये कालौचरणं सर्वसिद्धिदम् ।

विप्रश्रीवर्द्धमानेन क्रियते दत्तकोज्ज्वलः ॥

मन्वादिवाक्यमाख्याय परस्परविरोधिनाम् ।

विदुषां संग्रहजिज्ञे सिद्धान्तोज्ज्वल प्रकाशते ॥

इह यद्यपि प्रथमपुत्रोत्पादनेनैव पिष्टृणामन्वणत्वं मन्वादिभिरभिहितं तथापि
तत्पुत्रमरणे प्रपौत्रपर्यन्तरहितस्याजातपुत्रस्य च पिष्टोदकक्रियाद्यर्थं पुनः
पुत्रकरणमावश्यकं यदाह मनुः । इत्यादि ।

End.

दत्तकस्य उपरितनपुत्रपत्रयसन्ततिजनने मरणे वा विराचाशौचमिति ।
दत्तकस्य जनककुले सम्बन्धाभावतया अशौचं नास्तीति । सगोत्रदत्तकस्य
प्रहीष्टकुले सम्पूर्णाशौचमिति कथितम् । दत्तकपुत्रस्य क्षौरसतया सम्पूर्णा-
शौचं पार्ष्ण्याधिकारित्वञ्च इति । दत्तकस्य पुनरन्यत्रप्रहीचौरसेन साहं
अंशत्रयस्यैकांशभागित्वमिति । दत्तकस्य पुनरन्यत्रप्रहीचौरसेन साहं समा-
श्लितमित्यपि कथितम् ।

Colophon.

इति महामहोपाध्याय-श्रीवर्द्धमानहृत-दत्तकोज्ज्वलः समाप्तः ॥ श्रीगुरवे नमः ।

विषयः । दत्तकप्रवचनविध्यादयः संक्षेपेण प्रकाशिताः । तन्मतभेदाश्च प्रदर्शिताः ।
क्षौरमपुत्रेण साहं दत्तकस्य धनविभागश्च सम्यक् विचार्य विवेचितः ।

No. 163. दानकौमुदी, (क्रियाकौमुदीयथ्योया) . By गोविन्दानन्दकविकङ्क-
णाचार्यः . Substance, country-made paper, 13 x 2½ inches. Folia, 119.
Lines, 5 on a page. Extent, 2,231 ślokas. Character, Bengali. Date,
Sk. 1533. Place of deposit, District Vāñkuḍā, Viṣṇupura, Rāmavallabha
Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

(अस्य प्रथमपत्रत्रयं नास्ति तेन चतुर्थपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)

बन्धोगस्तु कइदं कस्मा अदात् कामः कामायादात् कामो दाता कामः
प्रतिगृहीता कर्म समुद्रमाविशत् कामेन त्वां प्रतिगृह्णामि कामैतत्ते इति
पठित्वा असुकद्रयं असुकदैवतमिति वदेत् । इदमत्र विचार्यते । मनसा
सङ्कल्पयति वाचाभिलापति कर्मणा चोपपादयतीति हारीतवचनादसुक-
कामनया मयेदमनुष्ठातव्यमिति सङ्कल्पितस्य कर्मणो वाचाभिलापे कर्त्तव्ये
एकयुगबद्धवाचिन्यायेन फलस्याभिलापो दुर्निवारः । तथाच गीतमः ।

अन्नजानुकरं कृत्वा सकुशं सतिलोदकम् ।

फलं समभिसम्भाय प्रदद्यात् अइयान्वितः ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ पूर्णादर्वीत्यन्तं ॐ सप्तमे इत्यन्तं ॐ पुनस्त्वे इत्यन्तं स्वाहान्तेन मूलमन्त्रेण
च पूर्णाहुतिं समाप्य ब्रह्मदक्षिणां दत्त्वाग्निं विसर्जयेत् । ॐ समुद्रं गच्छ
स्वाहेतिमन्त्रेणाग्निं विच्छजेत् । ॐ दिवं ते धूमो गच्छत्यन्तरिक्षं ज्योतिः
पृथिवीं भस्मना षण स्वाहा इति त्वग्निं शीतलयेत् । इत्यग्निसंस्कारविधिः ॥

अग्नेर्नामान्युक्तानि कपिलपञ्चरात्रे ।

लौकिके पावको ह्यग्निः प्रथमः परिकीर्तितः ।

अग्निस्तु मावतो नाम गर्भाधानेऽभिधीयते ॥

पुंसवने चन्द्रनामा शुद्धात् (?) कर्मणि शोभनः ।

सीमन्ते मङ्गलो नाम प्रगल्भो जातकर्मणि ॥

नान्नि वै पार्थिवो नाम प्राशने च शुचिस्तथा ।

सत्यनामाथ चूड़ायां व्रतादेशे समुद्भवः ॥

गोदाने सूर्यनामेति केशान्ते ह्यग्निरुच्यते ।

वैश्वानरो विसर्गे तु विवाहे योजकः स्मृतः ॥

चतुर्थान्तु शिखी नाम धृतिरग्निलथापरे ।

आवसथ्ये भवो ज्ञेयो वैश्वदेवे च पावकः ॥

पूर्णाहुत्यां ऋद्धो नाम शान्तिके वरदस्तथा ।

पौष्टिके वल्लदस्यैव क्रोधोऽग्निरभिचारिके ॥

प्रायश्चित्ते बिभुस्यैव पाकयज्ञे ऊताशनः ।

देवानां हव्यवाहस्तु पितृणां कव्यवाहनः ॥

वय्यार्थे कामदो नाम वनदाहे तु स्रतकः ।

कोष्ठे तु जठरोऽग्निस्तु क्रव्यादभृतके तथा ॥

समुद्रे बाहुवो ह्यग्निः क्षये सम्पूर्णको भवेत् ।
 लक्ष्मणे च वक्रिः स्यात् कोटिहोमे ऊताशनः ॥
 मत्स्यसूक्तप्रतिष्ठायां लोहितश्च प्रकीर्तितः ।
 ... ... वास्तुयागे प्रजापतिः ॥
 जलाशयप्रतिष्ठायां वरुणः समुदाहृतः ।
 एतानि होमे नामानि ज्ञातव्यानि हविर्भुजः ॥
 आहूय चैव होतव्यं यो यत्र विहितोऽनलः ॥
 गणपतिभट्टतनुजो गोविन्दानन्दपण्डितः श्रीमान् ।
 समस्त सन्तोषार्थं सत्त्वतां दानकौमुदीमेताम् ॥
 सर्वान्तर्यामिने तस्मै गोविन्दाय नमो नमः ।
 अवानुरागं धाम्नास्ति यत्कृपाभिर्विपश्चितः ॥ * ॥

Colophon.

इति गोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्यविरचितायां क्रियाकौमुद्यां दानकौमुदी
 नाम द्वितीयो धामः समाप्तः ॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥ शक १५३३
 मङ्गलम् ८१८ ॥ * ॥

विषयः । विवाहादिप्रयोगादिनिरूपणम् । दानवाक्यविचारमुखेन दानविधादिनिरूपणम् । विचारमुखेन आद्यमासादिपदोक्तेष्वर्थव्यादिकथनम् । रजतकाञ्चनधेनुदानादिविधि-
 प्रयोगादिनिरूपणम् । कूपजलाशयादिप्रतिष्ठादिप्रमाणप्रयोगनिरूपणम् । होमादिनिरूपणम् ।

No. 164. दानकेलिकौमुदी । Substance, country-made paper, 13×4 inches. Folia, 33. Lines, 9 on a page. Extent, 847 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāñkuḍā, Kuncokol, Bābu Yogindranātha Sinpha Deva. Appearance, old. Verse and prose. Incorrect.

Beginning.

नमो गोपीजनवक्त्रभाय ।

अनः स्मरतयोज्ज्वला जलकण्ठ्याकीर्णपञ्चाङ्कुरा
 किञ्चित् पाठलिताञ्जला रश्मिकनोत्सिक्ता पुरोदुषतो ।
 बद्धायाः पथि साधवेन मधुरव्याभुग्नतारोत्तरा
 राधायाः किलकिञ्चित्तत्त्वकिनी दृष्टिः त्रियं वः क्रियान् ॥
 अपि च ।

विभुरपि कल्यन् सदाभिवृद्धिं
 गुरुरपि गौरवचर्चया विहीनः ।

सुद्धरपचितवक्रिमापि शुद्धो

जयति सुरद्विषि राधिकानुरागः ॥

नान्यन्ते सूत्रधारः । अलमतिविस्मरेण । समन्तादवलोक्य हन्त कथं
मदीयनान्दीचन्द्रिकासन्दीपितभावबन्धुरा नन्दीश्वरगिरिरूपत्यकायां घूर्णते
सतां मण्डली । इत्यादि ।

End.

राधाकुण्डतटीकुटीरवसतिस्त्यक्तान्यकर्मा जनः

सेवामेव समक्षमत्र युवयोर्यः कर्तुमुत्कण्ठते ।

हृन्दारण्यसम्बद्धिदो द्रुतपदक्रीडाकटाक्षयुते

क्षर्पाक्षरस्य माधवफणी तूष्णे विधेयस्तया ॥

कृष्णः सहर्षमभ्युपगमन् । भगवति तथास्तु तदेहि प्रातिस्विकाभीष्टकृतो

यः प्रयास इति निष्क्रान्ताः सर्व्वे ॥

Colophon.

इति दानकेलिकौमुदी नाम भाषिका समाप्ता ॥

कथिता सुमनःसुखदा यस्य निदेशेन भाषिकात्र ।

गेयं तस्य मम प्रियसुहृदः कण्ठतटीं क्षणमलङ्कृताम् ॥

गते महशते (?) शके चन्द्रश्वरसमन्विते ।

नन्दीश्वरे निवसता भाषिकेयं विनिर्मिता ॥

विषयः । राधाकृष्णयोर्हृन्दावनकुञ्जविहारादिवर्णनात्मकं दृश्यकाव्यमिदम् ॥

No. 165. दानसागरः. By वल्लालसेनः. Substance, country-made paper, 18x5 inches. Folia, 242. Lines, 9 on a page. Extent, 11,434 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Viçvakoṣa office, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

ये साक्षादवनीतलामृतभुजो वर्णाश्रमश्रायसां

येषां पाणिषु निःक्षिपन्ति कृतिनः पाथेयमासुषिकम् ।

यद्वक्तोपनताः पुनन्ति जगतीं पुण्यास्त्रिवेदीगिर

स्तेभ्यो निर्भरभक्तिसम्पन्नमनमन्मौलि द्विजेभ्यो नमः ॥

बन्दीभिश्चैकरन्ध्रेण श्रुतिनियमगुरुचक्रचारिवचर्या-

मर्यादागोत्रशैलः कलिचकितसदाचारसञ्चारसीमा ।

मद्रुत-सख्वन्माद्वयपुष्यगुणाच्छिन्नसन्मानधारा-
 वपैर्मुक्ताभरश्रीनिवास मदमालभूषणं सेनवंशः ॥ (?)
 तत्रालङ्कृत-सपेयः (?) स्थिरघनहायाभिरामः सतां
 सख्छन्दप्रणयोपभोगसुलभः कल्पद्रुमो जङ्गमः ।
 हेमन्तः परिपन्थिपङ्कजसरः सर्गस्य नैसर्गिकै
 रङ्गीतः खगणैरदात्महिमा हेमन्तसेनोऽजनि ॥
 तदनुजविजयसेनः प्रादुरासीद्दरेन्द्रो
 दिशि विदिशि भजन्ते यस्य वीरध्वजलम् ।
 शिखरविनिहिताज्ञा वैजयन्ती वङ्गन्तः
 प्रणतिपरिगृहीताः प्रांशवो राजवंशाः ॥
 सर्वशाः परिपूरयन्नुपचितश्रीदानवारां घनै-
 रासारैरभिषिक्तनिर्मलशयः शालेयभूमिष्वलः ।
 दैन्योत्तापभ्रतामकालजलदः सर्वोत्तरः स्नाभ्रतां
 श्रीवक्त्रालम्बपस्तनोऽजनि गुणाविर्भावगौडेश्वरः ॥
 वेदार्यस्मृतिसंग्रहादिपुष्यः स्नाय्यो वरेन्द्रीतले
 निस्तन्तोऽञ्जलवीचिनाशनयनः सारपूतं ब्रह्मणि । (?)
 षट्कर्मा भवदार्यशौलनिलयः प्रख्यातसत्यव्रतो
 दृचारैरिव गीष्पतिर्नरपतेरस्यानिबद्धो गुरुः ॥
 आध्यातमकलपुराणस्मृतिसारः यदया गुरोरस्मात् ।
 कलिकल्मषो वदानं (?) दाननिबन्धविधाकामोऽपि ॥
 दुरधिगमधर्मनिर्णयविषयाध्यवसायसंग्रहयस्तिमितः ।
 नरपतिरयमारमे ब्राह्मणचरणारविन्दपरिचर्याम् ॥ इत्यादि ।

End.

अथ धान्याद्यपेक्षितं द्रव्यं विष्णवे देयम् । तथाच विष्णवे दानाग्निहो-
 त्रविष्णुधर्मोत्तरे ।

यत्किञ्चिदेव देवाय दद्याद्भक्तिमन्वितः ।

तदेवाद्यमाप्नोति स्वर्गलोकश्च गच्छति ॥

Colophon.

इति महाराजाधिराज निःशङ्कशङ्कर श्रीमदल्लालसेनदेवविरचिते श्रीदान-
 मागरे वासुदेवसम्प्रदानकदानावर्णः ॥

धर्मस्याभ्युदयाय नास्तिकपदोच्छेदाय जातः कलौ

श्रीकान्तोऽपि सरस्वतीपरिहतः प्रत्यक्षनारायणः ।

पादाभोजनिषण्विष्ववसुधासाम्राज्यलक्ष्मीयुतः
 श्रीवल्लालनरेश्वरो विजयते सद्बुद्धचिन्तामणिः ॥
 दाराणामरिरैत्य सस्मरपरित्यक्ताग्नपानाशनै-
 र्वक्तोदीरितकाकुकातरगिरां प्राणेशभिचाञ्जलौ ।
 येनाच्छिद्य यथांसि दुर्जयजरदंशार्जितावेक्षणा-
 दोर्लालादलितो रणे कण्ठया त्यक्तः स गौडेश्वरः ॥
 विद्वद्भिः शम्भुकर्मैः कलिकलुषमलच्छेदिनो दानधर्मा-
 नन्योन्यामर्षदोषप्रणिहितमतिभिस्त्रैर्नियुक्ता द्विजाष्टैः ।
 अस्माक्षीदेनमेषां मतमनतिरम्यसम्यङ्निबन्धं
 सद्बल्लालखेनामलकुलकुसुदामोदचन्द्रो नरेन्द्रः ॥
 तस्यैष कर्म नियताखिलजीवलोका-
 तापत्रयोपशमनः पुरुषोत्तमस्य ।
 (?) सुम्भेनापगतां कलिपङ्कनोदी
 श्रीदानसागरमयः पयसां प्रवाहः ॥
 यद्यद्विचितमेष्टिकं सुकृतिनां श्रेयो यदासुप्तिकं
 सर्व्वं तत्तद्विद्वात्रमेण सुलभं निर्णीय निःसंशयः ।
 श्रीवल्लालनरेन्द्रवर्णित मन्वत्तमं सर्व्वार्थद- (?)
 मेतं संप्रति दानसागरमविश्रब्दैकभाजो जनाः ॥

Colophon. इति परममाहेश्वरनिःशङ्कशङ्करश्रीमद्बल्लालखेनदेवविरचितः श्रीदानसागरः
 समाप्तः ॥ ० ॥

विषयः । अत्र प्रथमं ब्राह्मणप्रशंसा । दानप्रशंसा । पात्रप्रशंसा । ततो दानपात्रापात्र-
 निरूपणम् । सात्त्विकराजसादिदानफलम् । दानकालादिनिरूपणम् । अथ तीर्थनिरूपणमुखेन
 तत्प्रशंसादिकथनम् । देयस्वरूपनिरूपणम् । दानापवादः । दानविधिः । नक्तपरिभाषा ।
 होमपरिभाषा । द्रव्यगणपरिभाषा । मानपरिभाषा । तुलापुरुषादिनिरूपणम् । हिरण्यगर्भं
 महादानादिनिरूपणम् । ब्रह्माण्डमहादानम् । गोसहस्रदाननिरूपणम् । कामधेनुमहादानम् ।
 हिरण्यश्वमहादानम् । अश्वरथदानम् । हेमहस्तिरथमहादानम् । पञ्चलाङ्गलमहादानम् ।
 धरादानम् । विश्वचक्रमहादानम् । महाकल्पलतामहादाननिरूपणम् । रत्नधेनुमहादानम् ।
 महाभूतघटदानम् । प्रथमावर्त्ते एते विषयाः सन्ति । अथ द्वितीयावर्त्तप्रारम्भः । अत्र च दश-
 प्रकारमेष्टदाननिरूपणम् । तृतीयावर्त्ते अलङ्कृतगवीदानादिनिरूपणम् । चतुर्थावर्त्ते अलङ्कृत-
 बद्धगवीदाननिरूपणम् । पञ्चमावर्त्ते अलङ्कृतवृषदानादिनिरूपणम् । षष्ठे गवाङ्गिकदाननिरूपणम् ।

पणम् । सप्तमावर्णे भूमिदाननिरूपणम् । अष्टमे आसनदानम् । नवमे वारिदानप्रशंसा । दशमे तैजसदानादि । एकादशे जलपात्रदानम् । द्वादशे अन्नदानादि । त्रयोदशे भक्ष्यदानम् । चतुर्दशे लवणदानम् । पञ्चदशावर्णे दृतदानम् । षोडशसप्तदशयोः दक्षिणोददानादि । अष्टादशोदविंशयोः मन्त्रदानादिनिरूपणम् । विंशैकविंशयोः मधुवनस्थितिदाननिरूपणम् । द्वाविंशे अभ्यङ्गदानम् । २३ शे गन्धदानम् । २४ शे धूपदानम् । २५ शे अनुलेपनादिदाननिरूपणम् । २६ शे पुष्पदानम् । २७ शे वस्त्रदानम् । २८ शे यज्ञोपवीतदानम् । २९ शे सुवर्णदानम् । ३० शे रौप्यदानम् । ३१ शे दीपदानम् । ३२ शे पुराणदानम् । ३३ शे कल्पदानम् । ३४ शे प्रैद्यदानम् । ३५ शे शस्त्रदानादयः । ३६ शे तिलदानम् । ३७ शे द्रवदानादि । ३८ शे सम्भारदानम् । ३९ शे लक्ष्णाजिनदानम् । ४० शे वचदानम् । ४१ शे पादुकादानम् । ४२ शे यानदाननिरूपणम् । ४३ शे निचलारिंशदावर्णे गजदानादिनिरूपणम् । ४४ शे मच्छिपदाननिरूपणम् । ४५ शे आरोग्यदानम् । ४६ शे अभयदानम् । ४७ शे मामोपलक्षितनियतदानम् । ४८ शे अनियततिथिदानम् । ४९ शे नक्षत्रादिदाननिरूपणम् । ५० शे सामान्याभिदानम् । ५१ शे संक्रान्तिदानादिनिरूपणम् । ५२ शे वत्सरे दाननिरूपणम् । ५३ शे प्रकीर्णदानादिनिरूपणम् । ५४ शे सामान्यदेवतासम्प्रदानकदानादि । ५५ शे सूर्यसम्प्रदानकदानादि । ५६ शे मङ्गलसम्प्रदानकदानादि । ५७ शे वासुदेवसम्प्रदानकदानादिनिरूपणमिति ।

No. 166. दायकारिका. By मोहनचन्द्रवाचस्पतिः. Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 19 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichhāpurāgrāma, Paṇḍita Vrajanātha Vidyāratna. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning. नत्वा गुरुन् समासेन दायभागस्य सारतः ।
 द्विजमोहनचन्द्रेण कारिका लिख्यते मया ॥
 अथ स्त्रीधनाधिकारक्रमनिर्णयः ।
 कन्याधनेऽधिकारः स्यात् सोदरभ्रातुरपतः ।
 तदभावे मातुर्वेव पितुः स्यात् तदनन्तरम् ॥
 वरदत्तातिरिक्ते तु बाग्दत्ताकन्यकाधने ।
 एवं क्रमेणाधिकारो ज्ञातव्यः पण्डितैः सदा ॥ इत्यादि ।
 End. वानप्रस्थो नयेदेकतीर्थसेवी च नापरः ।
 प्राप्नुयाच्च यतिधनं सन्निध्यो नापरः कश्चित् ॥

स नैष्ठिकब्रह्मचारी धनमाचार्य आमुयात् ।
उपकुर्वन् ब्रह्मचारिधनं पिबादि वा नयेत् ॥

Colophon. इति श्रीमोहनचन्द्रविद्यावाचस्पतिविरचिता दायभागकारिका समाप्ता ।

विषयः । संचेपतो दायधिकारक्रमकथनम् ।

No. 167. दायभागसिद्धान्तकुसुदचन्द्रिका. By श्रीमदद्युतचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 16×4 inches. Folia, 35. Lines, 10 on a page. Extent, 875 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1693. Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkuḍā, Paṇḍita Mahendranātha Bhaṭṭācāryya. Purchased by Government of India, Calcutta. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ कृणाय नमः । अपरे ब्रह्मशाश्वतमिति मनुनेव ब्रह्मावतारत्वसुक्तमिति तद्वाचकं मनुपदमतः प्रसङ्गान् मङ्गलमाचरणार्थमाविष्करोति मन्वादीनि । स्वशब्दनिर्देशेन मनोरादिपदनिर्दिष्टेतरविधादभ्यो गौरवमावेदयदर्थान्तर-स्मृतिविरोधात् तत् स्मृते ... .. मभिहितं अविस्मय्य यथार्थतात्यर्थ्य-णाभिसम्वाय विवादः अपुत्रधनं प्रथमं पितुरेव भ्रातुरेव पत्न्या एवेत्यादि परस्परविरुद्धवाद इत्यर्थः । पुत्रानां विवादो विरुद्धार्थवाक्यं संशयः तेषां प्रबोधाय यथार्थतात्यर्थ्यनिश्चयार्थं संशयनिरासार्थं वा एवं दुरुहविषया-कर्णने सुमतयोऽवहितः केवलमधिकुर्वन्तीति उक्तं सुधिय इति अर्थः स्वर्ग-नरकाभावसाधनत्यागस्तेयनिवृत्तिमूलसंशयविषमस्वस्वतद्भावान्यतरनिर्णयो ज्ञेयः । उद्देशानन्तरं लक्षणेन दायभागशब्दार्थे निर्णेतुं प्रतिजानीते अथेति । विभागोऽर्थस्येति विभागः स्वनिर्णयानुकूलो व्यापारः अर्थस्यान-वच्छिन्नधनस्य यत्रावच्छेदे तदवच्छिन्नधनरूपं यद्वा अर्थस्येति सप्रम्यर्थे षष्ठी आर्षत्वात् तेन यस्मिन्नर्थे इति सामानाधिकरण्येनान्वयः । इत्यादि ॥

End.

यथा चोक्तम् ।

अनुमानाद् वरः साक्षी साक्षिभ्यो लिखनं गुरु ।

अविरुद्धा त्रिपुरुषो भक्तिस्तेभ्यो गरीयसीति ॥

पाकधर्माः वैश्वदेवधर्मादयः । आगमो धनागमनोपायः क्रमादिव्ययो
द्रव्यविनियोगः प्रातिभायं लग्नकालम् । ... ..
न्यायस्येति न्यायो व्यापारज्ञानव्याप्यज्ञानयोः कार्यकारणभावः । नाचार्येति

श्रीधराचार्यैर्यदुक्तं तदेव शास्त्रार्थो नान्यो ... । यथा, ये दायभागप्रकरणे
प्रकृतज्ञान ... । तेषां रञ्जनमनुरागोऽत्र यन्त्रे नास्माभिः कर्तुं शक्य
इत्यर्थः । तर्हि किमर्थं प्रयास इत्यत आह किन्त्विति प्रमाणाधीनज्ञानानां
प्रमाणदर्शिनां सुनीनां सम्वादमाचकृतये वाक्यविरोधपरिहाराय कृतिनः
पण्डितस्य मम यत्न इत्यर्थः । ... ..
इति ब्रह्मविधेति सुबोधम् ॥

Colophon. इति श्रीमदच्युतचक्रवर्तिविरचिता दायभागसिद्धान्तकुसुदचन्द्रिका समाप्ता ॥
शकाब्दा १६९३ । श्रीहरिः शरणम् ।

विषयः । जीमूतवाहनकृतदायभागस्य व्याख्यानम् ।

No. 168. दायभागार्थदीपिका. By रघुरामश्रीरामणिः. Substance,
country-made paper, 12 × 5 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent,
232 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hāli-
sabar, Valdeghātā, Bābu Giriṇa Candra Gangopādhyāya. Appearance,
tolerable. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

विद्याभूषणविख्यातः श्रीमान् रघुमणिः सुधीः ।
सर्वदेशेषु विख्यातः सर्वशास्त्रविशारदः ॥
विप्रश्रीरघुरामेण तच्छात्रेणानियतः ।
क्रियते दायभागार्थदीपिका दृष्टिदीपिका ॥
जीमूतवाहनकृते दायभागेऽम्बिदुस्तरे ।
अर्थमालोच्य ब्रह्मधा संक्षेपेण प्रकाशिता ॥
सर्वव्यवस्थापद्यालौ प्रणालीपरिपूजिता ।
विदुषामपि चान्येषां सुखबोधाय कल्पिता ॥
गुरुणा तेन कृतिना सन्तुष्टेन विवेचिता ।
सुदुर्लभं श्रीननिमित्तं कौर्मितः साहेव सुधीः
विद्यास्रष्टु विजयो व्यवहृतौ दाने च शीले वरः ।
तेनादिष्टतया मया विरचिता स्वार्थे परार्थे परा-
योऽयम्बन्धु सुफुल्लसागरकुले रामेश्वरस्थान्वयः ॥

मासत्रयं बद्धविधं निपुणं विभाव्य
 या भाविता कृतिरियं सुधिया भवद्भिः
 किञ्चित् कृपाञ्चितमनोऽव निधेयमेव
 श्रीमत् सुखं मम तदा सफलप्रयासः ॥
 पित्रादीनां सलनाशे यजनं स्यात् सुतादिगम् ।
 पुत्रत्वादिकसम्बन्धात् तत् दायः परिकीर्तितः ॥

End.

विभागज्ञानं विभागधर्मनिर्णयो लिखितेन च साक्षिणा व्यवहारेणापि तथा
 क्रयविक्रयादिना युक्त्या विभक्तता ज्ञेया । पृथगायगृहादिभिः ।
 तत्र साक्षी सपिण्डोऽतः सम्बन्धी तत् परः परः ।
 देशजातिकुलश्रेणी-धर्मान् वीक्ष्य महीपतिः ।
 तेन तेनैव धर्मेण तत्र तत्र विनिर्णयेत् ॥

Colophon.

इति श्रीरघुमणिविद्याभूषणभट्टाचार्याधीतशास्त्र श्रीरघुरामशिर्रोमणिभट्टा-
 चार्यकृता दायभागार्थदीपिका पद्यावली समाप्ता ।

विषयः । संक्षेपेण दायभागार्थनिरूपणम् ।

No. 169. दीपिकावली. By हरिकृष्णः . Substance, country-made paper 14×2 inches. Folia, 49. Lines, 5 on a page. Extent, 796 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Candrakīrtigrāma, Post office Vaidyervāzār, District Ḍhākā, Paṇḍita Bhavānikānta Nyāyaratna. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

कर्णपूरीकृताखण्डनमेरुनवपङ्कजम् ।
 नन्दोत्तरमहं वन्दे पार्वतीप्राणनायकम् ॥
 को विदामो ... अज्ञानां ज्ञानदायिनी ।
 हरिकृष्णेण धीरेण क्रियते दीपिकावलिः ॥
 सर्वकर्मणुपादेया विशुद्धिचन्द्रतारयोः ।
 तच्छ्रुत्वा चैव सर्वेषां ग्रहाणां फलदाढता ॥
 अस्यार्थः । सर्वकर्मणि विवाहादौ चन्द्रतारयोः शुद्धिपादेया ग्राह्या तत्
 शुक्ला सर्वेषां ग्रहाणां फलदाढता फलदाढत्वम् ॥ यतः सर्वे ग्रहास्तदशुद्धौ
 शुद्धा अपि न शुभफलदा इत्यर्थः ।

चन्द्रताराशुद्धिप्रशंसा ।

सप्तमोपचयाभ्यस्तचन्द्रः सर्व्वं शोभनः ।

शुक्लपक्षे द्वितीयस्तु पञ्चमो नवमस्तथा ॥

अस्यार्थः । सर्व्वं शुक्लपक्षे कृष्णपक्षे च शोभनः शुक्लपक्षे पुनः द्वितीय-
पञ्चमनवमस्थोऽपि शुभः ॥ आद्यस्य इति । अत्र जन्मनक्षत्रगतादपि
नाडीनक्षत्रदोषो नास्ति । तथाच वराहः ।

जन्मनक्षत्रगतचन्द्रः प्रशस्तः सर्व्वकर्म्मसु ।

... .. ॥

चन्द्रशुद्धिः ।

सितशनिकुजजीवार्कास्त इन्दुर्नराणां

अथ ... .. नवमस्थो ... .. ।

सुसुतनिधनगद्येकृत्युपचार्यगोऽपि

प्रचुरशुभफलं स्यादामवेधेन शुद्धिः ॥ इत्यादि ।

End.

अथ वर्षाज्ञानम् ।

पद्म्यादिषु पद्मसु कुम्भार्के भवति यदि रोहिणीयोगः ।

अधमतमाधमाधम ... .. मङ्गदम्भां पातः ॥

अस्यार्थः । कुम्भार्के फाल्गुने यदि शुक्लपक्षस्य कृष्णपक्षस्य वा पद्म्यादिषु
यदि रोहिणीयोगो भवति एतदुक्तं भवति पद्म्या रोहिणीयोगे अधमतमा
वर्षा ज्ञेया षष्ठ्या योगे अधमा सप्तम्या योगे मध्यमा एवं यथासंख्येनान्वयः ॥

Colophon.

इति श्रीहरिकृष्णकृतिना कृता दीपिकावलिः समाप्ताः ॥ शुभमस्तु
शकाब्दाः । १६९९ ॥

विषयः । अत्र प्रथमं चन्द्रताराविशुद्धिनिरूपणम् । चन्द्रताराशुद्धिप्रशंसा । अथ
जन्मादिसंज्ञानिर्णयः । राशिविभागनिर्णयः । लग्ननिर्णयः । राशिभोगनिर्णयः । दिग्धिपति-
निर्णयः । नक्षत्रनामनिर्णयः । योगनिर्णयः । योगानां वर्जनीयभागकथनम् । नन्दादिसंज्ञा-
निर्णयः । शुभाशुभप्रदफलनिर्णयः । वारवेल्हानिर्णयः । उत्पातयोगनिर्णयः । अमृतयोग-
निर्णयः । नक्षत्रामृतयोगनिर्णयः । अमृतयोगनिर्णयः । अमृतयोगप्रशंसा । उषादिसप्तगण-
निर्णयः । कालशुद्धिनिर्णयः । वर्जनकालनिर्णयः । अभिचारवादननिर्णयः । विवाहादियामिच-
वेधसंक्षिप्तनिर्णयः । वारनिर्णयः । वैवाहिकतिथिनिषेधनिर्णयः । गोधूलिनिन्दा । गणफल-
निर्णयः । नाडीनक्षत्रयोगे मरणनिर्णयः । षडष्टकदोषनिर्णयः । नववध्वागमननिर्णयः

पुनर्विवाहनिर्णयः । निषेकनिर्णयः । पञ्चास्यतनिर्णयः । नवान्ननिर्णयः । विद्यारम्भनिर्णयः ।
उपनयननिर्णयः । हस्तप्रवाह-बीजवपन-गृह्यारम्भ-गृह्यस्थाननिर्णयः । श्रवणादिविचारनिर्णयः ।
गण्डस्थाननिर्णयः । यात्राविधिनिर्णयः । योगिनीफलनिर्णयः । नक्षत्रशूलनिर्णयः । काल-
निर्णयः । विषुवादिसंक्रान्तिनिर्णयः । धान्यमूल्यज्ञाननिर्णयः । वर्षाज्ञाननिर्णयादिस्त्रचकवचन-
समूहसंग्रहः तेषां व्याख्यानञ्च ॥

No. 170. दुर्गापूजापद्धतिः । (बलिनारायणीया) Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 57. Lines, 8 on a page. Extent, 1,995 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1774. Place of deposit, Vakaḍi, Teliveni, District Medinīpura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥ अथ बलिनारायणीयदुर्गापूजापद्धतिः । तत्र शुक्ल-
षष्ठां सायं समये निवर्त्तितनित्यक्रियः निष्कोटर-वज्राद्यनुपहत-सफल-
विल्ववृक्षसमीपं गत्वा तन्मूलस्थानं गोमयेनोपलिप्य प्राङ्मुख उदङ्मुखो
वा उपविश्य ॥ ॐ कर्त्तव्येऽस्मिन् वार्षिकशरत्कालीनायाः श्रीजयदुर्गा-
भट्टारिकायाः शुभवोधनामन्त्रणकर्मणि ॐ पुण्याहमित्यादि पुण्याहवाचनं
कृत्वा स्वस्ति प्रवाच्य यथा अयं क्षणः शुभक्षणेऽस्तु तत्र तारावारप्रक्षेपनक्षत्रा-
णाममृत्युतेन योगोऽस्तु ... .. सङ्कल्पं कुर्यात् । यथा ॐ अद्या
श्विने मासि शुक्ले पक्षे षष्ठां तिथौ अस्मिन् विशिष्टभारतभूप्रदेशे गणपति-
दुर्गाभट्टारिकायाश्चरणसरोजसन्निधौ अमुकगोत्रः श्रीअमुकदेवशर्मा अश्वि-
श्वकुल्योत्तरोत्तरराज्यलक्ष्मीवृद्धिपुत्रपौत्रधनधान्याद्यवच्छिन्नसम्पत्त्यपेक्षितसिद्धि-
विपश्चान्तिकासः अःकर्त्तव्यश्रीदुर्गाभट्टारिकागृहप्रवेशनपूर्वकभगवत्पुरा-
णान्तर्गत ब्रह्मविहितशरत्कालीनसप्तम्यष्टमीनवमीपूजानिमित्तं गणपत्यादि-
देवतापूजापूर्वकं हृन्दारकहृन्दवन्दितचरणारविन्द्यायाः वार्षिकशरत्काली-
नायाः श्रीजयदुर्गाभट्टारिकायाः शुभवोधनामन्त्रणकर्महं करिष्ये ॥
इत्यादि ।

End. ततो गृहभागवत् अच्छिद्रावधारणं कृत्वा कथानश्चित्ते शान्तिं कृत्वाशीर्वाहं
दत्वा ब्राह्मणेभ्यः सुहृद्भ्यश्च भोजनवस्त्रताम्बूलानि प्रदाय । देवी जयदुर्गा
प्रचण्डा कालरात्री प्रीयतामित्युक्त्वा ते ब्राह्मणादयः प्रीयतामिति प्रति-
वचनं दद्युः ॥

Colophon. इति बलिनारायणीये दुर्गापूजा समान्ना ॥ • ॥ शकाब्दाः । १७७४ ॥

विषयः । अथदुर्गाभट्टारिकायाः पूजाविधिः प्रयोगादिश्च ।

No. 171. दुर्गाचर्तित्वम्. By रघुनन्दनभट्टाचार्यः. Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 30. Lines, 6 on a page. Extent, 652 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, District Mayamansingha, Paṇḍita Harasundara Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य जगदीशानीं दुर्गां तत्प्रीतये बुधः ।

शरदूर्चाविधिं तस्याः वक्ति श्रीरघुनन्दनः ॥

व्यवस्थायाः प्रपञ्चस्तु विज्ञेयस्तिथितत्त्वतः ।

पूजाविधेयं सम्यक्त्वं ज्ञातव्यं कोविदैरिह ॥

अथ दुर्गाचर्तित्वम् ।

शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी ।

तस्यां समेतत्वाद्यात्म्यं शुद्धा भक्तिप्रसाहितः ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टमं खण्डनं दृष्ट्वा देवत्राक्षपूजनम् ।

दानं कुर्वीत कुर्याच्च स्नानं सर्व्वोपधिजले ॥

Colophon.

इति बन्धुघटीय-श्रीहरिहरभट्टाचार्यात्मज श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं
दुर्गाचर्तित्वं समानम् ॥ * ॥

विषयः । शरत्कालीनदुर्गापूजाव्यवस्था तत्र प्रमाणादिश्च ।

No. 172. दुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः । Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 54 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodal, District Mayamansingha, Kālācārid Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय । अथ दुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः लिख्यते ।

वापैकूपतडागेव विपन्ने पशुमानुषे ।

तस्य यदि प्रवक्ष्यामि संपूर्णोक्तिं यथाविधि ।

End. ततः पूर्णां दशे (?) ब्राह्मणं विस्वज्य दक्षिणां कृत्वा शान्त्युदकं दत्वाच्छिद्राव-
धारणं कुर्यात् ।

Colophon. इति वशिष्ठपञ्चरात्रीक्तदुष्टजलाशयप्रतिष्ठाविधिः समाप्तः ॥ ० ॥

विषयः । वापीकूपतडागादिषु पशुमानुषादिश्वसंस्पर्शे सति तस्य पुनः संशोधनविधिः
तत्प्रयोगश्च ।

No. 173. देवविवाहपद्धतिः । Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 92 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1690. Place of deposit, Serpur, Mādhavapura, District Mayamansingha, Paṇḍita Gaṅgādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. श्रीकृष्णाय नमः । अथ देवविवाहपद्धतिर्लिख्यते ।
उदीच्यां संस्थिते सूर्य्ये साधे वा मधुमासके ।
विवाहं कारयेद्देव्या गृहस्थेन विपश्चिता ॥
सुयोगे सुदिने वाथ तृतीयायां विशेषतः ।
वैशाखस्य सुरश्रेष्ठे विवाहं कारयेत् गुरुः ॥ इत्यादि ।

End. ततो दक्षिणां दत्वाच्छिद्रावधारणं कुर्यात् । ततः स्वगृहं देवं नीत्वा
खट्वायां स्थापयित्वा षोडशोपचारैस्तस्मिन् मिथुनं सम्पूज्य नानाविध-
मन्त्रोत्सवं कुर्यात् ।
एवं विधानतः कृत्वा कन्यादानफलं लभेत् ॥

Colophon. इति देवविवाहपद्धतिः समाप्ता । शुभमस्तु शकाब्दाः । १६९० ॥

विषयः । विष्णुप्रतिकृतिविवाहनिरूपणमुखेन तत्फलनिरूपणम् ।

No. 174. देवीगीता । Substance, country-made paper, 15 × 3 inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 94 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodal, District Mayamansingha, Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवायै ।

न पीनं नापीनं न हि परिमितं नापरिमितम् ।
न रक्तं नारक्तं न हि धवलितं नाधवलितम् ॥

निराकारं नित्यं विगुणरहितं देवमजडम्
तमात्मानं वन्दे परमसुखसमन्ताननिलयम् ॥

कुर्म उवाच ।

एवं सर्वगतं सूक्ष्मं कूटस्थमचलं भुवम् ।
योगिनस्तत् प्रपद्यन्ति मन्त्रादेयाः परं षट् ॥ इत्यादि ।

End. तेषां नित्याभियुक्तानां मया तत्त्वं समर्चितम् ।
नाशयामि ततः क्लेशं ज्ञानदीपेन चाचिरात् ॥

Colophon. इति कुर्मपुराणे दशमाध्याये देवीमौलिता समाप्ता ।

विषयः । आत्मज्ञानादितिरूपसमुत्पन्नं देवीमाहात्म्यनिरूपणम् ।

No. 175. देवीमाहात्म्यकौमुदी. By रामकृष्णः. Substance, country-made paper, 16 x 3 inches. Folia, 23. Lines, 8 on a page. Extent, 793 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1687. Place of deposit, Sāthheyepādāgrāma, Post Office Vaidyervāzār, District Dhākā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

भगवन्तं नमस्कृत्य देवीं भगवतीमपि ।

तन्यते रामकृष्णेण देवीमाहात्म्यकौमुदी ॥

अथ तमेव विदित्वेति युतेस्तत्त्वज्ञानस्य मोक्षसाधनत्वं सिद्धं तत्त्वज्ञाने च
महामायाऽकर्तव्यादौ कर्तव्यादिज्ञानद्वारा ... .. अतस्तत्प्रीतिं विना
तत्त्वज्ञानं न संभवति । प्रीतिश्च नाराधनं विना आराधना च प्रभावज्ञानं
विना । तत्प्रभावः सुरथाय राज्ञे मेधोमुनिना उक्तस्तयोः सम्वादो मार्क-
ण्डेय उक्त इति भगवान् श्रीकृष्णद्वैपायनसदुक्तं मार्कण्डेयवाक्यमवतारयति
मार्कण्डेय उवाचेति । एवं कथा मार्कण्डेयेन पुरा क्रौटिकमुनिं प्रति पुराणं
कथितं ... .. सावर्षिरित्यादि ।
सूर्यस्य पत्नीद्वयं संज्ञा सवर्षा च तत्र सवर्षाया अपत्यं सावर्षिर्वादिता-
दिद्य । पिष्टनामज्ञानार्थमाह सूर्यतनय इति । अष्टानां पूरणोऽष्टमः तथाहि
स्वायम्भुवः स्वारोचिषः ... .. चाक्षुषः वैवस्वतः सावर्षि-
... .. ब्रह्मसावर्षिर्ब्रह्मसावर्षिर्ब्रह्मसावर्ष्यस्तुर्दशमनवः तथाष्टमः
सावर्षिः । ननु अष्टमपदं अथं तस्य वस्तुत एवाष्टमत्वादिति चेत्तर्हि

अन्यथा व्याख्येयं अष्टभिरणिमादिभिर्मानो ... .. अस्मेति अष्टमः । श्लोके-
ष्वेवं योजना योऽष्टमो मनुः सावर्णिः पुराणे कथ्यते तदुत्पत्तिं मम मत्तः
विस्तीर्य गदतः निशामय ग्रन्थ उत्ययतेऽनेनेति उत्पत्तिर्महामायानुभावस्तं
ग्रन्थ ॥ उत्थादि ॥

End.

प्राज्ञः स वैश्यः ज्ञानं कीदृशं ममेत्यहमिति सङ्गः बोधः तस्य विद्युतिकारकं
अयं भावः धनादौ ममेति बुद्धिः देहे अहमिति बुद्धिश्च संसारहेतुः
तद्भुतिकारकं तत्त्वज्ञानमेवेति । अहोभिरित्यनेन ... ..
सम्पन्नं त्वमेव तेन विभिः । अतश्चति सुवि ... .. जन्म तदर्थं अतः
अन्यथा देवीदर्शनात् कथं पुनर्जन्म ... .. इत्यस्य वैश्यादपिच तेन
जन्मविना न मन्वन्तराधिकारः तेन तस्य जन्मार्थमेव मरणम् । सावर्णिरिति
... .. सावर्णिकः ... .. सम्बोधनं संसारनिवृत्तिं दृष्ट्वापि तुष्टत्वात्
... .. तच्च ज्ञानं भविष्यतीत्यादौ कालो नोक्तस्तेन तत्क्षणदित्यभिप्रायः ।
इत्युक्तं अभिलषितं तथोक्ताभ्यां अन्तर्हिता अदृष्ट्या वुभूव । महामाया-
नुभावेन यथा मन्वन्तराधिप इत्यनेन यदुक्तं तत् स्मारयति एवं देया इति
सूर्याज्जन्म समासाद्य प्राप्य सावर्णिर्नाम मनुर्भविता भविष्यति इति देवी-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥

Colophon.

वेद्यासेन करुणासागरेण विनिर्मिता ।
पतितानां जीवनाय चण्डी विजयते चिरम् ॥
व्याख्याता रामकृष्णेण चण्डिकेयं यथामति ।
सर्वज्ञानां हि तात्पर्यं कोऽज्ञोविज्ञातुमीश्वरः ॥
इति महामहोपाध्याय उदीच्य-श्रीरामकृष्णभट्टाचार्यविरचिता चण्डिका-
टिप्पणी समाप्ता ॥ समाप्तेयं पुस्तिका शकाब्दः । १९८० ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गतस्य सप्तशतीनामकस्य देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 176. देवीमाहात्म्यचन्द्रिका. By शिवाचार्यः. Substance, country-
made paper, 12×2½ inches. Folia, 52. Lines, 7 on a page. Extent, 1,456
ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā,
Post Office, Naihāti, Rāmatāraṇa Thākura. Appearance, old. Prose.
Correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

प्रणम्य परमां देवीं कुमतिध्वंसकारिणीम् ।

शिवाचार्य्यो वितनुते देवीमाहात्म्यचन्द्रिकाम् ॥

यच्चतुर्भुजमित्रेण धृतिदासादिनाच यत् ।

लिखितं तत्समालोक्य रच्यते तत्समासतः॥

प्राक्लिङ्ग जैमिनिर्महाभारतकथां श्रोतुमिच्छन् मार्कण्डेयमहर्षिमुपगम्य शृण्वान् नायकस्यैकं कथालक्षण इति । इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 177. देवीमाहात्म्यटीका, सिद्धान्तमञ्जरीनाम्नी. By छण्णानन्दः. Substance, country-made paper, 11×2½ inches. Folia, 8. Lines, 10 on a page. Extent, 250 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1752. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीरामः । ॐ चण्डिकायै नमः ।

भवानीचरणाभ्योऽं प्रणिपत्य प्रणोद्यते ।

सिद्धान्तमञ्जरी चण्ड्याः छण्णानन्देन धीमता ॥

चण्डिकायाः पूर्वपक्षं कृत्वा नत्वा शिवापतिम् ।

रादान्तः क्रियते तस्य सुगुहोपकृतये मया ॥

षट्सम्वादः ॥ आदौ पञ्चमुनिगणसम्वादस्तत्र मार्कण्डेयकौस्तुभसम्वादस्तत्र मेघःसुरथसम्वादः ॥ निशामय तदुत्पत्तिमिति ॥ इत्यादि ॥

End.

ननु आङ्ग शब्दे अलोपो भवति कथमेतत् कचिदपवादविषयेऽप्युत्सर्गो विधिनिरविशत इति आङ्गि अकारलोपप्राप्तेऽपि वृद्धिः ॥ उपेक्षेति कचित् ॥

यदा अकारादिति एहि पद्यालोपः । अ इति सुरथसम्बोधनम् । तथाच छण्णे सम्बोधनेऽप्यपे शोभायाम् प्रकीर्तितः ।

नत्वा देवीपदद्वन्द्वं छण्णानन्देन भिच्छुषा ॥

संक्षिप्य रचिता श्लेषा देवीमाहात्म्यटीकायै ॥ * ॥

Colophon.

इति छण्णानन्दविरचिता सिद्धान्तमञ्जरी समाप्ता ॥ शुभमस्तु शक १७५२ ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यास्य संचेपेण व्याख्यानम् ।

No. 178. देवीमाहात्म्यटीका . By गोपालः . Substance, country-made paper, 13 × 2½ inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page. Extent, 288 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkudā, Śrī Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. In-correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ॥

यस्याः कोटि जगन्नि सन्ति कतिधा नो सन्ति वादत्वं
चिद्यत्र ब्रह्ममहेन्द्रशङ्करमुखाः कोकनद्य आसते । (?)
यत्पादाब्जरजःकणाक्षशिवास्तदूत्रह्य यत्यञ्जसा
तां वन्दे जगदीश्वरीं भगवतीं सच्चिन्मयीमम्बिकाम् ॥
श्रुतिं स्मृतिं चापि पुराणजातं
विलोक्य तन्त्राणि शिवोदितानि ।
गोपालनामा विबुधो विधत्ते
टीकामिमां सप्तशतीसवस्य ॥
यद्यस्ति टीका प्रचुरा कवीनां
निवेशितास्तत्र च सत्प्रमेयाः ।
तथापि टीका मम दर्शनीया
बुधैरयं सुद्धिं हतोऽञ्जलिर्मे ॥
सन्ति चेत् बहवो दोषा गुणलेशोऽपि कुत्रचित् ।
अनुगृह्णन् गृह्णन् सन्तो गुणकणं मम ॥ इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यव्याख्यानम् ।

No. 179. देवीमाहात्म्यविवरणम् . By गोपालमिश्रः . Substance, country-made paper, 12 × 3½ inches. Folia, 88. Lines, 7 on a page. Extent, 2,233 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1618. Place of deposit, Hālisahar, Caudhuripādā, Vecārāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सुविचार्यं बहूनर्थान् त्रीक्ष्णाध्यानकाङ्क्षिणा ।

श्रीमद्गोपालमिश्रेण चण्डीयाख्या वितन्यते ॥

पुरा किल भगवद्वादरायणशिष्येण महाभारतविषयकथाकाङ्क्षिणा जैमिनिना
मार्कण्डेयमुनिः पृष्ठः ॥ इत्यादि ।

End.

एवं अनेन प्रकारेण चतुर्युगैः चतुर्युगैः । यथा स्मृततरपदे व्याघ्रपुङ्गव-
र्धभकुञ्जराः सिंहशार्दूलनागाद्या इत्यमरः । देव्याः सकाशात् वरं लब्ध्वा
सूर्यात् जन्म समासाद्य सावर्णिमनुभविता इत्यन्वयः । एतत् द्विपाठः
कर्त्तव्यः इति ॥

Colophon.

इति श्रीगोपालमिश्रकृतायां चण्डीटीकायां देवीमाहात्म्याविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

— — —

No. 180. देवीमाहात्म्यवृत्तिः. By गोविन्दरामसिद्धान्तवागीशः. Substance,
country-made paper, 16 × 4 inches. Folia, 62. Lines, 7 on a page. Extent,
1,736 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nāḍiyā-
grāma, Post Office Lonsing, District Pharidpur, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa
Smṛtiratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमश्चण्डिकायै ।

यस्यादपद्मनिशं परिचिन्त्य भक्त्या

योगीन्द्रहृन्परिवन्द्यपदो हरोऽभूत् ।

तत् देवमानुषसुरारिगणैः प्रपूज्यं

भक्त्याप्यनन्यगतिकः सततं नमामि ॥

यस्याः प्रसादात् बलभृत्प्रधानाः

स्वराज्यभाजोऽप्यभवन् दिगीशाः ।

तस्याः स्तुतेष्टतिरियं प्रकाशयते

गोविन्दरामेण विपश्चितां मुदे ॥

यद्यप्यत्र बहुभिरेव निबन्धकृद्भिर्विधं व्याख्यातं तथाप्यस्य रसस्वविशेष-
विज्ञानार्थैतद्विद्वद्भिरालोकनीयम् ॥ पुरा किल भगवद्वादरायणानुवासे
जैमिनिभारतीयकथानन्तरं सावर्ण्यं त्वत्तिं भगवन्तं मार्कण्डेयं पृष्ठवान् काव्या-
न्तरस्यासक्तेन तेन कथां कथयितुं समं नायं समयः किन्तु विन्यपर्वत-

वासिनः सर्वशस्त्रार्थतत्त्वज्ञा मन्त्रिण्यासत्वारः पत्तिणः सुस्तान् प्रच्छेत्त्युप-
दिष्टोऽसौ गत्वा तान् प्रष्टवान् ते च साङ्गादमात्मभाष्यं वर्णयन्तो मेधः-
सुरथसम्वादात्मिकां भाण्डरये मार्कण्डेयेन कथितामिति चासकथासुपवर्ण-
यितुमारभमाणा जचुर्मार्कण्डेय उवाचेति । स्मृकण्डोरपत्यं मार्कण्डेयः ...
... .. पूर्वस्मरस्य वृद्धिः । ... .. इत्युकारलोपः ।
यद्यपि जैमिनिसुनिस्थाने पत्तिणामेव वचनकर्तृत्वं अतः पत्तिण जचुरित्येव
वक्तुं युज्यते तथापि मार्कण्डेयेनोपदिष्टाः कथाः पत्तिभिश्च्युते इति मार्क-
ण्डेय उवाचेति । सावर्णिरिति । योऽष्टमो मनुः कथ्यते स सावर्णिस्तदु-
त्पत्तिं मम स्थाने निशामय शृणु मम किम्भूतस्य विसराद्भटतः प्रपञ्चात्
कथयतः सावर्णिरिति ... .. दित्वाद्दन् । अष्टमो मनुः किम्भूतः सूर्य-
तनयः सूर्यतनय इति पदेन समुद्रकन्यायाः सवर्णाया अपत्यव्यावृत्तिः ।
सावर्णिरिति पदेन सूर्यपत्न्याया अपत्यव्यावृत्तिरिति । ननु निशा-
मयेत्यत्र शमोऽदर्शन इत्यनुशासनात् कथं नमानुबन्धानां ह्रस्वः सत्यं संज्ञा-
पूर्वकत्वात् ह्रस्व इति केचित् । वस्तुतस्तु दृष्टेरपि ज्ञानवचनादित्यनुशासनात्
ज्ञानातिरिक्तबोधन ... .. एवास्य सानुबन्धत्वं यथा
उपशमयति रोगानिति प्रकृते तु श्रवणं ज्ञानं शमोऽर्थः ॥ इत्यादि ॥

End.

मार्कण्डेय उवाच । इतीति । देवी इति एवं प्रकारेण तथोक्त्याभिलषितं
वाञ्छितं वरं दत्त्वा भक्त्या ताभ्यामभिष्टुता सती सद्यस्तत्क्षणं अन्तर्हिता
अदृष्ट्या बभूव । एवमिति । एवं प्रकारेण देव्या देवीसकाशाद् वरं लब्ध्वा
क्षत्रियश्रेष्ठः सुरथः सूर्यात् जन्म समासाद्य संप्राप्य सावर्णिर्मनुर्भविता ।
श्लोकमेतत् वारद्वयं केचित् पठन्ति तदिहाप्रमाणं वचनाभावात् । प्राचीन-
व्यवहाराभावाच्च ॥

Colophon.

वेदाग्निरेतोन्नयनानि (?) प्रष्ट्वी-

गते शकाब्दे गिरिजापदाब्जम् ।

सच्चिन्त्य चण्डीस्तुतिवृत्तिमेतां

गोविन्दरामो विततान विप्रः ॥

मयोक्तमिह यत्किञ्चित् विरुद्धं कृतं भवेत् ।

तत् क्षन्तव्यं विपश्चिद्भिः क्षमासारा हि साधवः ॥

इति श्रीगोविन्दरामसिद्धान्तवागीशभट्टाचार्यकृतायां देवीमाहात्म्यादौ देवी-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 181. देवीमाहात्म्यवृत्तिः. By नरसिंहचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 14 × 1 inches. Folia, 112. Lines, 3 on a page. Extent, 1,497 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurāgrāma, Paṇḍita Hariprasāda Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमश्चण्डिकायै ।

देव्याः पादयुग्मं मनोज्ञमतुलं ब्रह्मादिभिः सेवितं
भीरोर्भीतिहरं भयं सुररिपोर्मुक्तिप्रदं योगिनाम् ।

नत्वा कोषमशेषशब्दगहनं ज्ञात्वा च तन्त्रं मुने-

स्तस्याः श्रीनरसिंह एष तनुते माहात्म्यातत्त्वं कृतम् ॥

पुरा किल भगवद्वाद्रायणशिश्येण भारतकथाकाङ्क्षिणा जैमिनिना मार्कण्डेयमुनिः शृष्टो नायं कथासमय इत्युपेक्षमाणो विन्ध्याचलनिवासिनश्चतुरः पक्षिणः प्रपद्यसीति तमादिदेश । तदनन्तरं जैमिनिना शृष्टो मार्कण्डेय-भागुरिसंवादात्मकमितिहासमनुवर्णयन्काल्पकथामारभमाणस्तं ऊचुर्मार्कण्डेय उवाचेति । इत्यादि ।

End.

ताभ्यामित्युभयचान्वयः । ताभ्यां दत्त्वा ताभ्यामभिष्टुतेति एवं वरं देव्याः सकाशात् लब्ध्वा क्षत्रियर्षभः क्षत्रियश्रेष्ठः सुरयः सूर्याब्जान् समासाद्य सम्प्राप्य सावर्णिर्मनुर्भविता ॥ इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्यं समाप्तम् । माहात्म्यामिति महात्मनोभाषः माहात्म्यं यच् । एवं सर्व्वत्रैव योग्यम् ॥

Colophon. इति श्रीनरसिंहचक्रवर्तिन्यकृता देवीमाहात्म्याटीका समाप्ता ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणीयदेवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ॥

No. 182. देवीमाहात्म्यमञ्जरी. By नरसिंहचक्रवर्ती. Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 58. Lines, 7 on a page. Extent, 1,573 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1595. Place of deposit, Ariyādaha 24-Parganas, Paṇḍita Haripada Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. अत्र प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥ स्मर्यतनयः
तदुत्पत्तिं निशमय शृणु जानीहि चेत्यर्थः । समानः वर्णो यस्याः स
सवर्णा अस्या अपत्यं सावर्णिः इत्यादि ।

End. एवं अभिलषितं वरं देयाः सकाशात्तद्ध्या क्षवियर्षभः सुरथः स्मर्याज्जन्म
समासाद्य संप्राप्य सावर्णिर्मनुर्भविता ।

Colophon. इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्यं समाप्तम् ।
कृता श्रीनरसिंहेन द्विजेन चक्रवर्तिना ।
सतां चित्तविनोदाय देवीमाहात्म्यमञ्जरी ॥ ० ॥
वाणाङ्गेषुविधौ श्राके मासे च श्रावणाङ्कये ।
पूर्णीकृता पुस्तिकैषा राजेन्द्रेण द्विजन्मना ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यटीका ।

No. 183. देवीमाहात्म्यवृत्तिः, (तत्त्वावबोधिनी). By विद्याविनोदाचार्यः.
Substance, country-made paper, 14 × 4½ inches. Folia, 50. Lines, 10 on a
page. Extent, 1,750 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of
deposit, Hālisahar Valdeghātā Bābu Girīṣa Candra Gaṅgopādhyāya.
Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमश्चण्डिकायै ।
नत्वा जमजया (?) गूढं भान्तमेकमनेकवत् ।
विद्याविनोदाचार्यश्च चण्डीटीकां करोत्यस्मू ॥ इत्यादि ।

End. विवस्वतो जन्म उत्पत्तिं समासाद्य सावर्णिर्मनुर्भविता सावर्णिरभूत् मनु-
र्भविष्यति इत्यर्थः । अद्यतने लट् अतएव स बभूव महाभाग इति प्रथम-
मपि सङ्गतम् ।

Colophon. इति विद्याविनोदाचार्यकृतायां चण्डीटीकायां तत्त्वावबोधिण्यां देवी-
माहात्म्यं समाप्तम् ॥ ० ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्या ।

No. 184. देवीमाहात्म्यवृत्तिः, (तात्पर्यकौमुदीनाम्नी). By रघुनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 61. Lines, 8 on a page. Extent, 2,653 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1617. Place of deposit, Sātbheyepādāgrāma, Post Office Vaidyerbāzār, Parganā Sonargā, Paṇḍita Tārākānta Vācaspati. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः सरस्वत्ये ।

मङ्गल्ये सर्वकल्पादी ... .. प्रणम्यते ।

मादृशस्नादृशं सिद्धौ चैरम्बभवत्सम्बते ॥

आनन्दैकनिकेतनं सुकृतीनां ... ..

ब्रह्मेन्द्रादिनमस्कृतं ... ..

न सद्भावबोधानां ... ..

तद्वन्दे जगदम्बिकापदयुगं रक्ताम्बुजाभप्रभम् ॥

सत्कुलद्विजराजेन सन्मनोहारिवर्त्मना ।

श्रीमता रघुनाथेन कौमु ... .. ॥

... .. न तत्त्वप्रदायिनी ।

तात्पर्यकौमुदी धीरा यथावदवधीयताम् ॥ ० ॥

इह तु देवीमाहात्म्याख्यावसरे प्रथमं तत्पाठविशेषो लिख्यते । ॐ नारायण ... .. कस्य नारायणादिनामषट्कमिरूपितदेवता नमस्कृत्य ।

नारायणं नमस्कृत्य नरैश्चैव नरोत्तमम् ।

देवीं सरस्वतीञ्चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥

तत्र नारायणप्रणयकालीन सागरजल ... .. नरः क्षतरामादि-

शरीरपरिपञ्चोऽवतारविशेषः । नरोत्तमः पुरुषोत्तमः श्रीकृष्ण इति यावत् ।

कृष्णस्य भगवान् स्वयमिति भागवतश्रवणात् । देवी भगवती आद्या शक्तिः ।

यदनुपधात् स '... .. र्गसु शक्त्यधिक्यं भवति । सरस्वती सर्ववाङ्म-

याधिकृतदेवता वाग्देवतेति यावत् । आसः पुराणेतिहासादीनि शास्त्राणि

वेदायनि वा (?) आसो वादरायणः कवीन्द्र इति आख्यायते । एतान्

प्रणम्य जयं उदीरयेत् पठेदित्यर्थः । तत इत्यस्य वाक्यालङ्कारप्रयोजन-

मात्रमर्थः । आनन्दार्यस्य यवन्तपदेनोपलब्धेः । जयमिति कृष्णद्वैपायन-

प्रणीतपुराण-भारत भागवतादि । एतस्य देवीमाहात्म्यपन्थस्य सिद्धमन्त्र-

स्वरूपत्वात् । ... .. तदादौ तदन्ते च प्रथवं दत्त्वा पठेत् इति शास्त्रार्थः ।

तथाठक्च तादृशसङ्कल्पसमाहिततत्पुस्तकमभ्यर्चयान् स्थापयित्वा पठे-
दित्यास्तां विसरः । इत्यादि ।

End. एवमिति एवंप्रकारेण सुरथः देव्या वरं लब्ध्वा क्षत्रियर्षभः क्षत्रियश्रेष्ठः
सूर्याञ्जन्म समासाद्य ... पुनरावृत्तिः समाप्तिं द्योतयति । तथा स्त्राया-
दिति चातुर्भुजौ ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीरघुनाथचक्रवर्त्तिकृतायां तात्पर्यकौमुद्यां देवीमाहात्म्याटीकायां
देवीमाहात्म्याख्यानं समाप्तम् ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 185. देवीमाहात्म्यवृत्तिः, (विद्वन्मनोरमा). By गौरीवरः. Substance,
country-made paper, 13×3½ inches. Folia, 55. Lines, 10 on a page.
Extent, 2,681 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1515. Place of
deposit, Kāṭhālpādā viś Naihāti, Paṇḍita Rāmatāraṇa Thākura. Ap-
pearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तुष्टिकाये ।

पान्तु वां चण्डिकाचण्डकोदण्डखण्डनिस्सनाः ।

दुरितौघतमस्काण्डे खण्डनैकान्तपण्डिताः ॥

संचिन्तसारविदुषा श्रीगौरीवरशर्मणा ।

क्रियते सप्तशतिकाटीका विद्वन्मनोरमा ॥

... द्वैपायनाभिधानमहर्षिवेदेव्यासप्रोक्तजयाख्यमार्कण्डेयपुराणान्तर्गतसाव-
र्णिकमन्वन्तरीय सावर्णिः सूर्य्यतनय इत्यादि सावर्णिर्भविता मनुस्मृत्यन्तस्य
देवीमाहात्म्यप्रकाशकस्य ग्रन्थसन्दर्भस्य यथाशक्ति व्याख्यानमाचक्षे ॥

End. एवमनेन प्रकारेण क्षत्रियर्षभः क्षत्रियश्रेष्ठः तथाच स्युस्तरपदे व्याघ्र-
पुङ्गवर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूलनागाद्याः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचरा इत्यमरः ।
सुरथः देव्याः सकाशात् वरं लब्ध्वा सूर्याञ्जन्म समासाद्य सावर्णिर्भनु-
र्भविता इति ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीगौरीवरकृतायां विद्वन्मनोरमायां सप्तशतिकाटीकायां देवीमाहात्म्यं
समाप्तम् ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

वाणेन्दुपद्मेन्दुमते शकाब्दे प्रणम्य गौरीचरणारविन्दम् ।

... ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 186. देवीमाहात्म्यटीका, (सप्तशतीविवेकः). By रामचन्द्रवाचस्पतिः . Substance, country-made paper, 11 × 4 inches. Folia, 120. Lines, 7 on a page. Extent, 2,250 ślokaś. Character, Bengali. Date, (?) Place of deposit, Bhātpādā, 24-Parganas, Paṇḍita Rāmendra Nyāyavāgiṇa. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

यामाङ्गराद्यां प्रकृतिं मुनीन्द्रा
यामेव धात्रीं प्रतिपालनेन ।
अन्ते तु हन्त्रीं हररूपधात्रीं
अव्याज्यगत् पश्यन्तनन्दिनी सा ॥
प्रणम्य चण्डीचरणारविन्दं
श्रीरामचन्द्रो द्रुतमग्रजम्भा ।
सुबोधिनीं सज्जनतोषिणीं
चकार चण्डीमहिमैकसाराम् ॥
... .. सप्तशतीविवेकां
तनोति सन्तोषकरीं कवीनाम् ।
पुरा किञ्च भगवद्गारायणशिष्येण भारतविषयकौर्त्तिना जैमिनिना शृष्टो
मार्कण्डेयो मुनिः । इत्यादि ॥

End.

देवी इति वरं तथोरभिलषितं दत्त्वा ताभ्यां वैश्वसुरयाभ्यां अभिद्युता सती
सद्यस्तत्क्षणात् अन्तर्हिता बभूव । अन्तर्द्धो । एवमिति एवं देयाः सका-
शात् वरं लब्ध्वा चक्षियर्षभः चक्षियश्रेष्ठः सुरयः सूर्याज्जन्म समासाद्य
प्राप्य सावर्णिमनुभवेति ॥

Colophon.

इति मार्कण्डेयपुराणे सावर्णिके मन्वन्तरे देवीमाहात्म्यं समाप्तम् ॥
इति रामचन्द्रवाचस्पतिरुक्ता चण्डीटीका समाप्ता ॥ • ॥

विषयः । मार्कण्डेयपुराणान्तर्गत-देवीमाहात्म्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 187. दोलयात्राप्रमाणतत्त्वम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 14×2½ inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 132 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Serpur, District Mayamanasimha, Paṇḍita Harasundara Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning. श्रीहरिः । फाल्गुणपौर्णमास्यां दोलयात्रामाह तीर्थचिन्तामणौ ब्रह्मपुराणम् ।
फाल्गुणां संयतो भूत्वा गोविन्दस्य पुरं व्रजेत् ।
नरो दोलागतं दृष्ट्वा गोविन्दं पुरुषोत्तमम् ॥ इत्यादि ।

End. पश्यन् द्वितीयं हरति गोदत्याद्युपपातकम् ।
क्षिण्यन्त्यशेषपापानि तृतीये च न संशयः ॥
इमां यात्रां कारयित्वा चक्रवर्ती भवेन्नरः ।
ब्राह्मणस्य चतुर्वेदे ज्ञानञ्च जायते ध्रुवम् ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं दोलयात्राप्रमाणतत्त्वं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । श्रीकृष्णस्य दोलयात्राप्रकरणादितिरूपणम् ।

No. 188. दोलयात्रामृतम् . By नारायणतर्काचार्यः . Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 3. Lines, 8 on a page Extent, 123 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Vikramapura Vajrayoginīgrāma Paṇḍita Kālikānta Ćiromaṇi. Appearance fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
नत्वा गोविन्दपादाब्जं दृष्ट्वा च स्मृतिसङ्गृहान् ।
नारायणो वितनुते दोलयात्रामृतं सुधीः ॥
स्कन्दपुराणे ।
फाल्गुने मासि राजेन्द्र अर्धमर्त्तणि शान्तिमे । (?)
गोविन्दं दोलयेद् यो वै स वैकुण्ठपुरं व्रजेत् ॥
कृत्तिकायां ध्वजोत्थानं ज्येष्ठायां खपनं तथा ।
दोल उत्तरफाल्गुणां यात्रामेनां सुदुर्लभाम् ॥
ब्रह्मवैवर्ते ।
अधिवासः क्षपान्ने च फाल्गुणर्त्ते तृपोत्तम ।
गोविन्दं दोलयेद् यो वै स वैकुण्ठपुरं व्रजेत् ॥ इत्यादि ।

End. होलिकां कारयेद् यस्तु पौर्णमास्यां नरोत्तम ।
 सद्यसा कुलमादाय विष्णोर्लोके महीयते ॥
 दशाक्षरविधानेन पूजयेच्च जनार्दनम् ।
 होमं कृत्वा विधानेन ततो यात्रां समापयेत् ॥

Colophon. इति नारायणतर्काचार्यविरचितं दोलयात्रास्तं समाप्तम् ।

विषयः । फाल्गुनपौर्णमास्यां भगवतो दोलयात्राविधिविवेचनम् ॥

No. 189. द्रव्यगुणसङ्गृहटीका. By शिवदासः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 77. Lines, 7 on a page. Extent, 2,194 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Bhagavān Candra Dāsa Kavirāja, Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

दशाननादितिमिरपरिभूतमिदं जगत् ।
 प्रमसाद यतस्तस्मै कस्मैचिन्महसे नमः ॥
 कणादसांष्ट्यायुर्वेदतन्त्राणां पारदृश्यनः ।
 तातस्थानन्तसेनस्य वन्दे चरणपङ्कजम् ॥
 मद्यदादिनिकायोऽयं यस्याः प्रादुरभूत् किल ।
 सतीं गुणमयीं भक्त्या भैरवीं जननीं भजे ॥
 रचितयक्रदत्तेन यो द्रव्यगुणसङ्गृहः ।
 श्रीमता शिवदासेन तस्य व्याख्या विधीयते ॥
 नोक्तायक्रेण ये द्रव्यगुणा विस्तरभीषणा ।
 तेषां प्रमद्वतो लेख्याः शिष्यव्युत्पत्तये मया ॥ इत्यादि ।

End.

इदानीमस्य सङ्गृहग्रन्थस्योपादेयतां दर्शयितुमाह ।
 तन्त्राणां सारमाकृत्य द्रव्यानां गुणसङ्गृहः ।
 भिषजामुपकाराय रचितयक्रपाणिना ॥
 क्षामीत् सभायां शिखरेश्वरस्य
 लब्धप्रतिष्ठः किल लाडसेनः ।
 वाणीविलासं कविसार्वभौमं
 विजित्य यः प्राप यशो दुरापम् ॥

काकुत्स्थसेनस्तु ततस्ततोऽभूत्
 तस्यापि लक्ष्मीधरसेननामा ।
 तस्माच्च भूतस्तरुणस्तनूज-
 स्तस्याप्यनन्तस्तनयोऽथ जज्ञे ॥
 योऽन्तरङ्गपदवीं दुरवापां
 ह्यत्रमप्यतुलकीर्तिरवाप ।
 गौडभूमिपतितोऽपि कसाह- (?)
 स्तत्सुतस्य कृतिनः कृतिरेषा ॥

Colophon. समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

विषयः । चक्रपाणिदत्तकृतद्रव्यगुणसङ्ग्रहाभिधानवैद्यकग्रन्थस्य व्याख्यानम् । तदनुक्तांश-
 पूरणञ्च ।

No. 190. द्वाविंशत्सिंहासनकथा . By वररुचिः . Substance, country-
 made paper, 17×3 inches. Folia, 46. Lines, 8 on a page. Extent, 1,472
 ṣlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1719. Place of deposit, Naihati,
 District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ḍāstrī. Appearance, tolerable.
 Prose. Incorrect.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।) ततश्च
 भूखननादिभिरनेकप्रकारैः कनकरत्नमयद्वाविंशत्पुत्तलिकाभिरुपेतं चन्द्र-
 कान्तमणिमयं अष्टदशसोऽक्षयं तेजसा जाज्वल्यमानं सिंहासनं प्रादुरभूत् ।
 इत्यादि ।

End. चिल्लोकी जेतया जड़तनुरमात्यः शशधरो
 वसन्तः पर्यायोद्यतबाहुर्ब्रतकुचा दूरे ।
 रणत्कङ्कणामन्दमौषलगी घना सुवदना श्यामा मनोहारिणी । (?)
 ईषत्कुञ्चितपद्मभागललिता सुयत्तलोमावल्ली ॥
 शूनामेव ... .. समो दूरम् ॥ ० ॥

Colophon. इति वररुचिकृत द्वाविंशत्कथनं सम्पूर्णम् । शके १७१९ लिखितमेतत् ।

विषयः । द्वाविंशत्पुत्तलिकाभिविक्रमादित्यस्य गुणवर्णनम् ।

No. 191. द्वादश्याचाप्रयोगः . By विद्यानिवासः . Substance, country-made paper, 16 × 2½ inches. Folia, 22. Lines, 5 on a page. Extent, 469 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāḍari, Mayamanasimha, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

चौदुर्गायै नमः ।

ब्रह्मास्त्रादसहोदरनिर्भररसमाधुरीभास्त्रि ।

विद्यानिवासस्तनुते याचाकर्माणि सदृशो भर्तुः ॥

कोऽत्र विधिनिषेधो नीलमणिर्यथा तथा सेव्यः ।

तदपि विधेरनुगत्या सत्यास्कन्दं निराकुर्मः ॥

इह खलु भगवद्दर्शनादुपस्थितप्रेमाकलितस्त्रेन्दुचक्रनरपतेर्भक्तियोग एवो-
द्देश्यत इति ब्रह्मविज्ञापितेन प्रतिमाकृपिणा भगवता वरप्रदानेन याचा
प्रवर्तिता । इत्यादि ।

End.

तस्मिन् काले तु ये भक्त्या लब्धं पश्यन्ति मानवाः ।

न तेषां पुनरावृत्तिः कल्पकोटिशतैरपि ॥

विष्णोः स्वरूपमाख्याय विष्णुलोकं वसन्ति ते ।

ततः काष्ठनादिदक्षिणां दद्यात् एवमेव महासहस्रा चतुर्दशीपर्यन्तं
श्रीजगन्नाथं पूजयेत् ।

Colophon.

इति विद्यानिवासोक्तद्वादश्याचाप्रयोगः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः ।

श्रीमज्जगन्नाथदेवस्य द्वादश्याचाप्रयोगादिनिरूपणम् ।

No. 192. धर्मदीपिका . By चन्द्रशेखरः . Substance, country-made paper, 18 × 5 inches. Folia, 33. Lines, 8 on a page. Extent, 1,056 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nailāṭi, District 24-Parganas, Paṇḍita Haraprasāda Çāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शिवपदद्वन्द्वं ताततत्तातसेवितम् ।

तत्प्रभाववर्द्धितास्त्राभिः क्रियते धर्मदीपिका ॥

विद्याभूषणविख्यातः चन्द्रदर्शनमते दुर्धौः ।

तत्तुतस्त्रादृशो धीमान् ततोऽधीतो च तत्तुतः ॥

श्रीचन्द्रशेखरो नाम्ना ख्यातो वाचस्पतिः स्मृतौ ।

स्मृतीनाञ्च प्रकाशार्थं तनोतीमां प्रदीपिकाम् ॥

तत्र मीमांसातर्क एव वेदतन्मूलकशास्त्रार्थप्रकाशकः । तथाच भट्टमीमांसा-
संज्ञकस्तर्कः सर्व्ववेदसमुद्भवः । सर्व्वेषां वेदानां समुद्भवः प्रकाशो यस्मादिति
विग्रहः । इत्यादि ।

End.

अशक्यार्थे विध्यसम्भवात् अस्यार्थः अशक्यार्थे असम्भवार्थे विध्यसम्भवात्
विधेरेव प्रवृत्तेः अतो विधेर्यथासम्भवं विधेयं व्यवस्थापयति । तथाचोक्तम् ।

द्रवादिषु शुवादीनां व्याकोषस्य च शङ्कुषु ।

अर्थोपत्तिवशात् तस्माद्वावस्त्वैवेत्यवस्थितिः ॥

Colophon.

प्रथमपादस्य शेषः ॥ * ॥ श्रीश्रीगुरवे नमः । ॐ हरये नमः ॥ श्रीरामः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं विधिनियमपरिसंख्यादीनां यथासम्भवं मीमांसा । ततोऽधिकरण-
निरुक्तिः । ग्रन्थाधिकरणनिरूपणम् । खादिरन्यायनिरूपणम् । विकल्पनिरूपणम् । कपालाधि-
करणनिरूपणम् । प्रतिनिध्याधिकरणनिरूपणम् । तदादितदन्यायनिरूपणम् । सर्व्वशक्त्यधि-
करणनिरूपणम् । योगसिद्ध्यधिकरणनिरूपणम् । तन्त्रप्रसङ्गन्यायो । स्तुतशस्त्राधिकरणञ्च ।

No. 193. धर्मविवेकः. By हलायुधः. Substance, country-made paper, 8×3 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 36 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānā Kerāṇi-gaṇja, Sāktāgrāma, Paṇḍita Trilocana Tarkālaṅkāra. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning.

श्रद्धावीजो वेदविप्राम्बुसिक्तः

शास्त्राविद्यासाक्षतसो दशापि ।

पुण्यान्यथा द्वे फले शूलस्त्रक्षे

मोक्षः कामो धर्मदृष्टोऽयमीशः ॥

यातः क्षामखिलां प्रदाय हरये पातालमूलं बलिः

शक्तुप्रस्थविसर्ज्जनात् स च मुनिः स्वर्गं समारोपितः ।

आवास्यादसतीं सतीं सुरपुरीं कुन्तीं समारोपयत्

वा सीता पतिदेवतागमदधो धर्मस्य सूक्ष्मा गतिः ॥ इत्यादि ॥

End. जल्पन्ति स्वरयः सर्वे धर्मो रक्षति धार्मिकम् ।
 एतज्ज्ञातव्यमद्यैव किमत्र च भविष्यति ॥
 जयोऽस्तु पाण्डुपुत्राणां येषां पक्षे जनार्दनः ।
 यतः कृष्णस्ततो धर्मो यतो धर्मस्ततो जयः ॥

Colophon. इति महाकविद्वलायुधविरचितं धर्मविवेकाख्यकाव्यं समाप्तम् ॥
 विषयः । कतिपयप्रश्नपूरणश्लोककथनम् ।

No. 194. धर्मेतिहासः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 115. Lines, 6 on a page. Extent, 2,932 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkāṅkāra. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
 नारायणं नमस्कृत्य नरक्षेव नरोत्तमम् ।
 देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥
 एकदा ब्राह्मणः कथित् पुत्रदारादिपोषणे ।
 वयो गतमभिजाय चिन्तामाप दुःखयाम् ॥
 धर्मो हि परमो बन्धुः परलोकसुखावहः ।
 श्रुतः कदाचित् साधुभ्यामिति गाथा सनातनी ॥
 स मया न श्रुतो धर्मो न कृतो नानुचिन्तितः ।
 अधुना स्वल्पमेवायुरवशिष्टं हि मे मतम् ॥
 इति चिन्ताकुलो विप्रो धर्मशुश्रूषणे रतः ।
 सञ्चितः पुत्रशिष्याभ्यां ... ... सदैव सः ॥
 सूतं गत्वा महात्मानं विनयानतकन्धरः ।
 कृताञ्जलिपुटः सम्यक् प्रोवाच स्वमनोगतम् ॥ इत्यादि ।

End. अन्धाय पङ्कवक्षो वै दृष्ट्वा भवसमुद्भवाः ।
 केवलं गर्भदुःखाय ये गङ्गां न गता नराः ॥
 गङ्गामाहात्म्यमेतद्भि यः पठेत् विष्णुसन्निधौ ।
 सभायां वापि विप्रेन्द्राः शृणुयादापि भक्तितः ॥
 गङ्गास्नानफलं प्राप्य सुखभीमैकसन्निधिः ।
 चिरायुः पुत्रपौत्रैश्च दृतो दिवसमाव्रजेत् ॥

द्विजा ऊचुः ।

धर्मेतिहासस्य कथा विचित्रा

मया श्रुतास्तन्मुखपङ्कजाद् गुरो ।

तामाशिषं सम्प्रत्यनन्तरं देवं

यथा स्मरामो हि यथाच कुर्वहे ॥

उपनयतु मङ्गलं वः सकलजगन्मङ्गलालयः श्रीमान् ।

दिनकरविबोधितनवनलिननिभेक्षणो विष्णुः ॥ ॐ ॥

Colophon.

इति श्रीपद्मपुराणोद्धृते धर्मेतिहासे सप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ ॐ ॥ समाप्त-
स्वार्थं ग्रन्थः ॥

विषयः । पिढपूजा पतिसेवा सर्वजनेषु समता ।

मित्राद्रोहो विष्णुभक्तिय एते पञ्च महामखाः ॥

इत्यादिनिरूपणमुखेन एतदनुष्ठानफलनिरूपणम् । पतिव्रताद्युपाख्यानप्रदर्शनेन च माण्डव्यो-
पाख्यानम् । तडागखननादिफलनिरूपणम् । वृक्षादिरोपणपुष्पनिरूपणम् । अश्वत्यादिवृक्ष-
हृदनदोषकथनम् । गोप्रचारदानपुष्पनिरूपणम् । विष्णुप्रासादादिदानफलकथनम् । रुद्राक्ष-
माहात्म्यकथनम् । रुद्राक्षरूपविवेचनम् । रुद्राक्षधारणमन्त्रनिरूपणम् । धात्रीफलमाहात्म्यादि-
कथनम् । तुलसीमाहात्म्यकथनम् । गङ्गास्नानमाहात्म्यादिनिरूपणम् ।

No. 195. धातुघोषा वा धातुसाधनम्. By रामकान्तः. Substance, country-
made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 48. Lines, 8 on a page. Extent, 1,392
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
Dhākā, Thānā Kerānigāñja, Śāktāgrāma, Paṇḍita Trilocana Tarkālaṅkāra.
Appearance, fresh. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नला गुरुपदद्वन्द्वं रामकान्तेन यत्नतः ।

बालानामवबोधाय क्रियते धातुसाधनम् ॥

अथ धातवः । यद्यपि बहवो धातवस्तथापि ग्रन्थगौरवभयात् भट्टिति
सर्वधातुसाधनानुसन्धानधीजनकत्वाच्च हृदयसम्पत्ता दशैवाव निबध्यन्ते ॥
यदुक्तं वृद्धैः ।

भू-स्था-गम-दृशोऽस्ति दा-ह-ज्ञा-ग्रह-चिन्तयः ।

दशते पुरतो ज्ञेया शीघ्रज्ञानाय धातवः ॥ इति ।

तत्रादौ भूधातुवच्यते । भूषत्तायामिति सत्कार्ये वर्तमानस्य भूशब्दस्य
क्रियाभावो धातुरिति धातुसंज्ञायां पश्चात् त्यादिप्रत्ययः । एवमेव सर्व-
धानुसन्धेयं । सम्प्रत्यये वर्तमाना भवति भवतः भवन्ति । भवसि भवथः
भवथ । भवामि भवावः भवामः ॥ इत्यादि ।

End. यङ् लुगवा सर्वस्मादातीरिति रत्नमालायाकरणसूत्रम् । तथा लुगधिकारे
यङो बहुलमिति चान्द्रः । तथा सर्व्ववर्म्मापि चर्करीतयाष्टमये + +
यितान्तादित्यत्रान्तप्रवृत्तिसुपान्तं । तेन बोधवतीतीत्यादिसिद्धम् ॥

Colophon. इति धातुधोषा समाप्ता ।

विषयः । भू-स्था-गम दशास्ति दा ह-ज्ञा-प-च-चिन्तिरूपदशधातूनामाख्यातकदन्तयोः सर्व्वव-
रूपकथनम् । तत्र तत्र धात्वर्थादिविवेचनम् ।

No. 196. धातुमाला . By जुमरनन्दी . Substance, country-made
paper, 14 × 3 inches. Folia, 13. Lines, 6 on a page. Extent, 273 ślokas.
Character, Bengali. Date, SANA, 1293, Sāla. Place of deposit, Parganā
Vagḍi, Teliveni, District Medinīpura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi.
Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥

धातौ शम्भुमुष्णोद्भूते धान्ता वैकल्यमागते ।
क्रियते तस्य गृह्यार्थं यत्नो जुमरनन्दिना ॥
भ्राथदादि जुहोत्यादि दिवादिः स्वादिरेव च ।
तुदादिथ वधादिथ तनक्रादिचुरादयः ॥
भू सप्तायां । अथ तवर्गान्ताः । चिती संज्ञाने अत सातत्यगमने चुति-
रासेचने । इत्यादि ।

End. षट् खिट् षुट् षुधि चिंसायां शठ खठ गतिसंस्कारयोः गृठ खाल्लखे गृठि-
शोधने षट् नुट् उपघाते जुट् प्रेरणे नङ् धंघे षङ् उपसेवायां तङ्
आघाते परस्मैपदिनः ॥ चुरादयः समाप्ता ॥

Colophon. समाप्ता चेयं धातुमाला सन ११९३ साल ॥

विषयः । भ्राथादिदशगणौषधातूनामर्थकथनं तेषामनुषन्त्यादिकथनम् ।

No. 197. धातुमाला . By **महेशः**. Substance, country-made paper, 12×2 inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 184 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

राधाकृष्णं नमस्कृत्य महेशदेवशर्म्षणा ।

लिख्यते धातुमाला च त्रीदुर्गायाः प्रसादतः ॥

अथ भ्वादिगणि-लट्प्रकरण धातवः संचेपेण लिख्यते । भू सत्त्वायां भूधातुः परस्मैपदी । भवति भवतः भवन्ति ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अर्थनिरूपणमुखेन धातूनां रूपनिरूपणम् ।

No. 198. धातुमाला . By **षष्ठौदासविशारदः**. Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 24. Lines, 7 on a page. Extent, 504 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अज्ञानध्वान्तसंहन्त्रीं भारतीमिन्दुसन्निभाम् ।

गुरुश्च ज्ञानदं भक्त्या प्रणमामि पुनः पुनः ॥

मनोरमादिमालोक्य धातुटीकां गुणाधिकाम् ।

करोमि धातुभिर्मांसां शिशूनां कण्ठभूषणम् ॥

भुवाद्यदादिकाराद्यो दिवादिः स्वादिकस्ततः ।

तुदादिस्तद्गुणः प्रोक्तो मुचादिस्तदनन्तरम् ॥

रुधादिकतनादिश्च क्रियादिः सचुरादिकः ।

एते दश गणा ज्ञेया अत्र कातन्त्रसम्भताः ॥ इत्यादि ।

End.

हन्यथा धातवो ये स्युचुराद्या अपि ये स्मृताः ।

परस्मै वचने तेषां प्रयोगः परिकीर्तितः ॥

एतत् संचेपतः प्रोक्तं ग्रन्थविस्तारभूतितः ।
 अन्येऽनेकगणस्या ये विज्ञेयास्ते प्रयोगतः ॥
 मङ्गनस्याः समीपस्थो जाङ्गवीचेवसन्निधौ ।
 गोपालपुरजोऽकार्षीत् धातुमालां विशारदः ॥

Colophon. इति वैदिकजयलक्ष्मणतर्कवागीश-भट्टात्मज-त्रैलोक्य-विशारदविरचिता
 धातुमाला समाप्ता ॥ * ॥

विषयः । भुवाद्यदादिप्रभृतिधातुनिकराणां विशदार्थनिरूपणम् ।

No. 199. धातुलक्षणम् . By दनोकाचार्यः . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 33. Lines, 5 on a page. Extent, 1,100 ṣlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Tripurā, Vidyākūṭa, Paṇḍita Jagadbandhu Bhaṭṭācāryya, Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
 शिवं प्रथम्य बोधाय बालानां स्मृतये सताम् ।
 आचार्य-त्रैलोक्येन क्रियते धातुलक्षणम् ॥
 भू-स्वा-गम-दृशो ... ... छ-ज्ञा-पच-चिन्तयः । इत्यादि ।

End. अष्टितशेषत्वात् समाप्तिस्त्वकं वाक्यं नास्ति ।

विषयः । भुवादिदशगणौयधातूनामर्थकथनम् ।

No. 200. धातुसंग्रहः . Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 11. Lines, 9 on a page. Extent, 396 ṣlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Parganā Vagdi, Teliveni, District Medinipura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥
 केन च बालजनानां निर्मलबोधाय चाग्रतोषाय ।
 संपद्य रच धातूनां विधीयते प्रयोगलब्धानाम् ॥
 भू सनायां पा पाने प्रा गन्धोपादाने भ्रा शब्दाग्निसंयोगयोः छ गति-
 निवृत्तौ ॥ इत्यादि ।

End. भाज प्रथक्करणे सभाज प्रीतिसेवनयोः परस्मैपदिनः शूर वीर विक्रान्तौ
स्थूल परिच्छेदने आत्मनेपदिनः इति स्पृशादि ।

Colophon. इति चुरादिगणीयाः ॥ समाप्तश्चायं संगृहीतः प्रयुक्तधातुगणः ॥

विषयः । धातूनामर्थकथनं तेषामनुबन्धादिनिरूपणेनात्मनेपदादिविवेचनञ्च ।

No. 201. नाड़ीप्रकाशः . (कणादसंहितायाम्) Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 144 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura, Bābu Haracandra Caudhuri. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः शङ्कराय ।

यद्वक्त्रेभ्यः पञ्चसंख्यागतेभ्यो
वेदा जाता ऋग्यजुःसामभेदाः ।
अथर्ववेदस्यायुर्वेदस्य तस्मिन्-
न्नास्तां शम्भौ श्रीकणादस्य भक्तिः ॥
आस्ते वेदः पञ्चमो वैद्यकाख्यो
वेत्ता कश्चित् तस्य नास्ते महेशात् ।
तस्माद्वाताध्यैत तस्मात्तुराषाट्
तस्माज्जाला वक्तुमर्हामि शास्त्रम् ॥
प्रथमे नाड़िकाज्ञानं द्वितीये रोगनिश्चयः ।
तृतीये च कषायः स्यात् चतुर्थे पारदादिकम् ॥
पञ्चमे तु महाविद्या रसजारणमारणम् ।
यस्य प्रभावाद्रोगाश्च नश्यन्ति सद्यः सुखतः ॥ इत्यादि ।

End. भगदनाशो (?) न जीवेच्च वातशीथो न जीवति ।

वक्राकृतिश्चिह्ननेत्रो न जीवेद्विकलेन्द्रियः ॥

इत्युक्तं नाड़िकाज्ञानं निदानं कथ्यतेऽधुना ॥ ... ॥ * ॥

Colophon. इति कणादसंहितायां नाड़ीप्रकाशः समाप्तः ॥ श्रीदुर्गाचरणे भक्तिरास्ताम् ॥

विषयः । नाड़ीज्ञानमुखेन रोगादिनिरूपणम् ।

No. 202. निकुञ्जरहस्यम् . Substance, country-made paper, $12\frac{1}{2} \times 5$ inches. Folia, 3. Lines, 11 on a page. Extent, 78 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā, Mahārāja's Library. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीराधाकृष्णार्था नमः ।
 द्रुतकनकसुगौरस्त्रिग्वधेघोषनीला
 ... .. रखिलदन्दारण्यमुद्गासयन्ती ।
 मृदुलनवदुक्ते नीलपीते दधानौ
 स्मर निभृतनिकुञ्जे राधिकाकृष्णचन्द्रौ ॥ इत्यादि ।

End.

परमरसरस्यानन्द ... .. दन्दा-
 विपिन-नवनिकुञ्जे दिव्यदिव्यैविलासैः ।
 निरवधि रममाणौ राधिकाकृष्णचन्द्रौ
 भज सकलमुपेक्ष्य ... .. ॥
 कवमिममतिरम्यं राधिकाकृष्णचन्द्र-
 प्रमदरसविलासैरद्भुतं भावयुक्तम् ।
 पठति य इह ... .. मयप्रचित्तौ
 विजनमनु स राधालौषु सख्यं लभेत ॥

Colophon.

इति श्रीनिकुञ्जरहस्यस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । निकुञ्जे रममाणयोः श्रीकृष्णराधिकयोः स्तुतिः ॥

No. 203. निगमतत्त्वसारः . Substance, foolscap paper, 8×3 inches. Folia, 12. Lines, 10 on a page. Extent, 297 çlokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Ramanā's Kālīmāṭha. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः ।
 कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नविभूषिते !
 शानन्दभैरवो देवः पप्रच्छानन्दभैरवीम् ॥
 श्रीशानन्दभैरव उवाच ।
 निगमाममशस्त्राणि मया त्वयि प्रकाशितम् ।
 तेषां मध्ये सारभूतं वद कान्ते कुलेचरि ॥

पुरा श्रीलङ्गुखाभोजात् श्रुतं बद्धविधं मया ।
 श्रीरद्रयामलाख्यं तथाचोत्तरतन्त्रकम् ॥
 शशियामलमाख्यातं तथान्वद्विस्तरं प्रिये ।
 योगसारं तत्त्वसारं तथा गुह्यं वदस्व मे ॥ इत्यादि ।

End.

आनन्दभैरव उवाच ।
 एतदद्भुतमाह्वयं लङ्गुखात् संश्रुतं मया ।
 अद्य प्रभृति देवेशि तव दासो भवाम्यहम् ॥

Colophon. इति निगमतत्त्वसारे एकादशः पटलः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । शिवया सह शिवसंवादेन योगसारतत्त्वसारयोर्निरूपणम् । तत्र पञ्चतत्त्व-
 माह्वयादिकथनम् । पञ्चतत्त्वादिशुद्धिविधिः । योगविधिः । मन्त्रादिसाधनविधिः । स्तोत्रादि-
 शोधनविधिः । कवचविधिः । चण्डीपाठक्रमः । मद्यमांसादिशोधनविधिः । सम्बिदाकल्प-
 कथनम् । अशक्तानां पञ्चतत्त्वविधिविशेषकथनञ्च ।

No. 204. निगमलता . Substance, country-made paper, 19×5 inches.
 Folia, 34. Lines, 6 on a page. Extent, 637 ślokas. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, District, Dhākā, Vikramapura, Mājha-
 pādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।
 कैलासपर्वते रम्ये यामावन्ते च शर्वरी (?) ।
 स्पृष्ट्वा तु चरणौ देव्या भगवान् शङ्करोऽब्रवीत् ॥
 श्रीशङ्कर उवाच ।
 मातर्दुर्गे महामाये कृपां कुरु दयामयि ।
 हृदि शूलं समुद्धृत्य चाहि मां पद्मलोचने ॥
 श्रूयतां सुभगे देवि यच्छूलं वर्त्तते हृदि ।
 तन्मया कथितं भद्रे शृणु ज्ञात्वा न मुञ्चति ॥
 तव वज्रो श्रुतं पूर्वं भगरूपा तमेव हि ।
 वाक्चेनालपनं नैव कथं कुर्याद्भगेश्वरी ॥
 इदं चैकं द्वितीयञ्च वरदानौ कथञ्चन ।
 तृतीयं परमेशानि जीवन्तीने गतिर्न च ॥

जीवस्थिते सदा शम्भोर्गमनं केन वा कृतम् ।

इति दिन्तापरो भूत्वा वातुल्लोभूय संशयः ॥

श्रीपार्ष्वत्युवाच ।

नाहं वदामि खलु पामरेषु रतिं त्यजामि पशुवादिनेषु । (?)

वाचं त्यजामि कुलकर्माघातिने सङ्गं त्यजामि किल चम्पकेषु ॥

श्रीशङ्कर उवाच ।

देवि विश्वेश्वरि त्वं हि दृष्टिस्थित्यन्तकारिके ।

कथं मां पशुरूपेण स्थापितासि रतिप्रिये ॥

श्रीपार्ष्वत्युवाच ।

पुरा कोचवधुसङ्गादौराचारं भवान् कृतः ।

तथापि पशुभावत्वं न मुञ्चति कथञ्चन ॥ इत्यादि ।

End.

निगमं मत्कुलं नाथ कृताहं निश्चितं प्रभो ।

इति ज्ञात्वा सावहिता न प्रकाशं कदाचन ॥

यः पाति पुस्तिकाभेतां गृहे रक्षति नित्यशः ।

तस्य स्थाने ह्यहं बद्धा सर्व्वदा तत्पुरे यथा ॥

पटलं वा तदहं वा तदहं वा मञ्जेश्वर ।

जानाति स गुरुः साक्षान्मत्समस्तत्समोऽपि वा ॥

Colophon.

इति निगमलतायां पार्ष्वतौश्वरसंवादे चतुर्विंशतिः पटलः । सम्पूर्वोऽयं पद्यः ॥

विषयः । शङ्करं प्रति शङ्क्या उक्तिरूपोऽयं प्रबन्धः । तत्र पञ्चमकारेषु प्राधान्यतः पञ्चम-
मकारस्यैव प्रपञ्चशः प्रयोगादिविधिः । लतासाधनविधिः । दिव्यवीरादीनां लक्षणादिकथनम् ।
पञ्चमकारसाधनेनैव मोक्षप्राप्तिकथनम् । भैरवीचक्रे प्रवर्तमाने वर्षभेदराहित्यादिकथनम् ।
पञ्चमकारशोधनादिविधिः । पुनः पुनः पानविधिः । योनिपूजाविधिः । तत्र ध्यानादि-
कथनञ्च । अथ कालिकापूजाविधिः । तारापूजाविधानम् । उपताराविधानकथनम् । अभि-
षेकविधिकथनञ्च ।

No. 205. नित्यानन्दाष्टकम्. By श्रीकृष्णादासगोस्वामी. Substance, coun-
try-made paper, 10 × 4½ inches. Folia, 3. Lines, 4 on a page. Extent,
24 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartaḷā,
Vṛddhanagara, Tripurā, Paṇḍita Mineçvara Sārbbabhauma. Appearance,
new. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीनित्यानन्दाय नमः ।

शरच्चन्द्रधानिं स्फुरदमलकानिं गजपतिं

हरिप्रेसोन्मत्तं धृतपरमसत्त्वं स्मितमुखम् ।

समाघूर्णन्नेवं करकलितवेचं कलिभिदं

भजे नित्यानन्दं भजनतदकन्दं निरवधि ॥ इत्यादि ।

End.

... ...

... ... ॥

परं नित्यानन्दाष्टकमिदमूर्ध्वं पठति य-

त्तद्विद्वद्वाक्यं स्फुरति नितरां तस्य हृदये ॥

Colophon.

इति श्रीनित्यानन्दाष्टकं श्रीकृष्णदासगोस्वामिविरचितं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । अष्टभिः श्लोकेर्नित्यानन्दस्य सावकथनम् ।

No. 206. निरुत्तरतन्त्रम् .

Substance, country-made paper, 18 × 5 inches. Folia, 26. Lines, 8 on a page. Extent, 750 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो जगन्मोहिन्यै ।

श्रीदेव्युवाच ।

सिद्धिविद्या पुरा प्रोक्ता मन्त्रयन्त्रादिकानि च ।

नानाभावप्रभेदेन संशयो जायते प्रभो ॥

भावभेदेन कथय लोकनिस्तारकारक ।

सर्वेषां शरणं तन्त्रं सिद्धान्तविष्णुसम्मतम् ॥

आसामाराधना केन भावेन परिजायते ।

आसां वः प्रकृतिः कापि तव वा कीदृशी क्रिया ॥

तत् प्रकाशय सम्यग्भवे येन यामि निरुत्तरम् ।

श्रीशिव उवाच ।

सर्वासां सिद्धिविद्यानां प्रकृतिर्दक्षिणा प्रिये ।

दिव्यो वीरो वरारोहे चिन्तयेदक्षिणां शुभाम् ॥

दिव्यो वीराश्च देवेशि कालीकुलं विचिन्तयेत् ।

श्रीकुलश्च त्रिभिर्भावैश्चिन्तयेत् सुरसुन्दरि ॥

काली तारा भद्रकाली भुवना मङ्घिमर्दिनी ।
 त्रिपुटा त्रिरिता दुर्गा विद्या प्रतिशिवा प्रिये ॥
 कालीकुलं समाख्यातं श्रीकुलञ्च ततः परम् ।
 सुन्दरी भैरवी बाला वसना कमला तथा ॥
 धूम्रवती च मातङ्गी विद्या स्वप्नावती प्रिये ।
 मधुमती महाविद्या श्रीकुलं परिभाषितम् ॥
 लतायां पूजयेत् कालीं नीले नीलसरस्वतीम् । रत्यादि ॥

End. काली तारा तथा विद्वा मातङ्गी भुवनेश्वरी ।
 अष्टपूर्णा तथा दुर्गा मङ्घिमासुरमर्दिनी ॥
 त्रिरिता त्रिपुरा भद्रे भैरवी वगला तथा ।
 त्रिपुटा च तथा नित्या कमला च सरस्वती ॥
 जयदुर्गा तथा भद्रे तारा त्रिपुरसुन्दरी ।
 अष्टादश महाविद्यास्तन्वादौ कथिताः प्रिये ॥
 नात्र कालविग्रहिः स्यात् समयासमयादिकम् ।
 न वारतिथिनक्षत्रं न योगः करणस्य ॥

Colophon. इति निरुत्तरतन्त्रे देवीश्वरसंवादे पञ्चमः पटलः ॥

विषयः । शिवाश्रितयोः संवादेन भावभेदनिरूपणम् । कालीकुलकथनम् । श्रीकुल-
 कथनम् । पञ्चाङ्गायनिरूपणम् । कालीपूजायां गुह्यमन्त्रादनिरूपणम् । कलानिरूपणम् ।
 दक्षिणकालिकामन्त्रतन्त्रानुपूजादिविधिः । महाकालध्यानकथनम् । कुङ्कुमादनिरूपणम् ।
 कालीस्तवकथनम् । कालीकवचकथनम् । अजपानिरूपणम् । अथ पुरश्चरणविधिः । दिव्य-
 वीरपद्मभावभेदात् पुरश्चरणप्रकारभेदकौर्त्तनम् । प्राणायामविधिः । निर्गुणसगुणभावचिन्तन-
 विधिः । रात्रौ पूजाविधिः । मन्त्रानिशादनिरूपणम् । अथ वीराभिषेकविधिः । तत्र अभिषेक-
 मन्त्रादिकथनम् । सिद्धमन्त्रलक्षणम् । शक्तिसाधनं विना निर्व्याणाभावकथनम् । मायादि-
 पञ्चकन्याव्याख्यानम् । शक्तिचक्रादिलक्षणकथनम् । पञ्चचक्रविधिः । कुसुमानुक्तादिकथनम् ।
 चक्रे वर्जनीयकथनम् । गोप्यकर्मकथनम् । राजचक्रे देवचक्रे च विशेषकथनम् । योगिनां
 साधनादिविधिः । साधिकालक्षणादिकथनम् । कुलाचारारुद्रसाधनकथनम् । विद्याविशेषे
 शक्तिविशेषविधानम् । अथ वेद्यालक्षणादिकथनम् । पञ्चद्रव्यनिरूपणम् । तेषां ग्राहिकथनम् ।
 नवकन्यानिरूपणम् । तपश्चे मुद्रादिविधिः । पञ्चीकरणविधिः । अष्टादशमहाविद्याकौर्त्तनञ्च ।

No. 207. निर्णयसिन्धुः. By कमलाकरभट्टः. Substance, country-made paper, 15×7 inches. Folia, 270. Lines, 13 on a page. Extent, 104,364 ślokaś. Character, Bengali. Date, SK. 1772. Place of deposit, Kāṭihālī, District, Mayamanasimha, Paṇḍita Navakiṭora Tarkacūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । श्रीरामाय नमः । श्रीकृष्णाय नमो नमः ।

कारुण्यैकनिकेतनं रामं सीतालताशोभितम् ।
 विश्वामित्रान्ववायव्रततीसमालम्बनशाखिनं वन्दे ॥
 लक्ष्मीसहायं कल्पद्रुतलावर्जितगोकुलम् ।
 वर्चापीडं घनश्यामं महः किञ्चिदुपास्महे ॥
 देवार्थधर्म्मरक्षायै मायामानुषरूपिणम् ।
 पितामहं हरिं वन्दे भट्टनारायणाक्षयम् ॥
 यत्पादसंस्थितिः सर्वसङ्कलप्रतिभूर्भता ।
 तान् भट्टरामकृष्णख्यानं श्रोतातचरणानुमः ॥
 सर्वकल्याणसन्देहनिदानं यत्पदद्वयम् ।
 युनदीसोदरीममाम्बाख्यां नोमि सादरम् ॥
 विन्दुमाधवपादाजरोलम्बीकृतविग्रहम् ।
 व्याघ्रांसं धातरं भट्टदिवाकरसुपास्महे ॥
 हेमाद्रिमाधवमते प्रविचार्य्य सम्य-
 गालोक्य तत्त्वमय तीर्थकृतं परेषाम् ।
 श्रीरामकृष्णतनयः कमलाकराख्यः
 काले यथाभति विनिर्णयमातनोति ॥
 सन्नि यद्यपि विद्वांसस्तन्निबन्धाश्च कोटिशः ।
 तथाप्यमुष्य वैदग्ध्यं केचिद्विज्ञातुमीशते ॥
 तत्र सञ्चेपतः कालः षोडशाङ्गोऽयनस्तुर्मासः पक्षो दिवस इति । तत्राब्दी
 माधवमते पञ्चधा सावनः सौरखान्द्रो नाचत्रो बार्हस्पत्य इति ॥ इत्यादि ।
 प्रेतक्रियैकोद्दिष्टनिषेधेऽपि सिद्धे पुनस्तदुपहृष्टमाम्बिकपरं तेन तत् पार्श्व-
 मेव । विदण्डिनो द्वादशनारायणवलिः तद्विधिरन्यथ विशेषः प्रागुक्त
 इत्यलं वज्रना ॥
 एवं निरूपितमिदं गहनन्तु धर्म्म-
 मत्त्वं विचार्य्य वचनैस्तुल्यैः सुसम्यक् ।

End.

तदोषदृष्टिमपचाय विवेचनीयं

विद्वद्भिरित्यवरतं प्रणतोऽस्मि तेभ्यः ॥ * ॥

Colophon. समाप्तोऽयं निर्णयसिन्धुरिति शक १७७१ ।

विषयः । प्रयागस्नानादिविधिः । कम्बलभूषण्यादिदानविधिः । संक्रान्तिविचारः । सप्तमीव्रतस्नानादानादिविधिः । महासाघीयोगादिकथनम् । होलिकापौर्णमास्यादिछत्वनिरूपणम् । रजोदर्शनतिथिराश्यादिफलनिरूपणम् । दण्डसिंहासनादिपूजानिरूपणम् । शमी-वृक्षादिपूजानिरूपणम् । कोजागरलक्ष्मीपूजनादिनिरूपणम् । कार्तिकप्रातःस्नानाकाशप्रदीपोत्तर्गदिविधिः । चातुर्मास्यव्रतसमाप्तिबोधनादिविधिः । धनुःसंक्रमणपुण्यकालादिनिरूपणम् । कर्कश्यादिद्वयोद्यादिकथनम् । माघस्नानविधिर्माघे मूलकभक्षणादिनिषेधः । विष्णुपविहारोपपादिविधिः । हयग्रीवोत्पत्त्यादिनिरूपणम् । शक्रध्वजारोपपादिविधिः । वामनपूजादिविधिः । महालयापार्वणादित्रादिविधिः । कपिलपठोत्पत्त्यादिविधिः । गजच्छायादिकथनम् । देवीपूजा-चण्डीपाठादिविधिः । वैशाखशुक्लचतुर्दश्यां वृषसिंहव्रतादिनिरूपणम् । सेतुबन्धरामेश्वरपूजादिनिरूपणम् । कीकिलव्रतादिनिरूपणम् । मासविचारादिनिरूपणम् । व्रतारम्भकालादिनिरूपणम् । पञ्चषादिनिरूपणम् । लोहित्यस्नानादिविधिः । क्षमिषेकविधिः । गर्भाधानादि-संस्काराभावदोषकथनम् । सीमन्तोन्नयादिसंस्कारकर्मानिरूपणम् । विवाहादिविधिः । देव-प्रतिष्ठादिविधिः । सप्तमन्त्रद्राणां व्यवस्था । लिङ्गयुक्तशालग्रामद्वयपूजनादिनिषेधः । होमादि-निरूपणम् । आढादिनिरूपणम् । क्रयविक्रयादिनिरूपणम् ।

No. 208. निर्व्याप्ततन्त्रम् . Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 432 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālishahara Khāsvāṭī, Mahādeva Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवतायै ।

केलामपर्थते रम्ये नानारत्नोपशोभिते ।

विपरीतरतामज्ञा चण्डी पप्रच्छ शङ्करम् ॥

श्रीचण्डिकोवाच ।

निराकारं निर्गुणञ्च क्षुतिनिन्दाविवर्जितम् ।

क्षुनित्यं सर्वकर्तारं वर्षातीतं क्षुनित्यलम् ॥

संज्ञादिरहितं शान्तं किमाकारं प्रतिष्ठितम् ।

तस्मादुत्पत्तिर्देवेश किमाकारेण जायते ॥ इत्यादि ।

End. यदि भक्तियुतो मर्त्यो मनसा चिन्तयन् सदा ।
ते नरा नहि गच्छन्ति कदाचिन्मम मन्दिरे ॥
इति ते कथितं तत्वं वैष्णवस्य सुरेश्वरि ।
यज्ज्ञानादमरत्वञ्च लभ्यते नात्र संशयः ॥

Colophon. इति श्रीनिर्वाणतन्त्रे विष्णोः शोचकथनं नाम द्वादशः पटलः ॥

विषयः । ब्रह्मनिरूपणम् । ब्रह्माण्डोत्पत्तिनिरूपणम् । नराणां जन्ममृत्यादिनिरूपणम् ।
गायत्रीनिरूपणम् । गायत्रीमाहात्म्यानिरूपणम् । षडङ्गन्यासमन्त्रादिनिरूपणम् । बृहद्ब्रह्माण्ड-
लक्षणनिरूपणम् । योगाचरणनिरूपणम् । सत्यादिलोकनिरूपणम् । विष्णुस्तवकथनञ्च ।

No. 209. नीतिसारः, (गारुडौयः). Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 13. Lines, 7 on a page. Extent, 366 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1636. Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍali vid Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ नीतिसारः ।
उत्तमैः सच्च साङ्गत्वं पण्डितैः सच्च मङ्गलम् ।
अलुप्तेः सच्च मित्रत्वं कुर्वाणो नावसौदति ॥
परवाद् परस्वञ्च परिचासं परस्त्रिया ।
परवेष्मनिवासञ्च न कुर्वीत कदाचन ॥ इत्यादि ।

End. गृहे चाभ्यन्तरे द्रव्यं लग्नञ्चैव तु दृश्यते ।
अशेषं चरणीयञ्च विद्या न श्रियते परैः ॥ • ॥

Colophon. इति गारुडौयनीतिसारः समाप्तः ॥ • ॥

विषयः । नीतिविषयोपदेशकाः कतिपयश्लोकाः ।

No. 210. नीलकण्ठस्तवराजः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 6. Lines, 6 on a page. Extent, 108 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭihālī, District Mayamanasimha, Paṇḍita Jagaccandra Smṛtipāñcānana. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

विशुद्धरत्नांशुविभूषिताङ्गी

शिलातले हेममये सुरम्ये ।

सुखोपविष्टं नटनाङ्गनाशनं

जगद् वाक्चं गिरिराजपुत्री ॥ इत्यादि ।

End.

श्रुत्वात् परमं गुह्यं येषु पापयोनयः ।

स्त्रियः शूद्राश्च येषूपि च द्रव्यलोकं व्रजन्ति वै ॥

Colophon.

इति स्कन्दपुराणे अष्टमस्कन्धे पार्श्वतीर्थवसन्मादे श्रीनीलकण्ठसवरजः
समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । कालकूटधारणनिरूपणमुखेन नीलकण्ठसवरनिरूपणम् ।

No. 211. नीलाचलीयतीर्थप्रयोगः. Substance, country-made paper, 16×3½ inches. Folia, 10. Lines, 5 on a page. Extent, 119 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-simha, kâṭihāli, Paṇḍita Parāṇacandra Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कामाख्यायै । अथ योगिनीतन्त्रीयनीलाचलीयतीर्थप्रयोगः ।

गयाश्रीर्षं गयाकूपे तथा नीलाचले गया ।

त्रिगयापिच्छदानेन पुनः श्रावं न चाचरेत् ॥

आमर्षेर्मणिपर्यन्तं आचिवाङ्गन्धमादनम् ।

देवा मरणमिच्छन्ति किं पुनर्मानवादयः ॥ इत्यादि ।

End.

शुकादीनाञ्च यज्ज्ञानं यमादिपरिशोधितम् ।

तदेव द्रवरूपेण कामाख्यायोनिमण्डले ॥

नरयोनिः केन प्रकारेण भवति एकमेव सत्यत्रं चक्रचक्रं स्नात् सत्यम् ।

एकोऽपि नवधा भूत्वा न्यपतद् योनिमण्डलम् ॥ इति योगिनीतन्त्रीयवचनम् ।

Colophon.

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥ * ॥

विषयः । शेषप्रमाणनिरूपणमुखेन कामाख्यायां कर्तव्यकर्मानिश्चयनिरूपणम् ।

No. 212. नैषधचरितटीका, (अन्वयबोधिका). By प्रेमेन्द्रन्यायरत्नः .

Sustance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 47. Lines, 9 on a page. Extent, 150 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tāmluk Kelomāl, Bābu Sāradāprasanna Ghōṣa. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

याकाङ्क्षितामलपदा नियतं जनानां
शक्त्यर्थसञ्चयसमुन्नयने च योग्या ।
व्यक्तीकरोति निखिलं हृदि भावजातं
वाग्देवतामभिमतामहमाश्रये ताम् ॥
अन्यासु भाववङ्गलासु सदर्थिकासु
टीकासु चेदिह भवेत् विफलः प्रयत्नः ।
सद्भिस्तथापि मृदुबोधविबोधनाथं
जातोद्यमोऽहमिह मत् प्रति नावबुद्धौ ॥
अस्य ग्रन्थस्य महाकाव्यतया वर्णनीयप्रसिद्धनायकत्वेन सहृदयानां कटिति
साभिनिवेशशुश्रूषाप्रकीर्णतया च प्रथमं सम्रायकनामरूपं वस्तु निर्दिशति ।
निषीयेति । इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । नैषधचरिताख्यस्य महाकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 213. न्यायादर्शः वा न्यायसारावलिः . By जगदीशतर्कालङ्कारः . Sub-
stance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 23. Lines, 16 on a
page. Extent, 1,725 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of de-
posit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurāgrāma, Paṇḍita Rajanikānta
Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कर्पूरकुन्दकुसुमकैलासोदरसोदरम् ।
विभ्रविध्वंसकं धाम नमामो नैव दैवतम् ॥
अन्यैरनुष्ठितविविधलोदैः कस्तुषीकृतः कविभिः ।
न्यायादर्शं हृदानीं श्रीजगदीशप्रकाशितः स्फुरत् ॥

यन्मादयेन समुपदिष्टमदृष्टमन्यैः

त्रौसार्वभौमगुरुणा करणामयेन ।

सिद्धान्तवादरत × सु × × × दत्ता

विद्यार्थिनां गुरुकृते प्रहृतं वदामः ॥

अथ निश्चिन्तवस्तुषु विदितेषु लौकिकेषु च कर्मसु तत्तत्फलस्य कार-
णत्वं निर्णय्य प्रवर्तते । न तु तदनाकलयन्तः । तत्र किञ्चाम कार-
णत्वं । न च तावत् तत्तत्फलान्यवहितपूर्व्वलमतिप्रसङ्गात् क्वचिदप्रसङ्गाच्च ।
नापि तदभावप्रयोजकीभूताभावप्रतियोगित्वम् । प्रयोजकत्वं हि न व्याप-
कत्वं घटारम्भकसंयोगादिकं प्रति घटादेर्जनकलापनैः । नापि स्वरूपसम्बन्ध-
विशेषः । प्रमाणाभावात् । इत्यादि ।

End.

किन्तु स्वप्रयोज्यविलक्षणसंयोगकृतेति न स्वर्गादिघटकस्योत्पत्तौ व्यभिचार-
कृतापि लोहास्वरूपस्यापि निरुक्तदण्डस्य तादृशप्रत्यासत्त्या सत्त्वादित्यपि
वदन्तीति हतं पञ्जवितेन ॥

Colophon.

इति महामहोपाध्याय-जगदीशतर्कालङ्कारविरचिता न्यायसारावलिः
सम्पूर्णा ।

विषयः । अत्र प्रथमं कारणलक्षणविवेचनम् । तत्र एकदेशिमतादिन्यासपूर्व्वकं तत्तत्कृत-
खण्डनम् । समवाय्यसमवायिनिमित्तभेदात् कारणलस्य त्रैविध्यनिरूपणम् । तत्र चित्ररूप-
त्वादिलक्षणरूपकथनपूर्व्वकं मीमांसकमतखण्डनम् । अन्यमहत्त्वेषु क्वचिद्वृत्तलसंख्यामात्रं क्वचिन्महत्त्व-
मात्रं क्वचिद्वृत्तलसंख्यामहत्त्वोभयं क्वचिन्महत्त्वप्रचयोभयं क्वचिच्च वृत्तलसंख्यामहत्त्वप्रचयवितयमेव
कारणे कार्यप्रत्यासत्त्या कारणमिति निरूपणम् । अथ दीर्घलाभ्ये च परिमाणे महत्त्वमात्रं दीर्घल-
मात्रं वृत्तलदीर्घलोभयं वृत्तलदीर्घलप्रचयवितयस्य यथायोगमसमवायिकारणमिति निरूपणम् ।
एवं संयोगादिषु कारणलविवेचनम् ।

No. 214. पञ्चपक्षीटीका. Substance, country-made paper, 18x4½ inches. Folia, 7. Lines, 9 on a page. Extent, 323 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā, Post Office Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verse. In- correct.

Beginning.

त्रौशिवः ।

बालो गन्धकाया श्रुती निहनीका च सारवम् ।

हाकिनीसजितो ब्रह्मा मृत्ताधारकाया खरे ॥

कसारोपो (?) वसोर्विष्णुप्रतिष्ठाज्ञानमेव च ।

शोषणं राकिणौशन्तिः स्वाधिष्ठानमिकारतः ॥ इत्यादि ।

End.

अन्यजस्तस्करः सिंहे कन्यायाश्च वराङ्गना ।

पुत्रो धाता सखा वापि तुलायां तस्करो भवेत् ॥

दृष्टिके सेवकश्चौरश्चापि माता स्त्रियोऽथवा ।

स्रगे वेश्याजनश्चौरः कुम्भे चौरश्च मृषिकः ।

मीने धरातले स्थाने नाम चैषां न विद्यते ॥

Colophon.

इति पञ्चपचीटीका समाप्ता ॥

विषयः । पञ्चपचीनामकस्य ज्योतिषग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 215. पञ्चीनिबन्धः. By हेमकरः. Substance, country-made paper, 18×1½ inches. Folia, 95. Lines, 4 on a page. Extent, 1,425 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1669. Place of deposit, Serapura, District Mayamanasimha, Mahāmahopādhyāya Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीसर्वाङ्गजगन्नाथं प्रणम्यादिमनादिकम् ।

गुरुपदिष्टमाम्नायाज्ञिष्यते स्मृतिहेतवे ॥

देवमित्यादि । प्रणम्येति प्रादीनां नामत्वमिति समासः । तथा हि नाम-
प्रकरणं लिङ्गप्रकरण उच्यते । इत्यादि ।

End.

यदि शोध्यैर्धर्ममर्णविषये लृणमिति निपातः तदोक्तमर्ण इति न सिध्यति ।

इत्याह अधमर्ण इत्यादि । ऋवन्तोरपीति तेषां मते ऋवन्तो-
रपलक्षणम् ॥ अवर्णा ॥ अवर्णे लोटो वृद्धिरिति सन्निपातलक्षणो विधि-
रनिमित्तं तद्विघातस्य वर्णग्रहणे निमित्तत्वादिति च नाशितं भवतीति ॥०॥

Colophon.

इति श्रीमद्देमकरविरचिते पञ्चीनिबन्धे कृत्पादः षष्ठः समाप्तः ॥ * ॥

६ ६ १६

नर तर्क नृपे शाके लिखिता पुस्तिका शुभा ।

शकाब्दा १६६६ ॥

विषयः । कान्तपञ्चीव्याख्या ।

No. 216. पत्रकौमुदी . By वररुचिः . Substance, country-made paper, 19 × 4 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 245 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda-Īāstri. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

ॐ दुर्गायै नमः ।

श्रीमत्कृष्णपदारविन्दयुगलं ब्रह्मेक्षराद्यामर-
श्रेणीनम्रकिरीटकोटिवडभीपुष्पाश्रितं सन्ततम् ।
वाणीञ्च प्रणमामि विश्वजननीं प्रत्यूहविध्वंसिनीं
भक्तानुग्रहविप्रदातृ भगवतीं नित्यं वचोदहये ॥
विक्रमादित्यभूपस्य कीर्त्तिसिन्धोर्निर्देशतः ।
श्रीमान् वररुचिर्धोमान् तनोति पत्रकौमुदीम् ॥
राज्ञां मन्त्रिप्रवीराणां पण्डितानां तथैव च ।
गुरुणां स्वामिभार्याणां तथैव पित्रपुत्रयोः ॥
सन्यासिभ्यस्तृणूणां तथैवान्यविवेकिनाम् ।
एतेषामपि सर्वेषां पत्रचिह्नैर्लङ्कितं भवे ॥ इत्यादि ।

End.

अथ विवेकिनां प्रशस्तिः । स्वस्तिश्रीभगवत्पद्मकृष्णपूजनोचितपुष्पपुष्पपवित्री-
लतानाः करणदिग्दलविस्मयललाकलायशोऽनुवन्धिनिरवधिवसुमित्राननाधरी-
लतसुरपुरभूमीबद्धेषु ॥ स्वस्तिश्रीमत्परमेश्वरपदपायोवहासदाचतुरचित्त-
चक्षुरीकभूदृष्टारकदृष्टावनिजनितमितयशःपद्मपटलालङ्कृतदिगङ्गनागणस्तन-
तटपवनप्रतापोर्व्वखर्व्वीकृतप्रत्यर्थिसार्धगर्व्वीकृपारावारेषु ॥ * ॥

Colophon.

इति वररुचिविरचिता पत्रकौमुदी समाप्ता ॥

विषयः । पत्ररत्नम् । पत्रप्रमाणम् । लेखकलक्षणम् । पत्ररचनक्रमः । लिखनप्रकारः ।
पञ्चानयनक्रमः । पठनक्रमः । पत्रचिह्नानि । राजपत्रस्य कोषच्छेदप्रकारः । पण्डित-मन्त्रि-
स्वामिप्रभृतीनां पत्रलिखनक्रमः । राजप्रशस्तिः । मन्त्रिप्रशस्तिः । गुरु-भार्या-पुत्रप्रभृतीनाञ्च
प्रशस्तिः ।

No. 217. पदार्थसंग्रहः . By विजयीन्द्रभट्टः . Substance, country-made paper, 12 × 4 inches. Folia, 16. Lines, 9 on a page. Extent, 522 ślokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vākuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācārya. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning. श्रीराघवेन्द्रगुरुराजाय ते नमः । ॐ श्रीमज्जयतीर्थगुरुभ्यो नमः । श्रीविज-
योन्द्रगुरुभ्यो नमः ।
ॐ लक्ष्मीपतिं संप्रणम्य सर्वज्ञादिगुरुनपि ।
पदार्थानां संप्रज्ञोऽयं क्रियते शास्त्रतोऽज्ञसा ॥
द्रव्यगुणकर्मसामान्यविशेषविशिष्टांशिशक्तिसादृश्याभावभेदादश पदार्थाः ।
इत्यादि ।

End. परमा चात्र सकलभोगयुक्ता सुक्तब्रह्मादिभिः ईशमानलक्ष्मीके विमलाख्ये
पर्यङ्के शयने तत्र प्रिये कर्मणाम्प्रति वञ्छधा विभूतिर्वञ्छमानं करोति महा-
लक्ष्मीः इत्येष मङ्गलम् ॥

Colophon. इति विजयोन्द्रभिक्तुविरचितः पदार्थसंग्रहः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । पदार्थादितिरूपणम् । द्रव्यादितिरूपणम् । गुणादितिरूपणम् । वृद्धिप्रकरण-
निरूपणम् । प्रलयनिरूपणम् । ज्ञानप्रकरणादितिरूपणञ्च ।

No. 218. पद्यावलिः . Substance, country-made paper, 13 × 3½ inches.
Folia, 27. Lines, 10 on a page. Extent, 709 ślokas. Character, Bengali.
Date, Sk. 1750. Place of deposit, Viṣṇupura, Kṛiṣṇagañja, District Vāṅkuḍā,
Çaṇibhūṣaṇa Gosvāmī. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीश्रीराधाकृष्णाभ्यां नमः ।
पद्यावली विरचिता रसिकैर्मुकुन्द-
सम्बन्धवन्धुरपदा प्रसदोन्मिसिन्धुः ।
रम्या समस्ततमसां दमनी क्रमेण
संगृह्यते छतिकदम्बकौतुकाय ॥
प्रारम्भे मङ्गलाचरणमाह ।
नमो नलिननेत्राय वेणुवाद्यविनोदिने ।
राधाधरसुधापानशालिने वनमालिने ॥
कस्यचित् ॥
भक्तिप्रह्वलिकनप्रणयिनी नीलोत्पलस्यर्दिनी
ध्यानलम्बनतां समाधिनिरतैर्नैति हितप्राप्तये ।

स्त्रावणैकमजानिधीरसिकतां राधादशोऽन्वती
युष्माकं कुशतां भवार्तिशमनं नेत्रे तनुर्वा हरेः ॥ इत्यादि ।

End.

योगेश्वरस्य ॥

अथदेवविल्वमङ्गलमुखैः कृता येऽत्र सन्नि सन्दर्भाः ।

तेषां पद्यानि विना समाहृतानीतराण्यत्र ॥

श्रीमन्मदनगोपालचरणद्वन्द्वसन्निधौ ।

पद्यावली विरचिता केनचित् द्विजवन्धुना ॥

Colophon.

समाप्त्यं पद्यावली ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५० ॥

विषयः । भक्तजननिकरकृतनानाविधकृष्णस्तवविषयकश्लोकसंग्रहः ॥

No. 219. परमात्मसन्दर्भः . Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 39. Lines, 11 on a page. Extent, 1,199 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Kūcekol, Bābu Yogindranātha Sīmhadeva. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णचैतन्यचन्द्रो जयति ।

तौ सन्तोषयता सन्तो श्रीलक्ष्मणसनातनौ ।

दाक्षिणात्येन भट्टेन पुनरेतद्विरचिते ॥

तस्यास्यं प्रत्यमाक्षेपं क्रान्त्युत्क्रान्तखण्डितम् ।

पर्यालोच्य पद्यायं कृत्वा लिखति जीवकः ॥

अथ परमात्मा विव्रियते तत्र तं जीवनिरूपणपूर्वकं निरूपयति द्वाभ्याम् ।

शेषज्ञ आत्मा मनसो विभ्रती

जीवस्य माया रचितस्य नित्याः ।

आविर्हिताः कापि तिरोहिताश्च-

शुद्धो विचष्टे अविशुद्धकर्तुः ॥ (?) इत्यादि ।

End.

यद्येन्द्रियैः प्रथमद्वारैरर्थो वज्रमुखाश्रयः ।

एको नानायते तद्वत् भगवान् शास्त्रवर्त्मभिः ॥

इत्युदाहरणार्थं । अनेनैव गतिसामान्यस्य सिध्यतीति ॥ जीवकः । प्रत्यक्ष-

आपितं वदन्तीत्यादिपद्यम् ॥ * ॥

Colophon. इति कलियुगपावनभजनविभजनप्रथोजनावतार-श्रीश्रीभगवत्कृष्णचैतन्य-
देवचरणानुचरविश्ववैष्णवराजसभाजन-श्रीरूपसनातनानुशासनभारतीगर्भे
श्रीभगवत्सन्दर्भो नाम तृतीयः सन्दर्भः ॥
अर्जुनो मास्त्रसिते पक्षे नवम्याच्च तिथौ मुदा ।
शके इन्द्राष्टश्रुत्येन्यौ दिने सोमपरिप्लुते ।
पूर्णिता लिपिमालेयं कण्डहारेण केनचित् ॥

विषयः । वैष्णवग्रन्थोऽयं । अत्र च जीवपरमात्मादिविचारमुखेन जीवपरमात्मादि-
निरूपणम् ।

No. 220. परिभाषाविवरणम् . Substance, country-made paper, $15 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 22. Lines, 6 on a page. Extent, 495 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1626. Place of deposit, Vāḍari, District Mayamana-simha, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
प्रणम्य सदसद्द्वारं ध्वान्निध्वंसभास्करम् ।
वाङ्मनां परिभाषार्थं वक्ष्ये बालावबुद्धये ॥
सूत्रेणैव हि तत् सर्वं यदुक्तं यच्च वार्तिके ।
सूत्रं योनिरिहार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितम् ॥ इत्यादि ।

End. न्याय्यसूत्रं शब्दार्थानवच्छेदे विशेषश्रुतिहेतूनां प्रकरणबलाभावे विशेषार्थ-
बलात् लक्ष्यानुसार एव उचितः । तदुक्तं न ह्यनिष्ठार्थानां शब्दे
प्रकृतिरिति ॥

Colophon. इति दौर्गसिंघा परिभाषायां तदर्थविवरणं समाप्तम् ॥ शकाब्दाः १६१६ ।

विषयः । दौर्गसिंहपरिभाषाया व्याख्यानम् ।

No. 221. परिभाषावृत्तिः . By दुर्गसिंहः . Substance, country-made paper, $13\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 777 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇapurā, Post office Vaidyervāzār, District Dhākā, Paṇḍita Tārakacandra Bhaṭṭa-cāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य सदसद्द्वारं ध्वान्तविध्वंसभास्वरम् ।

वाङ्मयं परिभाषार्थं वक्ष्ये बालावबुद्धये ॥

इह हि ।

सूत्रेष्वेव हि तत्तत्त्वं यदुक्तं यच्च वार्तिके ।

सूत्रं योनिरिहार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितम् ॥

येन केनचिद्वास्त्रातुकामेनावश्यमेवाभ्युपगम्यम् । तथाचान्वयः अर्थान्
सूचयति सूत्रे सूचयति इति वा सूत्रम् । तत्र सूत्रकारयोः सर्ववर्ग-
कात्यायनयोः सूत्राणां चतुःशत्यां पञ्चदशाधिकायां परिभाषा नोक्ता
अथ च दृष्टिद्विकयोः प्रयुक्ता कार्येषु दृश्यते तासां कुतः संसिद्धिरप्यते ।
इत्यादि ।

End.

ज्ञापकश्च रुद्धाणां बहुलेऽस्त्रियामपत्यप्रत्ययस्येत्यत्रास्त्रियामिति वचनम् ।

अन्यथाऽदन्तावलोपेऽस्त्रियामिति निर्देशोऽनर्थक एव स्यादिति ॥

Colophon.

इति दुर्गसिंहोक्ता परिभाषादृष्टिः समाप्ता ।

विषयः । लौकिकशास्त्रीयभेदेन परिभाषाद्विविधकथनम् । पुनः शास्त्रीयपरिभाषाया
द्विविधकथनम् । परिभाषाशब्दस्य व्युत्पत्तिकथनम् । नानाविधपरिभाषायां नानाविधालौकिक-
प्रयोजनकथनम् । नानाविधपरिभाषायां नानाविधानां शास्त्रीयप्रयोजनानां विशेषेण विवेचनम् ।
कातन्त्रसूत्राज्ञापकान्युद्धृत्य स्वकीयोक्तिमर्थनञ्च ॥

No. 222. परिभाषादृष्टिः . By रामचन्द्रविद्याभूषणः . Substance, country-
made paper, 17×3 inches. Folia, 10. Lines, 7 on a page. Extent, 350
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1631. Place of deposit, Brāh-
maṇapaṇḍali vid Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामः शरणम् ।

मधुमयनमभौगत्यादराद्रामचन्द्रो

विविधबुधविधानैर्लब्धशुद्धप्रबोधः ।

प्रणयति परिभाषादृष्टिमुद्बोधहेतुं

भवति सुमतिरन्नेवासिनां जानतां याम् ॥

येन केनचिद्वास्त्रातुकामेनावश्यमेवाभ्युपगन्तव्यम् । अर्थान् सूत्रयति सूत्रे
सूत्रयति वा सूत्रं तत्र याः परिभाषा नोक्ता अथच दृष्टिटीकयोस्तत्र तत्र
प्रयुक्ताः कार्ये च दृश्यन्ते तासां संसिद्धिर्युक्तितः कथ्यते ता लौकिक्यः
शास्त्रीयास्तत्र लौकिक्यो लोकत एव कृताः । यस्तु शास्त्रीयास्तत्र
द्विविधा लिङ्गवत्यो विध्यङ्गशेषभूतास्तत्र । इत्यादि ।

End.

तेन नापदं शास्त्रे प्रयुज्जीतेति स्थितेर्गतिश्चिन्तनीयेति न्यायाभ्यामादेशादीन्
सिद्धवन्निर्देशेन विधाय अतएव असौत्यादिकमाचार्येणोक्तम् । एवञ्च परस्मै
पदमिच्छन्ति क्वचिदेवात्मनेपदे इति कृत्या परस्मैपदे उप्रत्ययविधाने शास्-
त्रियुदित्यत्र युतङित्यस्य पाठात् अयुतदित्युदाहृत्य तेनैव पमित्युक्तम् ।
विधिवत्लादान्तोऽप्येवमित्यादिकञ्चेति दिक् । अन्यदप्युक्तम् । एवमन्ये न्याया
अनुसर्त्तव्या विस्तारभयान्न लिखिताः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीरामचन्द्रविद्याभूषणविरचिता परिभाषादृष्टिः सम्पूर्णा ॥ ० ॥

शकाब्दाः १६१० ।

आकाशेन्द्रसावनीविगणिते शकाब्दसंख्याङ्गके

न्यायोदाहरणादिकं प्रकुरुते श्रीरामचन्द्रः कियत् ।

शकाब्दाः १६११ । २७ चैत्र श्रीरामवक्त्रभशर्मणा लिखितम् ॥

विषयः । सुगन्धबोधस्य परिभाषेयम् । अत्र च युक्तितः सूत्रानुक्तपरिभाषादृष्ट्यादीनां
निरूपणम् ।

No. 223. परिभाषादृष्टिटीका . By रामनाथसिद्धान्तः . Substance, coun-
try-made paper, 18×3½ inches. Folia, 25. Lines, 8 on a page. Extent,
839 śloka. Character, Bengali. Date, Sk. 1667. Place of deposit,
Āḍiyādaha, District 24-Parganās, Paṇḍita Haripada Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य सारदापादपद्ममानन्दसाधनम् ।

परिभाषादृष्टिटीकां यथाज्ञानं समासतः ॥

श्रीरामनाथसिद्धान्तो बालानां सुखहेतवे ।

तनुते तनुवाग्वित्तो गुरुपादोपदेशतः ॥

तत्रादौ तावन्निर्विघ्नेन प्रारिखितसिद्धिकामः खेददेवताप्रणतिरूपमङ्गलं
प्रणीय शास्त्रप्रयोजनमुपदिशन्नाह ग्रन्थकारः । चरिमित्यादि । भोर-ग्राम-
वासि-मैथिल-महामहोपाध्याय-श्रीदत्तात्मजसूनुना ... .. तदा-
त्मज-दामोदरदत्त-तत्पुत्रेण श्रीपद्मनाभदत्तेन परिभाषावृत्तिविशेषेण भाष्यते
यत्कमुच्यते क्रियते इत्यर्थः । इत्यादि ।

End.

यथा ऋषदीर्घप्रवृत्तकशास्त्रे इतिकार्य्यातिदेशो यथा बङ्गलं समासवत् एवं
पुंवदादि । उक्तञ्च भाष्ये निरूप्य शाकाः पञ्चानिदेश इति । इदानीं सङ्गत-
ग्रन्थसंख्यामाह उक्त इत्यादि । व्याकरणमिदमादर्श इति उपमानावधारणे
समासः । व्याकरणनाम । नाम्ना सुपद्मः सुखेन पद्यते गम्यतेऽप्राविति ।
तस्य पञ्जिका पञ्चि व्यक्तीकरणे चुरादिः टीकेत्यर्थः । तदनन्तरं बालानां
बोधार्थे प्रयोगदीपिका उक्ता ।

उणादिवृत्ती रचिता मया च धातुचन्द्रिका ।

तत्रैव यङ्लुको वृत्तिर्न च ग्रन्थान्तरं परम् ॥

परिभाषावृत्तीरचिता साहित्यं नाम्ना गोपालचरितं ग्रन्थरत्नम् ।

ज्ञानन्दलह्याष्टीका रचिता माघे ग्रन्थविशेषे ।

टीका रचिता बन्धे रत्नञ्च बन्धसि स्मृतौ व्याचारचन्द्रिका निर्दिष्टा ।

कोषे भूरिप्रयोगाख्यो ग्रन्थस्तान्त्रय यत्नतः ।

आदेशात्मया एते द्वादशसंख्याता ग्रन्था रचिता इत्यर्थः । इतो विद्वत्परी-
हारमाह हे धीराः पण्डिताः श्रीपद्मनाभेन कृतिनायमङ्गलियुष्माकं संगृह्यते
किमर्थमित्याह एते पुस्तका वो युष्माभिः संस्कार्याः संशोधा एवं प्रति-
पास्याय पुत्रवदात्मपुत्रा इवेति भावः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीरामनाथसिद्धान्तरचिता परिभाषावृत्तिटीका समाप्ता ।

शकाब्दाः । १९९७ ॥

विषयः । पद्मनाभरचित-सूपद्मव्याकरणस्य परिभाषावृत्तेर्न्याख्यानम् ।

No. 224. परिशिष्टप्रबोधः . By गोपीनाथतर्काचार्यः . Substance,
country-made paper, 16×3 inches. Folia, 246. Lines, 7 on a page.
Extent, 6,235 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1721. Place of
deposit, Dhākā, Paṇḍita Candrakānta Nyāyālaṅkāra. Appearance, old.
Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

यो जातो धरणीधरेन्द्रतनयानाथाङ्गिपाथीबद्धा-
 सक्तात्मानघमानसात् पशुपतेराचार्यसिंहात् सतः ।
 कौर्त्तिश्रीजितशीतरश्मिकुमुदश्रेणीश्रियः श्रीमतो
 दानानीतवराविरावितधरादीनाल्लिदैन्यारितः ॥
 सोऽयं स्वरिसभासभाजितमतिः कामाभवामाकृतिः
 सत्योत्प्रेकवशीकृतेश्वरमतिः श्रीयोजनासन्ततिः ।
 गोपीनाथ इमञ्चकार मधुरव्याहारवागीश्वर-
 स्तर्काचार्यवरः सदर्थचतुरः सश्रीकविद्याधरः ॥

इह खलु सकलविद्वज्जनगणकुञ्जरसम्पतिपरिप्राप्तनिखिलविघ्नद्वन्द्वोत्सारण-
 कारणप्रारब्धकर्मापकारकहरिनमस्कारपुरःसरं ग्रन्थमारभमाणस्तन्निबन्धनं
 शिष्यान् शिष्यधिप्यन् हरिनमस्कारं करोति संसारेति । अस्मार्थः । हरि-
 नत्वा कातन्त्रपरिशिष्टं ब्रूमः । कौटुम्भं संसारतिमिरमिहिरं । स्वादृष्टोप-
 निबद्धशरीरपरिग्रहः संसारः । स्वपदमिहाम्नादाद्यदृष्टप्रयुक्तेष्वरक्षणदि-
 शरीरव्यावर्तकम् । इत्यादि ।

End.

द्रव्यत्वजातेस्तु शब्दस्य न द्रव्यमिति क्वचिन्निरुद्धप्रयोगः शुक्लकृष्णशब्दयो-
 र्मधुसर्पिरादिगणपाठासिद्धिरिति ॥

Colophon.

इति श्रीगोपीनाथतर्काचार्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे समासव्याख्यानं
 समाप्तम् ॥ शुभमस्तु शकाब्दाः । १७९१ ।

विषयः । श्रीपतिदत्तविरचित-कातन्त्रपरिशिष्टस्य व्याख्यानम् ॥

No. 225. पवनदूतम्. By धोयीकविराजः. Substance, country-made paper, 14 × 3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 283 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1752. Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkuḍā, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning.

श्रीरामाय नमः ।

अस्ति श्रीमत्खिलवसुधासुन्दरे चन्दनाद्री
 गन्धर्व्वाणां कनकनगरौ नाम रम्यो निवासः ।
 हेमैर्लीलाभवनशिखरैरम्बरं बालिखड्गि-
 र्धातुः (?) शाखानगरगणनां यः सुराणां पुरस्य ॥

तस्मिन्नेका कुवलयवती नाम गन्धर्वकन्या
 मन्ये जैवं ऋदु कुसुमतोऽप्यायुधं या स्मरस्य ।
 दृष्ट्वा देवं भुवनविजये लल्लुगंक्षोनिपाणं (?)
 बाला सद्यः कुसुमधनुषः संविधेयीबभूव ॥ इत्यादि ।

End.

सन्देशोऽयं मनसि निहितः कचिदायुष्मता मे
 किंवा भूयस्त्वयि विरचिते वङ्गभिन्नाप्रकारैः । (?)
 पारार्थिकप्रवलमनसस्त्वदिधा वास्यमित्रा-
 नापन्नानां न खलु वङ्गशः काकवादान् सङ्गमे ॥
 दन्तिवृक्षं कनकलतिकां चामरं हैमदण्डं
 यो गोडेन्द्रादलभत कविष्णाभृतां चक्रवर्ती ।
 श्रीधोयीकः सकलरसिकप्रीतिहेतोर्मनस्वी
 काव्यं सारस्वतमिव ... ... मन्त्रमेतज्जगाद ॥
 गोष्ठीबन्धः सकलकविभिर्वाचि वैदर्भरीति-
 वांसो गङ्गापरिसरमुवि स्निग्धभाग्या विभूतिः ।
 सत्सु खेदः सदसि कविताचार्यकं भृशुजां मे
 भक्तिलंक्षीपतिचरणयोरस्तु जन्मान्तरेऽपि ॥
 यावच्छृण्वंहति गिरिजासंविविक्तं शरीरं
 यावज्जैवं कलयति धनुः कौतुकं पुष्पकेतुः ।
 यावद्वाधारमणतवणीकेलिसाक्षी कदम्ब-
 लावज्जीयात् कविनरपतेरेष वाचां विलासः ॥
 कौर्णिलंभा सदसि विदुषां शीतलक्ष्मीषिपाला (?)
 वाक्सुन्दर्भाः कतिचिदस्मृतस्यन्दिनो निर्मिताश्च ।
 तीरे सम्प्रत्यमरसरितः कापि शैवोपकण्ठे
 ब्रह्माभ्यासे प्रयतमनसा नेतुमीहे दिनानि ॥ *

Colophon.

इति श्रीधोयीकविराजविरचितं पवनदूताख्यं काव्यं समाप्तम् ॥ * ॥ श्रीराधा-
 लक्ष्णाभ्यां नमः । अलेखीयं श्रीरामगतिस्ततिना ॥ शकान्दाः १७५२ ।

विषयः । काचित् कुवलयवती नाम गन्धर्वकन्या कान्तविरहसन्तप्ता सती पवनं
 दूतत्वेन प्रेषितवतीत्यमुमेव विषयमवलम्ब्य विरचितमिदं अष्टकाव्यम् ।

No. 226. पुत्रीकरणमीमांसा . By नन्दपण्डितः . Substance, country-made paper, 14×6 inches. Folia, 9. Lines, 10 on a page. Extent, 338 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Hālisahara, Valdeghātā, Bābu Giriṣacandra Gaṅgopādhyāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अभिनन्द्य जगद्वन्द्यपदद्वन्द्वं विनायकम् ।

पुत्रीकरणमीमांसां कुरुते नन्दपण्डितः ॥

केन कीदृक् कदा कस्मै कस्मात् कः क्रियतां सुतः ।

विविच्य नोक्तं यत् पूर्वैस्तदशेषमिहोच्यते ।

यथाह्वानिः ।

अपुत्रेष्वैव कर्तव्यः पुत्रप्रतिनिधिः सदा ।

पिण्डोदकक्रियाहेतोर्यस्मात् तस्मात् प्रयत्नतः ॥ इति ।

अपुत्रोऽजातपुत्रो मृतपुत्रो वा । इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । दत्तकग्रहणविध्यादितिरूपणम् ।

No. 227. पुरुषोत्तमस्तोत्रतत्त्वम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 17×3½ inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 210 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

सच्चिदानन्दगोविन्दं नत्वा श्रीरघुनन्दनः ।

स्मृतितत्त्वे विधिं वक्ति चेत्ते श्रीपुरुषोत्तमे ॥

अथ पुरुषोत्तमदर्शनविधानादिः । तत्र ब्रह्मपुराणम् ।

श्रुतिभ्यां भारतं वर्षं कर्मभूमिरुदाहृता ।

न खल्वन्यत्र मर्त्यानां भूमौ कर्म विधीयते ॥

... ... यत्रास्ते दक्षिणोदधिसंस्थितः ।

औद्देश इति ख्यातः स्वर्गमोक्षप्रदायकः ॥ इत्यादि ।

End. ततः स्वर्यालयं गच्छेत् पुष्पमादाय वाग्यतः ।
प्रविश्य पूजयेद्भानुं पूर्वोक्तं विः प्रदक्षिणम् ।
दशानामश्चमेधानां फलं प्राप्नोति मानवः ॥

Colophon. इति बन्धुघटीय-श्रीहरिहरभट्टाचार्यात्मज-श्रीरघुनन्दनभट्टाचार्यविरचितं
श्रीपुस्तोतमचेवतत्त्वं समाप्तम् ।

विषयः । पुस्तोतमचेवकर्तव्यकार्यादिनिरूपणमुखेन दर्शनादिफलनिरूपणम् ।

No. 228. एषोदरादिवृत्तिः . By पद्मनाभः . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 192 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1715. Place of deposit, Brāhmaṇa-
maṇḍali viś Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य बालगोपालं पिवन्तं नवनीतकम् ।

बन्धु एषोदरादीनि पद्मनाभो यथाविधि ॥

तथाहि प्रकृतिप्रत्ययविभागेन साधुशब्दा व्युत्पन्नाः केचिद्रूढाः केचित्
योगिकाः केचिन्मित्राः । प्रकृतिप्रत्ययविभागार्थं योगार्थः । तदपहारित्वेन
व्युत्पन्ना योगिकाः । उभयार्थवाचकत्वेन व्युत्पन्नाव्युत्पन्ना मित्राः । तथाचोक्तं
कद्वियोगिकमित्राख्यालिखितशब्दाः प्रयोजिताः । इत्यादि ।

End. निपातिता यथा गयूतिः क्रोशयुगे इत्यादि । गणपाठे सिद्धरूपा यथा
कल्पादिषु चेत्यादि । साध्यरूपा यथा शकादेरन्त्यादौ इत्यादि । विशदरे-
णालमित्यर्थं संक्षेपः । तथाच वर्द्धमानः ।

तत्त्वं शब्दसमुद्रस्य कृतं जानाति शङ्करः ।

तदर्थं गीष्पतिर्वेत्ति तदर्थं पाणिनिर्मुनिः ॥

तदर्थं भाष्यकारोऽपि तत् किं जानन्ति मानवाः ।

धीराः श्रीपद्मनाभेन गृह्यते ह्ययमञ्जलिः ॥

संख्यायाः प्रतिपाद्या वा पुनर्वन्मम पुस्तकाः ।

चक्षुष्याचक्षुषा लक्ष्मीर्वाणी यत्र गृहे गृहे ॥

मं विदुर्भ्यं (?) सदा वन्दे विष्णुं यत्र भूपतिः ।

कालिदासादयस्तत्र संख्यावन्तः सप्तसप्तः ॥

तेषामेको वररुचिः सर्वशास्त्रविशारदः ।
 तत्सुतो न्यासदत्तश्च फणिभाष्यार्थतत्त्ववित् ॥
 तत्सुतो दुर्घटो ज्ञेयः पाणिनीयार्थतत्त्ववित् ।
 जयादित्यस्तत्सुतश्च मीमांसाशास्त्रपारगः ॥
 श्रीपतिस्तत्सुतश्चैव सांख्यशास्त्रविशारदः ।
 गणेश्वरस्तत्सुतश्च काव्यालङ्कारकारकः ॥
 तत्सुतः पद्मनाभोऽहं मयैवैतन्निगद्यते ।
 यद्यपि न्यूनता स्यान्मे इह क्षुद्रधियो हठात् ॥
 सद्भिः क्षमिष्यते लोके क्षमासारा हि पण्डिताः ।
 अयुक्तं यदिह प्रोक्तं सन्तः संशोषयन्तु तत् ॥
 आशयाभिज्ञता तेषामित्यस्माकं निवेदनम् ।
 शास्त्रे शैलनवादित्ये चैत्रे मासि रवेः स्थितौ ॥
 द्विजेन पद्मनाभेन भाषासूत्रमिदं कृतम् ।

Colophon.

इति श्रीपद्मनाभदत्तकृतौ सुपन्ने व्याकरणे उणादिदृष्टौ प्रबोदरादिदृष्टि-
 विच्छेदः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ शकाब्दाः १७१५ ।

विषयः । सुपन्नव्याकरणौ प्रबोदरादिपादोऽयम् । अथ च रुदियौगिकादिनिरूपणमुखेन
 प्रबोदरादिनिरूपणम् ।

No. 229. प्रत्यक्षचिन्तामणिद्वैधितिशास्त्रा . By गदाधरभट्टाचार्यः . Sub-
 stance, country-made paper, 19×3 inches. Folia, 39. Lines, 7 on a page.
 Extent, 1,292 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha Vidyāratna.
 Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा नन्दतनूजसुन्दरपदं व्याख्यां गुरोरादरा-
 दुर्व्वीमण्डलमण्डनायितलसत्कीर्त्तैर्विदिताखिलां ।
 संचिन्तोक्त्यतिदक्षद्वैधितिकृतः प्रत्यक्षचिन्तामणे-
 र्याख्यां व्याकुरुते गदाधरबुधो मोदाय विद्यावतां ॥
 गुरुकीर्त्तिनरूपमङ्गलं कुर्व्वाण एव स्वीयग्रन्थे प्रेक्षावत्प्रवृत्त्यर्थं तदुत्कर्षं दर्शयति
 गिरमिति । हृदये मनसि । निधानं सम्बन्धसम्पादनं । मनसि गुरुगिरः

सम्बन्ध स्वर्यज्ञानजननीये तत्सहकारिणं । सहकारित्वञ्च परम्परया
फलोपयोगिनं । तथाच गुणवाक्याधीनशब्दबोधजन्यसंस्कारसंभ्रमा मनसा
निबद्धमितरापरिशौलितमर्थं निश्चित्येति फलितार्थः । सिद्धान्ताविषय
एवार्थो निबन्धनीय इति सूचयति विधायेति । सिद्धान्तः सूक्ष्मता
महर्षिणा तदुपजीविपूर्वपूर्वनिबन्धकारपरम्परया चाभ्युपगतोऽर्थनिकरः,
स एव सरः, तदवगाहनस्य कुतर्कशतावताराहितचेतःसन्नापसन्नामोप-
शान्तिसाधनत्वात् । इत्यादि ।

End. ज्ञानमतीन्द्रियमित्याद्यनुमितिरन्यथाव्यातिमनङ्गीकुर्वाणेन गुणज्ञानङ्गीकारात्
तत्सामग्राद्य मतवयसिदभिन्नाया भट्टमते अधिकरणप्रकाराया जनक-
प्रामाण्यापह्णत् तन्मते बाध इत्यादिकमस्तरसवीजम् ।

Colophon. इति प्रथमविप्रतिपत्तिः ॥

विषयः । तत्त्वचिन्तामण्यन्तर्गतप्रत्यक्षखण्डीयप्रामाण्यवाददीधितेः प्रथमविप्रतिपत्त्यन्तं
वाक्यान्तम् ॥

No. 230. प्रत्यक्षदीधितिप्रसारणी. By कृष्णादाससार्वभौमः. Substance,
country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 85 (without 1-71). Lines,
7 on a page. Extent, 489 śloka. Character, Bengali. Date, Sk. 1576.
Place of deposit, Bhātpādā, 24-Parganās, Paṇḍita Pañcānana Tarkaratna.
Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. (अस्य प्रारम्भवाक्यं नास्ति तेन द्विसप्ततितमपत्रप्रारम्भवाक्यं लिखितं ।) रज-
तलप्रकारिका या इच्छाविषयता तद्वत्त्वादित्यर्थः । इत्यादि ।

End. आत्मसंसर्गापहस्यतानाहार्यज्ञानात्ययेऽपि फलप्रसङ्गः । नचाहार्यत्वं नैकं
इति वाच्यं फलविशेषजनकतावच्छेदक इति विशेषस्य मानसत्वाभ्युपगमात्
एवमनाहार्यादावपीति ॥

Colophon. इति महामहोपाध्याय-श्रीकृष्णादाससार्वभौमभट्टाचार्यविनिर्मिता प्रत्यक्ष-
दीधितिप्रसारणी सम्पूर्णा ॥ ० ॥ शकाब्दाः १५७६ ।

विषयः । तत्त्वचिन्तामण्यन्तर्गत-प्रत्यक्षखण्डस्य एवनायशिरोमचिह्ननाया दीधितेः वाक्या ।

No. 231. प्रबोधचन्द्रोदयटीका . By महेश्वरन्यायालङ्कारः . Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 58. Lines, 6 on a page. Extent, 1,044 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1690. Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Mādhavapura, Paṇḍita Gaṅgādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

मातुर्दुःखलवन्धे बद्धनिर्वन्धे सहेलस्य ।

त्रिभुवनभारसहिष्णोर्बालकविष्णोः स्मितं जयति ।

प्रबोधचन्द्रोदयनाम नाटकं ज्ञानाग्निसंशुद्धविशिष्टाटकं ।

× × × आचार्यः महेश्वरः कृती टीकां प्रयत्नेन करोति निर्मलां ।

स्ववधारः पठेद्गान्धीं मध्यमस्तरसंयुतामिति नाटकनियमात् । इत्यादि ।

End.

तानहमित्यादि गीताश्लोकः तान्नराधमान् क्रूरान् मां द्विषतः आसुरीध्वेष
योनिषु अजस्रं नित्यं क्षिपामीत्यर्थः ॥ * ॥

Colophon.

इति महेश्वरन्यायालङ्कारभट्टाचार्यकृतायां प्रबोधचन्द्रटीकायां षष्ठाङ्कविवरणं
समाप्तमिति ॥ शकाब्दाः १६९० ।

विषयः । प्रबोधचन्द्रोदयनामकस्य नाटकस्य वेदान्तमतानुयायिनी टीका ।

No. 232. प्रमेयरत्नावली . Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 18. Lines, 3 on a page. Extent, 189 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1748. Place of deposit, Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामो जयति ।

जयति श्रीगोविन्दो गोपीनां समद्वन्द्वगोपालः ।

वक्ष्यामि यस्य कृपया प्रमेयरत्नावलीं सूक्ष्मां ॥

भक्त्याभासेनापि तोषं दधाने धर्माध्यक्षे विश्वनिस्तारिनाम्नि ।

नित्यानन्दद्वैतचैतन्यरूपे तत्त्वे तस्मिन्नित्यमात्रां रतिर्नः ॥

आनन्दतीर्थनामा सुखमयधामा यतिर्जीयात् ।

संसारार्णवतरणीं यमिह जनाः कीर्त्तयन्ति बुधाः ॥

भवति विचिन्त्या विदुषां निरवकारा (?) गुरुपरम्परा नित्यं ।

एकान्तिलं सिद्ध्यति ययोदयति येन हरितोषः ॥

यदुक्तं पद्मपुराणे ।

सम्प्रदायविहीना ये मन्त्रास्ते विफला मताः ।
 अतः कलौ भविष्यन्ति चत्वारः सम्प्रदायिनः ॥
 श्रीब्रह्मरुद्रसनका वैष्णवाः क्षितिपावनाः ।
 चत्वारस्ते कलौ भावा क्षुत्कले पुरुषोत्तमादिति ॥
 रामानुजं श्रीः स्वीचक्रे मध्याचार्यं चतुसुखः ।
 श्रीविष्णुस्वामिनं ब्रह्मो निम्बादित्यं चतुस्सनः (?) ॥

स्वगुरुपरम्परा यथा,—

श्रीलक्ष्मणब्रह्मदेवर्षिवादरायणसंज्ञकान् ।
 श्रीमध्व-श्रीपद्मनाभ-श्रीमद्गुरु-माधवान् ॥
 अक्षोभ्य-जयतीर्थ-श्रीज्ञानसिन्धु-दयानिधीन् ।
 श्रीविद्यानिधि-राजेन्द्र-जयधर्मान् क्रमात् इयम् ॥
 पुरुषोत्तमब्रह्मण्य्यासतीर्थीयं संस्तुमः ।
 ततो लक्ष्मीपतिं श्रीमन्माधवेन्द्रं भक्तितः ॥
 तच्छिष्यान् श्रीश्वराद्वैतनित्यानन्दजगद्गुरुन् ।
 देवमीश्वरशिष्यं श्रीचैतन्यं भजामहे ॥
 श्रीलक्ष्मणप्रेमदानेन येन निष्कारितं जगत् ।

अथ प्रमेयाण्युद्दिश्यन् ।

श्रीमध्वः प्राह विष्णुं परममखिलान्नायवेद्यं विचं
 सत्यं भेदं जीवान् हरिचरणजुषस्तारतम्यं तेषाम् ।
 मोक्षं विष्णुङ्गि-लाभं तदमलभजनं तस्य हेतुं प्रमाणं
 प्रत्यक्षादिचक्षुस्तुपदिशति हरिः लक्ष्मणचैतन्यचन्द्रः ॥ इत्यादि ।

End.

एवमुक्तं प्राचा ।
 श्रीमन्मध्वमते हरिः परमतः सत्यं जगत् तत्त्वतो
 भेदो जीवगणा हरेरनुरूपवानीछो भावं गताः (?) ।
 मुक्तिर्निज (?) सुखानुभूतिरमला भक्तिश्च तत्साधनं ।
 अक्षादिचित्तयं प्रमाणमखिलान्नायैकवेद्यो हरिः ॥
 आनन्दतीर्थे रचितानि यस्यां प्रमेयरत्नानि नवैव सन्ति ।
 प्रमेयरत्नावलिरादरेण प्रधीभिरेषा हृदये निधेया ॥
 नित्यं निवसतु हृदये चैतन्यात्मा सुरारिर्नः ।
 निरवद्यो निर्द्वेतिमान् गजपतिरनुकम्पया यस्या ॥

Colophon. इति प्रमेयरत्नावली पूर्तिमगात् ॥ * ॥ श्रीरामः शरणं । शकाब्दाः १७४८ ।

विषयः । वैष्णवग्रन्थोऽयं । अत्र च प्रथमप्रमेये भगवन्माहात्म्यादिनिरूपणम् । २ ये प्रपञ्च-
सत्यत्वादिनिरूपणम् । ३ ये विश्वसत्यत्वादिनिरूपणम् । ४ र्थे भेदसत्यत्वादिनिरूपणम् । ५ मे
जीवानां हरिदासत्वादिनिरूपणम् । ६ छे जीवतारतम्यनिरूपणम् । ७ मे हृष्णोपासनाया-
मुक्तिहेतुलनिरूपणम् । ८ मे एकान्तभक्तेर्मोक्षसाधनत्वादिनिरूपणम् । ९ मे प्रत्यक्षानुमान-
शब्दानां प्रमाणत्वेननिरूपणञ्चेति ।

No. 233. प्रञ्चूड़ामणिः . By वराहमिथः . Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 6. Lines, 5 on a page. Extent, 86 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1686. Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ प्रञ्चूड़ामणिर्लिख्यते ।
पादमादौ पदं मध्ये अन्ते यस्य पदं भवेत् ।
एतेनपि शुभं कार्यं सर्वसिद्धिप्रदं यशः ॥ इत्यादि ।

End. आदावन्ते चतुर्दश मध्ये यस्य चतुष्टयम् ।
सम्पत्तिस्तस्य विद्या च मनः सम्पूर्णमेव च ॥

Colophon. इति श्रीवराहमिथकृतः प्रश्नः समाप्तः । शकाब्दाः १६८६ ।

विषयः । प्रश्नगणनोपायनिरूपणम् ॥

No. 234. प्रश्नदीपः . (लौहित्यवरसेनविरचितप्रश्नदीपप्रकाशिन्याख्यटीका-
सहितः) . Substance, country-made paper, 19 × 3½ inches. Folia, 16. Lines, 6 on a page. Extent, 458 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Purāpādā, Post Office Sonārā, District Dhākā, Paṇḍita Jagadbandhu Tarkavāgiṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । ॐ नमः श्रीसूर्याय ।
सन्ति चेद्भूतशस्त्राणि प्रश्नज्ञानविधावपि ।
तथापि सारमेकत्र कर्तुमत्र समोद्यमः ॥
आधानान्निधनं यावदुक्तं मे जातदीपके ।
तथाप्यदृष्टदृष्टार्थं प्रश्नदीप इहोच्यते ॥

इदमत्यन्तगूढार्थं बहुप्रश्नं समासतः ।

मासकं पुस्तकं ल के सतां प्रीतिं करिष्यति ॥

इष्टकालो यथा ।

भागं वारिधिवारिराशिशशिशु (१४४) प्राञ्जल्यग्रासेषु बुधाः

षट्के बाणलपौटयोनिविधुषु (१५५) स्यात् कर्कटाद्ये रवौ ।

पादैः सप्तभिरन्वितैः प्रथमकं हिलादिनाद्ये दले

हिलैकां घटिकां परे च सततं दत्तेष्टकालं वदेत् ॥ इत्यादि ।

टीकायाः प्रारम्भवाक्यम् । माघादिषण्मासेषु चतुष्पलारिंशदधिकशताङ्केषु
श्रावणादिषण्मासेषु पञ्चविंशदधिकशताङ्केषु भागं चरणं पण्डिताः प्राञ्जः कैः
प्रथमकं पादं हिला पादैः सप्तभिरन्वितैः । एतदुक्तं भवति ज्ञायापादे एकं
त्यक्ता सप्तान्वितं छत्वा पूर्व्याङ्के हृते यो लब्धः स दण्डः । शेषं बह्या
संगुचितेनैव चारेण हृते पलं शेषम् । पूर्व्याङ्पर्याङयोर्भेदमात्र । दिनाद्ये
एकां घटिकां हिला इष्टकालं परदले एकां घटिकां दत्त्वा इष्टकालं वदे-
दिति । इत्यादि ।

End.

रोगजन्मतो मृत्युज्ञानं यथा ।

शिवशतभिषधातायाम्यसर्पनिपूर्व्यां

रविरविजकुजादे भूतपट्टीनवभ्याम् ।

इह हि मरणयोगो यो ज्वरेणाभिभूतः

पशुपतिसमवीर्यः सोऽपि मृत्युं प्रयाति ॥

आर्द्राश्लेषा-स्नाती ज्येष्ठास्तु च यस्य रोगजन्म स्यात् ।

धन्वन्तरिणापि चिकित्सितस्य तस्यास्यो न मृत्युः ।

यस्य च चन्द्रमास्तस्य गोचरे चाशुभप्रदः ।

तदा तस्य भवेन्मृत्युः सुषांसंस्निग्धदेहिनः ॥

Colophon.

इति प्रश्नदीपे रोगज्ञानं नामैकादशोऽध्यायः ॥ (चण्डितशेषोऽयं पन्थः) ।

टीकायाः शेषवाक्यम् । रविवारे चतुर्दश्यां शनिवारे बह्यां कुजवारे भवस्यां
यदि आर्द्राश्लेषा-शतभिषा-रोहिणी-भरणी पूर्व्यां चयमश्लेषानक्षत्राणि भवन्ति
तदावश्यं रोगी म्रियते । अस्मिन् योगे सा चेद् यदि चन्द्रस्य गोचरशुद्धिर्न
स्यात् तदा मरणम् ।

Colophon.

इति लौहित्यवरसेनविरचितायां प्रश्नदीपप्रकाशिन्यां रोगज्ञानमेकादशो-
ऽध्यायः ॥

विषयः । अथ प्रथमं ज्ञायापादभेदकथनम् । अथाधानं तत्रादौ प्रवृत्ताकथनम् । रोषहास-
प्रवृत्ताकथनम् । अथापत्यजननप्रवृत्ता । तत्र गर्भमासप्रवृत्ताकथनम् । गर्भक्षेमप्रवृत्ताकथनम् । सुत-
सुताजननप्रवृत्ताकथनम् । यमजापत्यकथनम् । जारजयोगकथनम् । अथ प्रसवदिवारात्रिप्रवृत्ता,
तत्र प्रसवस्थानकथनम् । अथ तन्वादिभावे वस्तुनिरूपणमाह । तत्र तन्वादेर्दृष्टापचयज्ञान-
प्रकारकथनम् । मतान्तरेण भावोक्तकार्यसिद्ध्यसिद्धिकथनम् । लग्नाधिपादेर्विनष्टफलकथनम् ।
विनष्टादिप्रवृत्ताकथनम् । अथ भावफलादिनिर्णयः । तत्र लालालाभज्ञाननिरूपणम् । निधि-
लालप्रवृत्ताकथनम् । वेतनलालप्रवृत्ताकथनम् । राज्यपदप्राप्तिप्रवृत्ताकथनम् । अथ राजयोग-
चतुष्टयनिरूपणम् । विभवलालप्रवृत्ताकथनम् । धनलालप्रवृत्ताकथनम् । कुमारीलालप्रवृत्ताकथ-
नम् । अथ विषकन्याज्ञानम् । वरलालप्रवृत्ताकथनम् । विवाहलालप्रवृत्ताकथनम् । अथ धृतादि-
स्त्रीज्ञानम् । जायापरिज्ञानम् । शुभाशुभज्ञानम् । अथ कार्यसिद्ध्यसिद्धिप्रवृत्ताकथनम् । तत्र
सर्वकार्यशुभाशुभप्रवृत्ताकथनम् । अथ दिननिर्णयः । तत्र विवाहशुभाशुभप्रवृत्ताकथनम् ।
दिनशुभाशुभज्ञाननिरूपणम् । अथ सेवसेवकयोः शुभाशुभज्ञानकथनम् । गमनागमनज्ञान
कथनम् । गमनस्थितिज्ञानकथनम् । यात्राप्रश्नात् जयज्ञानकथनम् । यात्रायां शुभाशुभज्ञान-
कथनम् । यातुर्निर्दिष्टदिनज्ञानकथनम् । प्रोषितागमनतच्छुभाशुभज्ञानकथनम् । प्रोषिता-
गमनदिनज्ञानकथनम् । जयपराजयज्ञानकथनम् । जयपराजयचक्रनिरूपणम् । अथ हृत-
नष्टसृष्टिगतादिज्ञाननिरूपणम् । अस्याः प्राक्स्थितिकालज्ञाननिरूपणम् । चौरज्ञाननिरूपणम् ।
वयोज्ञाननिरूपणम् । आतिज्ञाननिरूपणम् । स्त्रीपुंनपुंसकभेदज्ञाननिरूपणम् । हृतनष्ट-
लालालाभज्ञाननिरूपणम् । क्रयविक्रयसम्बन्धज्ञाननिरूपणम् । मनोवृत्ति-स्त्रीपुरुषज्ञाननिरू-
पणम् । अथ दृष्टिज्ञाननिरूपणम् । अथ नष्टकोष्ठद्वारनिरूपणम् । अनन्तरं रोगज्ञाननिरू-
पणमेति ॥

No. 235. प्रश्नप्रकाशिनौ . By जौहिरवरसेनः . Substance, country-
made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 65. Lines, 5 on a page. Extent, 1,117
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1,664. Place of deposit, Maya-
manasimha, Serapura, Mahāmahopādhyāya, Candrakānta Tarkālaṅkāra.
Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीसूर्याय नमः ।

शिवमशिवकृतानां सिद्धिदं सभ्यसाध्ये

सुरशतकृतसेवं देवदेवं प्रणम्य ।

सुलतसकलसारप्रश्नदीपस्य टीका

स्वजननिजकुलार्थं कर्तुमेव प्रयत्नः ॥

सन्ति चेद्वैकल्याणि प्रश्नज्ञानविधावपि ।

तथापि सारमेकत्र कर्तुमेष समोद्यमः ॥

आधानान्निधनं यावत् यद्योक्तं जातदीपके ।

तथादृष्टस्य दृष्टार्थं प्रश्नदीप इहोच्यते ॥

मम जातदीपके साधनान्निधनपर्यन्तं यथाकथितं तेनैव प्रकारेण इह प्रश्नदीपके अदृष्टस्य पुरातनकर्मणो दर्शनार्थं कथ्यते इति । इहकाञ्च-
ज्ञानमाह ।

भागं वारिधिवारिराग्निशशिषु प्राकृष्टं गाद्यैर्बुधाः ।

षट्के बाणक्षपीटयोनिविधेषु स्यात् कर्कटाद्यैः पुनः ॥ इत्यादि ।

End.

अथ योगे तस्य रोगिणो गोचरे चन्द्रमा अशुभप्रदः स्यात् । गोचरशुभो
न भवति तदास्तसिक्तदेहस्यापि नरस्य मृत्युः स्यात् ॥

Colophon.

इति श्रीलौहित्यवरसेनविरचितायां प्रश्नप्रकाशिन्यां रोगज्ञानं नाम द्वादशो-
ऽध्यायः ॥ ३ ॥ शकाब्दाः १६६४ ।

विषयः । प्रश्नदीपनामकस्य श्रुतिषयस्य टीकेयं । अथ च आधानादिरूपणम् ।
भावविचारादिरूपणम् । साभालाभादिरूपणम् । राजयोगचतुष्टयादिरूपणम् । गमना-
गमनरूपणम् । शब्दादीनामागमनादिरूपणम् । सन्निविष्टजयपराजयदुर्गचिन्तादिज्ञान-
निरूपणम् । हृतनष्टमुष्टिगतधातुमूलजीवानां ज्ञानादिरूपणम् । अथ विमिश्रकाव्यायः ।
अनन्तरं नष्टजातकरोगादिरूपणञ्चेति ।

No. 236. प्रस्तावसारः . By लौहित्यवरसेनः . Substance, country-made
paper, 12×4 inches. Folia, 21. Lines, 7 on a page. Extent, 367
çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Nailhāṭi, Dis-
trict 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Çāstri. Appearance, tolerable.
Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अनदुष्टि जितनौदुर्जेन्द्रवेगे

स्तननिविडामनमुच्छ्रितामपीडे ।

स्मरशमनतडित्कङ्कारदृष्टिं

चदमुदुरादुपशोभितबूडमीडे ॥

वाङ्मया सज्जनसङ्गमे परगुणे प्रीतिर्गुरौ नमता
 विद्यायां व्यसनं स्वयोषिति रति र्त्निकप्रवादाद्भयं ।
 ... .. शक्तिरात्मदमने संसर्गमुक्तिः खला-
 देते येषु वसन्ति निर्मलगुणास्तेभ्यो नरेभ्यो नमः ॥
 सुभाषितानि रत्नानि यो न गृह्णाति यत्नतः ।
 स वै प्रस्तावयज्ञेषु दक्षिणां कां प्रदास्यति ॥
 ब्रुवेदं पितरं प्राह श्रीमच्छ्रीकान्तसेनकः ।
 लिखितैकत्र तत्सर्वं प्रस्तावोचितभाषणम् ॥
 तदा तन्त्रात् समाकृत्य हितबुद्धिप्रदः सदा ।
 नाम्ना प्रस्तावसारोऽयं तत्पित्रालेखि यत्नतः ॥ इत्यादि ।

End.

(खण्डितत्वात् शेषो नास्ति तेन एकविंशतिपत्रस्य समाप्तिवाक्यं लिखितम् ।)

शङ्खप्रसङ्गो यथा ।

ध्वनिरपि मधुरः शुचिलमुच्चै-
 र्जनिरपि शङ्ख नदी तवाभूत् ।
 अधिगतमखिलं तवैव सर्वं
 कुटिलतरं भवदन्तरं न विद्मः ॥

विषयः । पुत्र भार्या-राज-मन्त्रि-खल-सूखादिप्रसङ्गमुखेन मनोरञ्जकस्योक्तानां सङ्ग्रहः ।

No. 237. प्रायश्चित्तकदम्बसारसंग्रहः . By काशीनाथतर्कालङ्कारः . Substance, country-made paper, 17½ × 4 inches. Folia, 11. Lines, 9 on a page. Extent, 427 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1737. Place of deposit, Naḍiyāgrāma, Post Office, Lonsing, District, Pharidapura, Paṇḍita Çaçibhūṣaṇa Smṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य शिरसा शम्भुं श्रीकाशीनाथशर्मणा ।
 प्रायश्चित्तकदम्बानां क्रियते सारसंग्रहः ॥

बृहत्कुष्ठरोगसंस्मृतितातिपातकशेषपापक्षयकामेन पराकव्रतद्वयाद्यशक्तौ यत्-
 किञ्चिदक्षिणकैकविंशत्कार्पापणीदानरूपं प्रायश्चित्तं करणीयमिति विदं
 मतम् । अर्शरोगे पराकव्रतद्वयमेव । एतद्भोगोत्पत्त्यनन्तरं प्रायश्चित्ताभावे

तदुत्पन्नानां पुत्रपाणमेतदुन्नतस्य तृतीयभागप्रायश्चित्तम् । अल्लतप्रायश्चित्त-
कुष्ठादिरोगयुक्तोत्पन्ना दुहितरस्तु अशुचिशुक्रोत्पन्नकर्तव्यं तृतीयभागप्राय-
श्चित्ततृतीयभागं कुर्यादिति । तत्र प्रमाणम् ।

अशुचिशुक्रोत्पन्नानां तेषां शुद्धिमिच्छताम् ।

पतितानां तृतीयांशः स्त्रीणामंशात् तृतीयकः ॥

इति बोधायनवचनम् । तेन पतितोत्पन्नानां शुद्धिमिच्छतां पतितानां प्राय-
श्चित्तस्य तृतीयभागस्तत्प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । स्त्रीषु पतितोत्पन्ना तृतीयभागस्य
तृतीयभागं कुर्यादिति प्रायश्चित्तविवेकलिखनञ्च । अल्लतप्रायश्चित्तार्शेः रोग-
युक्तोत्पन्नेन पुत्रेण तत्पापक्षयाय पराकन्नतद्वयं ... .. भागाद्यशक्तौ यत्किञ्चि-
दक्षिणं दशकार्षापणीदानरूपं प्रायश्चित्तं कर्तव्यम् ॥ इत्यादि ॥

End.

अनुलोमजातानां वर्षसङ्कराणामपि ज्ञानतो बधे तप्तच्छद्दयं तदशक्तौ
अष्टौ धेनवः तदशक्तौ सार्द्धद्विंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च यथाशक्ति
दक्षिणा । प्रतिलोमजातानां केवर्णादीनां ज्ञानतो बधे चान्द्रायणं तदशक्तौ
अष्टौ धेनवः तदशक्तौ सार्द्धद्विंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च । ज्ञानतो
ब्राह्मणबधे षड्वार्षिकव्रतम् । तदशक्तौ नवतिधेनवो देयाः तदशक्तौ
सप्तत्यधिकद्विंशतिकार्षापणी चान्द्रायणञ्च दक्षिणा च पञ्चाशदुगवः तदशक्तौ
पञ्चाशत् कार्षापणी । उत्कृष्टायास्तु शूद्रायास्तादृशचरित्र्यवैश्याम्वृष्टानाञ्च
कामतो बधे वार्षिकं व्रतं तदशक्तौ पञ्चदश धेनवो देयाः तदशक्तौ पञ्च-
चत्वारिंशत् कार्षापणी चान्द्रायणञ्च । मध्यमायाः कामतो नवमाधिकव्रतं
तदशक्तौ सपादैकादश धेनवः तदशक्तौ द्वादशाधिकचरित्र्यवैश्याम्वृष्टानाञ्च
चान्द्रायणञ्च । अधमायास्तु तप्तच्छद्दयं तदशक्तौ सार्द्धद्विंशतिकार्षाप-
णी चान्द्रायणञ्च यथाशक्ति दक्षिणा । एषा व्यवस्था मदनपारिजात-
सम्भता ॥ नवद्वैतनिर्णयलक्षणन्दशेखरवाचस्पतिसम्भता तु चान्द्रायणद्वयं तद-
शक्तौ पञ्चचत्वारिंशत् कार्षापणी यथाशक्ति दक्षिणा च ॥

Colophon.

इति श्रीकाशीनाथतर्कालङ्कारलतः प्रायश्चित्तकदम्बसारसंग्रहः समाप्तः ॥

दुर्गा । ॐ सरस्वत्यै नमः ।

श्रीवदनचन्द्रदिनेन लिखिता पुस्तकेषा ।

विप्रासोदकरोनाम्नी प्रायश्चित्तकदम्बिका ॥

मार्गशीर्षस्य मासस्य दिवसे दशपक्षके ।

रविवारे चापराके संपूर्णा लिखितान्नियम् ॥ शक १७ । १० । १५ ॥

विषयः । सर्वप्रकारपातकानां प्रायश्चित्तव्यवस्था । तत्र प्रथमं कुष्ठ-शूल-यक्ष्म-क्षय-वृद्ध-
 खासाक्षिनाशार्शोदुष्टव्रणप्रभृतिरोगयुक्तानां प्रायश्चित्तव्यवस्था । पूर्वोक्तरोगयुक्तानामौरसानाद्य-
 प्रायश्चित्तव्यवस्था । उपपातकानुपातकमहापातकातिपातक प्रकीर्णपाप-रोगसङ्कर-ज्ञानाज्ञान-
 कृतब्रह्महत्यादिपापप्रायश्चित्तव्यवस्था । ब्राह्मण-क्षत्रिय-वैश्य-शूद्रस्वामिकमोबधस्य ब्राह्मण-क्षत्रिय-
 वैश्य-शूद्रभेदेन प्रायश्चित्तव्यवस्था । विप्रादिस्वामिकपालनापालनकृतगोबधप्रायश्चित्तव्यवस्था ।
 संगृहीतानि चात्र नारायणवन्द्योपाध्याय-शूलपाणि-स्मार्तभट्टाचार्य-भवदेवभट्टानां मतानि ॥

No. 238. प्रायश्चित्ततत्त्वटीका . By काशीनाथतर्कालङ्कारः . Substance,
 country-made paper, $17\frac{1}{2} \times 4$ inches. Folia, 19. Lines, 12 on a page.
 Extent, 1,368 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Nāḍiyāgrāma, Post Office, Lonsing, District, Pharidapura, Paṇḍita Ṣaṇi-
 bhūṣaṇa Smṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally
 correct.

Beginning.

प्रणम्य पार्वतीशानो श्रीकाशीनाथशर्मणा ।
 प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानां बोधिनीं क्रियते लियम् ॥
 प्रणम्येति । ब्रह्मस्वरूपं ब्रह्मविष्णुशिवनमस्कारात्मकं मङ्गलमाचरन् श्रीरघु-
 नन्दन उद्दिशति प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानीति । ननु ग्रन्थस्य नामकथनसुदेशः
 तस्य नामलाभावात् कथसुदेश्यत्वमिति चेन्न हिरण्यपूर्वं कशिपुं प्रचक्षते
 इतिवत् स्वन्वाक्यस्य नामत्वात् । ननु तत्त्वानीत्यस्य ग्रन्थपरत्वं कुत इति चेत्
 प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानीति पदे लक्षणया व्यञ्जनया वा प्रायश्चित्ततत्त्वमिति नाम
 बोधयं प्रायश्चित्तबोधकवचनानां तलनिरूपणार्थत्वात् प्रायश्चित्ततत्त्वमिति
 ग्रन्थस्य नाम इति ग्रन्थकृतोऽभिप्रायः । प्रायश्चित्तस्य तत्त्वानि प्रायश्चित्त-
 बोधकवचनानां तत्त्वानि यथार्थान् प्रमाविषयीभूतानीति यावत् अन्येषां
 ग्रन्थकृतां वचनार्थधर्मोऽस्ति अस्मत्कृतग्रन्थे कोऽपि धर्मो नास्ति इति तात्-
 पर्यम् । एवं लाक्षणिकार्थकशब्दो नाम मतान्तरे प्रथित्यादीनां गोनामवत् ।
 सामान्य ... .. प्रतिज्ञामाह प्रायश्चित्तस्य लक्ष्माव इत्यादि । प्रायश्चित्तस्य
 लक्षणं अत्र ग्रन्थे वक्तव्यमिति शेषः । तथा तन्त्रप्रसङ्गकौ वक्तव्यौ तथा
 शब्दार्थः कर्तृसंस्कारकाङ्क्षानां खानाचमनादीनां प्रतिकर्म निवर्तनं न
 प्रत्येककर्मेण करणम् । गोघ्रासभक्षणात् शुद्धिरिति गोघ्रासभक्षणं गवि
 स्थितं प्रायश्चित्तकर्त्तरि तु शुद्धिः ॥ इत्यादि ॥

End.

गङ्गायां ज्ञानतो मृत्वा इति मरणात् पूर्वं गङ्गाले जाते मुक्तिः तदज्ञाने
 ब्रह्मलोकगमनमिति एतद्विषय एव गङ्गायां त्यजतः प्राणान् इत्यादि ...

.... युगादौ च इति मन्वादाविति अवशात् निमित्तत्वेन मन्वादौ इत्येव
उल्लेखं मन्वन्तरादयस्त्वेता दत्तस्याचयकारिका इति वचनात् दाने मन्वादौ
इत्येव उल्लेख्यम् । तान्त्रिके कर्मणि मन्वन्तराधामिति अवशात् मन्वन्तराधा-
मित्येव उल्लेख्यमिति केचित् । वस्तुतस्तु मता मन्वन्तरादयः स्युरित्यनेन
मन्वन्तरादिसंज्ञाया एव विधेयत्वात् मन्वन्तरादौ इति सर्वत्र उल्लेख्यम् ।

ब्रह्मपुराणे ।

कलौ तु सर्व्वतीर्थानि खं खं वीर्य्यं स्वभावतः ।

गङ्गायां प्रतिमुञ्चन्ति सा तु देवी न कुञ्चयित् ॥

भविष्ये ।

कृते तु सर्व्वतीर्थानि वेताथां पुष्करं .... ।

द्वापरे तु कुञ्चयेत् कलौ गङ्गा विशिष्यते ॥

अर्द्धादकं चरणान्नाभिपर्य्यन्तमिति तु भौतिकं ... परं ब्रह्मेति

तज्ज्ञानं जनयेदित्यर्थः । पदं स्वरूपं शिवरूपमिति यावत् । प्रसङ्गेनेति

प्रकर्षेण गतः सङ्गः कामो यस्य तेन सुसुक्ष्मा इत्यर्थः इति केचित् ।

वस्तुतस्तु प्रसङ्गेन उद्देशान्तरप्रसङ्गेन कृताद् गङ्गास्नानान्मुक्तिः फलं जायते ।

अन्यत् तीर्थं कृतं पापमित्यादिवचनं गङ्गाजलकृतपापयतिरिक्तविषयम् ।

तादृशं कम्पलं दृष्ट्वा गङ्गा ... वाञ्छीति क्रियायोगसारपत्र्यालिखनानु-

सारात् । सङ्ख्यन्तु दिनचये इति दिनचयश्च ।

एकस्मिन् सावने तन्नि तिथीनां चितयं यदा ।

तदा दिनचयः प्रोक्तस्तत्र सादृशिकं फलम् ॥ इति वचनोक्तः ।

द्वौ तिथ्यन्तावेकवारे यत्र स स्याद्दिनचय इति ॥

Colophon.

इति श्रीकाशीनाथतर्कालङ्कारविरचित-प्रायश्चित्ततत्त्वतीयगङ्गामाहात्म्यविधि-
टीका समाप्ता ॥

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्य्यकृतस्य प्रायश्चित्ततत्त्वस्य व्याख्यानम् ।

No. 239. प्रायश्चित्ततत्त्वटीका. By राधामोहनगोस्वामी. Substance, country-made paper, 17 x 3 inches. Folia, 106. Lines, 7 on a page. Extent, 2,782 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1751. Place of deposit, District Vāṅkudā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Incorrect.

Beginning.

श्रीश्रीरामः ॥

तडिद्वीतो नीलाम्बुदरचिररूपसदले
 लसद्गङ्गीनादामृतनिकरवर्षी प्रियसखि ।
 नवीनोऽयं किं मे रचयति हृदीतेज्जितकथां
 मृदुस्यन्दा राधा जयति वकश्वोर्हृदि गता ॥
 सुष्ठु प्रायश्चित्ततत्त्वयाख्या मोहनशर्मणा ।
 क्रियतेऽद्वैतबंधेन गोविन्दगतिकाम्यया ॥

प्रारक्षितग्रन्थसमाप्तिहेतुतया मङ्गलमाचरन् शिष्यशिष्यायै तदुपनिबन्धनं तद-
 वधानाय प्रतिचाञ्चाचरति प्रणम्येत्यादि । अथ मङ्गलस्य समाप्तिहेतुत्वे किं
 मानमिति चेत् शिष्टाचारानुमितवेद एव प्रमाणं तथाहि मङ्गलं वेद-
 बोधितग्रन्थसमाप्तिहेतुकं ग्रन्थादौ शिष्टैरेनुष्ठाय्यमाणात् इति वेदानुमानं
 वेदस्य ग्रन्थसमाप्तिकानो मङ्गलमाचरेदित्यादिरूपः । मङ्गलञ्च ईश्वर-
 प्रणामादि ।

End.

तेनोपवास इति एवञ्च ।

एकरात्रं निराचारा पञ्चगव्येन शुद्ध्यति ।

इति प्रागुक्तकाश्यपवचनसमर्थतेति । असवर्णरजस्रलास्यर्शे दोषाधिक्यस्य
 काश्यपवचने उक्तत्वात् । अतः परमित्यस्य तत्परत्वासम्भवादाच्च उच्छिष्ट-
 शुद्धादिस्यर्शे इति एतत्परत्वे हेतुमाह शङ्ख इति द्वादस्य चरेदिति एतच्च
 प्रथमद्वितीयदिन इति यावत् अथ स्नानोत्तरस्यर्शे दोषाभावस्य उक्तत्वादाच्च
 स्नानात् पूर्वमिति चाण्डाल्यादिरजस्रलास्यर्शे तथाविधब्राह्मण्याः षड्रात्र-
 त्रैगुण्यं शूलपाणिभिः शुद्धाचाण्डाल्यादेः त्रिगुणाधमत्वस्य कथनादिति ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीराधामोहनगोस्वामिभट्टाचार्यविरचिता प्रायश्चित्ततत्त्वयाख्या स-
 माप्ता ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५१ ।

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्यकृतस्य प्रायश्चित्ततत्त्वस्य व्याख्यानम् ।

No. 240. प्रायश्चित्तप्रकरणम् . By भवदेवभट्टः . Substance, country-made paper, 19×5½ inches. Folia, 47. Lines, 9 on a page. Extent, 1,985 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha Kāṭihālī, Paṇḍita Navakiçora Tarkacūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अनादिभवसमूतपापप्रशमकारणम् ।

स्मरणं वासुदेवस्य यस्य तस्मै नमो नमः ॥

मन्वादिस्मृतिमालोक्य सुविविच्य यथाक्रमम् ।

क्रियते भवदेवेन प्रायश्चित्तनिरूपणम् ॥

प्रायश्चित्ते निरूपणीये गुरुत्वात् महापातकप्रायश्चित्तनिरूपणपुरःसरमेव
इतरप्रायश्चित्तनिरूपणे कर्तव्ये मन्वादिवचनक्रमानुरोधेन प्रथमं ब्रह्मवध-
प्रायश्चित्तमेव निरूप्यते । इत्यादि ।

End.

तथाच दृष्टद्विष्टः । अष्टौ प्रासान् प्रतिदिवसं मासमञ्जीयात् यतिचान्द्रा-
यणो नाम । अत्र मासेकेन चलार्तिशदधिकशतद्वयपिण्डाहारेणोपवासा-
भावेन च ज्ञेयान्पत्नात् । अत्रापि पञ्च धेनवः । इति छच्छ्रप्रकरणं समाप्तम् ॥

Colophon.

इति श्रीबालवड्भीय भुजङ्गापरनाम्नो भट्टश्रीभवदेवस्य कृतो प्रायश्चित्तप्रकरणं
समाप्तम् ॥ * ॥

विषयः । महापातकोपपातकादिनिरूपणमुखेन तत्तत्पापप्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । चान्द्रा-
यणादिग्रन्थनिरूपणम् ।

No. 241. प्रायश्चित्तव्यवस्थासंग्रहः . By मोहनचन्द्रविद्यावाचस्पतिः . Sub-
stance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page.
Extent, 288 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
District Dhākā. Vikramapura, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha Vidyā-
ratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

नत्वा गुरुन् समासेन प्रायश्चित्तस्य सारतः ।

द्विजमोहनचन्द्रेण व्यवस्था लिख्यते मया ॥

तत्र प्रायश्चित्तस्य लक्षणं पापक्षयसाधकत्वे सति विधिबोधितपापक्षयेतरा-
साधकत्वम् । तेन पापक्षयस्सर्गोभयसाधकयागादौ नातिव्याप्तिः । न वा
तस्य पापक्षयेतरस्सर्वसाधकत्वोऽप्युपपन्नः । पापक्षयेतरे विधिबोधि-
तत्वविशेषणात् । सर्वसाधकस्य विधिबोधितत्वाभावात् । प्रायश्चित्तस्य नित्यत्वं
नेमित्तिकत्वं काम्यत्वञ्च बोध्यम् । इत्यादि ।

End. प्राजापत्यव्रते लेकधेनुदानाच्छुद्धिः । यतिचान्द्रायणव्रते पादोनधेनुचतुष्टय-
दानात् पराकव्रते पञ्चधेनुदानात् । अन्यत् प्रायश्चित्तादिकं प्रायश्चित्ततत्त्वा-
दावनुसन्धेयम् ॥

Colophon. इति प्रायश्चित्तव्यवस्थासङ्ग्रहः समाप्तः ।

विषयः । प्रायश्चित्तस्वरूपकथनपूर्वकं संचेपतः प्रायश्चित्तव्यवस्थादिकथनम् ।

No. 242. प्रायश्चित्तसंग्रहः . By कृष्णदेवस्मार्तवागीशः . Substance, coun-
try-made paper, 13×3 inches. Folia, 74. Lines, 7 on a page. Extent,
1,554 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1760. Place of Deposit,
District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ अथ प्रायश्चित्तं । तत्र प्रायश्चित्तलक्षणं पापक्षयमात्र-
कामनाजन्यकृतिविषयपापक्षयसाधनं कर्म प्रायश्चित्तम् । पापक्षयस्वर्गोभय-
कामनाजन्यकृतिविषयसहभरणाश्वमेधादिवारणाय मात्रपदम् । भ्रान्तकृत-
चैत्यवन्दनादिवारणार्थमन्यं दलं । तत्र पापक्षयजनकता नास्ति प्रमाणा-
भावात् । यदा चान्द्रायणाश्वमेधादि स्नादशकृतिविषयस्तदा प्रायश्चित्तं यदा
तु स्वर्गादिकलकामनाजनकतापि तदा तेषां न प्रायश्चित्तत्वं । शरीरगत-
प्रायत्नाभावे प्रायश्चित्तस्य न कारणत्वम् । इत्यादि ।

End. अत्र प्रायश्चित्ताश्रवणात् प्राजापत्येन चैकेन सर्वपापक्षयो भवेदिति धेनुदान-
मिति । देवलः ।

वैश्याः शूद्राश्च ये मोहादुपवासं प्रकुर्वते ।

त्रिरात्रं पञ्चरात्रं वा तयोः पुष्टिर्न विद्यते ॥

पुष्टिः फलं तेन काम्यस्यैव निषेधः प्रायश्चित्तात्मकं कर्तव्यमेव ॥ भारते ।

नैव निर्वापयेद्दीपं देवार्थमुपकल्पितम् ।

दीपहर्त्ता भवेदन्धः काणो निर्वाणको भवेत् ॥

कौर्म ।

गृध्रो जन्मसहस्राणि शतजन्मानि शूकरः ।

श्वापदः जन्मानि अमायां निशि भोजनात् ॥

सकञ्जलस्य पानाच्च सकृत् ताम्बूलभक्षणान् ।
 उपवासफलं हन्यादिवस्त्रापाचमैथुनात् ॥
 नेवेति च पाठो वर्षकौमुद्याम् ।
 आसनं वसनं शय्या जायापत्यं कम्पङ्कलः ।
 आसनः शुचिरेतानि न परेषां कदाचन ॥

Colophon. इति त्रैयुतल्लक्ष्यदेवस्नानार्चवागीशभट्टाचार्यकृतः प्रायश्चित्तसंग्रहः समाप्तः ॥
 श्रीशिवो जयति ॥ शकाब्दाः १७६० ॥

विषयः । प्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । तन्त्रतानिरूपणम् । प्रसङ्गादिनिरूपणम् । प्राय-
 श्चित्तोपदेशादिनिरूपणम् । प्रायश्चित्तानुष्ठानादिनिरूपणम् । धेनुमुल्यादिव्यवस्था । गोवधादि-
 प्रायश्चित्तनिरूपणम् । गोमांसभक्षणगोविक्रयादिप्रायश्चित्तम् । गङ्गास्नानस्य प्रायश्चित्तनिरू-
 पणम् । शूद्रादिबधप्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । अमृत्यभक्षणादिप्रायश्चित्तम् । अशौचान्नादिभक्षण-
 प्रायश्चित्तम् ।

No. 243. प्रायश्चित्तसारः . By यादवेन्द्रविद्याभूषणः . Substance, country-
 made paper, 18×2 inches. Folia, 54. Lines, 6 on a page. Extent, 1,782
 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1613. Place of deposit, District
 Vāṅkuḍā. Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance,
 old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीकृष्णो जयति ॥

भूयः प्रथम्य रघुनाथपदारविन्दं
 मन्वादितन्त्रनिवहानभिबोध्य यत्नैः ।
 उद्धृत्य सारमखिलं निखिलस्मृतीनां
 श्रीयादवेन विदधे स्मृतिसार एषः ॥
 तत्रादौ प्रायश्चित्तनिरुक्तं । तत्र मान्याः । पापक्षयमात्रसाधनं कर्म प्रायश्चित्त-
 मिति । तच्चिन्त्यं चान्द्रायणादीनां पापक्षयानिरुक्तसम्बन्धादीनां जनकत्वाद्
 ... .. किञ्च प्रायश्चित्तादावात्मगतपापक्षयस्य शरीरगतप्रायसस्य निरुक्तस्य ।
 इत्यादि ।

End. रजस्रलाया उच्छिष्ट-शूद्र-च-शूकरादिस्पर्शे प्रथमद्वितीयदिनयोर्द्वयोप-
 वासः । तृतीये तृतीयां चतुर्थे नक्तं विना भोजने तृतीयाचोपवासः ।

सुतेः पञ्चगव्येन शुद्ध्यति । पर्वणि मांस-तैल-स्त्रीसम्भोगे क्षुरकर्मणि चाक्षो-
रात्रमभोजनम् । अभ्यासे तु प्राजापत्यं चान्द्रायणं वा श्राद्धदिने स्त्रीगमने
लक्षोरात्रमभोजनम् । दिवामेथुने दिनमेकं व्रतौ भवेदिति ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीयादवविद्याभूषणविरचितः प्रायश्चित्तसारः सम्पूर्णः ।
शकाब्दाः १६१२ ॥

विषयः । अत्र प्रथमं प्रायश्चित्तनिरुक्तम् । ततः प्रायश्चित्तपूर्वार्हकृत्यादिरूपणम् । गोबध-
प्रायश्चित्तादिरूपणम् । क्षत्रियादिवधप्रायश्चित्तनिरूपणम् । धेनुसङ्कलनम् । चाण्डालादिस्पृष्टा-
न्नादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । अन्यजस्त्रीगमनादिप्रायश्चित्तम् । शूद्राद्वादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । लशू-
नादिभक्षणप्रायश्चित्तम् । यज्ञोपवीतरहितान्नभोजनादिप्रायश्चित्तम् । ब्राह्मण्याद्युच्छिष्टभोजनप्राय-
श्चित्तम् । महापातकादिरूपणम् । ब्रह्मबधविचारः । ब्रह्महत्यासुरापानयोः प्रायश्चित्तम् ।
स्वर्णहरणप्रायश्चित्तम् । गुर्वङ्गनागमनप्रायश्चित्तम् । पतितसंसर्गप्रायश्चित्तञ्चेति ।

No. 244. फोल्कारिणीतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 31. Lines, 7 on a page. Extent, 949 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpāḍā, Post Office Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गाये ॥

मेरुपृष्ठे सुखासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।

शङ्करं परिपप्रच्छ पार्वती परमेश्वरम् ॥

पार्वत्युवाच ।

भगवन् सर्वधर्माज्ञ सर्वशास्त्रागमादिषु ।

धर्मार्थकाममोक्षाणां हेतुरूपा महेश्वरी ॥

या ख्याता प्रकृती चाद्या देवी दक्षिणकालिका ।

शक्तिरूपा च सर्वेषां ब्रह्मादीनां सुरेश्वरी ॥

दक्षिणा वा कथं देव शैवरूढा कथं भवेत् । इत्यादि ।

End.

अनया सदृशी विद्या वैलोक्ये चानिदुर्लभा ।

भोगमोक्षप्रदा साक्षात् पुरुषार्थप्रदायिका ॥

अनया सदृशी विद्या न विद्यार्णवगोचरे ।

नास्ति नास्ति पुनर्नास्ति सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ॥ ० ॥

Colophon. इति फेल्कारीये दशमः परिच्छेदः ॥ ० ॥

विषयः । दक्षिणकालिकाया दक्षिणलश्वरकृत्वादिनिरूपणम् । मन्त्रभेदादिनिरूपणम् ।
उग्रताराविपुरादिकारणनिरूपणम् । दशमहाविद्याकारणनिरूपणम् । कालिकाया महाविद्याल-
निरूपणम् । पूजाविध्यादिनिरूपणम् । भुवनेश्वर्यादिविद्यानिरूपणम् । गुरुक्रमनिरूपणम् ।
प्रचण्डचण्डिकावीजपूजादिनिरूपणम् । षोडशाक्षरादिनिरूपणमेति ।

No. 245. बालग्रहश्रमनविधानम् . Substance, country-made paper. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Character, Nāgara. Date, SAM. 1943. Place of deposit, Govardhana-Sarāi Benares, Paṇḍita Vindhyeçvariprasāda Dube. Appearance, fresh. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ विधानमालायाम् । अथ प्रसङ्गेन लघुजातकोक्तानि
बालरक्षोपयोगीनि द्वादशशान्तिविधानानि । तान्येव स्कन्दपुराणे स्कन्द-सूर्य-
संवादे । सूर्य्यं उवाच ।
आहवयेव निद्रा च रुदितं हास्यमेव च ।
स्वाभाविकनिन्दं देव कर्म चेषां षडानन ॥ इत्यादि ।

End. सूर्य्यं उवाच ।
येन पापेभ्यः चाञ्जानां मनुजानां गदो भवेत् ।
तत्कर्म्यं पूर्वमेव त्वं उक्तवानसि धनुषः ॥

Colophon. इति श्रीस्कन्दं सूर्य्याष्टशतं द्वादशदिनमासाब्दभाषिनीजनितपीडोपश्रमन-
विधानम् । श्रीलक्ष्मण चौबे श्रीश्री सम्मत् १८४१ माः फाल्गुण १९ वार
मविच । कालीप्रसादमहर्षि गोवर्द्धनके सदै ।

विषयः । बालग्रहाणां शान्तिविधानादिकम् ।

No. 246. बालभरवौसहस्रनामस्तोत्रम् . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 242 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1215. Place of deposit, Kāñhālpādā, Post Office Naihati, Paṇḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Gener-
ally correct.

Beginning. अथ त्रिपुरबालभैरवीसहस्रनामस्तोत्रम् । ॐ नमो भैरवे । पार्वत्युवाच ।
 देवदेव महादेव परब्रह्मस्वरूपक ।
 सर्वदेवस्तुत नाथ सर्वदेवप्रपूजक ॥
 जटाजूटधर देव गिरिजार्दाङ्गभूषण ।
 भाले शशिकलाखण्ड निष्कलङ्कावलोकित ॥
 भूतनाथ महादेव प्रसन्न भयभञ्जन ।
 त्वं गतिः सर्वदेवानां त्वमेव शरणं प्रभो ॥
 बाह्वि मां देव दुष्येक्ष्य संसारार्णवशङ्कटात् ।
 भैरवी बालयाख्या (?) च सूचितं न प्रकाशितम् ॥
 तस्या नामसहस्रन्तु कथयस्व वरानन ॥ इत्यादि ।

End. परदारगते वापि शठेऽकृत्ये च पापिनि ।
 तस्य तस्य महेशानि न दातव्यं सुनिश्चितम् ॥
 उक्तानुक्तञ्च यत् किञ्चित् स्थावराणि चराणि च ।
 तत्र नित्यस्थिता देवि बालया परमेश्वरी ॥

Colophon. इति रुद्रयामले हरगौरीसंवादे बालायाः सहस्रनामस्तोत्रं समाप्तम् ॥
 शरन्दुपत्तेन्दुमिते शकाब्दे बलिखि स्तोत्रं परदेवतायाः ॥

विषयः । बालभैरवीस्तोत्रकथनम् ।

No. 247. बिल्वेश्वरः . By बिल्वेश्वरः . Substance, country-made paper, 14 × 2½ inches. Folia, 78. Lines, 6 on a page. Extent, 1,726 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ द्विर्वा ॥ अधिकारसूत्रमिदं वक्ष्यमाणार्थसंक्षेपाय
 कार्यकार्यनिमित्तानां यदुदीरणं सोऽधिकारः ॥ इत्यादि ।

End. सम्प्र ॥ दीर्घस्यावनुगृह्यते तर्हिद्य मन्त्यमिति ज्ञापकादाह इय उय इति
 अन्त्यस्यैव निमित्तमुत्पत्तिरित्यनेन समवायग्रहणं सम्बन्धः प्रतिपादितः
 अधिकारसूत्रैस्तथा दर्शनादाह न परस्वराया इति ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीबिल्वेश्वरतर्काचार्यकृतमष्टमप्रकरणं समाप्तम् ।

विषयः । कान्तनीयाख्यातप्रकरणस्य व्याख्या ।

No. 248. बृहद्गीतमीयतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 14 x 5 inches. Folia, 25. Lines, 13 on a page. Extent, 1,503 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ छण्णाय नमः ।

पुण्डरीकपुरे पूर्वे सरलद्रुमकानने ।
 सुमेरोवन्तरे ऽष्टमे रत्नभूमिसुखावहे ॥
 विचित्रचित्रसुभगे सुवर्णबालुकान्विते ।
 समानोदितचन्द्रार्के व्युद्युतौ (?) मणिमण्डपे ॥
 कल्पवृक्षवनान्तस्थे पश्चिमाम्नाविधुष्टिते ।
 सुखाक्षरे समासीनाः शौनकाद्या महर्षयः ॥
 शौनकः पर्वन्तो गार्गिमरौचिर्दधिचिक्षया ।
 शान्तातपः सुनौतिथ इत्याद्या मुनिसत्तमाः ॥
 स्मरन्तः छण्णमायाद्य बोधयन्तः परस्परम् ।
 जपन्तोऽष्टादशार्णार्ण्यं दशार्ण्यान् परस्परम् ॥
 कदाचित् पर्यटन्नेको नारदो ब्रह्मणः सुतः ।
 यदृच्छ्या तत्र यातो वीषां ब्रह्ममयीं धनम् ॥
 मन्त्रमायार्णकाः (?) सर्वे नत्वा दत्त्वा वरामनम् ।
 उपविष्टं मुनिवरं पाद्याभ्यामनूयकैः ॥
 भूयोभूयोऽपि मुनये ऽष्टणुतां वाचमन्वयुः ।
 मुने त्वं ब्रह्मणः श्रेष्ठसुतो ब्रह्मा इवापरः ॥
 वयं तवोपदेशेन चरामः छण्णवर्त्मसु ।
 संसारसागरे घोरे विषयपादसंकुले ॥
 पुनरारधनावर्त्ते खेदपल्लवपङ्क्तिने ।
 जायन्ते च विद्यन्ते च तेषां मुक्तिर्न विद्यते ॥
 नरान्नि ज्ञात्प्रसादेन केन ते जीवज्जातयः ॥

श्रीनारद उवाच ॥

उपायं ते वदाम्यत्र सावधानमनाः शृणु ।
यदुपास्य महात्मानो मुनयः सिद्धिमागताः ॥
एवं मया पुरा दृष्टो ब्रह्मा लोकपितामहः ।
तथा वः कथयिष्यामि यथा प्रोक्तं स्वयम्भुवा ॥ इत्यादि ।

End.

गकारं वृद्धिं विन्यस्य लकारं हृदये न्यसेत् ।
यकारं नाभिदेशे च रेङ्गारं गुह्यदेशके ॥
नादविन्दू पादयोश्च मन्त्रन्यास इतीरितः ।
एवं विन्यस्य कृष्णस्य ध्यायेदात्मानमात्मनि ॥
कदम्बमूले क्रीडन्तं वृन्दावननिवासिनम् ।
पद्मोपरि स्थितं देवं वेणुं गायन्तमच्युतम् ॥
पीताम्बरधरं देवं वनमालाविभूषितम् ।
गोपीभिर्गोपवृन्दैश्च सेवितं कृष्णमर्चयेत् ॥
चत्वारिंशत्सहस्रं चतुर्लक्षसमन्वितम् ।
पुरस्चरणमित्युक्तं मन्त्रस्यास्य विशेषतः ॥
आद्येन तदंशं श्रेण होमयेन्मन्त्रवित्तमः ।
त्रिकालपूजां कुर्वीत दशाक्षरमनोर्यथा ॥
पिण्डगोपालमन्त्रस्य समानोऽन्यो मनुर्न हि ।
गुरुपदेशमन्त्रेण योजयेत् कृष्ण एव सः ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीगोविन्दवृन्दावने बृहद्गीतमौयतन्त्रे षट्त्रिंशः पटलः ॥ * ॥

विषयः । प्रथमपटले वैष्णवप्रशंसादिकथनम् । १ ये अवतारकारणादिनिरूपणम् ।
२ ये प्रणवशब्दव्युत्पत्तिनिरूपणमुखेन कृष्णमन्त्रप्रशंसादिः । ४ र्थे बीजादिस्मरणप्रकरणम् ।
५ मे दशार्णजानफलादिः । ६ छे चिन्तनस्थानादिनिरूपणम् । ७ मे वृन्दावनध्यानादिः ।
८ मे आचमनासनादिनिरूपणम् । ९ मे भूतशुद्ध्यादिनिरूपणम् । १० मैकादशयोः मातृका-
न्यासादिनिरूपणम् । ११ शे वृष्टिन्यासादिनिरूपणम् । १२ शे गुरुसाक्षात्प्रादिकथनम् ।
१४ शे दीक्षानिरूपणादिः । १५ शे पूजोपकरणादिनिरूपणम् । १६ शे सर्वतोभद्रफलादि-
कथनम् । १७ शे दीक्षाङ्गक्रमनिरूपणम् । १८ शे शान्तिकुम्भस्थापनादिविधिः । १९ शे
योनिमुद्राफलादिकथनम् । २० शे कृष्णपूजादिः । २१ श द्वाविंशयोः गृहस्थादीनां दीक्षा-
विधिः । २२ शे कृष्णमन्त्रजपादिविधिः । २४ शे स्थण्डिलादिनिरूपणमुखेन होमनिरूपणम् ।
२५ शे समिधादिनिरूपणम् । २६ शे यजनविध्यादिः । २७ शे ऋष्यादिन्यासः । २८ श

२८ श्रयोः प्राणाग्निहोवादिनिरूपणम् । २० श्रे मोहनदीपनादिनिरूपणम् । २१ श्रे मन्त्रराज-
बीजादिनिरूपणम् । २२ श २३ श्रयोः मन्त्रसिद्धिलक्षणदिः । २४ श्रे मुद्रादिनिरूपणम् ।
२५ श्रे एकाक्षरमन्त्रादिनिरूपणम् । २६ श्रे मन्त्रपिण्डादिः ॥

No. 249. बृहद्योनितन्त्रम् . Substance, country-made paper, 10 × 2½ inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 360 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, tolerable. Verse. In-
correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवतायै ।

कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुम् ।

भवानी रश्मि प्रीत्या पप्रच्छ जगदीश्वरम् ॥

श्रीपार्वत्युवाच ।

नमस्ते देवदेवेश परमेश पुरातन ।

पार्वतीप्राणनाथेश लोकानां हितकारक ॥

तत्प्रसादात् प्राणनाथ तन्त्राणि विविधानि च ।

इदानीं श्रोतुमिच्छामि बृहद्योनिं महेश्वर ॥

तन्त्रं योनेर्महत्तमं पूजाक्रममनुत्तमम् ।

तन्त्रं देवतां योनेर्मुद्राद्यैव प्रकाशय ॥

यदि गुह्यतरं नाथ तथापि कथय प्रभो ।

ईश्वर उवाच ।

किमिदं भाषसे सुभ्रु स्त्रीसभावान्महेश्वरि ।

मम प्राणाधिकं देवि त्रिषु लोकेषु दुर्लभम् ॥

यथा तद्योनिं दुष्प्रेक्ष्यं मनैरपि सुरेश्वरि ।

तथैव जायते शङ्का कथितुं वरवर्णिनि ॥ इत्यादि

End.

ज्ञानहीनोऽपि दाता च भजन्ति प्रीतिमुत्तमाम् ।

पशुपुत्रस्त्रियो बन्धुं लभन्ते च पुनः पुनः ॥

कर्माकारणता विप्राः कर्मकारणमुच्यते ।

चतुर्वर्गप्रियो नित्यं शुभकल्पमनेकधा ।

देवमध्ये स्थितं देव पिण्डमग्राह्यपितम् ॥

Colophon.

इति बृहद्योनितन्त्रे दशमः पटलः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं बृहद्द्योनितन्त्रमाहात्म्यादिकथनञ्चलेन शिवाशिवयोर्निधुवनमन्दिर-
गमनकथनम् । तत्र जगत्कारणभूतायाः प्रकृतेर्वैनिरूपककथनम् । तस्याः सर्वदेवमयत्वकथनम्,
सर्वतीर्थादिमयत्वकथनञ्च । अथ तस्यां शक्तीनामवस्थितिकथनम् । तस्याः पूजने लक्षपौठपूजा-
फलप्राप्तिकथनम् । तस्याः पूजाकालादिनिरूपणम् । तन्नामकीर्तनफलकथनम् । महादेवस्य
लिङ्गरूपत्वादिकथनम् । आश्विनशुक्लनवम्यां तत्तन्नामाङ्कितगीतकरणे फलश्रुतिकथनम् ।
पार्वत्याः कृष्णरूपेणावतारकथापूर्वं व्रजाङ्गनाभिः सह विहारकथनम् । अथ पञ्चतत्त्वेन योनि-
पूजाविधिः । योनिमुद्रादिविधिः । षट्चक्रेषु तस्यास्थितानादिविधिः । योनिकवचकथनम् ।
योनिमन्त्रादिकथनम् । कुलज्ञानात् मोक्षप्राप्तिकथनञ्च ॥

No. 250. बृहद्द्रव्यामलम् . (जन्मखण्डः) Substance, country-made paper,
14×3 inches. Folia, 48. Lines, 5 on a page. Extent, 840 ślokas. Char-
acter, Bengali. Date, Sk. 1741. Place of deposit, District Vāṅkuḍā,
Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh.
Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो भगवते पञ्चवक्त्राय ।

श्रीनारद उवाच ।

कृष्ण कृष्ण महाबाहो प्रपन्नजनवक्त्रम् ।
श्रोतव्यमेकमेवास्ति ह्ययं मे कथय प्रभो ॥
श्रुताः सर्वावतारास्ते कस्कांता मीनकादयः ।
अन्ये चैवावतारास्ते श्रुता मे दीनपावन ॥
पूर्वं तेऽकरवं प्रश्नं सत्ये तु युगशीर्षणि ।
त्वं मे कथितवान् देव तुभ्यं पश्चात् वदामि वै ॥
अयं मेऽवसरो भूतस्यातः प्रश्नं करोमि ते ।
कथित्वा परमानन्दं जनयस्व जनार्दन ॥
त्वं ब्रह्म परमं साक्षात् त्वं हि लोकपितामहः ।
अनुरक्ताय भक्ताय कथया वक्तुमर्हसि ॥
नाम्ना पद्माननो देवः कलौ कस्मात् भविष्यति ।
तत् कथ्यतां जगन्नाथ यदि स्नेहोऽस्ति मां प्रति ॥

श्रीभगवान् उवाच ।

मुने शृणु महद्वाक्यं कथयामि तवानघ ।
यत् श्रुत्वा सप्रधक्षाणि ह्यपि बन्ध्या प्रसूयते ॥

कलौ लोका दुराचारा भविष्यन्ति कृताञ्चसः ।
 जन्मबन्धा न सुपुत्रा नार्यथ्यं हतमङ्गलाः ॥
 मातापितृकृतद्वेषाः स्त्रीदेवाः कामकिङ्कराः ।
 द्विजातयो हताचाराः क्षत्रिया भ्रष्टमानसाः ॥
 तद्दृष्ट्याश्च शूद्राश्च नानोपद्रवमंयुताः ।
 क्षमङ्गलानि सर्वाणि भविष्यन्ति कलौ युगे ॥
 एषां हिताय विप्रर्षे पञ्चास्योऽहं भवामि वै ॥ इत्यादि ।

End.

हृती दारैश्च पुत्रैश्च महाराजा नरध्वजः ।
 उवास निर्मले स्वर्गे ह्यद्यापि मुनिपुङ्गव ॥
 वद्रप्रसादाद्राजर्षिरैरिदं सुखमश्रुवन् ।
 स्थितः सुरपुरे ब्रह्मन् किमन्यत् कथयामि ते ॥
 यत्र तत् शृणुते मर्त्या भक्तिभावसमन्वितः ।
 मुक्ता सुखं मनोरम्यस्थाने याति पराङ्गतिम् ॥
 को वा दयालुरपि कामधेनु-
 र्धन्यो जगत्यामपि शङ्करादहो ।
 यदेहजातो रविकोटिभासो
 नीतः श्वकं वामनरं नराधिपम् ॥ (?)
 श्रुत्वा वाक्यं रोमरुधं नारदो जगदौचरात् ।
 नत्वा वद्रं महात्मानं कृष्णं नत्वा सुखं ययौ ॥
 काकबन्ध्यादिका नार्यः षड्विंशतिमताश्च याः ।
 स्मरणात् पठनात् दोषान् हित्वा यान्ति परां गतिम् ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीबृहद्भद्रजामलीये श्रीकृष्णनारदसंवादे द्वितीयखण्डे विंशोऽध्यायः ॥॥
 समाप्तथायं जन्मखण्डः ॥ शक १७४१ ।

विषयः । प्रथमाध्याये दैवमन्त्रणादिनिरूपणम् ॥ १ ये पञ्चाननजन्मादिनिरूपणम् । २ ये पञ्चाननभूप्रवेशादिनिरूपणम् । ३ ये शान्तदानोत्पत्तिनिरूपणम् । ४ ये द्विजदण्डादिनिरूपणम् । ५ ये विप्रशोकापनोदनम् ॥ ६ ये पूजाप्रकाशादिनिरूपणम् । ७ ये मास्त्रिकोपाख्यानम् । ८ ये हतपुत्रदानादिनिरूपणम् । ९ ये द्विजागमनादिनिरूपणम् । १० ये वरप्राप्त्यादिनिरूपणम् । ११ ये नरध्वजसुतोत्पत्तिनिरूपणम् । १२ ये नरध्वजामोदननिरूपणम् । १३ ये याचोपक्रमादिनिरूपणम् । १४ ये दूतवधनिरूपणम् । १५ ये नीरसेनवधादिनिरूपणम् । १६ ये कीर्तिध्वजजयादिनिरूपणम् । १७ ये भगवद्वाक्यनिरूपणम् । १८ ये लोचनादानादिनिरूपणम् ।

पणम् । १० श्रे कामाधारादिदाननिरूपणम् । ११ श्रे नक्तोपाख्यानम् । १२ श्रे लङ्काप्रवेशादि-
निरूपणम् । १३ श्रे १४ श्रे च सुवर्णप्राप्तिनिरूपणम् । १५ श्रे नरध्वजकृतवृद्धस्त्रवादिनिरूपणम् ।
१६ श्रे वृद्धपूजास्तवादिनिरूपणम् । १७ श्रे नारदोपाख्यानादिः । १८ श्रे असतीस्त्रीणां
फलादिनिरूपणम् । १९ श्रे सुसुषुक्तयककर्मादिनिरूपणम् । २० श्रे नरध्वजसर्गवासादिनिरू-
पणश्चेति ॥

No. 251. ब्रह्मपुत्रमाहात्म्यम् . Substance, country-made paper, $14 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 60 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Pilkhānā, Vāddānagara, Paṇḍita Kailāśacandra Tarkaratna. Appearance, new. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय । अथ ब्रह्मपुत्रमाहात्म्यम् ।

नारद उवाच ।

माहात्म्यं हि सर्वेषां श्रुतं विस्तरतो मया ।
गङ्गादिसरितां सम्यक् तीर्थराजस्य न श्रुतम् ॥
तीर्थराजस्य माहात्म्यं कथयस्व मयि प्रभो ।
सृष्टा त्वं सर्वलोकानां कर्ता हर्ता पितामह ॥

ब्रह्मोवाच ।

तीर्थराजस्य माहात्म्यं शृणुष्वैकमनास्ततः ।
कथयामि न सन्देहो ब्रह्मपुत्रस्य कीर्तनम् ॥
तीर्थनाथस्य सर्वेषां पापराशिः प्रलीयते ।
दर्शनात् सर्वलोकानां पुनर्जन्म न विद्यते ॥ इत्यादि ।

End.

ततः स्नात्वा अर्थं दद्यात् ।

ॐ किरीटिनीलवासस्य रत्नदामविभूषित ।
गृह्णाण्यर्थं मया दत्तं भवबन्धविमुक्तये ॥

ततः प्रणमेत् ।

नमस्ते ब्रह्मपुत्राय नमः शान्तनुस्त्रनवे ।
त्रिजन्मजन्तु यत् पापं तत् पापं हर मे विभो ॥

Colophon. इति ज्ञानविधिः समाप्तः ।

विषयः । ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिः । तत्र खानादिविधिसु ।

No. 252. ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिः . Substance, country-made paper, 18 × 2½ inches. Folia, 7. Lines, 6 on a page. Extent, 510 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Yaçodala, District Mayamanasimha, Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

पापराशिसमुदाये नराणामागतं कष्टयया हरिवर्षात् ।

मुक्तिहेतुमलयं घनपुष्पं ब्रह्मपुत्रमनिशं प्रवसामि ॥

अथ ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिः । इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । ब्रह्मपुत्रोत्पत्तिनिरूपणमुखेन तत्र खानदानादिमाहात्म्यानिरूपणम् ।

No. 253. ब्रह्मसंस्कारमञ्जरी . BY नारायणशर्मा . Substance, country-made paper, 16 × 2 inches. Folia, 66. Lines, 3 on a page. Extent, 928 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñhālpāḍa riā Naihāti, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Prose and verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः परमदेवाय ।

नमामि विघ्नेशगुरुं गिरीशं

बागीश्वराराधितपादपद्मम् ।

यः स्मर्यमाणोऽपि हरत्यघोषं

निजं पदं यच्छति चाविचारम् ॥

स्मरामि शम्भोश्चरणारविन्दं

स्वयम्भु-दम्भोल्लिखरानिसेयम् ।

यदर्चयाम्यस्वयमादरेण

नेत्रारविन्दं हविर्ज्वाहारम् ॥

मुरारिभाष्योबटभाष्यसार-

मशेषतः शानपद्यन्तीत्यर्थः ।

विज्ञोक्त्य पारस्करमृच्छभाष्या-

व्यशेषदेशात् परिषद्भिन्नानि ॥

तन्यते तर्कचार्वङ्गी श्रीनारायणशर्म्मा ।

प्रौढये धर्मभौरूपां ब्रह्मसंस्कारमञ्जरी ॥

तवादावाच्यसंस्कारस्य प्रायशोऽग्निसाध्यत्वत् कुशण्डिकोच्यते । इत्यादि ।

End.

तत ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि इति पाठयेत् । ततो धियो यो नः प्रचोदयात् इति पाठयेत् । तत ॐ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयादिति ब्रह्मचारिणा सङ्घेवाचार्यः पठेत् । तत ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् इति त्रिः पाठयेत् । ब्रह्मचारी तु ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयादिति प्रकारेण सदैव जपेत् ॥

विषयः । कुशण्डिकानिरूपणम् । संस्कारकर्मादिषु अग्नेर्नामनिरूपणम् । वाग्दानादि-
प्रयोगविधिः । विवाहोपनयनादिसंस्कारकर्मानिचयप्रयोगविधादिनिरूपणश्चेति ।

No. 254. भक्तिजयार्णवः . By रघुनन्दनवन्द्योपाध्यायः . Substance, country-made paper, 17 × 3 inches. Folia, 14. Lines, 6 on a page. Extent, 320. ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Vāḍari, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीकृष्णाय ।

प्रणम्यादौ जगन्नाथं सर्व्वव्यापिजनाद्देनम् ।

भक्तिजयार्णवं वक्ष्ये वन्द्यः श्रीरघुनन्दनः ॥

विरक्त उवाच ।

विष्णुं शिवं तथा गौरीं गणेशं दिवाकरम् ।

योगिन्यादिषु मन्त्रेषु सिद्धमन्त्रादिकेषु च ॥

किं मन्त्राक्षभते मोक्षं किन्नेवाराधने यशः ।

यः कामक्रोधलोभैस्तु विषयैः परिपीडितः ॥

बद्धः स्वकर्मभि र्योगै र्भृत्यदारैः समन्ततः ।

स केन निस्तरत्याशु दुस्तरं भवसागरम् ॥ इत्यादि ।

End.

गङ्गा पापं शशी तापं दैन्यं कल्पतरुर्हरेत् ।

पापं तापं तथा दैन्यं सद्यः साधुसमागमे ॥

रसास्यतसिन्धौ ।

भक्तिरसास्यतसिन्धौ चरतः परिभूतकालजालभियः ।

भक्तमकरानेतानगणितमुक्तिनदीकान् नमस्यासः ॥

वाङ्महाकल्पतबभ्यस्य हृषासिन्धुश्च एव च ।

पतितानां पावनेभ्यो वैष्णवेभ्यो नमो नमः ॥

Colophon. इति श्रीविरक्तमहत्संवादे भक्तिजयार्थः समाप्तः ॥ * ॥ समाप्तस्यार्थं ग्रन्थः ।

विषयः । छण्डमन्त्रजपपूजादिफलनिरूपणम् । वैष्णवमाहात्म्यनिरूपणमुखेन तदानीदि-
फलनाधिक्यनिरूपणम् । गौराङ्गजन्मादिनिरूपणश्चेति ।

No. 255. भक्तिप्रकाशः. By श्रीरघुनन्दनः. Substance, country-made paper, 19 × 3½ inches. Folia, 85. Lines, 7 on a page. Extent, 2,900 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyāratna. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ श्रीरामः ।

शिवं प्रथम्य सशिवं शिवदं शिवकौतूहलम् ।

भक्तिप्रकाशं तनुते वैद्यः श्रीरघुनन्दनः ॥

नानापुराणवचनं शिवविष्णुदुर्गा-

भेदेरितं बहुविधं बहुधा प्रयत्नात् ।

आलक्ष्य संप्रदक्षिणं सुजनप्रमोदं

भक्तिप्रकाशमधुना रघुरातनोति ॥

निबद्धो वैद्यनेत्ययं मम विदुषा देय इह न

द्विजानामारम्भो यदि तदपि संकोचयति मां ।

यत्तत्तदासेन स्वमतिपरिणामावधि हृतः

प्रकृत्या भृत्यानुपहस्युमनसां वेदविदुषां । इत्यादि ।

End.

यदुक्तं काशीकण्ठे ।

अनामेय महेशानं सर्वदं सर्वदेहिनाम् ।

कोऽपि कापि किमप्यत्र न क्षमेन विनिश्चितम् ॥

ब्रह्मादिपुराणे ।

अनाश्रित्य महेशानीं यस्मिन्तीर्षुर्भवान्मुधिम् ।

सोऽन्वेषी शशशृङ्गस्य यथा वा ह्यतिनिष्कलः ॥

देवीपुराणे ।

अर्चयन्तीह ये भक्ताः श्रद्धया चान्यदेवताः ।

तेऽपि दुर्गामर्चयन्ति तद्रूपेण फलप्रदा ॥

कौर्मे शिववाक्यम् ।

ये चान्यदेवताभक्ताः पूजयन्तीह देवताः ।

शृङ्गावनायुताद्यापि सुच्यन्ते तेऽपि भावतः ॥

अतएव सर्वदेवताभजनेनैव ईश्वरभजनं अन्यवाच्यत्वं विषयस्यैव इति ।

शुभमस्तु ।

Colophon. इति भक्तिप्रकाशे विचारनिर्णयो नामाष्टमोऽध्यायः । समाप्तोऽयं भक्ति-
प्रकाशः । श्रीकृष्णाय नमः । श्रीरामचन्द्राय नमः ॥ * ॥

विषयः । शृङ्गाणां पुराणादिपठनश्रवणायधिकारनिरूपणम् । आश्रमाचारनिरूपणम् ।
शिवविष्णुदुर्गालक्ष्मादिदेवदेवीनामभेदप्रकटनम् । साधननिरूपणम् । भक्तिमाहात्म्यप्रकथनम् ।
शिवविष्णुनाममहिमकथनमुखेन पूजादिनिरूपणश्चेति ।

No. 256. भक्तिरसार्णवः . By कृष्णदासः . Substance, palm-leaves,
12×2 inches. Folia, 110. Lines, 5 on a page. Extent, 1,719 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā,
Viṣṇupura Kādākuli, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, old.
Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ विष्णवे नमः ॥ विष्णुधर्मो ।

श्रूयतां हि नरव्याघ्र वेदवेदान्तनिश्चयः ।

यज्ञेषु यज्ञपुरुषः पुण्डरीकाक्षसंज्ञितः ॥

स विष्णुः परमं ब्रह्म यतो नावर्त्तते पुनः ।

कर्णपर्वणि । नारदं प्रति रुद्रः ।

देवानामसुराणाञ्च यक्षगन्धर्वैरक्षसाम् ।

ईश्वरोऽहं समेशानः साक्षान्नायायणः परः ॥

इतिहाससमुच्चये ।

नारायणाज्जगत्सर्वं सृष्टिकाले प्रजायते ।
 परादपि परस्यासौ तस्मान्नास्ति परात्परः ॥
 एतज्ज्ञानं परं तात योगश्चैव परस्तथा ।
 परस्परविषयार्थैः किमन्यैः शास्त्रविस्तरैः ॥

मोक्षधर्मम् ।

तत्त्वं जिज्ञासमानानां हेतुर्हि सर्वतोमुखः ।
 तत्त्वमेके मन्त्रायाम् हरिर्नारायणः परः ॥

श्रीहरिवंशे ।

विष्णुरेव परं ब्रह्म त्रिभेदमिह पश्यते ।
 वेदसिद्धान्तमार्गेषु तन्न जानन्ति मोक्षिताः ॥ इत्यादि ।

End.

सुरासुरो वायव्य वानरो नरः
 सर्वात्मना यः पुष्पन्तमौञ्चरम् ।
 भजेत रामं मनुजालुतिं हरिं
 य उत्तराननयत् कोशस्थानिव ॥
 शम्भादयोऽपि देवानास्त्वपीषां नारदादयः ।
 मनुष्याणां तथा राजान् प्रसिद्धा जनकादयः ॥
 प्रह्लादप्रमुखा ज्ञेया राक्षसानां गणे स्थिताः ।
 शाखास्त्वगेषु यो वायुपुत्रो भक्षेणु आम्बवान् ॥
 कुम्भराणां गजेन्द्रोऽपि पक्षिणां गवडादयः ।
 स्त्रीणां कुन्ती तथा विप्रपत्न्याः श्रीद्रुपदात्मजाः ॥
 देवहूतिः कपिलसूत्रः सुनीतिः श्वरौ वरा ।
 स्रुतो विस्रोमजातानामन्यजे श्वरादयः ॥
 चाण्डालोऽपि द्विजग्रेहो जातो वैश्रोमजः पुरा ।
 यक्षोमलोमशो मुनिश्चाण्डालाग्नैव नश्यति ॥
 अपेतं ब्राह्मणाग्नेन दुर्व्यासो वर्षनिष्ठता ॥ * ॥
 श्रीमद्भक्तिरसार्थवे विरचिते श्रीकृष्णदासेन वै
 नानाशास्त्रविचारदुःखजलधौ मज्जन्ति ये वा जनाः ।
 तेषामुद्धरणचमे सुकृतिनां सौम्यास्यदे नित्यशो
 × तं भक्त्याधिकारिणा विरचितं श्रीमत्प्रभोराज्ञया ॥ * ॥

Colophon. इति भक्तिरसार्णवे भक्त्यधिकारनिरूपणं प्रथमं विवेचनम् । समाख्यायं यन्त्रः ॥*

विषयः । नानापुराणोक्तवचनादिभिर्विष्णुभक्तिप्रशंसादिकथनम् । शालग्रामचक्रादिनिरूपणम् । शालग्रामचक्रपूजादिफलकथनम् । तिलकधारणविध्यादिकथनम् । एकादशपुष्पासफलादिकथनम् । विष्णुनामसाक्षात्प्रादिनिरूपणम् । भगवत्पुष्पम्भिनां देशादीनां वैभवादिनिरूपणम् । त्रीपादतीर्थवैभवादिनिरूपणम् । भक्त्यधिकारादिनिरूपणश्चेति ।

No. 257. भगवद्गीतारहस्यप्रकाशः. By जगदीशपद्माननः. Substance, country-made paper, 14×3½ inches. Folia, 75. Lines, 7 on a page. Extent, 2,198 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, Kṛṣṇapurā, Paṇḍita Kālikumāra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

संसारपङ्कपर्यङ्के शयानं जगदुद्धरन् ।

देवकीनन्दनः पायादपायात् पूतनाह्ननः ॥

श्रीमता जगदीशेन चरणार्जं सुरद्विषः ।

आधाय हृदये गीतारहस्यार्थः प्रकाशयते ॥

इह पुनरज्ञानपरम्पराद्वतमर्जुनं प्रबोधयन्नखिलवासनाविवशविश्वहितेषी कंसद्वेषी भगवानखिलवर्णाश्रमधर्माणां मोक्षस्य चोपायं गीताशास्त्रेण व्यक्तीचकार । व्यासमहर्षिस्तु तदेवाष्टादशभिरध्यायैः सप्तभिः श्लोकशतैराचचचे इति । अत्र धृतराष्ट्रप्रश्नज्ञानार्थमाह धृतराष्ट्र उवाचेति । कः प्रश्नः तमाह धर्मश्चेव इति । एषामादिपुरुषः कुरुनामा नृपः तस्य चेव । ननु कृपिं विना कथं चेवमित्यत आह धर्मश्चेव इति । धर्मरूपकृपिचेव इत्यर्थः । कुरुणां धर्मात्यक्तौ चेवं सम्पादितमिति भावः । मामका मदीयाः । युयुत्सुवः युडेष्वावन्तः । समवेता मिलिताः । अकुर्वन्त कृतवन्तः । हे सञ्जय ॥ २ ॥ प्रश्नोत्तरमाह दृष्ट्वा लिति । अन्यैकं सैन्यम् । बूढं चक्रयुद्धविधानादिना दुर्गीकृतम् । आचार्यं द्रोणं अत्रवीत् उक्तवान् । उपसंगम्य समीपं गत्वा । राजा दुर्योधनः ॥ २ ॥ किमुक्तमित्याह । नवभिः पद्यैः । चमूं सेनां महतीं विस्तृतां बूढां चक्रयुद्धविधानादिना दुर्गीकृतां । द्रुपदपुत्रेण धृष्टद्युम्नेन । तव शिष्येण अर्जुनेन सद्दार्थं करणे वा तृतीया । भीमादिव्याट्चर्यमाह भीमतेति प्रसंगार्थे मतुप् ॥ ४ ॥ इत्यादि ।

End.

मोहाभावज्ञापनार्थमर्जुन उवाच नष्ट इति । मोहो देहादिष्वाम्नाधमः ।
 स्मृतिनिर्दिध्यासनरूपा स्थितः स्थिरोऽस्मि युद्धादौ चित्ताख्यैर्धर्मैर्गतिमिति
 भावः । गतसन्देहः गतो भीष्मादिबधप्रयुक्तोऽधर्मसन्देहो यस्य । तव
 हितैषिणः ॥ ७९ ॥ धृतराष्ट्रं प्रति सञ्जय उवाच । महात्मन इत्युभयवा-
 न्वितम् । इमं कश्चिदज्ञानम्बोहः प्रनष्टो धनञ्जय इत्यन्तम् । अथैवं
 युतवान् । रोमहर्षणं लोमाश्रकरम् ॥ ७४ ॥ चक्षुः श्रोत्रं मर्त्यं दत्तं
 व्यासप्रसादात् व्यासप्रसादं प्राप्य इदं कृष्णार्जुनसंवादं कृष्णोक्तत्वात् । परं
 प्रकृतं कृष्णाच्छ्रुतवान् कीदृशात् योगं कथयतः । उत्कृष्टा एतेन पक्षपाता-
 शङ्का दूरीकृता । ... ..
 ... .. ७७ ॥ एतत् धृतराष्ट्रस्य राज्यादिस्थैर्यं शङ्का चेत्तन्निरा-
 करणार्थमाह यवेति यत्र पक्षे कृष्णो वर्तते पार्थोऽर्जुनः धनुर्गाण्डीवं तथैव
 पक्षे त्रीः शोभा विजयो दुष्टजयः । भवता पुत्रादिविजिगीषुषा नो चेत्
 सर्वं नश्यतीत्यालोच्य यथोचितमाचरणायमिति व्याख्यायितमिति ॥ ७८ ॥

Colophon.

श्रीमता जगदीशेन निर्मितः प्रीतये सताम् ।

रत्नस्यार्थप्रकाशोऽयं गीताशास्त्रे समासतः ॥

इति श्रीगीतारत्नस्यप्रकाशे श्रीजगदीशपद्माननभट्टाचार्यकृतेऽष्टादशोऽध्यायः ॥

विषयः । श्रीमन्भगवद्गीताया व्याख्यानम् ।

No. 258. भागवतदशमस्कन्धकृतिपयस्लोकविचारः . By चतुर्भुजभट्टाचार्यः .
 Substance, country-made paper, 17×2½ inches. Folia, 43. Lines, 7 on
 a page. Extent, 1,354 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1757.
 Place of deposit, District Bākuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarka-
 ratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्री रामः ।

ईश्वरं परमं कृष्णं सच्चिदानन्दविग्रहम् ।

अनादिमादिगोविन्दं सर्वकारणकारणम् ।

सौतानाथं घनश्यामं भक्ताभीष्टप्रदं हरिम् ।

वन्दे नमोऽकरुणं तं स्नेहयावतरिं प्रभुम् ।

कृष्णदेवायनप्रोक्ता यातो सात्वतसंविता ।

कियद्विचारं तस्मात् प्रवक्ताव चतुर्भुजः ।

सूक्तं करोति वाचालं पद्मं लङ्घयते गिरिम् ।

यत्कृपा तमच्च वन्दे परमानन्दमाधवम् ॥

वाचालं बज्रभाषिणं करोतीत्यर्थः । आलाटौ कुत्सिते बज्रभाषिणि इति
स्त्रवे बज्रशब्दस्यापाठत्वात् प्राप्तः प्राग्भावो व्यभिचारत्वाद् भूतः । वस्तुतः
औचित्यात् बज्रभाषिणि आलः अतएव वाचालो बलवान् दिने दिनपवे-
रित्यादि दृश्यते । इत्यादि ।

End.

तृतीयस्कन्धे अभेदोपासनायां पुनरुत्पत्तिरिति सिद्धान्तः । भगवान् स्वयमि-
त्युक्तं तर्हि कलाववतीर्णाविति सम्बोधनं नरनारायणादृषीतीश्वरवाक्यञ्च
कथं सङ्गतम् । स्वयं त्वसाम्यातिशयस्त्वधीशः कृष्णमित्युक्तं तस्मिन्नसाम्यातिशये
कृष्णे कथमस्य रमे तमन्तिमे इत्यादेशः सम्भवेत् । उ । अच्चं युवयोरर्जुन-
स्याच्चङ्कारश्मनार्थं मायाविना कृष्णेषेतत् सर्वं दर्शितं रूपान्तरेणोक्तञ्चेति ॥०

Colophon.

इति श्रीभवानीचरणविद्यालङ्कारभट्टाचार्यात्मज-श्रीचतुर्भुजभट्टाचार्यकृत
दशमस्कन्धकतिपयश्लोकविचारः समाप्तः ॥ ० ॥ श्रीरामो जयति ॥

शकाब्दाः १७५७ ।

विषयः । भागवतदशमस्कन्धौकतिपयश्लोकानां व्याख्यानं तात्पर्यनिर्णयश्च ॥

No. 259. भागवतव्याख्यालेखः . By गोपालचक्रवर्ती . Substance, coun-
try-made paper, 16×3 inches. Folia, 99. Lines, 7 on a page. Ex-
tent, 3,032 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Viṣṇupura, Mādhavagañja, District Vāṅkuḍā, Vaikunṭhanātha Bhaṭṭācāryya.
Appearance, fresh. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ बालगोपालाय नमः ।

सच्चिदानन्दरूपाय कृष्णायान्तिष्ठकारिणे ।

नमो वेदान्तवेद्याय गुरवे बुद्धिसाक्षिणे ॥

यं ब्रह्म वेदान्तविदो वदन्ति

परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ।

विश्वोद्गतेः कारणमीश्वरं वा

तस्मै नमो विघ्नविनायकाय ॥

एतत् पद्यं टीकाकृताव्याख्यातत्वात् गायत्र्या च समारम्भ इत्यादि पुराण-
वचनविरुद्धत्वाच्च श्रीभागवतस्य न । किन्तु गौड़ीयपुस्तकस्यादौ सर्वत्र विद्यते

इति व्याख्यायते । तस्मै विघ्नविनायकाय नम इत्युक्तानमेव । किञ्च विघ्ननि-
स्वरूपानन्दैश्वर्यादिमिति विघ्नः संसारः तं विनयति खण्डयतीति विघ्नविना-
यकः श्रीहरिस्तस्मै इति वास्तवोऽर्थः तमेव नानावादिमतेन समुच्चिनोति
यमिति वेदान्तविदो यं ब्रह्मेति वदन्ति ब्रह्मैव सदित्यादि श्रुतेः । इत्यादि ।

End.

यदुक्तं नारदं प्रति ब्रह्मणा द्वितीये ।

यथा हरौ भगवति तृणां भक्तिर्भविष्यति ।

सर्व्वान्यखिलाधार इति सकृत्प्रवर्णनेति ॥

प्रथमस्कन्धे च धर्मः प्रोज्झितकैतव इत्यस्य व्याख्याने प्रश्नभेदेन मोक्षाभिसन्धि-
रपि निरस्ता इति सामिपादैरुक्तं तथापि यच्च केवस्य एकप्रयोजन-
मित्युच्यते तन्निरन्तरं भगवति निष्कामतया भक्तिं कुर्व्वतां अनिच्छतामपि
मुक्तिरनायासेन भवति । यदुक्तं तृतीयस्कन्धे देवहूतिं प्रति कपिलेन ।

हृतात्मनो हृतप्राणांश्च भक्तिरनिच्छतो मे गतिमन्वीं प्रयुङ्क्ते ।

इति मुक्तिः पर्यवसानत्वादेवमुक्तं भक्तिरसिकानां पुनस्तदंशे प्रयत्नाभाव एव
तथापि भक्तेर्माहात्म्यमिति विचित्रमिति सर्व्वोक्तदृष्टतया भक्तिरेवात्र प्राप्नु-
य्यं वर्ण्यते इति । अतस्तृतीये तत्रैवोक्तम् ।

अनिमिता भागवती भक्तिः सिद्धेर्गरीयसी ।

अरयत्याशु या कोष्ठं निगीर्षमनसो यथा ॥ इति ॥ ० ॥

जयति श्रीपरमानन्दो गोविन्दो भक्तवत्सलः ।

यत्सर्व्वोत्सुक्यमात्रेण स्फुरन्ति सकला गुणाः ॥

Colophon.

इति श्रीमद्यष्टवन्द्य श्रीगोपालचक्रवर्तिविरचितो द्वादशस्कन्धव्याख्यानः
समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । श्रीमद्भागवतस्य संचेपेण व्याख्यानम् ।

No. 260. भारतसावित्री. By व्यासदेवः. Substance, country-made paper,
18×2 inches. Folia, 6. Lines, 3 on a page. Extent, 72 ślokaś. Char-
acter, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha,
Usthi, Paṇḍita Navakiṣora Tarkācāryya. Appearance, old. Verse.
Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ भारतसावित्री । धृतराष्ट्र उवाच ।

ब्रूहि सञ्जय यदुक्तं युद्धे तेषां महात्मनाम् ।

कुरुषां पाण्डवानाञ्च सम्प्रदत्ते महाहवे ॥ इत्यादि ।

End. प्राणिनां पापशुद्धये प्रणम्य च विभूतये ।

गदितं व्यासदेवेन प्राणिनां पापशुद्धये ॥

Colophon. इति व्यासदेवेन भाषिता भारतसावित्री समाप्ता ॥

विषयः । संचोपेण कुरुपाण्डवयुद्धवर्णनात्मकोऽयं ग्रन्थः ।

No. 261. भारविटीका (सुजनतोषकरी). By रामचन्द्रः. Substance, country-made paper, 22×2½ inches. Folia, 16. Lines, 4 on a page. Extent, 424 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ḍāstrī. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

आनम्य सौम्यपदपद्ममन्दभक्त्या

श्रीमद्गुरोर्निशिततीर्थविचारबुद्धेः ।

श्रीरामचन्द्र इति नाम दधद्द्विजोऽहं

टीकामिसां सुजनतोषकरीं करोमि ॥

सन्तः सन्तोषवन्तो ननु वचसि परे शास्त्रमिदं प्रसिद्धे

यत्नादस्मात् कृतायामिह भवतु भवतुष्टिपीयूषवृष्टिः ।

बूढाहङ्कारमूढाः सरसविरसा कारणाभ्याश्च जाता

आनन्दो मे विना वः कथमिह विषये सम्भविष्यन्ति भव्याः ॥

इयं शिष्यसमूहस्य हृिताय विहिता मया ।

× × × × × × × × × × × ×

त्रियः ॥ कुरवो जनपदाः ॥ इत्यादि ।

End. दिनादौ दिनारम्भे इत्यनेन लक्ष्म्याश्चिरकालावस्थानं सूचितम् । दिनकृतं सूर्यमिव त्वां लक्ष्मीः सम्पत् शोभा च भूयः पुनरपि समभ्येतु । आशिषि लोट् । अत्र प्रतिसर्गान्ते लक्ष्मीशब्दोऽभ्युदयसूचकः कविना प्रयुक्तः । स च न दोषाय । यदाह दण्डो । कविभावन्तु कृतं यत्तु इत्यादि ॥ ० ॥ किरातस्था-
र्जुनश्च किरातार्जुनौ अभ्यर्द्धितत्वात् किरातस्य पुर्व्वनिपातः तमधिकृत्य कृतं काव्यं किरातार्जुनीयम् । तदधिकृत्य कृतो यः इतीयः । काव्यमिति कट वर्णने कथ्यतेऽनेनेति बाहुल्यात् करणे णत् । यद्वा कवेः कर्म काव्यं ब्रह्मादि-
त्वात् ण् । सद्यच्च तत् काव्यञ्चेति सद्वाकाव्यम् । तत्र प्रथमः सर्गः आद्यो-
ऽध्यायः विश्रान्तिस्थानमिति ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीशिवसिंहात्मजगदसिंहकृतायां किराताज्जुनीयटीकायां प्रथमः सर्गः ।
अतः परं खण्डितम् ॥

विषयः । भारविहृतस्य किराताज्जुनीयकाव्यस्य व्याख्यानम् । अत्र च प्रथमसर्गमात्रं
वर्तते ।

No. 262. भाखतीवृत्तिः . By कुवेरः . Substance, country-made paper, $15 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 217 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha, Kāṭihālī, Paṇḍita Parāpacandra Tarkālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य भानुं पद्मनाथमाद्यं
श्रीकाञ्चिविल्लीय-कुवेरशर्मा ।
निर्माति भाखत्यभिधानशास्त्रे
व्याख्यां सुबोधामबुधोपकर्त्रीम् ॥
उक्तस्य च विस्मयादात् त्यक्त्वा तत् कर्मसम्भवम् ।
न्यायागतं स्वयं न्याय्यं क्रियते वृत्तिरुत्तमा ॥ इत्यादि ।

End. अद्यन्यादौ नक्षत्रे विष्णुश्चादौ योगगणने चैकान्तरेण सप्तयोगावा-
गच्छतः । (?) तदा परदिनगणनायामर्कनचन्द्रात्युच्चस्य चक्षमेवं रवीन्दो-
र्युक्तिरस्य योगाः । इति कर्मवये कृते यः श्रीरामचन्द्राय नमः ॥

विषयः । सतानन्दकृतभाखतीनामकच्योतिषग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 263. भिद्युतत्त्वम् . By श्रीकण्ठतीर्थः . Substance, country-made paper, $18 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 82. Lines, 6 on a page. Extent, 2,029 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭī, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ḍāstri. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

स्वेच्छादृष्टिविधायिनीं परचितां खानन्दरूपां भुवां
बन्धे तां परदेवतां प्रतिजनुःसंवेवितां सर्वदा ।

यज्ज्ञानोद्भवजन्मकर्म्मनिधनं यत्प्रोतमेतत् जगत्
 या सर्वान्तरवस्थिता न विदिता सच्छास्त्रलक्ष्या परम् ॥
 वन्दे वेदान्तमुख्यश्रुतकृतिमहितश्रीगुरुन् शान्तरूपान्
 नास्वार्थेनापि सत्यान्नयत इह सदा श्रीमहादेवतीर्थान् । (?)
 ब्रह्मैक्याद्धस्तस्यूनधिगतमननान् सुक्तिभूते प्रभूषान्
 नानाविद्यादिदानाधिकतरगुरुतान् नष्टदुर्दण्डकामान् ॥
 पूर्वार्चाचार्यमतं वीक्ष्य तथैव गौरवं मतम् ।
 भिचुतत्त्वं षट्प्राच्छं वक्ति श्रीकण्ठभिचुकः ॥ इत्यादि ।

End.

यतिपुत्रस्य पितुर्मरणे सन्निष्ठश्चेत् वपनपूर्वकं खात्वा पूर्ववत् सर्वं
 कुर्यात् असन्निष्ठश्चेत् सिद्धिवार्त्तां श्रुत्वा वपनानन्दादिपूर्वकं शुक्लद्वादश्यां
 नारायणबलिं दद्यात् ॥
 ब्रह्मात्मैक्यविधायिनी ध्रुवतनुर्वेदप्रवेष्टोज्ज्वला
 प्रांशुस्त्रांशुप्रकाशिताखिलजगद्गोरात्मकारां पि या ।
 मायासुग्धमद्देशमाधवविधिर्यस्ताङ्गितन्मस्तका
 श्रीविद्याखिलमोहमर्दनपरा वर्ज्जिते सर्वोपरि ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्य—श्रीमहादेवतीर्थचरणारविन्दमकरन्द-
 पानानन्दान्तःकरण-श्रीकण्ठतीर्थकृतं भिचुतत्त्वं सम्पूर्णम् ।

विषयः । सन्न्यासस्याधिकारित्वानधिकारित्वादिनिरूपणम् । सन्न्यासाधिकारिणः पूर्वाह-
 णत्यादिनिरूपणम् । सन्निकनिरग्निकभेदेन सन्न्यासविधिः । सन्न्यासिनां कर्त्तव्याकर्त्तव्यत्याग्यात्या-
 ग्यादिनिरूपणम् ।

No. 264. मत्स्यपुराणम् . Substance, country-made paper, 13×6 inches. Folia, 440. Lines, 10 on a page. Extent, 14,300 śloka. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Amaranātha Guha. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रचण्डताण्डवाटोपप्रक्षिप्तोत्क्षिप्तदिग्गजाः ।

भवन्तु विघ्नभङ्गाय भवस्य भवतां मुखाः ॥

पातालादुत्पत्तिष्णोर्मकरवसतयो यस्य पुष्पाभिघाता-
 दूर्द्धं ब्रह्माण्डखण्डयतिकरविहितयत्ययेनापतन्ति ।
 विष्णोर्मत्स्यावतारे सकलवसुमतीमखलं बभ्रुवान-
 स्तस्यास्योदीरितानां धनिरपहरतादप्रियं वः श्रुतीनाम् ॥
 नारायणं नमस्कृत्य नरक्षैव नरोत्तमम् ।
 देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदीरयेत् ॥
 अजोऽपि यः क्रियायोगान्नारायण इति स्मृतः ।
 निगुणाय त्रिवेदाय नमस्तस्मै स्वयम्भुवे ॥
 स्तुतमेकाग्रमासीनं नेमिषारण्यवासिनः ।
 मुनयो दीर्घसवान्ते पप्रच्छुर्दीर्घसंज्ञिताम् ॥ इत्यादि ।

End.

कल्पानुकीर्तनकलदुपन्यानुक्रमणिकाया ।
 एतन् पवित्रं मात्स्यीयमेतत् कीर्त्तिविवर्द्धनम् ।
 एतद्वि सर्व्वमाह्वयमेतत् पापहरं शुभम् ॥
 अस्मात् पुराणादपि पादमेकं
 पठेत्तु यः + + + + ।
 नारायणस्यास्यदमेति नून-
 मनन्तवान्ध्वसुखानि भुङ्क्ते ॥ * ॥

Colophon. इति मात्स्यपुराणं समाप्तम् ॥

विषयः । प्रथमाध्याये मात्स्यरूपस्य कारणादिनिरूपणम् । १ ये ब्रह्माण्डलननिरूपणम् ।
 २ ये चतुर्मुखोत्पत्तिनिरूपणम् । ३ ये दक्षायुत्पत्तिनिरूपणम् । ४ मे देवादिष्टुष्टिनिरूपणम् ।
 ५ ये कश्यपाश्वयिनिरूपणम् । ६ मे मदनद्वादशीनिरूपणम् । ७ मे सर्व्वधिपत्यादिनिरूपणम् ।
 ८ मे मन्वन्तरादिनिरूपणम् । ९ मे वैष्णोभिभवादिनिरूपणम् । १० ये बुधसङ्गमादिनिरूपणम् ।
 ११ ये सूर्य्यवंशानुकीर्तनम् । १२ ये गौरीनामाष्टशतकम् । १३ । १४ श्रयोः पिङ्गवंशानुकीर्तनम् ।
 १५ ये आदिकालनिरूपणम् । १६ ये साधारणाभ्युदयनिरूपणम् । १७ ये सपिण्डीकरचक्रादि-
 निरूपणम् । १८ ये आदानुगमकालनिरूपणम् । १९ ये आदमाहात्म्यम् । २० ये पिङ्गमाहा-
 त्म्यम् । २१ ये आदिकालः । २२ ये सोमोपचारः । २३ ये सोमवंशानुकीर्तनम् । २४-४१ ये नु-
 ययातेरपाख्यानम् । ४२ । ४३ श्रयोः यदुवंशनिरूपणम् । ४४ ये अम्बरशायः । ४५ ये सोम-
 वंशपुरुवंशकीर्तनम् । ४६ ये अग्निवंशकीर्तनम् । ४७ ये योगमाहात्म्यम् । ४८ ये पुराणानुक्रमः ।
 ४९ ये नक्षत्रपुरुषव्रतम् । ५० ये आदित्यशयनव्रतम् । ५१ ये रोहिणीचन्द्रव्रतं, तद्व्रतविधिः ।

५२ शे दृक्षोत्सवः । ५३ शे सौभाग्यशयनव्रतम् । ५४ शे अगस्त्योत्पत्तिपूजादिनिरूपणम् । ५५ शे
 अन्नव्रततृतीयाव्रतादिनिरूपणम् । ५६ शे रसकल्याणोव्रतम् । ५७ शे आर्द्रानन्दकरीव्रतीया-
 निरूपणम् । ५८ शे चन्द्रादित्योपरागकल्पः । ५९ तमे सप्तमीस्नानम् । ६० तमे भविष्यभीमद्वादशी ।
 ६१ तमे अन्नव्रतम् । ६२ तमे अश्विनशयनव्रतम् । ६३ तमे अङ्गारव्रतम् । ६४ तमे कल्याणसप्तमी-
 व्रतम् । ६५ तमे शर्करासप्तमीव्रतम् । ६६ तमे कमलसप्तमीव्रतम् । ६७ तमे गन्धारसप्तमीव्रतम् ।
 ६८ तमे शुभसप्तमीव्रतम् । ६९ तमे विशोकद्वादशीव्रतम् । ७० तमे पर्वतप्रदानादिनिरूपणम् ।
 ७१ तमे वैशम्पायनीयशान्तिविधानम् । ७२ तमे प्रहस्वरूपाख्यानम् । ७३ तमे शिवचतुर्दशीव्रतम् ।
 ७४ तमे सर्वफलमाहात्म्यम् । ७५ तमे संक्रान्त्युद्यापनविधिः । ७६ तमे विभूतिद्वादशीव्रतम् ।
 ७७ । ७८ तमयोः षष्ठीव्रतमाहात्म्यम् । ७९ — ८६ तमेषु प्रयागमाहात्म्यम् । ८७ तमे सुवनकोष-
 निरूपणम् । ८८ तमे ऐरावतीवर्णनम् । ८९ तमे हिमवद्वर्णनम् । ९० — ९२ तमेषु आश्वि-
 वर्णनम् । ९३ तमे जम्बुद्वीपवर्णनम् । ९४ — ९६ तमेषु सप्तद्वीपवर्णनम् । ९७ तमे ध्रुवप्रशंसा ।
 ९८ तमे देवप्रह्वर्णनम् । ९९ । १०० तमयोः त्रिपुरोपाख्यानम् । १०१ तमे दुःखप्रदर्शनम् ।
 १०२ तमे ईश्वरस्तवः । १०३ तमे रथप्रयाणनिरूपणम् । १०४ तमे त्रिपुरदाहः । १०५ — ११० तमेषु
 अपहारादिनिरूपणम् । १११ तमे श्राद्धपरिकीर्तनम् । ११२ तमे मन्वन्तरकीर्तनम् । ११३ — ११५ तमेषु
 देवासुरसंघामादिनिरूपणम् । ११६ तमे तारकजयालम्भादिनिरूपणम् । ११७ तमे कुमारसम्भवः ।
 ११८ — १२० तमेषु देवासुरपोवनगमनादिनिरूपणम् । १२१ तमे देवासुरसंघामः । १२२ तमे तारक-
 बधः । १२३ — १२५ तमेषु नरसिंहप्रादुर्भावः । १२६ — १२९ तमेषु पद्मोद्भवः । १३० — १३८ तमेषु
 तारकामययुद्धादिनिरूपणम् । १३९ तमे अम्बकबधादिनिरूपणम् । १४० तमे वाराणसी-
 माहात्म्यादिनिरूपणम् । १४१ — १४४ तमेषु अविमुक्तेश्वरमाहात्म्यादिनिरूपणम् । १४५ — १४८ तमेषु
 अमरेश्वरमाहात्म्यम् । १४९ तमे नर्मदासाहात्म्यादिनिरूपणम् । १५० तमे शुद्धतीर्थवर्णनम् ।
 १५१ । १५२ तमयोः नर्मदासाहात्म्यादिनिरूपणम् । १५३ । १५४ तमयोः प्रवरानुकीर्तनम् । १५५ तमे
 अत्रिवंशकीर्तनम् । १५६ तमे वंशानुकीर्तनादिः । १५७ तमे पराशरवंशकथनम् । १५८ तमे
 अगस्त्यवंशकथनम् । १५९ तमे वर्मवंशानुकीर्तनम् । १६० तमे पिण्डगाथानुकीर्तनम् । १६१ तमे
 उभयमुखीदानम् । १६२ तमे कृष्णाजिनप्रदानम् । १६३ तमे वृषलक्षणम् । १६४ — १६७ तमेषु
 सावित्र्युपाख्यानम् । १६८ तमे सहायसम्पत्तिनिरूपणम् । १६९ — १७० तमेषु राजघर्भादि-
 निरूपणम् । १७० — १८० तमेषु अद्भुतशान्तिः । १८१ । १८२ तमयोः दृक्षोत्पातादिनिरूपणम् ।
 १८३ तमे स्त्रीप्रसवादिनिरूपणम् । १८४ । १८५ तमयोः स्तगपचिक्वितादिनिरूपणम् । १८६ तमे
 यात्रानिमित्तादिनिरूपणम् । १८७ तमे स्वप्नाध्यायः । १८८ तमे मङ्गल्याध्यायः । १८९ — १९१ तमेषु
 वामनप्रादुर्भावः । १९२ । १९३ तमयोः वराहप्रादुर्भावः । १९४ । १९५ तमयोः अमृतमन्थनम् ।
 १९६ तमे वास्तुभूतोद्भवः । १९७ तमे एकाशीतिपदनिर्णयः । १९८ तमे वास्तुवेधनिर्णयः । १९९ तमे
 गृहनिवेशः । २०० तमे गृहप्रवेशः । २०१ तमे देवतानुकीर्तनम् । २०२ । २०३ तमयोः नृत्येश्वर-

कौत्तनम् । २०४-२०६ तमेषु प्रतिमालक्षणम् । २०७-२११ तमेषु अधिवासादिनिरूपणम् ।
२१२ तमे भाविराजनिरूपणम् । २१२ । २१४ तमयोः तुलापुरुषदानादिनिरूपणम् । २१५ तमे
कल्पादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 265. मथुरामाहात्म्यम् . By रूपगोस्वामी . Substance, country-made paper, 8x5 inches. Folia, 21. Lines, 11 on a page. Extent, 597 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkudā, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. मथुरामाहात्म्यम् ॥

हरिरपि भजमानेभ्यः प्रायो मुक्तिं ददाति न तु भक्तिं ।
विहिततदुन्नतसचां मथुरे धन्यां नमामि त्वाम् ॥
धन्यानां हृदयानन्दपदं संगृह्यते मुदा ।
माहात्म्यं मथुरापूर्व्याः सर्व्वतीर्थं शिरोमणेः ॥
तत्रास्या पापहारित्वं आदिवाराहे ।
विंशतिर्वीजनानान् माथुरं मम मण्डलम् ।
यत्र तत्र नरः स्नातो मुच्यते घोरकिल्बिषैः ॥
सर्व्वधर्मविहीनानां पुत्रपाषाणं दुरात्मनाम् ।
नरकार्त्तिकरा देवी मथुरा पापघातिनी ॥ इत्यादि ।

End.

मथुरामहातीर्थानि ।
विश्रान्तिरसिकुण्डञ्च वैकुण्ठो भुव एव च ।
लृण्णगङ्गा चक्रतीर्थं सरस्वत्याश्च सङ्गमम् ॥
चतुःसमुद्रिकः लृण्णो गोकर्णाष्टयः शिवस्तथा ।
गोवर्द्धनं नन्दगृहं रासक्रीडनकं तथा ॥
वनानि द्वादश तथा सदा तीर्थानि माथुरे ।
अथ माथुरभूषणं पूजितो हि देववरः ॥
नारायणान्यपर्यायः केशवो मध्यमस्थितः ।
स्वयम्भुः पद्मनाभश्च दीर्घविष्णिर्गतश्रमः ॥
गोविन्दे हरिवाराह इति माथुरदेवता ।
मथुरास्नानमाहात्म्यं त्रवचायां महाद्भुतम् ॥

× × गोपालतापन्यामन्यदण्डि कीर्तितम् ।

तीर्थान्युक्तानि भूरीणि पुराणेष्वन माथुरे ॥

छातान्येवाधुना ते च लिखितानीह कानिचित् ॥ * ॥

Colophon. इति श्रीमद्रूपगोखामिविरचितं श्रीमन्मथुरामाहात्म्यं समाप्तम् ।

विषयः । मथुराया माहात्म्यनिरूपणम् । तत्र कर्मव्यवसायिदिरूपणञ्च ।

No. 266. मधुमती . By वृत्सिंहकविराजः . Substance, country-made paper, 16×2 inches. Folia, 169. Lines, 7 on a page. Extent, 5,586 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Bābu Bhagavāncandra Dāsa Kavirāja. Appearance, old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

ईशमनीशं कारणमकारणं व्यक्तमव्यक्तम् ।

आदिमनादिं शाश्वतमशाश्वतं गोपमच्युतं वन्दे ॥

आराधिता द्विजवरैः फलदा भवेद्यथा

संपूजितातिरसदा च सदास्त्रिभिर्या ।

निःशेषदुःखशमनाय शिवा सुवर्णा

सा सर्वदा मधुमती विबुधैरुपास्या ॥

यद्यपि सुमनोहरे नन्दति वन्द्ये सदास्त्रिरामोदेः ।

तदपि कदाचित् सुमते मन्दं कुन्दं न किं भजते ॥

द्वितादितं सुखं दुःखमायुस्तस्य द्वितादितम् ।

मानञ्च तच्च यचोक्तमायुर्वेदः स उच्यते ॥

ब्रह्मा स्मृत्वायुषो वेदं प्रजापतिमजिग्रहत् ।

सोऽश्विनौ तौ सहस्राक्षं सोऽत्रिपुत्रादिकान् सुनीन् ॥

हेतुलिङ्गौषधज्ञानं सुखातुरपरायणम् ।

त्रिस्त्रयं शाश्वतं पुण्यं बुबुधे यं पितामहः ॥

धर्मार्थकाममोक्षाणामारोग्यं मूलमुत्तमम् ।

रोगास्तस्यापहर्तारः श्रेयसो जौवितस्य च ॥

रोममादौ परीक्षेत ततोऽनन्तरमौषधम् ।

ततः कर्म भिषक् पश्चाज्ज्ञानपूर्वं समाचरेत् ॥

नवज्वरे दिवास्त्रप्रस्नानाभ्यङ्गाग्नेष्टुनम् ।
 क्रोधप्रवातयासकपायांश्च विवर्जयेत् ॥
 ज्वरे लङ्घनमेवादावुपदिष्टस्ते ज्वरात् ।
 क्षयानिलभयक्रोधकामशोकशमोद्भवात् ॥
 प्राणाविरोधिना चैनं लङ्घनेनोपपादयेत् ।
 बलाधिष्ठानमारोग्यं यदर्थाऽयं क्रियाक्रमः ॥ इत्यादि ।

End.

अल्पाल्पगन्धचूर्णं दद्याच्च षड्गुणं भूयः ।
 किन्तु ज्वालायां तौत्रायां ज्वलति गन्धके यङ्गिः ॥
 तेन रससंक्षयः स्यात् तदनु क्षिप्रं रसाशयं भाष्यम् ।
 दंशनेन गृहीत्वा निकटस्थगोमये न्यसेद्वाचौ ॥
 एवं रसं नियुञ्ज्यात् प्रतिज्ञा षड्गुणरससिन्दूरस्य ॥

Colophon.

इति मधुमत्यां रससूक्त्याधिकारः । अथैव पतितमास्ते । इति मधुमती
 समाप्ता ।

विषयः । अत्र प्रथमं ज्वरादिरोगाणां चिकित्साविधिः । ततो विविधभैषज्ययोगादिविधानम् । तत्र ज्वराधिकारे नवज्वरव्यवस्था । आसज्वरे षडङ्गादिविधिः । कलूरीभूपणरसविधानम् । बृहत्कलूरीभैरवरसविधानञ्च । अथ वातज्वरपित्तज्वरादिषु मुष्टियोगकथनम् । घनचन्दनादिविधानम् । नवाङ्गविधानम् । गुडुष्यादिविधानम् । पञ्चकोलविधानम् । आरग्वधविधानम् । स्वल्पकलूरीभैरवविधानञ्च । अथ सन्निपातचिकित्सा । तत्र अष्टाङ्गावल्लेहविधानम् । दशशूलविधानम् । चतुर्दशाङ्गविधानम् । अष्टादशाङ्गविधानम् । मुष्टियोगकथनञ्च । अथ जीर्णज्वरे भार्ग्यादिविधानम् । द्राक्षाद्यष्टादशाङ्गविधानम् । सुस्तकादिविधानम् । पथ्यापथ्यकथनञ्च । अथ विषमज्वराधिकारे, मधुकादिविधानम् । गुडपिप्पलीविधानम् । शुष्ण्यादिविधानम् । मुष्टियोगकथनम् । भार्ग्यादिविधानम् । दास्यादिकथनञ्च । अथ तृतीयकचतुर्थकाधिकारे मुष्टियोगकथनम् । बृहद्गुडपिप्पलीविधानम् । मङ्गागुडपिप्पलीविधानम् । विकनयादिचूर्णविधानम् । सुदर्शनविधानम् । सुदर्शनभैरवचूर्णकथनम् । ज्वरभैरवचूर्णकथनम् । पथ्यापथ्यकथनम् । मुष्टियोगकथनम् । चौरपट्पल्लवविधानञ्च । अथ रसप्रयोगः । तत्र नवज्वराधिकारे भूमकेतुरसविधानम् । शीतभञ्जीरसविधानम् । प्रचण्डरसविधानम् । उदकभञ्जीरसविधानम् । ज्वरसुरारिरसविधानम् । रसचूडामणिविधानम् । क्षेपकालानलविधानञ्च । अथ सन्निपाते रसचिकित्सा । तत्र स्वल्पसूचिकाभरणविधानम् । सन्निपातभैरवविधानम् । कम्पज्वरजीर्णज्वरयोः सर्व्वेश्वरल्लेहविधानम् । ज्वरान्तकरसकथनम् । क्षतसञ्जीवनरसविधानम् । भोभाग्यवटिकाविधानम् । सन्निपातकालानलविधानम् । सूचिकाभरणविधानम् । चिन्तामणि-

रसविधानम् । वेतालरसविधानम् । महाज्वराक्षुभविधानम् । स्वच्छन्दभैरवविधानम् । ज्वरा-
 शनिरसविधानञ्च । अथ ज्वराधिकारे, अग्निकुमारविधानम् । रत्नगिरिरसविधानम् । पञ्चानन-
 रसविधानम् । सञ्जीवनाश्रविधानम् । सर्वज्वरहरलौहविधानम् । चातुर्थकारिरसविधानम् ।
 विषमज्वरहरलौहविधानम् । बृहत्सुदर्शनचूर्णविधानम् । वसन्तमालतीरसविधानञ्च । अथ
 ज्वराधिकारे तैलव्यवस्था । तत्र षट्कद्वरतैलविधानम् । अङ्गारकतैलविधानम् । बृहत्लाक्षादि-
 तैलविधानम् । प्रसङ्गात् लोकनाथरसकथनम् । रसरंजरसकथनम् । स्वल्पपिप्पल्याद्यतैल-
 कथनम् । बृहत्पिप्पल्याद्यतैलकथनम् । रविसुन्दररसकथनम् । महाषट्कटुतैलकथनम् । जय-
 मङ्गलरसकथनम् । बृहद्राक्ष्णादितैलविधानम् । प्रतापलङ्केश्वरविधानम् । वाङ्मनोरसविधानम् ।
 गुर्व्याद्यतैलविधानम् । ताराविलासरसविधानम् । नक्षत्रादिविलिखितविधानम् । शम्भुरसविधानम् ।
 शम्भुनाथरसविधानम् । गुडवटिकाविधानम् । कालीयस्त्रचिकाभरणविधानम् । अघोरवृत्सिंह-
 रसविधानम् । हरपार्श्वतीरसविधानम् । कालवारणरसविधानम् । प्रसङ्गात् नासाचिकित्सा-
 कथनञ्च । अथ ज्वरातिसारचिकित्सा । तत्र धान्यशुण्ठीविधानम् । विल्वपञ्चकविधानञ्च ।
 अथ रक्तातिसारचिकित्सा । तत्र ह्रीवेरादिविधानम् । पयस्यादिविधानम् । उशीरादि-
 विधानम् । धातव्यादिविधानम् । किरातादिविधानम् । कुटजलेहविधानम् । कनकसुन्दर-
 रसविधानम् । कर्णसागररसविधानम् । लोकनाथरसविधानम् । सिद्धप्राणेश्वरमोदक-
 विधानम् । आनन्दभैरवरसविधानञ्च । अथ अतीसारचिकित्सा । तत्र रेचनपाचनादि-
 विधानम् । धान्यशुण्ठादिविधानम् । कञ्चटादिविधानञ्च । अथ रक्तातीसारे सुष्ठियोगकथनम् ।
 वत्सकादिविधानम् । कुटजादिविधानञ्च । अथ गुदधंशरोगे सुष्ठियोगकथनम् । कुटजपुटपाक-
 विधानम् । बृहत्कुटजावलेहविधानम् । कुटजाष्टकविधानम् । स्वल्पगङ्गाधरचूर्णविधानम् ।
 बृहद्गङ्गाधरचूर्णविधानम् । आनन्दरसविधानम् । आनन्दभैरवरसविधानम् । कनकचूर्ण-
 विधानम् । अमृतार्णवरसविधानम् । मृतसञ्जीवनरसविधानञ्च । अथ ग्रहणीचिकित्सा । तत्र
 सुष्ठियोगकथनम् । भूनिम्बाद्यचूर्णविधानम् । पिप्पल्याद्यचूर्णविधानम् । पाठाद्यचूर्णविधानम् ।
 मस्तरघ्नविधानम् । शुण्ठीघ्नविधानम् । कल्याणगुडविधानम् । कामचारमण्डूरविधानम् ।
 कञ्चटलेहविधानम् । कल्याणगुडकुम्भाण्डविधानम् । मदनमोदकविधानम् । तत्र च रसप्रयोगः ।
 ग्रहणीवज्रकवाटविधानम् । जातिफल्लायवटिकाविधानम् । पानीयभक्तवटिकाविधानम् ।
 लवङ्गाद्यचूर्णकथनम् । नायिकाचूर्णविधानम् । ग्रहणीशार्दूलचूर्णविधानम् । नारायणचूर्ण-
 विधानम् । ग्रहणीमिहिरितैलविधानम् । कुटजलौहविधानम् । गगनसुन्दररसविधानम् । पञ्चा-
 मृतपर्यटोविधानम् । रसपर्यटोविधानम् । ग्रहणीगजेन्द्ररसविधानम् । विजयपर्यटोविधानम् ।
 ताम्रयोगविधानम् । दुग्धवटिकाविधानम् । महागन्धकविधानम् । तृपवल्गुभरसविधानम् ।
 लवङ्गादिमोदकविधानञ्च । अथ अर्शोरोगचिकित्सा । तत्र सुष्ठियोगकथनम् । पथ्यापथ्य-
 विधानम् । माण्डिभद्रमोदकविधानम् । प्राणदागुडिकाविधानम् । शूरणमोदकविधानम् । षट्-

पल्लवतादिविधानम् । कुटजावलेहविधानम् । चारतोयविधानम् । अग्निमुखलौहविधानम् ।
 ईश्वरमतलौहविधानम् । भस्मातकगुडविधानम् । अथ अग्निमान्यचिकित्सा । तत्र मुष्टि-
 योगविधानम् । शार्दूलकाञ्जिकविधानम् । भास्करलवणविधानम् । अग्निमुखचूर्णविधानम् ।
 अमृतेश्वरवटिकाविधानम् । तिक्तपाकवटिकाविधानम् । बृहदग्निमुखचूर्णविधानम् । रामवाच-
 विधानम् । अग्निकुमारविधानम् । स्वप्नाग्निकुमारविधानम् । मन्त्रोदधिवटिकाविधानम् । गुप्-
 मन्त्रोदधिवटिकाविधानम् । सूचिकासुखरसविधानम् । मन्त्राश्वत्थवटिकाविधानम् । मन्त्रापाश-
 पतरसविधानम् । क्रत्यादविधानम् । सामान्याजीर्णे मुष्टियोगकथनम् । बृहद्भास्कररसविधानम् ।
 स्वप्नभास्कररसविधानम् । दीपनावलेहविधानम् । विस्मृषीरोगे मुष्टियोगकथनम् । अथ क्रिमि-
 रोगचिकित्सा । तत्र क्रिमिघातिवटिकाविधानम् । लुधावतीवटिकाविधानम् । क्रिमिघाति-
 रसविधानम् । विडङ्गादिघृतविधानम् । क्रिम्यादिगुडविधानम् । पलाशादिवटिकाविधानम् ।
 मुष्टियोगविधानम् । मण्डूरवटकविधानम् । पुनर्णवातैलविधानम् । पुनर्णवामण्डूरविधानम् ।
 वज्रवटकमण्डूरविधानम् । अथ पाण्डुरोगचिकित्सा । तत्र पाण्डुसूदनरसविधानम् । धात्री-
 लौहविधानम् । अथ रक्तपित्तचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् ।
 वामकघृतविधानम् । कामदेवघृतविधानम् । कुष्माण्डखण्डविधानम् । वासाकुष्माण्डखण्ड-
 विधानम् । विक्रययासलौहविधानम् । खण्डकासलौहविधानम् । अथ यक्ष्मरोगचिकित्सा ।
 तत्र मुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । लवङ्गादिचूर्णविधानम् । तालीशादिचूर्णविधानम् ।
 पिप्पलाद्यघृतविधानम् । जागलाद्यघृतविधानम् । अवनप्रासलौहविधानम् । स्वप्नगङ्गाकर-
 विधानम् । बृहन्मृगाङ्गरसविधानम् । बृहच्चन्दनाद्यतैलविधानम् । मध्यमचन्दनाद्यतैलविधानम् ।
 पयःशर्करविधानम् । वलाद्यघृतविधानम् । यक्ष्मन्तकलौहविधानम् । वसन्ततिलकर-
 विधानम् । रत्नगर्भरसविधानम् । सर्वाङ्गसुन्दररसविधानम् । अथ कासरोगचिकित्सा । तत्र
 मुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कण्टकारिघृतविधानम् । समशर्करचूर्णविधानम् ।
 चन्द्रासूतरसविधानम् । गृध्राधररसविधानम् । वासावलेहविधानम् । अगस्त्यहरीतकीविधा-
 नम् । ब्राह्मीहरीतकीविधानम् । आनन्दभैरवरसविधानम् । रसेन्द्ररसविधानम् । राज-
 मृगाङ्गविधानम् । आसकामचिन्तामणिविधानम् । अथ हिक्काशासचिकित्सा । तत्र मुष्टियोग-
 कथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कूलत्यघृतविधानम् । भार्गवगुडविधानम् । सूर्यावर्णरस-
 विधानम् । आसकुठाररसविधानम् । पिप्पलाद्यलौहविधानम् । आसारिलौहविधानम् ।
 अथ स्त्रभेदचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । ब्राह्मीघृतविधानम् ।
 कण्टकारिघृतविधानम् । व्याघ्रीघृतविधानम् । अथारोचकरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोग-
 कथनम् । पथ्यापथ्यविधानम् । कलहंसकाञ्जिकविधानम् । अथ हृदि रोगचिकित्सा । तत्र
 मुष्टियोगविधानम् । चन्दनशारिवादिचूर्णविधानम् । कुमुदेश्वररसविधानम् । एलादिचूर्ण-
 विधानम् । गङ्गाधररसविधानम् । दण्डध्वजरसविधानम् । चन्दनतण्डुलावलेहविधानम् । अथ

लघ्वाचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ सूक्ष्मारोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 अथ मदात्ययचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ दाहचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 छपानिधिरसविधानञ्च । अथ उन्मादचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । सिद्धार्थलेपविधानम् ।
 चौरकल्याणघृतविधानम् । महापैशाचिकघृतविधानम् । चैतसघृतविधानम् । शिवाघृत-
 विधानञ्च । अथ अपस्मारचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । महाचैतसघृतविधानम् । पञ्चगव्य-
 घृतविधानम् । भूतभैरवरसविधानञ्च । अथ वातरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 रेचनादिविधिः । कल्याणवलेहविधानम् । खल्परसोनपिण्डविधानम् । त्रयोदशङ्गुगुलु-
 विधानम् । अश्वगन्धाघृतविधानम् । खल्पच्छागलाद्यघृतविधानम् । बृहच्छागलाद्यघृतविधानम् ।
 दशमूलतैलविधानम् । सैन्धवाद्यतैलविधानम् । वलाद्यतैलविधानम् । खल्पविष्णुतैलविधानम् ।
 बृहद्विष्णुतैलविधानम् । हिमसागरतैलविधानम् । यलादितैलविधानम् । खल्पमाषतैल-
 विधानम् । महामाषतैलविधानम् । बृहन्माषतैलविधानम् । कुजप्रसारणीतैलविधानम् ।
 मध्यमनारायणतैलविधानम् । बृहन्नारायणतैलविधानम् । एकादशशतिकाप्रसारणीतैलविधानम् ।
 महासुगन्धितैलविधानम् । तैलसूक्ष्मादिविधिः । विजयभैरवतैलविधानम् । वातगजन्द्ररस-
 विधानम् । चन्द्रास्तलौहविधानम् । विडङ्गादिचूर्णविधानञ्च । अथ आमवातचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगकथनम् । गुडूचीघृतविधानम् । अमृताद्यघृतविधानम् । गुडूचीतैलविधानम् ।
 दशपाक-वलातैलविधानम् । पिण्डतैलविधानम् । बृहद्गुडूचीतैलविधानम् । केशोरगुगुलु-
 विधानम् । वातरक्तान्तरसविधानञ्च । अथ कण्ठभ्रमचिकित्सा । तत्र अष्टकडूरतैलविधानम् ।
 सुष्टियोगकथनञ्च । अथ शुल्लरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । विश्वादिपाचनविधानम् ।
 बृहद्विश्वादिपाचनविधानम् । एरण्डसप्तकपाचनविधानम् । बीजपूरकघृतविधानम् । पिण्डही-
 घृतविधानम् । चौरमण्डूरविधानञ्च । अथ मधुमत्याः सूची । गुडमण्डूरविधानम् । सिता-
 मण्डूरविधानम् । कल्पतरुसविधानम् । शङ्खद्रावकविधानम् । शुण्ठीखण्डविधानम् । नारिकेल-
 खण्डविधानम् । बृहन्नारिकेलखण्डविधानम् । नारिकेलास्तविधानम् । खण्डामलकीविधानम् ।
 विद्याधराभविधानञ्च । अथ उदावर्गरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगव्यवस्था । अथ गुल्मरोग-
 चिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । गुल्मशार्दूलरसकथनम् । द्विङ्गादिचूर्णविधानम् । हवुषाद्य-
 घृतविधानम् । क्षीरपटपलघृतविधानम् । दन्तीहरितकीविधानञ्च । अथ रक्तगुल्मरोगचिकित्सा ।
 तत्र गुल्मकालान्तरसविधानम् । अथ हृद्रोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अर्जुनघृत-
 विधानञ्च । अथ सूत्रज्वररोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । शतावरीघृतविधानम् ।
 कुसुमाकररसविधानम् । वसन्तकुसुमाकररसविधानञ्च । अथ सूत्राघातचिकित्सा । तत्र
 सुष्टियोगव्यवस्था । धात्रीघृतविधानञ्च । अथ अग्नीरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् ।
 शरादिपञ्चमूलघृतविधानम् । कूलत्यघृतविधानञ्च । अथ प्रमेहचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । पञ्जकषायविधानम् । न्यग्रोधाद्यचूर्णविधानम् । सोमेधररसविधानम् । मेहसुद्गर-

रसविधानम् । दाडिमाद्यष्टतविधानम् । वसन्तकुसुमाकररसविधानम् । कर्पूराद्यभोदक-
विधानम् । चन्द्रप्रभावटिकाविधानम् । वङ्गावलेहविधानम् । प्रमेहसेतुरसविधानम् । रजा-
दलनीवटिकाविधानम् । तारकेश्वररसविधानम् । इन्द्रवटिकाविधानम् । मेघसुङ्गरवटिका-
विधानम् । अथ सोमरोगव्यवस्था । तत्र चिकित्साप्रकारश्च । अथ मेदोरोगव्यवस्था । तत्र
मुष्टियोगकथनम् । लौह्रसायनविधानम् । अमृताद्यगुग्गुलुविधानम् । विफलाद्यतैलविधानम् ।
अथ अङ्गदौर्गन्धचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ उदररोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोग-
व्यवस्था । सामुद्राद्यचूर्णविधानम् । नारायणचूर्णविधानम् । अर्कलवणविधानम् । षट्पल्लव-
विधानम् । विष्णुष्टतविधानम् । शोथोदरे भेदवटिकाविधानम् । वैलोक्यदम्बररसविधानम् ।
महावक्त्ररसविधानम् । नाराचरसविधानम् । अथ झीह्ररोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
मानगुडिकाविधानम् । अभयालवणविधानम् । रोहितकष्टतविधानम् । चित्रकष्टतविधानम् ।
महारोहितकष्टतविधानम् । अथ शोथरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । लौरवटिका-
विधानम् । दुग्धवटिकाविधानम् । पुनर्णवाष्टतविधानम् । मानकष्टतविधानम् । खलपद्माद्य-
ष्टतविधानम् । शुष्कमुल्याद्यतैलविधानम् । शैलाद्यतैलविधानम् । दृढदुग्धवटिकाविधानम् ।
दशमूलतैलविधानम् । कंसचरीतकौविधानम् । शोथशार्दूलतैलविधानम् । कटुकादिलौह-
विधानम् । अथ दृढरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगविधानम् । शतपुष्पादिष्टतविधानम् । अथ
गलगण्डचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । तुम्बीतैलविधानम् । निर्गुण्डीतैलविधानम् ।
अथ गण्डमालाचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ स्त्रीपदचिकित्सा । तत्र मुष्टि-
योगकथनम् । छण्णाद्यभोदकविधानम् । दण्डीष्टतविधानम् । दृढत्सोरेश्वरष्टतविधानम् ।
स्त्रीपदगजकेश्वररसविधानम् । नित्यानन्दरसविधानम् । कनकतैलविधानम् । अथ विद्रधि-
रोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ व्रणरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
पद्माद्यतैलविधानम् । विफलागुग्गुलुविधानम् । अमृतवटीगुग्गुलुविधानम् । जातिकाद्य-
ष्टतविधानम् । गौराद्यष्टतविधानम् । विपरीतमङ्गलतैलविधानम् । व्रणराक्षसतैलविधानम् ।
अथ भग्नचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ नाडीव्रणचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
अथ भग्नरसचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । नवकार्पिकगुग्गुलुविधानम् । विषमन्तैल-
विधानम् । अथ उपदंशचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । करञ्जाद्यष्टतविधानम् । अथ शुक्क-
दोषचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अथ कुष्ठरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् ।
पञ्चकषायविधानम् । पञ्चनिम्बविधानम् । एकविंशतिगुग्गुलुविधानम् । पञ्चतिक्तष्टतविधानम् ।
महाभक्तातकविधानम् । मिन्दूराद्यतैलविधानम् । अर्कतैलविधानम् । मरीचाद्यतैलविधानम् ।
दृढम्बरीचाद्यतैलविधानम् । विषतैलविधानम् । सोमराजतैलविधानम् । गलतकुष्ठारियोग-
विधानम् । हरितालशुद्धिविधानम् । तालकेश्वररसविधानम् । महातालेश्वरविधानम् ।
अमृताङ्कुरलौहविधानम् । अथ शीतपित्तरोगचिकित्सा । तत्र मुष्टियोगकथनम् । अक्षपित्तरोगे

सुष्टियोगव्यवस्था । शतावरीष्टतविधानम् । लुधावतीवटिकाविधानम् । अथ विसर्पे रोगचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगकथनम् । पञ्चतन्त्रष्टतविधानम् । अथ मस्तरिकाचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 विधानम् । खदिराष्टकविधानम् । अथ लुद्ररोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । चाङ्गेरी-
 ष्टतविधानम् । मञ्जिष्ठाद्यतैलविधानम् । कुङ्कुमाद्यतैलविधानम् । हरिद्राद्यतैलविधानम् । गुग्गा-
 तैलविधानम् । मध्यमष्टङ्गराजतैलविधानम् । महाष्टङ्गराजतैलविधानम् । अथ सुखरोग-
 चिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । कनकचूर्णविधानम् । पीतकचूर्णविधानम् । दृक्षद्विष्टादि-
 वटिकाविधानम् । वकुलाद्यतैलविधानम् । सङ्कारवटिकाविधानम् । अथ कर्णरोगचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगविधानम् । चारतैलविधानम् । दशमूलीतैलविधानम् । शम्बूकतैलविधानम् ।
 कुहादितैलविधानम् । अथ नासारोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । व्योषादिचूर्णविधानम् ।
 पुष्पाद्यतैलविधानम् । चित्रकहरीतकीविधानम् । दूर्वातैलविधानम् । अथ चक्षूरोगचिकित्सा ।
 तत्र सुष्टियोगकथनम् । विल्वान्नविधिः । षडङ्गुमुलुष्टतविधानम् । पटोलाद्यष्टतविधानम् ।
 शशकष्टतविधानम् । कुमारिका-वर्त्तिकथनम् । सुखावती-वर्त्तिकथनम् । चन्द्रप्रभा-वर्त्तिकथनम् ।
 चन्द्रोदया-वर्त्तिकथनम् । नयनसुखा-वर्त्तिकथनम् । नयनाञ्जनविधानम् । त्रिफलाष्टतविधानम् ।
 नृपवल्गुतैलविधानम् । सप्तामृतलौहविधानम् । अथ शिरोरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोग-
 कथनम् । पङ्क्तिवृन्दतैलविधानम् । अपामार्गतैलविधानम् । शिरोवज्ररसविधानम् । अथ स्त्रीरोग-
 चिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । शीतकल्याणष्टतविधानम् । शतावरीष्टतविधानम् । अशोक-
 ष्टतविधानम् । अथ प्रदरचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । अथ योनिव्यापचिकित्सा ।
 तत्र महाश्वगन्धाष्टतविधानम् । अथ गर्भिणीचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । गर्भविलास-
 रसविधानम् । अथ गर्भसावचिकित्सा । तत्र गर्भिणीकल्याणाधविधानम् । भद्रोक्तवालेह-
 विधानम् । अथ स्तनरोगचिकित्सा । तत्र श्रीपर्णतैलविधानम् । सुष्टियोगकथनम् । काशीशतैल-
 विधानम् । अथ बालरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । बालचातुर्भद्रावलेहविधानम् ।
 घातक्यवलेहविधानम् । पञ्चकोल्यवलेहविधानम् । आघाद्यवलेहविधानम् । अश्वगन्धाष्टत-
 विधानम् । अष्टमङ्गलष्टतविधानम् । अथ विषरोगचिकित्सा । तत्र सुष्टियोगकथनम् । पाचन-
 स्नेहन-वसन-विरेकादिविधिः । इच्छामयरसविधानम् । अथ वलिकर्म्मविधानम् । तत्र नस्य-धूम-
 रक्त-मोक्षणादिविधिः । अथ प्रकीर्णकाधिकारः । तत्र मानाध्यायः । गणाध्यायः । अथ ऋतु-
 चर्या । अथ दृष्ट्याधिकारः । तत्र गोधूमाद्यष्टतविधानम् । रतिवल्गुभमोदकविधानम् । कामेश्वर-
 भमोदकविधानम् । पूर्णचन्द्रभमोदकविधानम् । कामाग्निसन्दीपनभमोदकविधानम् । मदनभमोदक-
 विधानम् । दुग्धवटीविधानम् । चन्द्रोदयरसविधानम् । अथ रसायनाधिकारः । तत्र अमृत
 भङ्गातकविधानम् । खण्डासकविधानम् । पूगखण्डविधानम् । महाधवटिकाविधानम् । शृङ्गाराध-
 कथनम् । मन्मथाधकथनम् । चतुर्मुखरसकथनम् । पूर्णचन्द्ररसकथनम् । अथ धातूनां मारण-
 शोधनपुटीकरणपाचन-स्नेदनादिविधिः । दशमिन्द्रादिविधिश्च । इति शम् ॥

No. 267. **मनःशिखाश्लोकः** . By दासगोखामी . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}$ inches. Folia, 3. Lines, 6 on a page. Extent, 46 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartalā Vṛddhanagara Tripurā, Paṇḍita Mineçvara Sārbbabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीलक्ष्मणचन्द्राय नमः ।

गुरी गोष्ठे गोष्ठालयिषु सुजने भूसुरगणे

सुमन्ते श्रीनाम्नि व्रजनवयुवद्वन्द्वशरणे ।

सदा दम्भं हिला कुब रतिमपूर्व्यामतितरा-

मये खान्त धातश्चटुभिरभियाचे धृतपदः ॥ इत्यादि ।

End.

मनःशिखादेिकादशकवरसेतन्मधुरया

गिरा गायत्युच्चैः समधिगतसर्व्वार्थततयः । (?)

सयूष्यश्रीरूपानुग रश्च भवन् गोकुलवने

जनो राधाश्लक्ष्णातुल्यभजनरत्नं स लभते ॥

Colophon.

इति श्रीमदासगोखामिविरचितो मनःशिखाश्लोकः सम्पूर्णः ॥

विषयः । वैष्णवग्रन्थोऽयम् । अथ च यदि श्रीलक्ष्णराधिकृतयोः सेवारत्नं लब्धमिच्छसि तर्हि सगण-श्रीगौराङ्गरूपगोखामिप्रश्रुतिभिरनुष्ठानं सेवां कुब इति मनः प्रति शिखाप्रदानम् ॥

No. 268. **मनःशिखाश्लोकावलीटीका** . By विश्वनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 6. Lines, 9 on a page. Extent, 153 çlokas. Character, Bengali. Date, San 1245. Place of deposit, Āgartalā Vṛddhanagara Tripurā, Paṇḍita Mineçvara Sārva-bhauma. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीलक्ष्मीनित्यानन्दचैतन्यौ जयेताम् ।

निर्णीय साधं ब्रह्मसाधनानि

कुर्वन्ति विद्वाः परमादरेण ।

श्रीरूपपादाक्षरजोऽभिषेकं

व्रतं हि चैतन्यस साधनानि ॥

रूपानुसारिणी सेवा मनसि क्रियते यदि ।

श्रीराधाश्लक्ष्णयोः कुञ्जे सिद्धरूपेण गम्यते ॥

स्वाभीष्टदेवधामवर्णनपूर्वकं मङ्गलरूपं श्रीज्यण्णिरूपितैश्वर्यज्ञाननिवारकानु-
कूलभजनं दर्शयति गुराविति । इत्यादि ।

End. यूथेन सच्च श्रीरूपानुगो भवन् यः गोकुलवने उभयोः सेवारत्नं लभते
श्रीरूपस्यानुग्रहिं विना सुख्यकामानुगा न स्यात् अतो यूथेन सच्च श्रीरूपस्या-
नुसारिणीं सेवां कुर्वित्याश्रयः ।

Colophon. इति श्रीविश्वनाथचक्रवर्तिना विरचिता मनःशिखास्त्रोकावलीटीका समाप्ता ॥
समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । मनःशिखास्त्रोकावलीनामकवैष्णवग्रन्थस्य व्याख्यानम् ॥

No. 269. मधुमञ्जरौ, (मनीषापञ्चकटीका) . By बालगोपालेन्दुः . Sub-
stance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 13. Lines, 8 on a page.
Extent, 214 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
Yaçodal, District Mayamanasimha, Paṇḍita Harinātha Tarkabhūṣaṇa.
Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. श्रीमन्मङ्गलमूर्तये नमः ।
श्रीमन्मनीन्द्रमानस्य जगन्नाथसुनिं गुहम् ।
मनीषापञ्चकयाख्या तन्यते मधुमञ्जरौ ॥
तत्रादौ कथा निरूप्यते । इत्यादि ।

End. सर्वसिद्धो ब्रह्मविद्विरिष्ठः । सुरेन्द्रवन्दितपदं सुराः देवाः तेषामिन्द्रः स्वामी
शतमुखस्तेन वन्दितं नमस्कृतं पदं पादो यस्य स तथा । नूनं सत्यं अस्मि-
न्नर्थे न संशयः ॥ एवं मम मनीषेति स्पष्टम् ।
मनीषापञ्चकस्यैवं कृता टीका मनोहरा ।
बालगोपालेन्दुनाम्ना सुनिना मधुमञ्जरौ ॥

Colophon. इति मनीषापञ्चकयाख्या सम्पूर्णा ।

विषयः । शङ्कराचार्यकृतस्य मनीषापञ्चकनामकस्य वेदान्तग्रन्थस्य व्याख्या ।

No. 270. मनोरमा . By रमानाथशर्मा . Substance, country-made paper, 13×4½ inches. Folia, 105. Lines, 4 on a page. Extent, 2,054 ṣlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1780. Place of deposit, District Tripurā, Parganā Nurnagara, grāma Pattana, Paṇḍita Tārānātha Ćiromaṇi. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । श्रीगुरवे नमः ।

सम्यक् प्रणम्य तां वाणीमाननीय च सतां वचः ।

मनोरमा रमानाथशर्मणा परिनिर्मिता ॥

प्रायेण धातुवैषम्यात् सर्वेषां घूर्णते शिरः ।

या तत्क्रियथै प्रभवेत् सैव हृत्तिर्भनोरमा ॥

भूरिस्फुरिता हृत्तिर्भूयसी युक्तयुक्तिका ।

निश्चेतुं धातवस्तस्यां न शक्यास्तेन मे त्रयः ॥

यो मत्सुरं प्रचयति प्रथितस्य नाम्ना

कस्यापि वा निजमहत्त्वममौहया वा ।

उच्छिद्य नाम मम बोध्यं कृतौ समन्तात्

तस्यैव नम्यतितरां सुकृतं कृतम् ॥

भूमतायां सतो भावः प्रहृत्तिनिमित्तं सत्ता तस्याश्च सिद्धरूपाया अपि क्रियात्मन् । इत्यादि ।

End.

परिदारस्तु पूर्ववत् भूचुराद्योरपरिसमाप्तत्वात् न हत्कारणं (?) ततः कलां नार्चन्ति षोडशीम् । विस्तवन्ते हरिविग्रहाः । ग्रन्थमुदुपयितुं हृदा यशः । इति माघः ॥ इत्यादयोऽप्यनुसर्तव्या इति ॥

Colophon.

इति वेदगर्भतर्काचार्याग्नज-रायिकुलप्रसूत-श्रीरमानाथशर्मणा विनिर्मितायां मनोरमायां कातन्तधातुहत्तौ चुरादिविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । नानादृष्टान्तपूर्वकं कातन्तरीयधातुगणहृत्तिकथनम् ॥

No. 271. मन्त्रपुरस्चरणम् . By गोविन्दकविकङ्कणः . Substance, country-made paper, 16×4½ inches. Folia, 5. Lines, 7 on a page. Extent, 140 ṣlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā, District 24-Parganās, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, tolerable. Verso. Correct.

Beginning.

ॐ नमस्त्रिंशद्विंशतै ।

नीलं किमपि किशोरं निधाय हृदये पुरस्त्रियाचार्यम् ।

मन्त्राणामभितनुते श्रीगोविन्दकविकङ्कणाचार्यः ॥

यत्नात् पुरस्त्रियां कुर्यान्मन्त्रवित् सिद्धिकाङ्क्षया ।

जीवह्रीनो यथा देही सर्वकर्मसु न क्षमः ।

पुरस्त्ररणह्रीनो हि तथा मन्त्रः प्रकीर्तितः ॥ इत्यादि ।

End.

खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अत्र प्रथमं पुरस्त्ररणस्यानादिनिरूपणम् । ततो मालादिनिरूपणम् । पुरस्त्ररण-
विधिस्तत्प्रयोगादिष्वेति ।

No. 272. मन्त्ररत्नावली . By विद्याधरः . Substance, country-made paper, 12×1½ inches. Folia, 189. Lines, 5 on a page. Extent, 4,843 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Viṣṇupura, District Vāṅkuḍā, Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रवचनाभावात् चतुर्थपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ॥) ये
मन्त्रा भवन्ति ते स्थानधृष्टाः । ये मन्त्रास्तथोदशाक्षराः पञ्चदशाक्षरा वा ये
मन्त्रास्ते विफलाः । चतुःशताक्षराण्यारभ्य सप्तसप्तवर्णा ये मन्त्रास्ते दृढाः ।
शताक्षरा ये मन्त्राः सार्द्धशताक्षरा वा ये मन्त्राः विंशताक्षरा वा ये
मन्त्रास्ते निःश्लेहाः । सप्तसप्तवर्णाधिका ये मन्त्रास्ते पीडिताः ॥
दोषानिमानविज्ञाय यो मन्त्रं भजते जडः ।
सिद्धिर्न जायते तस्य कल्पकोटिशतैरपि ॥ इत्यादि ।

End.

प्रबालै रचिता माला प्रयच्छेत् पुष्कलं धनम् ।
सौभाग्यं स्फाटिकी माला भौतिकैर्विहिता श्रियम् ॥
निर्मिता रौप्यमालाभिः कुरुते कीर्त्तिमल्लघाम् ।
एतैरेव विरचिता माला स्यान्मुक्तये नृणाम् ॥
योगास्तु अथ योगं प्रवक्ष्यामीत्यादि कालादिविवर्जिते इति श्लोकान्प्रत्येन
मूलग्रन्थप्रतिपादितेन बोद्धव्याः । केवलं ग्रन्थविस्तृतिभयान्नेह लिखिताः ॥

वाचं न वाचा मनसा न मय्यं
 ज्ञयं परं यद्गुरुमेवैव ।
 ब्रह्मादिष्टस्थितिसंहृतीशं
 बन्दे महत्तनुजं देवतोपम् ॥
 रामानुजो देशिकसत्तमो यत्
 श्रीशारदातिलकनाम चकार तन्त्रं ।
 त ..... शिशुकप्रधीविद्याधरो
 रचितवान् मन्त्ररत्नमालाम् ॥
 श्रीमद्भुवः प्रवरहृन्दं भट्टपरामस्य बोधविभवाय ।
 सदागमाभ्यो विद्योपकारविधये मया निबद्धः ॥
 सम्यक् निबद्ध इह सम्प्रतिरस्तु कृपा ॥ (?)
 सत् सिंहासनमासने जनपदे श्रीश्रीवल्लभौ ।
 श्रीमांसातकैतत्प्रखरमतिरभून्मूर्तिशर्मा द्विलेन्द्रः ।
 तत्सूनुः स जगद्गरो गामरवाजाहस्तभक्तधरः । (?)
 श्रीविद्याधर एतदीयतनयश्चक्रे गुरुरावलीम् ॥
 कायस्थचक्रधरवर्माकुलावतंसः
 श्रीमत्प्रतापस्तम्भनतासमीपे । (?)
 सेनायिनाम्नि नगरे मन्त्ररत्नमालां
 विद्याधरो पथितवान् भुवनानिवद्धा ॥ (?)
 आचार्यभट्टपदहृत्कविवक्त्रभक्ष्य
 श्रीवक्त्रभक्ष्य चरणौ प्रणिपत्य मुहूर्ता ।
 विद्याधरेण रचिता मन्त्ररत्नमाला
 सम्यक् एव पटलौ दशमो हि यव ॥

Colophon.

इति श्रीजगद्गुरुभट्टाचार्यान्तेवासि + + + + + विद्याधरशर्माविरचितायां
 मन्त्ररत्नावल्यां शारदातिलकपदतो प्रकीर्णकमानं नाम दशमः पटलः
 समाप्तः ॥ ० ॥ श्री ॥ ३ ॥

विषयः । प्रथमपटले योनिमुद्रादिनिरूपणम् । रागादिविचारः । दीक्षादिनिरूपणम् ॥
 (२ पटलात् ॥ मपटलपर्यन्तं नास्ति ।) १ छपटले दीक्षापूर्वार्चनप्रयोगादिः । शोमादि-
 निरूपणम् । ३ मपटले विष्णुपूजाविध्यादिः । द्वादशाक्षरमन्त्रविध्यादिः । हयग्रीवमन्त्रविधिः ।
 वामनमन्त्रयन्त्रधारादिनिरूपणम् । वराहमन्त्रादिविधिः । गोपालादिसकलमन्त्रविधिः प्रयो-

गादिश्च । ८ मपटले न्यासादिनिरूपणम् । उमामहेश्वरादिविधिः । मृत्युञ्जयमन्त्रादिनिरूपणम् । नीलकण्ठमन्त्रपूजाप्रयोगादिः । चिन्तामणिमन्त्रादिनिरूपणम् । पाशुपतास्त्रमन्त्रविध्यादिः । वटुकभैरवमन्त्रविधिः । पूजायन्त्रादिनिरूपणम् । चण्डेश्वरमन्त्रविध्यादिः । शैवमन्त्राशिविवेचनादिश्च । ९ मपटले गायत्रीप्रमुखमन्त्रादिनिरूपणम् । वशीकरणहोमादिनिरूपणम् । वारुणीष्टविध्यादिः । प्राणप्रतिष्ठामन्त्रयन्त्रादिश्च । १० मपटले पुरश्चरणमन्त्रप्रयोगादिनिरूपणमिति ।

No. 273. मन्त्रव्यक्तिः. By जगन्नाथः. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 8. Lines, 6 on a page. Extent, 180 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Vādari, Paṇḍita Rāmakamala Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमस्तारिणे ।
 नत्नानन्दमयो देवो भारती सर्वसिद्धिदाम् ।
 मन्त्रव्यक्तिं वितनुवे जगन्नाथो द्विजोत्तमः ॥
 अथ व्यक्तिं प्रवक्ष्यामि वर्षानां वदने नृणाम् ।
 प्रेरितां वामनालिकां सुसुम्नारभ्यनिर्गताम् ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । मन्त्राक्षरादिव्यक्तीकरणादिः । मन्त्राक्षरादिमाहात्म्यकथनञ्च ।

No. 274. मन्त्रार्थदीपिका वा सारसंग्रहः. By श्रीहर्षः. Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 18. Lines, 4 on a page. Extent, 300 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kṛṣṇapurā, District Dhākā, Post Office Vaidyerbāzār, Paṇḍita Kālikṛṣṇa Vidyāvinoda. Appearance, very old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परमदेवतायै ।
 देवतायाः पदद्वन्द्वं प्रणम्य भक्तितो मुहुः ।
 तन्त्रसारं समालोक्ष्य वक्ष्ये मन्त्रार्थदीपिकाम् ॥
 आगमस्य च संचेपो मन्दधियां विबुद्धये ।
 श्रीहर्षकृतिना चैव लिख्यते सारसंग्रहः ॥

हरचक्रं विचार्यैव नामचक्रं विचारयेत् ।
 ऋषिधनौति पश्चाद्दि नक्षत्रं राशिचक्रकम् ।
 नाडीचक्रं विचार्यैव चक्रान्यानि विचारयेत् ॥

तत्र प्रथमतो हरचक्रं निरूप्यते ।

चतस्रः पूर्वगा रेखाश्चतस्रो दक्षिणाग्रकाः ।
 कोणे + + ततो दत्त्वा हरचक्रमिदं भवेत् ॥
 ऐशान्यादिष्टचक्रं शोभितं त्रिपुरादिभिः ।
 दिक्षु दुर्गाश्च वाणीश्च ताराश्च भैरवीं तथा ॥
 ईशानाद्यं कुबेरानां क्रमाच्च विन्यसेत् तथा ।
 इन्द्राक्षीश्चैव चैरम्बं पितामहमननरम् ॥
 महाभायाश्च कालीश्च यदन्यत् सौम्यदैवतम् ।
 त्रिपुरादो ... .. शिवः ... .. ॥
 त्रिपुरां भुवनेशीश्च पीठेशीश्चैव चाम्बकम् ।
 वासुदेवं त्रियम्बेव बिभ्रमस्ताश्च चण्डिकां ॥
 अम्बायः । पूर्वस्यां दुर्गा, दक्षिणस्यां वाणी, पश्चिमस्यां तारा, उत्तरस्यां
 भैरवी, ईशानकोष्ठद्वये इन्द्राक्षीचैरम्बो, वक्रिकोष्ठद्वये पीठेशीचम्बको,
 भैरवतकोष्ठद्वये वासुदेवत्रियो, वायुकोष्ठद्वये बिभ्रमस्ताचण्डिके ॥ इत्यादि ।

End.

अयमे विषुवे चैव ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ।
 रविसंक्रमणे चैव युगाद्यायां सुरेश्वरि ॥
 मन्वन्तरास्तु सर्वास्तु पदश्रीतिमुखेषु च ।
 शिष्यनिजन्मदिवसे समस्ते सुखदा भवेत् ॥
 युगाद्यायां जन्मदिने विवाहदिवसे तथा ।
 पुण्यतीर्थे कुबचेन देवीपीठचतुष्टये ॥
 प्रयागे त्रीमुरौ काश्यां कालाकाशं न शोधयेत् ॥
 पीठचतुष्टये उज्जयिनी-जालन्धर-पूर्वगिरि-कामरूपाक्षे ।
 देव्या बोधं समारभ्य यावत् स्यान्नवमी तिथिः ।
 ... .. ॥

निषिद्धतीर्थानि ।

गयायां भास्करचने तथैव चन्द्रपर्वते ।
 कोट्टने च मतङ्गे च तथा कन्यात्रयेषु च ॥

.....

कन्याश्रमे जयपुर इति ख्याते । अस्मिं गते दैत्यगुरौ शिशौ च ... ..
 ... .. जीवे हरौ दैत्यगुरौ सस्वर्ये केतूद्रमे भूचलादिदोषे ॥
 इत्यादि । अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । हरचक्रनिर्णयः । अकथद्वचक्रनिर्णयः । ऋषिधनिचक्रनिर्णयः । नक्षत्रगण-
 मैत्रीविचारः । राशिचक्रकथनम् । भौतिकचक्रकथनम् । अकडमचक्रनिरूपणम् । कूर्मचक्र-
 निरूपणम् । दीक्षाफलनिरूपणम् । गुरुलक्षणकथनम् । शिष्यलक्षणकथनम् । दीक्षायां मासतिथि-
 नक्षत्रलग्नतीर्थस्थाननिर्णयः । एतत् सर्वनिरूपकवचनपरम्पराया व्याख्यानञ्च ॥

No. 275. मन्त्रोद्धारः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 20. Lines, 7 on a page. Extent, 437 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kātihālī, District Mayamanasīmha, Paṇḍita Parāṇacandra Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।
 अथ क्रमान्मन्त्रोद्धारो लिख्यते तत्रादौ भुवनेश्वर्याः । ह्रीं ।
 नकुलीशोऽग्निमारुढो वामनेवार्द्धचन्द्रवान् ।
 वीजं तस्याः समाख्यातं सेवितं सिद्धिकाङ्क्षिभिः ॥ इत्यादि ।

End. क्रीं गौरि रुद्रदयिते योगेश्वरि ह्रीं फट् स्वाहा । क्रीं गौरि रुद्रदयिते
 योगेश्वरि सर्व्वर्म्म फट् ॥ * ॥ (?)

विषयः । मन्त्रोद्धारानिरूपणम् ।

No. 276. मलमासार्थसंग्रहः . By गुरुप्रसादशर्म्मा . Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 30. Lines, 8 on a page. Extent, 990 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Pargaṇa Vagḍi, District Medinipura grāma Telivani, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

स्मृते स्मृतिवचनस्य एकत्वमविवक्षितम् ।

नानास्मृतिवचनानां व्याख्येयत्वात् तत्त्वं अर्थविशेषं वास्तविकार्थमिति यावत्

वक्ति निरूपयति । निरूपणं ज्ञानानुकूलवचनं । व्याख्येयस्मृतिवचनस्य सामा-
न्यतो विषयानाञ्च मल्लिस्तुष इत्यादि । अत्र सप्तम्यर्थो विषयत्वं यत्र निर्णय-
पदोत्तरं सप्तमी तत्र जनकत्वरूपं विषयत्वं अन्यत्र ज्ञानजनकत्वरूपमिति
विशेषः ॥ इत्यादि ।

End. तथाविधकन्यादात्री विमाता सपिण्डनाधिकारिणी तत्र कथं तद्दिने नापकर्षः ।
कालबाधाभावादिति चेदत्रोच्यते ।
बह्वनामेकधर्माणामेकस्यापि यदुच्यते ।
सर्वेषामेव तत् कुर्यादेकरूपा हि ते स्मृताः ॥
इति बोधायनवचनात् यदहर्वत्यनेन सर्वत्रासन्नपूर्वदिनेऽपकर्षः ।

Colophon. इत्यास्ता मल्लमतिविस्तरेण ॥ ० ॥
ज्ञात्राणां स्मरणार्थं श्रीगुरुप्रसादशर्म्मा ।
संकलितान्यमुनीञ्च वचनानि मल्लिस्तुषे ।
धूलिधवल्लभुजाभ्यां गल्लमवल्लभ्या स्थितौ यशोदायाः ।
रजतसूत्रप्रयितो हरिरिह नीलमणिर्जयति ॥

विषयः । भंक्षेपेण मल्लमासार्थवस्त्रादिनिरूपणम् ।

No. 277. महाप्रदीपदानपद्धतिः . Substance, country-made paper,
14×3 inches. Folia, 2. Lines, 6 on a page. Extent, 48 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā, District 24-Parga-
nās, Paṇḍita Ramatārāṇa Thākūra. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. अथ महाप्रदीपदानविधिः । मार्कण्डेय उवाच ।
येयं दीपान्विता राजन् स्थाता पञ्चदशी भुवि ।
तत्र दीपप्रदानेन कुलानामुद्धरेष्वतम् ॥ इत्यादि ।

End. ततस्तान्मल्लकया दीपं प्रबोधयेत् ततः प्रभाते दक्षिणां दत्त्वाऽष्टावधारं
कुर्यात् ।

Colophon. इति महाप्रदीपदानपद्धतिः समाप्ता ॥

विषयः । दीपान्वितामावास्यायां महाप्रदीपदानविधिसूत्रप्रयोगादिषु ।

No. 278. महामोक्षतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 112. Lines, 8 on a page. Extent, 3,024 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

कैलासशिखरे रम्ये संस्थिते भवसन्निधौ ।

पप्रच्छ भक्तियोगेन पार्व्वती शङ्करं प्रति ॥

शङ्कर्युवाच ।

आलोक्ष्य सर्व्वशास्त्राणि यानि यानि श्रुतं प्रभो ।

भूयो भूयो विचार्य्यं हि ब्रह्माण्डवच्च देवकम् ॥

बृहत्संहन् यद्रूपं तद्रूपं क्षुद्रविश्वकम् ।

यानि गुणानि ब्रह्माण्डे तानि सन्ति कलेवरे ॥

अधिकन्तु मुक्तार्थे च विचारार्थे दशेन्द्रियाः ।

यस्मान्निराकारं ब्रह्म सत्त्वसारे स्थितं प्रभो ॥

ब्रह्माण्डाद्ये तु मध्ये यत् सर्व्वं तिष्ठ कलेवरे ।

अध्वानं तव वाक्यं हि तद्ब्रह्म हरिर्वचः (?) ॥

तथापि परमेशान सन्देहो मां न मुच्यति ।

बृहद्ब्रह्माण्डमध्ये तु महाभीमः सुमेधकः ॥

सुमेधस्य सप्तस्वर्गं दक्षभागे सुरेश्वर ।

स एव सप्तपद्मं स मूलावधि सत्त्वकम् ॥

तत्कुक्षौ हरिकिंपुष्पभारद्वर्षे क्रमान्तयम् (?) ।

इलादिकुशवर्णान् चतुर्वर्षोत्तरे क्रमात् ।

केतुमानभवद्वर्षे पूर्व्वपश्चिमतः स्थितः ॥ इत्यादि ।

End.

चैतन्याकारजीवस्थं यद्युद्यद् दुःखमवस्थितम् ।

तत्तत् कृत्स्नं लभेदुःखं गर्भागारे यावत् स्थितः ॥

ब्रह्मध्यानं ब्रह्मज्ञानं ब्रह्मस्थानञ्च तद्वद ।

महामोक्षतन्त्रविद्यु यः स सर्व्वज्ञ एव मोक्षयः ॥

Colophon.

इति महामोक्षतन्त्रे शङ्करीशङ्करसंवादे महामोक्षकल्पे स्थूलसूक्ष्मादिब्रह्म-
योगविवरणे चतुःषष्टितमः पटलः समाप्तः ॥

विषयः । १ मे पटले,— शङ्करीशङ्करयोः संवादेन शरीरस्य चुद्रप्रक्ष्णाखरूपत्वकथनम् । बृहद्द्रष्टाण्डे भारतवर्षादिनिरूपणम् । अन्तर्यागादिविषये दिङ्निरूपणम् । महाकाव्याः प्रकृतित्व-
कथनपूर्वकं प्रकृतिपुरुषयोजनगृह्यप्रक्रियाकथनम् । २ ये पटले,— अष्टादशमहाविद्योत्पत्ति-
कथनम् । अष्टादशभैरवोत्पत्तिकथनम् । तत्र तत्र तेषां रूपादिवर्णनम् । ३ ये पटले,— कालि-
कायाः शववाहनादिकारणकथनम् । शिवलिङ्गोत्पत्तिकथनम् । शिवस्य शवरूपत्वे कारणादि-
कथनम् । ४ र्थे पटले,— शिवस्य चित्याद्यष्टगुणित्तान्तकथनम् । योनिबीजकथनम् । लिङ्ग-
बीजकथनम् । महाबीजकथनम् । वसुवमिति गण्डवाद्यमाहात्म्यादिकथनम् । ५ मे पटले,—
कालौखरूपककारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ६ छे पटले,— तारैकजटा-नीलसरस्वतीखरूप-
तकारादिशतनामकथनम् । ७ मे पटले,— त्रिपुरसुन्दरीसकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ८ मे
पटले,— भुवनेश्वरीभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ९ मे पटले,— भैरवीखरूपभकारादिशत-
नामस्तोत्रकथनम् । १० मे पटले,— बिम्बमस्ताखरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । ११ शे
पटले,— धूमावतीखरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १२ शे पटले,— वज्राम्बुखरूप-
भकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १३ शे पटले,— मातङ्गीखरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् ।
१४ शे पटले,— कमलाखरूपककारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १५ शे पटले,— वाग्वादिनी-
खरूपवकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १६ शे पटले,— अन्नपूर्णाखरूपकारादिशतनामस्तोत्र-
कथनम् । १७ शे पटले,— प्रत्यङ्गिराखरूपशतनामस्तोत्रकथनम् । १८ शे पटले,— त्वरिता-
खरूपतकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । १९ शे पटले,— दुर्गाखरूपदकारादिशतनामस्तोत्र-
कथनम् । २० शे पटले,— मातङ्गीखरूपभकारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । २१ शे पटले,—
कामाख्याखरूपककारादिशतनामस्तोत्रकथनम् । २२ शे पटले,— बालाखरूपवकारादिशतनाम-
स्तोत्रकथनम् । २३ शे पटले,— निगमशास्त्रपुराणशास्त्रादीनामुद्भवकथनम् । तत्र रुद्रयामल-
प्रणयामलादितः सामवेदादीनामुत्पत्तिकथनम् । अथक्रान् रथक्रान् विष्णुक्रान्तिविवरणकथनम् ।
अथ अष्टाविंशत्युत्तरशतसंख्यतन्त्रशास्त्रोत्पत्तिकथनम् । तत्र तेषां नामकथनम् । यथा,— कालौ-
तन्त्रं, मुण्डमाज्ञातन्त्रं, तारातन्त्रं, बीरतन्त्रं, शिवसारतन्त्रं, दीक्षातन्त्रं, बृहत्सारतन्त्रं, महा-
सारतन्त्रं, निर्व्याघ्रतन्त्रं, विश्वसारतन्त्रं, तत्त्वसारतन्त्रं, वर्षसारतन्त्रं, गुह्यतन्त्रं, गुप्तरतन्त्रं,
शतमण्डलतन्त्रं, लिङ्गाष्टनतन्त्रं, भैरवतन्त्रं, भैरवीतन्त्रं, सताष्टनतन्त्रं, तोडसतन्त्रं, बृहत्तोडस-
तन्त्रं, नीलतन्त्रं, बृहत्नीलतन्त्रं, कङ्कालमालिनीतन्त्रं, महानिर्व्याघ्रतन्त्रं, बृहद्विष्याघ्रतन्त्रं,
राधातन्त्रं, माहेश्वरीतन्त्रं, मिहेश्वरतन्त्रं, माह्यकाभेदतन्त्रं, समयतन्त्रं, सिद्धतन्त्रं, गुप्तराधनतन्त्रं,
मध्यंखतन्त्रं, माह्यकातन्त्रं, महातन्त्रं, शिवतन्त्रं, अष्टाशततन्त्रं, कुमारीतन्त्रं, सारात्सारतन्त्रं,
कुलाष्टनतन्त्रं, कालिकाकुलमध्यंखतन्त्रं, कालीकल्पतन्त्रं, कालीतन्त्रं, वाराहीतन्त्रं, योगिनी-
तन्त्रं, योगिनीहृदयतन्त्रं, गौरीतन्त्रं, योगतन्त्रं, धर्मतन्त्रं, श्रौततन्त्रं, विष्णुतन्त्रं, समत्कुमार-
तन्त्रं, त्रिपुरासारतन्त्रं, योगिनीविजयतन्त्रं, महायोगिनीतन्त्रं, बृहद्योगिनीतन्त्रं, शिवाष्टन-

तन्त्रं, सम्बरतन्त्रं, मालिनीतन्त्रं, शूलिनीतन्त्रं, महामालिनीतन्त्रं, बृहन्मालिनीतन्त्रं, कुकुटतन्त्रं, महामोक्षतन्त्रं, बृहन्मोक्षतन्त्रं, मोक्षतन्त्रं, गणेशतन्त्रं, सारदातन्त्रं, श्यामातन्त्रं, गोपीतन्त्रं, भूततन्त्रं, भूतलिपितन्त्रं, उड्डीशतन्त्रं, कामधेनुतन्त्रं, कामिनीतन्त्रं, मोहन-
तन्त्रं, मोहिनीतन्त्रं, सम्मोहनतन्त्रं, समीरणतन्त्रं, वीरभद्रतन्त्रं, महावीरतन्त्रं, कामकेशर-
तन्त्रं, कुलचूडामणितन्त्रं, चूडामणितन्त्रं, भावचूडामणितन्त्रं, चिन्तामणितन्त्रं, वरदातन्त्रं,
ज्ञानार्णवतन्त्रं, हंसतन्त्रं, कालीविलासतन्त्रं, नित्यातन्त्रं, चिदम्बरतन्त्रं, विज्ञापनतन्त्रं,
फेत्कारिणीतन्त्रं, उत्तरतन्त्रं, नारायणीतन्त्रं, अर्द्धान्नाथतन्त्रं, ज्ञानदीपतन्त्रं, निरुत्तरतन्त्रं,
गौतमीयतन्त्रं, गन्धर्वतन्त्रं, कुलिकातन्त्रं, योनितन्त्रं, मुक्तावलितन्त्रं, कामाख्यातन्त्रं,
श्रीक्रमतन्त्रं, स्वतन्त्रतन्त्रं, बृहन्श्रीक्रमतन्त्रं, बालाविलासतन्त्रं, गुर्वर्चनतन्त्रं, तीक्ष्णतन्त्रं,
कामरत्नतन्त्रं, डामरतन्त्रं, समयाचारतन्त्रं, अन्नदातन्त्रं, राजराजेश्वरीतन्त्रं, मेरुतन्त्रं,
गोप्यगोपनलीलाश्चतन्त्रं, सङ्केततन्त्रं, महिषमर्दिनीतन्त्रं, मङ्गलतन्त्रं, चीनतन्त्रं, गायत्रीतन्त्रं,
सिद्धलक्ष्मीतन्त्रं, ब्रह्माण्डतन्त्रं, महानिरुत्तरतन्त्रं, भूतेश्वरतन्त्रञ्च । १४ शे पटले,—कलौ
संसर्गजपापनिरूपणम् । तत्र घटकादीक्षितब्राह्मणादीनां संसर्गपरित्यागावश्यकतानिरूपणम् ।
तुलसीमालातिलकाद्यलङ्कृतस्य राधे कृष्णेति मुकुर्भाषमाणस्य भिक्षापरायणस्य सङ्गकरणे रौर-
वादिप्राप्तिकथनम् । कन्याविक्रयादिदोषकथनम् । शूद्रादियाजनदोषकथनम् । शूद्रादि-
गमनदोषकथनञ्च ! अथ तान्त्रिकप्रायश्चित्तविधिः । १५ शे पटले,—स्त्रीशूद्रबालकादीनां
प्रायश्चित्तार्हविधानम् । अथ विस्तरतो नरकवर्णनम् । स्वर्गादिवर्णनञ्च । १६ शे पटले,—काली-
तारयोः महामहाविद्यालकथनम् । १७ शे पटले,—हरिशयने मन्त्रसिद्ध्यापायकथनम् ।
१८ शे पटले,—कौलाचारस्य सर्वथा प्राधान्यकथनम् । कौलाचारनिरूपणम् । १९ शे पटले,—
जौवन्मुक्तापायादिकथनम् । ब्रह्मयोगादिकथनम् । २० शे पटले,—धर्मार्थकाममोक्षरूप-
चतुर्वर्गविवरणम् । २१ शे पटले,—परमसुक्तियोगविवरणम् । तत्र भक्तियोगविवरणम् ।
२२ शे पटले,—महायोगकथनम् । तत्र विस्तरतः अन्तर्यामादिकथनम् । २३ शे पटले,—
महामोक्षकल्पकथनम् । तत्र ब्रह्मयोगप्राणायामस्वरूपादिकथनञ्च । २४ शे पटले,—वर्णमाला-
विवरणम् । अन्तर्मालाकथनम् । २५ शे पटले,—अं अः परविन्दुप्रकरणे लकारद्वयविवरणम् ।
२६ शे पटले,—महान्तरमालाविवरणम् । तत्र सङ्खारपद्मस्वरूपादिकथनञ्च । २७ शे पटले,—
वर्णब्रह्मस्त्रीचकथनम् । २८ शे पटले,—अन्तर्होमविधिः । तत्र आब्रह्म-सम्बन्धपर्यन्तं मन्त्रपुटादि-
विवरणञ्च । २९ शे पटले,—शून्यस्यब्रह्माण्डगोले कालरात्र्यादिविवरणम् । ३० शे वह्निर्याग-
विधिः । तत्र कुलुकादिस्वरूपकथनम् । ३१ शे पटले,—वह्निर्यागलक्षणादिकथनम् । ३२ शे
पटले,—प्राणायामस्वरूपादिकथनम् । ३३ शे पटले,—भूतशूद्रादिविधिः । ३४ शे पटले,—
ऋष्यादिन्यासविधिः । षोडशान्यासादिविधिञ्च । ३५ शे पटले,—षोडशोपचारविधिः । तत्र
यन्त्रपुष्पादिविवेचनम् । मुद्रालक्षणादिकथनञ्च । ३६ शे पटले,—वह्निर्यागान्त्यजनयोः स्मरण-

कीर्तनादिविधिः । ४७ श्रे पटले गायत्रीपविधिः । ४८ श्रे पटले,— गायत्रीस्तोत्रकथनम् ।
 ४९ श्रे पटले,— होमविधिः । वलिदानविधिश्च । ५० श्रे पटले,— एकादशमकथनम् ।
 मन्त्राभिलक्षणादिकथनम् । दण्डिलक्षणादिकथनम् । अवधूतलक्षणादिकथनम् । वामप्रस्थादि-
 लक्षणादिकथनम् । ५१ श्रे पटले,— ब्राह्मणलक्षणादिकथनम् । ५२ श्रे पटले,— मन्त्रदावादिगुण-
 लक्षणादिकथनम् । हंसादिलक्षणादिकथनम् । ५३ श्रे पटले,— मन्त्रपुराणविधिः । ५४ श्रे
 पटले,— पट्टचक्रविवरणम् । तत्र विशेषतो मूलाधारविवरणम् । ५५ श्रे पटले,— स्वाधिविज्ञान-
 विवरणम् । ५६ श्रे पटले,— मणिपूरचक्रविवरणम् । ५७ श्रे पटले,— अनाहतचक्रविवरणम् ।
 ५८ श्रे पटले,— विशुद्धचक्रविवरणम् । ५९ तमे पटले,— आज्ञाश्चक्रविवरणम् । ६० तमे
 पटले,— विस्तरतः सहस्रदलविवरणम् । ६१ तमे पटले,— भक्तिस्वरूपादिकथनम् । सत्सङ्गादि-
 माहात्म्यादिकथनम् । वेदादिलक्षणादिकथनम् । ६२ तमे पटले,— ब्रह्मज्ञानयोगकथनम् । अमरयोग-
 कथनम् । ६३ तमे पटले,— ब्रह्मयोगविवरणम् । ६४ तमे पटले,— ब्रह्मणः स्थूलसूक्ष्मादिरूप-
 कथनम् । सुखदुःखयोः स्वरूपादिकथनम् ॥ इति शम् ।

No. 279. महिम्नःस्त्वकौमुदी. By गोविन्दानन्दतर्काचार्यः. Substance,
 country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 11. Lines, 7 on a page.
 Extent, 298 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Naihati, District 24-Parganas, Paṇḍita Haraprasāda Ćāstrī. Appearance,
 old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

श्रीगोविन्दपदङ्गद्वन्द्वसन्धेर्वचिसन्ततिः ।

अक्षयिन्नातिसम्भ्रान्तचित्तध्वान्नं धुनोतु मे ॥

क्रियते श्रीमता तातपादरेणूपदेशतः ।

गोविन्दमुधिया शक्तो महिम्नः स्त्वकौमुदी ॥ इत्यादि ।

End.

कुसुम इति ॥ पुष्पदन्तनामा मन्त्रार्थराजः इन्दुमौलिर्महादेवस्य दासः अक्षयि
 निष्ठास्यलङ्कनेन रोषात् निजमहिम्नो भ्रष्टः सन् स्ववन्दनकार्येण कौटुम्बिकं
 स्वयम् × × × गुण गुणार्थं दिव्यादी देवानां दिव्यमुपादेयं इत्यर्थः ॥

Colophon.

इति श्रीगोविन्दानन्दाचार्यविरचिता महिम्नः स्त्वकौमुदी समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । पुष्पदन्तप्रणीतस्य "महिम्नः पारम्पर्ये" इत्यादिसंक्षेप व्याख्यानम् ।

No. 280. महिम्नःस्तवपञ्जिका . Substance, country-made paper, 15 x 3 inches. Folia, 9. Lines, 9 on a page. Extent, 364 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1774. Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇu-pura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ॥

अनसर सततं प्रभोः स्वरूपं
 श्रमयति यः परमापदो नराणाम् ।
 त्रितकमलतरोः शशाङ्कमौले-
 निरुपमलोचन × × नूपुराङ्गिः ॥
 श्लोचराज-सुविस्तीर्ण-दुर्व्वीध-पदपञ्जिका ।
 श्लोकपाठविशुद्ध्यर्थे क्रियते पञ्जिका मया ॥
 पुरा किलासीदक्षिणापथे शान्तिकर्षिनामन्दपतेष्व्याने शिवनिर्मास्यलङ्कना-
 द्यादतगतः पुष्पदन्तनामा कथनं गन्धर्व्वस्तवाभून्महावृत्तान्तः । अनन्तरं
 स्वर्गगमनाय बन्धनमोचनाय च स्तुतिभिर्मां चकार सः ॥ इत्यादि ।

End.

असितगिरिसमं स्यात् कञ्जलं सिन्धुपात्रं
 सुरतस्वरशशा लेखनी पत्रसुर्व्वी ।
 लिखति यदि गृहीत्वा सारदा सर्व्वकालं
 तदपि तव गुणानामीश पारं न याति ॥
 श्रीपुष्पदन्तमुखपङ्कजनिर्गतेन
 श्लोत्रेण किल्बिषहरेण हरिप्रियेण
 कण्ठस्थितेन पठितेन गृह्याश्रितेन
 संप्रीणितो भवति भूतपतिर्महेशः ॥

Colophon. इति पुष्पदन्तविरचितमहिम्नःश्लोचटीका समाप्ता ॥ * ॥ शकाब्दः १७७४ ।

विषयः । पुष्पदन्तविरचितस्य महिम्नःश्लोचस्य व्याख्यानम् ।

No. 281. महिम्नःस्तवरहस्यप्रकाशः . By जगदीशपद्माननभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 20 x 4 inches. Folia, 20. Lines, 6 on a page. Extent, 817 çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1570. Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Çāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अङ्गस्याणुविलग्राण्यङ्गमपर्णानता कापि ।

अधिकफलजनयित्री भवतां भृत्यै चिरं भूयात् ॥

पुण्यदत्तसम्यगीतस्तवे सम्प्रति श्रुतः ।

विदुषा जगदीशेन रक्षस्यार्थः प्रकाशते ॥ इत्यादि ।

End.

वाग्देवताया असाध्यत्वेन सुतरां देवताकारमतिदूरपराहतमिति । पारं

समाप्ति । याति प्राप्नोति । पञ्चत्रयेऽपि तुल्यमिति दिक् ।

Colophon.

रति श्रीजगदीशपद्माननभट्टाचार्यविरचितः श्रीशिवमहिम्नःस्तवरक्षस्यप्रकाशः

सम्पूर्णः । हरये नमः शुभमस्तु शकाब्दाः १५७० ता० १५ चैत्र ।

विषयः । पुण्यदत्तप्रणीतस्य “महिम्नः पारम्” इत्यादिस्तवस्य व्याख्यानम् ।

No. 282. महिषमर्दिनीतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 6×3 inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 95 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā, District 24-Parganās, Paṇḍita Navinacandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

नमः परदेवतायै ॥ श्रीचण्डिकोवाच ।

प्रासादं मष्टपं वापीं यदि दैवै निवेदयेत् ।

विधानं तस्य माहात्म्यं वद मे परमेश्वर ॥

श्रीगङ्गा उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि येन प्रासादमुत्तमेत् ।

तस्यैव पश्चिमे भागे वेदिकां चतुरस्रिकाम् ॥

प्रकुर्याद्दण्डयत्नेन वक्त्रेण वेष्टनक्षरेत् ।

तद्भावे मङ्गलानि लब्धेन वेष्टयेत् सुधीः ॥ इत्यादि ।

End.

गुरोरङ्गं मङ्गलानि देवताकारमुत्तमम् ।

गुरोः क्रिया मङ्गलानि पूजायुक्तं मन्त्रं पदम् ॥

गुरोर्वाक्चं मुक्तमन्त्रं परं ब्रह्ममयो गुरुः ।

अनेन विधिना देवि भावयेत् प्रत्यङ्गं गुह्यम् ॥

तदैव सकला सिद्धिर्जायते कमलोदये ॥ ० ॥

Colophon. इति मङ्गलमर्दिनीतन्त्रे देवीदेवसंवादे दशमः पटलः ॥ ० ॥ श्रीदुर्गा ।

विषयः । देवीप्रासादाद्युत्सर्गनिरूपणम् । गुरुपूजाविधानादिनिरूपणम् ।

No. 283. मङ्गलौघतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 8×4 inches. Folia, 21. Lines, 11 on a page. Extent, 462 ślokaś. Character, Nāgara. Date, Sambat 1821. Place of deposit, at the Kālimāṭha, Ramnā, Dhākā. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

उडुीशे च समाकीर्णे योगिहृन्दसमाकुले ।
 प्रणम्य शिरसा गौरी परिपृच्छति शङ्करम् ॥
 विशेषेण तु तत्तत्त्वं कथयस्व प्रभो मम ।
 अन्यांश्च विविधैः कार्यान् मन्त्रांश्च ब्रूहि भैरव ॥
 ईश्वर ओतुमिच्छामि लोकनाथ जगद्गुरो ।
 प्रसादं कुरु मे देव ब्रूहि कर्मार्थसाधनम् ॥
 सुशङ्कर महाभाग सर्वसिद्धिप्रदायक ।
 प्रच्छामि त्वां जगन्नाथ संसारस्थितिकारणम् ॥
 प्रच्छामि देवदेवेश लोकानां हितकाम्यया ।
 वशीकरणमुच्चाटं मोहनं स्तम्भनं तथा ॥
 शान्तिकं पौष्टिकं कर्म विविधानि महेश्वर ।
 चतुर्हानि मनोहानिः श्रुतिहानिस्तथैव च ॥
 ज्ञानहानिः क्रियाहानिः कौलकश्च तथापरम् ।
 कार्यस्तम्भः सुरेशान शोषणं पोषणं तथा ॥
 तद्द्रव्याणि विशेषेण तत्परं ब्रूहि मे प्रभो ।
 अन्यांश्च विविधान् कार्यान् सात्त्विकान् ब्रूहि भैरव ॥ (?) इत्यादि ।

End.

लोहविशूलं कृत्वा विषरुधिरलिप्तमशुवेनाभिमन्त्रितं यस्य नाम्ना भूमौ
 लिखति तस्योपरि विशूलं रोपणीयम् । तस्य मृत्युर्भवति । पलाशबीज
 मेदा करीये मन्दारको दुधसेां पुटदेव । १०१ । फेरि दुधसेां गोलि बांधि
 राखलु । जहां विहु मारै तहां मन्दारके दुधसेां घसि लगावै विहु
 अवश्य उतर जाद ॥

Colophon. इति श्रीमहान् उडुगोत्रान् समान्तिम् ॥ संवत् १८९१ ।

विषयः । आकर्षणविधिः । उन्मादनविधिः । विद्वेषविधिः । उच्चाटनविधिः । स्नाभन-
विधिः । वशोकरणविधिः । अश्वीकरणविधिः । भूकीकरणविधिः । गात्रसङ्कोचनविधिः ।
स्तम्भीकरणविधिः । भूतञ्जरकरणविधिः । शूलशालदूषणविधिः । पानीयशोषणविधिः । दधि-
मधुनाशनविधिः । मद्यकरणविधिः । गजवाजिप्रकोपनविधिः । भुजगावेशनविधिः । सर्प-
विनाशनविधिः । पुरप्रवेशनादिविधिः । वेतालसिद्धिकथनम् । पादुकासिद्धिकथनम् । अस्त्र-
नादिविधिः । कश्चित् कश्चित् हिन्दीभाषया तत्तत्प्रक्रियादिकथनम् । इति ग्रम् ।

No. 284. माटकाभेदतन्त्रम् . Substance, country-made paper 19×5 inches. Folia, 36. Lines, 5 on a page. Extent, 664 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapāḍā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै ।

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नोपशोभिते ।

पप्रच्छ परया भक्त्या भैरवं परमेश्वरम् ।

श्रीचण्डिकोवाच ।

विपुरापूजनं नाथ सर्व्वरत्नेर्विशेषतः ।

कलिघोषे सर्व्वरत्नं गुप्तभावं तथा मयिम् ।

केनोपायेन देवेश सर्व्वरत्नादि लभ्यते ।

तद्ददस्व विशेषेण यथा रत्नादिकं भवेत् ।

यन्नोक्तं सर्व्वतन्त्रेषु तद्ददस्व दयानिधे ।

श्रीशङ्कर उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि यथा रत्नादिकं भवेत् ।

मत्तेजसा पावकेन किं रत्नं न हि लभ्यते ।

यथा सामुद्रिकेणैव शुभसम्बलकेन च ।

सम्बलस्य प्रकारं हि शृणु देवि प्रयत्नतः ॥

चीनतन्त्रानुसारेण पूजयेत् सिद्धकालिकाम् ।

अथवा पूजयेद्देवीं दक्षिणां कालिकां पराम् ।

कालीतन्त्रोक्तविधिना सप्ताहं जपपूजनम् ।

सत्ये चैकान्त्ये वेतायां द्विगुणं दातरे वषट्म् ॥

एवं सर्वत्र जानीयाच्चतुर्गुणजपं कलौ ।
 जानीय वज्रयत्नेन सम्बलं तोलकद्वयम् ॥
 वसु वाद्यं शिवं चाद्यं मायाविन्दुविभूषितम् ।
 बीजनयं चाष्टशतं प्रजपेत् सम्बलोपरि ॥
 अशीतितोलकं मानं कृष्णाधेनुसमुद्भवम् ।
 दुग्धमानीय यत्नेन चाष्टोत्तरशतं जपेत् ॥
 वस्त्रयुक्तेन सूत्रेण दुग्धमध्ये विनिःक्षिपेत् ।
 उत्तापं जनयेद्धीमान् मन्दमन्देन वक्त्रिणा ॥ इत्यादि ।

End.

अभक्त्या परमेशानि यदि धारणमाचरेत् ।
 जपपूजादिकं तस्याः सन्देहेत् तेन तेजसा ॥
 औचण्डिकोवाच ।
 प्राणान्तोऽपि च कर्त्तव्यं पूजनं मोक्षदायकम् ।
 न यजेद् यदि मोक्षेन सैव पापनशी भवेत् ॥

Colophon.

इति माटकाभेदतन्त्रे चतुर्दशः पटलः ॥

विषयः । चण्डिकाया सह शङ्करस्य संवादेन स्वर्णरत्नादिप्राप्तापायकथनम् । तत्र स्वर्णादि-
 लिखिता युगभेदेन जपपूजादिनियमः । कारणस्य दुग्धीकरणविधिः । कारणस्य गम्भीरत्व-
 करणविधिश्च । अथ पुत्रोत्पादनकारणकथनम् । तत्र नाभिपद्मादिनिरूपणञ्च । अथ भोगेनैव
 मोक्षप्राप्तिकथनम् । कुण्डलिनौमुखे आकृतिक्रमकथनम् । प्रसङ्गात् होमकुण्डविधिः । आकृति-
 परिमाणदिकथनम् । ब्राह्मणानां कारणपानाधिकारकथनम् । ब्राह्मणलक्षणदिकथनम् ।
 कारणग्रहणविधिः । शिवनिर्मात्यग्रहणविधिः । गङ्गामाहात्म्यकथनम् । सुरादेवीमाहात्म्य-
 कथनम् । महामालामाहात्म्यकथनम् । महामालाया गङ्गाजलस्पर्शदोषकथनञ्च । अथ पारद-
 भस्मीकरणक्रमकथनम् । स्वयम्भूकुसुमादिनिरूपणम् । पारदभस्मपरीक्षाप्रकारः । पारदभस्म-
 माहात्म्यकथनञ्च । अथ रोगभयादिनिवारणोपायकथनम् । ततः चामुण्डामन्त्राराधनाविधिः ।
 तत्र चण्डीपाठक्रमकथनम् । नृत्पाठमाहात्म्यकथनञ्च । अथ त्रिपुरामहामन्त्रादिकथनम् ।
 तत्र प्रातःकृत्यादिकथनम् । गुरुस्तोत्रादिकथनम् । गुरुकवचकथनम् । श्रौविद्याधानादिकथनम् ।
 शिवपूजां विना शक्तिपूजायामनधिकारकथनम् । शिवपूजाधारादिनिरूपणम् । शिवलिङ्ग-
 गठनादिविधिः । तत्र पारदशब्दनिर्व्वचनम् । पारदलिङ्गपूजामाहात्म्यादिकथनम् । पारद-
 नाड्यनादौ शान्तिविधिः । हविष्ये मत्स्यताम्बूलादिविधिः । पारदभस्मक्रमकथनम् । तत्र
 होमद्रव्यकथनञ्च । अथ महिषादिवलिदानक्रमकथनम् । शक्तिविषये वलिदानस्यावश्य-
 कत्वकथनम् । माटकाभेदतन्त्रश्रवणदिमाहात्म्यकथनञ्च । अथ प्रासादादिप्रतिष्ठाविधिः ।

तान्त्रिके कर्मणि तन्त्रधारकादेरनावश्यकत्वकथनञ्च । अथ कृपादिदानविधिः । तत्तत्फल-
कथनञ्च । अथ यज्ञे स्त्रवादिपरिमाणकथनम् । अथ पूजाधारनिरूपणम् । तत्र घटस्थापनादि-
विधिः । यन्त्रमन्त्रिधाने प्रतिमादिकरणदोषकथनम् । बिल्वपत्रमाहात्म्यकथनम् । लिङ्गपूजादि-
माहात्म्यकथनञ्च । अथ शक्तिभेदनिरूपणम् । मन्त्रग्रहणविधानादिः । मालायज्ञादिविधिः ।
जपविधिः । दिव्यवीरादिभावलक्षणादिकथनम् । ब्राह्मणादिभेदेन मोक्षाधिकारनिरूपणम् ।
साधिकाया लक्षणादिकथनञ्चेति ।

No 285. मायातन्त्रम् . Substance, country-made paper, 16 × 5 inches.
Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 140 ślokas. Character, Bengali.
Date, ? Place of deposit, Calcutta Ćyāmaṡāzāra, Viṡvakoṡa office, Bābu
Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीमहादेव उवाच ।

शृणु प्रिये प्रवक्ष्यामि योगसाधनमुत्तमम् ।
विना भावेन देवेशि न सिध्येत कदाचन ॥
विधा भावो मद्देशानि साधकानां सुखप्रदः ।
वरं मुक्तिमवाप्नोति भावादि साधकायणीः ॥
पशुभावस्थितो भन्त्वो बद्धक्षेत्रेण सिध्यति ॥ इत्यादि ।

End.

तच्चैवामितपत्ते तु पञ्चदश्यां निशार्दके ।
पूजयेच्च फलैर्लक्ष्यैः शक्तितो वापि कालिकाम् ॥
भाद्रे मास्यमिते पत्ते रोहिणीमहिताष्टमी ।
तस्यां निशार्दसमये पूजयेच्चण्डिकां पराम् ॥
नभस्ये शुक्लपत्ते तु नवमी दीर्गसंज्ञिता ।
तस्यां प्रपूजयेद्दुर्गां शतपत्ते मद्देश्वरि ॥ ० ॥

Colophon.

इति मायातन्त्रे सप्तदशः पटलः ।

विषयः । अत्र प्रथमं भावादिनिरूपणम् । ततो भुवनेश्वरीकवचादिः । चण्डीपाठ-
विधादिः । चण्डीपाठफललक्षणादिकथनञ्च । अथ दिव्यपञ्चादिभाववर्णननिरूपणम् । कलौ ज्ञानो-
पायादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 286. मुक्तिकोपनिषद्. Substance, country-made paper, 10×6 inches. Folia, 7. Lines, 11 on a page. Extent, 173 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Teliveni *viā* Gaḍveta, District Medinipura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ तत् सत् ॥ अथ मुक्तिकोपनिषत् ।
 ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात् पूर्णमुदच्यते ।
 पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥
 ॐ शान्तिः ॐ शान्तिः ॐ शान्तिः हरिः ॐ ॥
 ॐ अयोध्यानगरे रम्ये रत्नमण्डपमध्यमे ।
 सीता-भरत-सौमित्रि-शत्रुघ्नाद्यैः समन्वितम् ॥
 सनकाद्यैर्मुनिगणैर्वशिष्याद्यैः श्रुकादिभिः ।
 अन्यैर्भागवतैश्चापि स्तूयमानमहर्निशम् ॥ इत्यादि ।

End. तदेतत् तद्वचाभ्युक्तं तद्विष्णोः परमं पदम् ।
 सदा पश्यन्ति स्वरयः दिवीव चक्षुराततम् ॥
 तद्विप्रासोऽतद्विप्रासो विपन्यवो जागृतांसः समिन्वते ।
 विष्णोर्गत् परमं पदं ॐ सत्यमित्युपनिषत् सत्यमित्युपनिषत् ॥
 ॐ पूर्णमदः इति शान्तिः । ॐ तत् सत् ।

Colophon. इति शुक्लयजुर्वेदगता मुक्तिकोपनिषत् समाप्ता ॥ * ॥

विषयः । मुक्त्युपायादिनिरूपणम् ।

No. 287. मुक्तिविचारः. Substance, country-made paper, 18×2½ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 357 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ॥ अथ कलावदपवर्गः तत्रात्यन्तिकी दुःखनिवृत्तिरपवर्गः
 इत्याचार्य्यप्रभृतयः । तत्र निवृत्तिः ध्वंसः । तस्यात्यन्तिकत्वञ्च स्वसमानाधि-
 करणदुःखप्रागभावासमानकालीनत्वं स्वसमानाधिकरणदुःखसमानकालीनत्वं
 वा । मुक्त्यनन्तरञ्च तस्य पुंभो दुःखानुत्पादात् । इत्यादि ।

End. न लेकपक्षो विचमः प्रयातीति तदसत् तादृशकर्मणां तत्त्वज्ञानस्य प्रति-
बन्धकदुरितनिवर्तकतया प्रागपेक्षितत्वेऽपि नोपदर्शितश्रुत्योपकारत्वेन उभा-
भ्यामुपपत्तेः तेषां मुक्तिकारणत्वे मानाभावादित्यासां विस्तरः ॥

Colophon. इति समाप्तोऽयं मुक्तिविचारः ॥

विषयः । विचारमुखेन मुक्तिनिरूपणम् ।

No. 288. मुग्धबोधटीका. By कार्तिकेयसिद्धान्तः. Substance, country-
made paper, 20 × 4 inches. Folia, 217. Lines, 7 on a page. Extent, 9,399
glokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihati,
District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, toler-
able. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य पार्श्वतीशानो मृदुनां ज्ञानदो यतः ।

क्रियते मुग्धबोधस्य टीकेयं यत्नतो मया ॥

यद्यप्य श्रीकार्तिकेयो मन्दबुद्धिस्तथापि च ।

पूर्वकीविदपन्थानमवलम्ब्या-चिकीर्षिषम् ॥

साराधः प्राञ्जलिर्याचे वरमेकं पदानतः ।

यदर्थं यस्य संचिन्त्य तस्य कार्या परिष्कृत्या ॥

अन्योन्याकरणविद्यावद्विदुष्यगुणनिचयाशेषविक्रमयूयमञ्जुलकुञ्जरपर-
भूतसंख्यावद्विवेकद्विरदोदरनिपचीकरण-प्रकृतमुग्धबोधार्थकठिनकूटपक्षास्य-
श्रीमन्नृणामहोपाध्यायशेषबुधाङ्गार-जनशार्दूल-चातुर्य्यार्णवतरणैक-तरणि-
विविधविद्यावज्ज्ञानसम्पादक-श्रीमन्नदीश्वरवोपदेवचरणसरसीवहं शिरसा
विधृत्य तत्प्रकृतमुग्धबोधयाकरणाङ्गीभूत च १ ७ इत्यादि वङ्गलं ब्रह्मसौ-
त्यन्तगतसूत्रावस्था यथामति व्याख्यानमारभते । इत्यादि ।

End आदिः । च आदिर्यस्य सः । वैष्णवाबुदस्योऽरित्यनेन विहितो योऽप्रत्ययः
तमारभ्य एतत् पादसमाप्तिपर्य्यन्तं ये प्रत्यया उक्तास्ते तसंज्ञाः तद्धित
संज्ञाः स्मुरित्यर्थः ॥ इति पादः । आदिरन्ते येषां तानि स्याद्यन्तानि पदानि
तेषामध्यायः स्याद्यन्ताध्यायः । सुवन्ताध्यायः इति पाणिनीयाः ।

Colophon. इति श्रीकार्तिकेयसिद्धान्तसंगृहीत-तद्धितपादटिप्पणी सम्पूर्णा ॥०॥ श्रीरामः

विषयः । बोपदेवगोस्वामिहृतस्य मुग्धबोधयाकरणस्य टीका ।

No. 289. सुग्धबोधपरिशिष्टम् . By नन्दकिशोरशर्मा . Substance, country-made paper, 14×4 inches. Folia, 17. Lines, 6 on a page. Extent, 302 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Rājapura, Post office, Sonārpur, District 24-Parganās, Paṇḍita Rājendranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।
 प्रणम्य गौरीचरणौ सुरार्चितौ
 बह्मन्निबन्धानवलोक्य गलतः ।
 सुमौग्धबोधं परिशिष्टमुच्यते
 समासतो नन्दकिशोरशर्मणा ॥ इत्यादि ।

End.

नक्षत्रे वर्त्तमानात् पुन्यार्थात् परात् पुनर्वसोर्बहुले द्विवचनं न स्यात् । नित्यं
 द्वन्द्वे । उभयः उभये । दारादेर्व्वम् । दारादेरेकत्वद्विलयोरपि बहुवचनं
 स्यात् । दाराः वर्षाः जल्लोकसः आप इत्यादि ।

Colophon.

इति सुग्धबोधपरिशिष्टे कारकप्रकरणं समाप्तम् ।

विषयः । सुग्धबोधव्याकरणानुक्तानां विषयाणां पूरणम् । अथ च सन्धिप्रकरणम् शब्द-
 प्रकरणम् । एत्वप्रकरणम् । षत्वप्रकरणम् । कारकप्रकरणञ्चेति पञ्च प्रकरणानि सन्ति ।

No. 290. मूर्त्तिप्रतिष्ठा . Substance, country-made paper, 13×6 inches. Folia, 18. Lines, 9 on a page. Extent, 600 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Amara-nātha Ghoṣa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीलक्ष्णाय नमः ।
 श्रीचैतन्यप्रतिष्ठोऽस्मि शरणं सुलु येन हि ।
 आविष्टां याति दुष्टोऽपि प्रतिष्ठां सदभिष्टुतां ॥
 अथ श्रीमूर्त्तिप्रतिष्ठा ।
 प्रतिष्ठयेव भगवदाविर्भावो विशेषतः ।
 प्रतिमासु ततस्तासां प्रतिष्ठां विधिनाचरेत् ॥
 तथाचोक्तमेकादशस्कन्धे श्रीभगवता । प्रतिष्ठाजोवमन्दिरमिति ॥ अथ
 प्रतिष्ठालक्षणम् । श्रीहयशीर्षपञ्चरात्रे ।

परमात्मा हरिर्देवस्तच्छक्तिः श्रीरहोदिता ।

श्रीदेवी प्रकृतिः प्राक्ता केशवः पुरुषः स्मृतः ॥ इत्यादि ।

End.

पञ्चङ्गुलप्रमाणेन चिकाद्विसार उच्यते ।

निम्नं करतलं कुर्यात् शुभरेखाविभूषितम् ॥

अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । अत्र प्रथमं प्रतिष्ठालक्षणम् । ततः प्रतिष्ठामाहात्मनिरूपणम् । शिल्पिकृत्यादि-
निरूपणम् । शिलालक्षणदिनिरूपणम् । मूर्तिनिर्माणादिप्रकारनिरूपणश्चेति ।

No. 291. मयुञ्जयगीता . Substance, country-made paper, 12x2 inches. Folia, 51. Lines, 6 on a page. Extent, 1,062 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk 1713. Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura. Paṇḍita Candrakanta Turkalaykāra. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning

ॐ नमः काल्यै ॥

कैलासशिखरे रम्ये नानारत्नविभूषिते ।

नानाश्चलताकीर्णे नानापत्तिरवैर्युते ॥

चतुर्मण्डपमंयुक्ते शृङ्गारमण्डपान्विते ।

समाधौ संस्थितं शान्तं क्रीडन्तं यागिनीप्रियम् ।

तत्र मौनधरं दृष्ट्वा देवौ पप्रच्छ शङ्करम् ॥

देव्युवाच ।

किं त्वया जप्यते नाथ किं त्वया स्मर्यते मदा ।

खट्विः कुत्र विलीनास्ति पुनः कुत्र प्रजायते ॥

ब्रह्माण्डकारणं तत्र किमाद्यं कारणं मच्चतु ।

मनोरथमयी सिद्धिस्तथा वाङ्मयमयी शिव ॥ इत्यादि ।

End.

स्थिरो मनो भवेन्नित्यं चिन्ता-निद्राविवर्जितः ।

आत्मा संजायते सिद्धिर्नान्यथा शिवभाषितम् ॥

य इदं पठते नित्यं शृणोति च दिने दिने ।

सर्वपापविशुद्धात्मा शिवलोकं स गच्छति ॥

ब्रह्मज्ञानमिदं शास्त्रं समग्रं शिवभाषितम् ।

अमरोगाः स्वयं मार्गे इति शास्त्रस्य निषेधः ॥

Colophon. इति सत्युज्जयगोतायां हरगौरौसंवादे ब्रह्मविन्ना नाम प्रथमोऽध्यायः ॥ ० ॥

ॐ तत्सत् ॥ ० ॥ श्रीगुरुचरणे भक्तिरसु शकान्दाः १७१३ ।

विषयः । जपस्मरणस्त्रीवादिनिरूपणमुखेन जगतः स्थितिध्वंसकारणादिनिरूपणम् । तथा ब्रह्मचिन्तासिद्धादिनिरूपणञ्च ॥

No. 292. सत्युज्जयमन्त्रोद्धारटीका (सारदाख्या). Substance, country-made paper, $18 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 2. Lines, 7 on a page. Extent, 68 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mīyamanasīmha, Kāṭihālī, Paṇḍita Ānandakīṣora Nyāyālayākāra. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो सत्युज्जयाय । अथ सत्युज्जयमन्त्रोद्धारटीका । शान्त्यर्थमित्यादि अस्मार्थः । सत्युज्जयनाम यन्त्रं समासतः संक्षेपतः प्रवक्ष्यामि किमर्थं सर्वलोकानां शान्त्यर्थम् ॥ इत्यादि ।

End. शुभे दिने रिक्तेतरे तिथौ शनिकुजवारे शान्त्युत्तरे काले तद्विज्ञं भुवि निःक्षिपेत् ।

Colophon. इति सारदायां टीकायां सत्युज्जयप्रकरणं समाप्तम् ॥ ० ॥

विषयः । सत्युज्जयमन्त्रोद्धारटीका ।

No. 293. मेघदूतटीका. Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 22. Lines, 10 on a page. Extent, 1,127 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1751. Place of deposit, District Vāṅmāḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीशिवाय नमः । कश्चिदित्यादि । कश्चिद्यत्नो रामगिर्याश्रमेषु वसतिं चक्रे कृतवान् । अभिशप्ततयास्य नाम न कीर्तितम् । तथाच ।

न नामग्रहणं कुर्यात् कृपणस्य गुरोरपि ।

अभिशप्तस्य पत्न्यास्य जनकस्य विशेषतः ॥ इति ।

रामेणाश्रितो गिरी रामगिरिः । तस्याश्रमा रामगिर्याश्रमास्तेषु विरहानलसन्तप्तोऽयं नैकत्र वसतीति आश्रमस्य बहुलं वर्तितम् । अत्र स्थित्वा श्रीरामः कान्तामचिरेण लेभे अतोऽहमपि कान्तामचिरेण लभ्ये इति स्थानान्तरमनादृत्य तत्र वसतिं चक्रे इत्यभिप्रायः । इत्यादि ।

End.

एतत् कृत्वेत्यादि ॥ हे कल्लद मेघ एतत् प्रियसमुचितं प्रियस्योचितं कार्यं
कृत्वा इष्टान् विचर गच्छ मे किम्भूतस्य प्रार्थनाचेतसः प्रार्थनायां चेतो
यस्य तस्य सौहार्दात् खेदात् विधुरोऽतिदुःखितोऽहमिति मयि अनुक्रोश-
बुद्ध्या वा । छपा दयानुकम्पा स्यादनुक्रोशोऽपीत्यमरः । त्वं किम्भूतः
प्राट्टया वर्षाभिः संभृतश्रीः । ते तव क्षणमप्येवं यथा मम प्रियया वियोगः
तथा विद्युता विप्रयोगो माभूत् न भूयात् मायोगे आश्रयि कुरु ॥ * ॥

Colophon.

रति मेघदूताख्यकाव्यटीका समाप्ता ॥ * ॥ ॐ शिवः शरणात् । शकाब्दः १७५१ ।

[विषयः । कालिदासकृतस्य मेघदूतकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 294. मेरुतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 16 x 6 inches.
Folia, 282. Lines, 12 on a page. Extent, 14,170 ślokaś Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Ćyāma-vāzāra, Viçva-koṣa
office, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Gener-
ally correct.

Beginning.

श्रीश्रीगणेशाय नमः ॥

यथाभूत् सद्दिवाभाति न च भाति कदापि सत् ।
यस्मिन् ज्ञानेन सा भाति तस्यै तस्यै नमो नमः ।
जलम्बरेषु विजिते सुरासुरनरेऽखिले ।
सूक्ष्मरूपेण ते सर्वे महेशं शरणं गताः ॥
दिशान्यद्दसहस्राणि समाधिस्थं विलोक्य तम् ।
प्रार्थिता चार्चिता तेस्तु वामदक्षिणमार्गिभिः ।
अमरा कदा बोधयुता नत्वा तं संयजिज्ञपत् ।
ध्यायन्ति विधिचर्यायास्त्वां त्वं ध्यायसि कं पुनः ।
मां वदन्ति परां शक्तिं त्वां वदन्ति परं शिवम् ।
आवशोरपि किं ध्येयं तत्त्वं मे छपया वद ।
रति मुला वचनस्यः कृत्वा किञ्चिद्वेष्टरः ।
उपवेष्ट विधावादीन् वाक्यमेतदुवाच च ॥
नराणां परमं हरेरायुः सौराः शतं समाः ।
तदब्दं देवयोगीनां दिनमायुश्च तच्छ्रुतम् ॥

वर्द्धते परमं तस्य मानं कलियुगस्य तत् ।
 धर्माद्वैसाद्वैसंपूर्णं धर्माणान्तं प्रमाणतः ॥ (?)
 इदं भूशैलनिहतमैन्द्रायुर्मानवं परम् ।
 छतप्रमाणमब्दन्तु समये कायपूरकः ॥ (?)
 एवमिन्द्रैरिन्द्रसंल्लेखेक्षणो दिनमुच्यते ॥ इत्यादि ।

End.

ध्यात्वैव विधिना देवं पूजयेद्विष्टसिद्धये ।
 दासाद्यैरङ्गकैश्चापि महिषीभिश्च तत्परम् ॥
 वसुदेवादिभिः पश्चात् कल्पवृक्षैरनन्तरम् ।
 इन्द्राद्यैश्च तदस्त्रैश्च सप्तावरणसंयुतम् ॥
 अर्चयित्वा तु गोविन्दं विधिवत् साधकोत्तमः ।
 नैवेद्यं काष्ठे पात्रे पूर्वाक्षिप्तं निवेदयेत् ॥
 अष्टाधिकं शतं पश्चादुनेत् साधु पयोधरा ।
 शर्कराद्युत्तमं वलिं पश्चात् प्रकल्पयेत् ॥
 देवर्षियोगिसर्वेभ्योऽप्युपदेवेभ्य आदरात् ।
 शस्त्रद्विजयुतो विद्वान् भक्तियुक्तः प्रसन्नधीः ॥
 नवनीतं हविर्हृत्वा तथैः सन्नर्पयेन्मुखे ।
 सप्तशतं शतनामं वा साष्टकं पूजयेज्जपेत् ॥
 मध्याह्ने कृष्णमेवं यः पूजयेद्भक्तितत्परः ।
 गोर्वाणहृन्दवन्द्योऽसौ सम्मतः सर्वजन्तुषु ॥
 (अतः परं खण्डितत्वात् समाप्तिवाक्यं नोपलभ्यते ।)

२५२ पत्रस्य नोट ।

हिन्दुधर्मप्रसिद्धोपासनायायने चक्रवर्तिनः ।
 पूर्वाम्नाये नवशतं षड्शतीतिः प्रकीर्तिता ॥
 फिरङ्गभाषया मन्त्रा तेषां संसाधनाद्भुवि ।
 अधिपमण्डलानाञ्च संग्रामेषु पराजिताः ॥
 इंग्रेजा नवषट्पञ्चलण्डजाश्चापि भाविनः ।
 विश्वा बौद्धनिदर्शिन्यः पञ्च प्रोक्तास्तु या मया ॥
 तदीजपूर्वाः सर्वेऽपि मनवो मनसिद्धिदा ॥

विषयः । प्रथमप्रकाशे,—सुराप्रशंसासुखेन तत्पानादिव्यवस्था । द्वितीयप्रकाशे,—षोडश-
 संस्कारादिनिरूपणम् । तृतीयप्रकाशे,—दीक्षादिनिरूपणम् । चतुर्थे प्रकाशे,—होमविध्यादिः ।

पञ्चम प्रकाशे,— आश्रिकादिनिरूपणम् । षष्ठे प्रकाशे,— पुरस्तरणादिनिरूपणम् । सप्तमे प्रकाशे,— मित्रिन्विरीकरणादिनिरूपणम् । अष्टमे प्रकाशे,— सुद्रालक्षणादिनिरूपणम् । नवमे प्रकाशे,— पार्थिवपूजाविध्यादिः । दशमे प्रकाशे,— पुरश्चर्या-कौस्तुभिकाचारादिनिरूपणम् । एकादशे प्रकाशे,— मन्त्रिभिमन्त्रादिकथनम् । द्वादशे प्रकाशे,— वेदमन्त्रादिनिरूपणम् । त्रयोदशे प्रकाशे,— नवग्रह-वैदिकमन्त्रादिनिरूपणम् । चतुर्दशे प्रकाशे,— प्रत्यङ्गिरामन्त्रादिकथनम् । पञ्चदशे प्रकाशे,— वैदिकमन्त्रादिनिरूपणम् । षोडशे प्रकाशे,— दक्षिणाम्नायगणपतिमन्त्रकथनम् । सप्तदशे प्रकाशे,— ऊर्ध्वाम्नायगणपतिमन्त्रादिनिरूपणम् । अष्टादशे प्रकाशे,— पूर्वाम्नायगणपतिमन्त्रादिकथनम् । जनविंशे प्रकाशे,— पश्चिमाम्नायगणपतिमन्त्रादिनिरूपणम् । विंशे प्रकाशे,— उत्तराम्नायगणपति-मन्त्रकथनम् । एकविंशे प्रकाशे,— सूर्यमन्त्रादिनिरूपणम् । द्वाविंशे प्रकाशे,— नवग्रहमन्त्रादि-कथनम् । त्रयोविंशे प्रकाशे,— अष्टमाक्षीमन्त्रनिरूपणम् । शतमन्त्रादिनिरूपणम् । चतुर्विंशे प्रकाशे,— दशदिगौशमन्त्रादिनिरूपणम् । पञ्चविंशे प्रकाशे,— दीपविध्यादिनिरूपणम् । अतः परं नोपलभ्यते ॥

No. 295. मोक्षधर्मार्यदीपिका . By अर्जुनमिश्रः . Substance, Palm-leaf, 16 x 2½ inches. Folia, 212. Lines, 5 on a page, Extent, 4,439 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1456. Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Sārādāprasanna Ghōṣa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः ह्यन्नाय ॥

नत्वा जगद्गुरुं विष्णुं व्यासं पितरमेव च ।

क्रियतेऽर्जुनमिश्रेण मोक्षधर्मार्यदीपिका ॥

सर्वोत्तमधर्मजिज्ञासया प्रसन्नं हतवान् । युधिष्ठिर उवाच । धर्माः पिता-महेनेत्यादिना । अथ प्रश्ने भोक्ता उवाच उत्तरं दत्तवान् । श्रवणां भयचेतु-त्वात् भोक्ता । इत्यादि ।

End.

तस्य चाहमित्यनेन सर्वगतत्वमन्योन्यसादृश्यं दर्शयता रागद्वेषविषय-भूता जनवः कः समत्वे यतः कार्यं इत्युपदेशोऽपि सुसुक्ष्ममुच्छेदकिका-मात्रादुत्पन्नतत्त्वज्ञानं प्रतीत्याशयः । उपदिष्टपरम्पराकथनं युधिष्ठिरस्य बोदार्यं च । तस्यैवानुष्ठानद्वारा परमश्रेष्ठोऽनुमितमिति सूचितम् ॥ • ॥

Colophon.

इति भारताचार्यपाठकराज-बीमदीशानतनयस्य भारताचार्य-बीमद्वैज-नमिश्रस्य कृतो महाभारतार्यदीपिकायां टीकायां शान्तिपर्वणि मोक्षधर्मो-च्छेदोपाख्यानं समाप्तम् ॥ • ॥ समाप्तं मोक्षधर्मार्यविवरणमिति ।

प्रागुपायस्य संशुद्धिर्मयाकारि यथामति ।
 मोक्षधर्म्मार्थविष्टौ कः सम्बन्धोऽस्ति सम्प्रति ॥
 पितुः सटुपदेशेन विद्वद्भ्रातृनुरोधतः ।
 प्राङ्निबन्धस्य संशुद्धौ कृतो यत्नोऽधुना मया ॥
 अक्षपाधीति-लिपिग्रन्थशुद्धाक्षरसमुद्भवः ।
 विदुषां हेल्लया प्राच्यग्रन्थो नाशमुपेयिवान् ॥
 बुधैर्विमत्सरैरेव चन्तयं मम चापलम् ।
 मूलग्रन्थोऽपि सोपायो लिपिभूषणवाग्मितः ॥
 गौडेश्वरमहामन्त्रि श्रीमद्विद्यासारायतः ।
 लब्धवानुज्ञेन लिखिता मोक्षधर्म्मार्थद्वैपिका ॥ ० ॥
 श्रीलश्रीमन्तमित्रेण लिखितमिदम् । शकाब्दाः १४५३ ।

विषयः । महाभारतस्य शान्तिपर्व्यायमोक्षधर्म्मप्रकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 296. मोक्षोपायसारः . Substance, country-made paper, $16 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 245. Lines, 5 on a page. Extent, 5,297 ślokaś. Character. Bengali. Date, Sk. 1588. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Kādākulī, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय ।

दिवि भूमौ तथाकाशे वह्निरन्त्य मे विभुः ।
 यो विभात्यवभासात्मा तस्मै स्र्व्वात्मने नमः ॥
 अहं बद्धो विमुक्तः स्यामिति यस्यासि निश्चयः ।
 नात्यन्तमज्ञो नो तज्ज्ञः सोऽस्मिन् शास्त्रेऽधिकारवान् ॥
 गुरुमासीनमेकान्ते वात्सीकिं स्र्वदर्शिनम् ।
 पप्रच्छ प्रणतो भूत्वा भरद्वाजो हृदुस्वरम् ॥
 भगवन् ज्ञातुमिच्छामि कथं संसारसङ्कटे ।
 रामो व्यवहृतो ह्यस्मिन् कारुण्याद्ब्रूहि मे गुरो ॥
 वात्सीकिरवाच ।

साधु वत्स भरद्वाज योग्योऽसि कथयामि ते ।

श्रुतेन येन सम्बोद्धमलं दूरे करिष्यसि ॥

वमस्य आपतस्यास्य (?) जातस्याकाशवर्षनम् ।
 अपुनः स्फुरणं साधो मन्ये विस्फुरणं वरम् ॥
 दृश्यं नास्तीति बोधेन मनसो दृश्यमार्जवम् ।
 सम्यग्ने चेत्तदुत्पन्ना परा निर्व्यापनिर्दृतिः ॥
 अशेषेव परित्यागो वासनानां य उन्नतः ।
 मोक्ष इत्युच्यते सद्भिः स एव विमलक्रमः ॥
 वासना द्विविधा प्रोक्ता शुद्धा च मलिना तथा ।
 मलिना जन्मनो हेतुः शुद्धा जन्मविनाशिनौ ॥
 अज्ञानसुघनाकारा वासनाश्चकारशालिनौ । (?)
 पुनर्जन्मकरी प्रोक्ता मलिना वासना बुधैः ॥
 पुनर्जन्मान्तरं त्यक्त्वा स्थिता संभृष्टबीजवत् ।
 देहायं भ्रियते ज्ञातज्ञेया शुद्धेति चोच्यते ॥
 या शुद्धवासना भूयो न जन्मानर्थभाजनम् ।
 ज्ञातज्ञेयास्त उच्यन्ते जीवन्मुक्ता महाधियः ॥
 जीवन्मुक्तिपदं प्राप्तो यथा रामो महात्मनाः ।
 ततोऽहं शृणु वक्ष्यामि जरामरणशान्तये ॥
 विद्याष्टाद्विनिष्क्रम्य रामो राजीवलोचनः ।
 दिवसान्यनयद्गङ्गे लीनानि चाकुतोभयः ॥
 अथ गच्छति काले तु रामस्य मृणशालिनः ।
 तीर्थपुण्याश्रमप्रेषीर्ब्रह्ममुत्कषिहतं मनः ॥
 राघवश्चिन्तयन्नेवं श्रुपेत्य चरषो पितुः ।
 वंसः पद्माविवा + + जपाच्च नखकेशरौ ॥ इत्यादि ।

End.

इन्द्राविष्णुरितो जीवो विजहाति न दीनताम् ।
 असद्देदनयत्नस्तु तूष्णीमेवास्तु वासनम् ॥
 अयोध्यायदि निर्मूलं भुक्तं शरगतं यथा ।
 तं प्रत्याचारवद्विज्ञेनेहामर्त्यं नियच्छति ॥
 इदमस्त्विति सोद्देगमाहुः कल्पनसुप्तमम् ।
 तत्तत्प्राभावनं तस्य कल्पनात्याग उच्यते ॥
 स्फुरणं विद्धि सङ्कल्पं शिवमस्फुरणं विदुः ।
 नच प्राणानुभूतञ्च नानुभूतं तदुच्यते ॥ (?)

अनुभूतां नानुभूतां स्मृतिं विस्मृत्य काष्ठवत् ।
 सर्व्वमेवाशु विस्मृत्य मृदस्तिष्ठ मच्चामतिः ॥
 ऊर्द्धवाङ्गविरौम्येण न च कश्चित् शृणोति मे ।
 असङ्कल्पः परं श्रेयः स किमर्थं निषेयते ॥
 किल तूष्णीं स्थितेनैव कल्पदं प्राप्यते यदा ।
 परमं यच्च साम्राज्यमपि राम दृष्यायते ॥
 गम्यदेशकनिष्ठस्य यथा पान्यस्य पादयोः ।
 स्यन्दो ... .. स्तथा स्यन्दः स्वकर्म्मसु ॥
 अत्यन्तं तन्मयो भूत्वा तथा तिष्ठ यथासि नो ।
 अहं ममेति सद्विन्न दुःखतोऽपि विमुच्यसे ॥
 असंविदन् प्रमुच्यसे यदिच्छसि तथाचर ।
 शिवं सर्वगतं शान्तं बोधात्मकमजं शुभम् ॥
 तदेकभावनं राम कर्म्मत्याग इति स्मृतः ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीमच्छेखरसख्कन्दार्च्यमङ्गलालङ्कारपण्डित-श्रीमदभिनन्दसमुद्भूते
 वाल्मीकीये रामायणे मोक्षोपायसारे निर्व्वर्णप्रकरणं समाप्तम् ॥०॥ शुभमस्तु
 शकेऽष्टाचलवाणभूमिगणिते सूर्य्ये धनूराशिगे ।
 ग्रामे काञ्चनपाङ्के सुरधुनीतीरे च दर्शे तिथौ ॥
 एषा श्रीद्विजराजकृष्णकरजावष्टावलिपुस्तके (?)
 वाशिष्ठे रघुनन्दनस्तदनया प्रीणातु वर्षत्रयिया ॥
 भासपौषलिखितम् । शकाब्दाः १५८८ ॥०॥

विषयः । योगवाशिष्ठस्य निर्व्वर्णप्रकरणमिदम् । अत्र च प्रथमसर्गे विश्वामित्रस्य दशरथ-
 सन्भाषणम् । वैराग्योत्पत्तिनिरूपणम् । १ य सर्गे जगदोषप्रकाशादनिरूपणम् । २ य सर्गे भोग-
 दोषादनिरूपणम् । ४ र्थ सर्गे सुसुक्ष्मव्यवहारादनिरूपणम् । ५ मसर्गे प्रकरणार्थनिर्देशादिः ।
 ६ छ-७ मयोः सर्गयोः सूक्ष्मपाष्यानादिः । ८ मसर्गे ऐन्दवोपाख्यानम् । ९ मसर्गे कृत्रिमन्द्रो-
 पोख्यानम् । १० मसर्गे चित्तोपाख्यानादिः । ११ शसर्गे बालाख्यायिकादिः । १२ शसर्गे सम्ब-
 रिकोपाख्यानादिः । १३ शसर्गे उत्पत्तिप्रकरणम् । १४ शसर्गे भार्गवोपाख्यानादिः । १५ शसर्गे
 दामायुपाख्यानम् । १६ शसर्गे भीमायुपाख्यानम् । १७ शसर्गे दास्युराख्यायिकादिः । १८
 शसर्गे उपशमप्रकरणादिः । १९ शसर्गे गाधिष्ठानादिः । २० शसर्गे उदालकोपाख्यानादिः ।
 २१ शसर्गे सरयूपाख्यानादिः । २२ शसर्गे भासविलाससंवादादिः । २३ शसर्गे वीतद्वयो-
 पाख्यानादिः । २४ शसर्गे निर्व्वर्णादनिरूपणम् । २५ शसर्गे आध्यात्मिकपूजनादनिरूपणम् ।

२१ शसर्गे विन्दुनिर्देशनम् । २७ शसर्गे शीलाख्यायिका । २८ शसर्गे अङ्गुलीपाद्यानादिः ।
 २९ शसर्गे वैतालपाद्यानादिः । ३० शसर्गे किरातोपाद्यानम् । ३१ शसर्गे गजहत्तानादिः ।
 ३२ शसर्गे शिक्षिष्यज्ज्ञानप्राप्तिः । ३३ शसर्गे शिक्षिष्यजोपाद्यानादिः । ३४ शसर्गे व्रतवय-
 निरूपणम् । ३५ शसर्गे रत्नाकुबोधनादिनिरूपणम् ।

No. 297. यन्त्रचिन्तामणिः, (यन्त्रकल्पः). Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 38. Lines, 9 on a page. Extent, 662 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sambat, 1843. Place of deposit, Dhākā, Ramuṇā's Kālimāṭha. Appearance, old, Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः । शिव उवाच ।

साधु साधु महाप्राज्ञे लोकानां हितकारिके ।
 रममये न केनापि शृष्टोऽहं पद्मलोचने ॥
 शृष्टुष्वैकाग्रचिन्ता त्वं रक्षस्व चणसिद्धिदम् ।
 कल्पचिन्तामणिर्नाम गुह्याद्गुह्यतमं महत् ॥
 सध्वंगमस्य सारस्य मन्त्राणां सारसुतमम् ।
 आद्यध्वंशस्य वेदस्य सारात्सारतरं परम् ॥
 अस्मिन् कल्पे भविष्यन्ति चिन्तामणिमये शुभे ।
 यन्त्राणि बहुधा देवि कामकर्माकराणि च ॥
 एतत् कल्पं सदा यस्य लिखितं विद्यते शृङ्गे ।
 संपूज्यते प्रतिदिनं प्रभावं तस्य भे शृणु ॥
 अपमृत्युभयं नास्ति नास्ति चौरभयं तथा ।
 भूत-प्रेत-पिशाचानां प्रभावो नैव जायते ॥ इत्यादि ।

End.

बन्धमोक्षमन्दो वन्द्यो देवीप्रसादतः ।
 शृणोति यस्तु धर्मात्मा वाच्यमानं कदाचन ॥
 नापपूज्यस्य मान्यस्य जायते मत्प्रसादतः ॥

Colophon

इति श्रीहरगौरीसंवादे द्वादशशतश्लोकनिर्गतयन्त्रचिन्तामणौ यन्त्रकल्पः
 सम्पूर्णः ॥ संवत् १८४३ ॥

विषयः । शिवाशिवयोः संवादेन अभीष्टदायकविविधयन्त्रविधिः । तत्र तत्र प्रत्येकं
 यन्त्राणां मन्त्रानकथनञ्च । अप्येतानि यन्त्राणि प्रदर्शितानि । यथा,— मोहनयन्त्रम् ।

राजवशीकरणयन्त्रम् । यावज्जीवं स्वामिवशीकरणयन्त्रम् । दिव्यस्तम्भनयन्त्रम् । राजकोप-
मोहनयन्त्रम् । दुष्टवशीकरणमृत्युञ्जययन्त्रम् । धनिकवशीकरणयन्त्रम् । राजदुष्टवशीकरण-
यन्त्रम् । विवादविजययन्त्रम् । जगद्वशीकरणयन्त्रम् । भृत्यवश्यपिशाचयन्त्रम् । स्वामिवश्य-
कालानलयन्त्रम् । कोपहरयन्त्रम् । स्त्रीसौभाग्यप्रदयन्त्रम् । प्रियवशीकरणयन्त्रम् । कामराज-
यन्त्रम् । कामिनीमदनभञ्जनयन्त्रम् । राजाङ्गनावश्यकरयन्त्रम् । आकर्षणयन्त्रम् । मित्रदर्शन-
यन्त्रम् । मानिनीकर्षणयन्त्रम् । सुखस्तम्भनादियन्त्रम् । गमनस्तम्भनादियन्त्रम् । पिशुनसर्दन-
यन्त्रम् । दौर्भाग्यवर्दनयन्त्रम् । शत्रुविद्वेषणयन्त्रम् । बन्धुविद्वेषणयन्त्रम् । मारणयन्त्रम् ।
उच्चाटनयन्त्रम् । रक्षाकरयन्त्रम् । शान्तिकयन्त्रम् । पौष्टिकयन्त्रम् । दौर्भाग्यनाशनयन्त्रम् ।
ज्वरोपशमनयन्त्रम् । बालकरक्षाकरयन्त्रम् । भूतापस्मारादिनाशनयन्त्रम् । सर्पस्तम्भनयन्त्रम् ।
भूतनाशनादियन्त्रम् । एकान्तज्वरनाशनयन्त्रम् । गर्भरक्षाकरयन्त्रम् । सर्व्वरक्षाकरयन्त्रम् ।
बन्धमोचकरयन्त्रम् । दुष्टसत्त्वमोहनयन्त्रम् । निगड्मोचनयन्त्रम् । इति शम् ।

No. 298. यन्त्रचिन्तामणिः (वश्याधिकारः) . Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 16. Lines, 8 on a page. Extent, 384 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District 24-Parganās, Post Office Naihāṭi, Kāṭhālpādā, Paṇḍita Rāmātārāṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीगुरवे नमः ।

स पातु देव्याः कवरीविलासो

लास्येन सत्या गिरिकन्यकायाः ।

यः पश्यती बालमृगाङ्गमौलेः

क्षणं न सर्व्वज्ञत्वपदं बभूव ॥ (?)

एकान्ते देवदेवेशं गत्वा देवी शुचिस्मिता ।

उपगम्य शनैर्वाक्यं प्रोवाच जगदम्बिका ॥ इत्यादि ।

End.

इति वश्याष्टकं महायन्त्रं दृष्टुं ब्रह्मणा पुरा ।

न देयं यस्य कस्यापि साधकेन वरानने ॥ ० ॥

Colophon.

इति यन्त्रचिन्तामणौ प्रत्यक्षसिद्धिप्रदे वश्याधिकारे तृतीयपाठिका ॥ ० ॥

विषयः । महामोहनयन्त्रनिरूपणम् । वैराजसमुद्यन्त्रादिनिरूपणम् । राजमोहन-
यन्त्रादिनिरूपणम् । मृत्युञ्जययन्त्रादिनिरूपणम् । शत्रुसानुकूलयन्त्रनिरूपणम् । क्रोधशमन-

यन्त्रनिरूपणम् । स्त्रीसौभाग्यकरयन्त्रनिरूपणम् । स्त्रीवश्ययन्त्रनिरूपणम् । मदनमर्दनयन्त्र-
निरूपणम् । कामाख्यायन्त्रादिनिरूपणम् ।

No. 299. योगकल्पलतिका . By रामगतिसेनः . Substance, country-
made paper, 10×4 inches. Folia, 101. Lines, 7 on a page. Extent,
1,988 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā,
Paṭuāṭhuli, Bābu Rājakumāra Sena. Appearance, tolerable. Verse.
Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

अथ खण्डं सविदानन्दमवाङ्मनसगोचरम् ।

आत्मानमखिलाधारमाश्रयेऽभीष्टसिद्धये ॥

यस्यैव तत्कव्यारजोऽणुरमलोऽज्ञानान्धकारं हरन्

बोधेन्दुदय ... .. श्रीनाथपादाम्बुजम् ।

सज्जालारण्यमञ्जुचितसरसीमध्ये मुञ्जयिन्त्यन्

श्रीमद्रामगतिभिषग्वर इमं पद्यजाति सत्संग्रहम् ॥

ये ये योगविज्ञेयवेदविषयादुद्योगिनो योगिनो

ये योगादृतमव दत्ततुल्यं कर्तुं यतन्ते बुधाः ।

ये वा जन्मसमस्तपाशनिगडं ... .. द्युयोगका-

ले तेऽस्मत्कृतयोगकल्पलतिकां ... .. भजन्तु द्रुतम् ॥

अज्ञानदैव्यचयखण्डनचारशीला

या ज्ञेयया सकलवर्गधनं ददाति ।

आनन्दपुष्परचिरस्तवकावदीप्रा

सा योगकल्पलतिकास्तु सतां मुदेऽसौ ॥

... ..

यावदुधमलयो न स्यात् समता यावदेव हि ।

यावदेवाभिमानोऽस्ति तावत् तत्त्वकथा कुतः ॥

अतएव राजादौ विवेकोदयमाह । तदुक्तं कुलार्थवे ।

दुःखमूलं हि संसारः स यस्यास्ति स दुःखितः ।

तस्य त्यागः कृतो येन स सुखी नापरः प्रिये ॥

आरम्भं सर्वदुःखानामाश्रयं सकलापदाम् ।
 आलस्यं सर्वपापानां संसारं वर्जयेत् प्रिये ॥
 अरज्जुबन्धनं धीरं मिश्रीकृतमहाविषम् ।
 अश्लक्ष्ण्डनं देवि संसारासक्तचेतसाम् ॥ इत्यादि ।

End.

यथा दृष्टं मुने प्रोक्तं त्वयि कल्याणमस्तु ते ।
 देशं प्रथामोऽभिमतमागच्छोत्तिष्ठ पार्ष्वति ॥
 इत्युक्त्वा नीलकण्ठोऽसौ त्यक्तपुष्पाञ्जलिर्मयि ।
 ततार परिवारेण सममम्बरकोटरम् ॥
 ततः प्रभृति तेनैव क्रमेणार्चनमात्मनः ।
 अथ यावत् गतव्यं कुर्वन्मरसंस्थितः ॥
 अनेनार्चाविधानेन मये ... वासना ।
 ... ..
 दृष्टा मया रघुपते सङ्गमुक्तेन चेतसा ।
 संसारविरलारणे विहरास्मिन् ... ॥

राम उवाच ।

इदानीं संशयो ब्रह्मन् विनिवृत्तो विशेषतः ।
 ज्ञातं ज्ञातव्यमखिलं जाता ... ..
 परामभेद्यामपरैर्दलिताश्रमतङ्गजाम् ।
 संसारसमरे सम्यग् धीरतामागतं मनः ॥
 परिगलितविकल्पतामुपेतं
 प्रगलित ... दीनसारसत्त्वम् ।
 विजगति यदतिप्रसन्नरूपं
 प्रसुदितमन्तर ... .. मनो मे ॥
 इति निर्व्याणप्रकरणे पूजोपाख्यानम् ॥

Colophon.

इति श्रीरामगतिसेनकृत सारसंघट्टे योगकल्पलतिकायां जीवन्मुक्तलक्षणं नाम
 चतुर्दशस्तवकः समाप्तः ॥

विषयः । चतुर्दशस्तवकपद्धवितेऽस्मिन् योगकल्पलतिकाग्रन्थे कुलार्णवादितन्त्रोक्तनानाविध-
 प्रमाणवचनैर्योगविवरणं सम्यक् प्रमापितम् । तत्र प्रथमे स्तवके विवेकोदयविवरणम् । द्वितीये
 स्तवके योगस्थल-कूटज्ञान-योगिनियमादिकथनम् । तृतीये स्तवके योगासनविवरणम् । चतुर्थे

स्वके षट्शुद्धिविवरणम् । पञ्चमे स्वके नाडीशुद्धिविवरणम् । षष्ठे स्वके प्राणायामविवरणम् । सप्तमे स्वके प्रत्याहार-धारण-पञ्चभूतचिन्तन-द्विविधध्यानसमाधीनां विवरणम् । अष्टमे स्वके पञ्चमरयोगविवरणम् । नवमे स्वके मुद्राभेदविवरणम् । दशमे स्वके कुक्षकभेद-षट्चक्रभेद-कथनम् । एकादशे स्वके शक्तिचालनविवरणम् । द्वादशे स्वके नादसन्धानविवरणं, वायो-ह्रामष्टदिनिरूपणं, सप्तपदाज्ञानभूमिनिरूपणं, संसारबन्धात् मुक्त्युपायकथनञ्च । त्रयोदशे स्वके चित्तगमनोपाय-आधारबोध-जीवन्मुक्तलक्षणादिविवरणम् । चतुर्दशे स्वके योगशास्त्रे अध्यात्म-स्यैव योगाधिकारित्वमिति कीर्तनम् ।

No. 300. योगविचारणम् . By गोपीकान्तः . Substance, country-made paper, 17×5 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 252 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansinha, Vādari, Paṇḍita Ćivacandra Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीगुरवे ।

मला श्रीगुरुपादाब्जं मङ्गलचन्द्रविराजितम् ।
निष्कलङ्कं रश्मिचन्द्रप्रकाशितदिगन्तरम् ॥
सर्वसदसमभ्यस्तं चन्द्रमण्डलमध्यगम् ।
चंसपीठे तु सततं ध्यानगम्यञ्च ज्ञानदम् ॥
अज्ञानतिमिराणाञ्च नाशनं सर्वसिद्धिदम् ।
योगशास्त्रमतं ज्ञात्वा योगिनाञ्च मतं तथा ॥
स्वदेहे भावयेन्नित्यं योगं नान्यमनाः सदा ॥
श्रीगुरोवपदेशेन गोपीकान्तेन धीमता ।
योगतत्त्वं हि संचेपात् तन्यते यत्नतो मुदा ॥
स्वदेहे भावयेदिति कथमित्याह उक्तः कौलाख्येने शिवेन पार्वतीं प्रति ॥
इत्यादि ।

End.

मात्राभिः परिपूरितैः कुलगतं विद्युद्दिग्दाम्बुजम्
अर्चं सच्चरमंयुतं द्विदलकं रत्नाभमाज्ञापुरम् ।
तस्माद्गुरुमधोमुखं विकसितं पथं सच्चरचन्द्रम्
नित्यानन्दमयीं सदा शिवपुरीं शक्तिं मनः शाश्वतीम् ॥

दशशतदलशोभाप्रोक्तसत्पूर्णचन्द्रो
 द्विमरुचिरचिराङ्गो हंसपीठान्तरस्थः ।
 अभयवरकराङ्गो योगपूर्णस्त्रिनेत्रः
 कुलकमलविलासी पातु मां देवदेवः ॥
 अज्ञानां ज्ञाननेत्रं विदितनवयुवा रागसन्तानहासी
 श्योत्तजाजालैर्नखेन्दुकुलकमलवनीकान्तकान्तिप्रकाशम् ।
 गङ्गाकाश्यादितोर्थाङ्गसदमलमहापुष्पपुञ्जप्रवाहं
 वन्दे दीक्षागुरुणां चरणसरसिजं वन्द्यमानन्दकान्तम् ॥

Colophon. इति योगविचारणं समाप्तम् ।

विषयः । तन्त्रोक्तवाक्यादिविचारमुखेन योगतत्त्वनिरूपणम् ।

No. 301. योगसारः . Substance, country-made paper, 17 × 4 inches. Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 684 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābū Rāsavihāri Rāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

श्रीमहादेव उवाच ।

मातर्मे देवदेवेशि योगेशि प्राणवक्त्रभे ।
 सर्वमातः सुरेशानि संसारतारिणि शिवे ॥
 शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायणे ।
 त्वां विना देवदेवेशि संसारं दृषवत् प्रिये ॥
 एकं संप्रष्टुमिच्छामि यदि तेऽनुग्रहो मयि ।
 योगसारं महेशानि कथयाम्भानुकम्पया ॥
 संसारतारणे देवि तरणिस्त्वं यतः प्रिये ।
 असारघोरसंसारे सर्वे दुःखमल्लीमसाः ॥
 जायन्ते च म्रियन्ते च असंख्या जीवराश्यः ।
 तेषामन्तो महेशानि विद्यते न महीतले ॥
 अनेकदुःखसम्भूताश्चेन्द्रियां × × तत्पराः ।
 भवन्त्येव महेशानि सम्भूतानि युगे युगे ॥
 केनोपायेन देवेशि नरा मोक्षमवाप्नुयुः ॥

श्रीदेववाच ।

शक्ति देव परब्रह्मस्वरूपो निर्गुणः परः ।

सर्वज्ञो विश्वेता च सर्वेशो निर्गमोदयः ।

सत्यं च्योतिर्मयो देवो निर्विकारो निरञ्जनः ॥ इत्यादि ।

End.

ततो ज्ञात्वा ब्रह्मवक्त्रं योगकर्मा समभ्यसेत् ।

शरीरहापि नित्यं तज्ज्ञात्वा योगं समभ्यसेत् ॥

परं ब्रह्म नित्यरूपं सर्वस्मिन्नस्ति भैरव ।

ज्ञात्वा च साधयेद् योगं परं ब्रह्मस्वरूपकम् ॥

इति ते कथितं किञ्चिद् द्विदलाख्यस्य वर्षानम् ।

विस्तरेण महेशान किमन्यत् कथयामि ते ॥

Colophon.

इति श्रीमद्योगसारमहापत्रे सर्वांगमोक्षमे श्रीपार्ष्वतीश्वरसंवादे शत-
साहस्रां संहितायां षट्चक्रादिचक्रे द्विपानद्विदलाख्यस्य वर्षानं नवमः
परिच्छेदः ॥

विषयः । महादेवं प्रति देव्या ब्रह्मस्वरूपादिकथनम् । ब्रह्मणो योगमग्न्यलकथनम् ।
तत्रादौ नीरोगस्यैव योगाधिकारकथनप्रसङ्गेन आधिनाशनोपायकथनम् । दृष्टानाशनो-
पायकथनम् । अनाहारीकरणोपायकथनम् । श्वनपुरीषनाशनोपायकथनम् । युक्तस्तम्भो-
पायकथनम् । आलस्यनाशनोपायकथनम् । निद्रानाशनोपायकथनम् । इन्द्रियनिग्रहो-
पायकथनम् । मन्त्रसिद्धिकथनम् । इष्टविद्यानां मन्त्रादिकथनम् । अथ पुरश्चर-
विधिः । भक्ष्याभक्ष्यकथनम् । आसनादिकथनम् । जपमालानिरूपणम् । जपसंख्यायां
निषिद्धद्रव्यकथनम् । वर्षमालाकथनम् । विविधयोगनिरूपणम् । वद्राक्षमाहात्म्यादिकथनम् ।
योगिमाहात्म्यादिकथनम् । शरीरस्थचक्रादिनिरूपणम् । षट्चक्रदेवतानां ध्यानपूजादिविधिः ।
षट्चक्रवर्णनम् ।

No. 302. योगावली. Substance, country-made paper, 12×3 inches.
Folia, 19. Lines, 11 on a page. Extent, 836 ślokaś. Character, Bengali.
Date, Sk. 1644. Place of deposit, Brāhmaṇamaṇḍali, viā Bārāsāt, Paṇḍita
Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verso. Generally cor-
rect.

Beginning. (अष्टितत्वात् प्रारम्भवाक्यं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)

इदं शिलातले छद्वा मधुना रक्तचन्दनम् ।

शैवयो रक्तवैद्यस्य तिमिरं हन्ति लिखितम् ॥

वटबीजं समानीय मधुना चापि सेवितम् ।
समे शिलातले पृष्ठा चक्षुषोरञ्जनात्तथा ।
त्रिफलाबीजसमानीय मरीचं तत्र योजयेत् ॥ इत्यादि ।

End.

गोदन्तं हरितालेन संयुतं काकजिह्वा
चूर्णयित्वा यस्याः शिरसि दीयते सा वशीभवति ।
अपामार्गं शम्बूकञ्च तिन्त्रिङ्गीष्टकक्षुम् ।
दग्धं कृत्वा लोहकिङ्कं शोधयित्वा समं नयेत् ॥
यवचारं टङ्गलञ्च समभागं तथैव च ।
रसनायां स्थापयित्वा जलेन सञ्चितं पिवेत् ॥
यत्किञ्चिदौदरं रोगसामज्यं दहेत् क्षणात् ।
अस्त्रपित्तं नाशयति श्लेहगुल्मादिकं तथा ॥

Colophon.

इति शिवदुर्गासंवादे योगावली समाप्ता ॥ ० ॥
श्रुतिश्रुतीतीन्द्रमिमे शकाब्दे
नत्वा महेशं द्विजरासरामः ।
रवौ धनुःस्थे शुभशुक्लपक्षे
तिथौ चतुर्थ्यां अलिखत् स्वपुत्रम् ॥ ० ॥
इयं योगावली प्राप्ता ग्रामे कटकसंज्ञके ।
श्रीजगन्नाथमालोक्तागमदिष्टे सुराधिपम् ॥ ॐ

विषयः । चक्षुरोगादिचिकित्सा । मुखरोगादिचिकित्सा । शूलचिकित्सा । दन्तगलरोगादि-
चिकित्सा । कासगुल्मोदररोगादिचिकित्सा । यक्ष्मवातरोगादिचिकित्सा । बन्धाया गर्भधारणो-
पायकथनम् । भगरोगचिकित्सा । अतिसाररोगादिचिकित्सा । श्लेहद्विद्रुगादिचिकित्सा । कुष्ठ-
रोगादिचिकित्सा । निर्गुण्डीकल्पनिरूपणम् । गन्धकभट्टराजादिकल्पनिरूपणम् । स्तम्भनवशी-
करणादिश्च ।

No. 303. योगावलीतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 8x3 inches. Folia, 18. Lines, 8 on a page. Extent, 297 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpāḍā, Post Office Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीराधाकृष्ण ।

श्रीमहादेव उवाच ।

एकीभूतं यथाकाशं शरीरं जायते तथा ।
 पद्मं सप्तदलं चक्रं प्रमाणं द्वादशाङ्गुलम् ॥
 तस्य मध्ये गते वायौ तदा गर्भः प्रजायते ।
 वामचक्रे भवेन्नारी दक्षिणे पुंस्त्वधोत्तमः ॥
 वामागतिश्च तच्चक्रं दक्षिणं दक्षिणागतिः ।
 एकीभवेद्यदा काशं तदा क्लीबः प्रजायते ॥
 कम्पाया देवनेत्रेण जगद्देहं प्रपद्यते ।
 ज्ञियः प्रविष्ट उदरं पुंसोरेतकथाश्रयः ॥
 कक्षोल्लनं निरात्रेण पञ्चरात्रेण तुदुतुदम् ।
 शोषितं दशरात्रेण मांसपिण्डं चतुर्दशे ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । श्रीपुनपुंसकादिजन्मकारणनिरूपणम् । शरीरादीनां शोषितमांसाख्यास्युत्पत्ति-
 काज्ञनिरूपणम् । देहस्यवाय्वादिनिरूपणम् । नासादिनिरूपणम् । नासादिस्थितिनिरूपणम् ।
 वायुनासादिरोधादिना चिन्तनोपायनिरूपणम् ।

No. 304. योनितन्त्रम् . Substance, country-made paper, 13×3 inches.
 Folia, 22. Lines, 8 on a page. Extent, 473 śloka. Character, Bengali.
 Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā,
 Babu Rāsavibhārī Rāya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

केलामगिष्वराकृतं देवदेवं जगद्गुरुम् ।
 सदा तच्चतुर्धो दुर्गां पप्रच्छ मगमन्दिनी ॥
 चतुःपष्टीनि तन्त्राणि कृतानि भवता प्रभो ।
 तेषां मध्ये प्रधानानि वद मे कृपयानिधे ॥
 श्रीशिव उवाच ।
 ऋषु पार्श्वेति चार्थेहि अतिगुह्यतमं प्रिये ।
 कोटिवारं प्रवृत्ताहं तथापि श्रोतुमिच्छसि ॥

स्त्रीणां स्वभावाच्चाव्यङ्गि शश्वन्मां परिष्टच्छसि ।
 गोपनीयं प्रथमेन न प्रकाश्यं कदाचन ॥
 यन्त्रपीठं मन्त्रपीठं योनिपीठञ्च पार्ष्वति ।
 योनिपीठं प्रधानं हि तव स्नेहात् प्रकाशयते ॥
 हरिहरादिदेवाश्च स्मृतिस्थित्यन्तकारकाः ।
 सर्व्वे योनिस्सुद्भूताः शृणुष्व नगनन्दिनि ॥
 शक्तिमन्त्रसुपास्यैव यदि योनिं न पूजयेत् ।
 तेषां दीक्षा च मन्त्रश्च नरकायोपपद्यते ॥
 अहं मृत्युञ्जयो नाम तव योनिप्रसादतः ।
 तव योनिं मन्त्रादेवि भावयाम्यप्यहर्निशम् ॥
 पूजयामि सदा दुर्गे हृत्पद्मे चैव सुन्दरि ।
 दिव्यभावो वीरभावो यस्य चित्ते विराजते ॥
 अनायासेन देवेशि मुक्तिसंस्तु करे स्थिता ।
 शक्तिमन्त्रं पुरस्कृत्य यो वै योनिं प्रपूजयेत् ॥
 स धन्यः स कविर्धर्मान् × × पि च सुरासुरैः । इत्यादि ।

End.

छण्णपुण्यैः पूजयित्वा ध्यात्वा चैव दिगम्बरीम् ।
 जह्या युक्तं श्मशाने च शत्रूणां मरणं भवेत् ॥
 कालीकल्पमिदं प्रोक्तं गोपयेन्मातृजावत् ।
 गोपने सर्व्वसिद्धिः स्यात् प्रकाशान्तरणं भवेत् ॥

Colophon. इति योनितन्त्रे हरपार्ष्वतीसंवादे सप्तदशः पटलः ॥

विषयः । अत्र प्रथमं योनिपूजाप्राशस्त्यादिकथनम् । ततः पूज्यापूज्ययोनिकथनम् ।
 अक्षताया योनेः पूजने दोषादिकथनम् । पञ्चतत्त्वविधिः । कौलानामुत्तमादिभेदकथनम् । योनौ
 मन्त्राविद्योपासनाविधिः । तत्त्वेन तिलकविधिः । तत्त्वेन पूजाविधिः । वीरसाधनविधिः ।
 आसवोपासनाविधिः । अन्तर्यागविधिः । मन्त्रराजविधिः । कालीप्रीतिजननोपचारादिकथनम् ।
 वीरपुरस्सरणविधिः । पञ्चतत्त्वशोधनादिविधिः । पूजास्थानादिनिरूपणम् । साधनविधिश्च ।

No. 305. रत्नकोषविचारः . By रत्नेश्वरन्यायालङ्कारः . Substance, country-
 made paper, 16½ × 3 inches. Folia, 32. Lines, 8 on a page. Extent, 1,456
 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Sâtbheyepādā,
 vid Vaidyerbâzâr, District Dhākā, Paṇḍita Tārākānta Vācaspati. Ap-
 pearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय । परोक्षज्ञानं निश्चयात्मकमेवेति सिद्धांतः । रत्नकोषकारस्तु सत्प्रतिपक्षसम्बलनदशायां संशयात्मिकानुमितिं स्वीकरोति तत्र संशयत्वस्य क्लृप्तापरामर्शादिजन्यतावच्छेदकतया कथं तत्र संशय उत्पद्यते इति नाशङ्कनीयं संशयत्वस्य जन्यतावच्छेदकत्वेऽपि एकधर्मिकविरुद्धोभयव्याप्यवत्ताज्ञानदशायांमयवशादेकधर्मिकविरुद्धोभयधर्मप्रकारकज्ञानरूपसंशयत्वावच्छिन्नोत्पत्तेरावश्यकत्वात् । अतएव सामग्रीसमाजादेव सर्वत्र संशयोत्पत्तिर्निर्व्याहता विरुद्धधर्मप्रकारकज्ञानत्वादिरूपसंशयत्वं न कस्यापि जन्यतावच्छेदकमिति न्यायः । न चैकधर्मिकविरुद्धोभयव्याप्यवत्तानिर्णयदशायांमेकधर्मिकवास्तवविरुद्धोभयधर्मप्रकारकानुमित्युत्पत्तावपि तत्र प्रयोजनविरहेण विरोधाभासकस्याकल्पनात् तादृशानुमितिविरोधावगाहितं न सम्भवतीति कथं तस्याः संशयत्वं विरोधविषयकज्ञानस्यैव तथात्वादिति वाच्यं । वज्राभावविरुद्धवज्रित्वादिना व्यापकत्वावगाहिपरामर्शस्य तेनैव रूपेण वज्रास्यनुमित्युत्पादकतया तादृशपरामर्शकालीनविरुद्धोभयप्रकारकानुमितौ तत एव विरोधभानसम्भवात् एककोटिस्थाप्यवत्तानिर्णयस्यापरकोटानुमितिप्रतिबन्धकत्वात् कथमुभयव्याप्यवत्ताज्ञानकालेऽनुमितिरिति तु नाशङ्कनीयं तादृशप्रतिबन्धप्रतिबन्धकभावे मानाभावात् ॥ इत्यादि ।

End.

अथ प्रतिबन्धकताकल्पनाधिक्यविरहेऽपि परामर्शादिघटितानुमित्युत्पादप्रयोजकसामग्रीयाग्री विरोधिकोऽनुमितिसामग्र्यभावनिवेशे प्रयोजनाभावादुक्तसंशयानुयोगापत्तिर्दुर्वारिति तु नाशङ्कनीयं स्वपरकोटानुमितिसामग्र्यभावस्य सामग्रीयाग्रावनिवेशे उपदर्शितनानाविधशब्दादिसामग्र्यभावनिवेशप्रसङ्गात्तदपेक्षया लाघवेनापरकोटानुमितिसामग्र्यभावस्यैव निवेशयितुमुचितत्वमिति न किञ्चिदप्यनुमितेः संशयत्वापत्तिरिति कृतमतिविस्तरेण ॥

Colophon.

इति श्रीरत्नकोषकारस्यालङ्कारस्य रत्नकोषविचारः ॥

विषयः । निश्चयात्मकस्य परोक्षज्ञानस्य सत्प्रतिपक्षसम्बलनदशायां संशयात्मिकानुमितिकारकस्य रत्नकोषकारमतस्य च सम्यग्विचारणम् । तत्र संशयस्य लक्षणकथनम् । चक्षुरादिगोचराणां लक्षणकथनम् । अनुमितिलक्षणकथनम् । प्रत्यक्षस्य लक्षणकथनम् । अथ विशेषविशेषविचारः । अवच्छेदकविचारः । जातिविचारः । सामग्रीविचारः । विरुद्धधर्मविचारश्चेति ।

No. 306. रत्नमाळा . Substance, country-made paper, 13 × 3 inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent, 176 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1696. Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Bhārākor, Bābu Dvārakānātha Dāsa Vaidya. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै ।

मूर्धन्यजे निषण्णं तुहिनकरसमं शुक्लवर्णं द्विचक्षुः
 धामोर्ध्वासिनीकान्तं सकलभयहरं कल्पवृक्षरूपम् ।
 ध्यानस्थं ध्यानगम्यं दुरितचयमहाध्यानविध्वंसदीपं
 दिव्यज्ञानप्रदीपं स्मितसुभगमुखं श्रीगुरुं संस्मरामि ॥
 के कञ्जे कर्षिकायां कमलवरमुखीं कान्तकञ्जायताक्षीं
 कान्तं कञ्जं दधानामशुभभयहरां रत्नवर्णां द्विचक्षुः ।
 कान्तालङ्कारयुक्तां विभुवनजननीं कान्तस्योदसंस्थां
 कान्तां कान्ताङ्गिकञ्जां सुकलितकवचां नाथकान्तां स्मरामि ॥ इत्यादि ।

End.

कस्त्वां स्तोत्रं समर्थस्त्रिजगति वरदां पुण्यवान् लब्धवर्णो
 नाहं विद्याविनोदी गुणमयि सुतरां वासवान् पापयुक्तः ।
 मत्तैतदेवि दीने मयि कुरु कवचालेशमन्त्र प्रसन्ने
 दीनत्वं नैव सिन्धुर्जति जललवत्यागतः क्षापि काले ॥
 स्तोत्रैतत् पठेद् यो गुणपदकमलध्यानशुद्धान्तरात्मा
 नक्तं तत्पे कदाचित् कुलस्रगनयनाम्भारसद्भाधिकृद्ः ।
 कीर्तिं कान्तिश्च लक्ष्मीं रिपुकुलविजयं दिव्यकान्ताश्च पुत्रान्
 दीर्घायुष्टुष्ट धनं धनमपि विपुलं सुक्तिमन्ते समेति ॥

Colophon.

इति रत्नमाळाग्रन्थरहस्यस्तोत्रं समाप्तम् ॥ शकाब्दाः १६८६ ।

विषयः । स्तुतिव्याजेन भगवत्या रूपगुणमाहात्म्यादिवर्णनम् ।

No. 307. रसकल्पसारतत्त्वम् . By वृन्दावनदासः . Substance, country-made paper, 13 × 5 inches. Folia, 6. Lines, 9 on a page. Extent, 135 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā vid Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीश्रीराधाकृष्णः ।

नित्यानन्दावधूताय नमस्ते आङ्गवीपते ।

नमः कृष्णस्वरूपाय नमस्तेऽनङ्गमञ्जरि ॥

नमस्ते भक्तपादाङ्गी नमो भक्तिषु प्रेमदाम् ।

गुरुं जगद्गुरुं नमः परात्परेस्वरम् ॥ (?)

या धर्मायकाममोक्षनिस्पृहा चक्षुषा श्रीकृष्णसुखमोदका । तेन तात्कालि-
बन्धे मनसा मुदा निर्भया निश्चलान्विताम् ॥ वन्दे श्रीगुरुपादपद्मं वै
मुदा यथादाश्रयादस्मात् कृष्णे रतिं नित्यं वर्धते । अथ सत्सङ्गानुपहार्याय
भवेत् प्रसन्नता गुरोः । इत्यादि ।

End. वैलोको इयिवौ धन्या यच कृष्णः पुनः पुनः ।

श्रीलया स्वयमानन्दो स्नेहामयः स्वयं प्रभुः ॥

Colophon. इति सर्वशास्त्रसारमालाया श्रीमित्यानन्दतत्त्वे यथोक्तम् । श्रीप्रबोधानन्द-
प्रभोत्तर-श्रीहृन्दावनदास-श्रीमत्सरसकल्पसारतत्त्वे षट्प्रकरणम् ॥ ० ॥

विषयः । हृन्दावनसाक्षात्प्रादिनिरूपणम् । श्रील्लार्वर्णनमुखेन राधाकृष्णादीनां साक्षा-
त्प्रादिनिरूपणम् ।

No. 308. रसरत्नाकरः . By नित्यनाथः . Substance, country-made
paper, 19×4 inches. Folia, 29. Lines, 6 on page. Extent, 830 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha,
Kāṭihālī, Paṇḍita Viṣṇvanātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, tolerable.
Verse. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः परदेवतायै । अथ रत्नाकरस्य मन्त्रवृण्डो लिख्यते । सर्वजनस्य
वग्गमाद् ।

एकचित्तस्थितो मन्त्री मन्त्रं जप्तायुतद्वयम् ।

ततः शोभयते लोकान् दर्शनादेव साधकः ॥

भूतारवटमूलस्य जलेन सद्यः घर्षयेत् ।

विमुक्ता संयुतं मन्त्रं तिलके लोकवग्गमात् ॥ इत्यादि ।

End. भक्तकथाप्रसङ्गिष्वस्यस्यप्रविलोचनैः ।

श्रीताम्रनयुनैश्चाक्षि दिवावहर्गते निशि ॥

ॐ नमो ब्रह्माय ज्योतिषां शिवाय यतयेत् यत्ने बीजम् ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीपार्वतीपुत्र-नित्यनाथसिद्धविरचिते रसरत्नाकरे मन्त्रवृण्डः समाप्तः ।

विषयः । सकलवशोकरवमन्त्रोपधादिनिरूपणम् ।

No. 309. रससारः . By गोविन्दाचार्यः . Substance, country-made paper, 10×5 inches. Folia, 74. Lines, 8 on a page. Extent, 1,217 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Ramnā's Kālīmāṭha. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. गणेशं प्रणिपत्यादौ शिवञ्च शिवया सच्च ।
 गुणभैरवसिद्धेभ्यो योगिनीग्रहमण्डलम् ॥
 प्रणम्य शिरसा नित्यं भक्त्या तत्पादपङ्कजम् ।
 हरिं ध्यात्वा परं देवं रसेन्द्रं शिवमव्ययम् ॥
 आलोक्य सर्वशास्त्राणि अनुभूय यथास्थितम् ।
 सारात् सारं समुद्धृत्य संक्षेपादर्थगौरवम् ॥
 रससारं प्रवक्ष्यामि नानासिद्धेश्च भाषितम् ।
 साधकानां हितार्थाय लोकानामनुकम्पया ॥
 मलहीनो यदा स्नतः पितामहसमो भवेत् ।
 स बद्धो विष्णुः × साक्षात् रञ्जितः शिव उच्यते ॥
 सारितो सारितश्चैव स एव जगदीश्वरः । इत्यादि ।

End. सन्मयत्यस्तसंघातं कामोन्मादनकारकः ।
 पुनर्नववपुः कुर्यात् साधको नात्र संशयः ॥
 अतिवेगो भवेत् कामी मद्वाबलपराक्रमः ।
 क्षुद्धाधो जायते सद्यो × × र्थं जापयेद्गुरुम् ॥
 अनया जनयेत् काममत्यर्थं च सुखं भवेत् ।
 अत्यर्थं लभते पुष्टिं बलहानिर्गं जायते ॥
 इति सिद्धिगुटिका ॥

Colophon. इति श्रीमद्गोविन्दाचार्यविरचितो रससारः समाप्तः ॥

विषयः । पारदविधिः । तत्रबद्धादिपारदगुणकथनम् । तत्पूजाविधिः । तदधिकारि-
 कथनम् । रसकर्मकरणे द्रव्यसङ्गृहविधिः । रससंस्कारादिविधिः । रसशोधनादिविधिः । उप-
 रसशोधनविधिः । रसलोचशुद्धिविधिः । रससत्त्वस्थिरीकरणविधिः । विङ्पाकविधौषधमार-
 णादिविधिः । रत्नलक्षणादिकथनम् । रत्नद्रावणभेदनादिविधिः । बीजपाकादिविधिः ।
 मद्धारसजारणादिविधिः । शतवेधादिक्रमकथनम् । उपरसबन्धन-सारण-पेषण-सन्मनादि-
 विधिः । रत्नप्रयोगादिविधिः । कल्कादिविधिः । मणिमूषादिविधिः । रसगुटिकाविधिः ।

तत्र वयःस्तम्भनविधिः । अष्टश्लोकादिविधिः । सर्व्वस्याधिनिवारणविधिः । धातुसारव-
प्रयोगादिश्च । इति शम् ।

No. 310. रागानुगाविष्टतिः. Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 22. Lines, 8 on a page. Extent, 572 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1719. Place of deposit, District Vāṅmā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. ॐ श्रीश्रीगुरवे नमः । श्रीश्रीचैतन्यचन्द्राय नमः ।

आददानः स्मृतं दनैरिदं याचे पुनः पुनः ।

श्रीमद्रूपपदाश्लोकाभूतिर्भूयां भवे भवे ॥

अथ साधनचतुष्टये प्रथमं मुख्यसाधनविष्टतिः ।

इष्टे स्वारसिको रागः परमाविष्टता भवेत् ।

तन्मयी या भवेद्भक्तिः साच रागात्मिकोच्यते ॥

अत्राविष्टता रागकार्यरूपा तस्यास्तद्व्यस्तलक्षणानुवादत्वम् चेष्टितप्रवृत्त्याय ।

तनु रागानुगायां चेष्टितप्रवृत्तापेक्षया । सा तु तस्यां कायिकी वाचिकीति ।

इयस्वीकाराय । स तु सर्व्वथा व्रजलोकानुसाराय स श्रीध्वजेन्द्रनन्दनप्राप्तये

अन्यथा न स्यात् । अत आविष्टता विधा मनोगता रागगता कायगतेति ।

अत्र मनोगता स्वगतादिरूपा । अतो रागानुगायां तदनुसारिणी साधक-

रूपेण सिद्धरूपेण च सेवा प्रत्येकं विधा मानसी वाचिकी कायिकीति ।

रागानुगालक्षणम् ।

विराजन्तीमभिव्यक्तां व्रजवासिजनादिषु ।

रागात्मिकामनुष्ठता या सा रागानुगोच्यते ॥ इति ।

रागात्मिका द्विधा । सम्यक् रूपा कामरूपेति । अत्र सम्यक् रूपास्तलक्षणम् ।

सम्यक् रूपा गोविन्दे पिष्टलाद्यभिमानितेति । पिष्टलाद्यभिमानिता पिष्टला-

द्यभिमानकार्यरूपा । स्वारसिकी परमा मनोवाक्कायाविष्टता । इत्यादि ।

End.

पूर्व्वसारोपस्फूर्तिभ्यां द्विविधस्य विचारतः ।

श्लोभस्य साधुसङ्गस्य सद्भावाद्भजनेऽपि हि ॥

तयोर्दंशया असङ्गायाः स्थायित्वं नरि रक्षितम् ।

सिद्धरूपस्य सम्भूतिः केषकाकदंशं विना ॥

सानुमेया विना तान्नु केवलो न हि सम्भवेत् ।

व्रजलोकानुसारान्तां विना रूपरूपां कुतः ॥

प्रतिलोमेन विज्ञेयः प्रयोगोऽव मनीषिभिः ।

दशाचतुष्टयं ह्यस्या वाङ्मादिफलमुच्यते ॥

रागानुगाविष्टतेस्तद्विना नैषा प्रयोजिका ।

सिद्धान्तकथनादौ यत् कृष्यैश्वर्यं प्रकाशते ॥

व्रजेन्दुरतिमूलं तज्ज्ञानं भक्तौ तदुत्थितम् ।

रसो द्विधा प्राकृतश्चाप्राकृतश्चेति तत्र हि ॥

प्राकृते वत्सलत्वादि × देहरतिमूलका ।

अप्राकृते देहरतिवत्सलत्वादिमूलका ॥ ० ॥

Colophon.

इति रागानुगाविष्टतिः समाप्ता ॥

समञ्जसा देहरतिसमाधानकरैर्जनैः ।

समाधेया देहरति द्वितीयादिदशाचये ॥ * ॥

शक्ते रत्नेन्दुमहिम्न ... मासे च तापे तथा इन्दुसुतवाचरे द्वितीयायाश्च

श्रुत्वायां रात्रौ च दण्डद्वये रागानुगाविष्टतिरियं सम्पूर्णा । मित इति

१७१८ लिखितं रागानुगादिपुस्तकम् ॥ * ॥

विषयः । राधाकृष्णयोः रागानुगादिलक्षणनिरूपणमुखेन तद्वाङ्मयानादिः ।

No. 311. राघवपाण्डवीयकाव्यटीका . By रामचन्द्रन्यायालङ्कारः . Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 105. Lines, 8 on a page. Extent, 2,730 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Bābu Bhagavāncandra Kavirāja. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

विपक्षनाशार्क्षितरम्यकीर्तिं

वामार्चिनाशं ++ देवस्तुतम् ।

नमामि भूयः प्रणतेन शृङ्गा

भौमानुजं सावरजं सदारम् ॥

प्रणम्य नारायणमादिदेवं

श्रीरामचन्द्रो द्विज एष धीरः ।

मनोज्ञरामायणभारताख्य-

काव्यस्य टीकां कुरुते सुयत्नात् ॥

पन्यारम्भे बह्वतरविघ्नविनाशकानेकदेवतानतिरूपं मङ्गलं कविनावभ्यं कर्तव्यं
तत् शिष्ययितुमाह स्वाधितानेत्यादि । तथाच दृष्टिकर्तृत्वेन प्रख्यापमेवादौ
नमस्कृत्ये नमः दृष्टिकर्त्रे नमः इत्यर्थः । एतेन च सर्वेषां दृष्टि-
कर्तृत्वेन तदन्तःपातितया एतदुपन्यस्य सुतरामेव दृष्टिकर्तृकर्मलसुपपन्नम् ।
किन्तुताय स्वाधीति । स्व आत्मा ईश्वरः विष्णुः तत्र अधितानं स्थिति-
र्यस्य । इत्यादि ।

End.

पक्षे वीरलक्ष्मीः अस्म्य अस्त्यस्म्यः आश्रयं अस्मं प्रतापमिव राजा नरदेवपुत्रं
युधिष्ठिरं सेवते स्म ॥ अथ दृष्टान्तः शृङ्गारलक्ष्मीः यथा कामदेवं सेवते ।
तद्वत् । सुगममन्यत् ॥

Colophon.

इति रामचन्द्रन्यायालङ्कारभट्टाचार्य्यंजनायां राघवपाण्डवीयटीकायां श्लो-
कान्तुभवधो नाम एकादशः सर्गः ॥

विषयः । कविराजलन-राघवपाण्डवीयकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 312. राजादित्तिः. Substance, country-made paper, 14×2 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 169 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ātpādā, Paṇḍita Prasannacandra Vidyāratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

मत्ता हरपदद्वन्द्वं बालानामाशुबोधनम् ।

राजादिगणसूत्राणां व्याख्यानं लिख्यते मया ॥

राजगणः सन्धिः । तत्पुरुषसमासे एते राजादयो भवन्ति । देवानां राजा
देवराजः । परमस्य तदस्येति परमाहः । देवानां सखा देवसखः । तत्-
पुरुष इति किम् । इत्यादि ।

End.

श्री च पुमांश्च श्रीपुंश्चो श्रीपुंसाभ्याम् । ऋक् च साम च ऋक्सामे ।
वाक् च मनस्य वाङ्मनसे । धेनवनडुहादिः

Colophon.

इति समाप्तः ।

विषयः । कान्तलीय-राजादिगणसूत्राणां श्लोकाहरणं व्याख्यानम् ।

No. 313. राधाचरितम्. By रामचन्द्रः. Substance, country-made paper, $15 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 9. Lines, 4 on a page. Extent, 144 *çlokas*. Character, Bengali. Date, Sk. 1758. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Kādākuli, Paṇḍita Rāmaprasanna Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीरामः ।

काचिद्गोपी विमुग्धा मुरहरविरहेः सखेणे धरण्यां
सा सम्भ्रान्ता लुठन्ती स्म लपति सततं गच्छ गच्छेति नाथ ।
अस्मिन् कुञ्जे मनोज्ञे विश विश नयवन् ज्ञानमाप्ता कदाचिद्-
विस्मर्त्तुं तं जगाद खलतलिपिसमुद्भूतवेणुं विलोक्य ॥ इत्यादि ।

End.

आलम्ब्येहं शकुन्ता वत मितसमयं व्याप्य धैर्यं निगूढं
यावत् कृष्णागमो नो मधुनगरपथि प्राप्तवासा प्रतीचे ।
एतद्वायं प्रगच्छेत् च लघु हरिणा सार्द्धमवैव यूयं
नो चेत् प्राणान् प्रहास्ये दिवसपतिसुतातोयगा नक्रभक्ष्या ॥

Colophon.

देवश्रीयुतवीरसिंहकृतिनादिष्टेन श्रुषया
श्रीमद्विष्णुपुराणवाससुकृति-श्रीरामचन्द्रेण तु ।
श्रीराधाचरिते कृते परिपरिच्छेदो द्वितीयो महान्
श्रीमद्वैष्णवमोदको हरिकथाराधाप्रबोधामिधः ॥ ० ॥
श्रीरामो जयति । शकाब्दाः १७५८ ।

विषयः । प्रथमपरिच्छेदे—कृष्णे मथुरां गतवति विरहविधुराया राधिकाया दूतत्वेन
वेणुप्रेरणादिकम् । २ ये परिच्छेदे—राधिकाप्रबोधनम् ।

No. 314. रामगीताटीका. Substance, country-made paper, $14 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 14. Lines, 7 on a page. Extent, 367 *çlokas*. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय ।

श्रीकृष्णाय नमो नित्यं गुरवे बुद्धिदायिने ।
कृपया तत्त्वमाख्यातं कृष्णाय विपश्चिते ॥

पञ्चाननेर्षिं पञ्चास्येतुभिंचतुराननेः ।

सहस्रास्यैरक्षं शेषैरमितं किमु वर्णये ॥

स्ववचः सफलौक्यं महिम्ना राघवस्य तु ।

चारम्भं तेन गीताया व्याख्यानं मे यथामति ॥ इत्यादि ।

End.

समुषं सन्तं मां हृदा मनसा यः सेवते स हि मद्रूप एवातः संसृजन् कषाद-
गतरणुभिः लोकावितथं पुनाति यथा रवि मंदोत्पलकदेशे लोकवितथं प्रका-
शयति तद्वदित्यर्थः ॥ * ॥ श्रीरस्तु मयि ।

विषयः । रामगीताया व्याख्यानम् ।

No. 315. रामचरितकाव्यम् . Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 53. Lines, 7 on a page. Extent, 1,113 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1754. Place of deposit, Tamluk, Kelomāl, Bābu Amaranātha Ghoṣa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो भगवते रामचन्द्राय ।

अथ रामोऽश्वमेधेन यज्ञं यज्ञेश्वरो हरिः ।

मनश्चक्रेऽतिथर्माया निहतो राजसूयतः ॥

प्रजानां राजसूयेन प्रायशो वै नमो भवेत् ।

यः प्रजारक्ष्णनाद्रामः कथं नाम तमाचरेत् ॥

इति निश्चित्य मतिमान् धातुंशैव पुरोधसः ।

मन्त्रिबलवत् कुशलान् रामो वाक्यमयाव्रवीत् ॥ इत्यादि ।

End.

केचित् पथंपुटं नीत्वा बन्धुपुष्पलोकैः ।

तमसाजलजातानि प्रफुल्लकमलानि च ॥

मृदीला प्रययुः केचित् कुशांश्च कुशशृङ्गिणः ।

मुनिश्च सपत्नीवारो मुनींश्च सपरिवृष्टान् ।

धरयन् जानकीं याचां चक्रे मङ्गलपूर्विकाम् ॥ * ॥

Colophon.

इति श्रीरामचरितोत्तरकाण्डमहाकाव्ये बाण्डोदये व्रतोत्कथनं नाम चतुर्थोऽंशः
सर्गः ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५४ ।

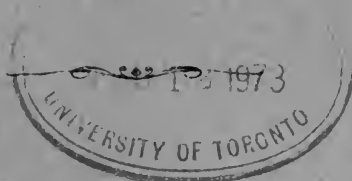
विषयः । रामायणोत्तरकाण्डमहाकाव्ये श्रीरामचन्द्रचरितवर्णनम् ।

NOTICES
OF
SANSKRIT MSS.
SECOND SERIES

BY
MAHĀMAHOPĀDHYĀYA HARAPRASĀDA ÇĀSTRĪ, M.A.,
Honorary Joint Philological Secretary, Asiatic Society of Bengal.

PUBLISHED
UNDER ORDERS OF THE GOVERNMENT OF
BENGAL

VOLUME I, PART III.

CALCUTTA :
BAPTIST MISSION PRESS.
1900.

NOTICES
OF
S A N S K R I T M S S.
SECOND SERIES

BY
MAHĀMAHOPĀDHYĀYA HARAPRASĀDA ÇĀSTRĪ, M.A.,
Honorary Joint Philological Secretary, Asiatic Society of Bengal,

PUBLISHED

UNDER ORDERS OF THE GOVERNMENT OF

BENGAL

VOLUME I.

CALCUTTA :
BAPTIST MISSION PRESS.
1900.

Z

6605

S3S45

v. 1

PREFACE.

The present volume contains descriptions of 422 MSS. taken during the years 1891-92, from East Bengal, the district of Bankura, the city of Benares, and from the immediate neighbourhood of my residence at Naihati in the 24 Parganas. The MSS. are mostly written in Bengali character and the authors of most of them are Bengalis, Brāhmins and Vaidyas, by caste. Vedic works are absolutely rare unless one calls ritualistic works such as, No. 46, Kāṇvaçākhi-grāddhaprayoga and, No. 253, Brahmasaṃskāramañjarī as vedic works. Original Smṛti works are not to be found in this volume, but there are plenty of modern compilations, commentaries, dissertations, and monographs not only on Smṛti, but, on Tantra, and Medicine also. As these compilations, &c., are extremely useful in giving an idea of modern Hindu thought and experience on these subjects, I have tried to give their contents in full, in order to enable Orientalists, both in Europe and India, to judge of their merits, without looking into the MSS. themselves. It would be extremely interesting to know the locality in which the authors lived and the circumstances under which they wrote, but with the exception of a very few cases the curiosity of the learned world must for the present remain unsatisfied. It would not be out of place to mention here that a study of the genealogies of the Brahmins and Vaidyas—a taste for which is just dawning—may lead to many important discoveries about the authorship of most of the Sanskrit works written in Bengal.

Besides the works noticed above, the present volume contains a large number of dissertations on particular points of modern Nyāya philosophy, the sole occupation of the Brahmanic mind, in Bengal, with any tendency towards meta-

physical speculation. Of other Schools of Hindu philosophy we have but very few works and these not of much worth.

How the Brahmanic mind moved in narrow grooves for the last five or six hundred years may be gathered from the fact that in this volume alone there are five commentaries, newly discovered, on the Amarakoṣa (Nos. 6-10), four on the Anandalahari (Nos. 26-29), twelve on the Devimāhātmya (Nos. 175-186); almost all of them by Bengalis.

Bengal is perhaps the only province in which the various Grammatical Schools may be said to be still flourishing. The second revival of the School of Pāṇini under the leadership of Mahārāṣṭra Brāhmins like Bhaṭṭojī Dikṣita and Nāgojī Bhaṭṭa have expelled the various other schools from other provinces of India and compelled them, so to say, to take refuge in Bengal where the Marhatta influence was the least felt. For these reasons, I impressed on my travelling puṇḍits the importance of the search and discovery of the MSS. of works of the various grammatical schools, and their work in this direction is satisfactory as the following analysis will show.

Kātantra School.—As this is perhaps the first time that the MSS. in East Bengal have been thoroughly examined, we have, as expected, a very large number of works on the Kātantra School of Samskrit grammar. The word Kātantra means an abridgment;— a hand book in which the niceties of Pāṇini have been discarded for the benefit of beginners. It is most probably of Buddhistic origin, as it was largely used in Buddhistic countries. One thing is sure it was a popular as opposed to a scholarly work. But gradually commentaries, appendices, notes, annotations, and various sorts of dissertations grew around it and made it a School by itself. Some of these dissertations were by Buddhist and others by Hindu authors. The Buddhistic Kātantra works have generally been pushed aside in Hindu countries, but some on account of their special merit, still survive. One of these Ṣaṭ-kārakabodha, No. 380, commences with an invocation of Buddha,

who destroyed the army of Māra, who conquered the bondage of transmigration and who ascended Nirvāṇa. It is said that Durga Siṃha, the great commentator of Kātantra Sūtras, was himself a Buddhist, nay, some even go so far as to identify him with the great Buddhist lexicographer Amara Siṃha, but this is disproved by the fact that he commences his Uṇādivṛtti, No. 34, with an invocation of Īva which can not be twisted to yield a Buddhistic meaning. The title Uṇādivṛtti requires some explanation. From the early dawn of grammatical speculation in India, some thought that every word had a derivation from roots, others differed from them in holding that there was a large number of words that could not be so derived. Pāṇini himself held the latter opinion, and so he never wrote anything on suffixes like Uṇ, as opposed to ordinary verbal suffixes, known as Kṛt. The work on Uṇādi in Pāṇini's School is by a different author, namely, Īkaṭāyana. Following Pāṇini's example the authors of the Kātantra Sūtras did not write anything on the Uṇādis. The Sūtras on this subject and the vṛtti on them have been supplied by others. The vṛtti is by Durga Siṃha. Probably he wrote the Sūtras too. It would not be out of place to mention here that though Durga Siṃha, the author of the vṛtti and of the Uṇādi, was not a Buddhist there was another Durga Siṃha, the author of the ṭikā who was certainly a Buddhist. His invocation speaks of his faith. Numbers 41-43 are dissertations on various parts of Kātantra by Rāmacandra, the son of Harihara, belonging to the family of Kāñji whose later residence was the village Uttaracāiva and whose ancient residence was Īvapuratapāka. He appears to have been a Maithila Brāhman who invariably mentions the names two residential villages one ancient, another recent, in giving a description of his family. These three works treat of Sandhi, Kāraka and the appendices, the first is an examination of Trilocana Dāsa's work entitled Pañji on Sandhi, the second and third are expositions of the commentary by Gopīnātha Tarkācāryya, on the appendix.

Aṣṭamaṅgalā, No. 17, by Rāmakiṣora Cakravartī is a commentary on the eighth section of Durga Siṃha's vṛtti on the chapter of conjugation.

Akhyātaṭikā, No. 19, and Akhyātapañjikāvyākhyā by Narahari, No. 20, are works of this School on conjugations, No. 20 being a commentary on the Pañjī by Trilocana Dāsa.

Kātantrakaumudī by Gaṅgeṣa Ṣarmā, No. 47, attempts to justify various ungrammatical expressions in classical Saṃskṛit literature according to the rules of Kātantra grammar. He seems to have been very proud, for he says that neither Candragomī, nor Durga Siṃha, nor even Kātyāyana, knew so much as he did, he had looked into all the Ṣāstras and he was an authority in determining difficult points in Kātantra. His invocation is mysterious, after saluting Ṣiva he invokes a Dvijanmā, a brāhmana, whose fame is known in the Vedas, who is a source of salvation, and who is the author of lost tantras. Kātantracandrikā by Rāmadāsa Cakravartī, No. 48, is a commentary on a portion of the supplement of Kātantra. The author acknowledges his obligations to Gopīnāth specially. The same Gopīnāth had a most appreciative commentator in Ṣaṅkara Ṣarmā who, in Kātantra-pariṣiṣṭa-prabodha-prakāṣikā, No. 49, compares grammar to sugarcane and logic to the machine which extracts the juice from it and recommends his readers to drink plentifully the juice extracted from grammar by logic. Vidyāsāgara is a revered commentator of the Kātantra School. His work the Kātantrapradīpa, No. 50, describes him as the son of Mahāmahopādhyāya Ṣrikānta Paṇḍita and gives his proper name as Puṇḍarikākṣa Bhaṭṭācāryya. Kātantravṛtti, No. 51, is attributed to Vararuci. It is a Vṛtti commentary on the whole of the Kātantra Sūtras. The Vṛtti seems to have undergone a revision in the hand of Yaṣomāna, but there is a suspicious look about it; the invocation is identical with that of Durga Siṃha, though a comparison shows that this is an entirely different work. Number 52 is a commentary on the Vṛtti by Harirāma. The vṛtti on which this is a commentary is most likely Durga

Siṃha's work. The present codex ends with the chapter on Sandhi. Number 53 is an additional supplement. Āṛpati Dutta's supplement is well known, but Trilocana thought it was incomplete and so he wrote an additional supplement. The author belonged to the Vaidya caste and was the son of Mādhava Dās; their title was Kavindra another form of Kavirāja, a title by which learned Vaidyas are still addressed. Āṛpati did not say anything about Dhātu and Taddhita, Trilocana supplements that defect and adds some Sūtras on Samāsa.

Kāraṅkaratna, No. 57, is by a Durga Siṃha, who quotes the Kavirāja; he seems to have been a different person from his great namesake, the author of the Vṛtti. Dhātughoṣā, No. 195, by Rāmakānta is an enumeration of roots according to the Kātantra School of grammar. Dhātumālā, No. 198, is also an enumeration of roots by Ṣaṣṭhīdāsa viçārada, son of Jaya Kṛṣṇa Tarkavāgīça, belonging to the Vaidika section of Bengali Brāhmins. He wrote at Gopālapura close to the Ganges near the Mahānadi (sic) Mahānandā. A third work on the same subject is No. 199 by Danaukācāryya. Paribhāṣāvivaraṇaṃ, No. 220, is a commentary on the exposition of technical terms, and technical rules by Durga Siṃha which comes as the next work, No. 221. Number 224 is a commentary on Āṛpati's supplement by Gopīnātha Tarkācāryya, a son of Acāryyasīṃha Paçupati. Number 247 goes by the author's name, Bilveçvara, with the title Tarkācāryya. It is a work on the conjugation of verbs. Manoramā, No. 270, is a vṛtti on roots by Rāmānātha Çarmā, the son of Vedagarbha Tarkācāryya belonging to the Rāyī family among the Rādhīya Brahmins. The Brahmins of this family had been for a long time regarded so low that any matrimonial connection with them would reduce a Kulīn or noble Brahman to their rank. Probably the author wrote at a time when the family prestige was not so lowered. Rājādivṛtti, No. 312, is a commentary on Sūtras containing groups of words such as Rāja, &c., which are susceptible of the same grammatical changes. Number 321 is a commentary on the

Atmanepada chapter, called in Kātantra, Rucādi, by Madhusūdana. Number 333 is on the meanings of grammatical terminations by Ramākānta Cakravartī. Number 353 Çabdaçāstravivṛti by Raghunandana Çiromṇi is a work of the Kātantra School dealing with the meanings of affixes on verbal roots. At the outset he is confronted with the question why Çarvavarmā did not write the Sūtras on affixes and why Vararuci wrote them. No. 355 is a work on declensions by Ramānātha Cakravartī. Siddhāntaratnāṅkura by Çivarāma, No. 407, is a commentary on Çṛipati's supplement.

Samkṣhiptasāra.—Next to Kalāpa the grammar which has the widest circulation in Bengal is the Saṃkṣiptasāra. It was composed by Kramadīçvara who has the high sounding epithet Vādīndracakracūdāmaṇi, the crest jewel of the circle of great disputants, always preceding his name. His grammar is written on a new plan differing altogether from that of Pāṇini and others. His aphorisms were explained by Goyicandra, but the most celebrated writer of this school is Jumara Nandī whose work is regarded as an authority. In the present volume we have got a book on Sanskrit roots, by that celebrated writer, named Dhātumālā, No. 196. Dhātumālā by Maheça, No. 197, and Dhātusaṃgraha, No. 200, also appear to be books of the same school. Saṃkṣiptasāra-kaumudī, No. 390, by Abhirāma Vidyālaṅkāra belonging to the Banerji family resident at Gayaghaṭa, and Saṃkṣiptasāra-ṭikā, No. 391, by Çṛi Nyāyapañcānana, the son of Vidyāvinoda belong to this school. Rūpaprakāça, No. 324, is a work on conjugations by Kullūka Bhaṭṭa. He is not, however, identical with the commentator of Manu, because that great commentator was a resident of Nandanavāsī in North Bengal and subsequently settled at Benares, but the present author was a resident of Viçāla. He followed the etymological work entitled Dhātūpradīpa. Jñāpakāvali, No. 130, by Haragovinda is an exposition of the chapter on declensions. Kārakapādaṭikā, No 56, by Sarvavidyālaṅkāra who belonged to

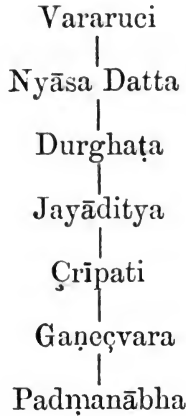
the Gayaghaṭa Banerjis is a work on Sanskrit syntax according to this school.

Supadma School.—The Supadma grammar is current in Central Bengal, that is, in Jessore, Khulna and the 24-Parganas. The author is Padmanābha Datta who traces his ancestry from Vararuci one of the nine gems in the Court of Vikramāditya and the contemporary of Kālidāsa. The Maithila Brahmans consider this very Vararuci to be the founder of their most influential family. They consequently claim Padmanābha as their own. In the work entitled *Prṣodarāvṛtti*, No. 228, Padmanābha gives the date of the composition in the following chronogram:—

Çāke Çailanavāditye caitre māsi rabeḥ sthitau.

Dvijena Padmanābhena bhāṣā sūtramidaṃkṛtaṃ.

This means 1297 of the Çaka era that is 1375 A.D. Padmanābha thus traces his genealogy from Vararuci.

This genealogy seems to be very defective.

Rāmanātha Siddhānta in his commentary, No. 223, on the *Paribhāṣāvṛtti* by Padmanābha, says that Padmanābha was an inhabitant of Bhoragrāma in Mithilā, that his father was Dāmodara Datta. Padmanābha, in that work, is said to have written twelve works. 1 *Unādivṛtti*; 2 *Dhātucandrikā*; 3 *Jaṅg-luk-vṛtti*; 4 *ah he ci* work; 5 *Paribhāṣāvṛtti*; 6 a poem named

Gopālacarita ; 7 a commentary on Anandalahari ; 8 on Māgha ; 9 on another work ; 10 a work on Prosody ; 11 a work on Veda and Smṛti named Acāracandrikā ; 12 a lexicon named Bhūriprayoga.

Kāraḥaśya, No. 58, by Rupaṛāma Nyāyapañcānana is a work on Syntax, according to this school.

Mugdhabodha School.—Mugdhabodha was composed by Vopadeva, a friend of Hemādri, by the middle of the thirteenth century in the Marhatta country then ruled by the Yādavas of Devagiri, and had a wide currency for some centuries in various parts of India. With the rise of the Mahratta power in the seventeenth century and the revival of Pāṇini, Mugdhabodha was pushed into a corner of Bengal, that is in the neighbourhood of Nadiyā where it is still assiduously studied. Its extensive currency in the fifteenth and sixteenth centuries is evidenced by the fact that Bhaṭṭojī Dikṣita in his Manoramā has taken great pains in refuting the opinions of the author of Mugdhabodha. Three works of this school are noticed in this volume ; a commentary by Kārtikeya Siddhānta, No. 288 ; a supplement by Nandakiṣor, No. 289 ; and Paribhāṣāvṛtti, No. 222, by Rāmaçandra Vidyābhūṣaṇa composed in Çaka 1610 that is 1688 A.D.

Sārasvata School.—The Sārasvata grammar was written by Anubhūtiśvatrūpācāryya and it has extensive currency in Orissa and Tipperah. Sārasvata-pradīpa, No. 404, by Vidyābhūṣaṇa, is a commentary on this grammar.

Pāṇini School.—There is only one doubtful work in this volume of this school. It is Sāranirṇaya, No. 403, by Ramā kānta Çakravartī, son of Madhusūdana Tarkavāgiça. It explains a very large number of Sūtras of Pāṇini with a view to supplement the knowledge obtainable by a study of the works of the Kāṣṭhāśra School.

Kāṣṭhāpāsāra, No. 44, is unsuccessful attempt at the foundation of a new school. The author Rāmakumāra Nyāyabhūṣaṇa, son of Rāmagati Vācaspatiⁱⁿ Banerji family, resident of Pāccara, who he it at the

command of Rājā Gopimohana by combining the Sūtras of Mugdhabodha, Sārasvata and Kalāpa.

This would be the proper place to treat of two works on spelling; one, Nakāravāda, No. 135, by Puruṣottama Deva and the other, Varnaprakāṣa, No. 328, by Kaṇṇapūra, the minister of Amaramāṇikya, Rājā of Tipperah, at the request of Rājya-dhara, the Rājā's son.

Smṛti.—There are no original Smṛti works in this volume. The modern compilations described in it are mostly written by Bengalis from eleventh century downwards. These compilations may be broadly divided as ancient and modern, Raghunandana's huge work in twenty eight parts being the land-mark of the two. It is therefore necessary to fix the date of this great writer. Tradition makes him a contemporary of Caitanya, who died in 1533. The evidence of the genealogies tends to the same direction, but he quotes Haribhaktivilāsa by Gopāla Bhaṭṭa, a disciple of Caitanya, who survived that great reformer by many decades, and it is said that the Haribhaktivilāsa was completed in 1562. Raghunandana's activity therefore may be said to range over the second and third quarters of the sixteenth century. Works written before him and quoted by him will be termed ancient, and those written after him, modern. These modern works are not of much worth. They are mostly either commentaries on various parts of Raghunandana's works, or, handbooks based on these parts. But the ancient works before Raghunandan are of great value. Dānasāgara, No. 165, by Vallālasena, the famous king of Bengal, has been described by others, but the MS. belonging to Bābu Nagendranātha Vasu seems to be more complete and written in a more ancient hand; therefore I have taken pains to have it described again. From the preamble and the epilogue of this long work running over eleven thousand couplets on the subject of making gifts, we learn that Vallāla was the son of Vijaya Sena, the brother of Hemanta Sena, that by his own merit he made himself the lord of Gauḍa; that though he crushed in the battle-field the king of Gauḍa

who belonged to an invincible ancient family, Ballāla spared him in mercy ; that his spiritual guide was Aniruddha a man of deep scholarship and irreproachable character and a resident of the Vārendra country. This Imperial compilation is perhaps the forerunner of the huge work entitled *Dāna-khaṇḍa* by Hemādri. As the balance of evidence tends to prove the starting point of the Lakṣmaṇa era to be also the starting point of the Sena dynasty, we can safely place this work in the second quarter of the twelfth century.

According to the settlement of the Brahmanic hierarchy made by Vallāla Sena, the family which hailed from Sāhuḍi were degraded to a very low position, but the great ancient law-giver of Bengal, Mahāmahopādhyāya Çūlapāṇi was proud to call himself a Sāhuḍiyāna, hence he may be said to have belonged to a period anterior to Vallāla Sena, that is the eleventh century. Çūlapāṇi's quotations are authoritative, his language lucid and his arguments forcible. His *Prāyaścittaviveka*, in spite of Raghunandana's work on the same subject, still holds its own and is regarded as authoritative. In the present volume are noticed four works by Çūlapāṇi, namely, *Ekādaçiviveka*, No. 37, *Tithiviveka*, No. 152, *Vāsantiviveka*, No. 331, and *Vratākālaviveka*, No. 347. Nos. 152 and 347 describe him as Sāhuḍiyāna Mahāmahopādhyāya Çūlapāṇi, while the other two mention him as simply Çūlapāṇi.

Bhavadeva Bhaṭṭa shares with Guṇaviṣṇu the honor of settling the vedic rituals of the Brahmans professing the Sāmaveda in Bengal. He was a Raḍhīya Brāhmaṇa whose original progenitors settled at the village Siddhala from which the family derived its name. An inscription by him has been discovered in Orissa with a date belonging to the eleventh century. In this volume have been described two works by him, namely, *Prāyaścittaprakaraṇam*, No. 240, where he has been described as hailing from the village of Vālavaḍabhi, and with Bhujanga as his other name; and *Sambandhaviveka*, No. 399, which mentions him simply by name.

Rāmārcana Candrikā, No. 318, by Anandavana, the disciple

of Mukundavana may be called a *Tāntrika* work, as, it begins with a dissertation on the relations between the disciple and his preceptor, and, as, it is divided into *paṭalas*; but as Raghunandana quotes it, it has been placed amongst the *smṛti* works. It is a sectarian work of great value, and the sect to which it is a standard hand-book is still to be found in Bengal.

Çrikara and his son Çrīnātha belong to a period anterior to Raghunandana. The father has not written much, but the son is the author of a long series of *smṛti* works ending with the compound word *Tattvārṇava*. Raghunandana was at great pains in refuting many of his theories. In the present volume is noticed a commentary on the *Çrāddhaviveka*, No. 376, by *Çūlapāṇi*, which may be said to be a joint work of the father and the son, because though the work is given to the world in the name of the son, yet the author says that he is simply putting down what he has heard from his father.

There are in this volume three works ending with the word *Kaumudī*, namely, *Dāna-kaumudī*, No. 163; *Çuddhi-kaumudī*, No. 367; and *Çrāddhakriyāprayoga-kaumudī*, No. 373, all of which belong to a series entitled *Kriyā-kaumudī* by Govindānanda Kavikaṇkaṇācāryya, the son of Gaṇapati Bhaṭṭa, at whose command the series was written. There is another work, however, entitled *Mantrapuraṣcaraṇam*, No. 271, attributed to Govinda Kavikaṇkaṇācāryya who appears to have been a very different person from the author of the *Kriyā-kaumudī*.

Çrāddhapradīpa, No. 375, by Pradyumna Çarmā hailing from Sylhet is a MS. copied in the *Çaka* year 1448 that is 1526 A.D. The book was written with a view to supersede a larger and more difficult work entitled *Çrāddhaprakāṣa* current in that part of the country. Pradyumna was the son of *Çrīdhara Çarmā*, who had jurisdiction over *Hākādiddi* (jurisdiction perhaps as a judge or as a *Dharma Çāstrī*, who decided cases against Hindu religion, Hindu rituals and Hindu customs).

Çūdrāhnikācār, No. 371, by Jādavendra Çarmā is a work on the daily duties of a *Çudra* composed under the order of

Rājā Raghudeva who is given the proud title of Gauḍa-mahī-mahendra and whose capital was sanctified by the holy Ganges; whose father was Vāsudeva, the brother of Vāṇeṣvara apparently the founder of the family.

Gopāla Bhaṭṭa was an inhabitant of Seringam in southern India, who became an ardent admirer of Caitanya; who in his tour round India visited that city of temples in the year 1509. Gopāla Bhaṭṭa renounced the world and embraced the doctrine of Caitanya. He was ordered to live in Vṛndāvana and to settle the rituals of Caitanya's followers, and he wrote the Haribhakti-vilāsa. Another of his work Satkriyāsāra-dīpikā, No. 395, quotes from Aniruddha, Bhīma Bhaṭṭa, Govindānanda, Nārāyaṇa Bhaṭṭa and Bhavadeva Bhaṭṭa for the purpose of the preservation of the purity of Vaiṣṇava religion. He was very unwilling to give his name as author, but he could not help it, because the elders of his sect demanded that his name should be associated with the work.

Çrāddhadīpikā, No. 374, is by Mahāmahopādhyāya Çrī Bhīma belonging to the Kañji Gāñi amongst the Rāḍhiya Brahmanas of Bengal. The MS. looks very old.

There are six works in this volume attributed to Raghunandana of which two Svarga-sādhana, No. 419, and Dolajātrā-pramāpatattva, No. 187, do not speak of Raghunandana as the son of Harihar and belonging to the Banerji family, and are undoubtedly by a different author of the same name. The invocation in these works does not end with the classical words "Vakti Çrī Raghunandanah." The Tīrthatattva, No. 153, and Grahayāgaprayogatattva, No. 108, contain all the signs of their being written by the great Raghunandana, though they are not to be found in the list of the orthodox twenty eight.

Of the commentaries on Raghunandana noticed in this work Prāyaścitta-tattva-tīkā, No. 239, by Rādhā-mohana Gosvāmī deserves a special notice, as the author is said to have been a friend of Colebrooke. He was an inhabitant of Çāntipura and a descendant of Advaita, the great associate of Caitanya. His scholarship was vast, as it

embraced Nyāya, Smṛti, Vyākaraṇa, Chandaḥ, Sāhitya and Vaiṣṇava literature. It is said that Colebrooke often went to Ćāntipura to have matters relating to Sanskrit scholarship discussed with him.

Numbers 150 and 238 are commentaries on Raghunandana by Kāṇināth Tarkālaṅkāra, who has also written an abstract on atonements, No. 237. Another commentary on of Raghunandana's works is No. 368, by Guruprasāda Nyāyabhūṣaṇa.

Of the Smṛti works subsequent to Raghunandana, the most important is Vivādārṇavasetu, No. 335, by eleven Pundits from various parts of Bengal, under orders of Warren Hastings when he was Governor of Bengal, and not yet Governor-General. It took a year to compile the work, and the compilation is one of the most valuable that ever appeared on Vyavahāra, or the law of law courts in India. As there was no Sanskrit scholar to translate it into English, it was rapidly translated into Persian, and from Persian into English by Mr. Halhed. The translation was published in England under the title of a Code of Gentoo Law. The names of the Pundits are :—

1. Vāṇeṣvara Vidyālaṅkāra.
2. Kṛpārāma Tarkasiddhānta.
3. Ramagopāla Nyāyālaṅkāra.
4. Kṛṣṇajīvana Nyāyālaṅkāra.
5. Vireṣvara Pañcānana.
6. Kṛṣṇacandra Sārvaabhauma.
7. Gaurikānta Tarkasiddhānta.
8. Kālīṣaṅkara Vidyāvāgīṣa.
9. Ćyāmasundara Nyāyasiddhānta.
10. Kṛṣṇakiṣora Tarkālaṅkāra.
11. Sītārām Bhet.

They consulted Caṇḍeṣvara, Viṣeṣvara, Viṣvarūpā, Vijñāneṣvara, Halāyudha, Ćrī Kṛṣṇa, Vācaspati, Jīmūta-vāhana, Ćrikara, Ćūlapāṇi, Govinda, Lakshmīdhara, Raghunandana, Ćrīnātha and Bhaṭṭa.

It would not be out of place to mention here of the other two works on Hindu Law, compiled under the auspices

work on Chemistry by Nityanātha, one of the Nāthas or mendicants supposed to have been possessed of superhuman power who played so important a part when Buddhism was fast degenerating into a man worship. There is a small temple dedicated to Nityanātha at the Svayambhū kṣetra in Nepāl. Rasasāra, No. 309, by Govindācāryya is a very recent work on the same subject. Rugviniṣcaya-tikā, No. 320, by Rāma Kriṣṇa Bhaṭṭa is a commentary on Mādhava Kara's Nidāna. Vaidyavallabhā, No. 342, by Çrikānta Dāsa, a Vaidya by caste, though short, is a very interesting work, as it gives directions for keeping up good health and other useful information for the benefit of those who cannot read the Çāstras extensively, who are poor or who are otherwise unable to protect themselves from diseases.

Tantras.—Any system of worship other than that sanctioned by the Vedas goes under the general name of Tantra or Agama. The great object of the Tāntrika works is the saving of the soul of women and Çūdras who have no access to the Vedas. The word Tantra, if I am permitted to hazard a conjecture, means shortening, abbreviation, *i.e.*, reducing in something like algebraical forms, Mantras or formulae that would otherwise run to scores of syllables. The question of the origin of Tantras will be discussed elsewhere.

The Tāntrika works may broadly be divided into original works and compilations. The authorship of original works is attributed as a rule to Çiva who at the earnest solicitation of his dearly beloved wife, Pārvatī reveals to her in small dozes the mysteries of various occult worships. Sometimes the interlocutors are not Çiva and Pārvatī but some Bhairava, terrible attendant of Çiva, and his wife. The language is Sanskrit, always ungrammatical, sometimes outrageously so. The subject varies from the attainment of Salvation to the meanest fetish worship. Sometimes the directions of worship are plain, open, fervent, and beautifully impressive, at other times they are filthy, obscene, obscure, dark and mysterious. The distant object is always emancipation of the soul from

the bondage of the world, but the nearer object is often of a less spiritual character. The Śaṭkarma or the six great objects are Māraṇa, killing ; Akarṣaṇa, attracting ; Vaçikaraṇa, subjugation or bringing under complete control ; Vidveṣaṇa, generating malicious feeling ; Uccātana, uprooting ; Stambhana, stupefying.

The Yoga system developed by Patañjali and his school, has undergone a mysterious modification in the hands of the Tāntrikas. They have given it a grim and terrible aspect scarcely contemplated by the originator of the Yoga system. In imitation of the Vedic sacrifices in the Vedic system of worship, the Tāntrikas have their Homa and their system of worship, and there is nothing under the sky which is not resorted to for the purposes of attaining their mysterious ends. Curing of diseases, attainment of longevity, good health, &c., are objects for which Tantras are often resorted to. Consequently we have Tāntrika works on medicine and Tāntrika directions for the preservation of health, which differ materially from the current Hindu science of medicine.

It is generally considered to be the third system of religion and worship, the Paurāṇika being the second. But the Tāntrika works specially the more ancient of them, place themselves in juxtaposition with the Vedic system alone and but rarely mention the Paurāṇika system, and if the Paurāṇika system is carefully analysed, it would seem to be purely Vedic in its ancient and almost purely Tāntrika in its modern form, though throughout the Purāṇas there runs a vein of Vedic culture.

The Tāntrika compilations in India are generally by Brāhmans, who have drawn their materials from the original Tantras and systematized them often mixing them up with a small modicum of Vedic culture derived from Smṛtis and Purāṇas. It is not yet possible to say when these compilations began to be written, and which is the most ancient of them, but it would not be out of place to throw out a conjecture, that the most ancient compilation on the Bengal side, at

respectively, treat of the process of making such a gift. Number 172 gives the process of purifying any reservoir of water defiled by a corpse or a carcass. Number 277 treats of the process of lighting lamps on the new moon in the month of October.

Darṣana.—Of the six schools of Hindu Philosophy, Bengal developed the Nyāya system under the auspices of Vāsudeva Sārvabhauma and his distinguished student Raghunātha Ćiromaṇi in the sixteenth century of the Christian era, and Navadvīpa School has since then held the most prominent place for the study of this system of philosophy. Before the advent of Vāsudeva, the Bengalis studied very little of philosophy, and that little was confined to the handbooks of Mimāṃsā. Sāṃkhya and Vedānta was little studied and Pātañjala less. Vaiṣeṣika was considered as identical with or supplementary to the Nyāya system. Indeed, what goes by the name of Navadvīp School of Nyāya is simply a happy amalgam of the two systems, Nyāya and Vaiṣeṣika.

In the present volume we have several works by Mathurānātha Tarkavāgiṇa, a distinguished pupil of Raghunātha, who had the rare gift of really elucidating the text he commented upon without burdening his work with theories and dogmas of his own. He commented upon not only the whole of the Tattvācintāmaṇi and Dīdhitī, but also on several ancient works. Number 18 deals with the relation of words in a sentence. A collection of words cannot by itself give any meaning unless all the elements for the completion of the sense are present. If any element is not present, there is an Akāṅkṣā for it, that is a want is felt. In the present treatise Mathurānātha deals with the Akāṅkṣā. In No. 21 he attempts to give the meanings of the verbal terminations and their relation with other terms in the sentence. In No. 25 he deals with the question of the mind which is regarded as an atom and an internal organ of sense coming in contact with the Ātmā, which is regarded as infinite. In No. 356 he deals with the evanescent character of articulate sound. The Mimāṃsā School thought that

articulate sound was eternal. It only manifests itself at certain times. The Nyāya School held the opposite theory that articulate sound is produced and destroyed. In No. 357 is refuted the theory that *Ṣabda* or authority is no testimony. The Vaiṣeṣikas thought that the testimonies were two, perception and inference, while the Naiyāyikas thought that analogy and authority were as good testimonies as the other two, and Mathurānātha held the latter view. All these five treatises are but parts of one great work, namely, Mathurānātha's commentary on the *Tattvacintāmaṇi*.

In the seventeenth century the Navadvīpa School was represented by two men—Jagadīṣa Tarkālāṅkāra, a Pācātya Vaidika Brāhmaṇa and Gadādhara Bhāṭṭācāryya, a Vārendra Brāhmaṇa. The latter never completed his studies and got no title. He is therefore known simply as Bhāṭṭācāryya. On the death of his professor he thought there was nobody at Navadvīpa who could teach him, and so he never completed his studies. But he wanted to be a professor himself. No student, however, would come to a man who never completed his studies and got no title, and he began to teach the flower trees of his garden on a public road. His teaching gradually attracted the attention of students, who in a short time deserted other professors and flocked round him. Thus he became a great professor and wrote a complete commentary on the *Didhiti* of Raghunātha. A portion of this work is represented in No. 229.

Jagadīṣa was an elder contemporary of Gadādhara. He wrote a very large number of treatises, mostly commentaries, but there were some original works of great merit. None, however, of greater merit than *Nyāyādarṣa*, No. 213, which deals with the most abstruse doctrines of the Navadvīpa School, such as the doctrine of causality and its three different aspects. The material cause and the efficient cause are well known, but the Naiyāyikas believe in another thing, the *Asamavāyikāraṇa*, that is, the attributes of the material cause producing similar attributes in the material effect. The

great Jagadiṣa of Navadvīpa is, however, to be distinguished from another Jagadiṣa known as Jagadiṣa Pañcānana, the commentator of the Bhagavatgītā, No. 257, of Anandalaharī, No. 29, and of Mahimnastava, No. 281.

Sabdaçaktiprakāçikātippanī, No. 352, is a commentary on one of Jagadiṣa's most important and widely-known original works on the application of Logic to Grammar by Kṛṣṇakānta Vidyāvāgiṣa, the son of Kālicaraṇa Nyāyālaṅkāra of Navadvīpa, who flourished during the latter end of the last century, and wrote commentaries on Nyāya, Smṛti with equal facility, and composed a few poems of merit.

A commentary, No. 230, on the first chapter of Didhiti, was written by Kṛṣṇadāsa Sārvabhauma, who does not seem to have been an inhabitant of Navadvīpa, though belonging to the Navadvīpa School. A MS. of this work, dated Çaka 1576, has been examined at Bhātpādā.

Kaṇāda was a contemporary and a fellow-student of Raghunātha Çiromaṇi, the founder of the Navadvīpa School. They were both students of Vāsudeva Sārvabhauma, who for the first time taught Nyāya Philosophy at Nadiyā, at the commencement of the fifteenth century. Vāsudeva was a student of Mithilā, but was not very loyal to his alma-mater. Kaṇāda was one of the first batch of his students. Kaṇāda went to Mithilā to complete his education, but came back, impressed with the idea that if a scholar of superior merit goes to Mithilā, he can rise superior to the Pundits of that country. Acting under this impression, he induced Raghunātha, belonging to the next batch of his Professor's pupils, to visit Mithilā. Raghunātha defeated the best of the Maithila Pundits in argument and renounced the allegiance of Mithilā and started a new school. It was not known if Kaṇāda wrote any work on Nyāya. Number 14 of the present volume is a work by him. It deals with the various terms of syllogism.

Indian philosophers are unanimous in making the mind a sixth organ of sense and an internal one as opposed to the

external organs. Well, asks someone, in that case why should inference be regarded as a different testimony from perception. Should it not rather be regarded as a perception by the internal organ, *i.e.*, mind. Number 4, an anonymous work, tries to refute this argument and to establish the position of inference as a separate testimony.

These are the works belonging to the Navadvīpa School. But there are many representatives of the older school of thought. Tarkapradīpa, No. 141, by Rāmahari, attempts to establish the sixteen categories of Gautama. Guṇaparakāṣa, No. 93, by Vardhamāna, the son of the great Gaṅgeṣa, is a commentary on Udayana's great work entitled Guṇakiraṇāvali, dealing with attributes that inhere in the substance but are not essential to it. Number 94 is a commentary on the second remove on the same work by Udayana. Tarkasaṅgrahacandrikā, No. 143, appears to be an anonymous commentary on Tarkasaṅgraha, but it traverses the whole field covered by the amalgamated Nyāya-Vaiśeṣika School. Padārthasaṅgraha, No. 217, by Bijayīndra Bhikṣu, though belonging to the amalgamated school, seems to differ from it to a very great extent. It believes in ten categories instead of seven, the additional three being Viçīṣṭāmsī, Çakti and Sādrçya, *i.e.*, the particular, power, and similarity.

Tarkabhāṣāsābhāvārthadīpikā, No. 142, by Gaurikānta Bhaṭṭācāryya, is a commentary on a work entitled Tarkabhāṣā by Keçava Miçra, dealing with the technical terms of the amalgamated School of Philosophy. Mukti vicāra, No. 287, seems to be a distant echo of Jagadīça Tarkālaṅkāra's well known work, the Mukti vāda. Ratnakoṣavicāra, No. 305, by Ratneçvar Nyāyālaṅkāra attempts to establish a peculiar theory that under certain circumstances an inference in the form of a doubt is possible, and so inference may not always be positive knowledge. Lāghavajñānaṃ, No. 326, is an anonymous work on a most abstruse and difficult point on the chapter of inference in the modern School of Nyāya Philosophy. Number 336 also deals with a very abstruse point.

Vyutpatti-vicāra, No. 346, is an application of logic to grammar. Çabdaratna, No. 351, by Rāmaçaraṇa, is a much easier work on the same subject. Sāpekṣavāda, No. 402, is a very short treatise on a most important subject, relating to the analysis of compound words. No words should be compounded together which demands another word beyond the compound to complete the sense. Siddhāntadīpa, No. 405, is an application of logic to grammar.

Mīmāṃsā.—There are only three works of Mīmāṃsā in this volume. The first is Jñānādvayaṛahasya, No. 128; 2nd, Dharmadīpikā, No. 192; and 3rd, Svaprakāçarahasya, No. 418. Number 2 was written by Candraçekhara Vācaspati, a Vārendra Brāhmaṇa who settled at Navadvīpa in the beginning of the eighteenth century and wrote many works on Smṛti. His grandfather was well versed in all the six systems of philosophy. His Dharmadīpikā is a short treatise on the application of Mīmāṃsā doctrines in the illucidation of Smṛti texts. Number 3 is an anonymous work for the purpose of establishing the theory that knowledge is self-evident; and for refuting other theories on the subject, namely, knowledge is super-sensual and that it is evident only by a subsequent perception that I know this, &c.

Vedānta.—Kāçirāma Vidyāvācaspati of Vākudā, a Paçcātya Vaidika Brāhmaṇa who flourished about the beginning of the eighteenth century, and whose great great grandsons are still living, is well known to the Pundits of Bengal, simply as the earliest commentator on the twenty-eight works of Raghunandana. That he wrote treatises on the Vedānta system of philosophy is very little known. In this volume, however, we find two works by him on Vedānta: one, No. 24, is a commentary on the Vedānta treatise entitled Atmaprākāça; the other, No. 393, is a commentary on a work entitled Saṃkhyāprakāça. In No. 24 the author says that he obtained from Gopāla Siṃha, the king of Mallabhūma, now in Bankurah district, four betels and sandal paste in the presence of a large assembly of Brahmans; that his father was

Nyāyālayākāra, who was the crest jewel of the Pundits of Bengal; that he wrote a commentary on a work by Budhavarā *i.e.*, the author of the text, Nandarāma. The other commentary is also on Nandarāma Tarkavāgīṣa's work. It relates to the knowledge of spiritual truth, and is not confined to Vedānta system alone. Both these works are stamped with Kācīrāma's peculiar signature, namely :—

Ḥṛī Ḥṛījāne dayādhāne caraṇābjatale tava.

Ḥṛī Kācīrāmakṛtinaḥ kṛtiresā samarpitā.

Avadhūtānubhava, No. 13, is attributed to Aṣṭāvakra, one of the great sages of ancient India. Though a short work, it is divided into twenty-one prakaraṇas and six saṃgrahas. It relates to the attainment of indifference to the world and to emancipation from bondage. Vādamālā, No. 329, by Jayatīrtha, is an exposition of the theories of Mādhvācāryya. Vādi-bhūṣaṇa, No. 330, by Puruṣottama, refutes the theory that bondage is unreal, and thereby attempts to establish the authority of the Vedas. This also belongs to the same school of thought. The author bows to Pūrṇaprajña *Yogī*. The only work on Yoga in this volume is Yogakalpalatikā, No. 299, by Rāmagati Sena, belonging to the Vaidya caste, and resident of East Bengal. His descendants are still living, to the sixth remove. The author quotes from various tantras and traverses the whole field of the Yoga praxis from the very first dawn of spiritual knowledge to the attainment of liberation in life through the various Proceṣsas of Yoga postures, restraining breath, &c., &c.

Jyotiṣa.—Of the *Jyotiṣa* works Nos. 82, 83, 120 and 121 relate to the casting of Horoscopes: Nos. 233, 234 and 235 deal with fortune-telling by means of questions; Nos. 80 attributed to Nikaṣā, the mother of Rāvaṇa, and 81 to the Kerala method of fortune-telling by questions. Lauhiyavarasena belonging to the Vaidya caste and to East Bengal is a voluminous writer in this department of *Jyotiṣa*. He is the writer

of Nos. 120 and 235 and the commentator of No. 234. *Aṅka-nirṇaya* No. 2 by an author, who modestly hides his name and says he is the son of *Vidyācandra*, is, though short, a useful work, because it gives the value of figures in words. *Adbhutadarpaṇa*, or mirror of omens, No. 3, by *Mādhava Ṣarmā* the son of *Raghunātha*, belonging to the family of *Budhavāṇa* and the elder brother of *Mahāmahopādhyāya Govinda*, deals with celestial, terrestrial, and atmospheric omens and the method of propitiating planetary deities. He quotes very old authorities such as *Vṛddha Garga*, *Mayūracitraka* and others. *Kālot-tara*, No. 63, deals with untimely death and other mishaps by observing the signs of the Zodiac and the asterisms. Nos. 132, 133, 134, 169, 388 and 394 are works which deal with astrology in general. No. 144 represents the Arabic system of astrology in Sanskrit. It deals with *Varṣaphala* or the consequence of the influence of the various Members of Zodiac on a man's fortune during a year. *Bhāsvati* is a well known work on astrology by *Ṣatānanda*. No. 262 is a commentary on that work by *Kuvera*, who hails from *Kāñjivīlva* a Bengali *Brāhmaṇa* of *Rāḍiya* distribution. *Viṣṇusiddhānta-grantha*, No. 338, is perhaps one of the old *Siddhāntas* or works on astronomical science. The interlocutors are *Viṣṇu* and *Lakṣmī*. The sun is the great progenitor of the world. He is *Brahmā*, he is *Viṣṇu*, he is *Ṣiva*, and above all, he is *Brahma*. *Viṣṇu* taught this science to *Lakṣmī* when 1555200017064000 years of *Brahmā* had already passed. What the duration of a year of *Brahmā* is, is well known to orientalists. The *Ṣaka* king who has given his name to an era current in India will flourish says *Viṣṇu* after 1955883179 years from the creation of the earth. The work declares that in the matter of propitiating planets, the *Grahavipras* are supreme. These are *Ṣakadvīpī* Brahmins who hold a very low position in Hindu Society. They are to be treated as Brahmins only when they hold the calendar in their hands. Brahmins should not even be seen on occasions of *Grahayajñas*. Almost all these works are by Bengali authors either *Brāhmaṇa* or *Vaidya*.

Vaidyakas.—The Vaidyaka (medical) works are mostly by learned men belonging to the Vaidya caste, generally hailing from East Bengal. Ayurvedasārāvali, No. 31, by Dhanvantari Kara, a Vaidya by caste, appears to be a modern compilation. The MS. though incomplete runs through nearly nine thousand verses. It deals with the preparation of medicines and with the symptoms of diseases. Cikitsāratna, No. 113, by Jagannātha Datta, a Vaidya by caste, and Cikitsāsārādīpikā, No. 114, by Harānanda Dāsa are works of the same class. The writer of the latter work says “the original works on medicine were short, Jagannātha Datta wrote rather a large work. Kavicandra made it larger. His work is Sārādīpikā, I have expanded it into an ocean.” No. 122 is a short work on digestion, or rather on certain combinations of eatable things that are easily digested. The combination of cocoanut and rice; that of thickened milk and jack fruit; that of ghee and lemon juice are easily digested. Dravyaguṇasaṅgrahatīkā, No. 189, by Ćiva Dāsa Sena, a Vaidya by caste, who belonged to the thirteenth century, is a commentary on Dravyaguṇasaṅgraha, *i.e.*, medicinal properties of herbs written by Cakrapāṇi Datta, who flourished about 1060 A.D. There was a medical man named Lāusena at the Court of the Rājā of Ćekharabhūma. He defeated Vāṇīvilāsa Kavisāryvabhauma. His son was Kākuts-
tha Sena and grandson Lakṣmīdhara Sena, great grandson, Taruṇa, and great great grandson, Ananta. Ananta obtained from the Muhammadan sovereign of Gauḍa great marks of distinction. Ćiva Dāsa was Ananta’s son. Nāḍīprakāṣa, No. 201, is a work on feeling the pulse attributed to Kaṇāda. Kaṇāda in the preamble says Ayurveda is the fifth Veda which was known to none but Ćiva. From him Brahmā learnt it, from Brahmā Indra, from Indra Kaṇāda himself. Madhu-
matī, No. 266, by Nṛsiṅha Kavirāja, belongs to the same class as No. 31, Yogāvali, No. 302, appears to be a Tāntrika work on medicine, as it is in the form of a dialogue between Ćiva and Durgā. It deals with Yoga or mixing up of various medicinal substances. Rasaratnākara, No. 308, is an ancient

work on Chemistry by Nityanātha, one of the Nāthas or mendicants supposed to have been possessed of superhuman power who played so important a part when Buddhism was fast degenerating into a man worship. There is a small temple dedicated to Nityanātha at the Svayambhū kṣetra in Nepāl. Rasasāra, No. 309, by Govindācāryya is a very recent work on the same subject. Rugviniçcaya-tikā, No. 320, by Rāma Kriṣṇa Bhaṭṭa is a commentary on Mādhava Kara's Nidāna. Vaidyavallabhā, No. 342, by Çrikānta Dāsa, a Vaidya by caste, though short, is a very interesting work, as it gives directions for keeping up good health and other useful information for the benefit of those who cannot read the Çāstras extensively, who are poor or who are otherwise unable to protect themselves from diseases.

Tantras.—Any system of worship other than that sanctioned by the Vedas goes under the general name of Tantra or Agama. The great object of the Tāntrika works is the saving of the soul of women and Çūdras who have no access to the Vedas. The word Tantra, if I am permitted to hazard a conjecture, means shortening, abbreviation, *i.e.*, reducing in something like algebraical forms, Mantras or formulæ that would otherwise run to scores of syllables. The question of the origin of Tantras will be discussed elsewhere.

The Tāntrika works may broadly be divided into original works and compilations. The authorship of original works is attributed as a rule to Çiva who at the earnest solicitation of his dearly beloved wife, Pārvatī reveals to her in small dozes the mysteries of various occult worships. Sometimes the interlocutors are not Çiva and Pārvatī but some Bhairava, terrible attendant of Çiva, and his wife. The language is Sanskrit, always ungrammatical, sometimes outrageously so. The subject varies from the attainment of Salvation to the meanest fetish worship. Sometimes the directions of worship are plain, open, fervent, and beautifully impressive, at other times they are filthy, obscene, obscure, dark and mysterious. The distant object is always emancipation of the soul from

the bondage of the world, but the nearer object is often of a less spiritual character. The *Ṣaṭkarma* or the six great objects are *Māraṇa*, killing ; *Akarṣaṇa*, attracting ; *Vaṇikarṇa*, subjugation or bringing under complete control ; *Vidveṣaṇa*, generating malicious feeling ; *Uccātana*, uprooting ; *Stambhana*, stupefying.

The Yoga system developed by Patañjali and his school, has undergone a mysterious modification in the hands of the *Tāntrikas*. They have given it a grim and terrible aspect scarcely contemplated by the originator of the Yoga system. In imitation of the Vedic sacrifices in the Vedic system of worship, the *Tāntrikas* have their *Homa* and their system of worship, and there is nothing under the sky which is not resorted to for the purposes of attaining their mysterious ends. Curing of diseases, attainment of longevity, good health, &c., are objects for which *Tantras* are often resorted to. Consequently we have *Tāntrika* works on medicine and *Tāntrika* directions for the preservation of health, which differ materially from the current Hindu science of medicine.

It is generally considered to be the third system of religion and worship, the *Paurāṇika* being the second. But the *Tāntrika* works specially the more ancient of them, place themselves in juxtaposition with the Vedic system alone and but rarely mention the *Paurāṇika* system, and if the *Paurāṇika* system is carefully analysed, it would seem to be purely Vedic in its ancient and almost purely *Tāntrika* in its modern form, though throughout the *Purāṇas* there runs a vein of Vedic culture.

The *Tāntrika* compilations in India are generally by *Brāhmins*, who have drawn their materials from the original *Tantras* and systematized them often mixing them up with a small modicum of Vedic culture derived from *Smṛtis* and *Purāṇas*. It is not yet possible to say when these compilations began to be written, and which is the most ancient of them, but it would not be out of place to throw out a conjecture, that the most ancient compilation on the Bengal side, at

least, is not much older than the Mahomedan conquest. We have got a large number of these compilations in the present volume. One of the most recent and at the same time most extensive of them, enumerates 160 works from which it had drawn his materials, including original Tantras and compilations. In this list there are only three works which may be regarded as outside the Tantras, namely, Nṛsiṅhatāpaniya, Matsyasūkta, and Viṣṇudharmottara, though the position of the last is rather doubtful. This work is entitled Āgamatattvavilāsa, No. 22, by Raghunātha Tarkavāgiṇi, an inhabitant of Napāḍi perhaps in East Bengal. The author must have flourished some time after Kṛṣṇānanda Āgamavāgiṇi of Nadia from whose work he quotes and whose descendants are still living. The work extends to more than thirteen thousand śloka.

Kaulāvalinirṇaya, No. 85, by Jñānānanda Parama-haṃsa deals mostly with obscene and terrible rites. The Cakra or circle in which votaries male and female drink together and indulge in all sorts of excesses, is prescribed as one of the most meritorious things for a Kaulika, *i.e.*, one who follows the family of Kali or Vāmācārins or the left-handed worshippers. Some of these practise their meditations sitting on dead bodies, at midnight, others on the cremation ground, some on the heads of five animals. Jñānānanda though he is called a Paramahaṃsa, gives detailed directions for these terrible and obscene rites.

Tattvapraṇāṇa, No. 137, by Jñānānanda Brahmaṇi is also another work on Vāmācāra or left-handed worship. The present codex however contains only one part out of twelve of this work said to be in existence. The work was composed in the 1730 year of the Saka era at Jinārddi on the western bank of the Brahmaputra. Tantradīpakā, No. 138, a work in nearly 20,000 śloka is by Gopāla Pañcānana, the grandson of Kṛṣṇānanda Āgamavāgiṇi and the son of Harinātha. It treats fully of the right-handed and very shortly of the left-handed form of worship.

Kālisarvvasva-samputā, No. 60, by Ṣṛī Kṛṣṇa Vidyā-lanḡkāra, the son of Nyāya-vagiṡa Bhaṡṡācāryya is a Tāntrika compilation, running to 4,000 ṡlokas. The authorities consulted are mostly original Tantras nearly a score and half of which have been mentioned by name in the preamble. The subjects treated of are identical with those in No. 22.

There is a hymn to Kālī in which are given one thousand of her epithets all beginning with the letter "KA." It is one of the most solemn and awe-inspiring hymns ever heard in India. The hymn has many commentaries but the most popular one in Bengal is by Pūrṇānanda who flourished in East Bengal during the last half of the sixteenth century. There is another commentary on the same noticed in No. 62. The name of the Commentator is not given. The hymn is attributed to Mahākāla, a ferocious form of Ṣiva, who is also called here the Adinātha, the first of the Nāthas, human beings with superhuman powers, belief in whom because very common about six centuries before the present time. This belief gave rise to Lamaism in the North and the System of Gurus or Tāntrika Spiritual Guides in Bengal. This Mahākāla is to be differentiated from the Mahākāla of Ujjayinī who was a form of Ṣiva not at all ferocious so far as can be gathered from the works of Kalidāsa and others. This is rather the Mahākāla of Nepāl feared by Hindus and Buddhists alike. The two epithets of the hymn commonly met with are Medhā-sāmrājya and Sundarī Ṣaktidāna or oVaradāna. The meanings are obscure. The first means perhaps "having an Empire over memory" because the solemn hymn once heard can scarcely be forgotten and the second means perhaps "the giver of power over the beautiful," that which leads the mind to the beautiful or to beatitude.

Kuladīpikā, No. 71, appears to be a compilation throughout in verse ; it has no interlocutors like the original Tantras ; the author says that he has consulted many works on Kulaṡāstra. Now-a-days the word *kula* with its derivatives

Kaula and others have come to mean, in the month of a Tāntrika one who revels in the five *M*'s namely, *Madya* (wine), *Māmsa* (meat), *Matsya* (fish,) *Mudrā* (delicious food), *Maithuna* (sexual intercourse.) But when this book was compiled *kula* does not seem to have acquired this degraded meaning.

In every *Pūjā* there is a "dhyāna" or meditation. The votary attempts to realise in his mind some form of the deity worshipped. That form is given in the formula called "dhyāna-mantra." No. 159 contains a commentary on the dhyāna formula of the *Dakṣiṇakālīkā*, the goddess who is propitious. The formula consists of 9 verses. But in these a complete and vivid picture of the goddess is given.

Kramadīpikā is a well-known Tāntrika work on the worship of *Kṛṣṇa* or *Viṣṇu* written in long verses in flowing poetic style. No. 86 is a commentary on that work by an anonymous author.

Numbers 96 and 97 are commentaries by *Anantarāma* and *Raghunātha Nyāyālaṅkāra* respectively on *Gurupādukā Stotra*, or a hymn addressed to the foot-prints of the spiritual guide. The word *pādukā* means the shoe, but in Tantras it means foot-prints which are often worshipped under the names of *Carāṇa*, *Pādapadma* and so on. These prints are as a rule carved on hard stones and placed in conspicuous positions. The foot-print of *Viṣṇu* forms the great object of worship at *Gayā*. The Hymn is in five *Indravajrā* verses with solemn and awful accents.

Govinda-kalpa-latā by *Samīracāryya*, No. 100, is a Tāntrika compilation on the worship of *Viṣṇu*. It uses all the paraphernalia of the *Çakti* worship, but, still the author is a bigoted sectarian and asks his readers never to take the work or read it at a place where *Çakti* is worshipped and *Çakti* worshippers live.

Japa-rahasya, No. 119, gives directions for counting the beads (*i.e.*), repeating the name of the divinity worshipped.

Pūrṇānanda was a great Tāntrika compiler of the sixteenth

century. He was a Vārendra Brāhmaṇa born in the district of Rajshahi, left an orphan at a tender age. Brahmānanda, a great Tāntrika writer of his time, brought him up and initiated him in the mysteries of Tantra. The place where he obtained siddhi or success is still known as siddhinagara. Purnānanda became the guru or spiritual guide to a number of influential Brahmans in the North and East Bengal and his descendants are still to be found in many places, working as spiritual guides. Kāṭihar in Maimensing appears to be the great stronghold of his descendants. Tattva-cintāmaṇi his great work runs through several thousands of ślokas. The influence which he and his Guru still exercises over the Brahmans of Bengal is very great. He was devoted to the left-handed worship.

Tantrapradīpa is a compilation by Jagannātha Cakravartī belonging to the Kāñjī gāñī of the Rāḍhīya Brahmans of Bengal. His work is over 4,000 ślokas in extent and gives general rules for worship.

Tantraratanā, No. 140, is by Anandānandanātha the son of Sahajānandanātha on the left-handed form of worship. What the Brahmans call the right-handed worship is not much to be found among the Buddhists. The Brahmans say that the Vīrācāra or the left-handed worship is not confined to Brahmans alone as the others are, even the Atheists (*i.e.*, Buddhists) can be votaries under this system. I have elsewhere shown that the Nāthas are the remnants of the Buddhists in Bengal. They are called Yogīs but are as a caste considered out of the pale of the four castes, *i.e.*, Hindu Society. They live by weaving, but there were and still are men among them learned in Sanskrit. I believe the present author is one of them.

Tārārahasya, No. 148, by Brahmānanda, the spiritual guide of Pūrnānanda and the disciple of Tripurānanda deals with the worship of Tārā. She is repeatedly represented to be identical with, or, better to express the idea, she is never to be differentiated from Ekajaṭā, Kālikā, and Nīla Sarasvatī.

There are five regions one above the other all called Çūnya or void. Tārā's abode is in the fourth Çūnya and Kālikā's in the fifth Çūnya. On the forehead of Tārā is Akṣobhya. Virocana, Māmaka Pāṇḍara are Āvaraṇa devatās or divine guards. Mahāpratisarā is a goddess who is often mentioned in this work. The worship it enjoined should be conducted in strict accordance with the customs of Mahācīna or China Proper. Fasts, &c., are not congenial to the goddess Tārā. All prohibited meat might be used in the worship of this goddess. These facts confirm the idea that Tārā was a Buddhist Tantrika diety grafted into the Hindu system. Brahmānanda was not, however, the first to graft, as he quotes a number of Hindu works on Tārā.

Tariṇyaṣṭaka, No. 149, is a hymn to Durgā in her name Tārīṇī written by one Rāmajaya in Tūṇaka Metre.

Tripurāsārasamuccaya by Bhaṭṭa Nāga, No. 157, is written in long and flowing verses, the grandeur of language concealing many things that are obscene and unspeakable. It gives the processes of bringing Kings, ministers, handsome women, and even goddesses under the power of the worshipper.

Number 158 is a short Hymn to Kālī in her right-handed form to be used by the *Vīras*, i.e., by those who are not under any moral restraint in the fervency of their devotion.

The next work No. 159 is a commentary on another Hymn to the same form of Kālī to be used by the Paçus, i.e., those worshippers who keep themselves within the restraints of social and moral obligations. This Hymn is said to emanate from Mahākāla this time not represented as Adinātha as in the other Hymn, already noticed. The present Hymn contains 22 verses in Çikhariṇī Metre and is very sonorous and charming to hear.

Cintāmaṇi tantra, No. 115, appears to be one of the shortest as well as the simplest of the original Tantras treating of mysteries of Mantras, their vivification or blooming up in vigorous life and of the posture of the fingers resembling

the female organ. The last is called *Yoni Mudrā*. This is again treated as a deity and amulets sacred to this deity are worn. The work seems to treat of some of most elementary Tāntrika conceptions such as Kuṇḍalinī, Maṇipura, &c. The former means the coils of a vein in the midst of which the soul is said to reside and the latter the jewelled room in which it lies.

Caitanya-kalpa (from the Brahmayāmala), No. 116, is a most recent work written with the view of proving Caitanya, the great Vaiṣṇava reformer of the sixteenth century, to be an incarnation of Viṣṇu. It is said to be a part of Brahmayāmala, one of the six yāmala Tantras, treating of obligatory mysterious nocturnal ceremonies productive of great merit to the worshippers.

We have got only one chapter of the Jyāna-tantra, namely, the tenth in the codex examined as No. 124. The chapter treats of the qualification of the Preceptor, the manner of initiation, and cognate topics. The last śloka is significant. It says that mendicants alone should adopt the system of left-handed worship with five M's., namely, *Matsya* (fish), *Māmsa* (meat), *Madya* (spirits), *Mudrā* (delicious food), and *Maithuna* (sexual intercourse) while the householders are to adopt the right-handed system without any one of these. The chapter is called a *pariccheda*, and not a *paṭala* and the interlocutors are Īśa and Nārada and not Īśa and his consort.

Codex No. 125 contains only the sixth chapter of the Jyānabhairavī-tantra which treats of the worship of Trijaṭā, which has, says the speaker Mahādeva, already been described in the work entitled Brahmacintāmaṇi.

Jyāna-mārjaṇī-tantra, No. 126, is a short but very curious work as it adopts the Vedantist line of thought as opposed to the Sāṃkhya line which the majority of Tāntrika works accepts. Though professing to be an original Tantra and keeping up all the forms of one, it differs from the rest in having a Maṅgalācaraṇa or invocation, of the Supreme

Brahma. The subject matter treated of are more of a Paurāṇika than Tāntrika character, such as creation, destruction, the indestructibility of the knowledge of Brahma, and so on. It ends with an impressive description of the last moment of the world, namely, all void, all Čūnya, the fulfilment of the Vedānt ideal. The work would be completely a Vedānt treatise but for the representation of the great world in the person of the worshippers, the Macro cosm in the Micro cosm.

Jñānārṇava, No. 129, is an original Tantra of some length and it is full of Tāntrika technicalities. The consonants which cannot be pronounced alone are Čiva while the vowels and the dots which are pronounced without the aid of others and which help in their pronounciation are Čakti. The whole alphabet, the combination of Čiva and Čakti, is the supreme Brahma. The letters of the alphabet, therefore, are Mātrkāḥ or mothers. They lead to Brahma who is manifested in sound or rather in articulate sound but who is beyond the reach of sound. The deities represented in this work are Tripurā and Bālā, and details are given of their worship and attempts have been made to co-ordinate the various details of their worship to the Vedic forms of worship. For instance, to every Vedic Mantra there is a ṛṣi, a devatā, and a chandaḥ, so the Tāntrika Mantras though one or two syllables only have been made to have all these three.

Tārātantra, No. 146, contains only 180 ślokas, but its historical importance cannot be overrated. It is professedly Veda-vāhya or outside the Vedas, *i.e.*, non-Hindu; but it should be heard and studied from a Preceptor. Pārvvatī, who is aware of Buddha and Vaçiṣṭha being great Bhairavas of the left-handed worship, is anxious to know by means of what Mantras did they attain the position of Bhairavas which is fully equal to that of Čiva. Čiva says the *Mantra* is *Tārā*. Buddha who is another form of Viṣṇu was initiated in the Mantra of Ugratārā and attained the position of a creator and an immortal. Vaçiṣṭha by following him became a fixed

star. It is well-known that Tārā is simply a Çakti of Buddha or she is a manifestation of Prajñā which again is nothing else but Dharma, one of the Buddhist triad. So this is an adaptation of a Buddhist Tāntrika worship in Hinduism. A latter and more developed form of Tārā worship is to be found in Tārārahasya (see *supra*). Tārātantra which is old enough refers to Cīna-tantra and Kālī-tantra. Vaçiṣṭha brought the knowledge of Tārā from Cīna, directly from the mouth of Buddha. He could not find Buddha in India and even in Tibet. So the adaptation of Tārā in Hinduism must be referred to a period when Buddhism was supposed to have been lost in India. This would be in the early centuries of the Muhammadan Conquest. The lower limit is the sixteenth century in which Brahmānanda wrote his Tārā-rahasya.

After hearing much about the various forms of worship Pārrvatī had her doubts and the codex No 206 is called Nirut-tara-tantra, because, by hearing it all her doubts were removed and she could not give any answer. So it appears to be one of the latest and it often refers to Mahācīna krama, *i.e.*, the Chinese method of worship with the five M's. It gives a clue to the derivation of the work *Kaula* as applied to the votaries of the left-handed worship. The word Kula applies to the Family of Kālī. There are two such families of the Goddesses, Kālī-kula and Çrikula. Both are worshipped with the five M's. Exhaustive details are given of this worship. The worshipper of these families are called Kaulas or Kulīnas. Though the forms of worship are dark and indelicate in the extreme, yet it speaks of Çiva and Çakti being Saguṇa and Nirguṇa, *i.e.*, with form and without form, phenomenal and transcendental. The light is without form and the world is with form. The stars represent the Nirguṇa and the rest of matter, Saguṇa. This reminds one of the Rūpa heavens and Arūpa heavens of the later Buddhists. The Arūpa heavens are without form. There are many doubtful and abstruse points explained in the work. The explanations may not always satisfy critical minds, yet

it is a relief to find some sort of explanation given in matters which are kept intentionally secret and given the appearance of a mystery.

Nirvāṇa-tantra, No. 208, is to be carefully differentiated from the Mahānirvāṇa-tantra, the great work which enjoys a popularity next perhaps to the Bhagavadgītā. This work is more methodical than the works previously noticed. It treats of Nirvāṇa as the highest aim of Tāntrikas. It gives the details of the macro cosm and places Nirvāṇa which is attainable by the worshippers of Mahā-Kālī alone in the highest heaven the *Satyaloka*. It praises the Avadhūta, namely, the brāhmaṇa votary of the left-handed worship who renounces the world, as the only being who attains Nirvāṇa. The description of satyaloka, of the avadhūta and of many other things in this work are very impressive. The antiquity of this work cannot go very far as it speaks of Rādhā as the consort of Viṣṇu in the Vaiṣṇava heaven, *i.e.*, the sixth or Bhuvan-loka. The conception of Rādhā is as old as the present recension of the Brahma-vaivartapurāṇa which cannot be placed earlier than the eleventh century.

The Phet-kāriṇī-tantra, No. 244, differs materially from the work of the same name published in Calcutta. It is doubtful whether the printed work should be termed an original Tāntrika work at all, as on the face of it, it bears the stamp of a compilation. It has an invocation, it enumerates the works consulted, it quotes from previous works and so on. The codex under notice, however, is an original Tantra devoted to the glorification of Dakṣiṇā Kālīkā in her various forms. The interlocutors are Īva and Pārvatī.

Numbers 248, 249 and 250 are said to be larger recensions of the works of the same name, but in certain cases the Bṛhat recension and the ordinary recension are so widely different that they cannot be said to be the same work. This is evidenced by the Rudrayāmala and Bṛhadrudrayāmala, by Yonitantra and Bṛhadyoṇi all of them noticed in this volume. Bṛhad-gautamiya, No. 248, begins like a Purāṇa, the interlocu-

tors are R̥ṣis, the scene is laid on the peaks of the Sumeru. It is a Vaiṣṇava work devoted to the worship of Gopāla, *i.e.*, that particular form of Kṛṣṇa in which he tended kine at Vṛndāvana. It would be hard to describe the Yoni and Bṛhad-yoni Tantras, even in a scientific work like this. The Bṛhat treats of the Bṛhat-yoni of Durgā while the smaller work considers that of every woman to be an object of worship. The Rudrayāmala is a large work which attempts to explain Tāntrika technicalities. The larger recension, however, is a work of a very different character. The interlocutors are Nārada and Kṛṣṇa and the work partakes the character of both a Purāṇa and a Tantra. It opens with the birth of Pañcānana the youngest of Gods and the son of all the Gods. Born in the Himalayas he became the lord of new born children and so his worship soon spread all round. He is represented by a number of stones under huge trees. He does not much like images. At the present moment he strikes mere terror in the hearts of Bengali mothers than even cholera and small-pox, for he plays all his pranks within the first year of a child's life. The present codex contains only the first part of the work, the story of Pañcānana's birth.

Mahāmokṣa-tantra, No. 278, is a large work thoroughly brahmanic in character and tolerably free from disagreeable rites which disfigure other Tantras. Mahāmokṣa means the highest form of salvation, the Nirvāṇa. This work treats of Mahāmokṣa as opposed to other forms of salvation such as Sālokya, residing in the same region with the Supreme Spirit, Sārūpya, having the same form with him and, Sāyujya, to be united with him. Keeping Mahāmokṣa as the great object in view the work treats of the cosmogony, the various regions one above the other, the bibliography of the Tāntrika literature, and various other topics. This work also treats the universe as the macro cosm and the human body which is simply a miniature of the universe as micro cosm, the terms used are exact translation of the Greek terms, *viz.*, Bṛhat Brahmāṇḍa and Kṣudra Brahmāṇḍa.

It has hymns to all the eighteen forms of Çakti, giving one hundred names in each hymn, each name having the initial letter of the diety concerned.

Mahişamardini-tantra, No. 282, treats of the consecration of temples to Kālī. Mahodḍiça-tantra, No. 283, in Sanskrit and Hindi treats of propitiatory ceremonies as well as ceremonies for the purpose of destroying, entrapping, stupifying armies, attracting females, and so on. All these, however are to be done not so much with Mantras as with drugs and herbs.

Māṭṛkābheda-tantra, No. 284, refers to the following Tantras, namely, Cīna-tantra, Kālī-tantra, Yoni-tantra, Virā-tantra and Toḍala-tantra. It cannot be very old. It prescribes mystic processes for making gold, silver, &c., praises wine as even superior to the Ganges water in sanctity, asserts that drinking wine is no sin for an initiated Brāhmaṇa, and ascribes various degrees of merit in worshipping the phallic emblem of Çiva made of various metals. Mercury is the semen of Çiva; it is greatly praised and a process half chemical and half mystic is given for burning it into ashes.

Māyā-tantra, No. 285, is a short work treating of subjects peculiar to the *Tāntrika* literature. It gives some directions for reciting Caṇḍī. Meru-tantra, No. 294, is a most recent work on the left-handed form of worship and treats of the *Mantras* or formulae of worship of various deities. In page 252 of the MS. there is a curious passage in which Iygrejā, *i.e.*, Englishmen and Landrajā *i.e.*, born in London are mentioned as Cakra-varttinah, *i.e.*, holding Imperial sway and the destroyers of Hindu religion. They will acquire great power by means of Mantras in Phairiṅga-bhāsā, *i.e.*, English language. The passage is not only curious but very obscure.

Yogāvali, No. 303, begins with an exposition of the *Tāntrika* ideas on the Science of Midwifery and ends with a process of concentration of mind by stopping respiration.

Virabhadra-tantra, No. 839, begins with questions and

answers which are beautifully vague, and treats of the mystic processes of destruction, attraction and so on.

Çakti-tantra, No. 348, treats of the worship of Çakti in all her terrific forms and terrific associations. She is to be worshipped on cremation grounds, deserted houses, sitting either on the head or on the chest of a corpse, with five M's and with hemp. The codex under notice is defective. It has lost the first 7 Pāṭalas.

Çāvara-tantra, No. 359, in Sanskrit and Hindi enumerates the twelve Kāpālikas, namely, Adinātha, Anādi, Kāla, Atikāla, Karāla, Vikarāla, Mahā-Kāla, Kāla-bhairava-nātha, Vaṭuka, Bhutanātha, Vīranātha and Çrikāṇṭha. Their disciples are also twelve in number, *i.e.*, Nāgārjjuna, Jaḍa-Bharata, Hariç-candra, Satyanātha, Minanātha, Gorakṣa, Carpaṭa, Avaghaṭa, Vairāgya, Kanthādhārī, Dhalandharī and Malayārjjuna. These are founders of sects among the Çāvaras or Kāpālikas. The work then goes on with the enumeration of various terrific Mantras and deals with ghosts, demons, witches, serpents, and so on; also of various mystic Mantras for destruction, attraction, stupifaction and so on.

The last work under this head, Sammohana-tantra, No. 400, is a dialogue between Akṣobhya and Tārā. Akṣobhya is one of the five Dhyānī Buddhas and Tārā is the general name of the Çaktis of the five Dhyānī Buddhas. These have been accepted as forms of Çiva and Durgā in the Hindu Tantras. The work enumerates the different Tantras current in different countries and the twenty head quarters of the Çaiva sects with the language and character they use.

Miscellaneous:—Under this head there are Purāṇas, Koṣas, Poems, Anthologies, and Vaiṣṇava works. Of these the most important is a poem entitled Pavana Dūta by Dhoyī Kavi, No. 225. It is written in imitation of Kālidāsa's celebrated work, the Meghadūta or the Cloud Messenger. The heroine in this case is Kuvalayavatī, the daughter of the Prince of Gandharvas, or celestial Musicians, who lived in the Malaya Mountains in Southern India. She saw Lakṣmaṇa Sena who

with an army, led a conquering expedition to her part of the country. She fell in love. He knew nothing of it. He returned to his capital and she became anxious to send a messenger to Lakṣmaṇa Sena. It was the beginning of the spring season and she found the Southern breeze blowing to the North. Her fancy took this to be her fit messenger and she entrusted him with her amorous message. In imitation of Kālidāsa the poet describes the route to be taken. There are geographical blunders in the description of the route, but the description is full of vivid images and glowing scenes. Bengal is described as a garden. The Brahmaṇa beauties were fond of ornaments made of palm-leaves. The Banks of the Hughly are described from the parting of the three rivers at Trivenī to Bijayapura, the capital of the Sena family. The favourite pastime of the ladies of the capital, which had beautiful orchards, was NĀGAR DOLĀ, a machine which revolves vertically and takes the riders up and down. The poet says that the celestial damsels, the Apsarasah, were very proud of their personal charms and so Madana, the god of beauty, in order to curb their pride wanted to take the Bengali damsels up in heaven and so the Nāgar Dolā was simply a device to accustom them to a journey upwards.

The poet lived at the Court of Lakṣmaṇa Sena who honoured him greatly and gave him many elephants and a chawry with a golden handle. The genealogies point him out to be a Rāḍhiya Brāhmaṇa of Pālādhi Gāñi and Kācyapa, Gotra. There were five poets in Lakṣmaṇa's Court, of these, the works of Jayadeva, Govarddhana, and Umāpati are known. Dhoyi's work was not known. Pavana Dūta is, therefore, a discovery of some importance.

The Dūta Kāvya, *i.e.*, poems written in imitation of Kālidāsa's Megha Dūta seem to have flourished greatly in Bengal. The Padāṅka Dūta by Kṛṣṇa Çurmā, Uddhava Dūta by Rūpa Gosvāmī, Haṃsa Dūta by the same author, Pavana Dūta, just mentioned, are poems of considerable merit. The Kīra Dūta or Parrot messenger by Rāmagopāl, No. 67,

is a message from Rādhā to Kṛṣṇa. The work is dedicated to a Rājā of Bengal who subjugated many Rājās and whose fame spread all over the earth. From the meagre information given it is difficult to fix the date of the poet and his patron. But I may here hazard a conjecture that Rāmagopāl was one of the compilers of the Vivādārṇavasetu described above and his patron was Rājā Kṛṣṇacandra of Navadvīpa.

Vṛindāvana Kāvya by Mālāṅkaraja, probably, a king of Kaçmīra, is a short poem in praise of Kṛṣṇa in double-entendre. It is accompanied by an anonymous commentary. The MS. belonged to Kāçirāma Vācaspati.

Kautuka-Ratnākara is a drama by the priest of Lakṣmaṇa Māṇikya who had the sounding title of Kavi-tārkika. Lakṣmaṇa Māṇikya flourished about the time of the Mogul conquest of Bengal at Bhulūā in the District of Noākhālī. He was one of the Bārobhuñās or twelve chiefs who had almost independent powers. The king brought a number of Maithila brāhmaṇas in the Rāj and his *purohita* was one of these.

Sūryya-çataka by Mayūra-Kavi is well-known as the commentaries of Kavyaprakāça, the celebrated Rhetorical work by Mammāṭha, adduce this poem as an instance of *Civetarakṣaaye*, i.e., of getting over misfortune by means of writing poems. Mayūra Kavi was a leper. He was cured of his infernal malady by writing this hymn of one hundred verses. The present codex is accompanied with a commentary by Jagannātha Çarmā who gives some interesting particulars of the poets' life. From him we come to learn that Mayūra lived at Benares, that he was an antagonist of the mendicants, that he had a large number of pupils, that he defeated all his contemporaries in arguments, that he suddenly caught leprosy, that he went to the Temple of the Sun-god, that he could not stand even with the help of his friends before the narrow entrance of the Temple, and that he sat behind the Temple and successfully prayed for deliverance from the disease.

Rāmālīlāmṛta, No. 317, by Kṛṣṇamohana is a curious work full of CĪTRA KĀVYA or Accrostics. He seems to have been a

voluminous writer, who wrote poems in praise of almost all the gods of the Hindu Pantheon, who made a Tāntrika compilation, namely, *Āgamacandrikā* in which mystic formulæ have been explained, the mode of worship settled, and Pura-
 ṣaraṇa inunciated. His *Ānandasindhu* explains the causes of diseases by the merit and demerit of work done in previous existences. He wrote a *Dhyānāvali* the formulæ of meditation of various Hindu deities. He wrote another work in which Prākṛta, Sanskrit, and Persian words were freely mixed up.

Rādhācarita, No. 313, by Rāmacandra of Viṣṇupura written at the command of Vīrasimha, the local Rājā about three centuries ago, is a poem of considerable merit.

Harikelikalāvati. No. 421, by Kavikeṣarī, is a poem on the early adventures of Kṛṣṇa ending with the fall of Kāṁsa. It is written throughout in totāka metre, the number of verses is 120. The writers language and versification are unexceptionable.

There are about a dozen of works belonging to Vaiṣṇava sect founded by Caitanya in the sixteenth century; of these the commentary to *Ujjvala Nīlamaṇi* by the author of the work, Rūpa Gosvāmī had not yet been described (see No. 33). Sanātana, Rūpa and Ballabha were three brothers whose father settled at Candradvīpa to be away from the sight of the Muhammadans. The first two brothers, however rose high in the service of Alauddin Husain Shah (1494 to, 521 A.D.) Sultān of Bengal. They embraced Chaitanya's religion and settled at Vṛndāvana where they wrote many Sanskrit works and are regarded two of the six Gosāiṇs.

Kīrttana Cintāmaṇi, No. 68, has a curious Colophon. See page 64.

Bhaktijayārṇava, No. 254, by Raghunandana Banerji extols the merits of Kṛṣṇa worship. *Bhaktiprakāṣa* by Raghunandana, a Vaidya by caste, and *Kṛṣṇabhaktiprakāṣa*, No. 77, are works of the same nature.

NAIHATI,
 Nov. 20, 1900. }

HARAPRASĀD SHĀSTRĪ.

No. 316. रामपूजापद्धतिः . Substance, country-made paper, $17 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 7 on a page. Extent, 287 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Teliveni *viā* Gaḍbetā, District Medinipura, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो रामाय । अथ रामपूजापटलः । ब्राह्मे सुहृत्ते उत्थाय सुक्त-
स्त्रापः रात्रिवासस्यक्ता शिरसि सहस्रदलकमलकर्णिकावस्थितं श्वेतवर्णं
द्विभुजं वराभयकरं श्वेतमाल्यानुलेपनं स्वप्रकाशरूपं स्ववामस्थितया स्वप्रकाश-
रूपया शक्त्या सहितं गुहं विभाव्य मानसोपचारैराराम्य ए० इति दशधा
जप्त्वा नमस्कृत्यात् ॥ इत्यादि ।

End. निर्माल्यं शिरसा धार्यं सर्वाङ्गे चानुलेपनम् ।
नैवेद्यं चोपमुञ्चीत दत्त्वा तद्भक्तिशालिने ॥
पादोदकं पोत्वा नैवेद्यं किञ्चित् स्वीकृत्य अन्यदुपयोग्याय दत्त्वा यथासुखं
विहरेत् ॥

Colophon. इति रामपूजापद्धतिः ॥

विषयः । रामपूजाविधिसूत्रप्रयोगादिश्च ।

No. 317. रामलीलामृतम् . By कृष्णमोहनः . Substance, country-made paper, $18 \times 2\frac{1}{2}$ inches. Folia, 46. Lines, 5 on a page. Extent, 920 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Phursail, Paṇḍita Advaitacandra Nyāyaratna. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning. (आदितस्त्रीणि पत्राणि न सन्ति ।)
या प्राणप्रतिमा सुहृद्भिर्हृषमा या पापपुण्ये समा
यामाश्रित्य गृह्णाद्यमः सुखमिहान्यत्रापि दुःखापन्ना ।
पुत्रान्भक्तिपदं सद्भुक्तिमुखदं सर्व्वं भव्यास्पदं
तत्पुत्रस्य खनी' रसेकसरणी' कक्षां त्यजेत् कामिनीम् ॥
नित्यं नयजनं निषेकनिपुणं तेजस्विनं शोभनं
रामा कामयते स्थितेऽपि दयितेऽभ्यासे वदान्योद्यते ।

चाप्रा तं दयितं त्यजत्यपि सुतं कः प्रत्ययस्तेन चेत्
 त्यक्त्वा तन्नु जनं भृशप्रणयिनं हृन्नु दया न क्षणम् ॥
 दुष्येचे दहने चिताधिश्यने मित्रान्वयोदीपने
 पुत्रादप्यजरं वपुः प्रियतरं प्रेम्णा प्रिया कातरम् ।
 ++ यानुपतिं स्वधर्मविरतिं निःशेषपापस्थितिं
 सदास्मारयते कुलानि ++ ते कक्षां त्यजेत् त्वास्ते ॥ इत्यादि ।

End.

दुर्ज्ञेयं चरितं सुरैरपि तु यत् तस्या + लेशो मया
 तदौ ++ मतीव यत्नकलितो रामेति मे शासनम् ।
 ज्ञानाग्नौ प्रियतातिव + + + + ललाय भक्त्याम्बुधौ
 नो चे + क्षिप घोरजन्मजलधेः पारं जगन्नायक ॥
 येनाकारि गुहद्विजायुतरमावाणीपिपाकीश्वरी
 गङ्गा शम्भुसुतात्मजा हरिहरादित्यादिकानां परा ।
 रम्या तत्सुतिमालिकातिविमले + + + +
 नानातन्त्रसमूहसङ्गच्छयः सत्प्रीतये तदुपया ॥
 मन्त्रादानविधानपूजनपुरस्कार्यादि यत्नेरितं
 तद्रम्यागमचन्द्रिकाया इतरस्यानन्दसिन्धवाङ्मयः ।
 यवीकृष्णपचारभक्तियोजना + + क्रिया प्रायशी-
 ऽदृष्टज्ञानमिनोऽगदाहदुरितं पौर्व्वन्नु यत्नेरितम् ॥
 ध्यानावस्थभिधोऽपरः सुमनसां ध्यानं यतो भावितं
 नानाकौशलकायचित्ररचितं श्रीरामलीलासूतम् ।
 काव्यं नयमिदं छतश्च कविना तेनैव किञ्चित् तत-
 न्मन्दः प्राकृतपारसीकसुमनोवाणीविमिश्रैः शृण्वक् ॥
 भीतारामानुजतनुजगद्वाक्यं सौधकन्दं
 सध्वानन्द्यागममुपनयेत् सौमनस्यश्च पावम् ।
 ब्रह्मज्ञानं फलमसूतकं सत्यदे खेदछले
 स्नानो मन्त्रः कलयत चित्तं सावधानं तदेतत् ॥

Colophon.

तारा सा जननी सुशोरजठरा + तीव दुर्गापदो
 मुक्ता रामसती तु यत्कवयया सध्वं समुन्मीलितम् ।
 तत्प्रीतीक्षितलक्ष्मणोदनकृते श्रीरामलीलासूते
 काव्ये भयजनैकमोदजनके सर्गाग्रसत् सप्तमः ॥

विषयः । विश्वामित्रपुरस्कृतस्य रामस्य अहल्याशपविमोचनादिरावणबन्धानं यावच्चरित्र-
वर्णनम् । तत्र चतुर्थे सर्गे चित्रकाव्यप्रदर्शनव्याजेन विविधबन्धकथनम् । यथा,— सगबन्धः ।
पद्मबन्धः । सोपानबन्धः । गोमूत्रबन्धः । अश्वबन्धः । कुलालचक्रबन्धः । पत्तिबन्धः ।
खड्गबन्धः । दुर्गबन्धः । सुदर्शनचक्रबन्धः । सुरजबन्धः । नागपाशबन्धः । वारणबन्धश्चेति ।

No. 318. रामार्चनचन्द्रिका . By आनन्दवनः . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 102. Lines, 7 on a page. Extent, 2,499 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. नमः श्रीरामचन्द्राय ।

तत्त्वं संहतिवारिधिं त्रिजगतां नौनीम यस्य प्रभो-
र्येनेदं सकलं विभाति सततं जातं स्थितं संहृतम् ।
यस्मिन्नेो निगमा भवन्ति न मनो मानं वराधीश्वरे
तं वन्दे सहजप्रकाशममलं श्रीरामचन्द्रं परम् ॥
विश्वव्यापितनोः शुभा रघुपतेर्मूर्तिरमूर्तिस्तयो-
र्वीक्षार्थप्रतिपादनैकचतुरः शान्त्यादिशीलः शुचिः ।
अज्ञानान्ध + वारणैकतरणिविज्ञानचिन्तामणि-
नित्यानन्दपदैकभूर्विजयते श्रीमान्मुकुन्दो मुनिः ॥
वेदान्तवाक्यार्थहरिर्विराजते
यस्मिन् गजाः काममदादयो न हि ।
बुधाः सदानन्दपदं प्रपदिरे
वन्दे मुकुन्दाख्यवनं गुहं परम् ॥
पूर्वद्वोत्तरतापनीयमखिलं कल्पं वनं मारुते
ब्रह्माग्लिवशिष्टनामसंहिताः कल्पास्तथा संहिताः ।
शास्त्रं मन्त्रमयं मया कुवलयं त्वालोच्य सीतादिकं
श्रीरामार्चनचन्द्रिका कलिमलप्रध्वंसिका प्रोच्यते ॥
तत्तद्द्रव्यगतैर्नावाक्क्षेरेव च संस्कृतैः ।
सौकर्यार्थं क्रमः सम्यक् संचेषेण प्रतन्यते ।
उच्यते प्रथमं तत्र लक्षणं गुरुशिष्ययोः ॥ इत्यादि ।

End.

कोऽप्यनुग्रहमस्तु धिर्वयमपि प्रेमाङ्गुजं साम्प्रतं
 संसारदावानलतापशान्त्यै × × श्रीरामार्चनचन्द्रिकेयम् ।
 स्थात् संहितामार्गमुपाश्रयद्विर्वादिभिर्नन्दितसोधयत् ॥ (?)
 पटलैः पञ्चभिः प्रोक्ता श्रीरामार्चनचन्द्रिका ।
 चानन्दवननाम्ना च यतिना हरितुष्टये ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्रीमन्मुकुन्दवनश्रीचरणशिष्यानन्दवन-
 विरचितायां रामार्चनचन्द्रिकायां पञ्चमः पटलः ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

विषयः । गुरुशिष्यसूत्रादिनिरूपणम् । सुप्तप्रबोधकालादिनिरूपणम् । राशिशुद्धादि-
 निरूपणम् । मन्त्रसंस्कारादिः । रामसीताध्यानादिः । बीजाद्यर्थनिरूपणम् । मासनक्षत्रादि-
 शुद्धिनिरूपणम् । होमविध्यादिः । दीक्षाप्रकरणादिः । तिलकधारणविध्यादिः । द्वितीयदिन-
 भागकृत्यविधिः । शुद्धिचतुष्टयादिः । भूतशुद्धादिः । न्यासान्निरूपणम् । प्रथमे द्वितीये च
 पटले एते विषयाः सन्ति । १ यपटले ध्यानपूजाप्रयोगादिः । तीर्थधारणादिश्च । ४ यपटले
 षष्ठदिनभागकर्त्तव्यादिः । पुरस्चरणादिः । सर्व्वयन्त्रसाधारणकृत्मादिश्च । ५ मपटले रामनवमी
 माहात्म्यादिनिरूपणमुखेन पूजादिनिरूपणमिति ।

No. 319. रावणचेटकम् . Substance, country paper. Folia, 5. Lines,
 8 on a page. Extent, 115 ślokaś. Character, Nāgara. Place of deposit,
 Gobardhanasaraī, Benares, Paṇḍita Vindhyeṣvariprasāda Dube. Appear-
 ance, fresh. Generally correct.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः ॥ अथ रावणचेटकस्य सर्व्वोपष्कारमन्त्रचेटकाणां इत्यारा-
 धनेन सिध्यति । अथ मन्त्रः ॐ श्रीं ह्रीं क्लीं मुं चां चीं चूं चैं चो'ं चः
 ॐ नमो भगवते दशकण्ठाय दशशीर्षाय दशाननविंशतिनेत्रधराय एकादश-
 जिह्वाष्टादशश्रोत्र-नवनासा-विंशत्योष्ठाय विंशतिपाणिने विंशतिभुजाभूषि-
 ताय नागयज्ञोपवीताय नमः सर्व्वविद्याविशारदाय । इत्यादि ।

End.

अथार्जुनचेटकं ॐ प्रो' प्री' श्रीं श्रीं श्रीकार्त्तवीर्य्यार्जुन-सहस्रकरसंस्थित-
 सहस्रायुधधर-सहस्ररश्मिधर-सहस्रसूक्तिधर-सहस्रकवचधर-सहस्र-बाल-
 धर-दण्ड-पाश-गदा-शक्ति-खड्गाकुश-शूल-सुदूर-सुषल-तोमर-कुठाराकुश-
 चक्र-करवाल-परिघचक्र-राक्षप्रियाणधर सर्व्वदुष्टघोरान् नाशय नाशय

सर्वलोकान् पालय पालय ॐ ह्रीं सहस्रारे हं फट् खाद्या परस्य वाध
राष्ट्रं खगद्वस्याप्यात्मनो परि परितोषमोक्षमार्गेण रक्षा च इत्यजरं जपेत् ।

Colophon. इत्यागमोक्तकुम्भकर्णचेटकाख्यं रावणोक्तं त्रयोदशचेटकं समाप्तिमगात् ।
श्रीशिवशक्तिशङ्करो जयति जय शङ्कर जय शङ्कर जय शङ्कर जय शङ्कर
जय शङ्कर ।

विषयः । रावणचेटकम् । रञ्जकचेटकम् । भट्टिचेटकम् । विश्वावसुचेटकम् । चोला-
चेटकम् । कुम्भकर्णचेटकम् । वाचाटचेटकम् । विश्वचेटकम् । रक्तकम्बलचेटकम् । लोभ-
चेटकम् । सागरचेटकम् । निशाचरचेटकम् । चुक्षुकचेटकम् । सुपथचेटकम् । प्रेरकचेटकम् ।
भवचेटकम् । अर्जुनचेटकश्च ।

No. 320. रग्विनिश्चयटीका (वैद्यमनोरमा) By रामकृष्णभट्टः. Substance,
palm-leaf, 18 x 1 inches. Folia, 241. Lines, 4 on a page. Extent, 5,061
çlokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1685. Place of deposit, District
Dhākā, Vikramapura, Vāsirā, Bābu Bhagavāncandra Kavirāja. Ap-
pearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. नमो गणेशाय ।

लोकेशं व्यक्तमयक्तं निर्गुणं त्रिगुणात्मकम् ।
सदसद्रूपिणं वन्दे तं कारणमकारणम् ॥
वन्द चरणसरोजं श्रीगौरीनीलकण्ठयोः पिबोः ।
यद्भक्त्या कृतकृत्यास्तरन्ति दुःखाभोधिं लोकाः ॥
..... ।

तन्मते रामकृष्णेन टीका वैद्यमनोरमा ॥

अथ खलु सुश्रुताद्यखिलविश्रुतविशुद्धबुद्धिर्माधवकरो निखिलतन्त्रतत्त्वसङ्ग-
ज्ञापकं त्रिविधशिष्यवृत्त्यादनाथ ... परम्परापरिप्राप्तमखिलप्रत्यूह-
बूद्ध्यपोहहेतुमीश्वरनमस्कारं प्रागकार्षीत् । प्रणम्येत्यादि ।
रग्विनिश्चयसंज्ञकोऽयं ग्रन्थो निबध्यते । इति श्लोकद्वयेन—इत्यादि ।

End. प्रसन्नदोषमिति । प्रसन्ना अविकृता दोषा यस्य तम् । तमेव कथं
जानीया इत्याह । प्रतिस्वधातुमित्यादिधातुशब्देन वातादयो रसादयो-
ऽविशेषादुच्यन्ते ।

Colophon. इति श्रीरामकृष्णभट्टकृतयां रत्ननिचयटीकायां वैद्यमनोरमायां विष-
निदानवृत्तिः समाप्ता ॥ शुभमस्तु शकाब्दाः १६८५ ।

विषयः । माधवकरुण-निदानापरनामकरत्ननिचयविधान-वैद्यकग्रन्थस्य व्याख्यानम् ।

No. 321. रूचादिवृत्तिः . By मधुसूदनः . Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 16. Lines, 5 on a page. Extent, 230 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1702. Place of deposit, District Mayamaṇa-simha, Kānīhārī, Paṇḍita Mukundacandra Smṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो हरये ।

नत्वा पदाब्जं शिवदं शिवाया विलोक्य कान्तविचारसारम् ।
चक्रे रूचादिवृत्तिं विपश्चित्कृते कृतिश्रीमधुसूदनोऽयम् ।
नेर्विशः । नेः परो विशती रूचादिर्भवति । इत्यादि ।

End. न्यकृतावयवसमूहायै लेखयचनमपि अतिलुनीते सेनेति ।
ररु ङीकायाः समालय्य बलेखीत् विदुषां मुदे ।
रूचादिवृत्तिनेता तु श्रीमान् श्रीमधुसूदनः ॥ * ॥

Colophon. इति रूचादिवृत्तिः समाप्ता ॥ * ॥ शकाब्दाः १७०१ ।

विषयः । रूचादिगोप्यध्यातुरूपकथनम् ।

No. 322. रत्नचण्डिका . Substance, country-made paper, 13½ × 3½ inches. Folia, 10. Lines, 8 on a page. Extent, 290 ślokaś. Character, Bengali. Date, P Place of deposit, District Tripurā, Parganā Sarāil, Vuḍḍivara, Paṇḍita Kṛṣṇakiṣora Vidyāvāgiṣa. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमश्चण्डिकायै ।

ॐ चण्डिकेयं चतुर्वर्गफलदा साधकेन्द्री ।
कोटिकन्यास्त्रितं पुण्यं दद्याद्वा विधीयते ॥

श्रीपाञ्चन्यास ।

भगवन् भूतभयेश पैलोक्याधिपते हर ।

यदुपाख्यानमाद्यथ्यं शौरधेयं बहस मे ।

रुद्र उवाच ।

अस्या रुद्रचण्डिकाया ब्रह्मादय ऋषयोऽनुष्टुप्कन्दचण्डिका देवता । इत्यादि

End.

अतएव महाभाये किं वक्ष्ये तव सन्निधौ ।

लम्बोदराधिकां चण्डीं श्रवणात् पठनाद् जनः ।

तत् त्वमसीति वाक्येन मृत्योरपि मुदुर्लभम् ॥ (?)

Colophon.

इति रुद्रयामले हरगौरीसंवादे रुद्रचण्डिका समाप्ता ॥

विषयः । शिवकार्तिकेयसंवादेन रुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकायाः कवचकथनम् । हर-
गौरीसंवादमुखेनागमसन्दर्भेयरुद्रचण्डिकान्तर्गतप्रथमपरिच्छेदे चण्डीरहस्यकथनम् । शिवदुर्गा-
संवादेनागमसन्दर्भे श्रीरुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकान्तर्गतमध्यमावच्छेदपटले साधनरहस्यकथनम् ।
हरगौरीसंवादेन श्रीरुद्रयामलीयरुद्रचण्डिकाया वारभेदे भैरव्यादिसृष्टिभेदपूजनात् फल-
भेदकथनञ्च ॥

No. 323. रुद्रयामलतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 17×5 inches. Folia, 195. Lines, 9 on a page. Extent, 5,460 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः परमगुरवे ।

आनन्दभैरव उवाच ।

पुरा श्रीपरमेशानीवदनाभोजनिःसृतम् ।

श्रीयामलं महातन्त्रं स्वतन्त्रं विष्णुयामलम् ॥

शक्तियामलमाख्यातं ब्रह्मणः स्तुतिहेतुना ।

ब्रह्मयामलवेदाङ्गं सर्वञ्च कथितं प्रिये ॥

इदानीमुत्तराकाण्डं वद श्रीरुद्रयामलम् ।

यदि भाग्यवशादेव तव श्रीमुखपङ्कजे ।

यानि यानि स्वतन्त्राणि संदत्तानि मच्चौतले ।

प्रकाशय महातन्त्रं नान्यतन्त्रेषु त्विमान् ॥

सर्व्ववेदान्तवेदेषु कथितं ततः परम् ।

तदा ते भक्तवर्गाणां सिद्धिः सञ्चरते ध्रुवम् ॥ इत्यादि ।

End.

शतमष्टोत्तराद्यास्य पुरख्य्याविधिः स्मृतः ।
 न स्नानं न तपः कार्यं न पूजादिविधानकम् ॥
 केवलं स्तवपाठेनानाहते सुखिरो भवेत् ।
 चिरजीवौ वीरतरो वीतसंसारभावनः ॥
 पठित्वा धारयित्वा च योगधष्टो न सम्भवेत् ।
 अनायासे योगसिद्धिं प्राप्नोति परमां श्रियम् ॥

Colophon.

इति श्रीब्रह्मयामले उत्तरकाण्डे तन्त्रे महातन्त्रोद्दीपने सिद्धिमन्त्रप्रकरणे
 षट्चक्रप्रकाशे भैरवीभैरवसंवादे स्तोत्रविन्यासो नाम चतुःषष्टितमः पटलः ॥

विषयः । आनन्दभैरवं प्रति आनन्दभैरव्या उक्तिरूपोऽयं निगमः । तत्र यामलशब्दश्रुति-
 कथनम् । तन्त्रपाठमाहात्म्यकीर्तनम् । भावशब्दनिर्व्वचनम् । तत्र प्रसङ्गात् सुरापानविधिः ।
 दिव्यरूपशुभावभेदात् भावस्य त्रैविध्यनिरूपणम् । दिव्यभाववीरभावपशुभावेषु सिद्धिक्रमनिरू-
 पणम् । पशूनां रात्रिकर्म्मनिषेधः । विशेषतो वीरभावदिव्यभावयोर्निरूपणम् । कलौ भावविशेष-
 विधिः । गुरुपद्वदनविधिः । तत्र गुरुमन्त्रदेवतादिस्वरूपकथनञ्च । अथ कुलाचारविधौ व्रतभङ्ग-
 प्रायश्चित्तादिः । पशुभावनिर्ययः । गुरुस्तोत्रादिकथनम् । दीक्षादिविधिः । सर्व्वामां विद्यानां
 दीक्षासु चक्रनिरूपणम् । तत्र कालाकालविचारचक्रम् । अकडमचक्रम् । ताराचक्रम् । राशि-
 चक्रम् । कुम्भचक्रम् । शिवचक्रम् । विष्णुचक्रम् । ब्रह्मचक्रम् । त्रीनिदशात्मकचक्रम् । ऋषिधनि-
 महाचक्रम् । उल्काचक्रम् । चक्रसाररामचक्रम् । चतुस्रचक्रम् । शुद्धचक्रम् । अक्षयचक्रम् ।
 अरिमन्त्रविमर्ज्जनविधिः । वर्षमांसाकथनम् । कुण्डलिनीस्तोत्रम् । भावसङ्केतकथनम् । कौलिकस्य
 दिव्यभावव्यक्तताकथनञ्च । अथ कुमारीपूजाकथनम् । तत्र कुमारीमन्त्रोद्धारदिविधिः ।
 कुमारीमन्त्रजपशोमादिविधिः । कुमारीस्तोत्रम् । कुमारीकवचम् । कुमारीसङ्ख्यनामस्तोत्रञ्च ।
 अथ अक्षयोदयादिकालनिरूपणम् । तत्र प्रश्नसारचक्रम् । आज्ञाचक्रम् । मन्त्राकालादि-
 कथनम् । आज्ञाप्रश्नार्थभाववर्णविन्यासः । भावचक्रकथनम् । वेदशाखापञ्चकथनम् । आज्ञा-
 चक्रस्य तृतीयदलनिरूपणम् । अथर्व्ववेदलक्षणम् । ब्रह्मज्ञानकथनम् । सुरामांसादिस्वरूप-
 याप्यानम् । कामचक्रवर्णनम् । षड्धारभेदकथनम् । सिद्धमन्त्रविवेचनम् । वीरभावमाहात्म्य-
 कथनम् । षट्चक्रफलौदयकथनञ्च । अथ योगसाधनविधिः । बृहद्वसन्तः । हंसप्रणव-
 याप्या । ब्रह्ममार्गेनिरूपणम् । आसनभेदकथनम् । योगशास्त्रार्थनिरूपणम् । योगसाधन-
 विधिः । प्राणायामस्वरूपादिकथनम् । जपविधिः । ध्यानविधिः । कुण्डलिनीध्यानविधिः ।
 दिव्यध्यानविधिः । ब्रह्मतत्त्वनिरूपणम् । त्रिविधस्नानकथनम् । तर्पणविधिः । शोम-
 विधिः । अन्तर्यजनविधिः । पञ्चमकारविधिः । अष्टाङ्गयोगः । समाधिमाहात्म्यम् । शुक्लकण्ठ-
 पञ्चभेदात् प्राणायामचिन्तनविधिः । प्रत्याहारादिफलकथनम् । वैष्णवानां परमपुरुषस्थानम् ।

मन्त्रसिद्धिलक्षणम् । कन्दवासिनीस्तोत्रम् । षट्चक्रयोगः । महाकालमूलपद्मविवेचनम् । मनुष्य-
जन्मप्रशंसा । धौतिलेत्यादियोगः । चैतन्यकुण्डलिनीसहस्रनामकथनम् । स्नाधिष्ठानस्वरूपादि-
कथनञ्च । अथ श्रीकृष्णसाधनविधिः । भेदिनीसाधनविधिः । कुण्डलिनीकवचम् । विजया-
विधिः । राकिणीस्तोत्रम् । तत्साधनक्रमः । रुद्राणीस्तोत्रम् । महास्यत्युज्जयविधानम् । महा-
रुद्रस्तवः । लाकिनीस्तोत्रम् । सप्तस्वर्गनिरूपणम् । तत्र तत्र पञ्चादिभावनिरूपणम् । मणिपूरानु-
क्रमः । मन्त्रार्थचैतन्यम् । पञ्चद्रव्यादिसाधनविधिः । निर्गुणशोधनविधिः । सिद्धाष्टकमाहात्म्यम् ।
काकिनीसहस्रनामकथनञ्च । अथ भेदिनीस्तोत्रम् । भेदिनीस्तोत्रम् । कुण्डलिनीध्यानादिः ।
कुण्डलिनीस्तवः । कुण्डलिनीकवचम् । पञ्चासवपानविधिः । कुण्डलिन्या अष्टोत्तरसहस्रनाम-
कथनञ्च । अथ श्रीकृष्णराकिणीकथनम् । तत्र मन्त्रोद्गारादिविधिः । ततो नरसिंहमन्त्रः ।
श्रीकृष्णमन्त्रः । श्रीकृष्णध्यानम् । तत्पूजाविधिः । श्रीकृष्णस्तवः । श्रीकृष्णकवचम् । षड्दल-
स्थितषड्वर्णस्तोत्रम् । राकिणीतर्पणादिविधिः । श्रीकृष्णराकिणीसहस्रनामकथनम् । मणिपूर-
भेदकथनम् । लाकिनीस्तोत्रम् । डादिफान्तवर्णध्यानादिः । महारुद्रशक्तिस्तोत्रम् । स्यत्युज्जय-
मन्त्रोद्गारप्रकारश्च । अथ श्रीकृष्णमातृकान्यासादिः । पीठन्यासश्च । अथ रुद्रपूजाविधानम् ।
रुद्रशक्तिपूजाविधिः । रुद्रस्तवः । स्यत्युज्जयपूजाविधिः । स्यत्युज्जयस्तोत्रम् । लाकिनीस्तोत्रम् ।
स्यत्युज्जयलाकिनीकथनम् । तस्या अष्टोत्तरशतनामकथनम् । तस्याः सहस्रनामकथनञ्च । मन्त्रार्थ-
चैतन्यविन्यासविधिः । काकिनीसिद्धिकथनम् । काकिनीस्तोत्रम् । अनारुतपद्मेश्वरस्तोत्रम् ।
ईश्वरस्तोत्रञ्च ।

No. 324. रूपप्रकाशः . By कुल्लुकभट्टः . Substance, country-made paper, 17×6 inches Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 333 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇu-pura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

नानागणानवगतव्यवहारयोग्य-

धातुव्रजानधिगमोरुतमःशमाय ।

रूपप्रकाशमकरोद्दि विशालवर्ची

धातुप्रदीपमनु कुल्लुकभट्टधीरः ॥

कल शब्दसंख्यानयोः । आत्मनेपदी सुवादौ कलते । कल गतौ संख्याने

चुरादावदन्तः कलयति । इत्यादि ।

End.

अ गतिप्रापणयोः भुवादौ ऋच्छति । अ ल गतो इयति । अ गतो ऋषीते ।
अणु दीप्तौ तनादौ खरितेत् ऋषीति ऋषुते ऋषीति ऋषुते इति । संज्ञा-
पूर्वकत्वात् अत्र गुणाभावः । अष्टु दृढौ रात्रौति । अ । अष्ट दीप्तौ ।
भुवादावात्मनेपदौ एजते । अष्ट कम्पने भुवादौ एजति । चुरादौ च
एजयति ।

Colophon.

इति त्रैकुञ्जकभट्टकृतकृष्णप्रकाशः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीरामाय नमः ।

विषयः । धात्वर्थनिरूपणमुखेन धातुरूपादिनिरूपणम् ।

No. 325. ललितावली . By दिगम्बरभट्टः . Substance, country-made paper, $14\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$ inches. Folia, 5. Lines, 6 on a page. Extent, 99 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Sātbheyepādā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

मेदिन्यादीनि कोषाणि समालोक्य प्रयत्नतः ।
त्रैदिगम्बरभट्टेन क्रियते ललितावली ॥
इयं कृता प्रयत्नेन सतां काव्यविदां मुदे ।
स्त्रीयनामानि शब्दानामेकनामवतामपि ॥
भेके मय ऋतौ गण्डे नागे सिंहे कपालके ।
चन्द्रे मधुकौस्तुभे हरिरित्यभिधीयते ॥
मेघे वस्त्रे ... दोःस्त्रे रौद्रे भट्टारभाषणे ।
गुहशास्त्रके चैव आतपः परिकीर्तितः ॥
धौतः गुह्ये च घोषे च प्रज्ञास्ये ... ॥
मगने दिग्धमे चैव कीर्त्तौ दृष्ट्यादिभाषणे ॥
जालवदे दिने हर्षं प्राङ्गनादिकपावने ।
कुटारे ... वस्त्रे च वादशब्दः प्रकीर्त्तितः ॥ इत्यादि ।

End.

धान्ये स्त्रीकरणे चैव वातादिकनिवर्त्तने ।
वस्तुरे च पुरस्कारे मननं परिग्रीयते ॥

देवे च सुरभौ चैव वारिकुम्भे खरे नखे ।
 मन्दारणे च गगने नाकशब्दोऽभिधीयते ॥
 दिवसे पिङ्गलानायां ... .. ।
 पुञ्जे ... .. प्रवीणे च ग्रामे गौरवभाषणे ॥
 ऐश्वर्य्ये मधुरे चैव पुरः सर्व्वत्र कथ्यते ।
 पाकपात्रे च सप्तम्यां सैन्धवे घोटके पथि ॥
 पिप्पल्यां सुषले कच्छे हयः सर्व्वत्र गीयते ।
 शक्रभैषजकाके च शीघ्रणे ... .. ।
 आश्वर्य्ये धोरनादे च सुनिनार्थ्यां रिपुक्षये ॥
 कुदकूरे गजविष्टायां आशब्दः परिकीर्त्तितः ॥

Colophon. (खण्डितशेषत्वात् समाप्तिस्त्वचकं वाक्यं नास्ति ॥)

विषयः । नानार्थ-द्वयार्थं पर्यायबोधकमभिधानम् ।

No. 326. लाघवज्ञानम्. Substance, country-made paper, $18\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 236 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Pharidpur, Post Office Pālang, grāma Dhānukā, Paṇḍita Kālīcaṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ महानसीयवक्त्रिणादिना व्यापकताज्ञानं विनापि शुद्धवक्त्रिणादिना व्यापकताज्ञानस्य महानसीयवक्त्रौ लाघवादिति लाघवज्ञानसहकारेण महानसीयवक्त्रिभिरवक्त्राभाववानितोत्तरबाधकसहकारेण महानसीयत्वविशिष्टवक्त्रिणादिरूपेण तादृशवक्त्रादिविधेयकानुमितिजनकत्वात् तादृशानुमितौ लाघवज्ञानेतरबाधयोर्हेतुत्वं कल्पनीयं । अन्यथा तच्छून्यकालेऽपि तथाविधानुमित्यापत्तेः । न चैवं लाघवज्ञानस्यानुमितौ महानसीयवक्त्रिणावच्छिन्नरूपितव्याप्यावगाहपरामर्शस्य व्यभिचारतेति वाच्यं अन्यलिङ्गकानुमितौ व्यभिचारवारणाय परामर्शजन्यतावच्छेदककोटौ तस्मिन्नकपरामर्शव्यवहितोत्तरत्वनिवेशेन व्यभिचाराभावात् । एवं तादृशपरामर्शजन्यानुमितौ लाघवज्ञानादीनां व्यभिचारवारणाय लाघवज्ञानजन्यतावच्छेदककोटावपि तदव्यवहितोत्तरत्वं निवेशनीयम् । यच्च तादृशलाघवज्ञानस्य कार्य्यतावच्छेदकविशिष्टवैशिष्ट्याविषयत्वं परामर्शजन्यानुमितौ च विशेष्ये विशेषणमिति रीत्येव महानसीयवक्त्रादिभानमिति न व्यभिचारः ॥ इत्यादि ॥

End.

नयमतेऽपि तादृशपरामर्शस्य स्वतन्त्रहेतुताया आवश्यकत्वम् । तथाहि तन्मते
स्निष्टायाः स्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितप्रतियोगितानिष्ठसंसर्गिकविषयता-
वच्छिन्नाभावत्वावच्छिन्नविषयतावच्छिन्नविशेष्यताकत्व-सम्बन्धावच्छिन्ना प्रति-
योगितावच्छेदकता तन्निरूपकभेदवत्त्वयाग्निप्रकारतानिरूपितस्वावच्छिन्नप्रका-
रतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकत्वोभयसम्बन्धेन किञ्चिद्वर्गविशिष्टत्व-
मेव निश्चयत्वं निवेश्य परमसम्बन्धघटकस्निष्टावच्छेदकता स्निरूपकप्रका-
रतानिरूपितत्वसम्बन्धेन व्याप्यत्वनिष्ठावच्छेदकताभिन्नावच्छेदकता विशिष्टा-
..... निवेश्या .....
हेतुत्वस्य तादृशनिययविशिष्टतावच्छिन्नं प्रति क्लृप्तत्वात् तादृशकार्य्यतावच्छेद-
काक्रान्तत्वादनमितेरपि तत एवोपपत्तेः । मन्मतेऽपि स्वतन्त्रहेतुताकल्पनापि
नास्तीति मज्जानसौयत्वादिविषयत्वमनुमितौ निर्गुणिकमेवेति संक्षेपः ।

Colophon. इति लाघवज्ञानस्य समाप्तः ।

विषयः । गुह्यलघुभेदेन वस्तूनां द्विविधज्ञानमस्येव । तवास्मिन् लाघवज्ञानस्यैव सम्यग्
विचारः ।

No 327. वर्षाजातिसङ्करमाला (पराशरपद्धतीया). By भार्गवरामः .
Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 2. Lines, 8 on a
page. Extent, 64 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of de-
posit, Nalkôdā viâ Vaçirhât, Paṇḍita Prasannacandra Bhaṭṭācāryya. Ap-
pearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्रा वर्षाचतुर्विधाः ।
वर्षानां सङ्करोत्पत्तिं निशामय महाशय ।
आदौ विष्णोर्मुखाज्जाता ब्राह्मणा वेदपारगाः ॥
वाङ्मोक्ष क्षत्रिया जाता उज्ज्वैर्वैश्या धनान्विताः ।
पद्मां शूद्राश्च मन्मूनास्त्रिवर्षस्य च सेवकाः ॥ इत्यादि ।

End.

तोषणीदाय च दातव्यं चाण्डालाय ततः परम् ।
हृत्पुत्राय च काण्डाय सूतपाय च स्नेहजानये ॥ (?)
इमां क्रियां भार्गवरामनौतां
योऽप्यन्यथा शूद्रजनः करोति ।

तस्योत्तमाङ्गे खलु वज्रपातः

पतेत् सदा शुद्धि भृगोः कुठारः ॥ (?)

Colophon. इति पराशरपद्धतौ भार्गवरामकृतौ वर्णजातिसङ्करमाला समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । ब्राह्मणायुत्यन्तिनिरूपणमुखेन सङ्करजातिनिरूपणम् ।

No. 328. वर्णप्रकाशः . By कर्णपूरगोस्वामी . Substance, country-made paper, 17 × 3 inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 225 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Sonārgāh, Purāpādā, Paṇḍita Kālikānta Ćiromaṇi. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

कलुषगृहीतो रसः सुरारे-

नखदलितादसृगालिकैतवेन ।

विनिहितमयमानयलपदं (?)

निखिलनरं नरकेशरी पुनातु ॥

साधारणसुधाभोगैर्विविधैर्विबुधालयैः ।

पुरन्दरपुरीवान्या धन्यास्ति त्रैपुरी पुरी ॥

सोमसन्तानसम्भूतः पुरङ्गत इवापरः ।

तस्या अमरमाणिक्यनामाभृन्नुपनायकः ॥

कमलानन्दिनोऽनन्तकैरवक्रमकारिणः ।

सर्व्व एवाभवन् शूराः पौरा यस्य प्रभावतः ॥

हिते रतः समस्तानां भूतानां भूतिभूषितः ।

तस्य राजधरो नाम स्तनः श्यापुरिवाजनि ॥

शब्दशास्त्रातिशूरेण कर्णपूरेण स्वरिणा ।

अयं तस्यानुबन्धेन निबन्धः क्रियते मया ॥

आनन्दनो ... यज्ञानां दानदायकः ।

कर्णपूरकविः कस्मै ... न रोचते ॥

सन्देहध्वान्तसन्देहध्वने विज्ञानचक्षुषि ।

वर्णप्रकाशदीपेन लिपिकर्म प्रयुज्यताम् ॥

पुराणमकष्टेषां कोषानेकीनविंशतिम् ।
 धातुद्वयि ... .. समाहृत्यायमुच्यते ।
 ... .. जयजल्पकजीवनं जवनं जयः ।
 जिह्वुगो ज्ञानं ज्ञाना जनको जननं जनः ॥ इत्यादि ।

End.

सूर्ये च नष्टा दन्त्ये नारीवरपभीरितिम् ।
 व्याप्तिरौषधं ... .. पञ्चसप्ततया ।
 तथा ग्रीहिषस्यैव चीर ... .. प्रकोपसम् ।
 प्रविपङ्कः ... .. प्रविंसकस्य काकिषी ॥
 भवेत् प्रविंसकस्यैव प्रविन्द्याय तथैव च ।
 वक्रचर्दी सुरापायं तथा वक्रनितम्बकः ।
 गिरिनद गिरिनदी तथा गिरिनितम्बकः ।
 वराहनीत्यादि पुनः प्रोक्तः शिष्टप्रयोगतः ॥

Colophon.

इति विपुरपुत्रकृतान्तरमाधिरमसामात्य श्रीकेशपूरकृते वर्षप्रकाशे सूर्य-
 चकारप्रकरणम् ॥

विषयः । चकारान्तरवकारादिवर्णां वर्गीयान्तःस्थताविचारः । अथ प्रथमं वर्गीयान्तःस्थ-
 ज (य) कारनिरूपणम् । तत्र वर्गीयजकारनिरूपणम् । एकद्विचरान्तरवर्गीयजकारनिरूपणम् ।
 एकद्विचरान्तरान्तःस्थचकारप्रकरणम् । सूर्यजकारप्रकरणम् । तत्र एकद्विचरान्तरसूर्य-
 चकारनिरूपणम् । दन्त्यजकारप्रकरणम् । तत्र एकद्विचरान्तरदन्त्यजकारनिरूपणम् । इति ।

No. 329. वादमाला . By जयतीर्थः . Substance, country-made paper,
 12 x 6 inches. Folia, 25. Lines, 9 on a page. Extent, 727 ślokaś. Char-
 acter, Nāgari. Date, ? Place of deposit, Kācīdhāma, Khālispurā,
 Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

जीवेदव्यासाय नमः । शुभमस्तु ।
 नमोऽप्रचितकल्याणमृषपूजाय विष्णवे ।
 भृत्याद्येषजगज्जन्मपूर्णकर्षे सुरदिने ।
 ननु कथं सत्यं जगदङ्गीकाराधिकारिणो विमतं सिध्दादभ्यासात् जङ्गलात्
 परिच्छिन्नान् शुक्तिपयवत् इत्यनुमानविरोधान् मैवम् । इत्यादि ।

End.

पाङ्मुखात् बाङ्मुखात् भूषात् प्रीत्यै साधवमध्ययोः ।

Colophon. इति श्रीमद्वादमाला जयतीर्थमुनिविरचिता ।

विषयः । माध्वाचार्यमतादीनां विशदोकरणम् ।

No. 330. वादिभूषणम् . By पुरुषोत्तमाचार्यः . Substance, country-made paper, 12×3 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 274 ślokas. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkūḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

पूर्णबोधसुखसङ्गुणदेहं पूर्णभक्तिहृदयाम्बुजगेहम् ।
 तं जगज्जननसंहृतिहेतुं नौम्यहं यदुपतिं गतदोषम् ॥
 न्यक्तृत्य बन्धमिथ्यात्वं रचिता वेदमानता ।
 स्तब्धव्याख्या कृता येन पूर्णबोधं नमामि तम् ॥
 यद्वाणी भवसन्तापकृपाणीव सदा सताम् ।
 नत्वा जगार्थं संनोमि विद्याधीशसुखान् गुरुन् ॥
 प्रणम्य पितरौ भक्त्या पित्र्यं तत्प्रपूजितम् ।
 करिष्ये बन्धमिथ्यात्वदूषणं वादिभूषणम् ॥
 ननु सर्वगमनानामद्वितीयपरत्वन्यथानुपपत्त्या बन्धमिथ्यात्वमवश्यमन्वेष्टव्यम् ।
 इत्यादि ।

End. तथा सति वैदिकबन्धेऽपि तदभावेन मिथ्यात्वानुपपत्तिः न चोभयोरावि-
 द्यकवेदवेद्यत्वेऽपि बन्धमिथ्याविद्यकत्वात् मिथ्यात्वं न ब्रह्मण इति वाच्यं
 वेदाप्रामाण्यानिस्कारात् । तस्मात् बन्धमिथ्यात्वखण्डनं वेदाप्रामाण्यानुकूल-
 मिति सिद्धम् ।

Colophon. इति श्रीपुरुषोत्तमाचार्यविरचितं वादिभूषणं समाप्तम् । श्रीरामानुजाय नमः ।

विषयः । विचारमुखेन बन्धमिथ्यात्वखण्डनादिः ।

No. 331. वासन्तीविवेकः . By श्रृङ्गपाणिः . Substance, country-made paper, 18×3½ inches. Folia, 19. Lines, 6 on a page. Extent, 306 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-

simha Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. अथ कामरूपीयनिबन्धोक्ता वासुकीपूजायवस्था । अथ विशेषानुक्तौ शरदुक्त-
प्रमाणौ प्राप्यः । यथा भविष्ये ।
विशेषानभिधानान् शरदुक्तप्रसंगो ज्ञेयः ।
इह बोधनं विनैव पूजा कार्या । इत्यादि ।

End. अथामन्त्राधिवासो पञ्चप्रवेशायवहितपूर्वदिने षष्ठीं विनापि सायं
कार्यं दोहयावायवहितपूर्वदिने चतुर्दशीं विनापि वज्रास्रव इति
विलतम् । दोहयावाविवेकः ।

Colophon. इति शूलपाषाणितो वासुकीविवेकः समाप्तः ॥

विषयः । वासुकीपूजायवस्थामुत्तेन तत्पूजाप्रकरणादिनिरूपणम् ।

No. 332. विधानमाला . Substance, country-made paper. Folia, 47. Lines, 8 on a page. Extent, 600 ślokaś. Character, Nāgara. Place of deposit, Benares Govardhanasarāi, Paṇḍita Vindhyeçvariprasāda Dube. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning. श्रीमद्देशाय नमः । अथ विधानमालारम्भः ॥
प्रथम्यं सन्मोदरमातरं तां सन्मोददां सर्वपुराणदृष्टाम् ।
धर्माद्यं कामयवहारमिदं करोमि श्रुदार्थविधानमालाम् ॥
तत्र आदौ पुण्यवतीविधानं लिख्यते । इत्यादि ।

End. अष्टितम्यान् शेषो नास्ति ।

विषयः । अभिषेकां बालकानाञ्च भूतपचादिकृतोपद्रवशान्तिः ।

No. 333. विभक्तितत्त्वम् . By रमाकान्तचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 18 x 1½ inches. Folia, 56. Lines, 4 on a page. Extent, 1,176 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Candrakīrti, Paṇḍita Rajanikānta Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य गौरीममलात्मधानीं

गुरुं च मोक्षस्य निदानमादौ ।

विभक्तितत्त्वार्थमिदं विचित्रं

तनोमि हेतोः कृपया हि धातुः ॥

इमं ग्रन्थं दृष्ट्वा नहि कुरुत दोषाय च मतिं

रमाकान्ते यस्मात् सुबुधगणभृत्ये कृतमिति ।

कदाचिदोषः स्यात्तदपि च हि कुर्यात् स दयया

निरङ्गं साधूनां ननु चरणचुम्बेति दयिता ॥ (?)

प्रथमा । व्याकरणं हि शक्तिप्रादकं । ततः एतत् इत्यादिपदज्ञानजन्यपुंस्व-
सांसर्गिकैकत्वसमानाधिकरणवृत्तत्वावच्छिन्नो वृत्त इति श्रोतृबोधे प्रकृतेः प्रत्ययस्त्व
वा कस्मिन् खण्डे शक्तिरिति बालं बोधयन्नाह प्रथमेति । लिङ्गं हि वस्तु-
विषयकज्ञानकारणभूतधातुविभक्तिभिन्नविशक्तिमत् । तस्यार्थं तन्मात्रज्ञान-
जन्यज्ञानविषयीभूते विशेष्यत्वेन प्रतीयमाने प्रथमा इत्यर्थे स्वार्थविशिष्टद्रव्यस्त्व
अर्थान्तरविशिष्टत्वेन तत्प्रतिपादिका प्रथमेत्यायातम् । ननु अन्यार्थविशिष्ट-
द्रव्याभिधेये यदि प्रथमा तदा “राज्ञः पुरुषः” इत्यादौ राजन् शब्दात्
पुंस्त्वाद्यर्थविशिष्टराजनिरूपितस्त्वत्वानिति बोधेऽप्यर्थान्तरपुंस्वादिविशिष्टत्वेन
प्रतीयमानत्वात् कथं प्रथमा स्यात्, अन्यार्थविशिष्टार्थेन यदि शब्दान्तरार्थो
न विशिष्यते तदा प्रथमा इति वचनग्रहणाद् वक्तव्यमिति । तथाचाह ।

“अर्थान्तरैरसम्बिष्टो लिङ्गस्यार्थो भवेद् यदि ।

प्रथमा स्यात्तदेवापि तावन्मात्रविवक्षया ॥” इति ।

अन्यथा लिङ्गार्थे प्रथमा इति कृते सिध्यति किं वचनग्रहणेन । इत्यादि ।

End.

“तन्नेन सच्च युक्तार्थं यत् पदं यदपेक्ष्यते ।” इति ।

“एकार्थं पृथगर्थानां वृत्तिं युक्तार्थतां विदुः ।

पदानां प्रत्ययैर्योगः समासश्चेति वक्तव्यः ॥”

पृथक्शक्तिप्रतिपादयार्थानां एकशक्तिप्रतीतिविशेषं यतां युक्तार्थतां वृत्तिं
विदुरित्यर्थः । महती चित्रा गौर्यस्य इति वाक्ये महत्पदापेक्षया समास
इति । न च महत्पदस्य समासान्तिर्निविष्टविशेष्यपदान्वितत्वमिति वाच्यम्,
समासार्थापेक्षया गोशब्दार्थस्यापि विशेषणत्वात् । तथा चोक्तं ।

“प्रतियोगिपदादन्यत् यदन्यत् कारकादपि ।

वृत्तिशब्दैकदेशस्य सम्बन्धेन नेष्यते ॥”

सापेक्षत्वादित्यर्थः । वाक्यप्रकृतिसमासपक्षे ढित्तिरपि नेष्यत इत्याह ।

“कारकप्रतियोगिभ्यां यदुयदन्यदपेक्ष्यते ।

अर्वाग्वङ्लकादेव ढित्तिस्तत्र तु नेष्यते ॥” इति ।

नित्यसमासपक्षे तु समस्यपदस्य विशेषणार्थेन सङ्गान्वय इति । ... ..

... .. नीललोहितपद्मौ इत्यादौ स्याद्यन्त-

समासे “स्त्रियामादौ” इति कृते नीललोहिते इति प्रयोगः स्यात्, सत्यं

स्याद्यन्तस्यादिप्रकृत्यन्यतरार्थोपस्थापकं नाम ... .. देनेति यत्र

निर्देशः तत्र पदेनैव समास इति ॥

Colophon. इति श्रीरमाकान्तचक्रवर्त्तिविरचितं विभक्तितत्त्वं समाप्तम् ॥

विषयः । कातन्त्रसूत्राणि परिशिष्टकारिकाः शब्दशक्तिप्रकाशिकाकारिकाः कातन्त्र-
व्याख्यानप्रत्यसमुद्देशविशेषांशोद्धृत्य वादार्थरीत्या प्रथमादिविभक्तौनामर्थस्य प्राञ्जलालोचनम् ।
संक्षेपतः समासलुप्रविभक्त्याद्यर्थालोचनम् ।

No. 334. विराटपर्वटीका (भावार्थप्रकाशिका). By रामकृष्णः. Sub-
stance, country-made paper, 12×3½ inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page.
Extent, 348 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit.
District Mayamangsimha Vādari, Paṇḍita Çivacandra Nyāyabhūṣaṇa,
Appearance, old. Prose. Incorrect.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

भगवन् नमस्कृत्य भक्त्या च कामदं हरिम् ।

विराटपर्वव्याख्यानं रामकृष्णेन तन्यते ॥

अथ धर्मादेव विपत्तितस्त्राणं परमविपत्तावपि धर्मो न त्याज्य इति बोधयितुं
युधिष्ठिरं प्रति ज्ञापनरूपेककार्यत्वसङ्गत्या भगवान् द्वैपायनसुरीयं पर्व-
मारभते जनमेजय उवाचेति । इत्यादि ।

End. अभिषङ्गमादिति पाठे अभिषङ्गः पराभवः ।

यत् कृत्य मत्कृत्यं पर्याप्तम् । अनन्तरं शोभं गत्वा स्वीकृत्य परिवर्द्धं नृपार्चयिष्यम् ।
मैत्रेयं मधुतोल्मिकाः पाणिखनिकाः । सर्वं सत्वम् जीवितम् । कृते कारिते ॥
विराटपर्वव्याख्यानमुपविवाहः । समाप्तश्चेदं विराटपर्वं अनन्तरमुद्योगपर्वं
भविष्यति ।

Colophon. इति विरोधभञ्जिन्यां भावार्थप्रकाशिकायां विराटपर्वव्याख्या समाप्ता ।

विषयः । महाभारतीयविराटपर्वव्याख्यानम् ।

No. 335. विवादाण्वमेतुः. Substance, country-made paper, 13×5 inches. Folia, 149. Lines, 9 on a page. Extent, 5,783 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇu-pura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीकृष्णाय नमः ।

विश्वेषां शरणं नवान्मुदहृत्विः सद्भक्तचिन्तामणि-
र्यः प्रत्युद्धतमोविनाशसिद्धिरः कीनाशभीनाशनः ।
संसारैकमहाहवे निपततां निस्तारवीजं नृणां
गोविन्दः कृपया सुरासुरगणैर्वन्द्यस्मिरं पातु वः ॥
चण्डेश-विश्वेश्वर-विश्वरूपा मितान्तराकार-हलायुधौ च ।
श्रीकृष्ण-वाचस्पति-धर्मरत्नकृतस्तथा श्रीकरशूलपाणौ ॥
गोविन्द-लक्ष्मीधर-तत्त्वकारा आचार्यचूडामणिना च भट्टः ।
वाक्यानि चेषां सुविन्द्य कुस्मै ग्रन्थं विवादाण्वमेतुवन्धम् ॥
इह वाक्यानि वर्षादेः स्मृष्टिस्तस्य च वृत्तयः ।
राजप्रशंसा तच्छत्र मन्त्रि-दूतादिलक्षणम् ॥
राजधर्म ऋणादानं वृत्तादिविधिलग्नकाः ।
ऋणादानोद्गृहणयोर्विधिर्दायनिरूपणम् ॥
ऋतादीनां तत्र पुंसामधिकारिविवेचनम् ।
स्त्रीधनस्य निर्णयस्तदधिकारिनिरूपणम् ॥
आगानर्हस्य दायानामविभाज्यविभाज्यता ।
पितृकृत्यविभागश्च भ्रातृभागविधिलग्नया ॥
संख्येयानां विभागश्च विदेशागतवण्टनम् ।
निर्जुतस्य विभागश्च भागसन्देहनिर्णयः ॥
मुक्तिव्यवहारलक्षणानि भाषापादस्ततः परम् ।
उत्तरपादक्रियापादौ ततो निर्णयपादकः ॥
साध्यादिनिर्णयस्तत्र ततः क्रियाबलावलम् ।
बिन्दुपविधिरसीमी विक्रये च विधिलग्नया ॥

विधिस्तत्र समूय समुत्यानेष्व भण्यते ।
 कर्षकादेर्भागविधिस्तथा दत्ताप्रदानिकम् ॥
 अत्रादेयदेयदत्तादत्तानां विधिरुच्यते ।
 भृतकानां विधिस्तत्र दास्यमोक्षाधिकारिणौ ॥
 वेतनस्थानपाकर्म स्नामिपालविधिस्तथा ।
 पण्यक्रीविधिरत्रैव गृहादिभाटको विधिः ॥
 विक्रिया सम्प्रदानश्च क्रीत्वानुशयनिर्णयः ।
 सीमाविवादे च विधिः कृष्टाकृष्टे विधिस्तथा ॥
 गस्त्ररक्षाविधिस्तत्र गस्त्रघातादयस्तथा ।
 गस्त्रघातेऽप्यदण्डाश्च वाक्पादये विधिस्तथा ॥
 विधिय दण्डपादये तथा स्त्रेयनिरूपणम् ।
 प्रकाशतस्करदमोऽप्रकाशचौर्यदण्डनम् ॥
 चौरान्त्वेषणचौरातिदेशापवादनर्णयः ।
 साहसे तु दण्डभेदो घातकान्त्वेषणं ततः ।
 स्त्रीमंघ्रश्चतदण्डो परदारगमे दमः ॥
 स्त्रीपुंश्रमर्णयश्च तथा द्यूतसमाकृत्यः ।
 ऋणादिषु विवादेषु प्रकीर्णकमतःपरम् ॥
 बह्वधा विषयस्तत्र विधिर्दण्डाश्रितः पुनः ।
 अथ वर्षादिदृष्टिः । तत्र महाभारते शुधिष्ठिरं प्रति भीष्मवाक्यम् ।
 महाभृतानि भूतात्मा महात्मा पुरुषोत्तमः ।
 वायुर्ध्वातिस्तथा चापः खड्ग गाक्षानुकल्पयत् ॥ इत्यादि ।

End.

अष्टापादमित्यस्याष्टभिरापद्यते गुण्यते इत्यष्टापादमष्टगुणम् । किल्विषदण्ड-
 बाधनम् । तदोषगुणवदिति सर्व्वचान्वितम् । तेन यत्र स्त्रेयदण्ड उक्तः ।
 य स्त्रेयदोषगुणतः तस्य गृहस्याष्टगुणः । तादृशवैश्यस्य षोडशगुणः । तादृश-
 क्षत्रियस्य द्वाविंशतिगुणः । तादृशब्राह्मणस्य चतुःषष्टिगुणः । ततोऽप्यधिक-
 तरगुणस्य ब्राह्मणस्याष्टविंशत्यधिकशतगुण इत्यर्थ इति रत्नाकरादयः ।
 मनुः । स्त्रेयाः सुरापा ब्रह्मप्रा गुरुदाराभिगामिनः ।
 न मन्नि यस्य राष्ट्रेषु स राजा शक्रलोकभाक् ॥
 मनुः । अनेन विधिना राजा मिथ्या विवदतां नृणाम् ।
 साक्षिप्रत्ययसिद्धानि कार्याणि समतां नयेत् ॥

उदितो विसरेणायं मिथ्या विवदमानयोः ।
 अष्टादशसु मार्गेषु व्यवहारविनिर्णयः ॥
 एवं कार्याणि सर्वाणि सम्यक् ज्ञात्वा सहीपतिः ।
 देशानलब्धैः क्लिष्टैः लब्धैश्च परिपालयेत् ॥

Colophon.

इति विद्वद्विरचिते विवादारणवसुते ।
 तरङ्गो निधिदण्डाद्यैरेकविंशोऽत्र कीर्तितः ॥
 वाणेश्वर-कृपाराम-रामगोपाल-कृष्णजीवनार्यैः ।
 वीरेश्वर-कृष्णचन्द्र-श्रीगौरीकान्ताभिधानैः ॥
 सद्भिः कालीशङ्कर-श्यामसुन्दर-कृष्णकिशोरसंज्ञैः ।
 सीतारामसंज्ञैश्च कृतो ग्रन्थः स्फुरतु सभायाम् ॥
 इत्यनेकविषयवासि विद्वद्वृन्दोपवर्णितः ।
 विवादारणवसेलाख्यो ग्रन्थः संपूर्णतां गतः ॥

विषयः । मन्वादिसंहिताभ्यः मिताल्लराक्त-धर्मरत्नकृत-श्रुतपाणि-वाचस्पतिप्रभृतिपूर्वतन
 निबन्धुवाक्येभ्यश्च प्रमाणमुद्धृत्य नानाविषयवासिभिः विद्वद्वृन्दैः वाणेश्वर-कृपारामप्रभृतिभिः
 निबद्धोऽयं ग्रन्थः । अत्र च स्मृतिशास्त्रगताः सर्वे एव विषयाः सम्यग्विचारपूर्वकं निर्णीता इति ।

No. 336. विषयतावादार्थः वा विषयताविचारः . Substance, country-made paper, 17 × 4 inches. Folia, 13. Lines, 9 on a page. Extent, 599 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhānukā viś Pālāṅg, District Faridpur, Paṇḍita Kālikīṅkara Vidyābhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

बुद्धिर्नाम कश्चिदात्मविशेषगुणस्तद्वावस्थितिर्घटमहं जानामीत्याकारका ...
 ... रसाधारणानुभवबलादेव सा च सविषयिका उक्तधर्मिग्राहकप्रतीत्य-
 घटादिविषयकत्वेनैव तदवगाहनात् । घटादिनिष्ठं तद्विषयत्वञ्च तत्प्रति-
 योगिकसम्बन्धविशेषः । स च प्रतियोगित्ववत् स्वरूपानतिरिक्तः क्लृप्तेन स्वरूपे-
 ष्वैवोपपत्तौ अतिरिक्तकल्पनाया अनवकाशात् । इत्यादि ।

End.

तत एव तादृशज्ञानस्य तद्विषयकलोपपत्तेः प्रकारतादीनां तत्रानुपगमे तादृ-
 शानुमित्यादीनां बाधायप्रतिबन्धकत्वप्रसङ्गः । विरोधिज्ञानाप्रतिबन्धकत्वप्रसङ्गश्च ।
 प्रकारतादीनामेव तादृशप्रतिबन्धप्रतिबन्धकतावच्छेदकत्वादिति दिक् ॥

Colophon. इति विषयताविचारः ॥ श्रीहरिः शरणम् ॥ श्रीगुरवे नमः ॥

विषयः । चनुमानादिभिर्विषयज्ञानस्य विचारः । प्रसङ्गाच्चाधाराधेयोद्देश्यविशेषणादीनां विचारः ॥

No. 337. विष्णुसहस्रनामविवरणम्. By विद्यारण्यतूर्यः. Substance, country-made paper, 12×8 inches. Folia, 58. Lines, 13 on a page. Extent, 754 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Kāçidhāma, Khālispurā, Paṇḍita Priyanātha Tattvaratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गुरुभ्यः ।

धर्मगात्रेयसंवादे सच्चार्यवृत्तवर्षणाम् ।

हृष्यनामसहस्रस्य परिचर्या विरच्यते ॥ इत्यादि ।

End.

तर्पयेन्माजंयथैव ब्राह्मणान् भोजयेत्ततः ।

सुवर्णं दक्षिणां दद्यात् वित्तशास्त्रं विवर्जयेत् ॥

एवमारारुह्य लक्ष्मीं सततं स्वस्तिमान् भवेत् । इति ।

हृष्यनाम्नां सहस्रस्य परिचर्या कृता शुभा ।

सहस्रशास्त्रिनः प्रीत्यै श्रीमतः काशीभूपतेः ॥

शं नो वातः पवतां शं न क्षपतु सूर्यः ।

शं नः .... वः पर्जन्योऽभिवर्षतु ॥

Colophon. इति श्रीविद्यारण्यतूर्यकृत सहस्रनामविवरणपरिशिष्टं समाप्तम् । शुभम् ।

विषयः । महाभारतान्तर्गतविष्णुसहस्रनामयाख्या ।

No. 338. विष्णुसिद्धान्तग्रन्थः. Substance, country-made paper, 47×3 inches. Folia, 35. Lines, 6 on a page. Extent, 497 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta Çyāmapukura Viçvakoṣa office, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ श्रीश्रीसूर्यादिभ्यो नमः ।

अथै वैकुण्ठमंथानश्रीलनारायण प्रभो ।

श्रीलक्ष्मीयेन् प्रियाहन्ते श्रुतिषां चरितं वद ।

ये श्रीसूर्यादयः खेटा ज्योतिष्कनिवासिनः ।
 तेषां गुणानां गरिमा कः प्रवक्तुं समर्हति ॥
 तथापि तव प्रीत्याहं श्रीलनारायणः स्वयम् ।
 प्रवदेयं मनाक् गुह्यं सावधानावकर्णय ॥
 श्रीसूर्यः परमो ब्रह्मा श्रीसूर्यः परमः शिवः ।
 श्रीसूर्यः परमो विष्णुस्सै श्रीब्रह्मणे नमः ॥
 खखाभवेदनुखसप्तचन्द्राभ्रभाम्बराक्षीपुशरेषुचन्द्रैः (१५५५२००१००६४०००) ।
 मितेऽत्र वर्षे प्रगते विधातुः श्रीविष्णुनामावतरं ब्रुवेऽहम् ॥ इत्यादि ।

End.

ग्रहाणामर्चने क्षोभे यज्ञे वीषधिधारणे ।
 दाने जपे वा मन्त्रस्य शान्तये मन्त्रधारणे ॥
 धारणे कवचस्यैवं ग्रहविप्रार्चनं चरेत् ।
 धारणे ग्रहमूलस्य कवचस्यापि धारणे ॥
 ग्रहविप्रान्यविप्राणां न कुर्यान्मुखदर्शनम् ।
 अन्यथा विफलं तस्य बन्ध्यास्तौरमणं यथा ॥

Colophon.

इति श्रीलक्ष्मीनारायणसंवादे विष्णुसिद्धान्तग्रन्थे द्वेषनिन्द्यस्य्यादिप्रतिक्रिया-
 दानाधिकारो द्वादशः ॥ अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । प्रथमाधिकारे,— ताराधुवादिनिरूपणम् । द्वितीयाधिकारे,— भौमादिपञ्चधुवादि-
 निरूपणम् । तृतीयाधिकारे,— नाचक्रिकरविराजकेतुनां स्फुटाधिकारादिः । चतुर्थाधिकारे,—
 भौमादिपञ्चस्फुटादिनिरूपणम् । ५म—६ छाधिकारयोः,— शकटपतेषुत्पत्त्यादिनिरूपणम् ।
 तदुपस्था,—

(नवागचन्द्राग्निगजाष्टवाणपञ्चाङ्गचन्द्रप्रमिते गतेऽब्दे ।

चत्वारंशकादित्यवृत्तौऽपि भावी तदब्दयुक्ते चित्तिवृष्टिवर्षम् ॥

एषः सप्तमपवृद्धतः श्लोकः ।) ७ माधिकारे,— त्रिप्रश्नादिनिरूपणम् । ८ माधिकारे,— चन्द्र-
 ग्रहणादिनिरूपणम् । ९ माधिकारे,— रविसञ्चरणादिः । १०म—११ शाधिकारयोः,— दुष्टग्रहजन्य-
 दोषप्रतीकारकरणदानादिः । १२ शाधिकारे,— द्वेषनिन्द्यस्य्यादिप्रतिक्रियानिरूपणम् ।

No. 339. वीरभद्रतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 13×2 inches. Folia, 10. Lines, 6 on a page. Extent, 232 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñthālpādā viā Naihāñi, Pañḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Verse. Incorrect.

Beginning.

त्रौगुहः ।

पार्श्वत्युवाच ।

एतत् व्याप्तं जगत्सर्वं नानाविधिसमाकुलम् ।

उपायं ब्रूहि लोकानां साधकानां सुखावहम् ॥

दुर्जनानाञ्च पापानां दुर्कियानां तथैव च ।

अशुभान् ब्रूहि मे योगान् नानाव्याधिकरान् प्रभो ॥

ईश्वर उवाच ।

शृणु त्वं हि वरारोहे यत्किञ्चार्थं वाञ्छसि ।

तद्ददामि च ते देवि यत्सर्वं समुदाहृतम् ॥ इत्यादि ।

End.

ॐ क्लृप्ता कामीः क्लृप्ता नमः आकर्षणमन्त्रः । ॐ चण्डिकायै नमः । ह्रीं ह्रीं

ह्रीं नमः । अस्य शतजपेन सर्वकामः सिद्धो भवति । ॐ कामिनी स्वाहा

अनेन घृतमासद्योमाहाक्सिद्धिर्भवति ॥ ० ॥

Colophon.

इति वीरभद्रतन्त्रे चतुर्थः पटलः ॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

विषयः । भूताकर्षणम् । मोहनादिः । विशेषणादिः । उच्चाटनादिः । सभ्रमवशी-
करणादियेति ।

No. 340. रुन्दावनकाव्यम्. By मालाङ्कराजः. Substance, palm-leaf, 13 x 1½ inches. Folia, 10. Lines, 2 on a page. Extent, 58 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1662. Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. त्रीश्रीहरये नमः ।

वरदाय नमो हरये

पतति जनोऽयं स्मरन्नपि न मोहरये ।

वज्रशङ्खजम्बू चता

मनसि दितिर्येन दैत्यचक्रं दहता ।

स्वमिव भुजङ्गवि शेषं

गुपधाय स्वपिति भुजङ्गविशेषम् ।

नवपद्मवसमकरया

त्रियोर्भिर्पङ्क्त्या च समकरया ॥ इत्यादि ।

End. इत्याह पीतवाससमायतनेवक्षं
 कंसामुरात् पशुमतामायतने वक्षं ।
 हसितानां विमलतया सह लीलाजानां
 आयां विकिरन्निव दशनैः सह लीलाजानाम् ॥ * ॥

Colophon. इति मालाङ्केन विरचितं वृन्दावनाख्यं काव्यं समाप्तम् ॥ ० ॥
 श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणाजतले तव ।
 श्रीकाशीरामकृतिना लिपिरेषा समर्पिता ॥ ० ॥ शकाब्दाः १६६९ ।

विषयः । कृष्णस्तुतिविषयकं काव्यमिदम् । अथ च यमकादि नानाविधवाक्यभङ्गी
 विन्यस्ता ।

No. 341. वृन्दावनकाव्यटीका . Substance, palm-leaf, 14×2 inches.
 Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 375 ślokaś. Character, Bengali.
 Date, Sk. 1662. Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Kāḍākuli,
 Paṇḍita Candranārāyaṇa Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Gen-
 erally correct.

Beginning. श्रीश्रीहरये नमः । मालाङ्काभिधानो महीपालः सकलगुणतत्त्वज्ञो यमकिते-
 नार्याट्टतिनाम्ना जातिप्रभेदेन भगवतोर्वासुदेवयोः स्तुतिं कृतवान् । तत्र
 विघ्नविनाशाय विष्णोरनुस्मरणमाह वरदायेत्यादि । अस्यार्थः । आस्तां पूजा-
 नमस्कारादि यं हरिं स्मरन्मपि मनसि कुर्वन्मोक्षोऽपि लोकः । मुह्यत्यस्मिन्निति
 मोहोऽविद्या अस्य रये प्रवाहे न निमज्जतीत्यर्थः । येन हरिणा वासुदेवेन
 दैत्यचक्रं दहता भस्मसात् कुर्वता दितिर्दैत्यमाता मनसि हृदये हता
 नाडिता सती बद्धशो विस्तरवारान् चक्रन्द क्रन्दितवती । तस्मै हरये नमः
 इति सम्बन्धः ॥ इत्यादि ।

End. तं पीतवाससं विष्णुमित्याह । कौटश आयतनेवः आयते दीर्घे नेवे यस्य
 सः । कौटशं तं पशुमतां गोपानां आयतने गृहे कंसामुरात्तत्त्वम् । अत्रस्त-
 मिति वा । किं कुर्वन्निवाह । तत्राह । दशनैर्दन्तैः सह हसितानां । विमल-
 दन्ता अपि विमला इति भावः । कौटशानां लाजानां लीलाजानां
 लीलया जनितानां गोपस्त्रीभिर्लीलया दत्तानामिति यावत् ॥ * ॥

Colophon. इति राजाधिराजमालाङ्कविरचित-वृन्दावनाख्यकाव्य-टीका समाप्ता ॥
 श्रीश्रीजाने दयाधाने चरणाजतले तव ।
 श्रीकाशीरामकृतिना लिपिरेषा समर्पिता ॥ शकाब्दाः १६६९ ।

विषयः । मालाङ्कराजविरचितस्य वृन्दावनाख्यकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 342. वैद्यवृत्तम्. By श्रीकान्तदासः. Substance, country-made paper, $19\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 30. Lines, 7 on a page. Extent, 604 ślokaś, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Sonārgāh, Bābu Prabhātacandra Sena. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. नमः कात्यायन्यै ।

..... अमसुखशायिकां गतायाः

सत्यायाः स्वनकटकक्षतानि पश्यन् ।

.....

.... इदं यत्तु केशवः शिवं वः ॥

सुद्रामन्त्रां विभुवनगुरोरीक्षमाण...

..... ।

भावाङ्गीतेः सपदि विकला वेष्युं संवदन्ती

रम्भं गन्तुं न च बलवती पातु वः श्रीभवानी ॥

श्रीमत्श्रीकान्तदासेन राजवैद्येन धीमता ।

षाष्ठ्य सर्वतन्त्रेभ्यः क्रियते वैद्यवृत्तम् ॥

ये बालभावादनधीततन्त्रा

दारिद्र्यादुःखानलदग्धचित्ताः ।

अनन्यजीवाः प्रतिकर्तुमन्त्रा-

क्षेपां प्रबोधार्थमयं निबन्धः ॥

अन्येषु शास्त्रेषु विवादमात्रं

न लभ्यते तत्र फलं समक्षम् ।

पदे पदे श्रोतिषि मन्त्रवादे

चिकित्सिते प्रत्ययमावृज्जि ॥

पूर्वं सूचमाणम् ।

आयुर्वेदाग्रमं पूर्वमायुर्वेदं ततः परम् ।

साङ्गोपायं ततः शिष्यं गुह्यं यथोदितम् ॥

..... ।

आयुर्वेदागमसाह ।

ब्रह्मणा हि यथा प्रोक्तमायुर्वेदं प्रजापतिः ।

जयाह निखिलेनादावस्त्रिनौ च ततः परम् ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ सूत्रलक्षणसाह ।

पाश्चात्ये रजनीयामे घटिकानां चतुष्टये ।

उत्थाय रोगिणं वैद्यो मूर्त्तोत्सर्गश्च कारयेत् ॥

आयन्तधारां सन्त्यज्य मध्यधारां समुद्धरेत् ।

शुभे कांस्यादिके पात्रे कृत्वा सूत्रं परीक्षयेत् ॥

वातेषु पाण्डुरं सूत्रं सफेनं कफरोगिणाम् ।

रक्तवर्णं भवेत् पित्ते द्वन्द्वजे मिश्रितं भवेत् ॥

... .. ।

पाण्डुरं शीतलं सूत्रं भूरि श्लेष्मज्वरे भवेत् ।

कृष्णं चाविलकं सूत्रं सन्निपातज्वरे भवेत् ॥

यस्येक्षुरससङ्काशं सूत्रं नेत्रे च पिञ्जरे ।

रसाधिक्यं विजानीयान्निर्दिशेत्तस्य लङ्घनम् ॥

Colophon.

समाप्तिस्तत्रकं वाक्यं नास्ति ॥

विषयः । आयुर्वेदस्य लक्षणकथनमुत्प्रेनायुर्वेदागमस्याद्योत्पत्तिविवरणम् । वेदाङ्गलक्षणम् । शिष्यलक्षणम् । परिषदलक्षणम् । वैद्यलक्षणम् । चिकित्सालक्षणम् । असद्वैद्यलक्षणम् । सद्द्वैद्य-प्रशंसा । द्रव्याणां गुणदोषनिरूपणम् । रोगिणां गुणदोषयोर्द्विविधचिकित्सा । आतुरलक्षणम् । त्रिविधोषधनिरूपणम् । सप्ताशय-सप्तधातु-सप्तोपधातु-सप्तलगादीनां परस्परलक्षणम् । शरीर-दोषाणां लक्षणम् । तेषां स्थाननिरूपणम् । प्राकृतविहृतसंज्ञकानां दोषाणां कर्मनिरूपणम् । स्त्रीपुंसभेदेन शरीरस्थरन्ध्रनिरूपणम् । धातूनां कर्मनिरूपणम् । धातूनां दृढिचयजनितरोग-निरूपणम् । तेषां चिकित्सानिरूपणम् । पक्षेन्द्रियनिरूपणम् । तेषां प्रत्येकस्य गुणनिरूपणम् । पुरुषलक्षणम् । शुक्रभेदेन स्त्रीपुंससकजन्मनिरूपणम् । तेषां सालिकादिभेदेन गुणदोषभेद-कथनम् । वातपित्तादि सप्तधा प्रकृतिलक्षणम् । अतिह्रस्वादिनिन्दिताष्टपुरुषनिरूपणम् । अति-ह्रस्वादिपुरुषगतरोगविशेषनिरूपणम् । तत्तद्रोगप्रशमनोपायकथनम् । ऋतुभेदे वातादिदोषाणां प्रकोपकथनम् । तेषां हेतुकथनम् । कुपितलिङ्गनिरूपणम् । तेषां कर्मनिरूपणम् । विगुण-वातादिनिरूपणम् । प्रज्ञापराधस्य लक्षणम् । तस्य व्याधिकारणत्वं तच्चिकित्सा च । पञ्चिधा-हारनिरूपणम् । लघुगुरुद्रव्याणां मात्रानिरूपणम् । सुखाचारनिरूपणम् । ऋतुभेदे आहारतीय-द्रव्यभेदनिरूपणम् । षड्रसनिरूपणम् । आयुःपरीक्षणम् । शिरासकललक्षणम् । सूत्रलक्षणहेति ।

No. 343. वैष्णवगीता. Substance, country-made paper, $11 \times 4\frac{1}{2}$ inches. Folia, 8. Lines, 8 on a page. Extent, 128 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Tripurā Agartālā Vṛddhanagara, Paṇḍita Mineçvara Sārbabhauma. Appearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning. श्रीराधाकृष्णभ्यां नमः ।

अथ वैष्णवगीता ।

श्रीसूत उवाच ।

एकदा नैमिषारण्ये केवलं पुष्यं शुभम् ।

प्रेममाश्रित्य संस्तुत्य पप्रच्छ पार्थसत्तमः ॥

अर्जुन उवाच ।

वैष्णवानां गतिं कृष्ण कथयस्व महाप्रभो ॥ इत्यादि ।

End. विसन्ध्यं यः पठेन्नित्यं श्रद्धाभक्तिसमन्वितः ।

जीवमानः सुखं याति अन्ते मुक्तिपदं लभेत् ॥

Colophon. इति श्रीकृष्णार्जुनसंवादे वैष्णवगीता सूतोपाख्यानं समाप्तम् ॥

विषयः । श्रीकृष्णार्जुनसंवादच्छलेन वैष्णवानामेव सर्वोत्तमलक्षणम् ।

No. 344. वैष्णवरहस्यम्. Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 7. Lines, 9 on a page. Extent, 284 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhalpāḍā viā Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatāraṇa Ṭhākura. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीराधाकृष्णो जयतः ।

श्रीगोविन्दं ब्रजानन्दसुन्दोच्चानन्दमन्दिरम् ।

बन्दे हृन्दावनानन्दं श्रीराधासङ्गनन्दितम् ॥

श्रीराधाकृष्णो जयतां

जयति विश्व ... भक्तहृन्दासचितो निगूढवेशः ।

कीर्त्तनयज्ञवितानायात्मःकृष्णो वह्निर्गौरः ।

इह बलु सकललोकहितावतारो भगवान् श्रीशचीनन्दनः कलियुगे परम-
वर्त्मप्रवर्त्तनाय ... .. वेशेनावततार । इत्यादि ।

End ततो महाप्रभुः स्वपादैः सह भगवद्भजनमार्गं प्रवर्त्तयामास ... .. रागा-
न्नामा विषयवैदृष्यबोधनामकृत सञ्ज्ञासः सञ्ज्ञासाधनपावनो भक्तहृन्दासचितो
नीलाचलमनुसधार ।

प्रभुमा कथितं यद्युग्रहस्यं वैष्णवान्वये ।
 तदेव लिखितं किञ्चिन्न तु स्वमतिवैभवात् ॥
 भवभयमपद्धर्तुं कृष्णचैतन्यनामा
 स्वयमपि चरिनाम ग्राहयन्नग्रहोद्यः ।
 अमुचरगणयुक्तो भक्तवेशावतारो
 तमहमखिललोकावापेक्षेतुं नमामि ॥ ० ॥

Colophon. इति वैष्णवरहस्ये साध्यसाधनो नाम चतुर्थः प्रकाशः ॥*॥ समाप्तस्यायं ग्रन्थः ॥

विषयः । नामोपदेशनिरूपणम् । गुरुपदाश्रयनिरूपणम् । आराध्यनिर्णयः । साध्य-
 साधननिरूपणञ्चेति ।

No. 345. व्यवस्थासारसंग्रहः . By रामगोविन्दशर्मा . Substance, country-
 made paper, 14×2 inches. Folia, 89. Lines, 7 on a page. Extent, 2,422
 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā,
 Post Office Pilkhanā, Vāḍḍānagara, Paṇḍita Kailāśacandra Tarkaratna.
 Appearance, old. Prose and verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

गुरोः पादयुगं नत्वा रामगोविन्दशर्मणा ।
 क्रियते बालबोधाय व्यवस्थासारसङ्ग्रहः ॥
 तत्रादौ तिथिव्यवस्था निरूप्यते । तिथिस्तु द्वादशभिर्भागैश्चन्द्रक्रियोपलक्षितः
 कालविशेषः । तदेव चान्द्रमसं दिनम् । यथा,—
 अर्कादिनिःसृतः प्राचीं यथात्यहरहः शशी ।
 भागैर्द्वादशभिस्तु स्यात् तिथिचान्द्रमसं दिनम् ॥ इति सूर्यसिद्धान्तात् ।
 तन्निश्चिता चान्द्रो मासः । स च द्विविधः सुखो गौणश्च । इत्यादि ।

End. दत्तकश्च स्वयंदत्तः कृत्रिमः कृत एव च ।
 अपविदाश्च ये पुत्राः भरणीयाः सदैव ते ॥
 भिन्नगोत्राः पृथक्पिण्डाः पृथक् वंशकराश्च ये ।
 स्मृतके स्मृतके चैव यद्वाशौचस्य भागिनः ॥ इति ॥
 विरुद्धं स्मृतिशास्त्रेषु यदुक्तं बुद्धिविधमात् ।
 तत्तत्त्वं कृपया शोध्यं स्मृतिशास्त्रविशारदैः ॥

Colophon. इति बालिचामडयामनिवासि चट्टवंशज-श्रीरामगोपालचक्रवर्त्यात्मज-श्रीराम-
 गोविन्दशर्मविरचिते व्यवस्थासारसंग्रहे अशौचव्यवस्था समाप्ता ।

विषयः । अबादौ तिथिस्वरूपादिनिरूपणम् । तिथिद्वैधव्यवस्थादिः । जन्मतिथिनिरूपणम् । प्रतिपदादिनिधियु प्रत्येकं क्षत्यविशेषव्यवस्थादिः । संक्रान्तिनिरूपणादिकम् । अथ अद्भुत-निरूपणम् । तत्र तत्र व्यवस्थादिः । उद्वाहव्यवस्थादिः । और्द्धदेहिकव्यवस्थादिः । तत्र प्रेत-तपशादिविधानम् । अशौचान्नादितीयदिनक्षत्यनिरूपणम् । आहविधिः । सपिण्डीकरणविधिः । दृष्टोक्तगादिविधयः । अथ आभ्युदयिकआहकालादिः । नवाग्रविधिः । अताहविहितआह-कालादिः । अथ प्रायश्चित्तव्यवस्थादिः । अशौचव्यवस्थादिषेति ।

No. 346. व्युत्पत्तिविचारः . Substance, country-made paper, 20×5 inches. Folia, 47. Lines, 8 on a page. Extent, 1,692 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyāratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. नमः शिवाय ॥ अनुमित्यर्थकधातुयोगे विधेयत्वं द्वितीयार्थः । तेन वज्रादि-पञ्चकानुमितिपरस्य वज्रिमनुमिनोमीत्यादिवाक्यस्य न प्रामाण्यं । यदि च वज्रिमाध्यकपर्वतपञ्चकानुमितिपरस्य वज्रिमत्त्वेन पर्वतमनुमिनोमीत्यादि-वाक्यस्यापि प्रामाण्यमनुमन्यते तदा तादृशधातुयोगे उद्देश्यत्वमपि द्वितीयार्थः । इत्यादि ।

End. इत्यत्र कपोतमात्रवृत्तिपतत्त्वादियर्थान्नावपि अतिरिक्तवृत्तिकपोतत्वावच्छिन्न-निष्पन्नात् कपोतशतादावपि कपोतादिव्यवहारोपपत्तिपर्याप्तमतिप्रसक्त-धर्मस्य तदनवच्छेदकत्वे गत्यन्तरं चिन्तनीयम् ॥ * ॥

Colophon. इति व्युत्पत्तिविचारः ।

विषयः । कालभावादियोगजद्वितीयादीनां तथान्येषामपि व्युत्पत्तिविचारमुत्तेन कर्तुं-करणादिव्युत्पत्तिविचारः ।

No. 347. व्रतकालविवेकः . By श्रूलपाणिमहामहोपाध्यायः . Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 328 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1737. Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो ब्रह्मेशाय ।

नानामुनिमतद्वैधज्ञानसंशयहन्तनः ।

व्रतकालविवेकोऽयं क्रियते श्रूलपाणिना ॥

तत्र दीर्घकालानुपालनीयतमदितिकर्तव्यताकलापसहितनियतसङ्कल्पविषयो
व्रतमिति व्रतलक्षणम् । इत्यादि ।

End.

कालविशेषानियन्त्रितञ्च न तस्य प्रतिष्ठापूर्वोक्तद्वयशीर्षे फलार्थिभिरित्यनेन
काम्यस्यैव प्रतिष्ठाविधानात् । कालविशेषानियन्त्रिते तदसम्भवाच्च । प्रतिष्ठा-
विधानञ्च प्रतिष्ठाविवेकेऽनुसन्धेयमिति ॥ ० ॥

Colophon.

इति साङ्ख्ययान मन्त्रमहोपाध्याय-श्रीशूलपाणिविरचितो व्रतकाल-
विवेकः समाप्तः ॥ ० ॥

मुनिरामसिन्धुचन्द्रे शक्ते नभस्य षष्ठदिने ।

आल्लिलेख विवेकेदं (?) जयनारायणद्विजः ॥

विषयः । व्रतानुष्ठानम् । गृहीतव्रताकरणे दोषश्रुतिः । व्रतभङ्गप्रायश्चित्तम् । व्रतानुष्ठाने
विहितकालः । ललितासप्तमीव्रतादयः । कार्त्तिकेयव्रतविधिः । प्रतिष्ठाकालश्चेति ॥

No. 348. शक्तितन्त्रम् । Substance, country-made paper, 14×4 inches.
Folia, 41. Lines, 8 on a page. Extent, 615 ślokas. Character, Bengali.
Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā,
Paṇḍita, Devidāsa Cūḍāmaṇi. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीभगवत्पुत्राच्च ।

शक्तेर्नामशतं ध्यानं मन्त्राश्च विविधाः श्रुताः ।

इदानीं श्रोतुमिच्छामि साधनं सर्वसिद्धिदम् ॥

स्थानं कालं तथा मालां यच्चान्यच्छक्तिसम्भवं ।

अल्पायासेन सिध्यन्ति येन तत् कथ्यतां प्रभो ॥

इत्थर उवाच ।

शृणु देवि प्रवक्ष्यामि सावधानावधारय ।

गुप्ताद् गुप्ततरं देवि साधकानां सुखावहम् ॥

एकलिङ्गे श्मशाने वा शून्यागारे चतुष्पथे ।

श्वस्थोपरि मुण्डे वा जले वा कण्डपूरिते ॥

सङ्ग्रामभूमौ योनौ वा स्थले वा निर्जने वने ।

पञ्चक्रोशान्तरे यत्र न लिङ्गान्तरमीक्ष्यते ॥

तदेकलिङ्गमाख्यातं तत्र सिद्धिरनुत्तमा ।

विश्वमूले मदीतीरे गुहायाश्च शिवास्तये ॥

निम्बिद्रमपदये चैव कूर्मे चाचीतके तथा । इत्यादि ।

End.

मग्नाम् चाभिषेकेण शक्तिबीजेन ताडिताः ।

विद्यानिष्ठा महारोगा ङाकिन्यभिभवास्तथा ॥

घोराभिचाराः क्रूराश्च यथा रोगास्तथैव च ।

मग्नाम् चाभिषेकेण कालीबीजेन ताडिताः ॥

मग्नाणि विपदः सर्वाः सम्पदः सन्तु सुस्थिराः ।

अभिषेकेण शक्तेन पूर्णाः सन्तु मनोरथाः ॥

Colophon.

इति शक्तितन्त्रे शक्त्युपन्यासे चयोदशः पटलः ॥

विषयः । (प्रथमतः सप्तमं पटलं यावत् नोपलभ्यते ।) अष्टमे पटले, सिद्धियोग-
निरूपणम् । आकर्षणस्तम्भनादिषु कर्मसु ऋतुभेदकथनम् । तत्र दिङ्निर्णयमादिकथनम् ।
मारवादी मालाविधानकथनपूर्वकं उपविधिः । आसनादिविधिश्च । नवमे पटले, श्वसाधन-
विधिः । तत्र विश्वरादितिकर्तव्यताकथनञ्च । दशमे पटले, कुलाचारविधिः । तत्र कुलनारी-
लक्षणादिकथनम् । तत्पूजादिविधिः । कुललक्षणादिविधिश्च । एकादशे पटले, दूतीयागविधिः ।
तत्र सम्मिदामवयोर्विधिः । सम्मिदादिशोधनविधिः । पञ्चमकारविधिः । शक्तिनिरूपणञ्च ।
द्वादशे पटले, कुलीनानां पुरस्करणविधिः । कुमारपूजनविधिः । पञ्चमकारेण अन्तर्यजन-
विधिश्च । चयोदशे पटले, शान्ताभिषेकविधिः । ततो विशेषत इतिकर्तव्यताकथनञ्च ॥
इति ग्रम् ।

No. 349. शनिस्तोत्रम् (स्कन्दपुराणीयम्). Substance, country-made paper, 6 x 2½ inches. Folia, 9. Lines, 5 on a page. Extent, 79 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāthālpādā viśā Naihāṭi, Paṇḍita Govinda Candra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीरामचन्द्राय । ॐ नमः शनैश्वराय ।

प्रथम्य देवदेवेशं सर्वपद्मनिवारणम् ।

शनैश्वरस्य शान्त्यर्थं चिन्तयामास एव च ॥

युधिष्ठिर उवाच ।

देवदेव जगन्नाथ पद्मपीडाभिनाशनम् ।

श्रीर पीडाविनाशाय उपायं वद मे प्रभो ॥ इत्यादि ।

End. च इदं प्रातरुत्थाय शनिवारे पठेन्नरः ।
 पूजयित्वा शनिं वापि तस्य तुष्यति भाष्करः ॥
 सर्वाभीष्टप्रदो नित्यं भविष्यति न संशयः ।
 सर्वेषामेव वर्णानां शनिपूजा विधीयते ।
 शूद्रेणापि विशेषेण कर्त्तव्यमिति चादरात् ॥

Colophon. इति स्कन्दपुराणे रेवाखण्डे शनैश्चरस्तोत्रं समाप्तम् ॥

विषयः । नवग्रहान्तर्गतशनैश्चरग्रहस्य स्तोत्रम् ।

No. 350. शब्दघोषा . Substance, country-made paper, 18×2½ inches Folia, 41. Lines, 8 on a page. Extent, 1,230 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita, Hara-prasāda Ṣāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भवाक्यम् .) स्त्रीपुंनपुंसकानि हि लिङ्गानि शब्दसंस्कारमाचोपयोगीनि लोकवृद्धानि धर्मान्तराणीव भेद-
 नोपादीयन्त इति शब्दसंस्कारमाचोपयोगीनौत्यनेन लोकव्यवहारोपयोगीनि व्यावर्त्तने ॥ अथ प्रथमतोऽकारान्तानि लिख्यन्ते ॥ इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । अजन्तहसन्नादिशब्दरूपनिरूपणम् ।

No. 351. शब्दरत्नम् . By रामशरणः . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 7. Lines, 8 on a page. Extent, 139 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār Sātbbheypādā, Paṇḍita Nilakamala Sīṁtibhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

शब्दत्रक्ष्णमयीं नत्वा शब्दशास्त्रं विलोकयन् ।

श्रीरामशरणो वक्ति शब्दरत्नं समासतः ॥

तत्र प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामर्थस्य वाचकः शब्दः । श्व भन्तौ बाहुलकात् दः । तथा चामरे । शास्त्रे शब्दस्तु वाचक इति । स च षोढा भवति ।

शक्तो लाक्षणीको वृद्धो योगवृद्धश्च यौगिकः ।

कचित् यौगिकवृद्धश्च शब्दः षोढा निगद्यते ॥ इति शब्दशक्तिप्रकाशिका ।

तत्र शक्त्यर्थप्रतिपादकः शक्तः । शक्तिश्च शब्दानां मुख्ययापारः । शब्दनिष्ठो यो मुख्ययापारो भगवत्सङ्केतोऽस्माच्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इति ईश्वरेच्छारूपः सैव शक्तिरित्यर्थः । तद्विशिष्टस्यार्थः शक्यः तत्प्रतिपादकः शक्तो वाचक इति यावत् । इत्यादि ।

End.

तद्येव सर्वे युगपत्पदार्थाः परस्परैषान्वयिनो भवन्ति । परे तु यद्युदाकाङ्क्षितं योगं सन्निधानं प्रपद्यते ।

तेन तेनान्वितः स्वार्थः यदैरेवावगम्यते ॥

तथाच स्वप्नवाक्यार्थबोधानन्तरं सद्यैव पदार्थस्मृत्या महावाक्यार्थबोध इत्याहुः । तात्पर्यं वक्तुरिच्छा च यदि तात्पर्यं शब्दबोधकरणं न स्यात् तदा सैव्यमानय इत्यादौ क्वचिदश्च क्वचित् पूरणस्य बोधो न स्यात् । न च तात्पर्यप्राप्त्यप्रकरणादीनामेव शब्दबोधे कारणत्वमस्तीति वाच्यम् । तेषामननुगमात् तात्पर्यज्ञानजनकत्वेन तेषामननुगमे तु तात्पर्यज्ञानमेव लाघवात् कारणमिति स्थितम् ॥

Colophon.

इति शब्दरत्नं सम्पूर्णम् ॥

विषयः । अत्र प्रथमं शब्दलक्षणम् । ततो रुढयौगिकादिभेदेन शब्दस्य षड्विधत्वकथनम् । आकाङ्क्षायोग्यतासन्निभशब्दस्य लक्षणादिनार्थबोधभेदकथनम् । लक्षणाया जडत्वसार्थाजडत्व-स्वार्थेति द्विविधभेदकथनम् । लिङ्गस्य शुद्धमिश्रसंकीर्णाविष्टोपसर्जनाद्यन्ते षड्विधभेदकथनम् । शब्दानां शब्दबोधकथनञ्च ॥

No. 352. शब्दशक्तिप्रकाशिकाटिप्पणी. By कृष्णकान्तविद्यावागीशः. Substance, country-made paper, 22×4 inches. Folia, 150. Lines, 10 on a page. Extent, 7,162 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura, Ichāpurā, Paṇḍita Vrajanātha Vidyaratna. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

योगेश क्व गतं चिरं हिमगिरिः शृङ्गे कुटीरे प्रिये
योगार्थं किमुताप्तिं कैवलयमपी तत्रेति सन्नाहणम् ।
श्रुत्वा चासमन्वितं गिरिसुतामौरीशशोभनका
तवास्तीति वदन् मलज्जहृदयो मां पातु लम्बोदरः ॥
न्यायालङ्कारशुक्तं विभुवनजनकश्रीपतीशेन जुष्टं
तुष्टं धीरेषु बह्वं भक्ततमविदुषां म्यामलं सामग्रीतम् ।

स्थातं तातं नितान्तं सदयमसदृशं मादृशं साधुसङ्गं
 श्रीयुक्तञ्चात्र कालीचरणमरचयं ग्रन्थमादौ प्रणम्य ॥
 ब्रह्मश्रीकृष्णकान्त + + सुत + जनप्रोक्तसत् पादपद्मा
 सानन्दानन्दमन्दस्मितमिलितवचोभाषणध्वस्तपापा ।
 किञ्चित्क्रोधात्मतापाहतरिपुकलितानिष्टचेष्टादिदोषा
 शिष्टाखर्व्यां विशिष्टा प्रभवतु जननी तारिणी मे नमस्या ॥
 न्यायार्थस्थितिस्मृष्टिसंहतिविधेर्हेतुं सुकृत्या युतान्
 धीरानुचपदं नयन्तमयुतान् दुर्बुद्धिकान् मूढतान् ।
 वेदाख्यानसमुद्धृताखिलधरादित्यं महान्तं मुदा
 श्रीलश्रीजगदीशमत्र कमलाधीशं नमस्याम्यहम् ॥
 न्यायसंसारपाथोधिमग्नोपासकतारकम् ।
 रामनारायणं वन्दे तर्कपद्माननं गुरुम् ॥
 धीरश्रीकृष्णकान्तेन विद्यावागीशसंज्ञिना ।
 व्याख्यायते सतां तुष्टैः शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
 प्रणम्य भूमौ विनयेन मान्यान्
 धीरान् समस्तानिति वेदयामि ।
 अशेषमाकर्ण्यमिदं विज्ञाय
 प्रदर्शनीयं सुविभाज्य दूष्यम् ॥

मङ्गलाचरणपूर्वकनिजकृतकारिकावलीं व्याख्यातुं प्रेक्षावत्प्रवृत्तये शिष्य-
 शिष्यायै च प्रयोजनाभिधेयसम्बन्धप्रतिपादकं पद्यमादौ निबध्नाति तर्क-
 मित्यादि । तर्को वितर्क आपत्तिरिति यावत् । तन्त्रं सिद्धान्तः । तथाच
 पूर्वपक्षं सिद्धान्तं जानता इत्यर्थः । इत्यादि ।

End.

अनादिरित्यस्य व्यावृत्तिमाह पुनः + + तौत्यादि । उत्तर्गत इत्यस्य व्यावृत्ति-
 माह स्वप्रवृत्तिभ्यश्चेति । शुभि रचि इत्यादि । कुत इत्याकाङ्क्षायामाह
 पुनः पुनः शोभते इत्यादि ॥ इत्याख्यातटिप्पणी समाप्ता । तद्धितस्य न्याय-
 समन्वितार्थकलेन विचारविधुरतयातिसुगमतया च टिप्पणीकरणे मदीय-
 प्रवृत्तिर्नात्ययते । समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

Colophon.

इति श्रीकृष्णकान्तविद्यावागीशभट्टाचार्यविरचिता शब्दशक्तिप्रकाशिका-
 टिप्पणी समाप्ता ॥

विषयः । जगदीशतर्कालङ्कारकृत-शब्दशक्तिप्रकाशिकाख्य-प्रवृत्तिप्रत्ययार्थविचारात्मकग्रन्थस्य
 व्याख्यानम् ।

No. 353. शब्दशास्त्रविहतिः . By रघुनन्दनशिरोमणिः . Substance, country-made paper, 12×2½ inches. Folia, 85. Lines, 9 on a page. Extent, 3,394 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Serapura, Paṇḍita Candrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य परमं देवं ... चित्तनन्दनम् ।

करोमि शब्दशास्त्रस्य विहतिं प्रस्फुटां शुभाम् ॥

समर्थाद्व्यक्तलाभाय सूक्तिरत्नाय च द्रुतम् ।

कलापपूर्वतन्त्रस्य समुद्रः सेव्यतामयम् ॥

++++ समुत्सृज्य दूरतः खलु सेव्यताम् ।

पन्थोऽयं यत्नतः साधो मनोज्ञज्ञानचेतवे ॥

अथ छन्दः शब्दाः सर्ववर्णना कथं न व्युत्पादिताः वररचिना वा कथं व्युत्पादिता इति शिष्यजिज्ञासायां प्रतिपादयन्नाह एकादिवदित्यादि ॥

End

ज्ञा प्रत्यये विमोहने विभाषा विमोहनादन्यत्र न स्यादेतदर्थमपि सूत्रं स्यादिति पुनरिह ग्रहणम् । नु भोः । यद्यपीत्यादि । एते ननु भो विमोहन इति तुदादौ पाठो नास्ति इति बोध्यम् ॥ * ॥

Colophon.

इति रघुनन्दनभट्टाचार्यशिरोमणिलता शब्दशास्त्रस्य-विहतिः समाप्ता ।

विषयः । कान्तन्याकरणस्य छन्दःशास्त्रस्य टीका ।

No. 354. शब्दसंग्रहमाला. By काशीश्वरः . Substance, country-made paper, 15×2½ inches. Folia, 56. Lines, 6 on a page. Extent, 2,344 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk, 1688. Place of deposit, Kāñḥāl-pāḍā riā Naihāti, Paṇḍita Rāmatārāṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

अपारसंसारपथोधिनावं

सरस्वती-कङ्कभवादिष्वयम् ।

प्रथम्य पादाम्बुजमाह विष्णोः

काशीश्वरः शब्दनिर्णयमालाम् ॥

आह्वयति वनि वीडि वादाय वचनोन्मलः । (?)

अमरानुक्तविख्यातशब्दसंग्रहमालिका ॥

श्वेतपत्रवरो ब्रह्मा हेमाङ्गः कञ्जनिर्जरी ॥ इत्यादि ।

End.

संक्षेपरन्ध्रयोः सन्धिः सारः शुक्रो धनेऽपि च ।

श्रेष्ठे धान्ति च पुंसि स्यात् अरुः पर्वतदैवयोः ॥

चाशनिर्द्वयोर्बन्धुरे स्यात् तालव्यदन्तसादिवत् ॥ ० ॥

इति सङ्कीर्णवर्गः ॥ ० ॥

Colophon.

इति काशीश्वरकृतौ शब्दसंग्रहमाला समाप्ता ॥ शकाब्दाः १६८८ ।

विषयः । नानार्थद्वयार्थादिशब्दानां पर्यायबन्धः ।

No. 355. शब्दसाध्यप्रबोधिनी . By रमानाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 37. Lines, 10 on a page. Extent, 1,434 ślokas. Character, Bengali. Date, Baṅgābda 1264. Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Vajrayoginī, Paṇḍita Dvārakānātha Tarkabhūṣaṇa. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवायै नमः ।

शौरिं प्रणम्य देवञ्च भक्त्यानुग्रहकाम्यया ।

क्रियते बालबोधाय शब्दसाध्यप्रबोधिनी ॥

तच्च तावदकारान्ताः । दाशरथिवाचको रामशब्दः पुलिङ्गः । रामः रामौ रामाः । रामं रामौ रामान् । रामेण रामाभ्यां रामैः । भिन्नविषयेऽपि निरवकाशतया ऐसा एत्वं बाध्यते । इत्यादि ॥

End.

अत्रावर्णादेव इति टीकाकृतोक्तमप्यष्टस्रविषयकमिति बोध्यम् । मधु-
लिङ्गादीनां विरामे व्यञ्जनादौ च डत्वं भवतीति ॥

Colophon.

इति रमानाथचक्रवर्तिविरचिता शब्दसाध्यप्रबोधिनी समाप्ता ॥

वङ्गाब्दाः १२६४ ॥

विषयः । कातन्त्रानुसारेण अकारान्तादिशब्दानां रूपकथनम् ।

No. 356. शब्दानित्यतारहस्यम् . By मधुरानाथतर्कवागीशः . Substance, country-made paper, 20×4 inches. Folia, 24. Lines, 8 on a page. Extent, 1,128 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Ḍāstri. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. (अस्य प्रथमपत्रचतुष्टयं नास्ति तेन पञ्चमपत्रस्य प्रारम्भवाक्यं लिखितम् ।)
यदि च परमाणुपरिमाणे द्वाणुकपरिमाणपेक्षयापि नोत्कर्षोऽस्ति किन्त्वप-
कर्षं एव तस्यात्यन्तापकृष्टत्वेन सुप्रसिद्धत्वात् अधिकदेशव्यापकत्वेनैव परि-
माणस्योत्कृष्टत्वमिति गुणकिरणावस्थामप्याचार्यैरभिहितत्वाच्च तदा तु सजा-
तीयेत्यनुपादाय तादृशोपाधिमहतिप्रतियोगिकत्वेनापकर्षं एव विवक्षणीयः ॥
इत्यादि ।

End. यथाश्रुते अणुपरिमाणादेरपि व्यावर्तनादसङ्गतेः । पञ्चेतरत्वादिति पञ्चेतरत्वं
तुल्यत्वादित्यर्थः । ननु सन्तु वर्षा नित्यास्तथापि पदवाक्यवेदा नित्या एव
इत्यत आह यदा चेति । तत्सन्दोहरूपस्य पदसमूहरूपस्य ॥

Colophon. इति शब्दपरिच्छेदरहस्ये शब्दानित्यतारहस्यं सम्पूर्णम् ॥ * ॥

विषयः । तत्त्वचिन्तामण्यन्तर्गतस्य शब्दाख्यतुरीयखण्डस्य कश्चिद्देशः । अत्र च नाना-
विधन्याययुक्तिकोपन्यासमुत्पन्नं शब्दानित्यत्वं प्रदर्शितम् ॥

No. 357. शब्दाप्रामाण्यरहस्यम् . By मधुरानाथतर्कवागीशः . Substance,
country-made paper, 17×3½ inches. Folia, 63. Lines, 8 on a page.
Extent, 2,835 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
District Pharidpur, Post Office Pālang, grāma Dhānukā, Paṇḍita Rajanī-
kānta Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

न्यायान्मुद्रितमेतुं हेतुं श्रीराममखिलसम्यक्तेः ।

नातं विभुवनगीतं तर्कालङ्कारमादराद्गत्वा ॥

श्रीमता मधुरानाथतर्कवागीशधीमता ।

विशदीकृत्य दर्शने तुरीयमणिफल्किताः ॥

आन्विषिकोपहितमण्डलीषु

सत्ताष्टवैरध्ययनं विनापि ॥

मदुक्तमेतत् परिचिन्त्य धीरा

निःशङ्कमध्यापनमातनुध्वम् ॥

प्रत्यक्षादिप्रमाणवशं निरूपितम् । इदानीं अरतप्रमाणं शब्दो निरूपणीयः ।

शिष्यावधानाय प्रतिजानीते अथेत्यादिना । अथ उपमाननिरूपणानन्तरखण्ड-

निष्ठः शब्दः शब्दप्रमाकारणम् । यथाश्रुतेऽपि प्रमाणशब्दलक्षणकारणव्याख्या-

नारापेक्षः । निरूप्यत इति निरूपणं लक्षणस्वरूपप्रामाण्यादिभिर्ज्ञापनम् ।

लक्षणस्वरूपप्रामाण्यादिप्रकारकज्ञानानुकूलो व्यापार इति यावत् । आख्यातस्य च विषयत्वमर्थः । तथाच उपमानविशेष्यकलक्षणस्वरूपप्रामाण्यादिप्रकारक-ज्ञानानुकूलव्यापारानन्तरक्षणनिष्ठाभिन्नो यो लक्षणस्वरूपप्रामाण्यादिप्रकारक-ज्ञानानुकूलो व्यापारस्तद्विषयः प्रमाणं शब्द इत्यन्वयः । अथ पदस्य लुप्त-द्वितीयाविभक्तिकस्य निरूपणक्रियाविशेषणतया स्तोकं पचतीत्यादिवदभेदस्य संसर्गमर्थ्यादावल्लभ्यत्वात् । नाम्नः क्रियाविशेषणत्वस्यले अभेदान्वयबोधस्यैव साक्षाद्वत्त्वात् । व्यापारस्य शब्दप्रयोग एव तद्विषयता व्यापारानुबन्धिनी । तेन शब्दस्य निर्विषयकत्वेऽपि न क्षतिः ॥ इत्यादि ॥

End.

ननु श्रुतपदेभ्य एव तात्पर्यग्रहात् पूर्वं कर्मलादौ घटादिमत्त्वानुभवः स्यादित्यत आह । पदानीति समूय तात्पर्यग्रहेण समं मिलित्वेव तथाचान्योन्याश्रय इति भावः । इदमुपलक्षणम् । विशिष्य तत्परत्वग्रहस्य हेतुत्वे शब्दमात्रस्यानुवादकतापत्तेरप्येव बोध्यम् । अतएवेति एतादृशतात्पर्यग्रहस्य शाब्दधीहेतुत्वादेवेत्यर्थः । न तु प्रकरणादिज्ञानस्य हेतुत्वादिति । विनि-गमनेति । शक्तिजन्योपस्थित्यादेरितरसकलकारणस्याविशिष्टत्वेऽपि कदाचि-देकमर्थमादायैवान्वयबोध इत्यर्थः । तदनुपपत्तिरेवेति अतएवेत्यनुपपत्त्येवकारोऽप्यर्थः । तात्पर्यानुपपत्तिरपीत्यर्थः लक्षणाबीजमिति छीः (?) प्रवेश्ये-त्यादौ शक्त्या वाक्यार्थस्मरणस्य वाक्यार्थयोग्यतादिज्ञानस्य सत्त्वेऽपि लक्ष्यार्थ-स्यैवान्वयबोध इत्यत्र नियामिका इत्यर्थः । तदानीं शक्त्यान्वयबोधाभावे नियामिका इति तु फलितार्थः । तथाच न तादृशसिद्धान्तव्याघात इति भावः । तदभावादिति अतएवानुपपत्त्ये पचति पद इति प्रयुक्त इति शेषः । स्मृतेति अन्योक्त ..... स्मृतेत्यर्थं शब्दस्य लोकवेदनाधारणशब्दस्य प्रामाणा-न्तरत्वमित्यनुमानादिभिन्नत्वेन न गृहीतग्राहिस्थानुभवजनकत्वमित्यर्थः ॥

विषयः । प्रत्यक्षानुमानोपमानशब्दाः प्रमाणमित्यादिचतुर्विधप्रमाणं नैयायिकसम्मतम् । वैशेषिकनये प्रत्यक्षानुमानमेव प्रमाणं शब्दोपमानानामनुमानगतार्थत्वादिति मतं दूषयितुं शब्दस्य 'प्रथक्प्रमाणत्वं' व्यवस्थापयति शब्दाप्रामाण्यग्रन्थेनेति संक्षेपः ॥

No. 358. शाक्तामोदः. By शङ्करद्विडाचार्यः. Substance, country-made paper, 19×5 inches. Folia, 13. Lines, 10 on a page. Extent, 471 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Mājhapāḍa, Bābu Rasavihārī Rāya. Appearance, new. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

कथत्काहीनाले करिकरभकुम्भलनयुगे
 मरद्राकाक्ष्णीकृतवचनचार्णी क्षरक्षरे ।
 प्रमोदाक्षन्मी दधति खड्गपाशाङ्कुशधनुः
 परिचौषा मध्ये वसतु मम चेतस्तव पदे ॥
 योनिध्येयममोषपत्नरसिजद्वन्द्वं परामोददं
 वृढानां दयया गुरोर्हृदि सदा भानूपमं मोक्षदम् ।
 नत्वा मङ्गरनामको ब्रविद्वजः सिद्धेः परैकायनः
 पुष्पीं सन्मगते चरस्य वचनान्याहृत्य तन्त्रादिकम् ॥
 खनपानरते मद्यं यदुक्तं यच्चयामले ।
 शिवोक्तञ्च तथा तन्मं यामस्तादौ विप्रेषतः ।
 साधनं संप्रवक्ष्यामि सेतुवन्मे मद्योदधौ ॥
 रघुवंशसमुद्भूत-वीरामचन्द्रसन्निधौ ।
 कथितं मपथैयंदयदाशुसिद्धिप्रदायकम् ॥
 कामरूपे योनिपीठे मङ्गरस्य पदद्वयम् ।
 स्पृष्ट्वा कात्या मन्त्रादेवं यद्वयदुक्तमनृतमम् ॥
 यदुक्तं नामभङ्गेन तथा सारसमुचये ।
 आमातारविस्तारि च तत्त्वचिन्तामयी यथा ॥
 कल्पद्रुमे मन्त्रादेवा नीलतन्त्रे शिवेन यत् ।
 क्लृप्तामाक्षिणीयस्यवद्रयामस्तमवयवम् ॥
 तथा चान्यानि तन्त्राणि समाक्षीप्य यथाविधि ।
 सारासारातरं वक्ष्ये कलौ सिद्धिप्रदायकम् ॥
 उक्तावे प्रथमे वक्ष्ये पूजाअपविधानकम् ।
 द्वितीये तु पुण्यार्थां यामिन्यां कूर्निदर्शनम् ॥
 दिव्यानाञ्च पञ्चमाञ्च भावभेदं तृतीयके ।
 चतुर्थे देशदोषादिप्रतिबन्धनिरोधकम् ॥
 कात्यानां कर्मणां सिद्धिस्तथैव शुभलक्षणम् ।
 नायिकासाधनत्वेन वक्ष्यामि पञ्चमे मतम् ॥

कुलाचरे ।

चाय-ज्जान भन्-द्रक-देवशुद्धिच पञ्चमी ॥ इत्यादि ।

End.

जन्मा मन्त्रस्य प्राणेश चात्मभेदेन साधनम् ।
 कृत्वा देयाः पद्माभोजं दृश्यते शिवचक्षुषा ॥
 ब्रह्मजन्मक्रियायोगात् तत्रापि मानवे क्वचित् ।
 मूर्तिदृष्टं पूर्वचिह्नं जायते नात्र संशयः ॥
 (अतः परं खण्डितम् ।)

विषयः । शक्तिपूजाविधिः । पञ्चशुद्धिकथनम् । तत्र आत्मशुद्धिप्रकारः । स्थानप्रकारः ।
 मन्त्रशुद्धिप्रकारः । द्रव्यशुद्धिप्रकारः । देहशुद्धिप्रकारः । पूजास्त्रचम् । जपस्त्रचम् । अथ मन्त्र-
 कथनम् । तत्र चौरमन्त्रकथनम् । दीपनीमन्त्रकथनम् । मन्त्रसिद्धिलक्षणम् । पूजाप्रयोगः ।
 जपादिनिधमः । मन्त्रस्य स्थापकालादिः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेन सेतुकथनम् । महासेतुकथनम् ।
 कामकलाकथनम् । मन्त्रसङ्केतकथनम् । मन्त्रस्थानकथनम् । भूतलिपिकथनम् । चौरमन्त्रादि
 जपस्थानम् । अथ मन्त्रसाधकयोरेकत्वकथनम् । जीवतत्त्वकथनम् । मन्त्रशिखादिकथनम् ।
 अथ पुरश्चरविधिः । तत्र स्थानकथनम् । भक्ष्याभक्ष्यकथनम् । वर्णावर्ण्यकथनम् । तत्प्रयोग-
 कथनम् । (अतः खण्डितम् ।)

No. 359. शावरतन्त्रम्. Substance, country-made paper, 10×4 inches. Folia, 50. Lines, 9 on a page. Extent, 984 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, at the Kālimatha at Ramnā. Appearance, old. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

श्रीगणेशाय नमः ।

श्रीशङ्कर उवाच ।

आदिनाथो ज्ञानादिषु कालस्यैवातिकालकः ।
 करालो विकरालश्च महाकालश्च सप्रमः ॥
 कालभैरवनाथश्च वटुकस्तदनन्तरम् ।
 भूतनाथो वीरनाथः श्रीकण्ठो द्वादशो मतः ॥
 एते कापालिकाः प्रोक्ता वीरतुम्बीसदाफलैः । (?)
 शिष्याणां सूर्यसङ्ख्या च तानहो वच्मि संश्रुणु ॥
 नागाज्जैनो जडभर्यो हरिसन्द्रस्तृतीयकः ।
 सत्यनाथो मीननाथो गोरक्षश्चपटस्तथा ॥
 अवघटश्चैव वैराग्यः कन्याधारी धलन्धरिः ।
 मार्गप्रवर्तका ह्येते तद्वच्च मलयार्जुनः ॥
 एतदुक्तं शावराणां मन्त्राणां सिद्धिदत्तकम् । इत्यादि ।

End. भैरव मेरा दुसमनकी गाड़ी पाकी जाहा बेरा मारव मारे तो मुख
गोरचयतीकी शाम । १।३. जप १०००० । अष्टोत्तर श्राद्धती वकराका
करे काम दाखाम दिन ११ तब चलावे जव वकराकी कलेजी मदमन्न
पड़ी जाके धरी धारी खोर पावे जाप करे ॥

Colophon. इति श्रीशिवरतनं सम्पूर्णम् ।

विषयः । शिवरसद्विविधः । तत्र क्वचित् क्वचित् हिन्दीभाषया मन्त्रादिश्च । अथ सर्व-
विपत्तिहरसिद्धवर्त्ममन्त्रादिः । योगिनीमन्त्रः । शेषपालमन्त्रः । गणेशमन्त्रः । कालीमन्त्रः ।
वज्रमन्त्रः । भैरवीमन्त्रः । विपुरासुन्दरीमन्त्रः । देवकीमन्त्रः । मातङ्गीमन्त्रश्च । अथ डाकिनो-
भाकिनो-भूत-सर्पादिभयनाशनमन्त्रः । उच्चाटनवञ्जीकरणक्षमनादिमन्त्रः प्रयोगविधिश्च ।

No. 360. शिवताखवटीका . Substance, country-made paper, Folia,
60. Lines, 9 on a page. Extent 1,100 glokas. Character, Nāgara.
Date, ? Place of deposit, Benares Govardhanasārāi, Paṇḍita Vin-
dhyeṣvarīprasāda Dube. Appearance, old. Correct.

Beginning. ॐ गणेशाय नमः । श्रीदक्षिणामूर्तये नमः ।

श्रीदक्षिणामूर्तिर्गुरुं प्रणम्य

तदीरित-श्रीशिवताखवाख्यम् ।

यन्त्रावलीमङ्गलमपि पुनस्तं

याकुर्महे सज्जनरक्षणाय ॥

पूर्वं मया विहितोऽङ्कः यन्त्राख्या

कलैः सा पिहितानिमोद्यात् ।

अतः पुनः श्रीमदनूपभूष-

नियोजितं स्थापयति करोमि ॥

कः पुनरनूपभूष इत्याकाङ्क्षायां तदंशवलीमाह ।

येनार्थं प्राप्यमार्कं (?) हसति मङ्गलीं जङ्गलं मन्दनं

यः संसृज्यक्रीपदमयत्यमभृत् पर्विका नैर नाम्नी । (?)

भूरः श्रीमान् वदान्यः शमदमसहितो नीतिशिक्षागुरुषां

आद्यः सो व्यापिकीर्त्या जगति विजयते रायकल्याणमङ्गः ॥

समजनि विप्रमनगरे राजा श्रीरायसिंहाख्यः

यस्मिन्नदति मज्जीघान् मज्जपतिभावं गतो विस्तीर्णोऽपि । इत्यादि ।

No. 361. शिवरहस्यखण्डः (स्कन्दपुराणीयः) (द्वितीयांशः) Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 60. Lines, 10 on a page. Extent, 1,950 ślokaś. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Kucekol, Bābu Yogindranātha Simha Deva. Appearance, tolerable. Verse. Incorrect.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । श्रीमदक्षिणामूर्तिशिवाय नमः ।

आगजाननपाथोजविकासनदिवाकरम् ।

विघ्नाद्रिकुलिशं श्रीमदेकदन्तं नमाम्यहम् ॥

सूत उवाच ।

पुनः प्रणम्य मुनयो जैगीषयो मच्चामुनिः ।

स भक्त्या तारकारानि पुरातनैः कथाः श्रुताः ॥

पप्रच्छ विनयोपेतस्तुच्छीकृतजगन्त्रयः ।

सच्छास्त्रमानसोत्फुल्लप्रच्छदवदनाम्बुजः ॥

धृतनिपुण्ड्रभूत्यैव सवाङ्मयध्वलान्तरः ।

रुद्राक्षामलकोटीरः शम्भवापे रतस्तदा ॥

गणेषु देवसंघेषु मुनिव्रातेषु सङ्गमाः ।

पञ्चास्यहृदयानन्दः पङ्कासं प्रेक्ष्य भङ्गितः ॥

प्राञ्च स्मरारिमाशस्य ध्यानपूतहृदन्तरः । इत्यादि ।

End. देवैश्च वेदविधिना पुरुषोत्तमेन

स्कन्देन गौरीशया येन च पूज्यपादा ॥ ० ॥

अतःपरं खण्डितम् ।

विषयः । प्रथमाध्याये,—स्कन्दवाक्यम् । २ याध्याये,—देवीतपोवर्णनम् । ३।४ याध्याययोः,—

अम्बिकेश्वरपूजनादिः । ५ माध्याये,—अम्बिकेशप्रादुर्भावादिः । ६ षाध्याये,—शिवगौरीसंवादादिः ।

७।८ माध्याययोः,—देवस्तवादिः । ९।१० माध्याययोः,—शिवागमनादिः । ११।१२ शाध्याययोः,—

रत्नद्वीपवर्णनादिः । १३।१४ शाध्याययोः,—श्रीचक्रसौधवर्णनम् । १५ शाध्याये,—चिन्तामणिसौध-

वर्णनम् । १६।१७ शाध्याययोः,—श्रीचक्रवर्णनादिः । १८।१९ शाध्याययोः,—हिमाचलेश्वर-

समागमः । २०।२१ शाध्याययोः,—देवीविचारानादिः । २२।२३ शाध्याययोः,—कैलासदर्शनादिः ।

२४।२५ शाध्याययोः,—शिवरहस्यवाक्यादिः । २६।२७ शाध्याययोः,—दुर्वासवस्तपश्चर्यादिश्च ।

अतःपरं खण्डितम् ।

No. 362. शिवार्चनमहारतम्. By गौड़प्रभुराचार्यः. Substance, country-made paper, 14 × 2½ inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 63 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasinha, Serapura, Mādhavapura, Paṇḍita Gangādhara Tarkasiddhānta. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

संसारार्णवमग्नानां समुद्ररश्मयेतवे ।

शिवार्चनमहारतं शङ्करेण वितन्यते ॥

यापारान् सकलास्त्रिक्ला पूजयध्वं सदाशिवम् ।

निकटा इव दृश्यन्ते × × × नगरद्रुमाः ॥ इत्यादि ।

End.

भूतशक्तिं लिपिन्यासं विना चेत् साधनद्वरेत् ।

विपरीतफलं दद्यादभक्त्या पूजनं यथा ॥

Colophon.

इति गौड़भूमिनिवासि श्रीशङ्कराचार्यविरचिते शिवार्चनमहारते प्रथमः प्रकाशः ॥ ० ॥

विषयः । शिवपूजाकालाकालाधारन्यासादिनिरूपणमुखेन पूजाविधिः ।

No. 363. शिशुपालवधटीका (नवमसर्गस्य कियदंशपर्यन्ता) By वल्लभदेवः. Substance, country-made paper, 13 × 3 inches. Folia, 148. Lines, 7 on a page. Extent, 3,431 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Sātbbheyepādā, Paṇḍita Tārākānta Vācaspati. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो विनायकाय । त्रियः पतिरित्यादि । त्रियो लक्ष्म्याः पतिः स्वामी चरिर्नारायणः जगन्नासितुं आशां कारयितुं वसुदेवसद्गुणि वसुदेवमृचे वसन् चिरस्थगर्भाद्भुवं ब्रह्मपुत्रं मुनिं नारदाख्यं ददर्श दृष्टवान् । मुनिं कीदृशं अम्बरादाकाशादवतरन्तं अधः पतन्तम् । चरिः कीदृशः जगतां निवासो यत्र स जगन्निवासः । वसुदेवसद्गुणि कीदृशे श्रीमति सलक्ष्मीके । त्रियः पतिरित्यन्वयचरित्यवच्छेदार्थं कृतं मङ्गलार्थं वा । वसन् ददर्शति धातु-सम्बन्धे प्रत्यया इति साधु ... .. अम्बरादवतरन्तं अम्बरमाश्रित्याधः-पतन्तं स्वर्लोपे पञ्चमी वक्तव्या । अन्यथा आकाशस्थानवधिलात् भुवमपाये-ऽपादानमिति पञ्चम्येव न स्यात् । अद्भूतशब्दाच्च वधिवशान् मानसोऽपि पुने

वर्तते । सुवः संज्ञान्तरयोरिति क्षिप् । केचिदत्र स्तोके पञ्चान्तरमाहुः ।
 वसद्गनि वरुणालये समुद्रे । वसुदे धनदे । वसन् चरिर्मुनिं ददर्श चरिः
 कीदृशः श्रीमतिशासितुञ्जजत् । श्रीश्च मतिश्च ताभ्यां शासितुं शीलं येषां ते
 श्रीमतिशासिनः तान् तुञ्जन्ति हिंसन्ति ते श्रीमतिशासितुञ्जा दानवाः तान्
 गच्छन्ति श्रीमतिशासितुञ्जगत् क्षिपि रूपम् । अयन्ति तामिति श्रीः ... ..
 इत्यादिना क्षिपि दीर्घश्च पातौति पतिः ... .. त्र्यौणादिकः ॥ अतः सर्व-
 व्यापकत्वात् ... .. तथाहि तत्र नारदागमनेन ... .. कार्यान्विप्त-
 मन्त्रादिस्वरूपं वसुदेवसद्गनि वसन्निति ... .. युधिष्ठिर-
 प्रीतये जगामेति भाविकार्यार्थस्वरूपम् । त्रिधः पतिरिति ... ..
 ... .. एवञ्च ध्वननद्वारा चतुर्थसर्गमारभ्य दशमसर्गपर्यन्त-
 सुदीपन ... .. स्तम्भावारसन्निवेशे वसन्तादिवर्णन-वनविचार जलक्रीडा
 तत्तदवसरे तत्तदुक्तिप्रकार-मधुपान-सुरतोत्कर्षः स्वरचितः । अतः सर्व-
 व्यापकत्वा ... .. वस्तुनिर्देशः ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ । सुतनोरभिसारिकायाः दयितोपगमे प्राणनाथाभिसरणे सान्द्रतम-
 मतिनिविडं सन्तमसं गाढान्वकारः भयाय चासाय नाभवत् । तनौ शरीरे
 ... शुक्ला या रोमराजिस्तस्याः पथा वेपथवे कम्पाय नाभवत् । कथन्तर्हि
 नाभवदित्याह कार्यगुरुतां प्रयोजनगौरवं प्रयोपकण्ठप्राप्तिलक्षणमवधार्य-
 निश्चित्य ... .. तेन कार्यगुरुतामवधार्य-
 चलिताया इत्यध्याहार्यं तत् समानकर्तृकता भवतीति सन्तमसमिति अव-
 समन्वेभ्यस्तम इति तमसोऽवसमासान्तः ॥ स ग्रहगणसारासमूहः तमोभि-
 स्ततां व्याप्तां तमीं राविमधिगम्य प्राप्य द्युतिमग्रहीत् कान्तिमाददे । स क
 इत्याह । यः अकृत्वापि दिवसेऽपि आदित्यतेजसा हेतुना न ददृशे न दृष्टः
 यो दिवसेऽपि न दृश्यते स कथं रात्रौ दृश्यत इत्याह । लघवः प्राक्तनाः
 मल्लिनाश्रयतः कलुषाधारात् प्रकटीभवन्ति व्यक्ता जायन्ते । अल्पप्रमाणत्वात्
 लघुग्रहगणः । तमःशून्यत्वात् राविर्मल्लिना । रजनी यामिनी तमीत्यमरः ।
 अनु । तेन समयेन प्रदोषाख्येन अवला नार्थः ॥ (इतः परं खण्डितम्)

विषयः । माघकविकृतस्य शिशुपालवधकाव्यस्य व्याख्यानम् । खण्डितत्वान्नात्र ग्रन्थे
 ग्रन्थस्य ग्रन्थकर्तृत्वा नामनिर्देशोऽस्ति केवलं सर्गशेषेष्वस्ति वल्लभसारटीकेति नाम ॥

No. 364. शिशुपालवधटोका (शिशुबोधिनौ) By महेशशर्मा. Substance, country-made paper, 19×3 inches. Folia, 80. Lines, 8 on a page. Extent, 2,560 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vīṅkaḍa Viṣṇupura, Kārtika Candra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose, Generally correct.

Beginning. ॐ नमः शिवाय ।

यन्मयापातकृतम् । प्रथमं जङ्गोऽपि
वाचस्पतिं सपदि वृक्षयितुं समर्थः ।
तद्गौरवं चरचमन्त्रमादरेण
वाङ्मायमानमभयैः प्रथममि भावैः ।
कृत्वा च प्रथममि धाम दिविष्यन्मन्दारमाळा मल-
द्वाराद्वल्लभकरन्दहन्निजिरवीपादपीठानकम् ।
यन्मातन्त्रा मुपासनेन जननीं वदित्तिनिवापदः
कर्म ते तु दुरा विभूतिरनुका मन्त्रायुतयन्त्रकाः ॥
यद्यपि वक्ष्यो पन्थाः सन्नि मन्त्रानो निगूढभाषायाः ।
तदपि च शिष्यचित्तो कुरुते कीकां स्फुटी ह्रिजः कथित् ।
वक्ष्यतिरेजप्रारम्भकं मन्त्रः कावचकथनं सन्पादयन् प्रतिपत्तान्त्योके विद्वत्तया
वीजम् प्रमुह्यन्तः शिशुपालवधसचेहभगवद्गीतान्त्योक्तजनार्थं भगवत्पाक-
त्रासमन्त्रेतिच्छ देवर्षेणारदस्य दर्शनं प्रथमतो पन्थकत् प्रक्रमते । विषयः ।
इत्यादि ।

End. उपालम्भमाह । ननु चे वीजम् नं चरस्य पन्थंनस्य उदरतां वीजोवर्धनो
भवता उदृत इति सन्धेव जगति भुवने प्रतीतः आत्मोऽसि तजदः अतिभरं
मां किं वक्षः प्रापयिषुः पाताकं प्रापयितुमिषुः । किं प्रश्ने । यो चरस्योदरतां
व कथं चरमथः प्रापयतीति प्रश्नार्थः । शिखरिषीरुतम् ॥ • ।

Colophon. इति वीमलेजमन्त्रकतायां शिशुबोधिन्यां मावटीकायां पञ्चमसर्गः ॥ • ।
(अन्तःपरं कथितम् ।)

विषयः । मावकथितस्य शिशुपालवधकाव्यस्य वाङ्मायं पञ्चमसर्गपर्यन्तम् ।

No 365 शिशुबोधनम्. By मुकुन्दरामदैवज्ञः. Substance, country-made paper, 16×3½ inches. Folia, 93. Lines, 5 on a page. Extent, 1,220 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1792. Place of deposit, District Mayamanasimha, Ānājijā, Ānandakipora Rāya. Appearance, fresh. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

नत्वा भक्तविशेषमिष्टफलदं कृष्णाङ्घ्रिपङ्केजं
 इन्द्राद्यामरवर्गयुष्टमनिशं निःशेषविघ्नापहम् ।
 स्पष्टार्थं शिशुलोचनं सुकमलं वारादिभिर्निर्णयं
 विद्यानन्दकुलोद्भवो वितनुते श्रीमन्मुकुन्दः स्वयम् ॥
 आदित्यचन्द्रमा भौमो बुधजीवितार्कजाः ।
 एतेषां नामतो वाराः सप्तैते कथिताः क्रमात् ॥ इत्यादि ।

End.

मृत्युकाले जपेत् कृष्णं रामं नारायणं हरिम् ।
 अभिषेकश्च जाऋत्यास्तौये कुर्यान्मनोरमम् ॥
 साक्तो घ्नीवायां वद्राक्षो धार्यते तुलसीदलम् ।
 भवपाशविमुक्तोस्तु याति विष्णोः परं पदम् ॥

Colophon.

इति श्रीमुकुन्दरामदेवज्ञविरचिते शिशुलोचनाक्षे भूलक्षणादिनिर्णयो नाम
 अष्टमोऽध्यायः ॥ शकाब्दाः १७८९ ।

विषयः । वारकथनम् । वारशुभाशुभकथनम् । वारगुणकथनम् । राशिरूपनिरूपणम् ।

शुद्धोदयादिः । संक्रान्तिनिर्णयः । गुरुविरुद्धादिनिर्णयः । ग्रहमण्डलनिरूपणम् । युग्मादिविचारः
 सुहृत्तकथनम् । सर्वोपधि-महौषधादिः । वारवेला-कालवेलादिः । कालशुद्धिः । भूकम्प-
 दिग्दाहादिजन्याकालनिरूपणम् । कन्याकरादिलक्षणम् । मासनिर्णयः । सुतद्विबुक्तगोधुलि-
 योगादिः । नववध्वागमनगर्भाधानादिसमयनिरूपणम् । सरोवरादिलक्षणम् । धान्यादिभूत-
 ज्ञानम् । वास्तुभूम्यादिलक्षणम् । सुसुप्तकालौषधसेवनादिविधिश्च ।

No. 366. शुद्धिकारिकाली . By मोहनचन्द्रवन्द्योपाध्यायः . Substance, country-made paper, 14×3¼ inches. Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 262 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sana 1277. Place of deposit, District Dhākā, Parganā Sonārgā, Post Office Vaidyerbāzār, grāma, Sāttheypadā, Paṇḍita Nilakamala Smṛtibhūṣaṇa. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा गुप्तं विबुधद्वन्द्वमतं विलोक्य
 संक्षेपतो जयपुरस्थितिरेष यत्नात् ।
 सश्रीसुवन्द्यजनिमोहनदेवशर्मा
 शुद्धेक्षनोति जनरञ्जनकारिकालीम् ॥

अथ सपिण्डादिनिर्णयः ।

शेषभाज्यस्तुर्थाद्याः पित्राद्याः पिच्छभाजिनः ।

पिण्डदः सप्तमशेषां सापिण्ड्यं सप्तपौत्रधम् ।

दशमं पुत्रधं यावत् साकुल्यम् प्रकीर्तितम् ।

चतुर्दशं भवेद् यावत् समानोदकमुच्यते ॥

अदत्तकन्यायास्तु ॥

प्रपितामहपत्यंनं सापिण्ड्यम् विपौत्रधम् ।

तेषां मन्त्रतयो पात्रा आद्यं त्यक्त्वा त्रयः किञ्च ॥

तथाच शुद्धिरत्नाकरे ॥

अप्रतानां तथा स्त्रीणां सापिण्ड्यम् विपौत्रधम् ।

विधाय जीविनं तानं श्राव्यं पौत्रे प्रदर्शनात् ॥

अनिवदस्तुतायाः सापिण्ड्यस्येति शेषः । अन्यथा ॥

अनिवदस्तुतायान् श्राव्यं पौत्रात् विराचकम् ॥

पौत्रादित्यस्य परमिति शेषः ॥

आद्यापेक्ष्य पक्षमे च तदुदरप्रपितामहे ।

निवर्त्तेत च सापिण्ड्यं कन्यायाः श्राव्ययुजितः ॥

पक्षमादिविपुत्रधं यावत् साकुल्यमुच्यते ।

दशमं पुत्रधं यावत् तावत् केषाञ्च मन्त्रतम् ॥

दत्तकन्यायास्तु ।

दत्ता या कन्यका स्नातु भर्तृसापिण्ड्यगोत्रभाक् ।

पितृसापिण्ड्यगोत्राच्च निवर्त्तेत च श्राव्यतः ॥

अद्याशौचकालनिर्णयः ।

शुद्धात् विप्रो दशाहेन द्वादशाहेन भूमिपः ।

वैश्यः पञ्चदशाहेन शूद्रो मासेन शुद्धान्ति ॥

साकुल्ये सर्वज्जातीनां अद्याशौचं भवेद् भुवम् ।

स्नात् समानोदके तेषां पश्चिमी मुनिवाक्यतः ॥

जामोवकृतौ पश्चानेषां ... .. मुच्यते ॥ इत्यादि ॥

End.

अथ किंवाः आद्याधिकारे क्रमः ।

श्रेष्ठः पुत्रः कनिष्ठश्च पौत्रः प्रपौत्र एव च ।

अदत्ता ... .. दत्ता दोषिव एव च ।

पत्नी च पुत्रकथैव पतिः पुत्रवधूस्तथा ।
 देवरश्च तथा स्वामी धाढपुत्रास्ततः परम् ॥
 श्वशुरादिसपिण्डाश्च समानोदकगोत्रजाः ।
 पिता कनिष्ठभ्राता च ज्येष्ठश्चैव सहोदरः ॥
 भगिनीपुत्रकथैव स्याद् भर्तुर्भगिनीसुतः ।
 धाढपुत्रश्च जामाता भर्तुर्मातुल एव च ॥
 भर्तृश्रिण्याः पितृवंशा मातृवंशास्तथैव च ।
 आद्यश्राद्धादिकं कुर्यात् निर्दिष्टाश्च क्रमादिमे ॥
 ज्येष्ठा यद्यवीरा कन्या कनिष्ठा च सपुत्रिका ।
 तदा कनिष्ठया कार्या क्रिया प्रेतस्य सर्व्वदा ॥
 अवीरा चैव बन्धापि श्राद्धाधिकारिणी भवेत् ।
 कनिष्ठा चेत् सपुत्रापि ज्येष्ठावीरा चरेत् क्रियाम् ॥

अथानधिकारिणः ।

न स्यातां क्लीवपतिनौ जात्यन्वधिरौ तथा ।
 उन्मत्तजडमूकाश्च ये च केचिन्निरिन्द्रियाः ॥
 सर्व्वथा भागशून्या ये ते न स्युरधिकारिणः ।
 एवं नानाविधाः सन्ति श्राद्धे चानधिकारिणः ॥

Colophon.

इति वन्द्यघटीय-श्रीमोहनचन्द्रविद्यावाचस्पतिविरचिता शुद्धिकारिकाली
 समाप्ता ॥

विषयः । सपिण्डादिनिर्णयः । साकुल्यनिर्णयः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेनाशौचकालनिर्णयः ।
 रजस्रलाशौचनिर्णयः । गर्भश्रावाशौचनिर्णयः । जाते बालके ब्राह्मणादिवर्णभेदेन प्रसूतीना-
 मशौचकालनिर्णयः । अनधिगतचूडोपनयने सृते बालके पित्रादीनामशौचकालनिर्णयः । कृत-
 चूडोपनयनबालकमरणे सपिण्डसकुल्यानामशौचकालनिर्णयः । कन्यामरणे पित्रादीनां सद्यः
 शौचकथनम् । वाग्दत्तायाः कन्याया मरणे पित्रादीनामशौचकालनिर्णयः । दत्ताया मरणे
 भर्तृतत्सपिण्डादीनामेवाशौचं न पित्रादीनामिति कथनम् । खण्डाशौचनिर्णयः । युद्धादि-
 निमित्तकेषु सृतिविशेषेषु अशौचकालनिर्णयः । असपिण्डाशौचनिर्णयः । पर्णनरदाद्याशौच-
 निर्णयः । ब्राह्मणादिवर्णभेदेनाशौचीनामङ्गासृग्न्यलकथनम् । अक्षारलवणनिर्णयः । अशौचस्य
 गुदल्लघुलनिर्णयः । अघटद्विमदशौचनिर्णयः । अशौचसङ्करनिरूपणम् । पतितादीनां मरण-
 जनने अशौचाभावनिर्णयः । पातकिनिर्णयः । मद्यापापिप्रायश्चित्तनिर्णयः । अशौचमध्येऽपि
 जातकर्मादिकर्म्मकरणनिरूपणम् । पूरकपिण्डदानादिविधिः । प्रेतश्राद्धविशेषकथनम् । तर्पण-
 विधानम् । आद्यश्रत्याधिकारिनिर्णयः । आद्यश्रत्यानधिकारिनिर्णयश्च ॥

No. 367. शुद्धिकौमुदी. By गोविन्दानन्दकविकृष्णाचार्यः. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 9. Lines, 8 on a page. Extent, 441 glokas. Character, Bengali. Date, Sk 1735. Place of deposit, District Vākuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, fresh, Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

बीरामः शरवम् ।

सानन्दं प्रथमम् हेन्द्रमुकुटप्रोतेन्द्रनीलामल-
नेषीलीकृतचक्षुरीकनिवहयासङ्गसम्भावनम् ।
अप्रोदूतभवोत्तमाङ्गतडिनीसम्भूतशङ्कावधं
बीमोविन्दपदाम्बुजं वितनुतामृदिं परामानरीम् ॥
आलोप्याखिलसंपद्मानविकलं दृष्ट्वा पुराणान्यपि
प्रोक्ताः सम्यगथो विविच्य मुनिभिर्मन्वादिभिः संचिताः ।
बीमजातपदारविन्दविलसद्भूलीभवोद्देशतः
बीमोविन्दकविः करोति गचनां शुद्धेरिमां कौमुदीम् ।
अथ शुद्धिरूपं निरूप्यते । तत्र वेदबोधितकर्माहंता शुद्धिः । अहंता
तत्रादिबोधितत्वं तत्कर्माहंतादनाय तेषां पात्रकालादीनां यादृशं विधि-
बोधितत्वं तत्कर्माहंति तेषां सैव शुद्धिरित्यर्थः ॥ इत्यादि ।

End.

अथवा कायिकयभित्तिरिच्छते सर्व्वैव सकलमुनिभिः प्रायश्चित्तोपदेशात्
यथाविहिततप्रायश्चित्ताया अपि रजोयोगानन्तरमेव शुद्धिनियमविधायकं
रजसा स्त्री मनोदुष्टेति मनुवचनान्तु मनोदोषे तन्मात्रशुद्ध्यर्थमिति ध्येयम् ।
मनुः । आन्या शुद्धानि विद्वांसो दानेनाकार्यकारिणः ।

प्रच्छन्नपापा जपेन नदी वेगेन शुद्ध्यति ॥

मरीचिः । येषु स्थानेषु यन्मोचं चर्माचारश्च यादृशः ।

तत्र तं नावमन्येत सर्व्वस्तत्रैव तादृशः ॥ ० ॥

गणपतिभट्टतनुजो गोविन्दानन्दकविकृष्णः श्रीमान् ।

समस्त सन्तोषार्थं सुधियां बीशुद्धिकौमुदीमेताम् ॥

सर्व्वान्नाय्यामिने तस्मै गोविन्दाय नमो नमः ।

अथानुरागं चास्मानि यत्तपाभिर्विपश्चितः ॥ ० ॥

Colophon.

इति गोविन्दानन्दकविकृष्णाचार्यकृता शुद्धिकौमुदी समाप्ता ॥ ० ॥

बीरामः शरवम् । शकाब्दः १७१५ ।

विषयः । शुद्धिरूपनिरूपणम् । अशौचकालादिनिरूपणम् । जननाद्यशौचनिरूपणम् । अशौचे एकोद्दिष्टविचारादिः । बालाद्यशौचनिरूपणम् । रजसलाशौचनिरूपणम् । सपिण्डाद्यशौचनिरूपणमुखेन सपिण्डविचारादिः । अशौचिनामग्नभक्षणविचारादिः । स्त्र्युविशेषाशौचनिरूपणम् । सङ्गमरणानुमरणादिः । सुसुर्गुर्कृत्यादिः । वैतरणीधेनुदानविधिः । पर्णनरदाहादिविधिः । अस्त्रिसङ्ख्यनविधादिः । दशाक्षत्यादिविधिः । एकोद्दिष्टविधानादिश्च ।

No. 368. शुद्धितत्त्वव्याख्या . By गुरुप्रसादन्यायभूषणः . Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 16. Lines, 8 on a page. Extent, 650 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. श्रीरामः शरणम् ।

सद्गानुगमनमिति सद्गानुशब्दावसमस्तौ सद्गमनमनुगमनश्चेत्यर्थः । अनुशब्दः पञ्चादर्थः भर्त्सेति भर्त्सरिति च पूरणीयम् । तेन भर्त्तृसद्गमनं तदनुगमनञ्च लभ्यते । गमनपदं परलोकगमनपरम् । तेन मरणमित्यर्थः । सद्गशब्दार्थः समभिव्याहृतगमनक्रियाकालः । इत्यादि ।

End.

मरणं यदि तुल्यं स्यादिति तुल्यं अभिन्नदिनजाततया दशरात्र्यापितया च समानमिति वक्ष्यते । किन्तु महागुरुनिपात इति इदमुपलक्षणं महागुरुनिपाताशौचान्निमदिने तुल्यसपिण्डमरणद्वये दिनद्वयद्विरिति मन्त्रमिति गोस्वामी । अतएव मरणाशौचस्य दीर्घकालीनजननाशौचमपेक्ष्य गुरुत्वाभावादेव । एतेन मरणाशौचस्य दीर्घकालीनजननाशौचापेक्षया गुरुत्वाभावेन ।

Colophon. इति महासहोपाध्यायगुरुप्रसादन्यायभूषणभट्टाचार्यविरचिता शुद्धितत्त्वोप-
कतिचिन्त्याख्या समाप्ता ॥ ० ॥ ॐ रामः शरणम् ।

विषयः । रघुनन्दनभट्टाचार्यकृतस्य शुद्धितत्त्वव्याख्यसृतिशास्त्रोपन्यासस्य कठिनांशव्याख्यानम् ।

No. 369. शुद्धिदीपिकावृत्तिः . By मथुरानाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 18×5 inches. Folia, 86. Lines, 8 on a page. Extent, 3,053 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Uṣṭhi, District Mayamanasimha, Paṇḍita Kālicandra Nyāyālaṅkāra. Appearance, new. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रथम्य सम्यग्ज्ञानतमः कोमापहं महः ।

क्रियते दीपिकादृतिर्मथुरानाथशर्मा ॥

अथैव वक्ष्यमाणस्यै कालस्य शुद्धिः प्रतिपाद्या कालसाक्षोरावादिः स च
छव्याधीन एवेति ॥ इत्यादि ।

End.

अथ यदि लग्नस्य प्रथमद्वेष्टाणे जन्म तदा बह्मराघेरपि प्रथमद्वेष्टाणः
द्वितीये द्वितीयः तृतीये तृतीयः द्वेष्टाणो पाञ्च इति । अथ छतप्रत्यस्य
प्रामाण्यप्रयोजनानभिधानपूर्वकं परोक्षारमाद्य सुविस्तर इति । समाप्तं न
तु स्यं छतमित्यर्थः ।

मया मुनीनां वचनानि दृष्ट्वा

निबन्धसिद्धान्तवचो विचार्यम् ।

निरस्य चान्यस्य विषयवादान्

संक्षिप्य दृतिर्विरोधे (?) सुबोधा ॥

Colophon.

इति मथुरानाथचक्रवर्तिछत-दीपिकादृतावहमाध्यायविवरणं समाप्तम् ॥१॥

विषयः । यदिदीपिकादृतिश्चतुर्दशश्लोकप्रत्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 370. शुद्धिसारः. By श्रीकण्ठशर्मा. Substance, country-made paper, 16 x 3 inches. Folia, 21. Lines, 7 on a page. Extent, 750 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Sākoyāi grāma, Paṇḍita Vrajakānta Smṛtipāñcānana. Appearance, tolerable. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

नत्वा शम्भुपदद्वन्द्वं श्रीश्रीकण्ठेन शर्मा ॥

मुक्तावधजपाठार्थं शुद्धिसारः प्रतन्यते ॥

अथ शर्मावागोचम् । लौकिककर्माणि क्षीणामेव तृतीयमासान् वक्ष्यामि-
पय्यं माससमसंख्यकदिनमशोचम् । इत्यादि ।

End.

मास्यपौ चपिया वैष्णवा प्रकृता दशभिर्दिनेः ।

गतेः शुद्धा तु संस्पृष्टा अयोदशभिरेव च ॥

अन्यत् भावं सुधीभिरिति ।

Colophon. इति शुद्धिसारः समाप्तः ॥

विषयः । गर्भखावजन्ममरणायशौचनिरूपणम् ॥

No. 371. श्रुद्धाद्विकाचारसारः . By यादवेन्द्रशर्मा . Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 67. Lines. 6 on a page. Extent, 750 ślokaś. Character, Bengali. Place of deposit, District Dhākā, Post Office Sonārgā, Baidyerbāzār grāma, Paṇḍita Kālikumāra Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ दुर्गायै नमः ।

पीयूषमन्यपरिपन्थिहलाहलं यो
 निःशेषमन्ति विदेशैरभिवन्द्यमानः ।
 येनार्द्धिदत् पुरबलं भुवनं लये च
 तं पार्वतीपरिदृढं प्रणमामि शम्भुम् ॥
 आसीत् सर्वगुणाकरो गुणिगणाभोजोदये भास्करो
 .... विपक्षैरवकुलं सम्मोहने दक्षकः ।
 कीर्त्युद्भासितभूमिपालतिलको दीनद्विजाकाङ्क्षिते
 चिन्तारत्नमयो नराधिपवरः श्रीयुक्तवाणेश्वरः ॥
 धातासीद् यस्य राज्ञः कलिकलुष ....
 जनक इव सुधी .... शास्त्रेष्वभिज्ञः ।
 भिक्षाप्राप्तो वदान्यः शिविरिव विदुषामाश्रयो रामतुल्यः
 ... शक्रप्रतापो विजय इव वरः श्रियुतो वासुदेवः ॥
 अलङ्कारिष्यन् स्वगुणैरिदं कुलं ... क्षातलकीर्तिमण्डलः ।
 प्रतापतपारिगणः ... ततोऽजनि श्रीरघुदेवभूपतिः ॥
 सोऽयं भूपालचूडामणिनिकरकरालोदपादारविन्दो
 गङ्गासङ्गाधिपुष्पीकृतपुरवसतिगौडराजाधिराजः ।
 लक्ष्मीनाथाङ्घ्रिपाथोदह .... यादवेन्द्रं
 विज्ञोऽनुज्ञाय विज्ञं विरचयति नवं आङ्गिकाचारसारम् ॥
 अथ न्यायतो वर्त्तमानानां नित्यनैमित्तिकानुष्ठानवतां श्रुद्धाणां दिनकृत्या-
 न्युत्थने । यद्यपि
 विज्ञानां वेदविदुषां धर्मज्ञानां यशस्विनाम् ।

शुभ्रैव हि शुद्धस्य धर्मो निःश्रेयसः परः ।
 विप्रस्यैव शुद्धस्य विशिष्टं कर्म कौन्थते ।
 यद्यतोऽन्यदि कुर्वते तद्भवत्यस्य निस्फलमिति ।
 मनुवचनाभ्यां शुद्धाणां द्विजसेवातिरिक्तकर्मणि नाधिकारप्रसक्तिरिति ।
 तथापि
 द्विजशुभ्रयैवैव पाकयज्ञाधिकारवान् ।
 निनेजयति वै लोकान् शुद्धो धन्यतरस्ततः ॥
 सर्ववयस्य शुभ्रणां शुचिः शुद्धः करोति यः ।
 स्वधर्मस्य इति ज्ञात्वा तस्य मृह्याम्यहं बलिम् ॥
 भाष्यारतिः शुचिर्भृत्यभर्ता यादृक्त्रियापरः ।
 नमस्कारेण मन्त्रेण पञ्चयज्ञान् न चावयेत् ॥ इत्यादि ।

End.

अथ कौधर्मः । स्कन्दपुराणे । लोपासुद्रासुदिभ्यामस्यवाक्यम् ।
 सेवते भर्तुवच्छिष्टं इष्टमन्नफलमादिकम् ।
 महाप्रसाद इत्युक्त्वा प्रतिदत्तं प्रतीक्षति ॥
 अविभक्त्य न चाश्नीयात् देवपितृतिथिष्वपि ।
 परिचारकवर्गेषु गोषु ... .. कुलेषु च ।
 संयानापस्करा दद्याद् दृष्ट्वा न्ययपराङ्मुखा ।
 कुर्यात् प्रियमनुज्ज्ञाता गोपवासवतादिकम् ।
 कौधर्मिणी विराजन्तु ... .. द्वैव दर्शयेत् ।
 स्वधर्मं चावयेद्वापि यावत् ज्ञात्वा न शक्नुति ।
 सुच्यता भर्तुवदनमौचतेऽन्यस्य न क्षतिम् ।
 अथवा मनसि ध्यात्वा पतिं भार्गुं विशोकयेत् ॥
 सपिण्डवचनैश्चादिष्वपि चापि पतिव्रता ।
 पतिं नास्तीति न ब्रूयादायासार्थेन योजयेत् ॥
 आयासार्थेन घृतादिकं दत्तं न तु नास्तीति इत्यर्थः ॥
 नीचं ज्ञानार्थिनी नारी पतिपादोदकं पिबेत् ।
 शङ्करादपि विष्णोर्वा पतिरेकोऽधिकः स्मियः ।
 ... ..
 अन्या सा जननी लोके धन्योऽसौ जनकः पुनः ।
 धन्यः स च पतिः श्रीमान् यस्य मेघे पतिव्रता ॥

पितृवंश्या मातृवंश्याः पतिवंश्यास्तयः ... ।

पतिव्रताया धर्मेण स्वर्गसौख्यादिभागिनः ॥

एवं भारतादावपि वज्रतरं पतिव्रतामाद्यात्मां कन्दनोद्यम् । नेह विस्तारभिया
तत् प्रदर्शितमस्माभिरिति ॥

Colophon. इति गौडमहोमहेन्द्र-श्रीरघुदेवभूपतिसमादिष्ट-श्रीयादवेन्द्रशर्मविरचितः
शुद्धाङ्गिकाचारसारः सम्पूर्णः ॥

विषयः । शुद्धाणां नित्यनैमित्तिकाद्यनुष्ठाननिरूपणम् । तत्र धर्मपदार्थनिर्णयः । धर्म-
शास्त्रनिर्णयः । अष्टादशपुराणनिर्णयः । धर्मशास्त्रप्रशंसा । शौचपदार्थनिर्णयः । दशविधधर्म-
प्रमाणम् । शुद्धाणां प्रातःकृत्यादिनिर्णयः । जलशौचनिर्णयः । सूत्रोक्त्यर्गनिर्णयः । द्वादशधा
मलशुद्धिनिर्णयः । स्तिकायां दुष्टादुष्टलनिरूपणम् । आचमननिरूपणम् । आचमनपात्र-
निषेधः । आसने विशेषनिरूपणम् । शुष्कवासादिविशेषनिरूपणम् । द्विराचमननिर्णयः ।
दन्तधावननिर्णयः । तस्य विहितनिषिद्धकाष्ठकथनम् । प्रातर्मध्याह्नस्नाननिर्णयः । वस्त्रनिष्पीडन-
पादप्रक्षालन-गृहप्रवेशादिनिर्णयः । शङ्खजलस्य गङ्गाजलतुल्यत्वकथनम् । शुद्धस्य मन्त्रपाठा-
नधिकारित्वकथनम् । वारुणादौ स्नानविधिः । तर्पणविधिः । भीमादितर्पणविधिः । तिथि-
विशेषे द्रव्यविशेषेण तर्पणविधिः । रोमजवस्त्रादिपरिधानविधिः । देवपूजायामाद्यन्तनिरूपणम् ।
भक्ष्याभक्ष्यविवेचनम् । स्तुतिनमस्कारप्रदक्षिणादेः फलविशेषकथनम् । निर्मास्यधारणस्थापन-
विधिः । षोडशोपचारपूजाया उपचारद्रव्यविशेषविधिः । पञ्चमयामार्दकृत्य-वैश्वदेववलिकर्म-
होमद्रव्यादिनिर्णयः । वलिदानप्रकारनिर्णयः । अतिथिपूजा-नित्यग्राहनिर्णयः । अतिथिवैमुख्ये
दोषकथनम् । भिक्षादानफलम् । गृहस्वप्रशंसा । गोघ्रासदानफलम् । दन्तरक्तपाते कर्म-
विशेषनिषेधः । भोजनस्य लक्षणपरिसंख्यादिनिर्णयः । अनिवेद्यवस्तुभोजननिषेधः । देवता-
सुदिश्य निवेदने फलनिर्णयः । भोजने दिङ्निधमः । वामपार्श्वे जलधारणे दोषकथनम् ।
श्वशुरान्नभोजने दोषकथनम् । मांसभक्षणे विधिनिषेधौ । मांसपरित्यागे फलकथनम् । निषिद्ध-
दुग्धनिर्णयः । भोजनपात्रनिर्णयः । भोजनप्रकारनिर्णयः । भोजने पौर्व्यापर्य्यनियमः । भोज-
नानन्तरकर्मनिरूपणम् । तिथिवारविशेषे निषिद्धद्रव्यनिरूपणम् । ररिवारे निषिद्धकर्म-
निरूपणम् । अमावास्यायां निषिद्धकर्मनिरूपणम् । पर्व्वणि निषिद्धकर्मनिरूपणम् । संक्रान्ति-
स्नाननिर्णयः । ग्रहणस्नाने द्रव्यनिर्णयः । रात्रिकृत्यनिर्णयः । शयनविधिः । दारोपगमन-
विधिः । ऋतुभगमने दोषकथनम् । अनेकासां स्त्रीणां स्नानादुपस्थिते व्यवस्थानिर्णयः । अभि-
गमनानन्तरं शौचकथनम् । मैथुनादौ सूत्रोच्चारणे शुद्धिकथनम् । स्त्रीणां धर्मनिर्णयः ॥ अथ
शुद्धाङ्गिकाचारकथनमुखेन सर्व्ववर्णानामेवाङ्गिकाचारनिरूपणञ्चेति ॥

No. 372. **इयामाकल्पलता** . By **रामचन्द्रकविचक्रवर्ती** . Substance, country-made paper, 18×6 inches. Folia, 94. Lines, 11-13 on a page. Extent, 3,000 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Vikramapura Mājhapādā, Bābu Rāsavihārī Rāya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Incorrect.

Beginning.

ॐ नमस्तस्मै ।

ज्ञानातीतापि संवित् सृजति जगदवत्यपि विश्वैकहेतु-
 विद्याया बुद्धिचेतःप्रकृतिमहद्वह्नारमाचाररूपा ।
 वर्षाया वर्षधामा प्रकृतिरिति परा गीयते वेदविद्भि-
 यां वा सेवासु तस्यै घनतिमिर × × सर्व्वसूर्यै नमोऽस्तु ॥
 अज्ञानध्वान्तसंसाय चित्कैरवकलाभ्यते ।
 दीनचाररूपाभावे श्रीकृष्णाय नमो नमः ।
 देवीं दुर्बर्देत्यदभ्युदयनीं नमा मिरःपङ्कजे
 भूमा श्रीगुरुपादपङ्कजरज्जो ज्ञाना च + + ।
 तेषामाचरन्तु तन्मन्त्रिबचानास्त्रोक्त यत्नादिमां
 ज्ञामाकल्पलतां सतां वितनुते मोहाय रामः सुधीः ।
 अद्यपि पूषान्त्यै सन्धैरहस्यं स्मरन्ति तं यत्नया ।
 तच्च ज्ञानन्त्रोच्च प्रायशः प्रमाद्यमभिधीतमाचारमार्गेण ।
 साधकविद्विषयेषु कल्पलता तन्यतेऽस्माभिः ।
 स्वतन्त्रं गीरतन्त्रं च पेतृकारीतन्त्रमेव च ।
 कालिकाकुलसम्पत्तं कालीतन्त्रं च यामलम् ।
 कुलाचलं तथा कालीकल्पं भैरवतन्त्रकम् ।
 कालिकाकुलसद्भावं तथा श्रीनरतन्त्रकम् ।
 गीष्म ततत् प्रमाणेन वक्ष्ये मोक्षप्रदायिनीम् ॥
 कालो कल्पद्रुमप्रख्यां कालिकां भवभीतिनाम् ।
 तचादौ मन्त्रोच्चारं विदधोति । तदुक्तं स्वतन्त्रतन्त्रे,—
 क्रोधीशं विन्दुयुक्तानां विसृज्यैश्वर्यमन्त्रितम् ।
 विलिखेत् परतो देवि ब्रह्मारदयमेव च ।
 मायादग्दं समालिख्य चविः सम्यग्गच्छकरम् । इत्यादि ।
 मोहाकाम प्रवृत्तस्य मद्यतां सेवितैः पदैः ।
 सप्तः प्रसन्नसुतः सन्तु म्याल्ललावल्लभ्यताः ।

End.

सर्व्वतन्त्राणि कार्त्तव्येन केन ज्ञातानि कुच या ।
 यथाज्ञानं मया प्रोक्ता श्यामाकल्पलता ह्यसौ ॥
 मत्वा नीलनवीननीरदनिभासाक्षां नमद्वत्सलां
 धृत्वा श्रुद्धिं गुरोः पदाब्जयुगलं तन्त्राणि संगृह्य च ।
 + + + × ×
 + + + + + ॥

Colophon. इति साधवकविकण्ठाभरणचक्रवर्त्तिसुत-श्रीरामचन्द्रचक्रवर्त्तिविरचित-
 श्रीश्यामाकल्पलता परिपूर्णा ॥

विषयः । अवादी द्वाविंशत्यक्षरमन्त्रोद्धारः । अथ मन्त्रभेदः । तत्र मन्त्रभेदेन ध्यान-
 भेदः । यन्त्रभेदः । श्मशानकालीमन्त्रश्च । अथ दीक्षाप्रशंसादिः । तत्र गुरुशिष्यादिलक्षणम् ।
 दीक्षाप्रकारकथनम् । नवचक्रकथनम् । तत्र षड्दलचक्रम् । सिद्धादिचक्रम् । राशिचक्रम् ।
 कुलाकुलचक्रम् । अकडमचक्रम् । कठवचक्रम् । गणचक्रश्च । अथ कालशुद्धिविवेचनम् । अथ
 मण्डनादिकथनम् । अथ दक्षिणादेव्या नित्यार्चनविधिः । तत्र प्रातःकृत्याकरणदोषः । स्नान-
 विधिः । सन्ध्यादिविधिः । तर्पणविधिः । कार्य्यविशेषे वस्त्रनियमः । पूजास्थाननिरूपणम् ।
 आसनादिविधिः । तत्र वीरासनविधिः । विजयाशुद्धिः । विशेषतः प्राणायामविधिः । कुल-
 पात्रादिनिरूपणम् । प्राणप्रतिष्ठाप्रयोगः । तत्र ऋष्यादिन्यासविधिः । पङ्कजवर्णन्यासादिः । पञ्च-
 दशाक्षर-श्रीकण्ठन्यासः । मातृका ऋष्यादिविधिः । षोडशान्यासः । तत्त्वन्यासः । बीजन्यासश्च ।
 अथ अन्तर्यजनप्रकारः । तत्र मातृकान्यासः । षडङ्गन्यासः । विषमपुण्यकथनम् । मानसजप-
 विधिः । होमविधिश्च । अथ वह्निर्यागविधिः । अथ कूर्मसुद्राप्रकारः । ध्यानकथनम् । यन्त्र-
 कथनम् । अथ कलसंस्थापनविधिः । कलसलक्षणम् । षट्कादिवल्लिविधिः । अष्टाङ्गार्थनिरू-
 पणम् । अवगुण्ठनसुद्रा । योनिमुद्रा । शङ्खमुद्रा । आवाहनादिमुद्रा । खड्गादिमुद्रा । अष्टा-
 दशोपचारः । षोडशोपचारः । उपचारक्रमः । पुण्यादिदाननियमः । नैवेद्यविधिः । नैवेद्य-
 पात्रादिनिरूपणम् । युगभेदेन सुराभेदव्यवस्था । ब्राह्मणस्य मद्यपाननिषेधादिः । नक्तानुकल्प-
 विधानम् । दशविधमद्यकथनम् । तत्र गौडीदाने सर्व्ववर्णानां दीपकथनम् । मद्यशोधनादि-
 विधिः । तत्र सुद्राविधिः । मांसविधिः । मांसानुकल्पविधिः । मत्स्यविधिः । पङ्कजपूजन-
 विधिः । गुरुक्रमः । आवरणदेवतापूजाविधिः । जपविधिः । तत्र मालाविधिः । वासनाविधिः ।
 बलिदानविधिः । प्रदक्षिणलक्षणादिः । अष्टाङ्गप्रणामविधिः । नैवेद्यदाननियमः । आत्मसमर्पण-
 विधिः । तिलकविधिः । सहस्रनामस्तवादिः । कर्पूरादिस्तवः । स्वराजस्तोत्रम् । ब्रह्मगाथा ।
 स्तवपाठक्रमश्च । अथ देवीमाहात्म्यम् । अथ कवचकथनम् । तत्र विरूपाक्षोक्तकवचम् ।
 अन्यविधकवचश्च । अथ पुरश्चरणविधिः । वीरपुरश्चरणविधिः । तत्र वर्षभेदेन होमाद्यनु-

कल्पजपनियमः । ब्राह्मणभोजनस्यावश्यकत्वकथनम् । मन्त्रसिद्धितत्त्वकथनम् । सिद्धिस्थानञ्च ।
 अथ कूर्मचक्रम् । अथ भक्ष्याभक्ष्यविवेचनम् । अथ जपमालानिर्णयः । मालाप्रतिष्ठाप्रकरणम् ।
 पुरश्चरणे वर्ज्यनौयनिरूपणम् । जपकाले निषिद्धकर्माकथनम् । शक्तिनियमः । कौलिकार्धन-
 पलकथनञ्च । अथ वीरकल्पः । तत्र शान्तिस्तोत्रम् । कुमारीपूजानियमः । अथ तर्पण-
 विधिः । अथ अन्यप्रकारेण पुरश्चरणविधिः । प्रहणपुरश्चरणम् । नवरात्रिपुरश्चरणम् । पुर-
 चरणमन्त्रेषापि मन्त्रसिद्धिः । अथ काम्यप्रयोगः । स्तनासाधनप्रकारः । अथ महिषमर्दिनी-
 मन्त्रादिः । अस्याः पूजनक्रमः । अस्याः पुरश्चरणजपादिः । तत्र होमद्रव्यनियमः । महिष-
 मर्दिनीस्तोत्रम् । अस्याः कवचञ्च । अथ नीलक्रमः । तत्र शवक्रमः । स्थाननियमः । अथ
 जयदुर्गासन्तः । तत्र श्मशाने विशेषकथनम् । अथ शवसाधनविधिः । अथ प्रकारान्तरेण
 वीरसाधनविधिः । अथ आकर्षणप्रयोगः । निग्रहायुपायः । अथ उच्चाटनविधिः । अथ
 बालसंस्कारविधिः । अथ शक्तिशुद्धिकथनम् । तत्र नवकन्याविधिः । स्वयम्भूकुसुमीत्यनिकथनम् ।
 अथ कुण्डगोलविधिः । अथ दूतीयागविधिः । अथ सामान्यतः साधनविधिः । तत्र कुलवारदि-
 नियमः । अथ शिवावलिविधिः । अथ समयाचारः । भावनयविवेचनम् । कुलीनाचार-
 कथनम् । अथ कौलिकानां प्रायश्चित्तविधिः । अथ पशुसंसर्गप्रायश्चित्तम् । मन्त्रमाहमन-
 प्रायश्चित्तम् । अनिवेदिनद्रव्यभोजनप्रायश्चित्तम् । प्राणिहंसाप्रायश्चित्तम् । कुलीनाश्चनविधिः ।
 होमादिनियमश्च । इति ।

No. 373. आद्रक्रियाकौमुदी . By गोविन्दकविकङ्कणाचार्यः . Substance,
 country-made paper, 16 × 2½ inches. Folia, 62. Lines, 6 on a page. Ex-
 tent, 1,175 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
 Brāhmaṇa-maṇḍali, viā Bārāsāt, Paṇḍita Rāmanārāyaṇa Bhaṭṭācāryya.
 Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

आलोच्यखिलसंप्रदानविकलं दृष्ट्वा पुराणान्यपि
 प्रोक्ताः सम्यगतो विविच्य मुनिभिर्मन्वादिभिः संचिताः ।
 श्रीमत्तत्पदारविन्दविलसद्बुद्धीभवोद्देशतः
 श्रीगोविन्दकविः करोति गहनां आद्रक्रियाकौमुदीम् ॥
 अथ वाजसनेयिनां आद्रक्रमसंचेपः ।
 निमन्त्रणं स्वागतञ्च पाद्यमर्घ्यादिकं द्विजे ।
 द्विजोपवेशनं दोषो विष्णोरर्चा हरिस्मृतिः ॥
 तिलसर्पपवित्रेषो हारमध्ये च सर्वतः ॥ इत्यादि ।

End.

ततो वैगुण्यसमाधानार्थं संकल्पपूर्वं ॐ तद्विष्णोरित्यनेन त्रीविध्यः पुण्डरी-
काक्षः श्रीहरिरित्यनेन च विष्णुं स्मृत्वा पात्रसमर्पणं पिण्डार्पणञ्च कृत्वा
वामदेयाच्चं विः पठित्वा पिण्डानि गोऽजविप्रेभ्यो दत्त्वा अग्नौ जले वा
चिन्ना हस्ताभ्यां रक्षार्थं दीपमाच्छाद्य पाणिपादौ च प्रक्षाल्य स्मृत्यं ब्राह्मणांश्च
प्रणम्य प्रकृतं कर्म कृत्वा ब्राह्मणान् भोजयित्वा स्वयं भुञ्जीत । सति शेषे
आहशेषमवश्यं भुञ्जीत । उपवासदिने जिघ्रेत् । गर्भाधानेतरकर्मण्याभ्युदयिक-
आहवासरे भैथुनं त्यजेत् । अथ यदर्थं दृढिआहं कृतं देवात् तदिने यदि
तत् कर्म न स्यात् तदा पुनस्तत्कर्मकाले दृढिआहं कर्तव्यम् । यदि संस्कार्यो-
धिकारी तदा संस्कार्यपितृभ्यो दद्यात् द्वितीयादिविवाहे वरः स्वपितृभ्यो
दद्यात् । अवीरायाः कन्याया विवाहे आहं नास्ति । इति दृढिआहप्रयोगः ॥३॥

Colophon.

इति श्रीगोविन्दकविकङ्कणाचार्यविरचिता आहक्रियाप्रयोगकौमुदी
समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । सपिण्डीकरणआहप्रयोगः । दृष्टोत्सर्गव्यवस्था । दृष्टोत्सर्गस्थानादिनिरूपणम् ।
प्रेतक्रियाक्रमः । पर्णनरदाहादिः । सङ्गमरणप्रयोगादिः । गङ्गायामस्थिच्छेपप्रयोगादिः । पूरक-
पिण्डप्रयोगः । अशौचविशेषे पिण्डदानव्यवस्थादिः । प्रेतक्रियाधिकारिव्यवस्था । अशौचान्त-
द्वितीयदिनकृत्यम् । वैतरणीगोदाननिरूपणम् । षोडशदाननिरूपणम् । द्विजदम्पतीपूजन-
निरूपणम् । षोडशपिण्डदानादिप्रयोगः । आभ्युदयिकआहप्रयोगश्चेति ॥

No. 374. आहदीपिका . By महामहोपाध्यायश्रीभीमः . Substance,
country-made paper, 14×2 inches. Folia, 94. Lines, 5 on a page. Ex-
tent, 1,700 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit,
District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rūparāma Bhaṭṭācāryya. Appear-
ance, very old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ गुरुनुपास्य मन्वादीन् धर्मशास्त्राण्यनेकशः ।

पुराणन्यायमौर्मासाकामधेन्वादिसंप्रदान् ॥

समधीत्य क्रमेणैषा रचिता सामवेदिनाम् ।

सन्ध्याद ... .. क्रियानुष्ठानपद्धतिः ॥

... .. वीतमत्सुरैः ।

सगृह्योक्तविधानार्थमनयेव द्विजातिभिः ॥

अथ कथमशाखिनां गोभिर्होतृसन्ध्यादानादिविधिर्लिख्यते । रात्रिशेष ...

आइशब्द एव निरूप्यते । अथच किमिदं आइं नामेति । अच कश्चित् जनपतिः पितृनुदिश्य द्रव्यत्यागो ब्राह्मणस्वीकारपर्यन्तः आइमिति । तन्न देव-
आइादौ तु आइलक्षणायाग्रेः । देवआइमपि पितृआइान्तर्गतमिति चेन्न
देविकं दशमं स्मृतमिति विश्वामित्रवचनेन देवस्यापि पृथक् आइत्वात् ।
इत्यादि ॥

End.

ॐ अद्येत्यादि यथासम्भववेदगोचशाखानाम्ने ब्राह्मणाय तुभ्यं असुकगोचस्य
पितुरसुकदेवशर्मणः असुकगोचस्य पितामहस्य असुकदेवशर्मणः असुक-
गोचस्य प्रपितामहस्यासुकदेवशर्मणः कृतैतत् नित्यआइीयान्नदत्तोत्सर्गप्रतिष्ठार्थं
एतद्भक्तं मूल्यम्बाहं ददामि एवं मातामहादीनां दक्षिणोत्सर्ग्य देया ॥ ॐ
अद्येत्यादि यथासम्भववेदगोचशाखानाम्ने ब्राह्मणाय तुभ्यं सकलसनन्द-सना-
तन-कपिलआइविरोचनपञ्चशिखानामतिथिमनुयाणां कृतैतन्नित्यआइीयान्न-
दत्तोत्सर्गप्रतिष्ठार्थं दक्षिणामेतत् काश्चनमेतन्मूल्यम्बाहं ददानि । तत ॐ
नित्यआइ अन्नदत्तोत्सर्गकर्मोदमच्छिद्रमस्त्विति सव्यं च दत्तं ततः पिचादिभ्यो
नमः ॐ सनकादिभ्यो नमः । हारीतः ॥

इमं आइविधिं पुणं कुर्याद्वापि पठेत्तु यः ।

स सर्वकामसंयुक्तो ह्यमृतत्वस्य विन्दति ॥

एवमस्ति । य एवं वेति मतिमान् तस्य आइफलं भवेत् ।

उपदेष्टुमन्नारी लोके तुल्यफलो स्मृताविति ॥

Colophon.

इति श्रीचण्डेशीय-हाकादिद्वी-शासनस्य-सत्पण्डित-श्रीधरशर्मन्तनय-श्रीमत्
प्रद्युम्नशर्मविरचितः आइप्रदीपः समाप्तः ॥ * ॥ श्रीश्रीशुभमस्तु ।

शकान्दाः १४४८ तारीख १९ वैशाखस्य ॥ ० ॥ श्री० ॥

विषयः । आइशब्दार्थनिरूपणम् । मातुरप्रथग्दानादिविधिः । आइकरणफलादिः ।
आइभेदनिरूपणम् । आइपात्रादिविवेचनम् । अमावस्याआइकालादिः । मघाचयोदशीआइादिः ।
सपिण्डीकरणादिविधिः । षोडशआइलक्षणादिः । अशौचपतितआइादिः । इतिआइनित्य-
आइादिश्च ।

No. 376. आइविवेकव्याख्या . By श्रीनाथशर्मा . Substance, country-made paper, 17×3 inches. Folia, 101. Lines, 5 on a page. Extent, 1,800 ślokaś Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā Paṇḍita Śyāmacandra Vidyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

व्यवस्थाद्विधसम्भ्रान्तिसन्तानच्छेदहेतवे ।
 विबुधश्रेष्ठिवन्द्याय नमः श्रीशूलपाणये ॥
 श्रीकराचार्यपुत्रेण श्रीमच्छ्रीनाथशर्मणा ।
 याख्या आहविवेकस्य जनकोक्ता निबध्यते ॥
 कः शूलपाणेरवचनं दुरुद्धं कुषीर्मदीयात्पतमा तथापि ।
 प्रवीमि तात्पर्यलभं तदीयं यदत्र तन्मे सुधियः समध्वम् ॥
 एवञ्च सुखं दुःखाभावश्चेत्यादि ।

End.

इत्यमेव व्यवहारसमावेशोपीति प्रतीमः ।

विषयः । शूलपाणिमहामहोपाध्यायकृतस्य आहविवेकाख्यकृतिशास्त्रीयपत्रस्य याख्या ।

No. 377. श्रीकृष्णामृतम् . By रूपगोस्वामी . Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 45. Lines, 8 on a page. Extent, 1,000 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1658 Mallābda 1024. Place of deposit, District Vākuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कृष्णचैतन्याय ॥

नमस्तस्मै भगवते कृष्णायाकुण्डमेधसे ।
 यो धत्ते सर्वभूतानामभवाय शक्तीः कलाः ॥
 कृष्णवर्णं त्रिधा कृष्णं साङ्गोपाङ्गास्त्रपापहृत् ।
 यज्ञैः संकीर्तनप्रयिर्यजन्ते हि सुमेधसः ॥
 सुखारविन्दनिःस्पन्दमरन्दभरतुन्दिता ।
 ममानन्दं सुकुन्दस्य संदुग्धां वेषुकाकली ॥
 श्रीचैतन्यमुखोद्गीर्णां हरेकृष्यति वर्षकाः ।
 मञ्जयन्तो जगत् प्रेक्षि विजयन्तां तदाज्ञयाः ॥
 श्रीमत्प्रभुपदाभोजैः श्रीमद्भागवताद्यतम् ।
 यद्वाङ्मनि तदेवेदं संक्षेपेण निवेद्यते ॥
 इदं श्रीकृष्णतद्गुणसम्बन्धादस्तदाहुषाः ।
 आदौ कृष्णाद्यतं तत्र सुहृद्भिः परिविश्यते ॥
 निर्व्यञ्जं परिविस्तारं मयाच परिसुहृता ।
 प्रचानन्नात् प्रमादेषु शब्द एव प्रमाण्यते ॥

यतस्तैः शास्त्रधोनिवादिनि न्यायप्रदर्शनात् ।
 शब्दस्यैव प्रमाणत्वं स्वीकृतं परमर्षिभिः ॥
 किञ्च तर्काप्रतिज्ञानादिति न्यायविधानतः ।
 अमीभिरेव सुव्यक्तं तर्कस्थानादरः कृतः ॥
 अथोपास्येषु मुख्यत्वं वक्तुमुत्कर्षभूमतः ।
 कृष्णस्य तत्स्वरूपाणि निरूप्यन्ते क्रमादिह ॥
 स्वयं रूपस्तदेकात्मरूप आवेशनामकः ।
 इत्यसौ त्रिविधं भाति प्रपञ्चातीतधामसु ॥ इत्यादि ।

End.

एकविंशे तथा पञ्चविंशे चाध्याय ईरिता ।
 माधुरी व्रजदेवीभिर्वैष्णोरेका मञ्जुता ॥
 श्रीविप्रश्चस्य ।
 असमानोर्द्धमाधुर्यतरङ्गास्तवारिधिः ।
 जङ्गमस्यावरोक्तासिरूपो गोपेन्द्रनन्दनः ॥
 तथा तन्त्रे ।
 कन्दर्पकोट्यर्ध्वद्वरूपशोभा-
 नीराज्यपादाजनखाञ्चलस्य ।
 कुचापदृष्टशुतरम्यकान्ते
 ध्यानं परं नन्दसुतस्य वक्ष्ये ॥
 श्रीदशमे ।

का स्थिता ! ते कलपदाष्टतवेणुगीत-
 सम्मोहितार्यचरितान्न चलेत् त्रिलोक्याम् ।
 वैलोक्यसौभगमिदञ्च निरीक्ष्य रूपं
 यज्ञो द्विजद्रुमस्रगाः पुलकान्यविधन् ॥ ० ॥

Colophon.

इति सञ्चेपभागवतस्य श्रीकृष्णस्य पूर्वखण्डम् ॥ ०
 गौराङ्गपादसरसीरुचमत्तष्टकः
 श्रीरामपूर्वशरणोऽलिखितेन दाशु ।
 कृष्णस्य निखिलवैष्णवतन्त्रसारं
 शक्तेऽष्टवाणरजनौपकलामितेऽब्दे ॥
 पञ्च-वेद-ख-चन्द्रैस्तु मिते मङ्गलानन्दके ।
 पीतं कृष्णस्य वर्णविन्यासस्य स केन वै ॥ ० ॥

वन्दे रूपमचिन्त्याद्भुतहरिभक्तिप्रकाशकं शान्तम् ।

यन्मुखमशधरगलितं विश्वं क्षणान्तं पिवति ॥ * ॥

श्रीश्रीराधाकृष्णः ॥

विषयः । कृष्णस्वरूपादिनिरूपणम् । भेदवयादिनिरूपणम् । नानापुराणादिवचनप्रमा-
णेन स्त्रीलावतारादिनिरूपणम् । पुराणादिवचनप्रमाणेन युगावतारादिनिरूपणम् । स्वरूपा-
वस्थादिनिरूपणञ्चेति ।

No. 378. श्रीराधासुधानिधिः . By हितहरिवंशगोस्वामी . Substance,
country-made paper, 13×6 inches. Folia, 14. Lines, 11 on a page. Ex-
tent, 357 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1740. Place of deposit,
District Vāṅkuḍā, Kucekol, Bābu Yogindranātha Simha Deva. Appearance,
fresh. Verse, Generally correct.

Beginning. ॐ स्तुति । श्रीगणेशाय नमः । श्रीराधावल्लभो जयति । अथ श्रीरा-

धासुधानिधिल्लोको लिख्यते । वसन्तिल्लक्षणम् ।

यस्याः कदापि वसनाल्लक्षणेनोत्प-

धन्यातिधन्यपवनेन कृतार्थमानी ।

योगी + दुर्गमगतिर्भेषुसूदनोऽपि

नस्या नमोस्तु हृषभानुभुवो दिशोऽपि ॥

ब्रह्मेश्वरादिदुदुरुषपदारविन्दं

श्रीमत्पराग-परमाद्भुतवैभवायाः ।

सर्वार्थसाररसवर्द्धिप्रपादं दृष्टे-

नस्या नमोस्तु हृषभानुभुवो महिम्ने ॥

End. श्रीराधे श्रुतिभिर्भुषैर्भगवताप्यामृत्य सदैभवे

ल्लोको च ल्लप + तत्र रसजा योग्योऽप्यवधारितः ।

पश्येनैव सदा पराधिनिमज्ज स्वर्गे विरज्य प्राद-

काशे खेचजलाकुलार्च्य किमपि प्रीतिं प्रसादौक्य ॥ (?)

अद्भुतानल्लोभस्य नाम्ना रससुधानिधिः ।

ल्लोकोऽयं कर्णकलशैर्लोलो पीयतां नृपाः ॥

Colophon.

इति श्रीहन्दावनेश्वरीचरणलपामात्रविष्णुभित-श्रीराधासुधानिधिः अथः

समाप्तः ॥ श्रीहितहरिवंशगोस्वामिना विरचितः ॥ शुभमस्तु शकम्बाः १०४० ।

विषयः । श्रीराधादेव्याः स्तुतिः ।

No. 379. षट्कर्मलक्षणाटीका . By श्रीराघवेन्द्रशर्मा . Substance, country-made paper, 18×4 inches. Folia, 8. Lines, 9 on a page. Extent, 250 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha Kaṭihāli, Paṇḍita Ānanda Kiṣora Nyāyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ षट्कारिणीतन्त्र-तन्त्रसारादिलिखित-षट्कर्म-
लक्षणानां श्रीवेदान्तवागीशमते टीका श्रीराघवेन्द्रशर्माणा विरच्यते ।
कारस्कराक्षसनक उडुम्बरोऽथ संज्ञकः ।
खदिरकुष्ठरं शौचपिप्पली नागरोहितौ ॥ (?) इत्यादि ।

End. खण्डितत्वात् शेषो नास्ति ।

विषयः । तान्त्रिकस्य षट्कर्मलक्षणाख्यग्रन्थस्य टीका ।

No. 380. षट्कारकबोधः . Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 20. Lines, 5 on a page. Extent, 340 ślokas. Character, Bengali. Date, Sk. 1726. Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā, Paṇḍita Çarat Candra Vidyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।
भग्नं मारबलं येन निर्जितं भवपञ्चरम् ।
निर्व्याणपदमारुढं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् ॥
षट्कारकाणि सम्यन्त्र उक्तानुक्ततया द्विधा । इत्यादि ।

End. उक्तानुक्तं प्रतिपाद्यं विभक्तिश्च दर्शयित्वा निर्णयः ।

Colophon. इति षट्कारकबोधः समाप्तः । शुभमस्तु । शकाब्दाः १७२६ । सन् १९१४ ।
श्रीरस्तु मयि लेखके नित्यम् ।

विषयः । कातन्त्रीय षट्प्रकारकारकविषयविवरणम् ।

No. 381. षट्चक्रक्रमटीका . By नन्दरामतर्कवागीशः . Substance, country-made paper, 14½×3¼ inches. Folia, 16. Lines, 6 on a page. Extent, 318 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālikaccha, District Tripurā, Paṇḍita Rājacandra Sārvabhauma. Appearance, old. Prose. Generally correct.

- Beginning.** प्रत्यक्षबुद्धविध्वंसविस्फुरदुग्धमण्डलम् ।
 मन्त्रेन्द्रवदनं नोमि शुष्कतापदवपण्डितम् ॥
 हरिवंशभयो यस्य रक्षस्यज्ञानचेतवे ।
 श्रीनन्दरामः कुरुते षट्चक्रक्रमदोषनीम् ॥
 अथ मङ्गलार्थकः तन्त्रानुसारेण परमानन्दनिर्व्याहप्रथमाङ्कुरः । परमानन्द-
 पदेन प्रथमोपाय उच्यते । इत्यादि ।
- End.** तस्य योगिनचेतोऽवग्रहमभीष्टदेवतपदे रष्टदेवतापदे नरोच्यते पुनः पुन-
 र्द्यत्यति ॥ ५६ ॥
- Colophon.** इति श्रीनन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचिता षट्चक्रक्रमटीका सम्पूर्णा ।
 विषयः । षट्चक्रक्रमनामकस्य तान्त्रिकयोगशास्त्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 382. षट्चक्रटीका. By शङ्करः. Substance, country-made paper, 12 × 5 inches. Folia, 15. Lines, 5 on a page. Extent, 225 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi District 24-Parganās, Paṇḍita Haraprasāda Cāstri. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

- Beginning.** प्रथम्य शैलाधिपकन्यकायाः
 पदाक्षमखानलविष्णुतुल्यम् ।
 प्रतन्यते त्रीयुतशङ्करेण
 षट्चक्रटीकाख्य-सुपुस्तिकेयम् ॥ इत्यादि ।
- End.** ब्रह्मा विष्णुश्च शङ्करश्च ईश्वरश्च सदाशिवः ।
 तत्परे च शिवो देवः षट् शिवाः परिकीर्तिताः ॥
 जलजिकं (?) मण्डने शीघ्रगतिर्याति क्रोशशतं चषात् ॥
- Colophon.** इति षट्चक्रटीका ।
 विषयः । तान्त्रिकस्य षट्चक्रस्य व्याख्यानम् ।

No. 383. षट्चक्रक्रमदोषिका. By रामभद्रसार्वभौमः. Substance, country-made paper, 14½ × 3¼ inches. Folia, 18. Lines, 6 on a page. Extent, 300 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kālī-kaccha District Tripurā, Paṇḍita Rājacandra Sārvvabhauma. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ गुरवे नमः ।

ॐ सपत्नीकं गुणं नत्वा ... .. ।

रामभद्रसार्वभौमः कुरुते चक्रदीपिकाम् ॥

अथ षट्चक्रविवरणम् । तत्र प्रथमं दृष्टिक्रमः । इत्यादि ।

End.

तथापि पद्मद्वयसंयुतमध्ये विहारस्य बाधो न भवति । इत्यास्तां विस्तरः ।

Colophon.

इति रामभद्रसार्वभौमभट्टाचार्यविरचितायां षट्चक्रक्रमदीपिकायां षट्चक्रक्रमविवरणं समाप्तम् ॥

विषयः । दृष्टानिरूपणम् । पञ्चभूतनिरूपणम् । दशेन्द्रियनिरूपणम् । दशेन्द्रियगुणनिरूपणम् । सप्तपातालस्थाननिरूपणम् । चक्रभेदनिरूपणश्चेति ।

No. 384 षट्चक्रदीपिकाटीका . Substance, country-made paper, 16 × 3 inches. Folia, 18. Lines, 7 on a page. Extent, 400 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha Yaçodal, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning.

ॐ नमो भवान्यै । अथेति अथशब्दो मङ्गलपूर्वकानन्तर्यार्थः । उक्तञ्च ।

ॐ कारसायशब्दश्च द्वावेतौ ब्रह्मणः पुरा ।

कण्डं भित्त्वा विनिर्यातौ तेन माङ्गलिकावुभौ ॥ इत्यादि ।

End.

न विद्यते मलं पापं यस्मात् निर्मलं वा श्रीमद्गुणपादपद्मयुगलमानमितुं शीलमस्य यतं संयतमन्तर्जनो यस्य स इति ॥ ० ॥

Colophon.

इति पूर्णानन्दीययोगचिन्तामणिनाम-षट्चक्रदीपिकाटीका समाप्ता ॥ * ॥

विषयः । पूर्णानन्दविरचितस्य योगचिन्तामणिनामकषट्चक्रग्रन्थस्य दीपिकाख्यटीकाया व्याख्यानम् ।

No. 385. षट्चक्रनिरूपणटीका . By रामवल्लभः . Substance, country-made paper, 18 × 4 inches. Folia, 20. Lines, 8 on a page. Extent, 300 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā Vikramapura, Āṭpādā, Paṇḍita Prasannacandra Vidyāratna. Appearance, new. Prose. Generally correct.

Beginning.

मोहाभकारविध्वंसि भवभीतिभयापहम् ।

भवानीचरणद्वन्द्वं भज भाग्यवशान्नमः ॥

पूर्णानन्दोदितानन्दविरचाङ्कुरकारिकाम् ।

विशदीकुर्वते तूर्णं दिज-त्रौरामवक्त्रभः ॥

अथेत्यादि । अस्मार्थः । अन्वारम्भे विघ्नविघाताय अवायशब्दो महत्कार्यः ।

षट्चक्राणि क्रमेषोद्गतः प्राप्तः प्रकाशः । परमानन्दस्य मोक्षस्य निर्व्याधि-

सम्पादकः प्रथमाङ्कुर उच्यते । षट्चक्रनिरूपणं क्रियते इत्यर्थः । अयं भावः ।

परमानन्दसम्पादकसामग्री तत्र प्रथमाङ्कुरः प्रथमसामग्रीविशेषः । षट्चक्रं

निरूप्यते । अर्थात् परमानन्देन प्रकाशयते इति यावत् ॥ इत्यादि ।

End.

कीदृशं मोक्षज्ञाननिदानं मुक्तिजनकज्ञानस्यादिकारणं पुनः शुद्धं शास्त्रसम्मतं

पुनः शुद्धं शोभनपकारेण शुद्धं सर्ववादिसम्मतमित्यर्थः । योमी कीदृशः

यतान्तरमर्णाः संयतान्तरमर्णाः वशीकृतचित्त इत्यर्थः ॥

Colophon.

इति चन्द्रदीपान्तर्गतवसन्तपुराष्टाग्रामनिवासि-त्रौरामदुर्लभशर्माणा कृता षट्-
चक्रनिरूपणटीका समाप्ता ।

विषयः । पूर्णानन्दकृतस्य षट्चक्रनिरूपणस्य व्याख्यानम् ॥

No 386. षट्पदीमञ्जरी . By शङ्करानन्दतीर्थः . Substance, country-made paper, 17 × 3½ inches. Folia, 15. Lines, 9 on a page. Extent, 290 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1699. Place of deposit, District Vāṅkūḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीकृष्णः ।

निजेष्टसम्प्रदानकल्पकल्पभूवृक्षाकृतिम् ।

दुरक्तविघ्नवारिदप्रभञ्जनं निरञ्जनम् ॥

मदौघचित्तसारसप्रयोषभास्करं परम् ।

रमालवृक्षवासिनं भजामि विघ्ननायकम् ॥

श्रीमन्दनन्दनमन्दसुरेन्द्रहृन्द-

मान्दानुरागपरिभावितादपद्मम् ।

वंशीरवाद्यतविमोहितगोपगोपी-

मन्दोद्दामिन्दुमुक्कमञ्जुतमानतोऽग्निः ॥

श्रीभाष्यरूपरससारसमादरेण

योगीन्द्रहृन्दमधुपैवपमोयमानम् ।

सङ्गागधेयमखिलार्थनिदानभूतं
 कैवल्यपुष्परससम्भृतमानतोऽस्मि ॥
 वेदान्तार्थविचारजन्यविषण्णविध्वस्तभेदाशयं
 नानातन्त्रपदार्थसंशयघनध्वान्तार्कमानन्ददम् ।
 नानादेशदिगन्तसन्ततयशःप्राप्तावकाशं गुणं
 श्रीनारायणतीर्थपादमनिशं भक्त्यन्तमूर्तिं भजे ॥
 मदीयपादजीवनं नृणामघं धुनोत्यलम् ।
 सुरागतावसन्ततं तनोति शं दृगञ्जलम् ॥
 यदाननाञ्जरङ्गके विभाति भारती नटी ।
 नतः सच्चिधा सदाशिवाख्यादेशिकान् गुरुन् ॥
 अथ सच्चिदानन्दात्मकमद्वितीयं ब्रह्मैव विमलसत्त्वप्रधानमायोपाधिकं सत्
 ईश्वरभावमुपजगाम ॥ जीवेशावभासेन करोतीत्यादि श्रुतेः । स च माया-
 प्रतिविम्बित ईश्वरसंज्ञेपकृत् ॥ इत्यादि ।

End.

इदानीं भगवच्चरणध्यानसाधनं षट्पदीपठनं प्रार्थयते इतीति । इति
 पूर्वोक्ताः पद्यन्ते गम्यन्तेऽर्था एतेरिति । पदानि श्लोकाः षष्ठां पदानां
 समाचारः षट्पदी ॥ यथा षट्पदी भ्रमरी स्त्रैर्येण सरोजे निवसति तथेयं
 श्रीमच्छङ्करवदनसरोजाद्विनिर्गता षट्पदी तत्कर्मम वदनसरोजे सदा
 वसतु । तदनेन भगवच्चरणध्यानपूर्वक-षट्पदीस्तोत्रपठनस्य पुरुषार्थचतुष्टय-
 हेतुत्वं सूचितं भवति । ननु नेयं षट्पदी किन्तु सप्तपदी नारायणकरुणा-
 मयेति श्लोकरूपत्वात् । सत्यं नारायणायेति श्लोकस्य फलश्रुतिपरत्वेन
 वद्विभूतत्वादिति षट्पदीत्वमेव । + + + + + ननु दशशब्दस्य
 पादचतुष्टयात्मकश्लोकपरतया व्याख्यातत्वे आर्याषट्कस्य कथं षट्पदीत्व-
 मिति चेन्नार्याया अपि पादचतुष्टयात्मकत्वेनार्यात्मकयोर्भेदादार्याषट्कस्य
 तदुपपत्तेः । आर्यालक्षणज्ञोक्तं इन्द्रोऽग्रयविद्भिः ।

श्रीभाष्यकृद्वदनपङ्कजसंप्रसूतं
 सङ्गतिबोधसुनिदानवचोभरन्दम् ।
 आस्त्राय माद्यतितरां मम मानसानि
 निःसीमसान्द्रनिजभूमपदं हि लब्ध्वा ॥
 षट्पदीनौकथा सर्वानुद्धार नतोऽस्यहम् ।
 संसारसागरे मग्नान् यस्तं शङ्करदेशिकम् ॥

भगवद्भक्तिगन्धार्थः कुसुमेवाङ्गमयैः कृता ।

षट्पदीमञ्जरी सम्यक् योजिता लक्ष्यपादयोः ॥ ० ॥

Colophon.

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्य्य-श्रीशिवनारायणानन्दतीर्थगुरुचरण-
सेवक-श्रीगङ्गारानन्दतीर्थविरचिता षट्पदीमञ्जरी सम्पूर्णा ॥ * ॥

शकाब्दाः १६८८ ॥

विषयः । गङ्गाराचार्य्यकृतस्य षट्पदीमञ्जरीवस्य व्याख्यानम् ।

No. 387. षट्पद्यमाला . By रामरामभट्टाचार्य्यः . Substance, country-made paper, 17 x 4½ inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 200 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha, Serapura, Paṇḍita Cardrakānta Tarkālaṅkāra. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमः परदेवतायै । (अस्य प्रथमपत्रं नास्ति तेन द्वितीयपत्रस्य प्रारम्भ-
वाक्यं लिखितम् ।)

परदाराभिग्राये च बहवो यव वादिनः ।

शिरोहीनं भवेद्विषमात्मनः शुद्धिकारणम् ॥ इत्यादि ।

End.

दुर्गे पद्मचवने स्मिन्नरे चंसाद्यपचायिते

तन्त्रज्ञानविबोधपुष्पलपिते गुक्तापवर्गैः फलैः ।

तन्त्रज्ञानमहात्म्यकारनिकरम्यामीकृतश्रीकरे

बभूवुः कुक्तिचचित्फेदशिशुना शार्दूलविक्रीडितम् ॥

एतत्, पद्यशताष्टपुष्परचिता माला विचित्रा दले-

नानावर्णमयैर्निकामरचिता श्रीरामरामद्विजैः ॥

श्रीमच्छ्रीगुरुपादपङ्कजसपर्यामग्निस्रो नित्यश-

कृतपादलक्ष्म्याभिरक्षितवपुर्भूयामितौष्टे वरम् ॥ १०८

Colophon.

इति श्रीरामरामभट्टाचार्य्यविरचिता षट्पद्यमाला समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । षष्टोत्तरशतश्लोकेन नाडीनां संज्ञास्मृतिवर्णादिकपणम् ।

No. 388. संवत्सरप्रदीपः . Substance, country-made paper, 13 x 4 inches. Folia, 96. Lines, 8 on a page. Extent, 2,300 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Bhātpādā 24-Parganās, Paṇḍita Rāmeṇdra Nyāyavāgiṇa. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

जयति श्रीसरस्वत्योत्पास्योऽसुरदारणः ।
 धर्मार्थकाममोक्षार्थं कृत्स्नप्रत्यूहवारणः ॥
 अयने द्वे विषुवे द्वे चतस्रः षड्शीतयः ।
 चतस्रो विष्णुपद्यस्य संक्रान्त्यो द्वादश स्मृताः ॥
 षड्गणकैटसंक्रान्ती द्वे तूद्गदक्षिणायने ।
 तुलामेषे विषुवंती गोलमध्ये तथापराः ॥
 षड्गो मकरः । इत्यादि ।

End. अकालरसितं सन्ध्यागर्जः ।

सन्ध्यागर्जं तथा प्रातर्दिवा नाध्यायनं चरेत् ।
 सायं गर्जं तथा रात्रौ नाधीयीत विचक्षणः ॥
 रविवारे च संक्रान्त्यां षष्ठां च सप्तमीतिथौ ।
 आरोग्यकामस्तु नरो निम्बपत्रं न भक्षयेत् ॥
 अमावास्यां पौर्णमास्यां संक्रान्त्यां ग्रहणेश्वरि ।
 धनपुत्रकलत्रार्थं शीलापिष्टं परित्यजेत् ॥
 मन्दमङ्गलपष्टीषु द्वादश्यां श्राद्धवासरे ।
 वस्त्राणां चारसंयोगो दहत्यासप्तमं कुलम् ॥ इति प्रकीर्षकं समाप्तम् ।

Colophon. समाप्तस्यायं संवत्सरप्रदीपाब्धौ ग्रन्थः ॥ • ॥

विषयः । संक्रान्तिनिरूपणम् । वैशाखज्येष्ठादिकृत्यम् । अनन्तव्रतादिः । कुकुटीव्रतादिः ।
 अघोरादिः । जम्भाष्टम्यादिः । अक्षयादिनिरूपणम् । युगाद्यानिरूपणम् । दशहरादिनिरूपणम् ।
 सावित्रीव्रतादिः । चातुर्मास्यादिनिरूपणम् ।

No. 389. सङ्कल्पकल्पद्रुमः . By विश्वनाथचक्रवर्ती . Substance, country-made paper, 15 × 5½ inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 250 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgaṭṭalā Vṛddhanagara, Tripurā, Paṇḍita Mineṣvara Sārvabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning. नमो हन्दावनेश्वर्यै ।

हन्दावनेश्वरि वयोगुणरूपलौला-
 सौभाग्यकैलिकरुणाजलधेःवधेदि ।

दासीभयानि सुखयानि सदा सकान्ता
लामालिभिः परिहृताभिर्देव याचे ॥ इत्यादि ।

End

हिलान्याः किल वासना भजत रे हृन्दावनं तं X X
राधाकृष्णविलासवारिधिरमासादं न चेद्दिन्दय ।
त्यक्तं शङ्खं न स्पृहामपि पुनस्तवेव हृद्दुष्टतथो
विश्रम्भाः प्रपुतेममेव सततं संकल्पकल्पद्रुमम् ॥

Colophon

इति श्रीविद्यनाथचक्रवर्तिविरचितः सहस्रनपकल्पद्रुमः समाप्तः ॥

विषयः । राधाकृष्णयोर्कीलावर्णनमुखेन राधाकृष्णे मानसार्पणादिविविधप्रकारभजन-
कदनम् ।

No. 390. मंछिप्रसारकौमुदी . By अभिरामविद्यालङ्कारः . Substance, country-made paper, 14x2 inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 359 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1760. Place of deposit, Teliventi grāma vid Gadheta, Paṇḍita Candranātha Cūḍāmaṇi. Appearance, fresh. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय । लृक् । अथास्य सकलविषयपकत्वात् पन्थादौ करणं
युक्तमिति चेन्न स्वतन्त्रेच्छोर्निर्गन्तुमशक्यत्वाद् इति केचित् । वयन्नु कारक-
पादे कक्षादिभञ्जविधानपूर्वकं प्रथमादिविभक्तौनां प्रथमपुरुषादेश विधान-
मुक्तम् । इत्यादि ।

End.

न पञ्च इत्यादौ कथं नानालाघ्न दीर्घ इत्यत आह असौ लुगिति । नित्यवङ्ग-
वचनानालात् कतिशब्दस्य संख्याप्रश्ने भञ्जय एव कृत्विधानाच्च सिद्धो-
भोरभावः इति बोध्यम् । उत्थामनिक इत्यादि उत्थस्य उत्थितस्य राज्ञः
आसनमहंतेति तदहंत्वादाविति टिकष् । * ॥

Colophon

इति बन्धुघटीयमयघटकलौक्य श्रीलक्ष्मीयुताभिरामविद्यालङ्कारभट्टाचार्य-
विरचितायां मंछिप्रसारकौमुद्यां षष्ठः सुवक्त्रपादः समाप्तः ॥ * ॥

शकान्ताः १७६० ।

विषयः । मंछिप्रसारकाकरवस्य सुवक्त्रपादस्य व्याख्यानम् ।

No. 391. संक्षिप्तसारटीका (व्याकारदीपिकाख्या) By श्रीविद्याविदोदात्मज-
श्रीन्यायपञ्चाननः . Substance, country-made paper, 15×3¼ inches. Folia,
244. Lines, 8-9 on a page. Extent, 10,980 ślokas. Character, Bengali.
Date, Sk. 1634. Place of deposit, Kāṭhālapāḍā vid Naihāṭi, Paṇḍita
Harinātha Baṭṭācāryya, bought by the Government of India, Calcutta.
Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः शिवाय ।

नला श्रीहरिचरणं कला शरणं पितुः पदञ्च मतम् ।

विमलधियां हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्नात् ॥

कोऽपि न्यायपुराणकार्यनिचयालङ्कारवैशेषिक-

व्याकारश्रुतिनाटकस्मृतिगुरुर्विद्याविनोदः स्थितः ।

तत्पुत्रस्य विचारनिर्मलमतेः श्रीन्यायपञ्चानन-

स्योत्सुक्यं सुधियो विधाय विमलां शृण्वन्तु वाचं हितम् ॥

सुगमं निगदेन गम्यते शिशुभिर्दुर्गममेव तत्त्वतः ।

निरवोचमतः प्रयत्नतः परिसंगृह्य च दृष्टिटीकयोः ॥

अनघीत्य शब्दशास्त्रं योऽन्यच्छास्त्रं समीक्षते ज्ञातुम् ।

..... ॥

शिवमित्यादि । मङ्गलस्य प्रारम्भितसमाप्तिं प्रति कारणता विप्लवसंस्त्वान्वय-
व्यतिरेकसमधिगम्येति नैयायिकाः । वयन्तु विप्लवसं प्रति मङ्गलस्य कारणता
समाप्तिस्तु स्वकारणादेवेति भूमः ॥ तथाच गोयीचन्द्रः प्रत्यूहसमूहनिराकरण-
कारणमिति । ... ..

उच्यते । सनाम्नो विधीयते । नाम तु तिङन्तादिवत् सुप्शून्यं नामैव
यदा प्रणामस्य विशेष्यत्वविवक्षायाः सम्बुद्धात्तात् सु औ जस् इति योग-
विभागात् ॥ इत्यादि ॥

End.

कति पुरुषाः कति स्त्रियः कति धनानीत्युदाहरणत्रयोपादानं कति शब्दस्य
लिङ्गविशेषकार्याभावसूचनार्थम् । असौ लुक् कति पञ्चादिरिति कृतेऽपि
जस्शसोर्ग्रहणे सिद्धे इत्यादि एकवचनद्विवचनान्तयोः संख्याया नियत-
त्वाच्च संख्याप्रश्नार्थं कतिशब्दप्रयोग एव न सम्भवतीति तिङ्शित्तो
रभाव इति भावः । ... ..
यद्वा अत्र ऐजेचो ... न क्रियते किन्तु जस्शसोर्लुकि च अनवर्त्तिनो-
ऽकारस्यैव औदभवति । सादौ नन्वत्र विधानेन ... त्येव क्रियतां तथा

सति सर्वर्षदीर्घवृत्तापत्तिरेव । प्रथमं सन्धिकाव्याभावात् अकारस्य न सन्धिः । डा भिष् के क्मि क्साभित्यस्य प्रथमौ पद्यात् सर्वर्षदीर्घः स्यात् यदा अक्षपरत्वात्प्रलोपे अकारवर्त्तिनोऽतः स्थाने आदिधानाभावे अष्टाभिरिति माधस्य सिद्धिर्न स्यात् ॥

Colophon. इति श्रीकुलकलानिधिमहामहोपाध्याय श्रीविद्याविनोदात्मज-श्रीन्यायपञ्चा-
मनहतायां संक्षिप्तमाराठीकायां व्याकारदीपिकायां षष्ठः सुवक्त्रपादः समाप्तः ।

विषयः । संक्षिप्तमाराठीव्याकरणस्य व्याख्यानम् ।

No. 392. सङ्क्षेपज्ञहरजयः . By माधवाचार्यः . Substance, country-made paper, 17×4½ inches. Folia, 69. Lines, 10 on a page. Extent, 2,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Calcutta, Gyaṁapukura, Bābu Nagendranātha Vasu. Appearance, fresh. Verse. Correct.

Beginning. श्री नमो नमोऽयम् ।

प्रथम्य परमात्मनं श्रीविद्यातीर्थकपिचम् ।
प्राचीनज्ञहरजये सारः संक्षेपज्ञते स्फुटम् ॥
यद्गुह्यतां यदलो विज्ञातो विलीक्यतेऽप्ये किल दर्पणेऽपि ।
तद्वददीपे क्षुप्तं यत्तुः क्षुद्रोद्यतां ज्ञाहरवाक्सारः । इत्यादि ।

End. रन्धोपेन्द्रपथमैकिकदणपरिहृतेः क्षुद्रमानः प्रखले-
दिनेरभ्यर्च्यमानः सरसिद्वज्रभादनक्षत्रावलम्बः ।
आरक्षोपायमार्गं प्रकटितमुज्ज्वलज्जटतन्त्रावतंसः
शृङ्खलाकोकगन्धं समुदितमपिभिर्धाम भेजं प्रतस्थे ॥ • ॥

Colophon. इति श्रीमाधवीये तन्त्रारदापौठवासनः ।
संक्षेपज्ञहरजये सग्रेः पूर्वोऽपि श्रीदृग्गः ॥
समाप्त्यायं पद्यः ।

विषयः । जहराचार्यस्य जीवमहत्तानाः ।

No. 393. सङ्क्षेपज्ञाटोका . By काशीरामवाचस्पतिः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 28. Lines, 9 on a page. Extent, 650 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vrkudā Viṣṇupura Kādākuli, Paṇḍita Raghurāma Tarkaratna. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ॥

रिरत्तिपुर्णं निजधर्मसेतून्

युगे युगे सत्त्वमयानि धत्ते ।

वपूषि नानागुणकर्मभाञ्जि

भूयात् स देवो भवतां विभूत्यै ॥

भट्टाचार्यशिरोरत्नन्यायालङ्कारसूनुना ।

संख्याप्रकाशकव्याख्या काशीरामेण तन्यते ॥

अथ सकलशस्त्राभिज्ञः श्रीमान् नन्दरामतर्कवागीशभट्टाचार्यः इदानीन्तनान्
मन्दबुद्धीन् पूर्वपूर्वपण्डितकृत नानाविधतत्त्वग्रन्थाध्ययनासमर्थानवलोक्य
परमकारुणिकतया अध्ययनभावनाभ्यां तत्त्वग्रन्थेभ्यः सारमात्रं संख्या-
कथनमिषेण संख्याप्रकाशकनामकग्रन्थं संचिप्रसारं तेषां हितार्थं रचितवान् ।
अथ एषोऽपि तेषां नातिसुगमो बभूव अतो यथामति तद्व्याख्याने समोद्यमः ।
तत्र तावत् ग्रन्थकृत् ग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकीभूतविघ्नसम्भावनया तन्नाशाय
कृतमीश्वरनमस्कारं शिष्यशिष्यार्थमादौ निबध्नन् सुचिरतरकालीनविबुध-
पदावस्थितिहेतवे यशसे स्वनामयौगिकग्रन्थनामद्वारा प्रष्टव्यमभिधेयद्वयाद्
देहवानित्यादि । यः शुद्धसत्त्वस्वरूपया आत्ममायया देहवानिव पाञ्च-
भौतिकदेहविशिष्ट इव भाति तथाहि ईश्वरस्य शुद्धसत्त्वात्मिका मायैव
देहः । इत्यादि ।

End.

अन्येति अन्यपि द्वाविंशदादिकापि संख्या मदुक्तया परोपाट्या रीत्या
बोद्धव्या । ननु कथं अनुक्तज्ञानं भविष्यति तत्राह ईङ्गितेनेति हि यतः
धीराः पण्डिता ईङ्गितेनापि परहृत्स्थितं जानन्ति तथाच यदि धीरा
ईङ्गितेनापि परहृत्स्थितं जानन्ति तदा उक्तया परिपाट्या ते तत् ज्ञास्यन्ति
तन्न चित्रमिति भावः । मयापि यत्किञ्चित् अन्यसंख्या प्रदर्शयते यथा
गीताध्यायपाठनान्या(?) अपराधा द्वाविंशत् यथा—

अहन्यहनि यो मर्त्यो गीताध्यायन् संपठेत् ।

द्वाविंशदपराधाश्च अहन्यहनि मुच्यते ॥ इति ।

ते च अपराधा वराहपुराणान्निष्कृत्य लिख्यन्ते । भगवद्भक्तानां क्षत्रियसिद्धान्
भोजनम् ॥ १ ॥ अजीर्णे सति विष्णोरुपसर्पणं । २१ ॥ व्यभिचारिभावास्त्रय-
स्त्रिंशत् तदुक्तं काव्यप्रकाशे ॥ २३ ॥

त्रयस्त्रिंशदमी भावाः समाख्याताः स्वनामत इति ।

एवमन्यापि संख्या बोध्या घन्दविलारभयाग्नोक्ता

ललाहल्लिहयपुटं मुकुटनमाङ्गे

दुष्मान् प्रषम्य कवयो विनिवेदयामि ।

वाक्येयमर्थरहितापि सदूषणापि

दृष्ट्या भवद्विरवधाय दशविधैः ॥

चौबीजानि दयाधाने चरणाकृतले तव ।

चौकाशीरामकृतिना कृतिरेषा समर्पिता ।

Colophon. इति संख्याप्रकाशव्याख्या समाप्ता ॥ • ॥

विषयः । मन्दरामतकंवागीशभट्टाचार्यकृतस्य संख्याप्रकाशनामकस्य नानाशास्त्रसंग्रहीत-
नक्षत्रबोधात्मकपद्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 394. संयहसारः . By रामदेवदिजः . Substance, country-made paper, 18 x 4 inches. Folia, 63. Lines, 6 on a page. Extent, 1,250 ślokas, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā. Post Office Baidyerbāzār, Kṛṣṇapura, Paṇḍita Madanamohana Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose and verse. Generally correct.

Beginning चौरामस्य पदारविन्दयुगलं मन्वाय वागीशरीं
देवस्य तपनादिकं पद्यमुत्तं वदं यशोदासुतम् ।
नानाजातकतो विलोक्य सकलं गगादिविप्रोदितं
वक्ष्ये संयहसारमल्पयुगलं चौरामदेवो दिजः ॥
अथोच प्रथमं हि जन्मममयस्यायादियन्तैः स्फुटं
तत्कालप्रभवा विलग्नमरिता कार्या ततश्च पदाः . इत्यादि ॥

End. वेदोऽहं जलधिर्गंगाभिर्महितो मुन्यक्षिभिः पद्म च
पद्माक्षिपतिभिः शरः युतिगुणैर्गोऽङ्गुगुणैः सह ।
बाणः कालगुणैः शरोऽम्बरयुगैरङ्गेन्दुभिर्गो
वेदो बाणगुणैर्गोऽक्षविशिखैरक्षाभिः पावकः ॥

Colophon. (चन्दनं परिममाप्रिखचकं वाक्यं नास्ति)

विषयः । पद्वयंगलम् । नवांगलम् । जग्राधिपादिकलम् । शयनादिभाववचनम् ।
मदनादिहासभावस्य लम् । सप्तश्लोकादिकोटीलम् । तत्त्वादिभाववचनम् । शुभपद-

दृष्टलघ्ननिरूपणम् । त्रिग्रहीयोगकथनम् । ग्रहस्फुटनिरूपणम् । सिंहासनादियोगफलम् । मास-
फलम् । तुङ्गादिनिरूपणम् । अष्टवर्गनिरूपणम् । महाष्टवर्गनिरूपणम् । वर्षदर्शानिरूपणम् ।
तस्यान्तर्दशानिरूपणम् । केतुपताकिनिरूपणम् । नाक्षत्रिकदर्शानिरूपणम् । तस्यान्तर्दशा-
निरूपणम् । पञ्चखरानिरूपणम् । पञ्चखरामते आयुर्गणनम् । योगिनीदर्शानिरूपणम् । तस्याः
प्रत्यन्तरदर्शानिरूपणम् । आयुर्दर्शानिरूपणम् । तीर्थज्ञाननिरूपणम् । गुरोरष्टवर्गमते पुत्रादि-
मतनिरूपणम् । नष्टकोष्ठीज्ञानम् । चतुर्दशकोष्ठीनिरूपणम् । अथनादिलघ्नमाननिरूपणम् ।
जातचक्रनिरूपणम् । मासफलनिरूपणम् ।

No. 395. सत्क्रियासारदीपिका. Substance, country-made paper, 13×4 inches. Folia, 49. Lines, 7 on a page. Extent, 1,000 ślokās. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Kucekol, Bābu Yogindranātha Simha Deva. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

श्रीश्रीराधाकृष्णः ।

प्रणम्य सच्चिदानन्दं जगतां सेव्यमीश्वरम् ।
श्रीकृष्णपरमानन्दमनन्याभीष्टदायकम् ॥
वक्ति गृह्णद्भिजादीनामनन्यानां विशेषतः ।
सत्क्रियासारदीपिकां तां विवाहादिपद्धतिम् ॥
श्रीमद्गोपालभट्टोऽयं साधूनामाज्ञया भूषम् ।
भगवद्धर्मरक्षार्थं भक्तानां वैदिकी तु या ॥
कृता याप्यनिरुद्धेन भीमभट्टेन या कृता ।
श्रीमद्गोविन्दानन्देन कर्मिणां पद्धतिः कृता ॥
श्रीनारायणभट्टेन कर्मठानाम् वैदिकी ।
भट्टश्रीभवदेवेन इन्द्रोगानाम् या कृता ॥
वर्णाश्रमान्त्यजादीनां वेदैः पौराणिकादिभिः ।
मन्वादिधर्मशास्त्रोक्तिर्वचनेः सप्रमाणकैः ॥
श्रीमद्गोविन्दभक्तानां सेवानामपराधतः ।
मया तथा कृता किन्तु पितृदेवार्चनं विना ॥
नन्वपरग्रन्थकारवत् ग्रन्थकर्तृत्वेनास्माद्विधस्य स्वनाम दातुमनुचितम् । यथा,—
अहङ्कारविशृङ्खला कर्त्ताहमिति मन्यते ।

इति दोषद्वयवभयात् । तथापि स्वरूपाणां साधूनामाश्रया स्वनाम दत्तम् ।
श्रीमद्गोपालभट्टनामायं कोऽपि जीवः श्रीमद्गोपालभट्टत्वेनेति ज्ञापितम् ।
श्रीलक्ष्मणैतन्यचरणारविन्दमकरन्दसुततपायित्वेन सदैव साधुनिदेशवशवर्तीति
भावः । एवं विग्रहितोऽयं श्रीलक्ष्मणं प्रथम्य श्रीलक्ष्मणशब्दायः पुरैव व्याख्यातः ।
किं विग्रहितं सविदानन्दं गुणातीतानिर्व्यचनीयपरममनोहरलावण्यधनमुष्ण-
स्वरूपं अतएव जगतां सेव्यं । अत्रायं भावायः ॥ इत्यादि ।

End.

ततोऽपरे श्रीमन्नारायणस्य श्रीमत्सुधादिविविधावतारोपासकाः । तत्तन्निज-
निजसेवकपापदत्तेन तेषां तेषां तान् तान् पार्श्वदभक्तान् प्रपूजयेयुः । अयं
भावायः ।

Colophon.

अतःपरं अष्टितम् ।

विषयः । वैष्णवानां अन्धकर्मत्यागविधिनिरूपणमुक्तेन व्याख्यासहित-वैष्णवकर्मादि-
निरूपणम् ।

No. 396. सदाशिवसंहिता . Substance, country-made paper, 12×2½
inches. Folia, 12. Lines, 8 on a page. Extent, 250 ślokas. Character,
Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura,
Paṇḍita Rāparāma Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Verse. Gener-
ally correct.

Beginning.

ॐ नमो रामचन्द्राय ।

श्रीकृतय ऊचुः ।

श्रुतमस्माभिरीक्षणं रक्ष्यं परमाद्भुतम् ।

इदं विद्यं कथं ज्ञातं श्रीमिमे वद तत्त्वतः ।

श्रीमिविववाच ।

ऋषुर्ध्वं श्रुतयः सर्वा रक्ष्यं सद्विषयवम् ।

यथादौ परिसम्भूतं यस्मिन्नेव प्रलीयते ।

अद्वैतं परं धाम्नां संवादं समभूत् किञ्च । इत्यादि

End.

श्रीलोकेशे निवर्तं वाचं सत्यं सत्यं वदाम्यहम् ।

देवैरपि दुराधवाः कियदहमहैरपि ।

अहमेवमहवाचि वाजयेयमतानि च ।

अहमेवमहवाचि प्रदानं सर्वमहमदायम् ।

एतद्धि ध्यानयोगस्य कलां नार्हन्ति षोडशीम् ।
 ब्रह्महत्यासहस्राणि ज्ञानाज्ञानकृतानि च ॥
 स्वर्णस्लेयसुरापानगुरुतत्पयुतानि च ।
 कोटिकोटिसहस्राणि ह्युपपापानि यान्यपि ॥
 सर्वाण्यपि प्रणश्यन्ति रामधामविलोकनात् ॥ ० ॥

Colophon.

इति सदाशिवसंहितायां निरुक्तलक्षणायां श्रीरामानुजश्रुतिसंवादे गोलोक-
 वर्णनं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ ॐ तत्सत् ॥

विषयः । प्रथमाध्याये रामानुजश्रुतिसंवादेन निरुक्तलक्षणनादिः । द्वितीयाध्याये गोलोक-
 वर्णनादिषु ॥

No. 397. सदैद्यभावावलिः. By जगन्नाथगुप्तकवीन्द्रः. Substance, coun-
 try-made paper, 12×4 inches. Folia, 4. Lines, 9 on a page. Extent,
 125 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District
 Dhākā, Vikramapura, Gāupādā grāma, Bābu Rājakumāra Dāsa. Ap-
 pearance, new. Verse. Generally correct.

Beginning.

नमो गणेशाय ।

आचारादिगुणासीनां प्रतप्तकनकश्रुतिम् ।
 नमामि कुलदामाद्यां सानन्दं कुलदेवताम् ॥
 महावंशोद्भवा वैद्या येऽद्यापि च महोक्ज्ज्वालाः ।
 ये च भावान्तरं प्राप्तास्तद्वक्ष्ये समासतः ॥
 नगर्यां सेनहाट्यान्तु गतिर्येषां न विद्यते ।
 तेषां सदैद्यसद्भावज्ञानाय खलु कथ्यते ॥
 आदौ पूर्वक्रमेणैव दुहिवंशो निगद्यते ।
 गणदिङ्गुमाधवाश्च दुहिवंशसमुद्भवाः ॥
 गणसेनस्य तनयौ श्रीधरो हरिवंशकः ।
 श्रीपतिरष्टपत्याख्यौ श्रीधरस्य सुताबुभौ ॥ इत्यादि ।

End.

अनेन यो भिषग्वंशः सूत्रेणापि न वर्णितः ।
 स एव साध्यो विज्ञेयो भ्रुवमम्बुलवंगजे ॥
 भिषग्वरः काश्यपवंगचन्द्र-
 मणिस्वरूपोऽजनि कायुगुप्तः ।

तस्याऽऽजोऽभूदनमालिभक्तः
 पुण्येषु सक्तो वनमालिभक्तः ।
 ततोऽभवत् कापेटिनामधेयः
 सुतः पवित्रो मदनस्ततोऽभूत् ।
 सुतोऽभवत् तस्य सुतः प्रतिष्ठः
 चित्तो जगन्नाथ इति प्रदिष्टः ।
 सुधाकरस्तस्य सुतः सुहस्रः
 सुधाकरस्तत्कुलकैरेव ।
 पुण्योऽसुतुल्लतकायुवंशः
 चित्तिं गतोऽभूत् + + + रिवांशः ॥
 सुधाकरस्यापि सुतः सुशीलो
 चतुर्धनयः शुद्धमतिर्बभूव ।
 तस्याऽऽजोऽभूत् कविराजसंज्ञो
 विद्वद्वरोऽभूदपि राजवाण्यः ।
 सुतोऽभवत् तस्य च रामभद्रो
 विद्वद्वचेन्द्रः कविचन्द्रसंज्ञः ।
 उदारबुद्धि + + पुण्यकर्मा
 तस्याऽऽजोऽभूच्चिन्मनायनामा ।
 तस्याऽऽजः सुसमतेः सुशीलः
 च्छातो जगन्नाथ इति चित्तो यः ।
 तेन प्रतेने भिषजां समाप्तात्
 सदैवजानां सदसद्विचारः ॥

Colophon. इति श्रीजगन्नाथमुद्रकवीन्द्रकृतसप्तसहस्रभावलिः समाप्ता ॥

विषयः । चम्पककुलजानां केषाञ्चित् सदैवानां वंशावलिर्कथनम् । तत्र तेषां सह-
 स्रहस्रप्राप्तिर्कथनम् । अथ दुहित्वंशकथनम् । दुहित्वंशजातस्य गणसेनतनयस्य श्रीधरसेनस्य
 वंशकथनम् । चिदुसेनवंशवर्णनम् । माधवसेनवंशवर्णनम् । विनायकसेनवंशवर्णनम् । लस-
 सेनवंशवर्णनम् । विक्रान्तसेनवंशवर्णनम् । बलभद्रसेनवंशवर्णनम् । अथ दासवंशवर्णनम् । तत्र
 नारायणदास-निमदास-अरविन्ददास-जयदासानां वंशादिवर्णनम् । अथ विपुलमुद्रकवंशादि-
 कथनम् । कायमुद्रकवंशादिवर्णनम् ॥ इति ।

No. 398. सन्तानद्वादशीव्रतम् . Substance, palm-leaf, $13 \times 1\frac{1}{2}$ inches. Folia, 9. Lines, 2 on a page. Extent, 50 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Vidyākūṭa Tripurā, Bābu Kedāranātha Bhaṭṭācāryya. Appearance, new. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ सन्तानद्वादशीव्रतम् । तत्र प्रथमं सूर्यार्घ्यं दत्त्वा
स्त्रिवाचनपूर्वकं संकल्पं कुर्यात् विष्णुरोमित्यादि ।

End. इदं सन्तानकं नाम याः करिष्यन्ति भक्तिनः ।
अवैधव्यक्तु सौभाग्यं लभन्ते सन्ततिं शुभम् ॥

Colophon. इति सन्तानद्वादशीव्रतकथा समाप्ता ।

विषयः । शुभसन्तानादिस्त्रिवाचनकारकव्रतविशेषसाधननियमादिकथनम् ।

No. 399. सम्बन्धविवेकः . By भवदेवभट्टः . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 250 çlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamansimha, Kātihāli, Paṇḍita Rājākṛṣṇa Nyāyabhūṣaṇa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणेशाय । अथ सम्बन्धं विवेचयिष्ये । तत्र मनुः ।
असपिण्डा च या मातुरसगोत्रा च या पितुः ।
सा प्रशस्ता द्विजातीनां दारकर्माणि मैथुने ॥
या मातुः सपिण्डा न भवति सा दारकर्माणि दारत्वसम्पादके कर्माणि तथा
मैथुने मिथुनसाध्येऽप्राधानादौ पुत्रोत्पत्तौ च प्रशस्तेति सम्बन्धः । इत्यादि ।

End. सर्व्वत्र प्राङ्मुखो दाता ग्रहीता च उदङ्मुखः ।
अयन्तुक्तविधिर्ज्ञाने विवाचे तु व्यतिक्रमः ॥
व्यतिक्रम इति प्रत्यङ्मुखः सम्प्रदाता ग्रहीता प्राङ्मुखः ॥ उक्तम्,—
प्राङ्मुखायाभिरुपाय वराय शुचिसन्निधौ ।
प्रत्यङ्मुखस्तु दाता वै कन्यां दद्यात् स्त्रलङ्कृतामिति ।

Colophon. इति भवदेवभट्टकृतः सम्बन्धविवेकः समाप्तः ॥ * ॥

विषयः । विवाहसम्बन्धविचारानि सपिण्डादिनिरूपणम् । उद्वाहादिनिरूपणञ्च ।

No. 400. सम्मोहनतन्त्रम् . Substance, country-made paper, 10×8 inches. Folia, 44. Lines, 12 on a page. Extent, 1,800 śloka. Character, Nāgara. Date, ? Place of deposit, Govardhana Sarāi Benares, Paṇḍita Bindhyeṣvariprasāda Dube. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीमहलक्ष्मणे ।

साकारत्वं निराकारज्ञानमागच्छापिषे ।

देवानां देवदेवाय तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥

देववाच ।

देवदेव महादेव सर्वमिष्टिप्रवर्तक ।

जन्तः पुनं मया सर्वं रक्षस्यातिरक्षकम् ।

इदानीं देवदेवेश रक्षस्वमपरं विभो ।

शिव उवाच ।

रक्षस्यातिरक्षक कथं त्वयि निवेद्यताम् ।

तथापि तव सकृत्त्वा रक्षस्वमपि कथ्यते ।

कालो मारा क्षिप्तमत्ता सुन्दरी वज्रला रमा ।

मातङ्गो भुवना मिहविद्याय भैरवी तथा ।

भूमावती च दशमी महाविद्या दश स्मृताः ।

चण्डेश्वरी लघुश्यामा विपुटादिप्रयोगतः ।

चण्डोदश महाविद्याः शृङ्खल चोदशी शिवे ।

दश पूर्वांश्च संश्लक्ष्य मनदुर्गांश्च वृत्तिनीम् ।

चण्डाकटा महाविद्या बैलोक्यविजयाभिधाम् ।

वाराहीमन्त्रपूर्वांश्च कलासंख्या प्रकीर्तिता ।

महाकालमते देवो एकपञ्चाशदीरिता ।

महालक्ष्मीं समारभ्य महाकालकलात्मकम् ।

विद्यामध्या त्वया प्रोक्ता वितथं पूर्व्ववत् भवेत् ॥ इत्यादि ।

End

चण्डादिंश्चत्प्रभेदेन प्रख्याप्यमाणाः ।

पूर्व्वक्रमेण संसाध्य दुष्टानेतान् विनाशयेत् ॥

मोपनीयं मोपनीयं मोपनीयं पुनः पुनः ।

रक्षस्यातिरक्षक रक्षस्यातिरक्षकम् ।

इति संक्षेपतः प्रोक्तं किमन्यत् श्रोतुमिच्छसि ॥

Colophon. इति श्रीमदक्षोभ्यतारासम्वादे संमोहनतन्त्रे द्वितीयखण्डे ब्राह्मणातिवर्णने दशमः पटलः ।

विषयः । पीठवाणीप्रभेदेन लिपिभाषाप्रभेदेन च शास्त्रवानां विंशतिभेदविद्यापीठ-निर्णयः । पुष्पनिर्णयः । गौड़ादिदेशभेदे तन्त्रादिभेदनिरूपणम् । दशमहाविद्यानिरूपणम् । यन्त्रभेदादिनिर्णयश्च ॥

No. 401. सर्वतोभद्रचक्रटीका . By गौरीकान्तचक्रवर्त्ती . Substance, country-made paper, 12 × 3½ inches. Folia, 5. Lines, 10 on a page. Extent, 175 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāñthālpādā viā Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārāṇa Ṭhākura. Appearance, very old. Prose and verse. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः श्रीसूर्याय नमः ।

अथातः सम्प्रवक्ष्यामि चक्रं बैलोक्यदीपकम् ।

विख्यातं सर्वतोभद्रं सद्यः प्रत्ययकारकम् ॥

उदग्दश विन्यस्य तीर्थ्येखास्तथा दश ।

एकाशीतिपदं चक्रं जायते नात्र संशयः ॥

अकारादिस्तराः कोष्ठे ईशादि विदिशि क्रमात् ।

दक्षिमाग्रेण दातव्याः षोडशैव चतुर्धनम् ॥ इत्यादि ।

End. वर्त्तमानेति द्रव्यादीनां वर्त्तमाने शून्ये शोधितषट्चक्रक्रमेण विंशत्यंशकल्पनया तद्भागो ह्रस्वति कुण्डे तद्भागो वर्त्तते इत्यर्थः । देशध्वंसा इत्यादि सर्वं सुगमम् ॥

Colophon. इति सर्वतोभद्रचक्रटीका गौरीकान्तचक्रवर्त्तिकृता समाप्ता ॥ ० ॥

विषयः । तन्त्रोक्तस्य सर्वतोभद्रचक्रादेर्याख्यानम् ।

No. 402. सापेक्षवादः . Substance, country-made paper, 11 × 2 inches. Folia, 3. Lines, 7 on a page. Extent, 40 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Pilkhānā Vāddānagara, Paṇḍita Kailāśacandra Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमो दुर्गायै । समासघटकपदोपस्थाप्येन समासाघटकपदार्थस्य नान्वयः । आकाङ्क्षाविरहात् । अतएव ऋडस्य राजमातङ्गा इत्यादौ ऋडादि-पदार्थस्य राजादौ योग्यतासत्त्वेऽपि नान्वयः । यद्यपि तत्समभिव्याहार-

कपाकाङ्क्षा सम्भवति तथापि समभिव्याहारमात्रं नाकाङ्क्षा । अपिलम्ब्य-
बोधविशेषे पदविशेषयोः समभिव्याहारः । इत्यादि ।

End

ननु कथमिदमुक्तं यावता गर्भस्य कर्मणो धाल्यैर्भनिवेशात् धातो-
रकर्मता । यथा जलं गृह्णाति । जलयति ॥

Colophon.

सापेक्षवादः समाप्तः ।

विषयः । सापेक्षत्वमपि गमकत्वात् समाप्त इति न्यायस्य स्वरूपादिविवेचनम् ।

No. 403. सारनिर्णयः . By रमाकान्तचक्रवर्ती . Substance, palm-leaf,
17 x 1½ inches. Folia, 30. Lines, 3 on a page. Extent, 600 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār, grāma Candrakirtti, Paṇḍita Rajanikānta Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning

ॐ नमो गणेशाय ।

काशीशचरणाम्भोजं चतुर्वर्गफलप्रदम् ।

नत्वा वक्ष्यामि यत्नेन सूत बोधविनायकम् ॥

अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् । धातुभिन्नं प्रत्ययभिन्नं यदर्थवत् तत्
प्रातिपदिकसंज्ञं भवति अभिधेयनिष्ठप्रयोजनधनेषु यद्यप्यर्थशब्दस्था-
प्यभिधेयवचनोऽर्थशब्दो गृह्यते । अधिधेये निष्ठत्वादीनामन्तर्भावात् । यत्-
प्रयोगे यत् प्रतीयते स तस्यार्थः । तथाचोक्तम् ।

शब्दनीचार्थमात्रेण यद्वस्तु प्रतिपद्यते ।

तस्य शब्दस्य तद्वस्तु ज्ञायतामर्थसंज्ञया ॥

स चार्थश्चतुर्धा भिद्यते जातिद्रव्यगुणक्रियेति । तथाचाह ।

शब्देरेव प्रतीयन्ते जातिद्रव्यगुणक्रियाः ।

धातुविध्यादसौ धातुः शब्द उक्तश्चतुर्विधः ॥

स्वार्थो जातिद्रव्यगुणक्रियास्वरूपभेदात् पञ्चविधः स्वार्थी विशेषणार्थानुसन्धाने
एव इत्यादि उदाहरणं विशिष्टार्थबुद्धिं प्रति विशेषणार्थस्य कारणत्वात् ।
तथाच । नागृहीतविशेषणा बुद्धिर्विशेष्येषूपजायते । तथाच जानौ एवः
जातिरत्र विशेषणं प्रति निमित्तभूतं एवम् । नित्यमनेक्यत्तिरिति
सामान्यं जातिः । गुणः सृजो धर्मः यथा पटस्य शुक्लो गुणः । क्रिया
धाल्यैः साध्यरूपा तथाच सिद्धं कारकं साध्या क्रिया यथा पक्तुः पाकः ।

द्रव्यं गुणाययः यथा दण्डिनो दण्डः । स्वरूपमजात्यात्मकमसाधारणरूपं यथा
डित्यस्य डित्यत्वम् । अर्थवदप्रत्ययधालिति सिद्धे यत् नञ्द्वयकरणं तत्
तत्पुरुषनिरासार्थम् ॥ इत्यादि ।

End.

तस्यापत्यं । तस्येति षष्ठान्तमनुकीर्त्य लुप्रपञ्चमौनिर्देशः । षष्ठान्तादपत्येऽभि-
धेयेऽण भवति । न पतति वंशो येन जातेन तदिहापत्यं प्रकृत्यर्थी विशेषणं
प्रत्ययार्थी विशेष्यः उपगोरपत्यं औपगवः । एको गोत्रे । गोत्रे वंशेऽभिधेये
एक एव प्रत्ययो भवति न द्वितीय इत्यर्थः एतत् सूत्राभावादौपगवस्यापत्य
मित्यर्थे प्रत्ययः कथं न स्यात् । सत्यं एकेनैवापतनार्थस्य प्रतिपादितत्वात्
कथमपरः प्रत्ययः । कथं गार्गायणः एवं वात्स्यायन इति एकेनापतनार्थप्रति-
पादितत्वात् पुनः प्रत्ययविधानं प्रशंसार्थमापादयतीति । तेन युक्तं रागात् ।
रजत्यनेनेति रागः रागवाचिनः शब्दात् तेन युक्तमित्यर्थेऽणप्रत्ययो भवति ।
कुसुमेन रक्तं कौसुमं वस्त्रम् । ... ..
तस्य समूहे । षष्ठान्तात् समूहेऽर्थेऽणप्रत्ययो भवति । वायसानां समूहो
वायसं काकमित्यादि ।

Colophon.

इति मधुसूदनतर्कवागीशात्मज श्रीरमाकान्तचक्रवर्त्तिविरचिते सारनिर्णये
तद्धितप्रकरणोपपरसूत्रार्थविवेचनं समाप्तम् ॥

विषयः । कलापे नाम-कारक-समास-तद्धितप्रकरणानां न सन्ति सम्यक् परिस्फुटानि
सूत्राणीत्यनेनात्र सारनिर्णये पाणिन्यादिव्याकरणोक्तसूत्राणां विवेचनं कृतम् । तत्र प्रथमे नाम-
प्रकरणम् । द्वितीये विस्तरेण कारकप्रकरणम् । तृतीये समासप्रकरणम् । चतुर्थे संच्लेपत-
द्धितप्रकरणम् ॥

No. 404. सारस्वतप्रदीपः . By विद्याभूषणः . Substance, country-made
paper, 14×2½ inches. Folia, 47. Lines, 4 on a page, Extent, 500 ślokas.
Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamana-
simha, Serapura, Paṇḍita Durgāsundara Kṛtiratna. Appearance, old.
Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य देवदेवाय बालानां सुखहेतवे ।

सारस्वतप्रदीपोऽयं पद्यैः संरच्यते मया ॥

अकारादिक्षकारान्ताः सिद्धवर्णाः प्रकीर्तिताः ।

एतद्गुर्गादिसंज्ञाया विधानार्थमिहोदितम् ॥

आद्यनाभ्यामिमे याद्या प्रत्याहारं जिष्टतता ।

वक्ष्यमाणक्रमेणैव ते तथोक्ताः पुरातनैः ॥ इत्यादि ।

End.

पुनर्षवा-क्षुभ्राति-क्षुभ्रतः ।

नरीक्ष्येत नर्षर्षिं प्रस्थानं चन्द्रगोमिना ।

हरिनाथो विप्रयूना दोर्भागिनेय इत्यपि ।

क्षात्रयूना स एव वाक्येनेत्याह्निगणः स्मृतः ।

Colophon.

इति श्रीविद्याभूषणविद्वत्तौ सारस्वतप्रदीपे नामविद्वत्तिर्द्वितीयः प्रकाशः ।

विषयः । सारस्वतयाकरणस्य टीका ।

No. 405. सिद्धान्तदीपः. Substance, country-made paper, 13 × 3 inches. Folia, 28. Lines, 6 on a page. Extent, 700 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Paṇḍita Candrakānta Vidyāratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः सरस्वत्ये । अथ शब्दप्रमाणं निरूप्यते । तत्र धर्मप्रमादविप्रलिप्सा-
रहितेन पुरुषेण प्रयुक्तं वाक्यं प्रमाणम् । तत्र धर्मोऽतत्त्वप्रकारकं ज्ञानम् ।
प्रमादो अनवधानता । विप्रलिप्सा प्रतारणेच्छा एभिः प्रयुक्तं वाक्यं न
प्रमाजनकं किन्त्वप्रमाजनकमेव ॥ इत्यादि ।

End.

किन्तु सर्वनाम्नो व्यावर्तकत्वाभावादारोपस्योक्तत्वेन साध्यवसानत्वं अथव-
सानमुक्तत्वरूपं अनयोर्लक्षणीयोः सादृश्यसम्बन्धहेतुकत्वे गोणीलक्षणाहेतु-
कत्वं यथा गोर्व्याहिको गौरयमित्यत्र । सम्बन्धान्तरहेतुकत्वे तु शूदलक्षणात्वं
यथा आयुर्धृतमायुरिदमिदमिति ॥ * ॥

Colophon.

समाप्तोऽयं सिद्धान्तदीपः ॥ * ॥ श्रीदुर्गा शरणम् ।

विषयः । शब्दप्रमाणनिरूपणमुखेन शक्तिप्रज्ञादिनिरूपणम् । शब्दबोधविशेषविशेषण-
भावकथनम् । अन्वर्थविचारः । एवकारव्युत्पत्तिविचारः । सति सप्राम्यर्थनिरूपणम् । क्ताप्रत्य-
यार्थविचारः । आख्यातवाच्यनिर्द्धारणवाक्यव्युत्पत्तिलक्षणादीनां निरूपणञ्च ।

No. 406. सिद्धान्तरत्नम्. (सटीकम्) By बलदेवविद्याविभूषणः. Substance, country-made paper, 12 × 4 inches. Folia, 128. Lines, 12 on a page. Extent, 3,000 ślokas. Character, Nāgara. Date, Samvat 1947. Place of deposit, Hātua Mahārājā's Library. Appearance, fresh. Prose and verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः कृष्णाय ।

वेदस्तथा स्मृतिगिरो यमचिन्त्यशक्तिं
 दृष्टिस्थितिप्रक्षयकारणमासनन्ति ।
 तं श्यामसुन्दरमविक्रियमात्ममूर्तिं
 सर्वेश्वरं प्रणतिमाववशं भजामः ॥ इत्यादि ।

टीकायाः ।

श्रीगणेशाय नमः । श्रीश्यामसुन्दरो जयति । ॐ नमः पूर्णप्रमितये गोवि-
 न्दाय । यस्य श्रीनन्नामपौशुषवर्षैरासीद्विष्व धूततापं किलैतत् । इत्यादि ।

End.

आनन्दतीर्थभुतमच्युतं मे
 चैतन्यभासत्प्रभयातिफुल्लम् ।
 चेतोऽरविन्दप्रियतामरन्दं
 पिवत्यल्लिः सच्चवितत्त्ववादः ॥ ११ ॥

Colophon.

इति सिद्धान्तरत्नाख्ये भाष्यपीठके पुरुषार्थनिर्णयोऽष्टमः पादः ॥ ८ ॥

टीकायाः ।

इति श्रीगोविन्दभाष्यपीठकटिप्पण्यष्टमः पादो व्याख्यातः ॥ ८ ॥ लिख्यते
 राधामोहनव्रजवासिना मया मिते फाल्गुणमासे मासोत्तमे शुक्लपक्षे सोम-
 वारे सम्पूर्णम् । सम्बत् ॥ १८४७ ॥

विषयः । प्रथमपादे, सुखप्राप्तिदुःखपरिहारयोर्लोकप्रवृत्तिदर्शनात् केनोपायेन तौ निष्पद्येते
 इत्यादि निरूपणप्रसङ्गेन, प्रकृतिपुरुषविवेकादेव विविधदुःखनिवृत्तिर्भवतीति श्रुति-स्मृति पातञ्जल-
 गौतमादिमतैः निर्णयः । अपिच केन प्रकारेण प्रकृतिपुरुषविवेको जायत इत्यस्यापि नाना-
 विधविचारपूर्वकं स्थापनम् । अस्य च प्रथमपादस्य “परमपुरुषार्थोपायनिर्णय इति” नाम ॥
 द्वितीयपादे च, भगवत्प्राप्तिविषये साक्षात् साधनीभूतयोर्ज्ञानभक्त्योरैश्वर्यमाधुर्यविषयत्वरूपेण
 द्वैविध्यनिर्वाचनम् । एवं के भक्त्या के चापि ज्ञानेन भगवन्तं प्राप्ता इत्यस्यापि विचारपूर्वकं
 निर्वाचनम् । भगवत्सैश्वर्यादिनिरूपणञ्च । अस्य च द्वितीयपादस्य भगवद्सैश्वर्यादिनिर्णय इति
 नाम ॥ तृतीये च पादे, भगवान् सर्वेश्वरः जन्मादिविकारशून्य इत्यादीश्वरतत्त्वनिरूपणम् ।
 तस्य च श्रुत्यादिप्रमाणप्रदर्शनपूर्वको विचारः । एवं नानारूपमाश्रित्य भगवान् लोकपालनाथ
 षष्ठिवीमवतीर्णः सन् केन केन नाम्ना भक्तैराहृत इत्यस्यापि निर्वाचनम् । एव“मेको ह वै
 नारायण आसीन्न ब्रह्मा न च शङ्कर” इत्यादिश्रुतिमाश्रित्य विष्णुपरमत्वसिद्धिश्च । अस्य च तृतीय-
 पादस्य विष्णुपारम्यनिर्णय इति नाम ॥ चतुर्थे च पादे, ब्राह्मणो हि भगवतो सुखं, बाहुस्य
 च वियः, वैश्यो ह्यूरुः, पादद्वयाच्च शूद्राः समजायन्त इत्यादिकथनम् । स एव भगवान् विष्णुः
 समस्तस्यास्य जगतः दृष्टिपालने संहारञ्च करोतीत्यादीनां श्रुत्यादिप्रमाणप्रदर्शनेन निरूपणम् ।
 परब्रह्मणोऽपि सगुणलनिर्गुणलनिर्वाचनं कृत्वा वेदस्य नित्यत्वस्थापनञ्च । अस्य च चतुर्थपादस्य

“विष्णोः सर्व्ववेदवेद्यत्वनिर्णय इति” नाम । पञ्चमपादे तु, जीवात्मनोऽज्ञानादेव प्रपञ्चस्य च प्रपञ्चस्य अद्वैतज्ञाननिवर्त्तनीयत्वमित्यादीनां विचारः । एवं द्वैतमतस्य प्रतिषेधादिविचार-पूर्व्वकाद्वैतज्ञानोपायनिर्णयः । अस्य च पादस्य “केवलाद्वैतनिरास” इति नाम । षष्ठपादे च, जीवात्मा हि मृगुणत्वदशायामेव समस्तानि कर्मफलानि भुनक्ति । सोचे तु जाते जीवात्मनि गुणसंभोगाभावात् अनन्तानन्दप्रसङ्गभावप्राप्तिर्भवति । इत्यादीनां विचारमुखेन वेदादिप्रमा-प्रदर्शनम् । एवं निराकारपक्षीयश्रुत्यादीनामन्यविधव्याख्या स्वपक्षोपयोगित्वापन्नं प्रकारान्तरेण केवलाद्वैतनिरूपणम् । अस्य च पादस्य विधान्तरेण केवलाद्वैतनिरास इति नाम । सप्तमा-ष्टमयोस्तु पादयोः, पुरुषार्थनिर्णय एव विषयः ॥ बलदेवविद्याविभूषणनामा कथिदिपिषद्भूष-सूत्रेषु गोविन्दभाष्याभिधानं विवरणं निर्माय बङ्गलविषयत्वात् तस्य दौर्घाकारत्वं विचिन्त्य तदुपवेशाय स्वर्णपीठं निर्मातुमिच्छुः स एव सिद्धान्तरत्नाख्यं पीठकं निर्ममे इत्यस्य विशेष-विवरणमिति ।

No. 407. सिद्धान्तरत्नाङ्करः. By शिवरामः. Substance, palm-leaf, 17×1 inches. Folia, 161. Lines, 3 on a page. Extent, 3,500 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Thānā Rāpinagara, grāma Kuṇḍā, Paṇḍita Rāmacaraṇa Nyāyālaṅkāra. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning.

नमो गुरवे ।

प्रथम्य सर्व्वज्ञपदारविन्दं

गुरुं यत्नाच्छिवरामधीरः ।

कातन्त्रशेषाश्विषु सन्निगूढं

सिद्धान्तरत्नाङ्करमातनोति ॥

क ममाशीयसी बुद्धिः श्रोपतेर्वचनं क वा ।

तथाप्यत्र प्रथमस्य कारणं शङ्करस्मृतिः ॥

गोपीनाथादिविदुषां निबन्धाः सन्ति यद्यपि ।

तथापि मन्दबुद्धीनां बोधनाय ममोद्यमः ॥

पन्थारम्भे विद्वन्विधाताय कृतं हरिममस्कारं शिष्यशिष्यार्थमादौ निबध्नाति

संसारति । अस्म्यर्थः । हरिं नत्वा कातन्त्रपरिशिष्टं भूम इत्यन्वयः ।

कातन्त्रशब्दः कौमारव्याकरणे कृद्ः । परिशिष्यते यत् तत्परिशिष्टम् । दृष्ट्या-

ममादिकार्यम् । कातन्त्रस्य परिशिष्टमिति अवयवावयवविषयान्वये षष्ठ्याः

समासः । कातन्त्रावयवभूतं परिशिष्टमित्यर्थः । यद्यपि तत्तत्प्रयोगेषु दृष्टा-
गमादयः सिद्धा एव तथापि प्रकृतिप्रत्ययादिभिः प्रतिपदं नोक्तमिति
सूत्रादिना निरूप्यन्ते इति न दोषः । इत्यादि ।

End.

अथ परे धनविहिते द्वितीयादयः कृदाख्यातसमासादिभिरविहिते प्रथमे-
त्युक्तम् । भवन्मते तदभावात् प्रथमा न प्राप्नोतीति परिशिष्यतामित्याह ।
नापीति । असिद्धेषु व्युत्तिग्रन्थेषु साधनानि उपाया युज्यन्ते न कदाचि-
न्निष्पन्नेषु इति भावः ॥ यथा दृष्टं तथा लिखितमिति ।

Colophon.

(आदर्शऽस्मिन् परिसमाप्तिस्त्रचकं वाक्यं नोपलभ्यते)

विषयः । श्रीपतिदत्तकृतकातन्त्रपरिशिष्टस्य व्याख्यानम् ।

No. 408. सुपद्मकरन्दः . Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 23. Lines, 7 on a page. Extent, 600 ślokas, Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā viśā Naihāṭi, Paṇḍita Rāmātārāṇa Thākura. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning.

अधातुविभक्त्यर्थवदित्यादि । सुवादयो धातवो विभक्तयः सुप्तिङ्यश्च ।
प्रग्वीयानान्तु सुपस्त्वितिदेशः सर्व्वनामकार्य्यं प्रत्येव । इह धातुश्च विभक्त्यश्च
इति समाचारद्वन्द्वगर्भो नञ्त्तत्पुरुषो बङ्गव्रीहिवर्वा न पुनर्धातोर्विभक्ति
रिति षष्ठीतत्पुरुषः । इत्यादि ।

End.

नञ्चाधिकरणे द्वितीयासप्तम्यौ भवतः । पुष्पेणेति । पुष्पेण युक्तः कालः ।
युक्तः कालो नञ्चादित्यण् । लुवविशेषे तस्यैवाणो लुप् । एवं मघासु कृत-
निष्ठापः पितृभ्यो मां व्यसर्ज्जयदिति भट्टिः लुविति किं मघासु ग्रहः ।
नञ्चेति किं पञ्चालेषु वसति ॥ * ॥

Colophon.

इति सुपद्मकरन्दे षष्ठो विन्दुः ॥

विषयः । सुपद्मयाकरणस्य विभक्तिप्रकरणस्य टीका ।

No. 409. सुवन्तदुर्घटः . Substance, country-made paper, 13×2½ inches. Folia, 17. Lines, 9 on a page. Extent, 450 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. श्रीरामः । सर्वविषयव्यापकत्वात् सन्निपादे तु आदिप्रकरणे चिह्नार्थस्तेति सूत्रं विधीयताम् । अथ च लुक् सुपोऽव्ययादि क्रियतां तथा च करण-
ग्रहिः स्यात् नामधातुत्वेन सुपोऽव्ययादिति चेन्न सन्निपादविहितस्यानित्य-
त्वाच्च पौष्पापर्यमन्वन्विहितत्वाच्च इति केचित् । तदसत् दृष्ट्यादेर्नित्य-
दर्शनात् । इत्यादि ।

End. ननु औदित्यकत्वा औदिति कथं न कृतं नकारस्य ओकारे ऐनेचोऽज्ञा
इत्यनेनापि तत्सिद्धेः ॥ उ । अस्रसोर्लुकि पदान्तमकारलुकि च अकारस्य
औत्स्यादिति सन्देहः स्यात् । अस्रसोर्लुगित्यस्य पूर्वानुवादिनात् दुरादौ
लोपात् ॥

न पकां टीक्यते द्येतन्मूलं बालावम्बते ।

उदिते मन्मते भानौ द्योततेति परं + + ॥ ० ॥ (?)

Colophon. इति सुवक्तस्य दुर्घटः समाप्तः ॥ ॐ नमः शिवाय ॥

विषयः । सुवक्तपादस्य व्याख्यानम् ।

No. 410. सुरतदीपिका. Substance, country-made paper, 18×3 inches. Folia, 5. Lines, 9 on a page. Extent, 150 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha Yaçodala, Paṇḍita Kālicandra Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Verse. Correct.

Beginning. ॐ नमो गणपतये । एतासामेव मधुना रतिरञ्जितानां वामानां चतस्रो
वयोदशा बोद्धव्याः उक्तस्य रतिरहस्ये । इत्यादि ।

End. अभिर्हि बन्धनोपायै र्यः कामयति कामिनीम् ।
तस्य तुष्टा भवेद्गारी स्नायानञ्च समर्पयेत् ॥

Colophon. इति सुरतदीपिकायां चतुर्थाध्यायः ॥ ० ॥

विषयः । नारीणां दशावस्थादिनिरूपणमुखेन तासां रमणीयाद्यादिनिरूपणम् ।

No. 411. सूर्यशतकम्. By मयूरशर्मा. Substance, country-made paper, 13×3 inches. Folia, 12. Lines, 6 on a page. Extent, 200 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Kāṭhālpādā vid Naihāṭi, Paṇḍita Rāmatārṇa Thākura. Appearance, old. Verse. Gen-
erally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीसूर्याय ।

जम्भारातीभकुम्भोद्भवमिव दधतः सान्द्रसिन्दूररेणुं
रक्ताः सक्तैरिवोषेदयगिरितटीधातुधाराद्रवस्य ।
आयान्त्या तुल्यकालं कमलवनरुचे राखणा वो विभृत्यै
भूयास्तुर्भासयन्तो भुवनमभिनवा भानवो भानवीयाः ॥ इत्यादि ।

End.

देवः किं वान्धवः स्यात् प्रियसुहृदश्चवाचार्य आहोस्त्रिदाय्यो
रक्षा रक्षुर्न दीपो गुरुत जनको जीवितं बीजमोजः ।
एवं निर्णीयते यः क इति च जगतां सर्वदा सर्वदासौ
सर्वाकारोपकारी दिशतु दशशताभीषुकेत्यन्नितम्बः ॥ (?)

Colophon.

इति श्रीमयूरशर्मकृतं सूर्यशतकं समाप्तम् ।

विषयः । श्रीसूर्यदेवस्य स्तवः ।

No. 412. सूर्यशतकस्तोत्रटीका . By जगन्नाथशर्माः . Substance, country-made paper, 12×1 inches. Folia, 28. Lines, 4 on a page. Extent, 600 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Dhākā, Paṇḍita Candrakānta Nyāyālaṅkāra. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ गणेशाय नमः ।

यस्मिन्नस्मृते यतः सुवनुते(?)ऽप्युद्भूतौदं जग-
ज्जुष्टं दृष्टविशिष्टदृष्टजनताभिः सर्वदायं भवेत् ।
रात्रौ रात्रिकरप्रभानिकरतोऽहःपद्मशोभाकरः
पद्मिन्या विरह्यै प्रभाकरकरप्रोत्साह + + + भजे ॥
यं नत्वा त्वजरं वपुः सुरगणाः संप्रापरेनःकुलै-
र्मुक्ता मुक्तिविरोधिभिर्मुनिगणाः संस्तूय दिव्यैः स्तवैः ।
तं नत्वा कविताग्रसूर्यशतकस्तोत्रस्य टीका जग-
न्नाथेनैव सुतन्यते हितकरी हेलिच विद्वत्प्रिया ॥
पुरा किल शरच्चन्द्रखण्डमण्डितकपालकपालितारकत्रक्तादानवारितचेचचीण-
कलेवरो वाराणस्यामशेषशस्त्रविचारसङ्ग्रामवेदवेदान्तादिविद्याविचिन्नेतन-
ग्रहीकृतान्तेवासिभटजिताशेषत्रक्ताण्डभाण्डोदर + + सुण्डमण्डनविद्वद्-
गणवैरी रीतिचयान्वितकवितात्याजितकविराजराजिकायसुजातगर्व सपः-
खर्वीकृताशेषतपोधनो महामहोपाध्यायः श्रीमन्मयूरभट्टः पूर्वजन्मदुरदृष्ट-

हेतुकगलितकुलजुष्टो ग + + + क्षमो वाञ्छवस्तन्वावलम्बी भगवत्सूर्य-
मन्दिरसङ्कीर्णद्वारावलम्बनाशक्तस्तपसादुपविष्टः पूर्वजन्मदुरदृष्टदृष्टकुष्ठरोगा-
पनोदनेभुवाञ्चवाशीर्वाद्याजेन रश्मिराजिरथमण्डल × × × मेव भग-
वन्तं स्तौति जम्भारातौभेति । अस्यार्थः । भानवौयाः सूर्यसम्बन्धिना
भानवो रश्मयः वो युष्माकं विभूत्यै विशेषसम्पत्तये भूयासुरित्यन्वयः । इत्यादि ।

End.

कौस्तुभपारिजातचन्द्रास्तप्रभृतयो न वाञ्छवा धातरः पाषौ हस्ते पद्मं नक्ष
नरकरिपोर्विष्णोवरःस्यस्त्री वक्षःस्त्रलं वासवेष्म वसति + + + + +
+ वा चादधाना धारयन्तौ ॥ ४१ ॥

Colophon.

रति श्रीजगन्नाथशर्माविरचित-श्रीसूर्यशतकस्तोत्रटीकायां रश्मिवर्णनं समाप्तं ॥

विषयः । मयूरभट्टकृतसूर्यशतकाभिधानस्तोत्रस्य रश्मिवर्णनान्तं व्याख्यानम् ॥

No 413. स्तवमाला. By रघुनाथगोस्वामी. Substance, country-made paper, 12×4 inches. Folia, 44. Lines, 10 on a page. Extent, 1,400 shlokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vākuḍā Kucekol, Bābu Yogindranātha Simha Deva. Appearance, old. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ श्रीश्रीलक्ष्म्यैतन्यचन्द्रो जयति ।
गतिं दृष्ट्वा यस्य प्रमदगजवर्यैःखिलजना
मुखस्य श्रीचन्द्रोपरि दधति क्षुत्कारनिवहम् ।
स्वकान्त्या यः स्वर्णचलमधरयेष्वीधु च वच-
स्तरङ्गैर्गौराङ्गो हृदय उदयम्नां मदयति ॥
चलद्भृत्याग्रानं नवविविधरत्नैरिव वल-
दिवर्णलक्ष्म्याम्बुवचनकम्पाश्रुपुलकैः ।
चमन् स्त्रियन् नृत्यमिति गिरिपतेर्निर्भरमुदा
पुरः श्रीगौराङ्ग इति ... .. ॥ इत्यादि ॥

End.

यत्पादाम्बुजयुग्मविद्युतरजःसेवाप्रभावाद्दं
गाञ्छन्मोक्षरमो गिरीन्द्रनिकटे कष्टोऽपि नित्यं वसन् ।
तत्प्रायो गणपालितो जितसुधाराधामुकुन्दभिधाः
उद्गायामि शृणोमि मां पुनरहो श्रीमान् स रूपोऽवतु ॥

Colophon.

रति श्रीमद्रघुनाथदासगोस्वामिना विरचिता स्तवमाला समाप्ता ॥ • ॥

विषयः । गौराङ्गस्तवः । गोवर्द्धनस्तवः । ब्रजविलासस्तवः । राधाष्टकं । नवाष्टकं ।
सुकुन्दाष्टकं । चैतन्यचन्द्राष्टकञ्च ।

No. 414. स्मरणमङ्गलैकादशकम् . By रूपगोस्वामी . Substance, yellow paper, $13 \times 3\frac{1}{2}$ inches. Folia, 6. Lines, $2\frac{1}{2}$ on a page. Extent, 35 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place, of deposit, Āgaḍṭalā Vṛddha-nagara, Paṇḍita Mineṣvara Sārvvabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

श्रीराधाकृष्णभ्यां नमः ।

श्रीराधाप्राणबन्धोश्चरणकमलयोः केशशेषाद्यगम्या
या साध्या प्रेमसेवा ब्रजचरितपरे गाढलौल्यैरलभ्या ।
सा स्यात् प्राप्ता मया तां प्रथयितुमधुना मानसीमस्य सेवां
भाष्यां रागाध्वपान्यब्रजमनुचरितं नैतिकं तस्य नौमि ॥ इत्यादि ।

End.

ताम्बूलैर्गन्धमाल्यै व्यञ्जनहृदिमपयः-पादसम्वाहनाद्यैः
प्रेम्णा संसेव्यमानौ प्रणयिसहचरीसङ्घयेनाग्नशतौ । (?)
वाक्कायान्नेरिताभिर्निभतरतिरसैः कुञ्जसुप्रालिसङ्घौ
राधाकृष्णौ निशायां सुकुसुमशयने प्राप्नोतौ स्मरामि ॥

Colophon.

इति श्रीमद्रूपगोस्वामिना विरचितं श्रीराधाकृष्णयोरष्टकालिकस्तोकाबलि-
स्मरणमङ्गलं समाप्तम् ॥

विषयः । श्रीराधाकृष्णयोर्निशान्ताद्यष्टकालिकविहरणरूपमङ्गलस्मरणम् ॥

No. 415. स्मृतितत्त्वविनिर्णयः . By रामभद्रः . Substance, country-made paper, $15\frac{1}{2} \times 3$ inches. Folia, 163. Lines, 7 on a page. Extent, 4,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamanasimha, Sākhuyāri Kulapura, Paṇḍita Vrajakānta Smṛtipāñcānana. Appearance, fresh. Prose and verse. Correct.

Beginning.

ॐ नमो दुर्गायै ।

विलोक्य बह्मशास्त्राणि रामभद्रकृती स्मृतीः ।

विदधाति यथैकत्र स्मृतितत्त्वविनिर्णयम् ॥

प्रायशः सङ्कल्पानामेव कर्मणामारम्भकलादादौ स एव निरूप्यते । इत्यादि ।

End. शुद्धस्य सार्द्धपुराणमिति यदुक्तं तदापदिषयबलाद्भोजनविषयम् । आमान-
विषयं वेति शुल्लपाणिः ॥ ० ॥ श्रीः ॥

विषयः । नित्यनैमित्तिककर्मादीनां व्यवस्थादिः ।

No. 416 स्मृतिसंक्षेपः. By नरोत्तमः. Substance, country-made paper, 16×3 inches. Folia, 14. Lines, 6 on a page. Extent, 1,100 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Mayamāna-sīmha, Nuhātā, Paṇḍita Haracandra Vedāntavāgiṣa. Appearance, tolerable. Prose. Correct.

Beginning. ॐ नमस्ताराये ।

अज्ञानतिमिरध्वंसि संसारार्णवतारकम् ।
मुक्तिप्रदं पदं यस्य नत्वा संगृह्यते मया ॥
चूर्णकेन सुबोधेन नरोत्तमदिजेन वै ।
कथ्यते स्मृतिसंक्षेपं गृह्णन्तु द्विजसत्तमाः ॥
अथाशौचसंक्षेपः । इत्यादि ।

End. अथ षोडशदानम् ।

भूम्यासनं जलं वस्त्रं प्रदीपोद्ग्नं ततः परम् ।
ताम्बूलं वचगन्धश्च माख्यं फलमतः परम् ।
शय्या च पादुका ग्रावः काञ्चनं रजततन्त्रा ॥ * ॥

Colophon. श्रीकालीपदे मम मतिराक्षाम् ॥ ० ॥

विषयः । अशौचादिनिरूपणमुखेन सङ्ग्रहणव्यवस्थाः सुसुषुक्तादिनिरूपणम् । तथा
षोडशदानादिनिरूपणश्च ।

No. 417. स्मृतिसर्वस्वम्. By नारायणः. Substance, country-made paper, 15×3 inches. Folia, 194. Lines, 7 on a page. Extent, 5,000 ślokaś. Character, Bengali. Date, Sk. 1754. Place of deposit, District Vāṅkuḍā Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmānuja Bhaṭṭācāryya. Appearance, tolerable. Prose. Generally correct.

Beginning. श्री गणेशाय नमः ।

सर्व्वकर्म्मनिमित्तस्य मासस्यादौ निरूपणम् ।
चान्द्र-सौर-सावन-नाक्षत्रिकासप्तविधाः ॥

तत्र शुक्लप्रतिपदादिदर्शान्तो सुख्यश्चान्द्रः । कृष्णप्रतिपदादिपूर्णिमान्तो गौणः । यत्तिथ्यादि तत्तिथ्यन्तोऽन्यश्च । यथा कृष्णद्वितीयादिः कृष्णद्वितीया-
यान्तः । किन्त्वत्र पूर्व्वतिथिं त्यक्त्वा गणना अतस्त्रिंशत्तिथ्यात्मकः स्यात् ।
तेन यदि शुक्ला पञ्चमी ऋततिथिस्तदा तां त्यक्त्वा शुक्लपष्ठ्यमादाय गणनया
परशुक्लपञ्चमीपर्य्यन्तो मासस्तत्र प्रथममासिकः स्यादेवम् । इत्यादि ।

End.

दिवा सन्ध्यायाश्च नैव स्त्रीगमनम् । ततो ऋज्जलाभ्यां शौचं सूत्रवत् कृत्वा
स्नायाददन्तौ तु न स्नानम् । नार्यास्तु न स्नानम् । मैथुनात् परं शौचात्
पूर्वं मलसूत्रोत्कर्गो न करणीयः । उपवासं कृत्वा पराङ्गे पुण्यर्चे श्वेत-
पुष्पायाः कण्टकारिकाया मूलमुत्थाप्य ऋतुस्नातायाश्च चतुर्थोदनि प्राक्-
शिरः संविष्टाया दक्षिणनासापुटे निशि उदकेन पिष्ट्वा दक्षिणाङ्गुष्ठाना-
मिकाभ्यां गृहीत्वा पतिः ।

ॐ औषधीस्त्रायमाणा सद्गमना सरस्वती ।

अस्याहं दृष्टव्याः पुत्रः पितुरिव नाम जनयेत् ॥

इति मन्त्रं पठित्वा नखं दद्यादिति स सुपुत्रं जनयतीति । परञ्च पिप्पली-
मरीचाद्रङ्गनागकेशरचूर्णमाग्न्यमिश्रितं चिरं मुञ्जीतेति ॥ रतिसम्बन्धिरात्रि-
वासः परिधाय वैधकर्म न करणीयमिति शिवम् ॥ * ॥

गुरुणां पादपद्मानां कृपया समुपार्जितम् ।

नारायणीयं सर्व्वस्य पुत्रपौत्रेषु तिष्ठतु ॥

धीरा धीरवराः सुनिर्मलधियो वेदाविदाम्बानदाः (?)

काव्ययाकरणाद्यशस्त्रनिपुणा विद्याकराः सत्तराः ।

पुत्तीयं सुकृता मया मितधियाश्चार्थे भ्रमाद्विद्यते-

ऽस्यां दुष्यं परिचिन्त्य चेदिति वदेत्तद्वृषणीयं तदा ॥ * ॥

Colophon.

इति स्मृतिसर्व्वस्य समाप्तम् ॥ * ॥ शकाब्दाः १७५४ ॥ ॐ रामः शरणम् ।

विषयः । मासादिनिरूपणम् । मलमासे कर्त्तव्याकर्त्तव्यादिनिरूपणम् । अशुतादिनिरू-
पणम् । एकादशीद्वादश्यादितिथिकर्मव्यवस्थादिः । अष्टकामघात्रयोदश्यादिव्यवस्था । आसन्न-
ऋत्युक्त्यान्त्येष्टिक्रियादिनिरूपणम् । याज्ञादिनिरूपणम् । अशौचादिव्यवस्था । त्रयशुद्ध्यादि-
निरूपणम् । प्रायश्चित्तादिनिरूपणम् । विवाहादितिथिनक्षत्रादिनिरूपणम् । गण्डादियोगनिरू-
पणम् । विवाहादिनिरूपणम् । दशफलादिनिरूपणम् । अरिप्रध्वंसादियोगनिरूपणम् । दायभाग-
व्यवस्थादिः । आक्रिकादिनिरूपणम् । तर्पणादिनिरूपणम् । ऋतुभिगमनादिनिरूपणमेति ।

No. 418. स्वप्रकाशरहस्यम्. Substance, country made paper, 17½ x 3 inches, Folia, 12. Lines, 7 on a page. Extent, 500 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Pharidpura, Parganā Idilpura, Post Office Pālāṅga grāma, Dhānukā, Paṇḍita Rajanikānta Tarkaratna. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning. ॐ नमः सरस्वत्यै । प्रभाकरस्त्वेवमाह । ज्ञानं नानुव्यवसायपाद्यं परन्तु स्वयमेव स्वस्वश्रेयसात्मानञ्च गृह्णाति एवञ्च घटजात्याद्याकारकव्यवसाय एव घटमहं जानामीत्याकारकः तस्य च मितिमात्रं ..... प्रत्यक्षरूपता घटादिरूपमेयांश्चैव क्वचित् प्रत्यक्षरूपता क्वचिच्चानुमित्यादिरूपता । अथैव-मांशिकतया प्रत्यक्षत्वादीनां जातित्वानुपपत्तिरिति चेदिष्टमेवैतत् गुणगत-जातिमनद्वौकुर्वतामध्याकं । ननु तर्हि किमिदमंशे प्रत्यक्षत्वं न तावत् तद्दृष्टीन्द्रियसन्निकर्षजन्यत्वं तन्मते ज्ञाननिष्ठेन्द्रियसन्निकर्षस्य ज्ञानप्रज्ञाजनक-त्वात् ज्ञानांशे प्रत्यक्षत्वानुपपत्तेः नापि तद्विषयकज्ञानाजन्यत्वं ज्ञानानु-मित्यादीनां ज्ञानविषयकपरामर्शजन्यतया ज्ञानांशे प्रत्यक्षरूपतानुपपत्तेः । न चेष्टापत्तिः मितिमात्रप्रकाशे सर्वमेव प्रत्यक्षमित्यादिपन्थविरोधात् । यच्च तत्त्वानुमेयज्ञानांशे प्रत्यक्षात्मकत्वं नोपपद्यत एव परन्तु स्वात्मकज्ञानांश एव तच्च नानुपपद्यं स्वस्य स्वविषयकज्ञानाजन्यत्वात् न च यच्च स्वविषयकपरा-मर्शात् स्वविशेष्यकानुमितिः तच्च का गतिरिति वार्थं सामान्यलक्षणायाः प्रत्यासत्तित्वं मन्यमानानामध्याकं स्वपूर्वविषयकज्ञानस्यैवासम्भवात् ॥ इत्यादि ॥

End. अतो न्यायनये घटज्ञानवानहमित्यादिशब्दबोधे योग्यताज्ञानहेतुताकल्पना-धिक्यात् गौरवं अप्रकाशमते घटादिरूपपदार्थोपस्थितिरेव योग्यताज्ञाना-त्मिका तथैवात्मादिरूपैकपदार्थतादृशज्ञानादिरूपापरपदार्थवत्स्वरूपयोग्यताया नियमतोऽवगाहनात् । अतः पदार्थोपस्थितिहेतुतयै वा निर्व्वाहेण न तच्च योग्यताज्ञानस्य हेतुत्वान्तरकल्पनमित्येतदपि ज्ञेयमेव नैयायिकमते दर्शित-वञ्जलाघवेन तादृशान्यगौरवस्याकिञ्चित्करत्वादिति ॥

Colophon. इति स्वप्रकाशरहस्यम् ॥

विषयः । प्रमत्तं स्वतो प्राद्यमिति केचिद्वदन्ति गुरुणां मते ज्ञानस्य स्वप्रकाशकत्वात् तत् ज्ञानप्रामाण्यं तेनैव गृह्यते भट्टानां मते ज्ञानमनो-न्द्रियं मुरारिभिप्रायां मते अनुव्यवसायेन ज्ञानस्य प्रामाण्यं गृह्यते इत्यादिविप्रतिपत्तिनिरासः ।

No. 419. स्वर्गसाधनम् . By रघुनन्दनभट्टाचार्यः . Substance, country-made paper, 18 × 5 inches. Folia, 48. Lines, 7 on a page. Extent, 1,200 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Naihāṭi, District 24-Parganās, Mahāmahopādhyāyā Paṇḍita Haraprasāda Ḍāstri. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमो गणेशाय ।

क्रियाधिकारिणो वाचास्तथा चान्येष्टिपद्धतिः ।

अशौचनिर्णयोऽशौचद्वितीयाहक्रियापि च ॥

दानक्रिया दृष्टोत्तर्गं चाद्यश्राद्धादि षोडश ।

प्रतिसंवत्सरश्राद्धं तथा पार्वणतीर्थकम् ॥

विशेषोपरपक्षस्याप्यमावास्यां नृतस्य च ।

उच्यते चारु संचेपात् रघुनन्दनशर्मणा ॥ अयाधिकारिणः । इत्यादि ॥

End.

संक्रान्त्यां निशि सप्तम्यां रविशुक्लदिने तथा ।

श्राद्धे जन्मदिने चैव न कुर्यात् तिष्ठतर्पणम् ॥

प्रतिप्रसवमाह ।

अयने विषुवे चैव संक्रान्त्यां ग्रहणेषु च ।

उपाकर्मदृष्टोत्तर्गं युगादौ नृतवासरे ॥

रविशुक्लदिने चैव न दुष्येत् तिष्ठतर्पणम् । तीर्थेऽपि न दोषः ।

तीर्थमात्रे तु कर्त्तव्यं तर्पणं सतिलोदकैः ।

अन्यथा कारयेत् यस्तु स विष्टायां क्षमिभवेत् ॥

आत्रक्ष्य क्षम्यपर्यन्तं जगत् ऋष्यलिति क्रमात् ।

अञ्जलिचितयं दद्यादिति संचेपतर्पणम् ॥

Colophon.

इति रघुनन्दनभट्टाचार्यकृतः स्वर्गसाधनाख्यो ग्रन्थः सम्पूर्णः ॥०॥

विषयः । क्रियाधिकार्यन्येष्टिपद्धत्यादिक्रियानिश्चयानां संचेपेण निरूपणम् ।

No. 420. हंसदूतटीका . By नृसिंहः . Substance, country-made paper, 12 × 2½ inches. Folia, 17. Lines, 13 on a page. Extent, 650 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Vāṅkuḍā, Viṣṇupura, Paṇḍita Rāmavallabha Bhaṭṭācāryya. Appearance, old. Prose. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीलक्ष्म्याय ।

योगीन्द्रैः शुकनारदप्रभृतिभिर्भक्त्यानिर्गमं भावितं
 सानन्दं विशिष्टकरामरमणैर्वन्द्यं सदाभीष्टदम् ।
 श्रीराधाकृष्णतादिभिः सुकृष्णितैर्भावेर्मुन्दाराधितं
 श्रीमोविन्दपदारविन्दमशुभच्छन्दाय वन्द्यामहे ॥
 वन्द्ये समातनं नित्यं रूपस्य स्वामिनं परम् ।
 यो × × चंसदुताख्यं कृतं काव्यं सुदायकम् ॥
 ध्यात्वा श्रीरूपचरणं मूढधीरप्यसौ सदा ।
 तद्वाङ्मयं वितनुते श्रीन्दसिंहो यथामति ॥
 किन्तु मर्षय चापस्यं मम मूढस्य स्वरयः ।
 बालकानां सुषोषार्थं व्याख्यानं क्रियते मया ॥
 यद्वच न्यूनमधिकं विवदार्थं यद्भवेत् ।
 तत्सर्वं पठितैः शीघ्रं शिरस्येव कृतोऽञ्जलिः ॥
 अथ परमभागवतः कविकुलधुरीणः श्रीरूपगोस्वामी जगत्परमश्रीलक्ष्म्यचरित-
 निमग्नचित्तोऽपि काव्योपदेशेन चंसदुताख्यं प्रक्रममाद्य रददेवतास्मरणरूपं
 मङ्गलमाचरति । सुकृष्णमित्यादि । कोऽपि अनिर्वचनीयः पदार्थः मे मम
 हृदि मनसि स्फुरतु आविर्भावं करोतु प्रार्थनायां लोड् । इत्यादि ।

End.

अष्टितलात् येषो नास्ति ।

विषयः । श्रीरूपगोस्वामिप्रणीतस्य चंसदुताख्यकाव्यस्य व्याख्यानम् ।

No. 421. हरिकेलिकलावती . By कविकेशरी . Substance, country-made paper, 14×3 inches. Folia, 14. Lines, 5 on a page. Extent, 300 ślokaś. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, District Dhākā, Post Office Vaidyervāzār grāma, Kṛṣṇapurā, Paṇḍita Kālikṛṣṇa Vidyāvinoda. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

ॐ नमः श्रीलक्ष्म्याय । ॐ नमः श्रीवाङ्मे ।

प्रथितस्य हरिं हरपद्मभवप्रभुस्वामिकीर्तिमुताह्रियुजम् ।

हरिकेलिमङ्गं कथयामि गुरोरक्षरबाल्यजन्तुमिममोदधुपः ॥

अथ बाहुजकैतवजातमहासुरसैनिकभारविषयतरा ।
 धृतधेनुतनूररविन्दमुवोग्रमदन्तिकमशुमुखी वसुधा ॥
 अधिगम्य तदीरितमाधिकरं सुरसिद्धमुनिप्रकरेण युतः ।
 स च दुग्धपयोमिधितोरगतः प्रणिपत्य निवेदितवान् हरये ॥
 प्रणयाच्च विधेरवनेष्य शुचः सुकृताच्च यदोः परमः पुमान् ।
 सञ्ज्ञसाधनतार मिहन्तुमरीम् वसुदेवगृहे सच्च लाल्लिना ॥
 भगवान् सल्लपो ब्रजवासिगणे प्रतिपद्य स मन्दगृहं हलिना ।
 बह्लोदितमङ्गलकैलिकुलैरथ गोकुलदेशमलङ्कृतवान् ॥
 अवतंसितपुष्पितपङ्कवकं यमुनातटिनीपतले मिलितम् ।
 तमवेक्ष्य ततो वचिरेति सखी ललितोक्ति... मवदत् ॥ इत्यादि ॥

End.

इति कंसवधो विमिश्रित्य रथोन्मदलाल्लिघातितवशुगणम् ।
 पितरौ च वचन्द नमन्द यदुमथ मन्दमुखान् विससर्ज च सः ॥
 चपसुपपदोत्तरखेनमयी कृतवान् सथितारिपदे भगवान् ।
 विजहार च तत्र पुरे रमणीरमणीयमञ्जोत्सवरङ्गपरः ॥
 इति ... धरणेखतीर्थं धुरं जगदेकधुरन्धर एष हरिः ।
 ....
 चरितञ्च हरेरिदमेव परं शुक्रदेवमुज्ज्वलितमाधिचरम् ।
 अधिगम्य महासुनिभागवताङ्गणितं शृणुत प्रणतेन मया ॥
 इति X लघुचिन्मनजातशतोत्तरविंशतितोडकवन्धपदा ।
 कविकेशरिणा हरिभक्तिमता हरिकैलिकलावतिका रचिता ॥

Colophon.

इति हरिकैलिकलावत्यां कंसवधो नाम पञ्चमः सर्गः ॥

विषयः । अस्ति चाभिज्ञतिमङ्गुले पञ्चसर्गादके षण्डकाये तत्रभवतो भगवतः श्रीहरे-
 चरितवर्णनम् । तत्र प्रथमसर्गे,— गोपवेशधरस्य गोष्ठं गतस्य भगवतो दर्शनाय वचिरानङ्गवती-
 प्रभृतीनां गोपरमणीनां संवादः । द्वितीयसर्गे,— गोष्ठस्थितेन भगवता गोविन्देन समं गोपीनां
 समागमवर्णनम् । तृतीयसर्गे,— रासविहारवर्णनम् । चतुर्थसर्गे,— भगवतः कंसपुरदर्शनम् ।
 पञ्चमसर्गे,— कंसवधश्चेति ॥

No. 422. हरिनामार्थतत्त्वम् . By दासगोस्वामी . Substance, country-made paper, 12×5 inches. Folia, 4. Lines, 8 on a page. Extent, 65 ślokas. Character, Bengali. Date, ? Place of deposit, Āgartālā Vṛddhanagara, Tripurā, Paṇḍita Miñcāvāra Sārvvabhauma. Appearance, tolerable. Verse. Generally correct.

Beginning.

अथ महामन्त्रः ।

श्रीकानामुद्धरणार्थं हरिनाम प्रकाशयेत् ।
यस्माद्विमुच्यते श्रीको महापापं कश्चो दुगे ॥
हरेश्वरपदद्वन्द्वं ... .. इत्यादि ।

End.

हकारचामला ख्याता रे महावाङ्मये च ।
हकारे महाला देवौ रिकारे च सुमेधसः ॥
... .. ।
हरिनामानुशेषिनां कुल्लकोट्यान्तु संस्थितिः ॥

Colophon.

इति श्रीदासगोस्वामिना विरचितं हरिनामार्थतत्त्वम् ॥

विषयः । “हरे हरे” इति नाम्नो नामाप्रकारेष्वप्याख्यानम् ।

Addenda to No. 360.

(शिवताण्डवटीकायाः) ।

ननु पुराचन्यायसीमासाधर्म्यशास्त्रागमिनिताः ।
वेदाः श्रान्तानि विद्यानां धर्मस्य च चतुर्दशेति ।
अतुल्यचतुर्दशविद्याश्रान्तवर्धितत्वात् तन्मार्गस्य तदन्तर्गतमिवनाष्टव-
पत्यस्यापि तथात्वात्तदन्तर्गतान्यङ्गयन्त्राणां सङ्गच्छन्नाभावात् । याज्ञेयानि ।
ननु ज्योतिषिकानां प्रचलितव्य कौलिकानामपि निग्रहानुपपत्तिर्वा प्रत्यक्षं
फलमस्ति नृतिशुद्धकलेऽनुपपन्नं सन् तत्तत्कालस्य नृतिशुद्धत्वं प्रकृष्यति ।
तथा मन्त्रादिकृतीनामपि तन्त्राणामपि वेदशुद्धत्वं कृत्वा युक्तं याज्ञेयमस्मिन्नि-
वेष्टम् । भाषासन्त्राणामपि प्रत्यक्षफलमेव नृतिशुद्धकलापते । न चेदावस्ति
मानो जोषीत्यादिभाषासमन्वितापभ्रंशरूपत्वान् । अपभ्रंशरूपवर्षस्य
वेदशब्दस्य ।

मन्त्रो जैनः खरतो वर्णतो वा

मिथ्याप्रयुक्तो न तमर्थमाह ।

सर्वो वज्रो यजमानं हिनस्ति

यथेन्द्रशुः खरतोऽपराधादित्यनर्थहेतुत्वस्मरणात् ॥

तथाच तैत्तिरीयास्वष्टाक्षतपुत्र इत्यनुवाके इन्द्रस्य शब्दं शातयितारं पुत्रमि-
च्छन् लथा स्वाहेन्द्रशत्रुर्बद्धस्तेति मन्त्रे इन्द्रशत्रुपदमनोदात्तं न प्रयुक्तवान् ।
किन्तु मौढ्यादुदात्तमेव युक्तं तेनेन्द्र एव तत्पुत्रनाशकोऽभूत् इत्यामनन्ति ।
तस्माद्भाषामन्त्राणां श्वरादिसिद्धवचस्वादेव वीर्यवत्त्वम् । न वेदमूलकल-
सिद्धिः । तेष्वपाठात् । किञ्च युक्तवर्णास्तत्तत्सिद्धवचनात् भाषादिवीजभावेन
संहता आवर्त्यमानाः सन्तस्तद्वीजार्थभूतां देवतामभिसुखीकुर्वन्तीति ।
अङ्गास्तु संख्यामन्त्रवाचिनः । न किञ्चित्त्वमभिसुखीकर्तुं शक्नुवन्ति । तेषां
तदवाचकत्वात् । तस्माद्वैदिकत्वादवेदमूलत्वात् अनर्थकत्वाच्च न व्याख्येया-
न्यङ्कयन्त्राणीति प्राप्ते भ्रमः । न तावत्तन्त्राणां चतुर्दशविद्यास्थानवर्द्धभूतत्व-
मस्ति पुराणपदेनैव भारतादीतिहासानामिव तेषामपि संग्रहात् । तेन
तद्वैदिकेषां श्रुतिमूलकत्वेन प्रामाण्यम् । सर्वेश्वरप्रणीतत्वेन भगवद्गीतादिव-
दभ्यर्हितत्वञ्च । नापि तद्गतानां मन्त्राणां पौराणमन्त्राणामिव वैदिकल-
मस्ति । सामराजादिविद्यानां प्रत्यक्षेण श्रुतिष्वेवोपलभ्यमानत्वात् । दर्शयन्ति
चागमविदः श्रुतिष्वेव मन्त्राणासुचारम् । श्रीमन्त्रभागवते यन्त्ररासायणे
चास्माभिरपि कृष्णपङ्कजर-रामपङ्कजरस्रोहारो दर्शितो दाशतयीष्टस्तु ।
तस्मात्तन्त्राणां वेदमूलत्वं तन्त्रत्यमन्त्राणां वैदिकत्वञ्च सिद्धम् । एवं भाषा-
मन्त्राणां अक्षरानुपूर्व्या अवैदिकत्वेऽपि तदर्थानां वैदिकत्वादेव वीर्य-
वत्त्वम् । यथा व्यासादिप्रणीतानां विष्णुसहस्रनामस्तोत्रादीनाम् । अवै-
दिकस्य मन्त्रतन्त्रादेरदृष्टद्वारेण सर्वथाप्यर्थसाधकत्वसम्भवात् । सम्भवति च
व्यासवरादीनां संस्कृतभाषया देशभाषया वा वेदार्थग्रन्थनसामर्थ्यम् ।
तपःप्रभावनिबन्धनञ्च तदुग्रथिताया वर्णानुपूर्व्या अवैदिकत्वेऽपि तदर्थानां
वैदिकत्वादेव वीर्यवत्त्वगतिरुक्तमनर्थकारित्वम् । (?) तस्मात् सिद्धं
पौराणमन्त्राणां भाषामन्त्राणाञ्च वैदिकत्वम् । आनुपूर्वीभेदाच्च सर्वेषां
वर्णानामनुस्रोमप्रतिश्रोमजानाञ्च यथासम्भवमेषासुचारणेऽधिकार इति ।
न किञ्चिदवयम् । यत्तु असलवाचिनो कान (?) किञ्चित्त्वमभिधानुं
सन्निधापयितुं वा समर्था इत्यनर्थकानि तन्मयानि यन्त्राणि इत्युक्तम् ।
तन्नोच्यते । यथा भूवीजाङ्कुरतद्रूपमग्न्यङ्गश्वस्तृचविराट्संज्ञं (?) चतुरूपं

ब्रह्ममेव परापश्यन्तो मध्यमा वैचरीतिभेदेन (?) चतुर्विधाया वाचां
वाचम् । यथा च तरो स्तम्भशाखादिकं फलानि शलाढवस्यैवं विराजि
कृतं वियदादि जडयुक्तं देवतागर्भो जीवगर्भश्च । तथाकारो वै सर्वा
वाक् सेवा स्पर्शोऽभिर्भ्यमाना बह्वी नानारूपा भवतीति विराट्वाचिनो-
ऽकारश्च कृतस्त्वार्कमयत्वं श्रुतिमिति यावान् वाचो व्यूहस्त्वावान् वाचक-
शून्योऽपि वाग्निभूतिरूपः । तथाच श्रुतिः । यावदुपस्थविश्रितः तावती
वाग्निनि । एवं सति संख्यावाचिनोऽप्यङ्काः संख्येयं देवतादिसङ्गं वा देवता-
वाचि यदवयवभूतवर्गसङ्गं वाभिदधति । दृष्टञ्चैतन्नोक्तवेद्योऽयं सङ्गानां
संख्यावाचिन्म । तथाच भूमिर्यमावग्रयो वेदा अर्था रसाः अक्षयो मजा
पद्माः दिशो वज्राद्यादित्या विश्वे मनवस्तियथः कला इति सङ्गाना-
मेकस्यादि(?) संख्यावाचिन्म ज्योतिषे ज्योतिर्विचित्राश्च प्रसिद्धम् । तथा द्वितीय-
मपि त्रयीविद्या द्वादशशतं दक्षिणा दत्तेन सप्तदक्षिणेन धर्मेतेत्यादि
संख्याया वेदगवादिकमेवाभिधीयते न लोकसुवर्णादि ।

एवमेकपादे विनिश्चित्य त्रीचतुर्भिर्वशीकुरु ।

पञ्च जिह्वा विदित्वा षट् सप्त चित्वा सुखी भव ।

एकाग्रमोक्षो द्विषस्तस्मिन्सुखतुरसः पञ्चविधः षड्भिरात्मा ।

सप्तममष्टवियो नवाचो दशमदी द्विस्त्रि(?) गोप्तादिष्टश्च इत्यादी ॥

एकादिशब्देर्बुद्धीश्वरादिसत्त्वाभिधानाश्च प्रसिद्धम् । न च संख्यायाः संख्येय-
विशेष्यवाचित्वेनेयमर्थलक्षणा दोषः । ईश्वरसंकेतप्रकृप्तार्थत्वात् । सं सङ्केत-
प्रकृप्तार्थं नेयार्थमिति भण्यत इत्याकरे आधुनिकसंकेतप्रकृप्तार्थस्यैव नेयार्थ-
त्वाभिधानात् । ईश्वरसङ्केतप्रकृप्तार्थत्वस्यैषा एकस्यै स्वाद्या द्वाभ्यां स्वादेति
चतुर्थ्यां संख्यावाचिनां शब्दानां देवतावाचिलायममादङ्कयन्तप्रश्नापकमन्त्र-
लिङ्गाद्यावगम्यते । तथाचि श्रूयते ।

दातव्यं षड्विंशं चतुरः कल्पयन्ते ऋण्यसि च दधत आद्वादशम् ।

यज्ञं विनाय कवयो मनीषा अक्षसामाभ्यां रथं प्रवर्तयन्ति ॥

अस्यार्थः । कवयो यज्ञं विना अक्षसामाभ्यां रथं प्रवर्तयन्तीत्यन्वयः । कवय
अन्तर्दंशिनः । यज्ञं य इति कादि नव डादि नव पादि पञ्च यासद्या-
विंशत्याममप्रसिद्धीत्या य एक उच्यते । अ इति जकारजकारयोर्योगे च
अ श्रुतत्वात् । श्रुत्यवाचो मुंकारो जगर्थकः तेन अ इत्याद्यावृत्त्ये । तानिमां
नवसंख्या विमापविधेन कपेय मौला एकोऽहो सप्त-द्वि-वि-षट्-पञ्च-चत्वारि,
इत्येवं क्रमेण संयुक्ता अक्षसामाभ्यां । अक्षसामश्च अक्षसामश्चेति समाहार-

योरेकशेषः । स्वकोष्ठात् तृतीयया पंक्त्या तृतीयेन च कोष्ठेन स च रथं
अङ्गयन्म्राष्ट्रं उपासनायन्त्रं प्रवर्त्तयन्तीत्यर्थः । मनीषा मनीषया । षोडश-
कोष्ठयन्त्रे यद्येकाष्टाङ्गौ प्रथमद्वितीयकोष्ठयोस्ते भवतस्तर्हि तृतीयपञ्चमेतृतीय-
चतुर्थकोष्ठयोर्वाङ्गार्द्धपूरणावङ्गौ कोष्ठौ ।

वाङ्गं तदर्धे स्फुटयति ... ..

... ..

... .. (पञ्चयानन्तरं) ... ..

... .. तदेवं वर्षपदादीनामिवाङ्गानामभिधायकत्वात् ऐमित्येतदक्षर-
मिदं सर्वमिति दर्शनेन वाच्यवाचकशब्दभेदाभिधानात् । उक्तरीत्या
प्रत्यक्षं श्रुतिमूलकान्यङ्गयन्त्राण्यपि स्वाभिषेध-देवतासन्निधायकत्वात् तान्यपि
व्याख्येयानि । साधकैः सर्वसिद्धार्यमादरणीयानि चेति सिद्धमनो युक्तैवेयं
प्रतिज्ञा यन्त्रावलीमङ्गमर्थी व्याकुर्मन् इति ॥ इत्यादि ।

INDEX OF AUTHORS.

नामानि ।	पृष्ठे ।
अथ्यतचक्रवर्त्ति	१७३
अनन्तभट्टः (महामहोपाध्यायः)	१६५
अनन्तरामः	६१
अभिरामविद्यालङ्कारः	३६२
अर्जुनमिश्रः	२६८
अनन्दशङ्करः (मुकुन्दवर्गप्रियः)	३२३
अनन्दानन्दनाथः (सहजानन्दस्य पुत्रः)	१७७
कणादतर्कवागीशः	१३
कमलाकरभट्टः (रामकृष्णभट्टस्य पुत्रः, भट्टनारायणस्य पौत्रः)	२०७
कविकर्णपूरः	२६, ३३३
कविकेशरी	७१८
कवितार्किकः	८१
कार्तिकेयसिद्धान्तः	३६२
कालीप्रभूरः	३७१
काशीनाथतर्कालङ्कारः	१५५, २३३, २३५
काशीरामवाचस्पतिः	२५, ३६७
काशीश्वरः	३५६
किशोरीमोहनगोस्वामी	६६
कुल्लूकभट्टः	३२६
कुवेरशर्मा	२६०
कृपारामः	३७१
कृष्णः	१३२
कृष्णकान्तविद्यावागीशः	३५७
कृष्णकिशोरः	३७१
कृष्णचन्द्रः	”

नामानि ।	पृष्ठे ।
कृष्णजीवनः	३४१
कृष्णदासः	७१, २५३
कृष्णदासगोस्वामी	२०४
कृष्णदाससार्वभौमः	२२६
कृष्णदेवस्मार्तवागीशः	२३६
कृष्णमोहनः	३२१
कृष्णानन्दः	१८२
केशवभट्टः	१५१
गङ्गाहरिशर्मा	२८
गङ्गेशशर्मा	४४
गदसिंहः (शिवसिंहस्य पुत्रः)	२६०
गदाधरभट्टाचार्यः	२२५
गुरुप्रसादन्यायभूषणः	३७१
गुरुप्रसादशर्मा	२७६
गोपालः	१८३
गोपालचक्रवर्ती	२५७
गोपालन्यायपञ्चाननः	७८
गोपालपञ्चाननः (आगमवागीशभट्टाचार्यस्य पौत्रः, हरिनाथभट्टाचार्यस्य पुत्रः)	१४२
गोपालभट्टः	३६७
गोपालमिश्रः	१८३
गोपीकान्तः	३०६
गोपीनाथतर्काचार्यः	२२०
गोपौरमण्यतर्कपञ्चाननः	२६
गोरक्षनाथः	६३
गोविन्दरामसिद्धान्तवागीशः	१८४
गोविन्दाचार्यः	३१५
गोविन्दानन्दकविकङ्कणाचार्यः	१६६, २७४, ३७०, ३७८

नामानि ।	पाने ।
गोविन्दानन्दशर्मा	१२३
गोविन्दानन्दाचार्यः	२८४
गौरीकान्तः	३४१
गौरीकान्तचक्रवर्ती	४०३
गौरीकान्तभट्टाचार्यः	१४६
गौरीवरशर्मा	१८६
चतुर्भुजभट्टाचार्यः	१५, २५६
चन्द्रशेखरवाचस्पतिः	१६४
जगदीशतर्कालङ्कारः (महामहोपाध्यायः)	२११
जगदीशपञ्चाननः	२६, २५५, २८५
जगन्नाथगुप्तः (कवीन्द्रः)	३६६
जगन्नाथचक्रवर्ती	२७, १४६
जगन्नाथदत्तः	१०३
जगन्नाथशर्मा	२७७, ४११
जयतीर्थमुनिः	३३४
जीवगोस्वामी	३१
जुमरनन्दो	१६८
ज्ञानानन्दपरमहंसः	८१
ज्ञानानन्दब्रह्मचारी	१४०
त्रिलोचनदासः (माधवदासकवीन्द्रस्य पुत्रः)	४६
दनेकाचार्यः	२००
दासगोस्वामी	२७२, ४२०
दिगम्बरभट्टः	३३०
दुर्गसिंहः	३३, ५३, २१७
धन्वन्तरिकरः	३०
धोयीकविशजः	२२१
नन्दकिशोरशर्मा	२६३
नन्दकुमारगोस्वामी	११७

नामानि ।	पक्षे ।
नन्दपण्डितः ...	२२३
नन्दरामः ...	३५
नन्दरामतर्कवागीशः ...	३८५
नरसिंहचक्रवर्ती ...	१८६
नरहरिः ...	१७
नरहरिसरकारः ...	८६
नरोत्तमः ...	४१४
नागभट्टः ...	१६२
नारायणः ...	२५०, ४१४
नारायणतर्कचार्यः ...	१६१
नारायणभट्टः (रामेश्वरभट्टस्य पुत्रः) ...	१६०
नित्यनाथसिद्धः ...	३१४
नृसिंहः ...	४१७
नृसिंहकविराजः ...	२६५
न्यायपञ्चाननः (विद्याविनोदात्मजः) ...	३६३
पद्मनाभदत्तः ...	२२४
परमानन्दचक्रवर्ती ...	५६
पुरुषोत्तमदेवः ...	१३८
पुरुषोत्तमाचार्यः ...	३३५
पूर्णानन्दपरमहंसः ...	५७, १३६
प्रद्युम्नशर्मा ...	३८०
प्रेमेन्द्रन्यायरत्नः ...	२११
बलदेवविद्याभूषणः ...	४०६
बालगोपालेन्दुः ...	२७३
ब्रह्मानन्दः (परमहंसपरिव्राजकावधूतः) ...	१५३
भवदेवभट्टः ...	२३७, ४०१
भार्गवरामः ...	३३२
भीमः (महामहोपाध्यायः) ...	३७६

नामानि ।	पत्रे ।
मधुरानाथचक्रवर्ती	३७१
मधुरानाथतर्कवागीशः	१६, १७, ३५७, ३५८
मधुसूदनः	३२६
मयूरशर्मा	४१०
महेशशर्मा	६८, १६६, ३६६
महेश्वरन्यायालङ्कारः	२२७
माधवशर्मा (बुधवाणकुलोद्भूतः, रघुनाथस्य पुत्रः, मतिनाथस्य कनिष्ठः, गोविन्दस्याग्रजश्च)	२
माधवाचार्यः	३६७
मालाङ्कः	३७७
मुकुन्दरामदैवज्ञः	३६६
मोहनचन्द्रदिदावाचस्पतिः	१७२, २३८, ३६७
यादवेन्द्रविद्याभूषणः	२४०
यादवेन्द्रशर्मा	३७३
रघुनन्दनन्यायप्रगल्भः	६
रघुनन्दनन्यायालङ्कारः	६२
रघुनन्दनभट्टाचार्यः	४१७
रघुनन्दनभट्टाचार्यः (हरिहरभट्टाचार्यस्य पुत्रः)	६६, १५६, १७८, १६१, २२३
रघुनन्दनवन्द्योपाध्यायः	२५१
रघुनन्दनवैद्यः	२५२
रघुनन्दनशिरोमणिः	३५६
रघुनाथगोस्वामी	४१२
रघुनाथचक्रवर्ती	६, १८८
रघुनाथतर्कवागीशः (नपाढीयः)	१८
रघुनाथदासः	६५
रघुनाथदासगोस्वामी	४१२
रघुनाथभट्टः	८७
रघुनाथभट्टगोस्वामी	६७

नामानि ।	पृष्ठे ।
रघुनाथेन्द्रशिवयोगी	५६
रघुरामश्रीरोमणिः (रघुमणिविद्याभूषणस्य क्रात्रः)	१७४
रत्ननाथभट्टाचार्यः	१०१
रत्नेश्वरचक्रवर्ती	६
रत्नेश्वरन्यायालङ्कारः	३११
रमाकान्तः	८६
रमाकान्तचक्रवर्ती	३३६
रमाकान्तचक्रवर्ती (मधुसूदनतर्कवागीशस्य पुत्रः)	४०५
रमानाथचक्रवर्ती	३५७
रमानाथशर्मा (वेदगर्भतर्काचार्यस्य पुत्रः)	२७४
रमाप्रतिसिद्धान्तः	१५६
रविचन्द्रः	११
राघवेन्द्रशर्मा	१३६, ३८५
राधाकृष्णशर्मा	१२०
राधामोहनगोस्वामी	२३६
रामकान्तः	१६७
रामकिशोरचक्रवर्ती	१५
रामकुमारन्यायभूषणः (रामगतिवाचस्पतिपुत्रः)	४१
रामकृष्णः	३३८
रामकृष्णभट्टः	३२५
रामकृष्णभट्टाचार्यः	१८०
रामगतिसेनः	३०४
रामगोपालः	३४१
रामगोपालकविः	६२
रामगोविन्दः	७६
रामगोविन्दशर्मा (रामगोपालचक्रवर्तिनः पुत्रः)	३४६
रामचन्द्रः	३१६
रामचन्द्रकविचक्रवर्ती (माधवकविकण्ठाभरणस्य पुत्रः)	३०६

नामानि ।	पृष्ठे ।
रामचन्द्रदिनः (?)	२५६
रामचन्द्रन्यायालङ्कारः	३१७
रामचन्द्रवाचस्पतिः	१६०
रामचन्द्रविद्याभूषणः	२१८
रामचन्द्रशर्मा (काञ्चीरकुलसमुद्भवहरिहरात्मजः) ...	३६, ४०, ४१
रामजयविघ्नः	१५४
रामदासचक्रवर्ती	४५
रामदुर्लभशर्मा (See Colophon of notice, no. 385.) ...	३८८
रामदेवदिनः	३६६
रामनाथसिद्धान्तः	२१६
रामभद्रः	४१३
रामभद्रसार्वभौमः	३८६
रामरत्नवन्द्योपाध्यायः	६१
रामरामभट्टाचार्यः	३६०
रामवल्लभः	३८७
रामशरणः	३५३
रामहरिदिनः	१४८
रूपगोस्वामी	३४, २६४, ३८२, ४१३
रूपरामन्यायपञ्चाननः	५३
लोकनाथशर्मा	११
लौहित्यवरसेनः	१२१, २२६, २३१, २३२
वररविः	४७, १६३, २१४
वराहमिश्रः	२२६
वर्द्धमानोपाध्यायः	८८, १६६
वलिनारायणः	१७७
वल्लभः	३२
वल्लभदेवः	३६४
वल्लभसेनः	१६६

नामानि ।	पत्रे ।
वाचस्पतिमिश्रः	१००
वाणेश्वरः	३४१
विद्याचन्द्रात्मजः	१
विद्याधरशर्मा pupil of जगद्वल्लभभट्टाचार्यः	२७५
विद्यानिधिः	१३४
विद्यानिवासः	१६४
विद्याभूषणः	४०५
विद्यारण्यतौर्यः	३४२
विद्यावागीशभट्टाचार्यः	८६
विद्याविनोदाचार्यः	१८७
विद्यासागरभट्टाचार्यः (श्रीकान्तपण्डितस्य पुत्रः)	४७
विराजगोस्वामी	६७
वित्त्वेश्वरतर्काचार्यः	२४३
विश्वनाथचक्रवर्ती	२७२, ३६१
वीरेश्वरः	३४१
वृन्दावनदासः	३१३
शङ्करः	३८६
शङ्करः (द्रविड़जः)	३५६
शङ्करशर्मा	४६
शङ्करानन्दतौर्यः	३८८
शङ्कराचार्यः (गौडः)	३६४
शिवदाससेनः (अन्नन्तसेनस्य पुत्रः)	१६२
शिवरामः	४०८
शिवरामतर्कपञ्चाननः	३७
शिवाचार्यः	१८१
शूलपाणिः	३४, १५८, ३३५, ३५०
श्यामसुन्दरः	३४१
श्यामसुन्दरभट्टाचार्यः	१४

नामानि ।	पृष्ठे ।
श्रीकण्ठतीर्थः	२६०
श्रीकण्ठशर्मा	३७२
श्रीकान्तदासः	३४६
श्रीकृष्णदासगोखामी	२०४
श्रीकृष्णविद्यालङ्कारः	५४
श्रीनाथशर्मा	३८१
श्रीपतिचक्रवर्ती	७
श्रीहर्षकृतौ	२७७
षष्ठीदासविशारदः (जयकृष्णतर्कवागीशस्य पुत्रः)	१६६
समोराचार्यः	६३
सर्वविद्यालङ्कारभट्टाचार्यः	५२
सार्वभौमभट्टाचार्यः	६६
श्रीतारामः	३४१
हरगोविन्दः	१३२
हरानन्ददासकविचन्द्रः	१०७
हरिकृष्णधोरः	१७५
हरिचरणः (रसिकश्यामस्य शिष्यः)	६०
हरिनाथमिश्रः	१६४
हरिरामः	४६
हलायुधमहाकविः	१६५
हितहरिवंशगोखामी	३८४
हृदयानन्दविद्यालङ्कारः	१३७
हेमकरः	२१६

